

ŁUKASZ KAJTOCH, ŁUKASZ PIECHNIK, DOROTA HORABIK, BOGUSŁAW BINKIEWICZ

REZERWATY PRZYRODY

W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM

PRZESZŁOŚĆ, TERAŹNIEJSZOŚĆ, PRZYSZŁOŚĆ

Łukasz Kajtoch, Łukasz Piechnik, Dorota Horabik, Bogusław Binkiewicz

REZERWATY PRZYRODY

W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM

PRZESZŁOŚĆ, TERAŹNIEJSZOŚĆ, PRZYSZŁOŚĆ

WYDAWNICTWO KLUBU PRZYRODNIKÓW, GÓRZYCA

Rezerваты przyrody w województwie małopolskim – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość
dr hab. **Łukasz Kajtoch**, Stowarzyszenie Przyrodników Ostoja, Płacczków-Piechotne 51A,
26-120 Bliżyn, Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt Polskiej Akademii Nauk, ul. Sławkowska 17,
31-016 Kraków, lukasz.kajtoch@gmail.com
dr inż. **Łukasz Piechnik**, Instytut Botaniki im. Władysława Szafera Polskiej Akademii Nauk,
ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków, l.piechnik@botany.pl
mgr inż. **Dorota Horabik**, Klub Przyrodników, Owczary 17, 69-113 Górzycza,
dorota.horabik.kp@gmail.com
dr **Bogusław Binkiewicz**, Ogród Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, ul. Kopernika 27,
31-501 Kraków, boguslaw.binkiewicz@uj.edu.pl

Współautorzy opisów propozycji rezerwatów przyrody:

dr hab. inż. Jan Urban, prof. PAN, Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk,
urban@iop.krakow.pl
dr hab. inż. Włodzimierz Margielewski, prof. PAN, Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii
Nauk, margielewski@iop.krakow.pl
dr Jerzy Parusel, Państwowa Rada Ochrony Przyrody, parusel.j@gmail.com
dr hab. inż. Lucyna Rajchel, prof. AGH Kraków, lucynar@agh.edu.pl
dr Kazimierz Walasz, Małopolskie Towarzystwo Ornitologiczne, walasz@mto-kr.pl
prof dr. hab. inż. Alicja Kicińska, Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, WGGiOŚ,
kicinska@agh.edu.pl
mgr inż. Robert Stańko, Klub Przyrodników, robert.stanko.kp@gmail.com
dr inż. Damian Wiehle, Małopolskie Towarzystwo Ornitologiczne

© 2024 Wydawnictwo Klubu Przyrodników

Główni recenzenci:

dr hab. Piotr Profus, prof. PAN, Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk
prof. dr hab. Jerzy Szwagrzyk, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

Recenzenci tematyczni:

dr Mariusz Wierzoń, Uniwersytet Śląski

Redaktor serii: mgr inż. Paweł Pawlaczyk

Redakcja techniczna: mgr Hanna Garczyńska

Opracowanie kartogramów: Łukasz Kwaśny

Zdjęcie na okładce: dr Tomasz Wilk (rezerwat przyrody Przełom Białki pod Krempachami)

Wydawnictwo Klubu Przyrodników, Owczary 17, 69-113 Górzycza

www.kp.org.pl, email: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com, tel. 694-206-670

Dystrybucję książki prowadzi Wydawnictwo Klubu Przyrodników

Druk: Drukarnia SZMYDT

Skład: Barbara Rynkiewicz

ISBN: 978-83-63426-46-0

Zadanie współfinansowane ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie

Wydanie publikacji wsparły: Nadleśnictwo Dębica, Nadleśnictwo Krzeszowice,
Nadleśnictwo Łosie, Nadleśnictwo Piwniczna.

RECENZJE [FRAGMENTY].....	7
WSTĘP	
1. REZERWATY PRZYRODY – CZAS NA COMEBACK!	13
PRZESZŁOŚĆ	
2. HISTORIA OCHRONY REZERWATOWEJ W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM	16
2.1. Okres zaborów i dwudziestolecia międzywojennego	16
2.2. Okres II wojny światowej.....	24
2.3. Okres po II wojnie światowej.....	25
2.4. Stagnacja XXI wieku	35
TERAŻNIEJSZOŚĆ	
3. CHARAKTERYSTYKA SYSTEMU OBSZARÓW CHRONIONYCH W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM	38
3.1. Natura 2000	38
3.2. Krajowe formy ochrony	38
3.2.1. Parki narodowe	39
3.2.2. Rezerwaty przyrody.....	39
4. STAN OCHRONY PRZYRODY W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM	42
4.1. Co i jak jest chronione?.....	42
4.2. Jakie są luki w ochronie rezerwatowej?	44
4.2.1. Lasy	44
4.2.3. Murawy i siedliska łąkowe	45
4.2.4. Wody i bagna	45
4.2.5. Organizmy	46
4.2.5.1. Flora.....	46
4.2.5.2. Mykobiota.....	47
4.2.5.3. Fauna	47
4.3. Co powinny chronić kolejne rezerwaty?	48
5. CHARAKTERYSTYKA ISTNIEJĄCYCH REZERWATÓW	50
SKOŁCZANKA	53
MOGIELICA	54
WIŚLIKO KOBYLE.....	57
BÓR NA CZERWONEM.....	58
BEMBEŃSKIE.....	61
DOLINA POTOKU RUDNO	63
GIBIEL.....	65
DĘBINA	67
KOŁO W PUSZCZY NIEPOŁOMICKEJ	69
LIPÓWKA	71
PRZECISZÓW	73
ŻAKI	75
DEBRZA	77
LAS LIPOWY OBROŻYSKA IM. MICHAŁA WITOWSKIEGO	79
LAS GOŚCIBIA.....	81
BIAŁOWODZKA GÓRA NAD DUNAJCEM	83
KŁODNE NAD DUNAJCEM.....	85
KOZIE KĄTY	87
STYR.....	89
KOSTRZA	91
KAMIONNA	93
ŚNIEŻNICA	95
BARNOWIEC	97
ŁABOWIEC.....	99
NAD KOTELNICZYM POTOKIEM	101
WIERCHOMLA	103
HAJNIK.....	105
JELENIA GÓRA IM. STANISŁAWA GABRYELA	107
LEMBARCZEK	109
PUSTA WIELKA	111
UHRYN	113

ŻEBRACZE.....	115
NIEBIESKA DOLINA	117
GÓRA STOŁOWA IM. RYSZARDA MALIKA.....	119
PAZUREK.....	121
BIELAŃSKIE SKAŁKI.....	123
DOLINA SZKLARKI.....	125
OSTRA GÓRA	127
ZŁOTA GÓRA	129
BUKOWICA.....	131
KEPIE NA WYŻYNIĘ MIECHOWSKIEJ.....	133
KWIATÓWKA.....	135
LIPNY DÓŁ KOŁO KSIĄŻA WIELKIEGO	137
LIPOWIEC.....	139
NA POLICY.....	141
REZERWAT NA POLICY IM. PROF. ZENONA KLEMENSIEWICZA	143
MADOHORA	144
BANISKA.....	147
LASY RADŁOWSKIE.....	149
DŁUGOSZ KRÓLEWSKI.....	151
MICHAŁOWIEC.....	153
BUKOWIEC.....	155
CISY W MOGILNIE.....	157
MODRZEWIE.....	159
CIESZYNIANKA.....	161
PANIĘSKA GÓRA	163
WAŁY.....	165
OPALONKI	167
STERCZÓW-ŚCIANKA.....	169
DĄBIE.....	171
BIAŁA GÓRA	173
BONARKA	175
KAJASÓWKA	177
ZIMNY DÓŁ.....	179
DIABŁE SKAŁY	181
KAMIEŃ-GRZYB	183
KORNUTY	185
LUBOŃ WIELKI.....	187
SKAMIENIAŁE MIASTO.....	189
SKAŁKA ROGOŹNICKA.....	191
GROTY KRYSZTAŁOWE	193
WYSOKIE SKAŁKI.....	195
ZASKALSKIE-BODNARÓWKA.....	197
WĄWÓZ HOMOLE	199
PRZEŁOM BIAŁKI POD KREMPACHAMI.....	200
BIAŁA WODA	203
DOLINA ELIASZÓWKI.....	205
DOLINA KLUCZWODY.....	207
PANIĘSKIE SKAŁY	209
SKAŁA KMITY.....	211
DOLINA MNIKOWSKA.....	213
DOLINA RACŁAWKI.....	214
WĄWÓZ BOLECHOWICKI.....	217
SKAŁKI PRZEGORZALSKIE.....	219
OKOPY KONFEDERACKIE.....	221
ZAMCZYSKO NAD RABĄ.....	223

PRZYSZŁOŚĆ

6. METODYKA OPRACOWANIA PROPOZYCJI REZERWATÓW	226
6.1. Krótka historia akcji w województwie małopolskim.....	226
6.2. Źródła danych	226
6.3. Weryfikacja obiektów w terenie przez zespół koordynatorów.....	227
6.4. Uwzględnianie obszarów Natura 2000	227
6.5. Przyczyny odrzucania propozycji rezerwatów	228
6.6. Opisy rezerwatów proponowanych	229
6.7. Podsumowanie propozycji	230

6.8. Lista propozycji zweryfikowanych negatywnie lub bez wystarczających informacji przyrodniczych.....	230
7. CHARAKTERYSTYKA PROPONOWANYCH REZERWATÓW	232
CEDRON	234
ŁĄKA W KOSTRZU.....	236
MOKRADŁA KISIELINY.....	239
WIELKIE BŁOTO.....	241
ŹRÓDLISKA WISŁOKI.....	243
TARNAWKA I STRADOMKA.....	246
ROZTOKI RABY.....	249
ŁĘGI RABY.....	252
WYSPIY NA DUNAJCU.....	255
ŻWIROWNIE SADECKIE.....	258
SKARPY W MORSKU.....	261
UROCZYSKA ŁOPIENIA.....	264
OSUWISKO SŁOPNICZKIE.....	268
CZARNY DUNAJEC.....	271
DOLNA BIAŁKA.....	273
DOLINA CZARNEJ ORAWY.....	276
DOLINA RZEKI SZTOŁY.....	279
BAGNA PUSZCZY DUŁOWSKIEJ.....	282
JADOWNICKIE JEZIORA.....	285
STARORZECZA BRZEGI.....	287
WIŚLIKO MIEJSCE.....	289
NIEDZIELISKA.....	292
STAWY W SPYTKOWICACH.....	295
UROCZYSKA BRATUCICKIE.....	298
TORFOWISKA W BUKOWNIE.....	300
TORFOWISKO MOCHNACZKA.....	303
BIAŁY POTOK.....	306
MOLKÓWKA.....	309
TORFOWISKO W PODWILKU.....	312
TORFOWISKA ORAWSKO-NOWOTARSKIE.....	314
BALIGÓWKA.....	319
BÓR ZA ŁASEM I LAS KACZMARKA.....	321
ŁYSA PUŚCZNA.....	323
PRZYBOJEC.....	325
PRZYMIARKI.....	327
PUŚCZNA MAŁA.....	328
PUŚCZNA WIELKA.....	330
PUŚCZNA WYSOKA.....	332
PUŚCZNA DŁUGOPOLE.....	333
PUŚCZNA FRANKÓW.....	335
PUŚCZNA POD PUSTĄ POLANĄ.....	337
PUŚCZNA RĘKOWIAŃSKA.....	339
BORY PIEKIELNICKIE.....	341
JODŁY ŁEMKOWSKIE.....	343
BORY I BAGNA PASMA PAPROTNEJ.....	346
KOZIE ŻEBRO.....	348
MARKOWIEC GRÓDEK.....	351
JĘZYCZNIKI NA CHEŁMIE.....	353
MADOHORA – POSZERZENIE.....	355
PUSZCZA KARPACKA NA LUBANIU.....	358
ŚWIERCZYŃNA GAJKA.....	360
UROCZYSKO WRÓBLOWICE.....	362
ŁĘG W PRZEGORZAŁACH.....	365
MAŁA PUSZCZA KLESZCZOWSKA.....	368
WZGÓRZE ŻELATOWA.....	371
CISY W WYSKITNEJ.....	373
LUBOGOSZCZ.....	375
CISIE.....	377
LAS TUNELSKI.....	380
GRĄD W PRZYBRADZU.....	383
LAS KUROWSKI.....	386

TUCHOWSKI LAS	389
KRYSTYNÓW	392
UROCZYSKO PODGOŁOGÓRZE	395
STORCZYKOWA BUCZYNA W BUKOWNIE	398
DOLINA UNIEJÓWKI	402
ŻURAWNICA	406
WOŁOWIEC	409
BOCZKOWICE	413
CYBOWA GÓRA	416
CHODÓW-FALNIÓW	418
GIEBUŁTÓW	420
GRZYMAŁÓW	422
KACZMAROWE DOŁY	425
KALINA MAŁA	428
KRZESZÓWKA	431
PORADÓW	433
SŁAWICE DUCHOWNE	436
SMROKÓW	438
DOLINA WRZOSY	441
JANUSZKOWA GÓRA	445
KAMIENIOŁOM W SKALE	448
BRYJARKA	451
GÓRA JARMUTA	454
GÓRA WDŻAR	457
WIERCH NAD KAMIENIEM	460
ZADNIE GÓRY	463
GAWORZYNA	465
WĄWOZY ARKOZOWE W KWACZALE	467
WĄWÓZ GRONDY W ZAGÓRZU	470
WZGÓRZA GRODZISKO I SREBRNICA (GRODZISKO PŁAZA)	472
CISOWE SKAŁY	475
DOLINA UHRYŃSKIEGO POTOKU	477
KASKADY PRZEGINI	480
MOFETA W ZŁOCKIEM	483
SZYKOWSKA DOLINA	485
PIENINY GORLICKIE	490
PIENINKI SKRZYDLAŃSKIE	493
SPISKIE SKAŁKI IM. ANDRZEJA F. FELGERA	496
MELSZTYŃSKIE WZGÓRZE	500
PUSTYŃNIA BŁĘDOWSKA	503
8. SPIS POZOSTAŁYCH PROPONOWANYCH OBIEKTÓW	507
9. ZESTAWIENIE PROPONOWANYCH REZERWATÓW I PORÓWNANIE	
Z ISTNIEJĄCYMI	509
10. WADY I LUKI OPRACOWANIA	512
10.1. Niewystarczające informacje	512
10.2. Brak propozycji rezerwatów kulturowych	512
10.3. Orientacyjne granice i brak otulin	513
10.4. Rodzaje i typy rezerwatów	513
10.5. Forma ochrony	513
10.6. Przeoczone obiekty	513
11. PERSPEKTYWY	515
12. PODSUMOWANIE	516
13. PODZIĘKOWANIA	518
14. LITERATURA I ŹRÓDŁA INTERNETOWE	520
INDEKS	551
SUMMARY	579

RECENZJE [FRAGMENTY]

Na wstępie muszę wyrazić uznanie dla inicjatorów akcji: „Rezerwy przyrody – czas na come-back” oraz tych, którzy się w tę akcję włączyli. Uważam, że jest to działanie bardzo pożyteczne, ważne i aktualne. (...) Zmienia się przyroda, społeczeństwo oraz odniesienie ludzi do przyrody. (...) nie musimy wcale uważać, że 86 rezerwatów o łącznej powierzchni 3510 ha w Małopolsce to dużo, ani że wszystko, co przyrodniczo najcenniejsze, zostało już dawno temu wskazane i wzięte pod ochronę. Nie musimy też wcale twierdzić, że wobec pojawienia się nowych sposobów ochrony przyrody ochrona rezerwatowa jest przestarzała i nie warto listy rezerwatów dalej powiększać. Jednak to, że przyroda, społeczeństwo i relacje człowieka z przyrodą się zmieniają powinno nas jednak skłaniać do pewnego namysłu. Akcja „Rezerwy przyrody – czas na come-back” mogłaby się też stać okazją do refleksji nad stuletnim dorobkiem ochrony rezerwatowej oraz nad wyzwaniem wynikającymi nie tylko z procesów zewnętrznych, ale i ze zmian zachodzących w wiedzy, strukturze i funkcjonowaniu przyrody. (...) Dlatego też kontynuowaniu akcji tworzenia nowych rezerwatów i powiększania starych powinna towarzyszyć refleksja dotycząca celów i metod ochrony rezerwatowej. (...)

Można się zastanawiać nad tym, ile czasu może zająć utworzenie stu nowych rezerwatów w jednym województwie, skoro utworzenie 86 zajęło ponad sto lat. Można mieć wątpliwości, czy zadanie to – wraz z koniecznością zarządzania ponad dwukrotnie większą liczbą obiektów – jest na miarę możliwości istniejących obecnie struktur? Ale w czasie, kiedy poważnie myślimy o objęciu 10% powierzchni lądowej ochroną „eurościłą”, jest to duży krok w dobrym kierunku. Jak już wspominałem, za każdą z tych stu propozycji stoją rzetelne argumenty i wyniki inwentaryzacji przyrodniczej – w niektórych przypadkach bardzo obszernej, obejmującej charakterystykę przyrody nieożywionej i wielu grup organizmów. Jeżeli mamy radykalnie zwiększać powierzchnię objętą ochroną, to zestaw obiektów przedstawionych w omawianej książce jest najlepiej udokumentowaną propozycją, jaka leży obecnie na stole w odniesieniu do województwa małopolskiego. (...)

(...) książka ta jest bardzo potrzebna, a im szybciej się ukaże, tym lepiej dla prowadzonych obecnie dyskusji i działań ukierunkowanych na zwiększenie powierzchni objętych ochroną.

prof. dr hab. Jerzy Szwagrzyk
Kraków, 17.09.2024

Manuskrypt książki otrzymanej do zrecenzowania jest podsumowaniem stanu wiedzy o dotychczasowej ochronie rezerwatowej w województwie małopolskim.

Intencją powstania opracowania było podsumowanie stanu wiedzy i praktyki dotyczącej ochrony rezerwatowej w województwie małopolskim, a nadto zebranie, zweryfikowanie i systematyczne opisanie propozycji miejsc zasługujących w przyszłości na objęcie ochroną rezerwatową. (...)

Zespół Autorski (przy współpracy z siedmioma dalszymi fachowcami) przygotował ponadto opisy 100 proponowanych do utworzenia nowych rezerwatów przyrody. (...)

Szczególny regres w tworzeniu nowych rezerwatów w Małopolsce widać po 2010 r., kiedy to w okresie jedenastu lat powołano jedynie dwa rezerваты. (...)

Można mieć nadzieję, że dzięki temu opracowaniu przełamany zostanie impas w prowadzeniu podstawowych prac przyrodniczych w województwie i odwrócony zostanie regres w powoływaniu nowych rezerwatów i innych form ochrony przyrody. (...)

Oby szybkie wydanie tej bardzo ważnej książki przyczyniło się do tego, aby proces tworzenia nowych rezerwatów przyrody w Małopolsce stał się bardziej dynamiczny.

dr hab. prof. PAN Piotr Profus
Kraków, 19. września 2024 r.

WSTĘP

Proponowany rezerwat Kozie Żebro (fot. T. Wilk)

Postępująca degradacja środowiska naturalnego w połączeniu ze zmianami klimatycznymi pogłębia kryzys bioróżnorodności, który dotyka zarówno obszary od dawna przekształcone przez działalność człowieka, jak i te uznawane za naturalne. Kryzys ten dotyczy od dawna terenów Europy, w tym Polski, która na tle kontynentu nadal stanowi ważny obszar występowania siedlisk zbliżonych do naturalnych oraz populacji wielu rzadkich gatunków (Symonides 2008).

Ochrona przyrody w Polsce ma długą historię (Denisiuk 2001), jednak dopiero w XX wieku przybrała współczesną formę w postaci dwóch filarów: ochrony obszarowej i ochrony gatunkowej (Gwiazdowicz 2008). Ta druga jest istotna i konieczna szczególnie w przypadku taksonów rzadkich i stenotopowych, a także mających ograniczone zasięgi. Natomiast sama ochrona gatunkowa nie pozwala na efektywne zabezpieczenie trwania populacji oraz najczęściej w niewielkim stopniu uwzględnia potrzebę ochrony całych ekosystemów. Przetrwanie populacji i zbiorowisk organizmów związanych z naturalnymi środowiskami jest możliwe tylko poprzez ochronę obszarową. Istnieje szereg form ochrony obszarowej różniących się celami, reżimem ochronnym i powierzchnią. W polskim systemie ochrony przyrody dwie formy ochrony powierzchniowej: parki narodowe i rezerwaty przyrody mają najwyższy status i umożliwiają m.in. ochronę ścisłą, czyli utrzymanie siedlisk i populacji bez ingerencji człowieka, w tym zachowanie naturalnych procesów ekologicznych, hydrologicznych i geologicznych.

Niektóre siedliska i gatunki (zwłaszcza związane z działalnością człowieka) nie mogą jednak istnieć w aktualnych warunkach klimatycznych i środowiskowych, przez co wymagają one ochrony czynnej. Ochrona czynna jest realizowana m.in. w parkach narodowych i rezerwach przyrody, a także innych formach ochrony – np. europejskiej sieci Natura 2000. Historia parków narodowych i rezerwatów przyrody zawiera zarówno okresy wzmózonego powoływania nowych obszarów, jak i czasy zastoju (Mirek i Nikel 2014). W aktualnych granicach Polski pierwsze parki narodowe i rezerwaty powstawały pod koniec XIX w. (Szafer 1932), ale najwięcej ich powołano w latach 50. i 90. XX w. Z kolei sieć Natura 2000 utworzono w Polsce w związku z akcesją do Unii Europejskiej w 2004 r. Niestety w ostatnich dwóch dekadach nastąpił zastój w tworzeniu obszarów chronionych. Dotknęło to także ochrony rezerwatowej – tempo wyznaczania nowych rezerwatów znacznie osłabło w skali kraju, chociaż natężenie tego trendu w ostatnich latach zmalało w kilku województwach. Niestety w województwie małopolskim w XXI w. powołano tylko pojedyncze rezerwaty (patrz rozdział 2). Jednym z możliwych powodów było prawdopodobnie przeświadczenie, że liczba czy powierzchnia najwyższych krajowych form ochrony przyrody w województwie małopolskim jest wystarczająca i nie ma potrzeby tworzenia nowych. Jest to tłumaczenie dopuszczalne pod warunkiem, że bierze się pod uwagę liczbę, a nie reprezentatywność obiektów ochrony (siedlisk, populacji, stanowisk) w województwie. Innym, ale powiązaniem wytłumaczeniem jest zbieżność okresu tworzenia obszarów Natura 2000 z zastojem w tworze-

niu rezerwatów (także parków narodowych po 2001 r.). Wysiłki naukowców i przyrodników w trakcie akcesji Polski do Unii Europejskiej skoncentrowane były na typowaniu i tworzeniu obszarów Natura 2000, a utworzenie tej sieci wiązano z polepszeniem krajowego systemu ochrony przyrody. Zastanawiające jest jednak dlaczego powyższe powody były jedynymi w przypadku województwa małopolskiego, gdzie zastój w tworzeniu rezerwatów jest szczególnie widoczny na tle innych województw. Jest to bardzo niepokojące z uwagi na bogate zaplecze naukowe (wiele uczelni i instytutów przyrodniczych w Krakowie). Praktyka pokazuje jednak, że reżim ochronny w sieci Natura 2000 nie gwarantuje takiej ochrony, jak rezerваты przyrody czy parki narodowe. Szczególnie widoczne jest to w przypadku niektórych typów siedlisk lub gatunków, w ochronie których zachodzi konieczność kompromisu między potrzebami ochrony przyrody a użytkowaniem danego obszaru przez człowieka (leśnictwo, rolnictwo, hydrotechnika, urbanizacja). Ograniczone dążenie do tworzenia rezerwatów przyrody w województwie małopolskim mogło wynikać także ze skomplikowanych procedur i trudności w uzyskaniu przychylnego nastawienia właścicieli gruntów lub zarządców terenów, które miałyby być objęte ochroną. Struktura własnościowa działek na terenie województwa charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem, co znacząco utrudnia wyznaczanie terenów chronionych. Niebagatelne znaczenie ma także aktualny system oceny pracy naukowej w Polsce, który nie sprzyja prowadzeniu badań florystycznych, faunistycznych, zoo- i fitogeograficznych oraz taksonomicznych. Badania takie są podstawą także dla planowania i priorytetyzacji ochrony przyrody, ale są deprecjonowane w ewaluacji pracy naukowców i jednostek naukowych. Jednocześnie naukowe czasopisma przyrodnicze, które w przeszłości stanowiły platformę do gromadzenia danych o siedliskach i gatunkach są sukcesywnie wygaszane. Rolę tych czasopism zaczynają pełnić wirtualne bazy danych, co do których trwałości można mieć zastrzeżenia, a i jakość deponowanych informacji nie zawsze jest weryfikowana (często brak etapu recenzji). Znaczna część tego typu prac jest prowadzonych nie przez zawodowych naukowców, tylko przez specjalistów i wolontariuszy organizacji pozarządowych i społecznych. Dodatkowym problemem jest pozyskanie środków finansowych na podstawowe inwentaryzacje, których uzyskanie jest czasochłonne i trudno dostępne, a niewielu specjalistów decyduje się podejmować prace w ramach wolontariatu. Są to zjawiska normalne, warunkowane ekonomią, a problem tkwi w podejściu państwa do potrzeb ochrony przyrody i środowiska.

Kryzys ten (zarówno bioróżnorodności, jak i dążenia do ochrony przyrody) nie jest lokalny i dotyka całą Europę, jeżeli nie świat. W ostatnim czasie pojawiły się jednak inicjatywy krajowe, które wyszły naprzeciw potrzebie ochrony przyrody. W Polsce w 2016 r. taką inicjatywę podjął we współpracy z kilkoma innymi organizacjami Klub Przyrodników (<https://kp.org.pl/pl/rezerwaty-przyrody-czas-na-comeback/o-projekcie>). Więcej informacji o akcji znajdzie Czytelnik w rozdziale 1.

Dodatkowo w 2021 r., w związku z planowaną unijną strategią na rzecz bioróżnorodności 2030 (https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en) „Przywracanie przyrody do naszego życia”, zawiązała się koalicja przyrodniczych organizacji pozarządowych pod nazwą „Koalicja 10%” (<https://koalicja10.pl/>). Nazwa ta nawiązuje do planowanej ochrony ścisłej 10% powierzchni Unii Europejskiej (wśród 30% terenu Unii Europejskiej objętej różnego typu formami ochrony przyrody). Obie akcje są powiązane ze sobą, a działania skoordynowane.

Niniejsza książka stanowi podsumowanie prac zespołu koordynującego prace w ramach akcji Klubu Przyrodników w województwie małopolskim. Intencją powstania opracowania było podsumowanie stanu wiedzy i praktyki dotyczącej ochrony rezerwatowej w województwie małopolskim, a przede wszystkim zebranie, zweryfikowanie i systematyczne opisanie propozycji miejsc zasługujących na objęcie ochroną rezerwatową. Mamy nadzieję, że dzięki temu opracowaniu przełamiemy impas w prowadzeniu podstawowych prac przyrodniczych w województwie i odwrócimy regres w powoływaniu nowych form ochrony przyrody.

W trakcie pisania tej książki (stan na 05.09.2024 r.) rozpoczęły się konsultacje społeczne projektowanych rezerwatów przyrody w ramach 100-lecia Lasów Państwowych, które i w tej książce są ujęte, choć w niektórych przypadkach obejmują inny zakres („Cisy w Wyskitnej”, „Góra Chełm” (propozycja z tej książki pod nazwą „Jęczyniki na Chełmie”), „Kozie Żebro” i „Markowiec-Gródek”). Mamy nadzieję, że do czasu wydania książki będziemy już mieć więcej rezerwatów przyrody w województwie małopolskim.

1. REZERWATY PRZYRODY – CZAS NA COMEBACK!

Akcja „Rezerwaty przyrody – czas na comeback!” została zapoczątkowana przez Klub Przyrodników wraz z koalicją kilkunastu innych pozarządowych organizacji przyrodniczych w roku 2016. Pomysł na takie działanie wynikał z dogłębnej analizy stanu ochrony rezerwatowej w Polsce. Pomimo oceny zawartej w Krajowej Strategii Ochrony Różnorodności Biologicznej na lata 2007–2013, mówiącej o konieczności uzupełnienia sieci rezerwatowej w Polsce, wciąż nowych rezerwatów nie przybywało. Podobnie „Program ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z Planem działań na lata 2015–2020” wyraźnie wskazywały w celach szczegółowych (Doskonalenie systemu ochrony przyrody), że konieczne jest wykonanie „oceny potrzeb i uzupełnienia sieci rezerwatów przyrody pod kątem ich ekologicznej reprezentatywności”. Jako uzasadnienie tego działania wskazywane jest: „W związku z pozyskaniem nowej wiedzy o przyrodniczych zasobach kraju, istnieją przesłanki świadczące o tym, że sieć rezerwatów przyrody nie jest dostatecznie reprezentatywna względem zasięgów występowania przedmiotów ochrony i przyrodniczego zróżnicowania kraju. Należy wykonać ocenę stopnia reprezentatywności sieci rezerwatów przyrody i rozpocząć proces jej uzupełnienia zgodnie ze wskazaniami oceny”. Zatem niniejsza akcja stanowi niejako odpowiedź na potrzeby, które od dawna zostały zidentyfikowane w polskim systemie ochrony przyrody. Celem akcji jest stworzenie współczesnej koncepcji rozwoju ochrony rezerwatowej w Polsce, opartej na zebraniu proponowanych rezerwatów przyrody od społecznie zaangażowanych przyrodników w poszczególnych województwach na wzór „listy cieni” (ang. *shadow list*) obszarów Natura 2000 (<https://www.kp.org.pl/pl/rezerwaty-przyrody-czas-na-comeback/o-projekcie/118-o-nas/przedswiezecia-trwajace/rezerwaty-przyrody/2928-najwazniejsze-informacje-o-akcji>).

W każdym województwie został wyznaczony koordynator lub zespół koordynatorów, którzy gromadzą zgłoszenia i weryfikują ich zasadność w oparciu o główne założenia akcji. Mianowicie proponowane obszary zgodnie z ustawą o ochronie przyrody (art. 13.1) powinny być obszarami zachowanymi „(...) w stanie naturalnym lub mało zmienionym, obejmującymi ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi”. Ponadto założenia akcji mówią, że obszary te powinny: 1) istotnie uzupełniać sieć rezerwatów istniejących dotychczas w województwie – obejmując takie składniki przyrody albo przykłady takich procesów czy zjawisk ekologicznych, które w dotychczasowej sieci rezerwatów są niedostatecznie reprezentowane, 2) umożliwić trwałą, w założeniu wieczystą, ochronę „szczególnych wartości lub walorów” uzasadniających ich uznanie, 3) dla ich ochrony niezbędne (albo optymalne) jest zastosowanie reżimu prawnego typowego dla

rezerwatu przyrody, w szczególności ich ochrona wymaga trwałego wyłączenia z normalnego reżimu gospodarowania lub użytkowania oraz starannego zaplanowania w formie planu ochrony i działań ochronnych.

O zasadności prowadzonej akcji może świadczyć również przyjęta w 2020 r. unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2023 „Przywracanie przyrody do naszego życia”. Nowe rezerwaty przyrody i powiększenia już istniejących wyznaczone w ramach akcji jako „obszary ściśle chronione” wpisują się w przyjęte w Strategii cele – utworzenie spójnej sieci obszarów chronionych: prawna ochrona co najmniej 30% powierzchni lądowej UE i co najmniej 30% obszaru morskiego UE oraz integracja korytarzy ekologicznych w ramach prawdziwej transeuropejskiej sieci przyrodniczej, objęcie ochroną ścisłą co najmniej jednej trzeciej obszarów chronionych UE (tj. co najmniej 10% obszaru lądowego i 10% obszaru morskiego), w tym wszystkich pozostałych lasów pierwotnych i starych lasów UE.

W ramach akcji wyznaczane są również proponowane rezerwaty przyrody na terenach Lasów Państwowych, które mogłyby równocześnie wpisywać się w przyjęte zapisy umowy koalicyjnej Rządu Rzeczypospolitej Polskiej z 2023 r., tzn. w 20% najcenniejszych obszarów leśnych, które zostaną wyłączone z wycinki (patrz rozdział 8).

Zatem, jak wynika z powyższego, prowadzona akcja „Rezerwaty przyrody – czas na comeback!” wpisuje się w aktualne potrzeby związane z ochroną najcenniejszych obszarów w Europie i Polsce.

W ramach akcji powstały już trzy strategie rozwoju sieci rezerwatowej dla województw lubuskiego, opolskiego i łódzkiego (Maciantowicz i Jermaczek 2018, Sierakowski i in. 2020, Kurowski i Grzelak 2020; niektóre dostępne są na stronie Klubu Przyrodników: <https://www.kp.org.pl/pl/rezerwaty-przyrody-czas-na-comeback/materialy-z-województw>). Mamy nadzieję, że niniejszy katalog propozycji rezerwatów przyrody w województwie małopolskim, stanowiący czwartą z serii publikację, będzie brany pod uwagę w każdym dokumencie/strategii/programie stanowiącym o rozwoju sieci ochrony rezerwatowej w Polsce. Więcej o historii prowadzonej akcji w województwie małopolskim można przeczytać w rozdziale 6.1.

PRZESZŁOŚĆ

Bór górnoreglowy w Karpatach (fot. Ł. Kajtoch)

2. HISTORIA OCHRONY REZERWATOWEJ W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM

2.1. Okres zaborów i dwudziestolecia międzywojennego

Ochrona rezerwatowa na terenach odpowiadających współczesnemu województwu małopolskiemu ma długą tradycję i rozpoczęła się pod koniec XIX w. (Szafer 1932). Tereny dzisiejszego województwa małopolskiego w większości znajdowały się pod zaborem austriackim. Jedynie znaczna część obszarów dzisiejszego powiatu olkuskiego i miechowskiego oraz fragment powiatu krakowskiego należały do zaboru rosyjskiego. Polska nie istniała w tym okresie na mapie politycznej Europy, jednak w ówczesnym społeczeństwie polskim uformował się szeroki nurt działalności na rzecz ochrony przyrody traktowanej jako służba ojczyźnie (Tarnowska 2014). Rozwój nauk przyrodniczych w drugiej połowie XIX w. był silnym impulsem dla rozwoju ochrony przyrody na świecie oraz na ziemiach polskich. Pierwsze inicjatywy, których rezultatem było uchwalenie prawa z zakresu ochrony przyrody, wyszły z Galicji, z ówrodka krakowskiego (Nowak 1967). Projekt ustawy przygotowany przez Komisję Fizjograficzną Towarzystwa Naukowego w Krakowie, trafił pod obrady Sejmu Krajowego galicyjskiego we Lwowie. Sejm 5 października 1868 r. uchwalił ustawę „względem zakazu łapania, wytępienia i sprzedawania zwierząt alpejskich, właściwych Tatom, świstaka i dzikich kóz”, która zaczęła obowiązywać w dniu 19 lipca 1869 r. (Dz. U. i Roz. Krajowych dla Królestwa Galicji i Lodomerii wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim, Lwów 1869, cz. XI, nr 26, s. 16). Zaangażowanie polskich elit przyczyniło się do rozpoczęcia działań na rzecz ochrony przyrody niemal natychmiast po uzyskaniu przez Polskę niepodległości. W odrodzonym państwie już pod koniec 1919 r. polscy przyrodnicy, leśnicy i propagatorzy turystyki zaproponowali utworzenie Państwowej Rady Ochrony Przyrody. Jeszcze w tym samym roku rząd polski utworzył w drodze rozporządzenia 15-osobową Tymczasową Państwową Komisję Ochrony Przyrody, która od kolejnego roku stała się Państwową Komisją Ochrony Przyrody. Gremia te niezwłocznie przystąpiły do tworzenia rezerwatów i pomników przyrody. Tematykę ochrony przyrody wprowadzono do edukacji na wszystkich poziomach. Organizowano seminaria ochrony przyrody, będące forum wymiany poglądów specjalistów z zakresu biologii, leśnictwa i rolnictwa, a także prawników, ekonomistów, lekarzy, przedstawicieli prasy, artystów, studentów i innych zainteresowanych kwestiami przyrodniczymi. Państwowa Rada Ochrony Przyrody powołana została jednak dopiero 22 czerwca 1925 r. jako 25-osobowy organ państwowy. W 1934 r. uchwalono nowoczesną, jak na owe czasy, ustawę o ochronie przyrody (Dz. U. 1934 Nr 31, poz. 274). Wcześniej przyroda była chroniona na mocy rozporządzeń rządowych. Biorąc pod uwagę aktywność w zakresie ochrony przyrody w okresie międzywojennym, należy stwierdzić, że

w Krakowie – siedzibie Państwowej Rady Ochrony Przyrody – była ona bardzo wysoka.

W tym miejscu warto zaznaczyć, że na początku XX w. nazwą „rezerwat” określano często rozległe powierzchniowo obszary, które odpowiadały dzisiejszym parkom narodowym. Niektóre spośród współczesnych parków narodowych powstawały pod nazwą rezerwat. W 1912 r. Sekcja Ochrony Tatr Towarzystwa Tatrzańskiego, pod przewodnictwem prof. Jana Gwalberta Pawlikowskiego (1860-1939), opracowała „Memoriał w Sprawie Ochrony Tatr”. Zaproponowano wówczas ustanowienie na części terytorium Tatr rezerwatu, a także zalecono „*dostosowanie do otoczenia*” – nie rozbudowywanie ścieżek spacerowych i schronisk (które powinny służyć tylko do „schronienia”), niedopuszczalność budowy „*zakładów i urządzeń przemysłowych*”. Sekcja ta wznowiła działalność po I wojnie światowej i już w 1919 r. zwróciła się do władz państwowych z ideą utworzenia na terenie Tatr i Pienin rezerwatu państwowego. Dwa lata później Stanisław Drohojowski utworzył „rezerwat zupełny” na wzgórzu zamkowym w Czorszynie, będący zaczątkiem Pienińskiego Parku Narodowego. Jeżeli chodzi o historię ochrony Tatr, wymagałaby ona odrębnego rozdziału. Jednakże i w tym przypadku ustanawiano formy ochrony przyrody nawiązujące do rezerwatu. Zarządzeniem Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 26 czerwca 1939 r. utworzono szczególną jednostkę organizacyjną Lasów Państwowych – Park Przyrody w Tatrach. W okresie okupacji hitlerowskiej nie funkcjonowała żadna forma ochrony przyrody w polskich Tatrach. Leśna administracja niemiecka prowadziła rabunkową gospodarkę leśną opartą wyłącznie na pozyskaniu surowca drzewnego, stosując m.in. zręby zupełne nawet na bardzo stromych stokach. Dzięki zaangażowaniu, odwadze i sprytowi Ludwika Kuliga, nadleśniczego w Zakopanem, udało się doprowadzić do zaniechania w Tatrach zrębów zupełnych oraz znacznie obniżono roczne plany wyrębów w tatrzańskich lasach (Molenda 1967). Po II wojnie światowej starania w celu utworzenia w Tatrach parku narodowego były kontynuowane. Własność rodziny Uznańskich posiadających ponad połowę polskich Tatr została znacjonalizowana. W 1947 r. ówczesny minister leśnictwa utworzył na tym terenie obszar ochronny o nazwie Tatrzański Park Narodowy, a już rok później w części Doliny Kościeliskiej na obszarach wykupionych jeszcze przed II wojną światową przez Skarb Państwa utworzono ścisły rezerwat przyrody „Tomano-wa-Smreczyni”. Jednostki te były załącznikiem powołanego ostatecznie w 1954 r. Tatrzańskiego Parku Narodowego. Początki ochrony Babiej Góry także sięgają okresu międzywojennego, kiedy to uchwałą walnego zgromadzenia Polskiej Akademii Umiejętności utworzono w 1933 r. „Rezerwat na Babiej Górze”, obejmujący 650 ha. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku Gorczańskiego Parku Narodowego. Obszarowa ochrona przyrody w Gorcach rozpoczęła się od utworzenia w 1927 r. prywatnego rezerwatu w dobrach hr. Ludwika Wodzickiego. Rezerwat ten objął powierzchnię 120 ha i był drugim w polskich Karpatach prywatnym rezerwatem leśnym. Nazwano go imieniem Władysława

Orkana, a w latach trzydziestych został powiększony do 200 ha. Również tereny dzisiejszego Ojcowskiego Parku Narodowego były w latach międzywojennych projektowane jako rezerwat leśny. W roku 1924, z inicjatywy prof. Władysława Szafera (1886-1970), botanika i pioniera polskiej ochrony przyrody (Fot. 1), powstał projekt utworzenia rezerwatu przyrody w Dolinie Prądnika i Dolinie Sąpowskiej. Jak piszą Autorzy projektu, prof. Szafer i inż. S. Richter, rezerwat miał „służyć nauce jako teren badań naukowych, a dla turystów przygodnie odwiedzających te strony oraz dla letników (...) stanowić źródło niezapomnianych wrażeń estetycznych”. Do utworzenia rezerwatu w Dolinie Prądnika przed II wojną światową jednak nie doszło.

Pierwsze niewielkie rezerwaty w Małopolsce powstawały na gruntach prywatnych. Szczególnie zasłużonym dla podstaw ochrony rezerwatowej był hrabia Adam Stadnicki (1882-1982), patriota, społecznik i przyrodnik posiadający wykształcenie leśne (Fot. 2). Był właścicielem rozległego majątku ziemskiego, w tym 9 tys. ha lasów w Beskidzie Sądeckim od Krynicy i Łabowej po Szczawnicę (Szafer 1923). Stadnicki tak opisywał potrzebę tworzenia rezerwatów na swoich gruntach: „Chcąc zachować w stanie pierwotnym niektóre przynajmniej części wspaniałych pierwotnych drzewostanów i wyłączyć je od użytkowania, ustanowiłem kilka, małych co prawda, rezerwatów, aby przyszłe generacje widziały, jakie lasy pokrywały ongiś całe prawie Karpaty”.

Fot. 1. Profesor Władysław Szafer.
Fotografia ze zbiorów prywatnych
Krzysztofa Kapala

Fot. 2. Hrabia Adam Stadnicki.
Fotografia ze zbiorów Pałacu w Nawojowej

Hrabia Adam Stadnicki w 1906 r. ustanowił pierwszy niewielki rezerwat – „Skalnik” w Barnowcu, w Paśmie Jaworzyny Krynickiej. Był to obiekt obejmujący niewiele ponad 3 ha, jednak objęty ochroną ścisłą (obecnie rezerwat „Barnowiec”). W 1907 r., tuż po zakupie lasów szczawnickich, Stadnicki wyłączył z użytkowania 5 ha lasu, ustanawiając rezerwat „Rochacz” w Paśmie Radziejowej (obecnie jest to znacznie większy rezerwat „Nad Kotelniczym Potokiem”). W kolejnych latach hrabia Stadnicki ustanowił rezerwat położony na stokach Radziejowej w Roztoce Wielkiej, a mianowicie „Baniska” (datowany na rok 1916). Jest to również rezerwat istniejący do dnia dzisiejszego. Kolejnym utworzonym w Paśmie Jaworzyny Krynickiej przez Niego rezerwatem był „Łabowiec” (datowany na rok 1924) – również istniejący do dziś. Rezerwat ten początkowo obejmował 10 ha, jednak właściciel był zmuszony zmniejszyć jego powierzchnię, co sam tak po latach wspominał: *„Obejmował on pierwotnie 10 ha, gdy jednak władze nasze nie uwzględniły mej propozycji przyjęcia tego rezerwatu w zamian za osławioną »daninę leśną«, na pokrycie której nakazano właścicielom lasów wycięcie dziesięcioletniego etatu rębego, w ciągu lat pięciu, co było nakazem dewastacji lasów, zostałem zmuszony do ograniczenia powierzchni tego rezerwatu do mniej więcej 3 ha”*. W tym samym roku hr. Stadnicki założył tzw. półrezerwat „Miedwiedzka” na powierzchni ok. 9 ha starych lasów na południe od wsi Uhryń (obecnie jest to dwukrotnie większy rezerwat „Uhryń”). Hrabia tak opisuje to miejsce: *„Półrezerwatem był drzewostan jodłowo-bukowy, różnowiekowy w Uhryniu w oddziale 67, w którym była najgrubsza jodła w moich lasach o obwodzie 8 m, a 2 m średnicy”* (Fot. 3). Mało znanym miejscem objętym ochroną rezerwatową przez hr. Stadnickiego jest „Las Stare” k. Szlachtowej. Wymieniając ustanowione przez siebie rezerваты tak określa to miejsce: *„Czwarty był w lasach szlacheńskich w „Starym”. Był to czysto świerkowy las różnowiekowy, z pięknymi naturalnymi podrostami świerka”*. Dziś „Las Stare” k. Szlachtowej nie jest rezerwatem, jak również nie istnieje już w tym miejscu drzewostan świerkowy (Długosz 2015). Kolejnym miejscem, które na swych gruntach objął ochroną hr. Adam Stadnicki było tym razem zbiorowisko łąkowe, a mianowicie „Hala Roztocka” z istniejącym tam wówczas stanowiskiem widlicza alpejskiego *Diphasiastrum alpinum*.

*Fot. 3. Okazała jodła w rezerwacie „Uhryń” w dobrach hr. Adama Stadnickiego.
Fotografia z trzeciego wydania podręcznika „Hodowla Lasu” z roku 1930 (fot. J. Motyka)*

Ryc. 1.

Torfy wyżynie Podhala.

Ryc. 1. Mapa proponowanych rezerwatów torfowiskowych w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej z 1922 r., autorstwa Edwarda Lubicz-Niezabitowskiego. Skan pochodzi z artykułu pt. „Wysokie torfowiska Podhala i konieczność ich ochrony” opublikowanego w trzecim zeszycie czasopisma *Ochrona Przyrody* (Lubicz-Niezabitowski 1922)

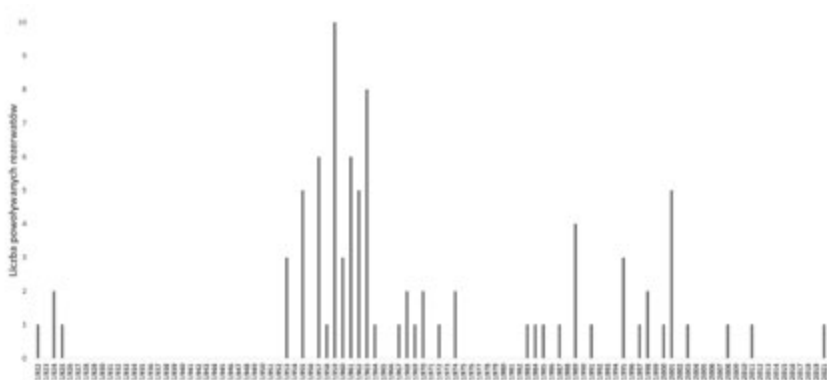
Powoływanie rezerwatów przyrody w Beskidzie Sądeckim w okresie międzywojennym zawdzięczamy jednak nie tylko hrabiemu Stadnickiemu. W roku 1919, dzięki staraniom profesora Bogumiła Pawłowskiego (1898-1971), najcenniejsze fragmenty lasów lipowych koło Muszyny, rosnące na terenie państwowym, objęto ochroną rezerwatową na powierzchni 17,80 ha (Pawłowski 1921). Dziś jest to obszar istniejącego rezerwatu „Las Lipowy Obrozyska im. Michała Witowskiego”. Według Pawłowskiego (1923) na terenie Beskidu Sądeckiego zachowało się jeszcze sporo pierwotnych lasów, a także zbiorowisk łąkowych z rzadkimi gatunkami roślin. Pawłowski zaproponował ochronę 28 obszarów w całym ówczesnym powiecie nowosądeckim. Zaprezentował je w publikacji zgodnie z podziałem na dominujące typy roślinności. Najliczniej w tym zestawieniu reprezentowane były lasy bukowe: „Nad Kamieniem”, „Szczańska Skalka”, „Lasy m. Niemców a Wielkim Rogaczem”, „Runek”, „Dzwonkówka”, „Góra Groń”, „Makowica-Jasieniowa” i „Dąbrowska Góra”. Z lasów jodłowych do objęcia ochroną Pawłowski proponował: „Las nad Żeleźnikową”, „Chełmecką Górę”, „Marcinkowice” i „Jodłową Górę k. Paszyna”, a z lasów świerkowych „Wielką Prehybę-Markowy Groń”. Nieliczne w tym rejonie grądy postuluwał włączyć do ochrony rezerwatowej w dwóch obiektach – „Życzanów nad Popradem” i „Zarzeczce nad Dunajcem”, a lasy dębowe chronione miałyby być w rezerwacie „Znamirowice”. Pawłowski uważał za istotne, aby oprócz lasów objąć ochroną zarośla ciepłolubne: „Białowodzka Góra”, „Chełmecka Góra” oraz „Góra Zamkowa w Muszynie”. Z kolei najcenniejsze obszary z roślinnością łąkową proponował jako rezerwaty: „Nad Roztoką Wielką”, „Wdziary Wyżnie”, „Gaboń”, „Na Dzwonkówce”, „Heliaszówka”, „Jaworzyna Krynicka”, „Nad Kamiennem”, „Mała Prehyba” oraz „Łąki wilgotne w Trzetrzewinie i Krasnem Potockiem”. Nieliczne z tych obiektów do czekały się ochrony rezerwatowej. W Gorcach pierwszym rezerwatem przyro-

dy był wspomniany wcześniej rezerwat „Gorce im. Władysława Orkana”. Był to obiekt utworzony w 1930 r. na gruntach prywatnych hrabiego Ludwika Wodzickiego i obejmował aż 120 ha. Ochroną objęto najbardziej pierwotne fragmenty lasów bukowo-jodłowych i świerkowych. Także drzewostan chroniony dziś w rezerwacie „Modrzewie” w okolicach Czorsztyna po raz pierwszy w 1931 r. na mocy zarządzenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego został objęty częściową ochroną. Rezerwat ten nosił nazwę „Marszałek” i obejmował 1,64 ha boru modrzewiowego. W Pieninach w 1921 r. utworzono na powierzchni 8,63 ha rezerwat skalny „Czorsztyn” obejmujący bramę skalną po obu stronach drogi Czorsztyn-Niedzica u stóp Góry Zamkowej oraz skały na lewym brzegu Dunajca z ruinami zamczyska. Była to inicjatywa właściciela tego miejsca – hrabiego Stanisława Drohojowskiego – i stanowiła początek przyszłego Pienińskiego Parku Narodowego. Przed II wojną światową orędownikiem ochrony torfowisk w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej był przyrodnik i dyrektor nowotarskiego gimnazjum Edward Lubicz-Niezabitowski (1875-1946). W 1922 roku opublikował pracę pt. „Wysokie torfowiska Podhala i konieczność ich ochrony”, w której zaproponował ochronę rezerwatową czterech torfowisk (Lubicz-Niezabitowski 1922). Najpilniejszego objęcia ochroną wymagać miały wg Lubicz-Niezabitowskiego części torfowisk: „Na Czerwonem”, „Na Równi”, „Koło Ludźmierza” i „Koło Podczerwonego” (Ryc. 1). Przy wsparciu profesora Władysława Szafera powstał w 1925 r. jeden z postulowanych rezerwatów, a mianowicie „Bór na Czerwonem”. Przyroda była tu chroniona na powierzchni 2 ha gruntów należących do Miasta Nowy Targ. Także na Podhalu, na terenie współczesnego rezerwatu „Przełom Białki pod Krempachami” po raz pierwszy utworzono niewielki rezerwat przyrody w 1931 r. na powierzchni 7,5 ha. Pierwszym rezerwatem w Beskidzie Niskim był utworzony w 1935 r. rezerwat „Kornuty”. Do 1938 r. funkcjonował on jako zabytek przyrody powołany przez Urząd Wojewódzki w Krakowie i chronił skupisko skał na powierzchni 3,32 ha. Formalnie jako rezerwat „Kornuty” zaistniał w momencie, gdy oddział Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego w Gorlicach wykupił od prywatnych właścicieli 7 ha gruntów w celu ich ochrony. Wykupione tereny obejmowały łąki z wychodniami skalnymi i śladami po dawnej eksploatacji piaskowca. W okresie powojennym, w roku 1953, rezerwat „Kornuty” w tych samych granicach został ustanowiony na mocy zarządzenia Ministra Leśnictwa (M.P. z 1953 r. nr 97, poz. 1351). W strefie Pogórza Karpat pierwszym i jednym z dwóch rezerwatów utworzonych w okresie międzywojennym był rezerwat „Skamieniałe Miasto” na Pogórzu Ciężkowickim. W 1931 r. ciężkowickie ostańce skalne na powierzchni 30,49 ha objęto ochroną jako zabytek przyrody. Drugim z pogórzańskich rezerwatów był utworzony w 1938 r. rezerwat „Kamienie Brodzińskiego”, położony na wzgórzu Paprotna na Pogórzu Wiśnickim. W 1937 r. Polskie Towarzystwo Tatrzańskie zakupiło teren o łącznej powierzchni 0,12 ha z występującymi na nim skałkami i lasem. Obiekt ucierpiał w okresie okupacji wskutek nielegalnego poboru ka-

mienia (Dudziak 1958). W okresie powojennym rezerwatu nie reaktywowano, jednak w 1962 r. decyzją Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie grupa największych skał została uznana za pomnik przyrody (Alexandrowicz 2014). Występujące na Wyżynie Miechowskiej ciepłolubne zarośla i murawy już w latach 20. XX w. zwróciły uwagę botaników z Krakowa. Postulowano wówczas ochronę rezerwatową bogatych florystycznie muraw stepowych w Klonowie. Jednak ze względu na trudności z wykupem prywatnej własności nie ustanowiono tam rezerwatu. Dziś istnieje w tym miejscu rezerwat przyrody „Opalonki”. Z kolei w 1922 r. udało się utworzyć na powierzchni 8,06 ha rezerwat „Jaksice”. Nie bez znaczenia był fakt, że obiekt ten znajdował się na gruntach Lasów Państwowych (dziś jest to rezerwat „Złota Góra”). Na części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej leżącej na terenie województwa małopolskiego pierwszym obiektem podlegającym ochronie był utworzony formalnie w 1930 r. rezerwat częściowy „Las Wolski”. W celu ochrony tego dużego (324,60 ha) obszaru, tereny te zostały wykupione przez Kasę Oszczędności Miasta Krakowa. Fragment drzewostanu obejmujący współczesny rezerwat „Panieńskie Skały” chroniony był już od 1917 r., a w latach 30. XX w. podlegał ochronie ścisłej. Z inicjatywy właściciela dóbr w Plazie, hr. Adama Starzeńskiego, w bagiennej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, a mianowicie w Puszczy Dulowskiej utworzony został prywatny rezerwat „Oblaszki”, mający na celu ochronę podmokłych borów i torfowisk z cenną florą oraz tokowiska cietrzewi *Lyrurus tetricus*. W 1934 roku powstał w pobliżu Tyńca rezerwat przyrody „Podgórki” (Dz. U. nr 31, poz. 274). Znane stąd było stanowisko kłoci wiechowatej *Cladium mariscus*. W roku 1938, staraniem Ligi Ochrony Przyrody, powstał rezerwat chroniący stanowisko brzozy ojcowskiej *Betula ×oycoviensis* w Hamerni w Dolinie Prądnika. W latach międzywojennych planowane było także utworzenie trzech kolejnych rezerwatów na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. Były to: wspomniany wcześniej „Ojców”, „Lipowiec” na Garbie Tenczyńskim ze stanowiskiem rzadkiego kruszczyka drobnolistnego *Epipactis microphylla* oraz „Rezerwat stepowy w Krzemionkach koło Krakowa”. Tylko dwa pierwsze obiekty doczekały się ochrony rezerwatowej usankcjonowanej prawnie dopiero po II wojnie światowej. W 1928 r. zarządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu został ustanowiony także pierwszy w Polsce podziemny rezerwat przyrody nieożywionej „Grota Kryształowa” w Kopalni Soli w Wieliczce. Pierwsze zestawienie istniejących i projektowanych, a raczej proponowanych rezerwatów przyrody z podziałem na ówczesne województwa opublikował w 1932 r. Władysław Szafer.

Przed wybuchem II wojny światowej na terenach dzisiejszego województwa małopolskiego istniało 16 rezerwatów przyrody (Ryc. 2). Były to głównie obiekty położone w Karpatach (9 rezerwatów). Odrębnym przypadkiem był rezerwat podziemny „Grota Kryształowa”. Znamiennym jest fakt, że w dwudziestolecu międzywojennym nie powołano żadnego rezerwatu na nizinnej części dzisiejszego województwa, np. w Dolinie Wisły czy w Puszczy Niepołomickiej.

Ryc. 2. Historia powoływania rezerwatów przyrody województwa małopolskiego

2.2. Okres II wojny światowej

Obszar dzisiejszego województwa małopolskiego w latach II wojny światowej w następstwie anektowania tych terenów przez hitlerowskie Niemcy przynależał do dwóch jednostek administracyjnych. Jedynie część dzisiejszych powiatów suskiego, wadowickiego, oświęcimskiego, chrzanowskiego i olkuskiego należała do Rzeszy. Przeważająca część dzisiejszego województwa małopolskiego w 1939 r. znalazła się w Generalnym Gubernatorstwie (GG). Na stosunek leśnej administracji niemieckiej do lasu na obszarze GG decydujący wpływ miało zarządzenie szefa administracji cywilnej z 1939 r., które zawierało nakaz skierowania uwagi leśników wyłącznie na dostawy surowca drzewnego, użytków ubocznych (zwłaszcza żywicy) i dziczyzny dla Rzeszy. Spraw urządzania, hodowli i ochrony lasu zarządzenie to w ogóle nie poruszało. Wyjątek stanowiło utworzenie namiastki stacji oceny nasion i jednorazowa akcja zwalczania osnui w Puszczy Niepołomickiej przy użyciu samolotów niemieckich. Pomimo pierwotnych planów okupanta zastąpienia wszystkich polskich pracowników administracji leśnej pracownikami niemieckimi, przebieg wypadków wojennych i olbrzymie zapotrzebowanie na drewno nie pozwoliły na to. Dzięki temu od poziomu nadleśniczego włącznie stanowiska leśniczych i gajowych piastowali Polacy. Polscy leśnicy starali się tak przedstawiać dane o zasobności drzewostanów, aby w miarę niewielkich możliwości ratować najcenniejsze fragmenty lasów. Na terenach dzisiejszego województwa małopolskiego w pierwszej kolejności zagrożone były lasy nizinne z łatwym dostępem (zwłaszcza kolejowym), a więc Puszcza Dulowska, Puszcza Niepołomicka czy Lasy Radłowskie. Lasy górskie i wyżynne z racji trudniejszych warunków terenowych podlegały presji eksploatacyjnej w nieco wolniejszym tempie. Co nie oznaczało, że nie wycinano wtedy nawet tak wysoko położonych lasów jak tatrańskie bory świerkowe. Na terenie Małopolski (i całej GG) organizowano liczne akcje sabotażu, np. uszkodzanie tartaków czy mniej spektakularne, ale równie skuteczne fałszowanie dokumentacji urzędzeniowej. Do brawurowej akcji należało podpalenie

zaopatrzonego w nowoczesne maszyny pięciotrakowego tartaku w Kłaju (Puszcza Niepołomska). Tartak ten mógł dziennie przecierać ok. 600 m³ drewna. Dalsza praca tego zakładu groziła całkowitym wyeksploatowaniem wszystkich puszczańskich drzewostanów w przeciągu 3 lat. Władze okupacyjne planowały wyciąć całą Puszczę Niepołomską nie planując jednocześnie w ogóle prac odnowieniowych. W efekcie trwałego uszkodzenia tartaku Niemcy zainstalowali dwa małe traki taśmowe. Ich mała wydajność wymusiła jednak drastyczne obniżenie etatu cięć. Oczywiście wraz z okupacją hitlerowską wszystkie przedwojenne formy ochrony przyrody, w tym rezerwy, przestały funkcjonować. Jedynie dzięki leśnikom i prywatnym właścicielom dóbr istniały niewielkie możliwości ochrony najcenniejszych fragmentów lasów. W nieco lepszej sytuacji niż leśnicy państwowi byli prywatni właściciele lasów, których drzewostany nie były obciążone tak wysokimi etatami rębnyymi (Molenda 1967). Z drugiej strony wiejska ludność polska zamieszkująca GG była zmuszona eksploatować nawet populacje roślin chronionych pod groźbą sankcji karnych ze strony okupanta. Na terenach przygranicznych w okolicach Krzeszowic (GG) i Alwerni (Rzesza) istniało zjawisko zmuszania ludności do dostarczania we wskazanych ilościach sadzonek i bulw roślin chronionych na potrzeby niemieckiego ogrodnictwa (Piechnik – dane niepubl.). Również rezerwy przyrody nieżywionej, jako potencjalne źródło surowców skalnych, były narażone na dewastację. Po części taki los spotkał przedwojenny rezerwat „Kamienie Brodzińskiego” (Dudziak 1958). Na obszarze Rzeszy początkowo prowadzono planową gospodarkę leśną, do pewnego stopnia oszczędzając drzewostany. Jednak w miarę trwania wojny i kolejnych porażek na frontach Niemcy rozpoczęli także na terenach wcielonych do Rzeszy dewastacyjne użytkowanie lasów.

2.3. Okres po II wojnie światowej

Po zakończeniu II wojny światowej działalność na rzecz ochrony przyrody w Polsce kontynuowana była w nowych granicach państwowych zarówno na terenie kraju, jak i na forum międzynarodowym. Polska była współzałożycielem i aktywnym członkiem Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN) działającej od 1948 r. W latach 40. XX w. w dyskusji na temat ochrony przyrody ścierały się dwie główne koncepcje. Pierwsza to ochrona konserwatorska, tradycyjna – polegała ona głównie na ochronie pojedynczych obiektów i tworów przyrody. Druga koncepcja była uznawana wówczas za nowoczesną i polegała na aktywnej ochronie dużych obszarów o zróżnicowanych reżimach ochronnych. Polacy skutecznie lobbowali w gronie państw należących do IUCN za przyjęciem koncepcji nowoczesnej. W efekcie tej decyzji nastąpił gwałtowny rozwój sieci obszarów chronionych na całym świecie. Polska znalazła się wśród krajów przodujących w tworzeniu wielkopowierzchniowych form ochrony. Pierwsze działania na rzecz ochrony przyrody w Polsce powojennej oparte były jeszcze na przepisach ustawy o ochronie przyrody z 1934 r., a od roku 1949 na wzorowanej na niej nowej ustawie o ochronie przyrody (Dz. U. z 1949 r. Nr 25, poz. 180).

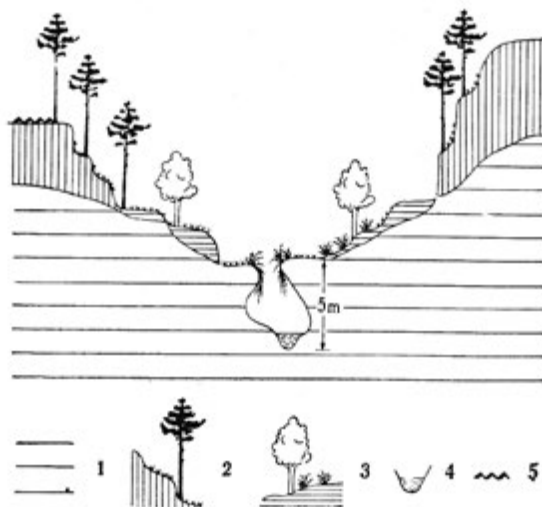
Także na terenach dzisiejszego województwa małopolskiego nastąpił w latach 40. i 50. XX w. znaczny przyrost powierzchni zarówno parków narodowych, jak i rezerwatów przyrody (Ryc. 2). W latach powojennych przeważająca większość prywatnych majątków ziemskich została znacjonalizowana. W związku z tym sporo rezerwatów powołanych przed wojną na gruntach prywatnych znalazło się w rękach państwowych (m.in. rezerwaty w byłych dobrach hr. Stadnickiego). Część z nich przekształcono w parki narodowe, z kolei inne powiększono i umocowano prawnie (głównie w latach 50. XX w.). Przypadkiem odwrotnym, polegającym na zmniejszeniu powierzchni, było zastąpienie przedwojennego, dużego rezerwatu „Las Wolski” trzema znacznie mniejszymi obiektami („Panieńskie Skały”, „Skałki Przegorzalskie” oraz „Bieleńskie Skałki”). W okresie 1953-1964 powołano na terenach dzisiejszego województwa małopolskiego aż 45 rezerwatów. Obszarem, na którym powoływano wówczas najwięcej rezerwatów były nadal Karpaty (m.in. „Białowodzka Góra nad Dunajcem”, „Cisy w Mogilnie”, „Nad Kotelnicznym Potokiem”, „Madohora”, „Wąwóz Homole”, „Kłodne nad Dunajcem”, „Wysokie Skałki”, „Zaskalskie-Bodnarówka” czy „Okopy Konfederackie”). Jednak w okresie tym powstały także pierwsze rezerваты nizinne, w tym prawie wszystkie istniejące dziś w Puszczy Niepołomickiej: „Lipówka”, „Dębina”, „Gibiel”, „Koło w Puszczy Niepołomickiej” i „Długosz Królewski”, ten ostatni figuruje początkowo w rejestrach jako rezerwat „Stanisławice”. Ciekawostką jest próba utworzenia w pierwszej połowie lat 50. XX w. dużego (204,3 ha) rezerwatu „Orłowiec”. Był to obszar chroniący podmokłe lasy mieszane z dużym udziałem dębu, sosny i olszy czarnej, z fragmentami ponad 200-letnich drzewostanów (Jarosz 1951). Także zamknięta hodowla żubrów w Puszczy Niepołomickiej w pierwszych latach powojennych funkcjonowała jako rezerwat o powierzchni 28,1 ha pod nazwą „Rezerwat żubrów w Niepołomicach”. W Kotlinie Oświęcimskiej powołano rezerwat „Żaki”. Wtedy też utworzono większość rezerwatów na Wyżynie Miechowskiej (m.in. „Dąbie”, „Wały”, „Lipny Dół koło Książa Wielkiego”, „Kępie na Wyżynie Miechowskiej” czy „Sterczów Ścianka”) i na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej (m.in. „Skała Kmity”, „Ostra Góra”, „Lipowiec”, „Michałowiec”, „Dolina Mnikowska” czy wspomniane wcześniej rezerwaty w Lesie Wolskim). W 1958 r. powołano także pierwszy na omawianym obszarze rezerwat faunistyczny „Skołczanka”. Także Pogórza Karpackie wzbogaciły się o rezerwat powołane w tej dekadzie (m.in. „Zamczysko nad Rabą”, „Diable Skały”, „Bukowiec” i „Kamień Grzyb”). W tym okresie wielkimi orędownikami ochrony rezerwatowej byli głównie prof. Władysław Szafer oraz prof. Bogumił Pawłowski. Powstawały wówczas rezerwaty geologiczne powoływane staraniem takich osób jak prof. Krzysztof Birkenmajer („Skałka Rogoźnicka”) czy prof. Zofia Alexandrowicz i prof. Stefan Alexandrowicz („Kajasówka”). Warto zauważyć, że postulowano w tym okresie powoływanie rezerwatów, które do dziś nie powstały. Należą do nich takie obiekty jak „Pustynia Błędowska”, „Leskowiec”, „Dolina Rzeki Sztoly”, „Bór Biskupi”, „Wąwóz Gródek” koło Zagórza, „Rezerwat na Żelatowej

Górze”, „Oblaszki” w Puszczy Dulowskiej (Kuc 1959, Dąbrowska 1972). W pracach Stefana Jarosza pojawia się wiele „rezerwatów” o nieokreślonym statusie, a także takich, które ostatecznie nie powstały. Autor wymienia je w opublikowanych przez siebie rejestrach, ponieważ rzeczywiście w dynamicznej sytuacji powojennej część z tych obiektów mogła funkcjonować jako rezerваты (np. dzięki opiece ze strony towarzystw, samorządów czy administracji leśnej), jednak niekoniecznie wiązało się to z formalnym powołaniem obiektu. Sam Autor, odnosząc się do terytorium całego kraju, tak pisze o tej sytuacji: „*Na podstawie dotychczas zebranych materiałów istnieje około 800 obiektów stanowiących faktycznie rezerваты przyrody. Z tej liczby jednak na podstawie aktów formalno-prawnych zaledwie kilkadziesiąt obiektów zostało uznanych za rezerваты*”. I dalej: „*Niemniej jednak obiekty te, mimo że nie są rezerwatami i mogą nie zostać formalnie za takie uznane, stanowią obszary pierwotnej przyrody i są zarówno terenami badań naukowych, jak również obiektami interesującymi turystów*” (Jarosz 1951). Do wymienionych przez S. Jarosza „rezerwatów”, które posiadały na początku lat 50. XX w. niestabilny status ochronny i które do dziś nie powstały należą: „Jezioro Trzciano” oraz „Jezioro Święcone i Przystajnia” (obydwa w okolicach Jadownik Mokrych), „Oblaszki” (Puszcza Dulowska), „Osowiec” (m. Płoki w gm. Trzebinia), „Tenczynek” (ostańce skalne i ruiny zamku Tenczyn w gm. Krzeszowice), „Dolina Będkowska” (gm. Zabierzów i Wielka Wieś), „Jaskinia w Kryspinowie” (gm. Liszki), „Łąki w Podgórkach”, „Tyniec”, „Krzemionki nad Wisłą” i „Skały Twardowskiego” (wszystkie na obszarze Krakowa), „Wodospad w Ciężkowicach” (na Pogórzu Ciężkowickim), „Zbylitowska Góra” (na obszarze Tarnowa), „Ostra Góra” (nad Jeziorem Rożnowskim) i „Przymiarki” (gm. Ludźmierz). Autor szczególnie dużo wymienia takich „rezerwatów” zlokalizowanych pomiędzy Nowym Targiem a Krościenkiem nad Dunajcem. Są to najczęściej obiekty chroniące stanowiska paleobotaniczne i geologiczne: „Cegielnia Kąty”, „Mizerna”, „Węglisko”, „Zielone Skałki” i „Jaskółczy Brzeg” oraz drzewostany z dużym udziałem modrzewia polskiego: „Krośnica”, „Księży Las” i „Marszałek” (Jarosz 1951, 1956).

W tym miejscu należy wspomnieć o kolejnym wielkim propagatorze ochrony małopolskiej przyrody, a mianowicie o prof. Stefanie Myczkowskim (1923-1977), miłośniku karpackich lasów, zwłaszcza lasów Beskidu Małego (Fot. 5). Myczkowski był autorem projektu rezerwat „Leskowiec” (Ryc. 4). Jako uczeń prof. Władysława Szafera potrafił dostrzec potrzebę ochrony szczególnie cennych przyrodniczo miejsc. W kolejnych latach już jako profesor botaniki leśnej i ekologii lasu na Wydziale Leśnym Akademii Rolniczej w Krakowie oraz w Zakładzie Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, a także jako przewodniczący Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Przyrody brał udział w projektowaniu i opiniowaniu wielu małopolskich rezerwatów (Myczkowski 1975). Niestety rezerwat „Leskowiec” nie powstał do dziś, a walory drzewostanu w tym miejscu uległy stopniowemu pogorszeniu.

Fot. 4. Krajobraz Skalic Spiskich w roku 1956. Skan z publikacji pt. „Krajobrazy Polski” (fot. Stefan Jarosz)

Ryc. 30. Schematyczny przekrój poprzeczny przez rezerwat «Gródek»: 1 — arkoza, 2 — less porosły sosną *Pinus silvestris* i luźną murawą, 3 — glina deluwialna z olszą *Alnus glutinosa* i zaroślami jeżyny *Rubus* sp. w podszyciu, 4 — koryto okresowo płynącego strumienia, 5 — pola orne.

Ryc. 3. Fragment opracowania z 1959 r. pt.: „Projekt rezerwatów dla ochrony mchów we wschodniej części Wyżyny Śląskiej” autorstwa Mariana Kuca

Fot. 5. Profesor Stefan Myczkowski. Fotografia ze zbiorów Katedry Botaniki Leśnej Uniwersytetu Rolniczego im. H. Kołłątaja w Krakowie (fot. Wojciech Krzaklewski)

Pierwszy kompleksowy projekt krajowej sieci rezerwatów powstał w 1961 r. (Czubiński 1965). Jednak koncepcja ta była wdrażana nierównomiernie, a okresy stagnacji występowały naprzemiennie z latami, w których powoływano więcej rezerwatów. Kolejnym okresem, kiedy powoływano na terenie dzisiejszego województwa małopolskiego więcej rezerwatów były lata 1967-1974 (Ryc. 2). Utworzono wtedy 9 rezerwatów. W Karpatach były to: „Hajnik”, „Luboń Wielki”, „Śnieżnica” i „Na Policy im. Zenona Klemensiewicza”. Dzięki staraniom prof. Danuty Tumidajowicz na Pogórzu Wielickim utworzono rezerwat „Cieszynianka”. Także istniejący przed wojną rezerwat „Skamieniałe Miasto” doznał reaktywacji w tym okresie. W tej dekadzie na Wyżynie Miechowskiej powołano rezerwat „Kwiatówka”, na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej „Wąwóz Bolechowski” (Fot. 7), a na Nizinie Nadwiślańskiej „Wiślicko Kobyle”. Wszystkie rezerваты powstałe w latach 1956-1985 powoływane były na mocy zarządzeń Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. W roku 1974 powstał szczegółowy projekt rezerwatu florystycznego „Cisie” dla ochrony jedynej na Wyżynie Miechowskiej stanowiska kłokoczki południowej *Staphylea pinnata* (Kobak i in. 1974). Projekt ten pozytywnie zaopiniował ówczesny przewodniczący Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Przyrody w Krakowie prof. Stefan Myczkowski (Ryc. 5). Rezerwat ten, pomimo upływu 50 lat, nadal nie został powołany.

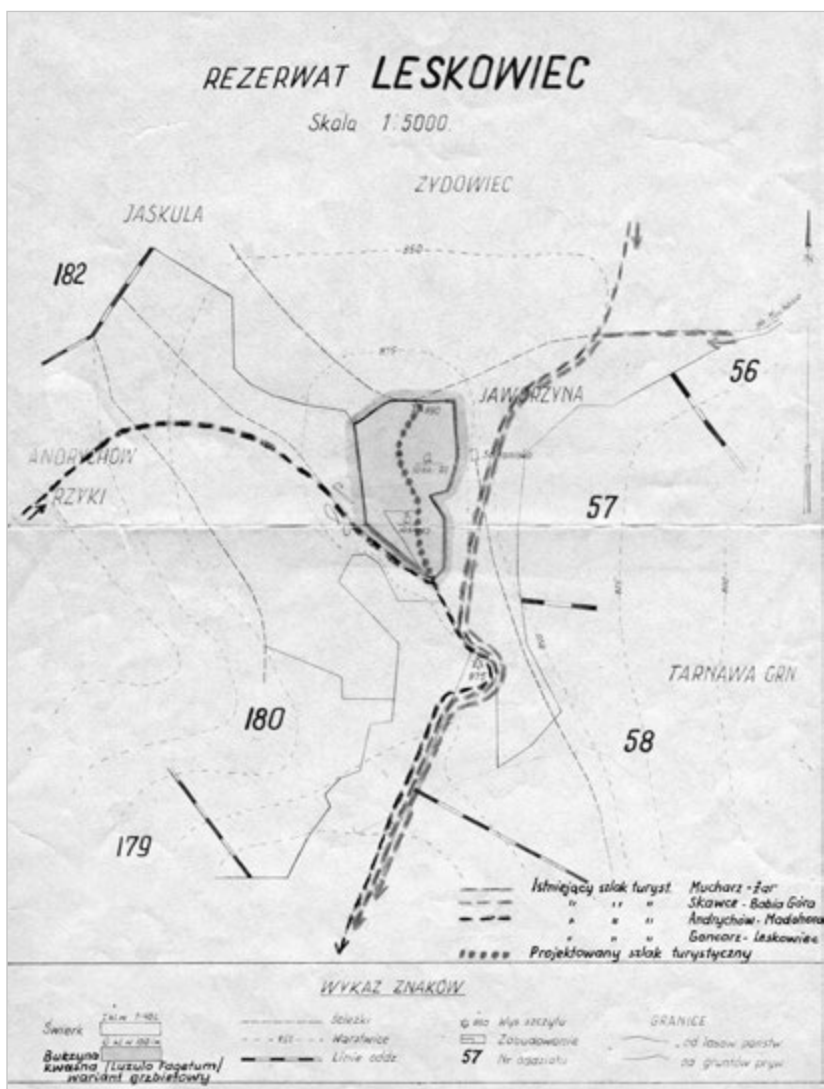
W roku 1975 opublikowano propozycję utworzenia w Polsce nowych rezerwatów przyrody z podziałem na ówczesne województwa. W obszarze dzisiejszego województwa małopolskiego były to następujące projekty: „Kalwaria

Fot. 6. Wąwóz Homole około roku 1930. Fotografia ze zbiorów Biblioteki Narodowej (fot. A. Nowak)

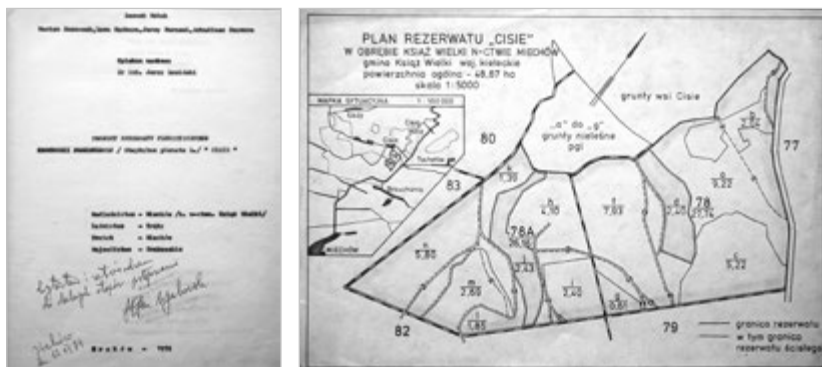
Zebrzydowska”, „Las k. Zatora”, „Leskowiec”, „Przełom Skawy pod Mucharzem”, „Rezerwat pióropusznika pod Zatorem” i „Wzgórze Lanckorońskie” znajdujące się w dawnym województwie bielskim. W dawnym województwie katowickim projektowano utworzenie rezerwatów: „Oblaszki” i „Pustynia Będowska”. Z kolei z obszaru dawnego województwa kieleckiego podawano jako projektowane rezerваты: „Kalina”, „Łysa Góra w Sławicach Duchownych” i „Pole Bitwy Racławickiej”. Województwo krakowskie według autorów publikacji miałyby się wzbogacić o następujące rezerваты: „Czerna”, „Dolina Będkowska”, „Dolina Eliaszówki”, „Dolina Kluczwody”, „Dolina Kobyłańska”, „Grodzisko”, „Popówka”, „Rusocice”, „Skalki Gaudynowskie” oraz „Wzgórze Tynieckie”. Jednak to województwo nowosądeckie zdecydowanie prowadziło w rankingu projektowanych rezerwatów, których lista była imponująca: „Bory Nowotarskie”, „Cisowa Skałka”, „Dolina Kamienicy”, „Domański Wierch”, „Góra Bryjarka”, „Góra Jarmuta”, „Góra Wzar”, „Gubałówka Zakopiańska”, „Jaworzyna Krynicka”, „Krynicka Góra Parkowa”, „Księży Las pod Krościenkiem”, „Łopata Żegiestowska”, „Mofeta”, „Muszyńskie Wzgórze Zamkowe”, „Na Magurze Małastowskiej”, „Niskowa”, „Pierwobór Jodłowy Majdan k. Muszyny”, „Przełom Popradu pod Rytrem”, „Przełom Popradu pod Żegiestowem”, „Przełom Ropy”, „Puścizna Wielka”, „Radziejowa”, „Rożnów”, „Sołtysie Skalki”, „Szaflary”, „Szczawa i wodospad na Kamienicy”, „Wodospad Sopotnicki – Sewerynowka”, „Wodospad w Kacwinie na Podhalu”, „Zamek Niedzica” i „Zaskale Bór” (Czubiński i in. 1977).

W latach 1983-1991 powstało kolejne 9 rezerwatów. Od 1985 r. formalnie rezerваты tworzą na mocy aktów prawnych wydawanych przez Minister-

Ryc. 4. Mapa z projektu rezerwatu „Leskowiec” z 1956 r. autorstwa prof. Stefana Myczkowskiego. Skan pochodzi ze zbiorów prywatnych Jana Zielińskiego

Ryc. 5. Strona tytułowa oraz mapa z projektu rezerwatu „Cisie” z 1974 r. Wieloautorski projekt wykonany został pod opieką naukową prof. Jerzego Lesińskiego. Na stronie tytułowej widnieje adnotacja prof. Stefana Myczkowskiego. Skan pochodzi z archiwum Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie

Fot. 7. Wąwóz Bolechowski w roku 1956. Skan z publikacji pt. „Krajobrazy Polski” (fot. S. Mucha)

stwo Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych. Na uwagę zasługuje fakt, że w latach 80. XX w. najczęściej rezerwaty powstawały na obszarze Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Wówczas powołano takie rezerwaty jak: „Bukowica”, „Dolina Eliazówki”, „Dolina Kluczwydy”, „Dolina Szklarki” oraz „Zimny Dół”. W Karpatach powstały wówczas rezerwaty „Jelenia Góra im. Stanisława Gabryela”, „Lembarczek” i „Wierchomla”, a na Pogórzu Karpackim „Kozie Kąty”. W tym okresie duże zasługi dla rozwoju sieci rezerwatów położył prof. Stefan Michalik (1935–2018; Fot. 8), który niestrudzenie pracował przy two-

rzeniu projektów i planów ochrony nowych i istniejących rezerwatów (Partyka 2019). W skali regionu duże znaczenie w projektowaniu sieci rezerwatowej Małopolski miała jego praca pt. „Przestrzenna i ekologiczna koncepcja ochrony szaty roślinnej centralnej części Wyżyny Krakowskiej” (Michalik 1979). Profesor Michalik był autorem koncepcji powołania dużego (ok. 7000 ha) rezerwatu "Magura Wątkowska" na pograniczu ówczesnych województw nowosądeckiego i krośnieńskiego (Michalik 1987). W kolejnej dekadzie projekt ten zakończył się powołaniem Magurskiego Parku Narodowego. W pracy tej po raz pierwszy pojawia się postulat utworzenia rezerwatu przyrody „Góra Stołowa” k. Jaroszowca Olkuskiego. Kolejnym z obiektów, o którego ochronę zabiegał prof. Michalik był projektowany przez Niego rezerwat leśny „Januszkowa Góra” znajdujący się na Wyżynie Olkuskiej (Michalik 1987). W połowie lat 80. XX w. prof. Jerzy Staszekiewicz (1929-2022) postulował utworzenie rezerwatu dla ochrony stanowiska brzozy ojcowskiej na Skiełku w Beskidzie Wyspowym (Staszekiewicz 1985). W 1987 r. powstał projekt rezerwatu leśnego „Malecka Buczyna” w nadleśnictwie Andrychów autorstwa naukowców z Wydziału Leśnego ówczesnej Akademii Rolniczej im. H. Kołłątaja w Krakowie. Początek lat 90. XX w. charakteryzował się publikowaniem opracowań dotyczących doskonalenia sieci i sposobów ochrony rezerwatowej (Denisiuk 1990, Szwaagrzyk 1991, Holeksa 1993). Na obszarze Jurajskich Parków Krajobrazowych województwa krakowskiego na początku ostatniej dekady XX w. postulowano powołanie czterech rezerwatów przyrody: „Buczyna Czernichowska”, „Ostrysz”, „Dolina Potoku Rudno” oraz „Zimny Dół”, z których utworzono tylko dwa ostatnie (Partyka 1990). W roku 1991 w opracowaniach planistycznych przygotowanych przez Lasy Państwowe planowano utworzenie z szeroką otuliną rezerwatu „Groblańskie Dęby”. Całość miała obejmować 4 oddziały leśne w Kompleksie Grobelczyk w Puszczy Niepołomickiej. Także rezerwaty „Kolo”, „Lipówka”, „Wiślisko Kobyłe”, „Gibiel” i „Dębina” były planowane do powiększenia wraz z otulinami. W odniesieniu do rezerwatów, które do tej pory nie powstały należy wspomnieć o planowanym rezerwacie „Buczyna Nawojowska”, mającym obejmować fragment północnych stoków wzgórza Porąbka w Krzeszowicach-Gwoźdźcu. Z kolei w nadleśnictwie Miechów planowano utworzenie trzech rezerwatów: „Trzyciąż”, „Ostrysz” i „Modrzewie w Marszowcu” (RDOŚ Kraków – dane niepubl.). W roku 1990 powstał także ambitny projekt utworzenia wielkoobszarowego rezerwatu leśnego „Jaworzyna” na terenie Popradzkiego Parku Krajobrazowego (Denisiuk i in. 1990).

Fot. 8. Profesor
Stefan Michalik
(fot. S. Kucharzyk)

Ostatnim okresem, w którym powstała większa liczba małopolskich rezerwatów były lata 1995-1998. Nie bez znaczenia w tym okresie było opublikowanie przez prof. Romualda Olaczka pracy pt. „Rezerваты przyrody jako przedmiot planowania ochrony”, będącej próbą określenia zasad ochrony przyrody i zintegrowania działań ochronnych (Olaczek 1997). Zagadnieniami określania wielkości rezerwatów chroniących mieszane lasy jodłowo-świerkowo-bukowe zajmował się Holeksa (1997). W oparciu o koncepcję stadiów rozwojowych lasu naturalnego i koncepcję luk Autor zaproponował minimalne powierzchnie stref centralnych rezerwatów wahające się w przedziale od 40 do ponad 100 ha. W ciągu trzech lat powołano pięć rezerwatów: w Karpatach były to – „Kamionna”, „Na Policy” i „Żebracze”, na Pogórzu Karpackim – „Styr”, w Kotlinie Sandomierskiej – „Debrza”, a w Kotlinie Oświęcimskiej – „Przeciszów”. Za powoływanie rezerwatów odpowiedzialne było wtedy Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Druga połowa lat 90. XX w. to czas, w którym powstawały publikacje zawierające niekiedy długie listy projektowanych rezerwatów na konkretnych obszarach. Na uwagę zasługują zwłaszcza opracowania dla województw: bielskiego, tarnowskiego, katowickiego i kieleckiego (Beblo i Wika 1995, Leśniak i in. 1995, Zięba 1995, Blarowski 1997). W publikacjach tych wymienione zostały liczne propozycje rezerwatów. Z obszaru dawnego województwa bielskiego, który aktualnie należy do województwa małopolskiego zaproponowano 16 rezerwatów: „Bachowiec”, „Burzynek”, „Wiązowa Górka”, „Górnica”, „Ostrawa”, „Nad Cedronem”, „Góra Kalwaria”, „Las koło Wniebowstąpienia”, „Las Mucharski”, „Żurawnica”, „Grodzisko”, „Narożnik”, „Rzyki Jagódki”, „Pod Klimaską”, „Pod Łamaną Skałą” i „Nad Przykopem”. Niestety żadna z tych propozycji nie została do dziś zrealizowana (Blarowski 1997). Nieco lepiej wyglądała sytuacja na obszarach dawnego województwa tarnowskiego, które aktualnie znajdują się w województwie małopolskim. Z zaproponowanych 19 rezerwatów utworzono 6. Wśród nieutworzonych znalazły się: „Kamienie Brodzińskiego”, „Wzgórze Melsztyńskie”, „Mogiła”, „Nagórze”, „Ostry Kamień”, „Góra Liwecka”, „Lubinka”, „Uroczyisko Wróblowice”, „Wielka Góra”, „Święcone”, „Wieruszyce”, „Rysie” i „Dębina” (Zięba 1995). We wschodniej części dawnego województwa katowickiego, która dziś wchodzi w skład interesującego nas obszaru, proponowano utworzenie rezerwatów „Grodzisko”, „Januszkowa Góra”, „Diabla Góra” oraz „Góra Stołowa”. Do tej pory jedynie ostatni z wymienionych obiektów doczekał się ochrony rezerwatowej. Na terenie dawnego województwa kieleckiego proponowano w 1995 roku utworzenie 19 nowych rezerwatów, dla których została przygotowana pełna dokumentacja. Jednak żaden z tych projektów nie dotyczył obszaru dzisiejszego województwa małopolskiego (Leśniak i in. 1995). Zdecydowana większość powyższych propozycji rezerwatów znajdowała się równolegle w opracowaniach planistycznych Lasów Państwowych (RDOŚ Kraków – dane niepubl.). Niezależnym projektem autorstwa dr. Ryszarda Kozika była propozycja utworzenia rezerwatu

„Przełom Słonianki”. Ten planowany na 48 ha leśno-florystyczny rezerwat, pomimo starań tarnowskich przyrodników, nie powstał jednak do dziś. Na terenie miasta Krakowa w 1996 roku proponowano utworzenie dwóch kolejnych rezerwatów: „Fort Rajsko” oraz „Łąki w Kostrzu” (Bednarz i in. 1996). W roku 1999 przeprowadzono reformę samorządu terytorialnego, skutkiem tego powstało województwo małopolskie w granicach obowiązujących aktualnie.

2.4. Stagnacja XXI wieku

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej skutkowało wprowadzeniem unijnej sieci obszarów chronionych Natura 2000. Zapisy uwzględniające nową sytuację znalazły się w obecnie obowiązującej ustawie z 2004 r. Ustawa wprowadza 10 form ochrony przyrody: park narodowy, rezerwat przyrody, park krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu, obszar Natura 2000, użytek ekologiczny, stanowisko dokumentacyjne, zespół przyrodniczo-krajobrazowy, pomnik przyrody oraz ochrona gatunkowa roślin i zwierząt (Dz. U. z 2023 r., poz. 1336, 1688, 1890; Dz. U. z 2024 r., poz. 1089). W XXI w. rezerваты w województwie małopolskim powstawały liczniej tylko w latach 2000-2001. W ciągu pierwszych dwóch lat nowego wieku powstało 5 nowych rezerwatów (Ryc. 2). Były to: w Karpatach – „Bembeńskie”, „Kostrza” i „Las Gościbia”, na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej – „Dolina Potoku Rudno” oraz w Kotlinie Sandomierskiej – „Lasy Radłowskie”. W późniejszym okresie powołano tylko cztery rezerваты. W 2003 r. powstał rezerwat florystyczny „Panińska Góra” na Pogórzu Rożnowskim. W 2008 r. utworzono na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej rezerwat „Pazurek”. W 2011 r. powstał drugi w województwie rezerwat faunistyczny – „Mogielica”, powołany m.in. dla ochrony jednej z ostatnich w Beskidzie Wyspowym populacji głuszca *Tetrao urogallus*. Ostatnim i najmłodszym rezerwatem jest utworzony w 2021 r. rezerwat leśny „Góra Stołowa im. Ryszarda Malika” (Ryc. 2). Na uwagę zasługuje opublikowanie przez zespół naukowców z Instytutu Nauk o Środowisku Uniwersytetu Jagiellońskiego, w 2005 r., listy siedmiu propozycji rezerwatowych na terenie miasta Krakowa. Były to następujące obiekty: „Sikornik”, „Las łąkowy w Przegorzałach”, „Łąki przy ul. Podgórci Tynieckie”, „Łąki w Kostrzu”, „Starorzecze Koło Tynieckie”, „Kamieniołom Tyniec i Góra Stępcica” oraz „Starorzecze Wisły w Przewoźie” (Kudłęk i in. 2005). W województwie małopolskim w XXI w. miała miejsce także likwidacja „Rezerwatu w Łosiach im. Prof. Mieczysława Czał”. Był to niewielki (2,13 ha) rezerwat leśny, chroniący od 1962 r. fragment dawnej Puszczy Karpackiej regla dolnego. Likwidacja nastąpiła dnia 5 lutego 2011 r. na mocy Zarządzenia 28/10 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 11 października 2010 r. Jednak w powyższym zarządzeniu brakuje uzasadnienia dotyczącego likwidacji rezerwatu. Szczególny regres w tworzeniu nowych rezerwatów widać po roku 2010, kiedy to w okresie jedenastu lat powołano jedynie dwa rezerваты. Kluczowe pytanie brzmi: jaki jest powód tak znikomego rozszerza-

nia listy rezerwatów w województwie małopolskim, podczas gdy w niektórych innych rejonach kraju proces ten był bardziej dynamiczny?

Na zakończenie części dotyczącej historii małopolskich rezerwatów należy wspomnieć, że praktycznie w każdym z tych obiektów planowano i prowadzono liczne badania z wielu dziedzin nauk przyrodniczych. Sam etap przygotowywania dokumentacji projektowej rezerwatów dostarczał dużej ilości danych. Wiele, choć niestety nie wszystkie, z tych opracowań opublikowano w formie artykułów naukowych lub monografii (m.in.: Drużkowski i Dubiel 1994, Jaworski i in. 2005, Wilczek i in. 2008, Malik 2012, Lešo i in. 2019). Naukowcy sporządzający projekty i plany ochrony rezerwatów na terenach współczesnego województwa małopolskiego reprezentowali na przestrzeni dekad wiele jednostek naukowych, m.in. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN, Instytut Botaniki im. Władysława Szafera PAN, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie czy Uniwersytet Śląski. Lista osób uczestniczących w badaniach byłaby bardzo długa i zapewne trudna do skompletowania, ponieważ spora część dokumentacji projektowej rezerwatów, zwłaszcza z wczesnych lat powojennych, nie jest dostępna. W ostatnim stuleciu oprócz naukowców duże zasługi dla procesu tworzenia sieci rezerwatowej omawianego obszaru, w konkretnych przypadkach, położyli przyrodnicy, prywatni właściciele, leśnicy, regionaliści i urzędnicy.

TERAŹNIEJSZOŚĆ

Rezerwat przyrody Biała Woda (fot. T. Wilk)

3. CHARAKTERYSTYKA SYSTEMU OBSZARÓW CHRONIONYCH W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM

System ochrony przyrody w województwie małopolskim obejmuje wszystkie krajowe i unijne formy ochrony. Sieć form ochrony jest szczególnie bogata, patrząc na liczbę obszarów chronionych oraz fakt, że województwo małopolskie jest jednym z najmniejszych w Polsce (zajmuje 12 miejsce w kraju). Jednak, czy ta liczba jest wystarczająca, biorąc pod uwagę reprezentatywność ochrony siedlisk i gatunków?

W województwie małopolskim istnieją wszystkie krajowe formy ochrony przyrody.

3.1. Natura 2000

W województwie małopolskim znajduje się 101 obszarów Natura 2000: 11 obszarów specjalnej ochrony ptaków (PLB) oraz 90 specjalnych obszarów ochrony siedlisk (PLH), w tym trzy obszary zintegrowane, przeznaczone zarówno do ochrony ptaków, jak i do ochrony siedlisk i innych gatunków mających znaczenie dla Wspólnoty, tj. Tatry PLC120001, Pieniny PLC120002, Torfowiska Orawsko-Nowotarskie PLC120003 (<https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/> – stan na dzień 7.08.2024 r.).

3.2. Krajowe formy ochrony

W województwie małopolskim funkcjonują następujące krajowe formy ochrony przyrody (<https://www.gov.pl/web/gdos/dostep-do-danych-geoprze-strzennych> – stan na dzień 10.04.2024 r.):

- 6 parków narodowych (szczegóły w rozdziale 3.2.1);
- 86 rezerwatów przyrody (szczegóły w rozdziale 3.2.2);
- 2208 pomników przyrody;
- 11 parków krajobrazowych (około 179 700 ha);
- 6 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych (o łącznej powierzchni około 14 000 ha);
- 52 użytki ekologiczne (ok. 1 135 ha);
- 79 stanowisk dokumentacyjnych (forma ochrony przyrody nieożywionej) (w tym 67 zlokalizowanych w podziemnych wyrobiskach Kopalni Soli w Wieliczce oraz Kopalni Soli w Bochni);
- 13 obszarów chronionego krajobrazu (około 573 000 ha).

3.2.1. Parki narodowe

W województwie małopolskim znajduje się aż jedna czwarta liczby krajowych parków narodowych, o łącznej powierzchni 38 000 ha, co stanowi jednak tylko 12% powierzchni parków narodowych w Polsce. Na terenie województwa zlokalizowanych jest w całości pięć tego typu form ochrony przyrody (Ojcowski, Gorczański, Babiogórski, Tatrzański, Pieniński), a szósty (Magurski) położony jest w niewielkiej części w tym województwie. Parki narodowe zajmują zaledwie 2,5% powierzchni województwa małopolskiego. Natomiast nieco mniej niż połowa powierzchni parków narodowych to powierzchnia ochrony ścisłej (około 17 600 ha, z czego większość znajduje się na terenie Tatrzańskiego i Gorczańskiego Parku Narodowego), co stanowi zaledwie 1,2% terenu województwa (RDOŚ Kraków).

3.2.2. Rezerваты przyrody

Obok parków narodowych to rezerваты przyrody stanowią najwyższą formę ochrony przyrody w Polsce. W województwie małopolskim jest ich aż (albo tylko) 86, o łącznej powierzchni zaledwie około 3500 ha, co stanowi tylko 0,2% powierzchni województwa. Z tego jedynie około 740 ha objętych jest ochroną ścisłą (niecałe 0,05% powierzchni województwa) (Ryc. 6) (<https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/> oraz <https://www.gov.pl/web/rdos-krakow> – stan na dzień 9.08.2024 r.). Aktualnie około 46 rezerwatów nie ma określonego reżimu ochronnego z uwagi na brak opracowanych i uchwalonych planów i zadań ochronnych (RDOŚ Kraków). Rezerваты klasyfikowane są pod względem rodzaju, a także typu i podtypu (biorąc pod uwagę przedmiot ochrony lub dominujący ekosystem) (Rozporządzenie Ministra Środowiska Dz. U. 2005 r. Nr 60, poz. 533).

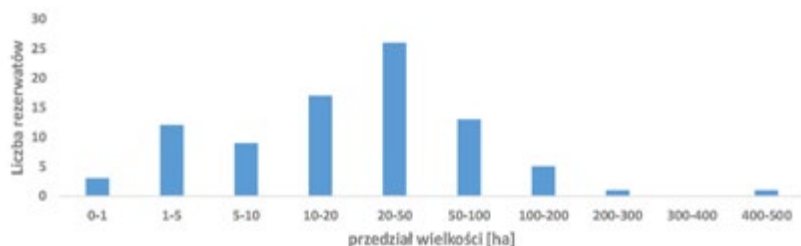

Ryc. 6. Udział dominującej ochrony w istniejących rezerwach przyrody województwa małopolskiego pod względem sposobu ochrony (źródło: opracowanie własne na podstawie danych <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/> oraz <https://www.gov.pl/web/rdos-krakow> – stan na dzień 9.08.2024 r.)

Podsumowując, w województwie małopolskim najwyższymi krajowymi formami ochrony przyrody objęte jest zaledwie 2,7% powierzchni (około 41 500 ha), z czego tylko 1,25% (około 18 300 ha) jest pod ochroną ścisłą.

Większość rezerwatów to obiekty małe o powierzchni poniżej 10 ha (21 obiekty; 28% wszystkich) lub średnie o powierzchni 10–100 ha (58 obiektów; 65% wszystkich). Natomiast rezerwatów powyżej 100 ha jest tylko 7 (8% wszystkich), a tylko dwa mają więcej niż 200 ha („Las Gościbia” – 281 ha i „Dolina Raclawki” – 474 ha). Najmniejsze rezerваты to „Skałka Rogoźnicka” (0,26 ha), „Groty Kryształowe” (1,04 ha), „Zamczysko nad Rabą” (1,35 ha) i „Skałki Przegorzalskie” (1,38 ha) (Ryc. 7).

Ryc. 7. Rozkład wielkości powierzchni w istniejących rezerwach przyrody województwa małopolskiego (źródło: opracowanie własne na podstawie danych <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/> – stan na kwiecień 2024 r.)

Większość rezerwatów województwa małopolskiego położona jest w Karpatach (konkretnie w Karpatach Zewnętrznych i Centralnych Karpatach Zachodnich) (45 obiektów; 52% wszystkich), następnie na Wyżynach Polskich, tj. Wyżynie Śląsko-Krakowskiej i Wyżynie Małopolskiej (dalej: Wyżynach) (26 obiektów; 31% wszystkich), a najmniej w Północnym Podkarpaciu (dalej: Podkarpaciu) (15 obiektów; 17% wszystkich) (nazwy jednostek fizjograficznych za Solon i in. 2018).

Rozmieszczenie i powierzchnia rezerwatów nie jest reprezentatywna dla tych głównych jednostek fizjograficznych. Biorąc pod uwagę ich powierzchnię (mniej więcej – Karpaty 60% : Podkarpacie 20% : Wyżyny 20%), to na Wyżynach jest nadreprezentacja rezerwatów, a na Podkarpaciu i w Karpatach jest ich względnie mniej. Wpływ na tę dysproporcję ma stan środowiska, które jest najsilniej przekształcone na Podkarpaciu. W Kotlinie Oświęcimskiej, Bramie Krakowskiej i Kotlinie Sandomierskiej znajduje się najmniej naturalnych środowisk, a jednocześnie jest to teren najsilniej zurbanizowany (aglomeracja krakowska, Tarnów, Oświęcim i inne miasta) i użytkowany rolniczo. Natomiast w przypadku Karpat nieco niższy udział rezerwatów względem powierzchni jednostki w województwie może być tłumaczony ochroną dużych obszarów górskich w parkach narodowych. Z kolei wysoka liczba rezerwatów na Wyży-

nie wynika z unikalności tego regionu w skali Polski oraz intensywnych badań prowadzonych w przeszłości z uwagi na bliskość ośrodków naukowych.

W niemal wszystkich, z wyjątkiem Wyżyny Śląskiej i Wyżyny Woźnicko-Wieluńskiej, jednostkach fizjograficznych na terenie województwa znajdują się rezerваты, które jednak zajmują bardzo małą powierzchnię województwa (<https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>). Najmniej rezerwatów jest na Pogórzach Zachodniobeskidzkich (3), Beskidach Środkowych (3) i w Kotlinie Oświęcimskiej (2). Niewiele tych form ochrony przyrody jest także w północnej części Beskidów Zachodnich (8), Obniżeniu Orawsko-Podhalańskim poza Pieninami (5), wschodniej części Kotliny Sandomierskiej (2), a brak ich w południowej części Niecki Nidziańskiej.

4. STAN OCHRONY PRZYRODY W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM

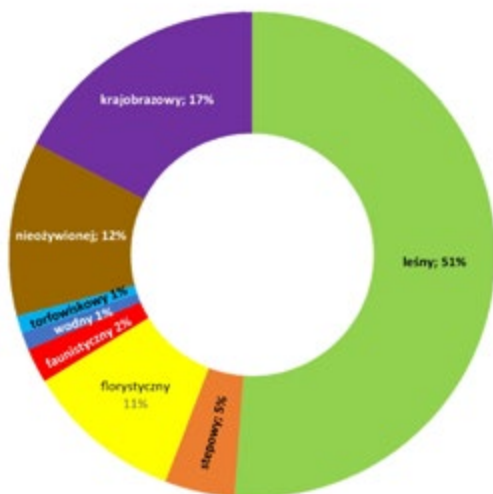
4.1. Co i jak jest chronione?

Województwo małopolskie na tle kraju wypada przyzwoicie lub wręcz dobrze pod względem liczby i powierzchni najwyższych krajowych form ochrony przyrody. W innych województwach, szczególnie tych w Polsce południowej o zbliżonej topografii i siedliskach, nie ma wcale parków narodowych (woj. śląskie i woj. opolskie) lub jest ich mniej (woj. dolnośląskie i podkarpackie). Natomiast rezerwatów w większości tych województw jest po kilkadziesiąt, czyli podobnie jak w województwie małopolskim.

W liczbach wygląda to dobrze, ale ochrona przyrody nie powinna być oceniana z perspektywy ilości obiektów czy ich powierzchni, tylko jakości i reprezentatywności ochrony elementów przyrody (populacji, siedlisk, form przyrody nieożywionej).

Pod tym względem województwo małopolskie nie wypada najlepiej. Większość małopolskich parków narodowych położona jest w górach. Chronią one przede wszystkim lasy dolno- i górnoreglowe, a także piętra kosodrzewiny *Pinus mugo*, górskich hal i turni. Jedynie w Ojcowskim Parku Narodowym (jedynym parku położonym poza Karpatami – na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej) chronione są także siedliska leśne (las wyżynne), ale również formacje skalne i związane z nimi zarośla i murawy kserotermiczne. W małopolskich parkach narodowych jedynie marginalnie mieści się ochrona innych siedlisk, ze szczególnym deficytem ochrony terenów bagiennych (w tym torfowiskowych) i wodnych (głównie rzecznych). Murawy górskie chronione są reprezentatywnie w wysokogórskich parkach narodowych (Tatrzański i Babiogórski). Z kolei murawy kserotermiczne stanowią przedmiot ochrony jedynie w Ojcowskim i Pienińskim Parku Narodowym, a murawy napiaskowe i solniska wcale nie są reprezentowane w parkach narodowych w województwie.

Analizując rodzaje rezerwatów znajdujące się w województwie, rzuca się w oczy przewaga siedlisk leśnych. W aż 44 rezerwach (52%) głównym celem ochrony są siedliska i gatunki leśne (Goś i in. 2023). Na drugim miejscu (15 obiektów) znajdują się rezerwaty krajobrazowe (17%), które często także obejmują głównie środowiska leśne. W 10 małopolskich rezerwach (11%) chroniona jest na pierwszym miejscu przyroda nieożywiona, a w 9 (10%) stanowiska rzadkich zbiorowisk florystycznych lub gatunków roślin. Natomiast w zaledwie czterech rezerwach (5%) celem ochrony są murawy kserotermiczne. Jeszcze mniej rezerwatów, tylko 2 obiekty (2%), służą ochronie fauny. Siedliska torfowiskowe i wodne są bardzo słabo reprezentowane w rezerwach (tylko po jednym obiekcie z obu typów) (Ryc. 8).

Ryc. 8. Rodzaje istniejących rezerwatów przyrody województwa małopolskiego pod względem liczebności (źródło: opracowanie własne na podstawie danych <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/-stan-na-kwiecien-2024>)

Ze względu na główny rodzaj chronionego ekosystemu rezerwaty dzieli się na typy i podtypy. Biorąc pod uwagę ten podział, liczebność poszczególnych rodzajów rezerwatów przedstawia się podobnie. Najliczniej reprezentowane są typy – „Leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich” (36 obiektów; 42%), „Leśny i borowy: lasów wyżynnych” (16 obiektów; 19%), „Leśny i borowy: lasów nizinnych” (8 obiektów; 9%), „Leśny i borowy: borów górskich i podgórskich” (2 obiekty; 2%), „Leśny i borowy: borów nizinnych” (1 obiekt; 1%), „Leśny i borowy: lasów mieszanych górskich i podgórskich” (2 obiekty; 2%) oraz „Różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów” (7 obiektów; 8%). „Różnych ekosystemów: lasów i łąk” (3 obiekty; 3%), „Różnych ekosystemów: lasów i wód” (1 obiekt; 1%) oraz „Podziemny: pochodzenia naturalnego” (1 obiekt; 1%). Natomiast znacznie mniej jest rezerwatów chroniących siedliska łąkowe (4 obiekty), formacje skalne (2 obiekty), torfowiska (1 obiekt), siedliska wodne (2 obiekty).

Rezerwaty przyrody w województwie małopolskim pod względem głównego przedmiotu ochrony są zdominowane przez następujące typy i podtypy: „Fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych” (25 obszarów; 29%) lub „Biocenotyczny i fizjocenotyczny: biocenoz naturalnych i półnaturalnych” (22 obiekty, 26%). W mniejszym udziale chronione są typy: „Krajobrazowy: krajobrazów naturalnych” (10 obiektów; 12%), „Geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych” (8 obiektów; 9%), a także „Fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych” (5 obiektów; 6%) i „Florystyczny: roślin zielnych i krzewinek” (4 obiekty; 5%). Pozostałe typy są wymienione w celach ochrony pojedynczych rezerwatów.

Tylko dwa rezerваты powołane zostały dla ochrony fauny, tj. bezkręgowców („Skołczanka”) i ptaków („Mogielica”).

4.2. Jakie są luki w ochronie rezerwatowej?

Dla oceny sieci ochrony rezerwatowej w województwie kluczowe jest postawienie pytania „Czy struktura celów ochrony i przedmiotów ochrony w rezerwach województwa odpowiada potrzebom ochrony przyrody ożywionej (siedlisk przyrodniczych i populacji) i nieożywionej?”. Odpowiedź na takie pytanie nie jest prosta i jednoznaczna. Potrzebne jest zestawienie powierzchni chronionej względem udziału danego typu ekosystemu czy rozmieszczenia gatunków i ich populacji wymagających ochrony. Pomimo obszernej wiedzy przyrodniczej dla województwa małopolskiego, informacje o rozmieszczeniu i powierzchni istotnych siedlisk i populacji wielu rzadkich gatunków, szczególnie bezkręgowców, są wciąż niewystarczające, a dodatkowo zmienne w zależności od procesów naturalnych i antropogenicznych. Z tego względu nie przeprowadzono szczegółowej analizy odpowiadającej w sposób liczbowy na postawione pytanie dla każdego typu siedliska czy gatunku.

4.2.1. Lasy

W województwie małopolskim istnieje zdecydowana przewaga ochrony siedlisk leśnych, zarówno górskich, wyżynnych, jak i niżowych (Faustmann 2012). Zdecydowana większość leśnych rezerwatów zlokalizowana jest w lasach liściastych, przede wszystkim w grądach *Carpinion betuli*, buczynach *Fagion sylvaticae* i olsach *Carici elongatae-Alnetum*. Natomiast stosunkowo niewiele rezerwatów chroni rzadkie w województwie lasy jaworowe *Phyllitido-Aceretum* i zboczowe lasy klonowo-lipowe *Tilienion platyphylli*, z których jeszcze wiele zasługuje na tę formę ochrony. Niewiele małopolskich rezerwatów jest zlokalizowanych na terenach zdominowanych przez siedliska borowe (zwłaszcza sosnowe *Dicrano-Pinion* i jodłowe, np. *Abietetum polonicum*). W województwie natomiast praktycznie nie ma chronionych jako rezerваты lasów łągowych zarówno olszowo-jesionowo-wiązowych *Alno-Ulmion*, jak i wierzbowo-topolowych *Salicion albae*. Powierzchnia i stan tych drugich zostały drastycznie zubożone w efekcie działania zbiorników zaporowych i obwałowania rzek. Łęgi są jednak nadal obecne w niektórych dolinach, szczególnie na Podkarpaciu i w Karpatach (Pogórze Karpackim), na odcinkach nieobwałowanych lub w międzywałach. Najlepiej zachowane fragmenty łągów znane są z nad Soły w Oświęcimiu, Skawy w Zatorze, Wisły w Krakowie, środkowego dorzecza Raby i Dunajca, a także lokalnie w dolinach niektórych mniejszych rzek karpackich (Biała Tarnowska) i wyżynnych (Biała Przemsza).

4.2.2. Siedliska górskie i wyżynne

Środowiska wysokogórskie (piętro kosodrzewiny, górskie hale, turnie) na terenie województwa całkowicie są objęte ochroną w parkach narodowych (głów-

nie w Tatrzańskim, Babiogórskim i Pienińskim). Większość znanych obiektów jaskiniowych jest objęta ochroną w parkach narodowych, rezerwach przyrody lub obszarach Natura 2000 (<https://jaskiniepolski.pgi.gov.pl/>). Nadal jednak są odkrywane jaskinie (całkowicie nowe lub takie, których walory przyrodnicze dopiero są dokumentowane), które do tej pory nie doczekały się ochrony prawnej. Do takich obiektów należą np.: jaskinia na Mogielicy, Januszkowa Szczelina czy Jaskinia na Wrzosach Północna. Skalne ściany, ostańce, grzędy, osuwiska, gołoborza czy wąwozy chronione są w wielu parkach narodowych i rezerwach karpackich oraz wyżynnych (Słomka 2012), jednak bogactwo takich formacji skalnych w województwie małopolskim (na Pogórzach, w Beskidach i na Wyżynach) jest tak duże, że nadal istnieją stanowiska, które zasługują na ochronę prawną.

4.2.3. Murawy i siedliska łąkowe

Środowiska łąkowe w województwie małopolskim są reprezentatywnie chronione jedynie w przypadku muraw górskich. Warto zauważyć, że w Beskidach znajdują się hale górskie pochodzenia antropogenicznego, które wymagają ochrony czynnej, co nie powinno wykluczać ich ochrony jako potencjalnych rezerwatów. Natomiast niżowe łąki wilgotne prawie nie są reprezentowane w ochronie rezerwatowej, chociaż najlepiej zachowane płaty zostały włączone do sieci Natura 2000 w celu ochrony rzadkich gatunków roślin lub motyli. Ochrona muraw kserotermicznych o charakterze stepowym, niewielkich, ale rozpowszechnionych w krajobrazie wyżynnym oraz na Spiszu i lokalnie na Pogórze Karpackim (Medwecka-Kornaś 1960) jest niewystarczająca. W województwie istnieją rezerваты utworzone dla ochrony tego siedliska, ale część muraw istniejących w Niece Nidziańskiej (głównie na Wyżynie Miechowskiej, ale także na Płaskowyżach Proszowickim i Jędrzejowskim) oraz naskalne murawy na Spiszu nie zostało objętych taką formą ochrony. Część z muraw została włączona do sieci Natura 2000, jednak niektóre dobrze zachowane płaty wciąż nie doczekały się żadnej formy ochrony (np. skarpy w Morsku, murawy w Boczkowicach i koło Smrokowa na Wyżynie Miechowskiej czy skałki na Spiszu) (Loster 2012).

4.2.4. Wody i bagna

Znamienne jest istnienie tylko jednego rezerwatu w województwie małopolskim utworzonego dla ochrony rzeki (rezerwat „Przełom Białki pod Krem-pachami”). Tymczasem istnieje tu nadal dużo rzek i strumieni o charakterze naturalnym. Dodatkowo dynamika hydrologiczna sprawia, że nawet odcinki w przeszłości uregulowane wracają szybko i samoistnie do stanu zbliżonego do naturalnego. Szczególnie roztokowe koryta rzek na pograniczu Karpat i Podkarpacia oraz na Orawie, obejmujące pionierskie siedliska nadrzeczne zasługują na najwyższą formę ochrony (np. fragmenty rzek w środkowych dorzeczach Raby i Dunajca oraz Czarny Dunajec, Czarna Orawa i Białka Tatrzańska). Niektóre z tych rzek znajdują się w sieci Natura 2000, ale w przypadku koryt rzecznych ochrona w ostojach siedliskowych często nie daje zamierzonego efektu z uwagi

na powtarzające się prace hydrotechniczne, których realizacja niejednokrotnie wykonywana jest wbrew potrzebom ochrony siedlisk i gatunków rzecznych.

Województwo małopolskie jest ubogie w tereny bagienne, w tym torfowiska, które jednak nadal są obecne w niektórych obszarach – głównie na Orawie, także lokalnie w Kotlinie Sandomierskiej, w Beskidach i w dolinach rzecznych na Wyżynach (Bregin i in. 2011). Poza jednym torfowiskiem orawskim (rezerwat „Bór na Czerwonym”) brakuje ochrony tego typu środowisk w sieci rezerwatów małopolskich. Niektóre z tych miejsc są chronione w ramach sieci Natura 2000, ale większość istniejących bagien i torfowisk nadal pozostaje poza wszelkimi formami ochrony (np. śródlądne niecki torfowiskowe w Kotlinie Sandomierskiej, torfowiska wysokie w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej, niecki torfowiskowe w Beskidach, torfowiska w źródłowym odcinku rzeki Chechło w Puszczy Dulowskiej czy inicjalne torfowiska w Bukownie).

Solniska efemerycznie pojawiające się w miejscach naturalnych lub antropogenicznych wysięków solanki zajmowały niewielką powierzchnię, ale potencjalnie były ważnymi miejscami dla ekstrazonalnej fauny i flory solniskowej. Siedlisko to nigdy nie było celem ochrony w żadnym z rezerwatów i parków narodowych w województwie małopolskim.

4.2.5. Organizmy

Osobną kwestią jest ochrona populacji rzadkich roślin, grzybów i zwierząt. Parki narodowe i rezerваты przyrody chronią występujące na ich terenie populacje, ale dla wielu gatunków jest to niewystarczające. Sytuację poprawia sieć Natura 2000, którą jednak koncentruje się na specyficznych obiektach i celach ochrony, nie zawsze umożliwiając efektywną ochronę populacji gatunków niepriorytetowych w danej ostoi. Położenie i rozległość parków narodowych odpowiednio chroni populacje gatunków wysokogórskich i reglowych.

4.2.5.1. Flora

Rezerваты florystyczne zapewniają celową ochronę wybranych gatunków roślin, ale w województwie małopolskim dotyczy to ponownie głównie taksonów leśnych, w mniejszym stopniu murawowych. Natomiast gatunki torfowiskowe, nadrzeczne czy wodne słabo lub wcale nie są objęte ochroną w rezerwach. Roślinność torfowisk inicjalnych występujących na dawnych wyrobiskach piasku w Bukownie jest tu dobrym przykładem. Niezwykle cenne są torfowiska w zlewni Czarnej Orawy, które przyjmują zarówno postać typowych przepływowych torfowisk soligenicznych, jak też kopolowych torfowisk wysokich (Łajczak 2006). Torfowiska alkaliczne wyróżniają się doskonałym stanem zachowania oraz obecnością większości gatunków roślin charakterystycznych dla związku *Caricion davallianae*.

W systemie rezerwatów wojewódzkich mogłoby się znaleźć więcej obiektów chroniących florę mszaków i roślin naczyniowych związanych z podłożem skalnym i siedliskami antropogenicznymi (kamieniołomy, warpie). Rezerваты

florystyczne to także ważne obiekty dla ochrony rodzimej dendroflory, zwłaszcza gatunków rzadkich i występujących na granicy swych zasięgów.

4.2.5.2. Mykobiota

Grzyby nie są obiektami ochrony w żadnych formach ochrony przyrody w województwie małopolskim (pomijając ochronę gatunkową nielicznych taksonów). Rzadkie gatunki grzybów mają zapewnioną ochronę na części stanowisk jedynie poprzez ochronę ich siedlisk. Wpływ na to ma zapewne względnie słabsze rozpoznanie rozmieszczenia rzadkich i zagrożonych gatunków grzybów, ale także pokutujące niedocenywanie mykoflory. Tymczasem przeprowadzone badania grzybów wielkoowocnikowych w niektórych lasach wyżynnych i karpackich (Chachuła 2022) wykazały występowanie kilku gatunków bardzo rzadkich, które w Polsce są znane zaledwie z kilku lokalizacji (*Antrodiella ment-schulensis*, czubniczka omączona *Cystolepiota hetieri*, lysak wspaniały *Gymnopilus junonius* i czubajeczka czerwonopochwowa *Lepiota ignivolata*), a nawet gatunek uważany za wymarły – żylak czerwonobrzawy *Phlebia subochracea*.

4.2.5.3. Fauna

W istniejących rezerwach przyrody województwa małopolskiego najskromniej wygląda ochrona fauny. Faunistyka ptaków, płazów, motyli czy chrząszczy jest dobrze rozpoznana w województwie. Jednak większość grup zwierząt, szczególnie bezkręgowców, jest słabo lub nierównomiernie poznana. Populacje dużych ssaków drapieżnych są w znacznej mierze chronione w parkach narodowych i licznych rezerwach w Karpatach, uzupełnianych przez sieć Natura 2000 (ostoje karpackie zostały utworzone m.in. dla ochrony tych gatunków). Podobnie w miarę wyczerpująca jest ochrona ptaków szponiastych i sów oraz dzięciołów leśnych. Natomiast niektóre populacje kuraków leśnych nadal nie są objęte ochroną rezerwatową lub parków narodowych (np. na obszarze torfowisk orawskich czy Pasma Radziejowej w Beskidzie Sądeckim) (Żurek i in. 2008). Na Podkarpaciu znajdują się stanowiska rzadkich płazów (m.in. kumak nizinny *Bombina bombina*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, żaba zwinka *Rana dalmatina*) (<https://www.iop.krakow.pl/plazygady>), których ostoje to jednocześnie ostatnie naturalne zbiorniki wodne lub torfowiska. W Beskidach oraz na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej, w Niecec Nidziańskiej i na Spiszu znane są stanowiska gniewosza plamistego *Coronella austriaca*, z których część mogłaby być obiektem ochrony rezerwatowej w połączeniu z ochroną innych organizmów zasiedlających murawy i ciepłolubne zarośla (np. proponowane rezerваты „Kamieniołom w Skale” czy „Dolina Wrzosa”). O ile ptaki leśne są chronione w rezerwach i parkach narodowych, a ptaki terenów rolniczych nie mogą być obiektami takich form ochrony przyrody (z wyjątkiem populacji zasiedlających tereny łąkowe o charakterze kserotermicznym lub bagiennym), to zaskakujący jest brak ochrony rezerwatowej populacji ptaków wodnych, a szczególnie zespołów ptaków gniazdujących w korytach rzecznych oraz starorzeczach. Sieć Natu-

ra 2000 obejmująca niektóre doliny rzeczne (Dolina Dolnej Skawy PLB120005, Dolina Dolnej Soły PLB120004; Wilk i in. 2010) koncentruje się na ochronie taksonów wodnych (gatunków stawowych). Pomijane są potrzeby ochrony gatunków pierwotnie zasiedlających podgórskie doliny. Szczególnie wartościowe pod tym względem są roztokowe koryta środkowego Dunajca w okolicach ujścia Popradu i poniżej Czchowa, środkowej Raby poniżej Dobczyc i dopływów tej rzeki, Czarnego Dunajca, Białki Tatrzańskiej i Czarnej Orawy, a także mniejszych rzek na pogórzu (np. Biała Tarnowska, Cedron, Tarnawka) czy Wyżynach (np. Uniejówka, Sztoła, Biała Przemsza, Chechło). Ochrona tych dolin obejmowałaby także populacje ryb podgórskich, niektórych płazów oraz bezkręgowców nadrzecznych (np. ważki, jętki, chruściki) i wodnych (np. małże, raki). Rzadkie gatunki chrząszczy saproksylicznych są chronione w parkach narodowych i rezerwatach na terenie Karpat, ale nadal istnieją populacje poza wszelkimi formami ochrony w województwie małopolskim. Wciąż niedocenianym bogactwem województwa jest fauna bezkręgowców muraw kserotermicznych (nie tylko sztandarowych motyli, ale także wielu rzadkich chrząszczy, prostoskrzydłych, pluskwiaków i błonkówek). Ochrona entomofauny stepowej wymaga utworzenia rezerwatów na terenach muraw kserotermicznych z wykorzystaniem ochrony czynnej, ale prowadzonej w sposób umiarkowany – zapewniający zachowanie bujnej roślinności zielnej w okresie rozrodu bezkręgowców, co jest aktualnie ograniczane przez zbyt intensywny wypas.

4.3. Co powinny chronić kolejne rezerваты?

Wyłączenie lasów z użytkowania jest efektywnym sposobem ochrony części zasobów przyrodniczych, kluczowym dla gatunków flory, fauny i mykobioty związanych z mikrosiedliskami typowymi dla lasów naturalnych. Ochrona lasów powinna odbywać się na powierzchni nie mniejszej niż 50 ha (Świerkosz 2024). W województwie małopolskim istnieje już duża liczba rezerwatów leśnych. Niestety niektóre zbiorowiska leśne nie doczekały się jak dotąd ochrony rezerwatowej, ale także w parkach narodowych. Istnieje pilna potrzeba objęcia ochroną fragmentów lasów łęgowych. Lasy łęgowe są zdolne do względnie szybkiej regeneracji, ale wymaga to utrzymania lub odtworzenia naturalnego reżimu wodnego w dolinie rzecznej i zaprzestania lub ograniczenia pozyskania drewna. Oba te warunki są rzadko możliwe do spełnienia w województwie z uwagi na silną antropopresję w terenach nadrzecznych. Niektóre typy siedlisk leśnych nie występują w województwie lub zostały dawno zdegradowane, przebudowane albo uległy sukcesji (jak dąbrowy świetliste, suche bory sosnowe). W systemie rezerwatów wojewódzkich mogłoby się znaleźć więcej stanowisk lasów zbczowych (klonowo-lipowych, jaworowych), a także olsów, dolnoregowej świerczyny na torfie czy wyżynnego jodłowego boru mieszanego.

Stosunkowo bogata w rezerwatach małopolskich jest reprezentacja form przyrody nieożywionej, stąd ograniczona potrzeba ochrony kolejnych form skalnych – z wyjątkiem najlepiej zachowanych osuwisk i skalnych koryt rzecz-

nych. Priorytetem jest uwzględnienie w ochronie rezerwatowej obiektów ze skałami wulkanicznymi, które są reprezentowane w województwie (odsłonięte i dobrze zachowane) zaledwie przez trzy stanowiska. Także niektóre nowoodkryte jaskinie zasługują na ochronę rezerwatową, zwłaszcza, że wiele z nich ma wartość paleontologiczną i archeologiczną oraz są cennymi ostojami dla nietoperzy.

Siedliska nieleśne, z wyjątkiem ekosystemów wysokogórskich, w małopolskich rezerwach i parkach narodowych są chronione niedostatecznie. Stąd potrzeba wyznaczenia kolejnych rezerwatów na terenach obfitujących w murawy kserotermiczne i napiaskowe oraz torfowiska.

Najsłabiej chronione w województwie są środowiska wodne. Naturalnych wód stojących na omawianym obszarze jest bardzo mało – głównie są to polodowcowe jeziora wysokogórskie (w Tatrach), jeziorka osuwiskowe w Karpatach oraz starorzecza. Wśród tej ostatniej grupy zbiorników wodnych większość jest przesuszonych i zdegradowanych, jednak niektóre są zachowane w dobrym stanie i stanowią cenne siedliska dla wielu roślin i zwierząt wodnych. Z kolei małopolskie rzeki, zwłaszcza te płynące przez Karpaty, nadal stanowią ważne ostoje bioróżnorodności, szczególnie z uwagi na dynamikę wezbrań, które renaturalizują koryta wbrew dążeniom hydrotechników. Celowe jest wyznaczenie rezerwatów w niektórych odcinkach rzek w strefie pogórzy oraz kotlin górskich (rzeki typowo górskie chronione są w parkach narodowych). Natomiast na niżu pozostało już bardzo mało rzek i potoków o naturalnym charakterze, które mogłyby być objęte ochroną rezerwatową. Ochrona solnisk jest już prawdopodobnie niemożliwa z uwagi na degradację nielicznych i efemerycznych tego typu środowisk w województwie, których ostatnie enklawy zanikły w efekcie zaprzestania wydobywania soli w kopalniach w Wieliczce i Bochni oraz rekultywacji terenów pokopalnianych. Na uwagę zasługuje duży potencjał przyrodniczy terenów przemysłowych. W województwie małopolskim najwięcej tego typu obiektów występuje w zachodniej części województwa (powiaty chrzanowski, olkuski i krakowski). Bardzo często nieczynne kamieniołomy, wyrobiska, odkrywkowe kopalnie piasku i sztolnie stanowią ostoje dla rzadkich gatunków roślin i zwierząt jako siedliska zastępcze. Nieliczne obiekty tego typu są chronione w formie użytków ekologicznych (np. „Pleszczotka” w Bolesławiu czy „Kamieniołom Libana” w Krakowie).

Potrzeby ochrony flory, mykobioty i fauny generalnie są zbieżne z potrzebami ochrony siedlisk (ekosystemów). Konieczne jest powoływanie obiektów, które będą chronić wybrane populacje najrzadszych gatunków – szczególnie wodnych (rośliny naczyniowe, chrząszcze, ważki, małże, raki, ryby, płazy, ptaki), mokradłowych (mszaki, mięczaki, płazy, ptaki) oraz murawowych (rośliny naczyniowe, owady, pajęczaki, gady, ptaki), ale także związanych z martwym drewnem (grzyby, chrząszcze).

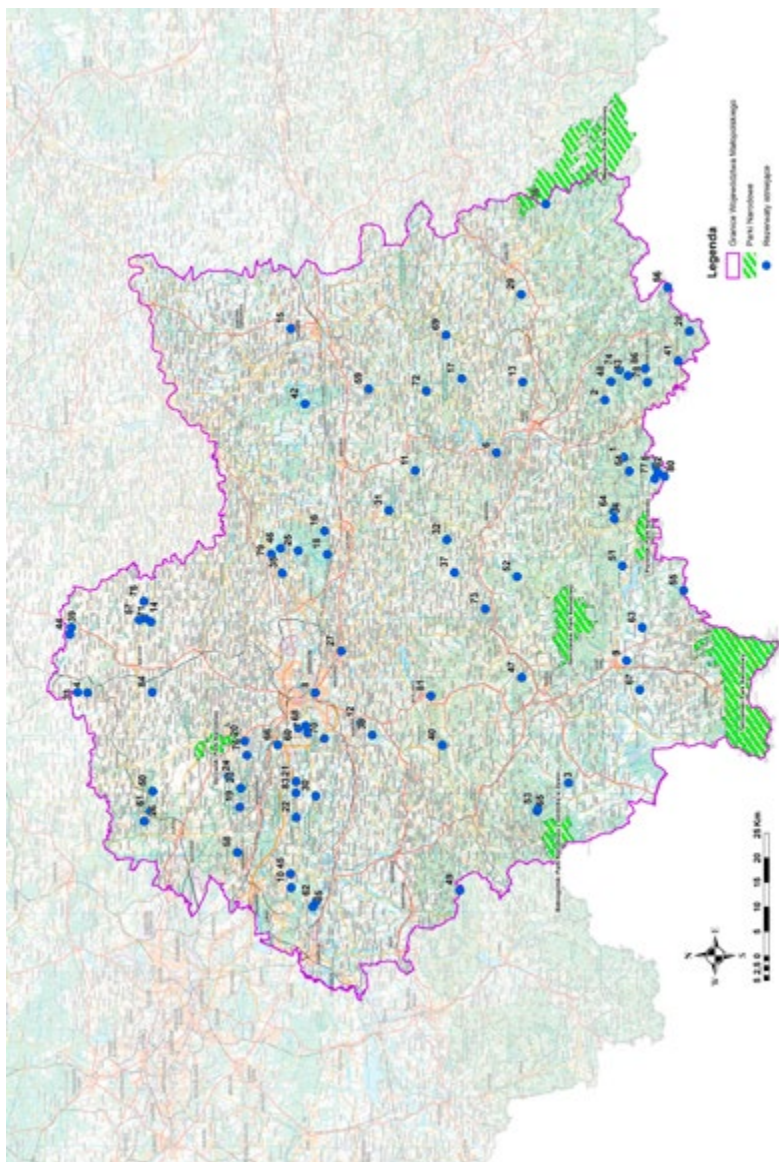
Poszukiwanie obiektów spełniających powyższe wymagania jest zbieżne z jednym z celów akcji Klubu Przyrodników, według którego propozycje rezerwatów muszą istotnie uzupełniać system ochrony rezerwatowej w danym województwie (patrz rozdział 9).

5. CHARAKTERYSTYKA ISTNIEJĄCYCH REZERWATÓW

Zestawienie podstawowych informacji o istniejących rezerwach przyrody województwa małopolskiego znajduje się w tabeli 1, a ich lokalizacja zobrazowana jest na poniższej mapie (Ryc. 5). W zakresie podstawowych informacji o rezerwacie, zagrożeniach i działaniach ochronnych w poniższych opisach bazowano głównie na danych dostępnych na stronach Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody GDOŚ oraz na stronie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie (dane z sierpnia 2024 r.). Charakterystykę obszarów przedstawiono opierając się na danych literaturowych i danych własnych autorów.

Poniżej scharakteryzowano istniejące rezerwy przyrody (opisane w kolejności według rodzaju).

1 – Baniska; 2 – Barnowiec; 3 – Bembeńskie; 4 – Biała Góra; 5 – Biała Woda; 6 – Białowodzka Góra nad Dunajcem; 7 – Bielańskie Skałki; 8 – Bonarka; 9 – Bór na Czerwonem; 10 – Bukowica; 11 – Bukowiec; 12 – Cieszynianka; 13 – Cisy w Mogilnie; 14 – Dąbie; 15 – Debrza; 16 – Dębina; 17 – Diable Skały; 18 – Długosz Królewski; 19 – Dolina Eliaszkówki; 20 – Dolina Kluczwoły; 21 – Dolina Mnikowska; 22 – Dolina Potoku Rudno; 23 – Dolina Raclawki; 24 – Dolina Szklarki; 25 – Gibiel; 26 – Góra Stołowa im. Ryszarda Malika; 27 – Groty Kryształowe; 28 – Hajnik; 29 – Jelenia Góra im. Stanisława Gabryela; 30 – Kajasówka; 31 – Kamień-Grzyb; 32 – Kamionna; 33 – Kępie na Wyżynie Miechowskiej; 34 – Kłodne nad Dunajcem; 35 – Koło w Puszczy Niepołomickiej; 36 – Kornuty; 37 – Kostrza; 38 – Kozie Kąty; 39 – Kwiatówka; 40 – Las Gościbia; 41 – Las Lipowy Obrożyska im. Michała Witowskiego; 42 – Lasy Radłowskie; 43 – Lembarczek; 44 – Lipny Dół koło Książa Wielkiego; 45 – Lipowiec; 46 – Lipówka; 47 – Luboń Wielki; 48 – Łabowiec; 49 – Madohora; 50 – Michałowiec; 51 – Modrzewie; 52 – Mogielica; 53 – Na Policy; 54 – Nad Kotelnicznym Potokiem; 55 – Niebieska Dolina; 56 – Okopy Konfederackie; 57 – Opalonki; 58 – Ostra Góra; 59 – Panieńska Góra; 60 – Panieńskie Skały; 61 – Pazurek; 62 – Przepiszów; 63 – Przełom Białki pod Krempachami; 64 – Pusta Wielka; 65 – Rezerwat na Policy im. prof. Zenona Klemensiewicza; 66 – Skała Kmity; 67 – Skała Rogoźnicka; 68 – Skałki Przegorzalskie; 69 – Skamieniałe Miasto; 70 – Skołczanka; 71 – Sterczów-Ścianka; 72 – Styr; 73 – Śnieżnica; 74 – Uhryń; 75 – Wały; 76 – Wąwóz Bolechowicki; 77 – Wąwóz Homole; 78 – Wierchomla; 79 – Wiślisko Kobyle; 80 – Wysokie Skałki; 81 – Zamczysko nad Rabą; 82 – Zaskalskie-Bodnarówka; 83 – Zimny Dół; 84 – Żłota Góra; 85 – Żaki; 86 – Żebrazce.

Ryc. 5. Lokalizacja istniejących rezerwatów przyrody w województwie małopolskim

Murawa kserotermiczna w rezerwacie Skolczanka (fot. M. Szymańska)

Skalnik driada Minois dryas będący obiektem ochrony w rezerwacie Skolczanka (fot. T. Wilk)

SKOŁCZANKA

Rok powołania: 1958 | **Powierzchnia:** 36,77 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Kraków / Kraków

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Myślenice)

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Brama Krakowska

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: bezkręgowców;
(ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Forma ochrony: czynna (36,77 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): (2016-2021, 2023-2024)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych fragmentu lasu z roślinnością ste pową, będącego ostoją wielu rzadkich gatunków owadów na jedynym stanowisku w Polsce.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony w Lasach Tynieckich na wzgórzu Duża Kowadza. Obejmuje ciepłolubne lasy (*Tilio-Carpinetum* i *Pino-Quercetum*), zarośla oraz murawy napiaskowe (*Spergulo-Corynephorretum*) i kserotermiczne (*Festuco-Thymetum*). Chroni entomofaunę i roślinność kserotermiczną, a w szczególności około 500 gatunków rzadkich motyli i błonkówek, m.in. skalnik driada *Minois dryas*. Rzadkie gatunki roślin naczyniowych: dziewięciśli bezłodygowy *Carlina acaulis*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, miodownik melisowaty *Melittis melissophyllum*, naparstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*, rojownik pospolity *Jovibarba sobolifera* oraz sasanka łąkowa *Pulsatilla pratensis*.

Zagrożenia i ochrona: Głównym zagrożeniem dla rezerwatu jest zarastanie muraw roślinnością drzewiastą, skutkujące utratą siedlisk bezkręgowców związanych z murawami kserotermicznymi, ekspansja robinii akacjowej *Robinia pseudoacacia* i czeremchy amerykańskiej *Prunus serotina*. Działania ochronne nastawione są na usunięcie nadmiaru drzew i krzewów. Autorzy niniejszej książki proponują włączenie użytku ekologicznego „Uroczysko Kowadza” do granic rezerwatu.

MOGIELICA

Rok powołania: 2011 | **Powierzchnia:** 50,55 ha

Powiat / gmina / miejscowość: limanowski / Limanowa / Słopnice, Dobra, Kamienica

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Limanowa)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Wyspowy

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: ptaków; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: ścisła (47,86 ha); czynna (2,69 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): PO (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2024 r., poz. 4995)

Otulina: 94,20 ha

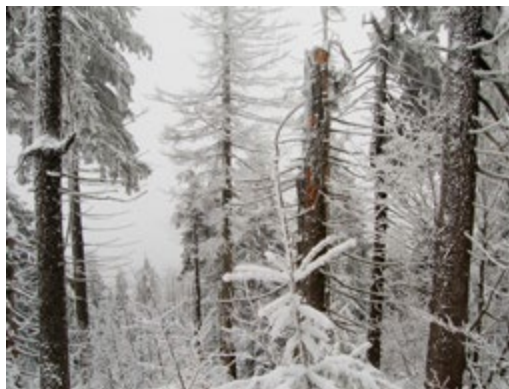
Dzięcioł białogrzbity Dendrocopos leucotos (fot. Ł. Kajtoch)

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i krajo-
brazowych najwyższego szczytu Beskidu Wyspowego wraz ze zróżnicowaniem
flory i fauny oraz zbiorowisk roślinnych występujących w piętrze reglowym, a
także form skałkowych.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat obejmuje kopułę góry Mogielica po-
rośniętą górnoregłową świerczyną karpacką *Plagiothecio-Piceetum tatricum*, w
przeważającej części rezerwatu występują zbiorowiska roślinne żywej buczyny
karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum* i kwaśnej buczyny górskiej *Luzulo
luzuloidis-Fagetum*. W rezerwacie występują: 143 gatunki roślin naczyniowych,
90 gatunków mszaków, 144 gatunki owadów, 5 gatunków płazów, 2 gatunki ga-
dów, 49 gatunków ptaków i 13 gatunków ssaków. W obiekcie występują liczne
formacje skalne i źródła. Unikalnym siedliskiem jest gołoborze na południo-
wym stoku, dawniej odsłonięte. Kluczowym obiektem ochrony była subpopulacja
głuszca *Tetrao urogallus*, aktualnie prawdopodobnie już nieistniejąca (w 2024 r.
nastąpiła zmiana celu ochrony), a ponadto zespół górskich-leśnych ptaków
(sowy, dzięcioły, kuraki i inne), dużych ssaków drapieżnych (wilk szary *Canis
lupus*, ryś euroazjatycki *Lynx lynx*) i płazów (traszka karpacka *Lissotriton mon-
tandoni*, traszka górska *Ichthyosaura alpestris*, salamandra plamista *Salamandra
salamandra*, kumak górski *Bombina variegata*). Rośliny chronione: podrzeń
żebrowiec *Struthiopteris spicant*, śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis*, go-
ryczka trojeściowa *Gentiana asclepiadea*, kolcowidłak jałowcowaty *Spinulum
annotinum*, wroniec widlasty *Huperzia selago*, paprotnik kolczysty *Polystichum
aculeatum*, paprotnik ostry *P. lonchitis*, ciemniżyca zielona *Veratrum lobelianum*,
czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*
i przytulia wonna *Galium odoratum*. Z mszaków na uwagę zasługuje rzadki w
górach torfowiec Girgensohna *Sphagnum girgensohnii*.

Zagrożenia i ochrona: Głównymi zagrożeniami są m.in.: masowy ruch tu-
rystyczny, zmiana sposobu zagospodarowania terenu w otulinie, obumieranie
świerka, zarośnięcie rumowiska skalnego. Wśród zadań ochronnych przewi-
dziano m.in. wykonanie i uporząd-
kowanie infrastruktury turystycznej,
wycinkę drzew i krzewów porastają-
cych rumowisko skalne wraz z usu-
nięciem biomasy poza obszar działań
ochronnych. W przestrzeni medial-
nej pojawiają się doniesienia o pro-
ponowaniu rozszerzenia rezerwatu
Mogielica o Halę Stumorgową w
związku z planami zabudowy tej po-
lany górskiej.

Rezerwat przyrody Mogielica
(fot. Ł. Kajtoch)

Rezerwat przyrody Wiślisko Kobyle (fot. T. Wilk)

WIŚLIŚKO KOBYLE

Rok powołania: 1971 | **Powierzchnia:** 6,7 ha

Powiat / gmina / miejscowość: bocheński / Drwinia / Ispina

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Niepołomice)

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Nizina Nadwiślańska

Rodzaj rezerwatu: wodny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych fragmentu dawnego koryta Wisły (starorzecza) z bogatymi zbiorowiskami roślinnymi, ciekawą i różnorodną fauną oraz jako miejsce lęgowe wielu gatunków ptaków chronionych.

Charakterystyka obiektu: Jak do tej pory jedyny rezerwat wodny w województwie małopolskim obejmujący fragment dawnego koryta Wisły, starorzecza wraz z niewielkim pasem otaczającego go drzewostanu. Od strony zewnętrznej starorzecza do rezerwatu należy 100-letni drzewostan dębowy, od strony wewnętrznej zakola pas drzewostanu z dominacją olszy czarnej. Długość starorzecza objętego ochroną wynosi ok. 1200 m, a szerokość od 30 do 70 m. W środku starorzecza dominuje rdestnica połyskująca *Potamogeton lucens*, w płytszych częściach strefa roślin pływających, m.in. grzybieniec północne *Nymphaea candida* i grąźel żółty *Nuphar lutea*. W strefie przejściowej występuje pas szuwarów z udziałem m.in. pałki szerokolistnej *Typha latifolia*, trzciny pospolitej *Phragmites australis* i jaskra wielkiego *Ranunculus lingua*. Starorzecze jest miejscem występowania wielu cennych gatunków roślin i zwierząt związanych ze środowiskiem wodnym.

Zagrożenia i ochrona: Zagrożeniem jest okresowe wysychanie starorzecza będące skutkiem odcięcia dopływu wód Wisły (obwałowanie) i melioracji okolicznych drzewostanów. Autorzy niniejszej książki proponują rozszerzenie granic rezerwatu o sąsiadujące wydzielania leśne obejmujące zbliżone do naturalnych siedliska z dojrzałymi drzewostanami.

BÓR NA CZERWONEM

Rok powołania: 1956 | **Powierzchnia:** 114,66 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Nowy Targ / Nowy Targ

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Nowy Targ)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Kotlina Orawsko-Nowotarska

Rodzaj rezerwatu: torfowiskowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): torfowiskowy (bagienny); torfowisk wysokich

Forma ochrony: czynna (114,66 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): PO (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2015 r., poz. 7499; Dz. Urz. Woj. Mał. z 2016 r., poz. 7463)

Otulina: 68,40 ha

Rezerwat przyrody Bór na Czerwonym (fot. T. Wilk)

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i krajobrazowych dobrze zachowanego torfowiska wysokiego oraz bagiennych i wilgotnych zbiorowisk leśnych występujących w jego otoczeniu, charakterystycznych dla Kotliny Orawsko-Nowotarskiej.

Charakterystyka obiektu: Jeden z najstarszych rezerwatów w Polsce, został utworzony w roku 1925 z inicjatywy Władysława Szafera i Edwarda Lubicz-Niezabitoskiego na ówczesnych gruntach Miasta Nowy Targ (2 ha). Formalnie powołany aktem prawnym w 1956 r., jego powiększenie nastąpiło w roku 2003. Ochronie podlega kopułowe torfowisko wysokie z torfowiskami przejściowymi występującymi w okrajku, obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku *Rhynchosporion* oraz bory i lasy bagienne. Występuje tu 5 zespołów leśnych i 5 zespołów nieleśnych. Wśród zbiorowisk leśnych najcenniejszy jest zespół boru drzewokosego z sosną drzewokosą *Pinus ×rhaetica*¹ i kosodrzewiną *P. mugo* – na kopule torfowiska. Ponadto występuje tutaj: bór torfowiskowy, borealna świerczyna na torfie w postaci facji z sosną zwyczajną *Pinus sylvestris*, podgórski wilgotny bór trzcinnikowy, sosnowy bór bagienny. Z zespołów nieleśnych występuje mszar wełniankowy i zespół przygiełki białej. W rezerwacie występują gatunki charakterystyczne dla siedlisk torfowiskowych: 15 gatunków wątrobowców, 33 gatunki mchów oraz rzadkie gatunki glonów i grzybów. Spośród fauny występuje tu m.in. salamandra płamista *Salamandra salamandra*, kumak górski *Bombina variegata*, traszki: grzebieniasta *Triturus cristatus*, górska *Ichthyosaura alpestris* i karpacka *Lissotriton montandoni* oraz cietrzew *Lyrurus tetrrix* (od 2002 r. niestety nienotowany, prawdopodobnie opuszczone stanowisko).

Zagrożenia i ochrona: Rezerwat udostępniony jest do zwiedzania poprzez sieć ścieżek, kładek i pomost widokowy. Zagrożeniem dla rezerwatu jest m.in. osuszanie torfowiska poprzez rowy odwadniające, sukcesja naturalna roślinności drzewiastej, zaśmiecanie obszaru rezerwatu. W rezerwacie wykonywane są zabiegi ochrony czynnej: usuwanie sosny i kosodrzewiny z kopuły i okrajka torfowiska, wybudowanie tam i zastawek, a także modernizacja grobli i likwidacja rowów odwadniających, budowa i modernizacja infrastruktury turystycznej.

---

1 W niniejszej publikacji pod nazwą sosna drzewokosa *Pinus ×rhaetica* należy rozumieć potencjalne hybrydy sosny zwyczajnej *Pinus sylvestris* i kosodrzewiny *Pinus mugo*, których identyfikacja taksonomiczna wymaga badań genetycznych.

Rezerwat przyrody Bemberzkie (fot. A. Michalik)

*Rak szlachetny *Astacus astacus* (fot. M. Bonk)*

BEMBEŃSKIE

Rok powołania: 2001 | **Powierzchnia:** 40,54 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Jabłonka / Podwilk

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Nowy Targ)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Działy Orawskie

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy; lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: czynna (40,54 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2018-2023, 2023-2029)

Otulina: 48,83 ha

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i krajo-
brazowych stanowiska jedliny ziołoroślowej *Doronico austriaci-abietetum* wraz
z chronionymi i rzadkimi subalpejskimi gatunkami ziołorośli oraz naturalnego
koryta Potoku Bembieńskiego wraz z jego wodnymi biocenozami.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat chroni część doliny Potoku Bembień-
skiego, który na tym odcinku ma niewielki spadek i płynie szeroką doliną wśród
torfowisk. Ochronie podlegają rzadkie zbiorowiska świerczyny bagiennej z
roślinnością runa związaną z jedliną ziołoroślową *Doronico austriaci-abiete-
tum*. W drzewostanie dominuje świerk pospolity i jodła pospolita, mniejszy
udział stanowią olsza czarna, olsza szara oraz jesion wyniosły. W runie wystę-
pują rzadkie gatunki ziołoroślowe m.in.: omieg górski *Doronicum austriacum*,
ciemięzyca zielona *Veratrum lobelianum*, tojad dzióbaty *Aconitum variegatum*,
parzydło leśne *Aruncus dioicus*, liczydło górskie *Streptopus amplexifolius*, na-
parstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*, chaber miękkowłosa *Centaurea
mollis*. Faunę rezerwatu reprezentują zarówno gatunki leśne, jak i związane z
siedliskami wodno-błotnymi: strzebla potokowa *Phoxinus phoxinus*, głowacz
pręgopłetwy *Cottus poecilopus*, rak szlachetny *Astacus astacus*, bóbr europejski
Castor fiber.

Zagrożenia i ochrona: Wśród zagrożeń w rezerwacie wymienia się niewła-
ściwą strukturę gatunkową i przestrzenną drzewostanu powstałego na terenie
powiatrolomowym (zbyt duży udział świerka), w związku z tym w zadaniach
ochronnych zapisano cięcia o charakterze czyszczeń późnych i trzebieży wcze-
snych, zmniejszające udział świerka oraz rozluźniające zwarcie drzewostanu.

Rezerwat przyrody Dolina Potoku Rudno (fot. K. Kurlit-Heller)

DOLINA POTOKU RUDNO

Rok powołania: 2001 | **Powierzchnia:** 95,94 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski, chrzanowski / Krzeszowice, Czernichów, Alwernia / Zalas, Sanka, Rybna, Brodła, Poręba Żegoty

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krzeszowice)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Garb Tenczyński

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny: biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): różnych ekosystemów: lasów i wód

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: 100,88 ha

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i krajo-
brazowych stanowisk łągu olszowego *Circaeo-Alnetum* i olsu *Carici elongatae-
Alnetum*, jak też stanowisk geologicznych starego kamieniołomu oraz prowa-
dzącego do niego przekopu.

Charakterystyka obiektu: Szeroki wąwóz krasowy z dobrze zachowanymi
zbiorowiskami leśnymi o unikatowym w skali całej Wyżyny Krakowsko-Czę-
stochowskiej charakterze. Dno doliny potoku Rudno jest płaskie i w znacznej
mierze bagniste, porośnięte płatami łągu olszowego i olsu. Na stokach północ-
nych, w miejscach wychodni wapieni jurajskich, występuje buczyna karpacka.
Na wierzchowinie przeważają kwaśne buczyny i bory mieszane. W rezerwacie
występuje wiele gatunków chronionych i lokalnie rzadkich gatunków roślin,
m.in.: pióropusznik strusi *Mattheucia strutiopteris*, jęczyznik zwyczajny *Asple-
nium scolopendrium*, skrzyp olbrzymi *Equisetum telmateia*, kopytnik pospolity
Asarum europaeum, przyłasczka pospolita *Hepatica nobilis*, dzwonek brzo-
skwiniolistny *Campanula persicifolia*, lebidka pospolita *Origanum vulgare*,
żywiec gruczołowaty *Cardamine glanduligera*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*,
kłokoczka południowa *Staphylea pinnata*, bez koralowy *Sambucus racemosa*.
Rezerwat jest miejscem występowania fauny związanej z obszarami górskimi,
stwierdzono tu m.in. kumaka górskiego *Bombina variegata* i puszczyka ural-
skiego *Strix uralensis*. Dolina potoku Rudno jest ostoją herpetofauny, m.in.
rzekotki drzewnej *Hyla arborea*, oraz wodno-błotnych ssaków: karczownika
ziemnowodnego *Arvicola amphibius*, bobra europejskiego *Castor fiber* i wydry
europejskiej *Lutra lutra*.

Zagrożenia i ochrona: Autorzy niniejszej książki proponują rozszerzenie
granic rezerwatu do granic aktualnej otuliny.

Rezerwat przyrody Gibiel (fot. P. Skucha)

Puszczyk uralski Strix uralensis (fot. P. Skucha)

GIBIEL

Rok powołania: 1961 | **Powierzchnia:** 28,51 ha

Powiat / gmina / miejscowość: wielicki / Kłaj / Poszyna

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Niepołomice)

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Nizina Nadwiślańska

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów nizinnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych pierwotnego fragmentu dawnej Puszczy Niepołomickiej ze zróżnicowanymi typami siedliskowymi lasu.

Charakterystyka obiektu: Teren rezerwatu ciągnie się wąskim pasem pomiędzy rzeką Drwinką i jej dopływem – Traczówką. Ochroną objęty jest jeden z lepiej zachowanych starodrzewi Puszczy Niepołomickiej z licznymi pomnikowymi dębami. Dominującym zbiorowiskiem jest grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli*. Mniejsze powierzchnie zajmują: łęg olszowo-jesionowy *Fraxino-Alnetum*, łęg jesionowo-wiązowy *Ficario-Ulmetum minoris* oraz kontynentalny bór mieszany *Quercu roboris-Pinetum*. Roślinność runa jest charakterystyczna dla grądów z łanowo kwitnącymi wiosną geofitami, m.in. zawilcem gajowym *Anemone nemorosa* i kokoryczą pustą *Corydalis cava*. W rezerwacie gnieźdzą się puszczyki uralskie *Strix uralensis*, dzięcioły – w tym dzięcioł czarny *Dryocopus martius* – i muchołówki – z najczęstszą w tym rezerwacie muchołówką białoszyją *Ficedula albicollis*.

Zagrożenia i ochrona: Na rezerwat negatywnie wpływa sieć rowów melioracyjnych odwadniająca okoliczne drzewostany gospodarcze. Autorzy niniejszej książki proponują rozszerzenie granic rezerwatu o sąsiadujące wydzielania leśne obejmujące zbliżone do naturalnych siedliska z dojrzałymi drzewostanami.

Rezerwat przyrody Dębina (fot. A. Piestrzyńska-Kajtoch)

DĘBINA

Rok powołania: 1958 | **Powierzchnia:** 13,14 ha

Powiat / gmina / miejscowość: bocheński / Drwinia / Proszówki

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Niepołomice)

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Nizina Nadwiślańska

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych;
(ekosystem): leśny i borowy: lasów nizinnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych fragmentu lasu dębowego, będącego pozostałością Puszczy Niepołomickiej.

Charakterystyka obiektu: Fragment lasu z dorodnym starodrzewem dębowym osiagającym aktualnie wiek 180-200 lat. Przez środek rezerwatu przepływa bezimienny ciek, dopływ Raby. Las reprezentuje zbiorowisko grądu subkontynentalnego w odmianie niskiej. Drzewostan o niewielkim zwarciu i bujnym wielogatunkowym podszyciu. W warstwie drzew, oprócz dominującego dębu, występują lipy i grab. Faunę reprezentują gatunki ptaków związane z martwymi i zamierającymi drzewami, m.in. muchołówka białoszyja *Ficedula albicollis*, dzięcioł średni *Dendrocoptes medius*, dzięcioł zielony *Picus viridis*.

Zagrożenia i ochrona: Na rezerwat negatywnie wpływa sieć melioracyjna odwadniająca okoliczne lasy i łąki. Autorzy niniejszej książki proponują rozszerzenie granic rezerwatu o sąsiadujące wydzielania z dojrzałymi drzewostanami obejmującymi naturalne siedliska leśne.

Dzięcioł średni Dendrocoptes medius (fot. B. Binkiewicz)

KOŁO W PUSZCZY NIEPOŁOMICKIEJ

Rok powołania: 1962 | **Powierzchnia:** 3,13 ha

Powiat / gmina / miejscowość: wielicki / Niepołomice / Zabierzów Bocheński

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Niepołomice)

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Nizina Nadwiślańska

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów nizinnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych naturalnego fragmentu dawnej Puszczy Niepołomickiej w postaci grądu *Querceto-Carpinetum medioeuropaeum* z gromadnym udziałem lipy drobnolistnej.

Charakterystyka obiektu: Fragment przyległego do Wisły kompleksu leśnego o nazwie Koło na północnym skraju Puszczy Niepołomickiej. W rezerwacie dominuje grąd subkontynentalny w odmianie niskiej, mniejsze powierzchnie zajmuje łęg jesionowo-olszowy i łęg wiązowo-jesionowy. Średni wiek drzewostanu wynosi 130 lat, a dominują w nim: lipa drobnolistna, grab, olsza czarna i dąb szypułkowy. Liczne grube drzewa dziuplaste sprzyjają ptakom wymagającym takich mikrosiedlisk. Stwierdzono w rezerwacie legi puszczyka uralskiego *Strix uralensis*, kilku gatunków dzięciołów, muchołówniki białoszyjej *Ficedula albicollis* oraz liczną populację łęgowego szpaka *Sturnus vulgaris*.

Zagrożenia i ochrona: Na rezerwat negatywnie wpływa sieć melioracyjna odwadniająca okoliczne lasy. Autorzy niniejszej książki proponują rozszerzenie granic rezerwatu o sąsiadujące wydzielania z dojrzałymi drzewostanami obejmującymi naturalne siedliska leśne.

Rezerwat przyrody Lipówka (fot. T. Wilk)

*Tchórz zwyczajny *Mustela putorius* (fot. P. Kauzdl)*

LIPÓWKA

Rok powołania: 1958 | **Powierzchnia:** 24,95 ha

Powiat / gmina / miejscowość: bocheński / Drwinia / Chobot

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Niepołomice)

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Nizina Nadwiślańska

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów nizinnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych fragmentu lasu pierwotnego z udziałem dębu, grabu i lipy, będącego pozostałością Puszczy Niepołomickiej.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat Lipówka położony jest w poprzecznej ciekami wodnymi i starorzeczami północnej części Puszczy Niepołomickiej zwanej Lasem Grobla. Zaliczany jest do grupy najcenniejszych rezerwatów leśnych w kraju. Obejmuje obszar porośnięty przez wielogatunkowy grąd ze starodrzewem przekraczającym 200 lat. Jest to najlepiej zachowany fragment Puszczy Niepołomickiej z licznymi pomnikowymi dębami, lipami i grabami oraz dużą ilością martwego drewna. Dominującym zbiorowiskiem w rezerwacie jest grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli*. Niewielkie fragmenty zajmują płaty łągi jesionowo-wiązowego *Ficario-Ulmetum minoris* oraz olsu porzeczowego *Ribeso nigri-Alnetum*. Roślinność runa jest charakterystyczna dla grądów i łągów wiazowych z łąkowo kwitnącymi wiosną geofitami, m.in. z wilcem gajowym *Anemone nemorosa*, ziarnopłonem wiosennym *Ficaria verna* czy kokoryczą pustą *Corydalis cava*. Do najrzadszych, związanych z martwym drewnem, owadów stwierdzonych na terenie rezerwatu należą: pachnica dębowa *Osmoderma eremita* i kozioróg dębosz *Cerambyx cerdo*. W starorzeczach na terenie rezerwatu do rozrodu przystępują płazy, w tym traszki zwyczajne *Lissotriton vulgaris*. W rezerwacie gnieździ się wiele gatunków ptaków związanych ze starymi lasami liściastymi, m.in.: puszczyki uralskie *Strix uralensis*, dzięcioły – w tym dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius* – i bardzo liczna muchołówka białoszysza *Ficedula albicollis*. W obrębie chiropterofauny stwierdzono mopka zachodniego *Barbastella barbastellus*. Rezerwat jest ostoją ssaków leśnych, w tym rzadziej spotykanych gatunków jak orzesznica leszczynowa *Muscardinus avellanarius*, tchórz zwyczajny *Mustela putorius* czy borsuk europejski *Meles meles*, który zamieszkuje rozległe norowiska w rezerwacie.

Zagrożenia i ochrona: Na rezerwat negatywnie wpływa sieć melioracyjna odwadniająca okoliczne drzewostany. Autorzy niniejszej książki proponują rozszerzenie granic rezerwatu o sąsiadujące wydzielania obejmujące zbliżone do naturalnych siedliska z dojrzałymi drzewostanami.

Rezerwat Przeciszów (fot. D. Czernék)

PRZECISZÓW

Rok powołania: 1996 | **Powierzchnia:** 85,1 ha

Powiat / gmina / miejscowość: oświęcimski / Przeciszów / Las, Przeciszów

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Andrychów)

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Dolina Górnej Wisły

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych;
(ekosystem): leśny i borowy: lasów nizinnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: 43,71 ha

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych wielogatunkowego lasu grądowego oraz licznych chronionych gatunków flory i fauny.

Charakterystyka obiektu: Otoczony wilgotnymi łąkami kompleks leśny będący jedną z dwóch enklaw leśnych w okolicy (w pobliżu znajduje się rezerwat „Żaki”). Dominującymi zbiorowiskami są: łąg jesionowo-olszowy *Fraxino-Alnetum* oraz grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli*. Drzewostan jest wielogatunkowy i tworzą go głównie: dąb szypułkowy, lipa drobnolistna, olsza czarna, sosna zwyczajna, jesion wyniosły i klon jawor. Roślinność runa jest typowa dla żyznych, nizinnych lasów liściastych, m.in.: przytulia wonna *Galium odoratum*, zawilec gajowy *Anemone nemorosa*, czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Grąd w rezerwacie Żaki (Fot. D. Czernek)

ŻAKI

Rok powołania: 1959 | **Powierzchnia:** 12,24 ha

Powiat / gmina / miejscowość: oświęcimski / Oświęcim / Dwory II

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Andrychów)

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Dolina Górnej Wisły

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów nizinnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych naturalnego zespołu łąkowego z przewagą starodrzewia lipowego obrazującego fragment pierwotnego krajobrazu doliny Wisły.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony w dolinie Wisły, ochronie podlega tu fragment łąki subkontynentalnego *Tilio-Carpinetum betuli* ze starodrzewem lipowym z domieszką grabu, dębu szypułkowego i brzozy brodawkowatej. Z rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych stwierdzono m.in. wawrzynka wilczelyko *Daphne mezereum*, kruszczyka szerokolistnego *Epipactis helleborine*, bluszcz pospolity *Hedera helix*, czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum*, kopytnika pospolitego *Asarum europaeum*, pierwiosnka wyniosłego *Primula elatior* i kalinę koralową *Viburnum opulus*. Faunę reprezentują typowo leśne gatunki ptaków i ssaków. Rezerwat „Żaki”, a także usytuowany w pobliżu rezerwat „Przeciszów” utworzony w 1996 r. stanowią obecnie jedne z ostatnich fragmentów lasu łąkowego w tej części doliny Wisły.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Debrza (fot. A. Piestrzyńska-Kajtoch)

DEBRZA

Rok powołania: 1995 | **Powierzchnia:** 9,5 ha

Powiat / gmina / miejscowość: tarnowski / Tarnów / Tarnów

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Gromnik)

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Płaskowyż Tarnowski

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów nizinnych

Forma ochrony: czynna (9,5 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2021-2026)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych dobrze zachowanego i mało zniekształconego florystycznie, wielogatunkowego starodrzewia z bogatym podszytem i runem leśnym położonego w granicach administracyjnych miasta Tarnów.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat chroni część doliny niewielkiego, nieuregulowanego strumienia. Dolina jest w całości zalesiona, a dominującym zbiorowiskiem jest grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli*. W drzewostanie dominuje dąb szypułkowy, lipa drobnolistna, klon zwyczajny i grab zwyczajny. Wśród dębów znajdują się osobniki osiągające 250-300 lat. Z roślin rzadkich i chronionych na uwagę zasługują: kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, pierwiosnek wyniosły *Primula elatior*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*. Duży udział starych i dziuplastych drzew sprzyja występowaniu gatunków związanych z mikrosiedliskami nadrzewnymi i martwym drewnem. Awifauna jest reprezentowana m.in. przez takie gatunki jak dzięcioł zielony *Picus viridis*, dzięcioł duży *Dendrocopos major*, puszczyk zwyczajny *Strix aluco*, pójdzka *Athene noctua*, piecuszek *Phylloscopus trochilus* czy świstunka leśna *Rhadina sibilatrix*.

Zagrożenia i ochrona: Zagroženiem jest występowanie gatunku obcego – robinii akacjowej *Robinia pseudoacacia* i zaśmiecanie obszaru rezerwatu. Działania ochronne w rezerwacie polegają m.in. na wycinie i usunięciu z terenu rezerwatu drzew i pędów odroślowych robinii.

*Rezerwat przyrody Las Lipowy Obrożyńska im. Michała Witowskiego
(fot. O. Orman)*

LAS LIPOWY OBROŻYSKA

IM. MICHAŁA WITOWSKIEGO

Rok powołania: 1958 | **Powierzchnia:** 112,88 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Muszyna / Muszyna

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Piwniczna)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Sądecki

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny: biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: ścisła (100,50 ha), czynna (12,38 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): PO (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r., poz. 4341)

Otulina: 34,56 ha

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych fragmentu lasu będącego pozostałością pierwotnych lasów grądowych z lipą drobnolistną w Karpatach.

Charakterystyka obiektu: Najcenniejsze fragmenty lasu muszyńskiego o powierzchni 17,80 ha podlegały ochronie rezerwatowej już od 1919 r. Rezerwat położony na stokach góry Mikowa nad doliną Popradu. Porastają go pozostałości pierwotnych lasów grądowych z lipą drobnolistną *Tilio-Carpinetum betuli* w dwóch wariantach: ubogim z mchem płonnikiem (*Tilia cordata-Polytrichum attenuatum*) i żyznym z gwiazdnicą wielkokwiatową (*Tilia cordata-Stellaria holostea*) oraz buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum*. W niższych fragmentach rezerwatu występują płaty zespołu olszyny karpackiej *Alnetum incanae*, a na dnie dolinki zbiorowisko łąkowe z rzędu *Arrhenatheretalia*. W rezerwacie występują rzadkie gatunki roślin, w tym podlegające ochronie mszaki, m.in. zwiślik maczugowaty *Anomodon attenuatus*, zwiślik wiciowy *A. viticulosus*, koimek bezłodygowy *Diphyscium foliosum* i lśniątka wytworna *Pseudotaxiphyllum elegans*. Z fauny rezerwatu wśród ssaków należy wyróżnić występującego tutaj wilka szarego *Canis lupus* i rysia euroazjatyckiego *Lynx lynx*, a z ptaków m.in. muchołówkę małą *Ficedula parva*.

Zagrożenia i ochrona: Głównym zagrożeniem dla rezerwatu jest m.in. rozprzestrzenianie się gatunku obcego (niecierpka drobnokwiatowego *Impatiens parviflora*), niesprzyjające warunki dla rozwoju cisa pospolitego *Taxus baccata* reintrodukowanego w jednym z wydzieleń, ruch pieszy i rowerowy. W związku z powyższym działania ochronne przewidują m.in. usuwanie gatunku obcego, usuwanie części podrostów i podszytu, wycinkę pojedynczych drzew w miejscu występowania podsadzeń cisa pospolitego oraz ograniczenie presji turystycznej.

Rezerwat przyrody Las Gościbia (fot. Ł. Kajtoch)

LAS GOŚCIBIA

Rok powołania: 2001 | **Powierzchnia:** 281,49 ha

Powiat / gmina / miejscowość: myślenicki / Sułkowice / Harbutowice

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Myślenice)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Makowski

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: ścisła (277,79 ha), czynna (3,7 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): PO (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2019 r., poz. 7325)

Otulina: 216,40 ha

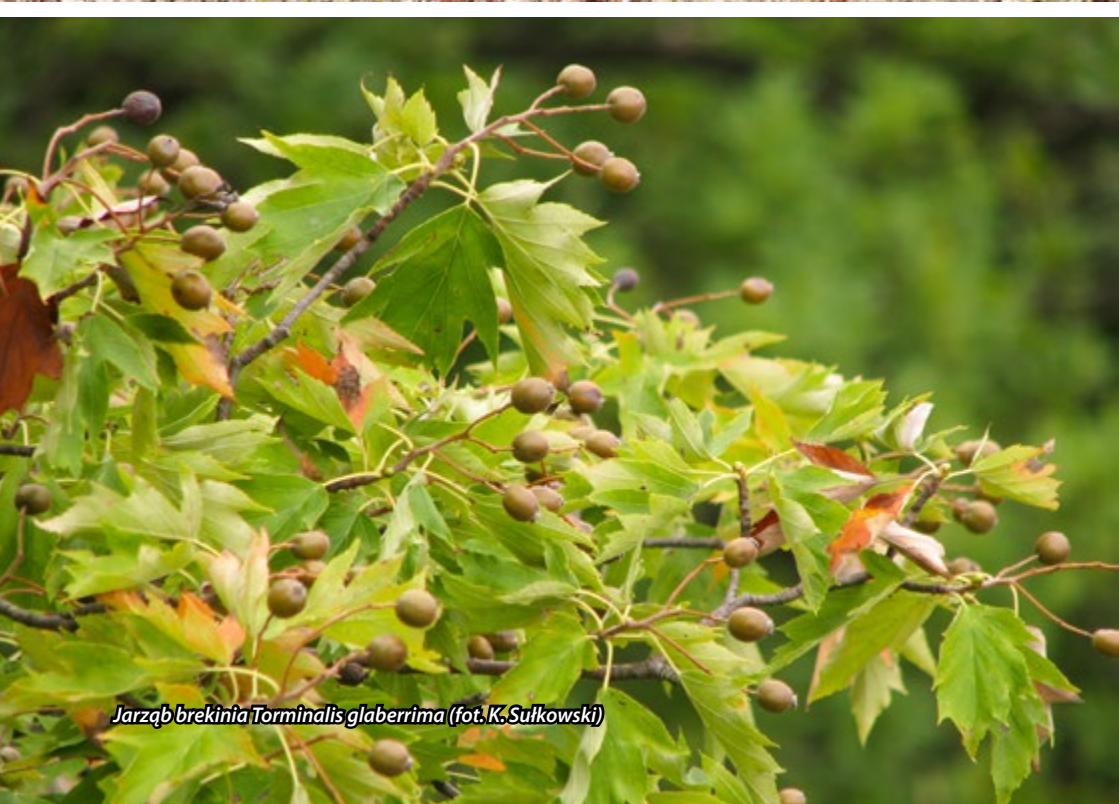
Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i krajo-
brazowych naturalnego zróżnicowania ekosystemów leśnych w obszarze źród-
liskowym potoku górskiego.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na północnych stokach
góry Babica w źródłiskach potoku Gościbia. Porastają go lasy bukowo-jodłowe
(*Dentario glandulosae-Fagetum*) i łągowe (*Alno-Ulmion*). Chronione rzadkie
rośliny naczyniowe rosnące w rezerwacie to m.in.: miesięcznica trwała *Lunaria*
rediviva, jęczyznik zwyczajny *Asplenium scolopendrium*, lilia złotogłów *Lilium*
martagon, paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, pierwiosnek wyniosły *Pri-*
mula elatior, przytulia wonna *Galium odoratum*. W rezerwacie stwierdzono 44
gatunki mchów. Z rzadszych gatunków ptaków można wymienić m.in. pusz-
czyka uralskiego *Strix uralensis*, dzięcioła białogrzbietego *Dendrocopos leuco-*
tos, muchołówkę małą *Ficedula parva* i jarząbka *Tetrastes bonasia*.

Zagrożenia i ochrona: Głównym zagrożeniem jest presja turystyczna i kłu-
sownictwo. Zaplanowane działania ochronne mają na celu minimalizację tych
zagrożeń.

Rezerwat przyrody Białowódzka Góra nad Dunajcem (fot. Ł. Piechnik)

*Jarząb brekinia *Terminalis glaberrima* (fot. K. Sułkowski)*

BIAŁOWODZKA GÓRA NAD DUNAJCEM

Rok powołania: 1961 | **Powierzchnia:** 67,69 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Łososina Dolna / Zawadka

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Stary Sącz)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Wyspowy

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy; lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: czynna (67,69 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016-2021)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych naturalnych zespołów buczyny karpackiej i dąbrowy oraz roślinności skalnej porastających zbocza i szczyt Białowodzkiej Góry w Beskidzie Wyspowym, a zawierających rzadkie elementy florystyczne.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat chroni roślinność leśną i naskalną jednego z dwóch wierzchołków Białowodzkiej Góry – tzw. Zamczysko (607 m n.p.m.). W szczytowej partii góry znajdują się pozostałości późnołużyckiej osady i grodu wczesnośredniowiecznego. Zbiorowiska leśne reprezentowane są m.in. przez grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli*, żyzną buczynę karpacką *Dentario glandulosae-Fagetum* oraz jaworzynę zboczową z jęczmikiem *Phyllitido-Aceretum*. Drzewostany rezerwatu są wielogatunkowe i o zróżnicowanej strukturze. Ponadto w obrębie rezerwatu znajdują się ciepłolubne zarośla i murawy naskalne. Do najciekawszych gatunków flory należą: rzadki mech widłoząb zielony *Dicranum viride*, jęczmnik zwyczajny *Asplenium scolopendrium*, jarząb brekinia *Torminalis glaberrima*, irga czarna *Cotoneaster nigra*, irga zwyczajna *C. integerrimus*, czosnek skalny *Allium lusitanicum*, okrzyń szerokolistny *Laserpitium latifolium*, dąbrówka kosmata *Ajuga genevensis*, obrazki alpejskie *Arum alpinum*, podkolan zielonawy *Platanthera chlorantha*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, buławnik wielokwiatowy *Cephalanthera damasonium*. W rezerwacie stwierdzono 63 gatunki mchów. Faunę reprezentują gatunki typowe dla podgórskich lasów mieszanych i liściastych.

Zagrożenia i ochrona: Roślinność naskalna wymaga częściowego odsłonięcia, co zostało wykonane w ramach poprzednio obowiązujących zadań ochronnych, ale wymagać to będzie cyklicznego powtarzania.

Rezerwat przyrody Kłodne nad Dunajcem (fot. A. Michalik)

KŁODNE NAD DUNAJCEM

Rok powołania: 1964 | **Powierzchnia:** 79,51 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Ochotnica Dolna / Kłodne

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krościenko)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Sądecki

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy; lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych naturalnego fragmentu buczyny karpackiej w przełomie Dunajca przez Beskid Sądecki.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony jest na zachodnich stokach gór Bleszcze i Wyśnia Góra nad potokiem Lewa Ręka w Paśmie Radziejowej, nad Tylmanowskim Przełomem Dunajca. Rezerwat porasta głównie żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum* oraz kwaśna buczyna górską *Luzulo luzuloides-Fagetum*. Znajduje się tam jedyne poza Pieninami stanowisko wiechliny styryjskiej *Poa stiriaca*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Kozie Kąty (fot. Ł. Kąjtoch)

KOZIE KĄTY

Rok powołania: 1989 | **Powierzchnia:** 26,52 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Skawina / Radziszów

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Myślenice)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Wielickie

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy; borów mieszanych górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu mieszanego o charakterze naturalnym z udziałem jodły i buka w zachodniej części Pogórza Wielickiego.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat chroni zbliżony do naturalnego fragment kompleksu leśnego Las Bronaczowa. Pofałdowany teren rezerwatu przecinają liczne wąwozy, których dnem płyną strumienie, często okresowe. Zbiorowiska leśne są typowe dla Pogórza Wielickiego, są to m.in. grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli*, żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum* i kwaśna buczyna niżowa *Luzulo pilosae-Fagetum*. W drzewostanach oprócz gatunków liściastych (buk, grab, dąb szypułkowy, klon jawor) zauważalny jest udział jodły pospolitej i sosny zwyczajnej. Z rzadszych roślin rosnących w rezerwacie na uwagę zasługują: skrzyp olbrzymi *Equisetum telmateia*, wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*. Lasy rezerwatu stanowią ostoję fauny leśnej, a liczne drzewa zamierające i duży udział martwego drewna sprzyjają organizmom saproksylicznym.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Styr (fot. Ł. Wilk)

Żywiec gruczołowaty *Cardamine glanduligera* (fot. T. Wilk)

STYR

Rok powołania: 1998 | **Powierzchnia:** 97,83 ha

Powiat / gmina / miejscowość: tarnowski / Zakliczyn / Bieśnik

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Gromnik)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Rożnowskie

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny: biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: ścisła (96,87 ha), czynna (0,96 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2019-2024, 2024-2029)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajo-
brazowych typowych dla Podgórza Karpackiego naturalnych zbiorowisk leś-
nych.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat chronizalesiony masyw góry Styr (468 m n.p.m.) wznoszący się nad doliną rzeki Paleśnianki, wraz z rozcinającymi jego stoki głębokimi dolinami wciosowymi potoków. W rezerwacie znajduje się nieczynny kamieniołom piaskowca „Bodzanty”. Zbiorowiska leśne są bardzo zróżnicowane i reprezentują m.in.: kwaśną buczynę górską *Luzulo luzuloides-Fagetum*, żyzną buczynę karpacką *Dentario glandulosae-Fagetum*, grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli*, podgórską formę boru mieszane-
go *Pino-Quercetum rubetosum* oraz olszynkę karpacką *Alnetum incanae*. W rezerwacie znajduje się również niewielki fragment siedlisk nieleśnych (dawne pastwisko). W rezerwacie występują m.in.: pióropusznik strusi *Matteucia struthiopteris*, podrzeń żebrowiec *Struthiopteris spicant*, wawrzynek wilczylika *Daphne mezereum*, bluszcz pospolity *Hedera helix*, orlik pospolity *Aquilegia vulgaris*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, goryczka trojeściowa *Gentiana asclepiadea* i podkolan biały *Platanthera bifolia*. Faunę reprezentują takie gatunki jak salamandra płamista *Salamandra salamandra*, orzesznica leszczynowa *Muscardinus avellanarius*, gatunki dzięciołów oraz łęgowy bocian czarny *Ciconia nigra*.

Zagrożenia i ochrona: Zagrożeniem dla rezerwatu jest brak koszenia pa-
stwiska. Działania ochronne polegają na jednokrotnym koszeniu pastwiska.

Rezerwat przyrody Kostrza (fot. Ł. Kajtoch)

KOSTRZA

Rok powołania: 2001 | **Powierzchnia:** 38,56 ha

Powiat / gmina / miejscowość: limanowski / Jodłownik / Rupniów

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Limanowa)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Wyspowy

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny: biocenozy naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i krajoznawczych stanowiska jęczynika zwyczajnego *Asplenium scolopendrium* oraz dobrze zachowanych starodrzewi buczyny karpackiej i jaworzyny górskiej.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na północnych i wschodnich stokach góry Kostrza. Strone stoki porasta jaworzyna górską (*Phyllitido-Aceretum* i *Lunario-Aceretum*) oraz żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*. Na wschodnim stoku znajduje się skalne osuwisko z gładzowiskiem. Do rzadkich i chronionych roślin występujących w rezerwacie należą m.in.: miesięcznica trwała *Lunaria rediviva*, jęczynnik zwyczajny, lilia złotogłów *Lilium martagon*, paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, pierwiosnek wyniosły *Primula elatior*, przytulia wonna *Galium odoratum*. W rezerwacie stwierdzono 36 gatunków mchów. Spośród ptaków można wymienić m.in. puszczyka uralskiego *Strix uralensis*, dzięcioła biało-grzbiecatego *Dendrocopos leucotos*, mucholówkę małą *Ficedula parva*, a z płazów kumaka górskiego *Bombina variegata* i salamandrę plamistą *Salamandra salamandra*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Kamionna (fot. Ł. Kajtoch)

KAMIONNA

Rok powołania: 1997 | **Powierzchnia:** 64,04 ha

Powiat / gmina / miejscowość: limanowski / Trzciana / Kamionna

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Brzesko)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Wyspowy

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych;
(ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych dobrze zachowanych drzewostanów bukowo-jodłowych.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na północnych stokach góry Kamionna w źródłiskach Przegini. Strome stoki porastają lasy bukowo-jodłowe (*Dentario glandulosae-Fagetum* i *Luzulo nemorosae-Fegetum*). Rośliny rzadkie i chronione: żywiec gruczołowaty *Cardamine glanduligera*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum*, miesięcznica trwała *Lunaria rediviva*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, miódunka ćma *Pulmonaria obscura*, wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, zawilec gajowy *Anemone nemorosa*, listera jajowata *Listera ovata*. W rezerwacie stwierdzono 34 gatunki mchów. Grzyby reprezentowane są m.in. przez soplówkę jodłową *Hericium flagellum*. Spośród ptaków można wymienić m.in. puszczyka uralskiego *Strix uralensis*, dzięcioła białogrzbietego *Dendrocopos leucotos*, muchołówkę małą *Ficedula parva*, a z płazów kumaka górskiego *Bombina variegata* i salamandrę płamistą *Salamandra salamandra*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Śnieżnica (fot. Ł. Kajtoch)

ŚNIEŻNICA

Rok powołania: 1968 | **Powierzchnia:** 24,92 ha

Powiat / gmina / miejscowość: limanowski / Dobra / Porąbka

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Limanowa)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Wyspowy

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, krajobrazowych i naukowych naturalnego fragmentu buczyny karpackiej (*Dentario glandulosae-Fagetum* i *Luzulo nemorosae-Fagetum*).

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na północnych stokach góry Śnieżnica. Chroni żyzną buczynę karpacką *Dentario glandulosae-Fagetum* i jałowczynę górską *Phyllitido-Aceretum* oraz wychodnie skalne. Chronione rośliny: widłak goździsty *Lycopodium clavatum*, kolcowidłak jałowcowaty *Spinulum annotinum*, tojad mocny *Aconitum firmum*, ciemniżyca zielona *Veratrum lobelianum*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, a także śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis* i lilia złotogłów *Lilium martagon*. W rezerwacie stwierdzono 28 gatunków mchów. Chronione ptaki: puszczyk uralski *Strix uralensis*, puchacz *Bubo bubo*, dzięcioł biało grzbiety *Dendrocopos leucotos*, muchołówka mała *Ficedula parva*, orlik krzykliwy *Clanga pomarina*. Ssaki: ryś euroazjatycki *Lynx lynx*, wilk szary *Canis lupus*, popielica szara *Glis glis*. Płazy: salamandra plamista *Salamandra salamandra*.

Zagrożenia i ochrona: Autorzy niniejszej książki proponują rozszerzenie granic rezerwatu o sąsiadujące wydzielania z dojrzałymi drzewostanami obejmującymi naturalne siedliska leśne.

Rezerwat przyrody Barnowiec (fot. A. Michalik)

BARNOWIEC

Rok powołania: 1958 | **Powierzchnia:** 44,57 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Łabowa / Barnowiec

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Nawojowa)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Sądecki

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy; lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i krajoobrazowych starodrzewia lasu bukowego będącego pozostałością Puszczy Karpackiej oraz form skalnych związanych z ruchami osuwiskowymi.

Charakterystyka obiektu: Początki ochrony tego obszaru sięgają 1906 r., kiedy hrabia Stadnicki na powierzchni ok. 2 ha utworzył rezerwat przyrody objęty ochroną ścisłą. Oficjalnie powołany w 1958 r., w 2003 r. powiększony do obecnej powierzchni. Rezerwat obejmuje wschodnie stoki Góry Sokołowskiej w Paśmie Jaworzyny. Teren porastają dolnoregłowe lasy bukowo-jodłowe (*Dentario glandulosae-Fagetum*) i jaworowe (*Tilio platyphyllis-Acerion pseudo-platani*) o charakterze puszczańskim. Znajdują się tam liczne rozpadliny skalne. Rośliny chronione: wietlica samicza *Athyrium filix-femina*, nercznica samcza *Dryopteris filix-mas*, paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, paprotnik Brauna *Polystichum braunii*, paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum*, przytulia wonna *Galium odoratum*, niecierpek pospolity *Impatiens noli-tangere*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, żywiec gruczołowaty *Cardamine glanduligera* i cebulkowy *C. bulbifera*, żywokost sercowaty *Symphytum cordatum*, bodziszek cuchnący *Geranium robertianum*, kozłek trójlistkowy *Valeriana tripteris*, modrzyk górski *Cicerbita alpina*, porzeczka alpejska *Ribes alpinum* i wiciokrzew czarny *Lonicera nigra*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Łabowiec (fot. Ł. Wilk)

ŁABOWIEC

Rok powołania: 1958 | **Powierzchnia:** 53,85 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Łabowiec / Łabowiec

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Nawojowa)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Sądecki

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy; lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, krajobrazowych i naukowych dolnośląskich lasów bukowych i bukowo-jodłowych będących pozostałością Puszczy Karpackiej.

Charakterystyka obiektu: Historia tego obszaru sięga roku 1924, kiedy hrabia Adam Stadnicki wprowadził w tych lasach ochronę w formie rezerwatu ścisłego. W roku 1958 ponownie ustanowiono ochronę rezerwatową na powierzchni 8,60 ha, powiększenie rezerwatu do obecnej powierzchni nastąpiło w roku 2003. Rezerwat położony jest na stokach góry Kobylarka w Paśmie Jaworzyny, w kotlinie źródłowym Łabowskiego Potoku. Teren odznacza się dużym nachyleniem stoków i porożcinany jest licznymi potokami, głęboko wcinającymi się w podłoże. W rezerwacie dominują zbiorowiska żywej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fegetum* i kwaśnej buczyny górskiej *Luzulo luzuloidis-Fegetum*. Z rzadkich i chronionych roślin naczyniowych na uwagę zasługują m.in.: czosnek siatkowaty *Allium victorialis*, jęczmieniec zwyczajny *Hordelymus europaeus* czy gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*. Rezerwat Łabowiec jest ostoją dla dużych karpaccich drapieżników: rysia euroazjatyckiego *Lynx lynx*, wilka szarego *Canis lupus* i niedźwiedzia brunatnego *Ursus arctos*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Nad Kotelniczym Potokiem (fot. Ł. Wilk)

NAD KOTELNICZYM POTOKIEM

Rok powołania: 1960 | **Powierzchnia:** 26,50 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Szczawnica / Jaworki

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krościenko)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Sądecki

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych pierwotnego fragmentu Puszczy Karpackiej regla dolnego w postaci typowo wykształconej buczyny karpackiej.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony w dolinie Kotelniczego Potoku pod górą Bukowinki w Paśmie Radziejowej. Występuje tam żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum* oraz na niewielkim fragmencie dolnoregłowy bór świerkowo-jodłowy *Abieti-Piceetum (montanum)* i kwaśna buczyna górską *Luzulo luzuloidis-Fegetum*. Z ciekawszych gatunków roślin naczyniowych warto wymienić rosnące w rezerwacie: paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum*, paprotnik Brauna *P. braunii* i przytulię okrągłolistną *Galium rotundifolium*.

Zagrożenia i ochrona: W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Szczawnica (uchwała Rady Miejskiej w Szczawnicy nr LII/328/2014 z dnia 28.07.2014 r.) znajduje się propozycja poszerzenia obecnego rezerwatu o 25,54 ha.

Rezerwat przyrody Wierchomla (fot. W.J. Gubała)

WIERCHOMLA

Rok powołania: 1983 | **Powierzchnia:** 25,37 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Piwniczna-Zdrój / Wierchomla Mała

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Piwniczna)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Sądecki

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy; lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: ścisła (25,37 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): PO (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r., poz. 4350)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie fragmentu naturalnego starodrzewu jodłowo-bukowego w Beskidzie Sądeckim.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na północnych stokach góry Pusta Wielka. Chroni zbiorowiska żyznej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum*, kwaśnej buczyny górskiej *Luzulo luzuloidis-Fagetum* i wychodnie skalne gruboławicowych piaskowców i zlepieńców. W rezerwacie występuje wiele gatunków roślin naczyniowych (w tym gatunki podlegające ochronie ścisłej i częściowej) i co najmniej kilkadziesiąt gatunków ptaków, a wśród ssaków warto wymienić występującego tu wilka szarego *Canis lupus* i rysia euroazjatyckiego *Lynx lynx*.

Zagrożenia i ochrona: Głównym zagrożeniem jest niekontrolowana penetracja rezerwatu, hałas docierający do wnętrza rezerwatu oraz rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej w otoczeniu rezerwatu.

Rezerwat przyrody Hajnik (fot. K. Bajorek-Zydroń)

HAJNIK

Rok powołania: 1974 | **Powierzchnia:** 16,77 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Muszyna / Dubne

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Piwniczna)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Sądecki

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów: krajobrazów antropogenicznych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: ścisła (16,77 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): PO (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2024 r., poz. 4996)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych i naukowych fragmentu lasu z drzewostanami bukowo-jodłowymi naturalnego pochodzenia, będącego pozostałością Puszczy Karpackiej.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony jest na południowo-wschodnich stokach szczytu Dubne w Górach Leluchowskich. Obejmuje fragment Puszczy Karpackiej z dominującymi zbiorowiskami lasu jodłowego *Galio rotundifolii-Abietenion* oraz żywej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum*. W rezerwacie stwierdzono wiele rzadkich gatunków roślin naczyniowych, z których większość objęta jest ochroną gatunkową. Występują tam m.in.: bezlist okrywowy *Buxbaumia viridis*, żywiec gruczołowaty *Cardamine glanduligera*, żywiec cebulkowy *C. bulbifera*, żywokost sercowaty *Symphytum cordatum* i żywokost bulwiasty *S. tuberosum*. Wśród gatunków fauny można wyróżnić: biegacza urozmaiconego *Carabus variolosus*, wilka szarego *Canis lupus* i rysia euroazjatyckiego *Lynx lynx*.

Zagrożenia i ochrona: Niekontrolowana penetracja rezerwatu związana z turystyką pieszą, narciarską i ruchem pojazdów mechanicznych (quady, crossy) skutkuje niszczeniem runa leśnego, chronionych gatunków roślin i grzybów oraz płoszeniem zwierząt.

Rezerwat przyrody Jelenia Góra im. Stanisława Gabriela (fot. W. Pietrzyk)

JELEŃ GÓRA IM. STANISŁAWA GABRYELA

Rok powołania: 1984 | **Powierzchnia:** 15,91 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Gorlice / Szymbark

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Gorlice)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Niski

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): florystyczny: roślin zarodnikowych; (ekosystem): leśny i borowy: borów mieszanych górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych i naukowych naturalnego stanowiska jęczynika zwyczajnego *Asplenium scolopendrium*.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na południowo-wschodnim stoku Jeleniej Góry. Rezerwat ma na celu ochronę jaworzyny z jęczynikiem *Phyllitido-Aceretum*, a także żywej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum*. Na terenie rezerwatu znajduje się osuwisko stokowe w formie bezwodnego parowu ograniczonego z jednej strony wyraźną grzędą terenową, a także blokowiska głazów i osypiska drobniejszych okruchów piaskowca magurskiego. Rzadkie i chronione rośliny naczyniowe występujące w rezerwacie to m.in.: jęczynnik zwyczajny, miesięcznica trwała *Lunaria rediviva*, szczyr trwały *Mercurialis perennis*, gajowiec żółty *Lamium galeobdolon*, żywiec gruczołowaty *Cardamine glanduligera*, przytulia wonna *Galium odoratum*, paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum* i niecierpek pospolity *Impatiens noli-tangere*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Lembarczek (fot. K. Bajorek-Zydroń)

LEMBARCZEK

Rok powołania: 1985 | **Powierzchnia:** 71,85 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Piwniczna-Zdrój / Wierchomla Mała

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Piwniczna)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Sądecki

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: ścisła (71,85 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): PO (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r., poz. 4342)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie fragmentów naturalnych drzewostanów jodłowo-bukowych występujących w Paśmie Jaworzyny Krynickiej.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na północno-wschodnich stokach góry Lembarczek w źródliku potoku Potasznia w Paśmie Jaworzyny. Występuje tam żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum* zróżnicowana na dwa podzespoły: *Dentario glandulosae-Fagetum corydaletosum* oraz *Dentario glandulosae-Fagetum typicum*. Charakterystyczne dla rezerwatu jest występowanie starodrzewu jodłowo-bukowego we wszystkich stadiach rozwoju, z licznym udziałem martwego drewna, oraz obszarów źródlikowych z zabagnionymi jarami i ciekami wodnymi. W rezerwacie występuje wiele rzadkich gatunków roślin i zwierząt, z których większość objęta jest ochroną gatunkową.

Zagrożenia i ochrona: W rezerwacie zidentyfikowano wyłącznie zagrożenia potencjalne dotyczące niekontrolowanej penetracji rezerwatu.

Rezerwat przyrody Pusta Wielka (fot. A. Michalik)

PUSTA WIELKA

Rok powołania: 1963 | **Powierzchnia:** 2,58 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Ochotnica Dolna / Kłodne, Obidza

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krościenko)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Sądecki

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu mieszanego naturalnego pochodzenia w Beskidzie Sądeckim z reliktywnym stanowiskiem sosny, która porastała stoki Karpat w południowym okresie panowania borów sosnowych.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat zlokalizowany w lokalnym obniżeniu na grzbiecie głównym Pasma Radziejowej. Na terenie rezerwatu występują strome stoki z licznymi dużymi blokami skalnymi. Pomiędzy skałami rosną ponad 150-letnie drzewa. Lasy reprezentują zbiorowiska żywej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum*, dolnoregłowego boru jodłowego *Abieti-Piceetum (montanum)* oraz reliktywnej sośniny górskiej. Głównym przedmiotem ochrony w rezerwacie jest reliktywne stanowisko sosny zwyczajnej *Pinus sylvestris* lokalnego ekotypu. Sosny osiągają w rezerwacie wysokość do 30 m, a grubość nawet do 80 cm w pierśnicy. W rezerwacie występuje kilka gatunków rzadkich roślin naczyniowych, m.in.: goryczka trojeściowa *Gentiana asclepiadea*, paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum* czy przytulia wonna *Galium odoratum*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Uhryń (fot. I. Dańko)

UHRYŃ

Rok powołania: 1958 | **Powierzchnia:** 16,52 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Łabowa / Uhryń

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Nawojowa)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Sądecki

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, krajobrazowych i naukowych starodrzewia bukowo-jodłowego (*Dentario glandulosae-Fagetum*) będącego pozostałością Puszczy Karpackiej.

Charakterystyka obiektu: Historia tego rezerwatu sięga roku 1924, kiedy hrabia Adam Stadnicki powołał na tym obszarze półrezerwat „Miedwiczka” o powierzchni ok. 9 ha. W roku 1958 utworzono na tych terenach rezerwat „Uhryń”, którego powierzchnię zwiększono w roku 2003. Rezerwat położony na północnych stokach góry Juchówka w dolinie Uhryńskiego Potoku. Rezerwat chroni zbiorowiska leśne żyznej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum* i kwaśnej buczyny górskiej *Luzulo luzuloidis-Fagetum*. Rzadkie i chronione rośliny spotykane na terenie rezerwatu to m.in.: wroniec widlasty *Huperzia selago*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*. W rezerwacie występują gatunki zwierząt związane ze starymi lasami obfitującymi w duże ilości martwego drewna. Lęgnie się tu m.in.: puszczyk zwyczajny *Strix aluco* i puszczyk uralski *S. uralensis*. Obszar rezerwatu jest ostoją dla dużych drapieżników, takich jak wilk szary *Canis lupus* czy ryś euroazjatycki *Lynx lynx*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Żebracze (fot. Ł. Wilk)

ŻEBRACZE

Rok powołania: 1996 | **Powierzchnia:** 58,77 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Piwniczna-Zdrój / Wierchomla Mała

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Piwniczna)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Sądecki

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy; lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: 135,65 ha

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych leśnego ekosystemu żywej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum* i kwaśnej buczyny górskiej *Luzulo luzuloidis-Fagetum*.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na zachodnich stokach góry Wielka Bukowa. Chroni żywą buczynę karpacką *Dentario glandulosae-Fagetum* w czterech wariantach: typowy, wietlicowo-niecznicowy z wietlicą samiczą *Athyrium filix-femina* i niecznicą krótkoostną *Dryopteris carthusiana*, wariant trzcinnikowy z trzcinnikiem leśnym *Calamagrostis arundinacea* oraz wariant z niecierpkim pospolitym *Impatiens noli-tangere*. Niewielką powierzchnię zajmuje również zespół kwaśnej buczyny *Luzulo luzuloidis-Fagetum*. Rzadkie i chronione rośliny spotykane na terenie rezerwatu to m.in.: gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, podkolan zielonawy *Platanthera chlorantha*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum* i miesiącznica trwała *Lunaria rediviva*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Niebieska Dolina (fot. A. Michalik)

NIEBIESKA DOLINA

Rok powołania: 1963 | **Powierzchnia:** 22,03 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Łapsze Niżne / Łapsze Niżne

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krościenko)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Magura Spiska

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych;
(ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych fragmentu naturalnego lasu – buczyny karpackiej na Magurze Spiskiej.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony w dolinie Kacwińskiego Potoku pod Pieskowym Wierchem. Występuje tam żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*. Z rzadkich i chronionych roślin naczyniowych w rezerwacie rośnie m.in.: kolcowidlak jałowcowaty *Spinulum annotinum*, wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, barwinek pospolity *Vinca minor*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, przytulia wonna *Galium odoratum* czy goździczka trojęściowa *Gentiana asclepiadea*. Na terenie rezerwatu lęgnie się m.in. puszczyk uralski *Strix uralensis*.

Zagrożenia i ochrona: W planie zagospodarowania przestrzennego gminy Łapsze Niżne (uchwała Rady Gminy nr XXXVIII-210/2006 z 27.04.2006 r.) znajduje się propozycja poszerzenia rezerwatu o 92,09 ha.

*Jaskinia Lodowa w Jaroszowcu w rezerwacie przyrody Góra Stołowa
im. Ryszarda Mąlika (fot. Ł. Piechnik)*

GÓRA STOŁOWA IM. RYSZARDA MALIKA

Rok powołania: 2021 | **Powierzchnia:** 96,09 ha

Powiat / gmina / miejscowość: olkuski / Klucze / Jaroszowiec

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP Nadleśnictwo Olkusz)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Olkuska

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: 109,03 ha

Cel ochrony: Zachowanie ekosystemu leśnego złożonego z naturalnych zbiorowisk leśnych: żyznej buczyny sudeckiej *Dentario enneaphylli-Fagetum*, jaworzyny z jęczyznikiem *Phyllitido-Aceretum*, storczykowej buczyny karpackiej *Carici-Fagetum*, stanowisk chronionych gatunków roślin i grzybów oraz zróżnicowanej rzeźby obszaru.

Charakterystyka obiektu: Najmłodszy rezerwat w województwie małopolskim utworzony po 43 latach od zgłoszenia jego pomysłu przez prof. Stefana Michalika z Zakładu Ochrony Przyrody PAN i 33 lata od powstania pierwszej dokumentacji projektowej. Obszar obejmuje kompleks leśny, głównie żyzną buczynę sudecką, poprzecinany wapiennymi ostańcami tworzącymi Stołową Górę, Ostrą Górę i Skałę pod Wieżą. W rezerwacie istnieje kilka jaskiń z największą Jaskinią Lodową w Jaroszowcu. Oprócz buczyny ochronie podlegają tutaj zbiorowiska leśne: jaworzyna z jęczyznikiem oraz storczykowa buczyna jurajska. W drzewostanach miejscami zaznacza się duży udział jesionu wyniosłego. Wśród rzadkich i chronionych gatunków roślin można wymienić m.in. jęczyznik zwyczajny *Asplenium scolopendrium*, paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, buławnik mieczolistny *Cephalanthera longifolia* i buławnik wielkokwiatowy *C. damasonium*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Pazurek (fot. T. Wilk)

PAZUREK

Rok powołania: 2008 | **Powierzchnia:** 187,91 ha

Powiat / gmina / miejscowość: olkuski / Olkusz / Pazurek

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Olkusz)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Olkuska

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Forma ochrony: czynna (187,91 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): PO (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r., poz. 3762)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ekosystemu leśnego złożonego z naturalnych zbiorowisk leśnych: żyznej buczyny sudeckiej, buczyny storczykowej, kwaśnej buczyny niżowej, stanowisk chronionych gatunków roślin i grzybów oraz zróżnicowanej budowy geomorfologicznej obszaru z wapiennymi ostańcami skalnymi.

Charakterystyka obiektu: W rezerwacie znajdują się grupy wychodni skalnych (Zubowe Skały, Cisowe Skały, Mała Skała), w których znajdują się jaskinie, w tym największa Omszała Studnia. Okolicę porasta żyzna buczyna sudecka *Dentario enneaphylli-Fagetum*, buczyna storczykowa *Cephalanthero-Fagenion*, kwaśna buczyna niżowa *Luzulo-Fagenion*, jaworzyna z jęczynikiem zwyczajnym *Phyllitido-Aceretum*. Wśród rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych występujących w rezerwacie należy wymienić m.in.: paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum*, jęczynnik zwyczajny *Asplenium scolopendrium*, żywiec dziewięciolistny *Cardamine enneaphyllos*, czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum*, żłobik koralowy *Corallorhiza trifida*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, buławnik mieczolistny *Cephalanthera longifolia*, buławnik wielkokwiatowy *C. damasonium* i buławnik czerwony *C. rubra*. W rezerwacie wykazano 74 gatunki mchów.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Bielańskie Skalki (fot. Ł. Piechnik)

BIELAŃSKIE SKAŁKI

Rok powołania: 1957 | **Powierzchnia:** 1,73 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Kraków / Kraków

Forma własności: miasto Kraków

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Pomost Krakowski

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych pierwotnego zbiorowiska roślinności kserotermicznej.

Charakterystyka obszaru: Rezerwat chroni interesujące formy skałkowe zbudowane z wapieni jurajskich, typowe dla krajobrazu Wyżyny Krakowskiej. Znajduje się na południowych stokach Srebrnej Góry w Lesie Wolskim, w pobliżu klasztoru Zakonu Kamedułów na Bielanych. W rezerwacie dobrze widoczne są procesy sukcesji prowadzące od nagich ścian skalnych pokrytych inicjalnymi murawami aż po zbiorowiska leśne o charakterze łąk. Na terenie rezerwatu odnotowano stanowiska rzadkich gatunków roślin – m.in. omanu szorstkiego *Pentanema hirtum* oraz ożoty zwyczajnej *Linosyris vulgaris*. W rezerwacie wykazano 81 gatunków mchów.

Zagrożenia i ochrona: Zarastanie naskalnych zbiorowisk nieleśnych roślinnością drzewiastą, w tym gatunkami inwazyjnymi.

Rezerwat przyrody Dolina Szklarki (fot. T. Wilk)

*Kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine* (fot. B. Binkiewicz)*

DOLINA SZKLARKI

Rok powołania: 1989 | **Powierzchnia:** 46,69 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Jerzmanowice-Przegonia / Szklary, Jerzmanowice

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krzeszowice)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Olkuska

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Forma ochrony: czynna (46,69 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016-2021)

Otulina: brak

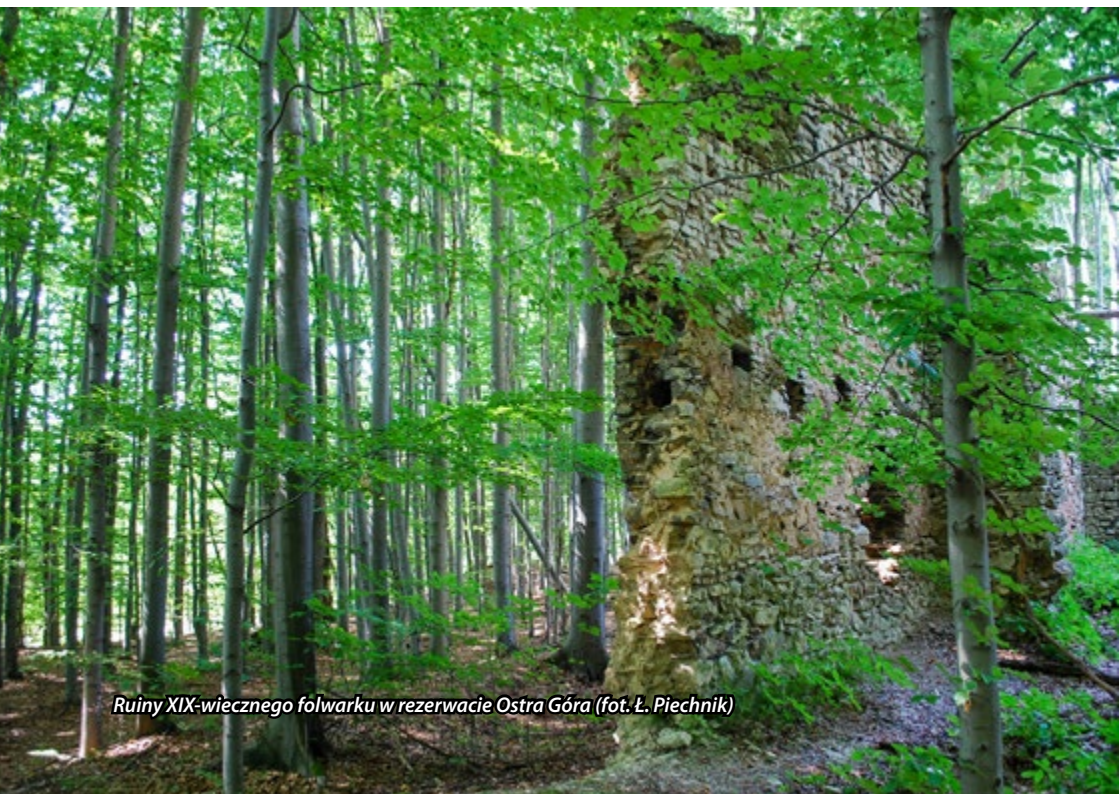
Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, krajobrazowych i naukowych zróżnicowania biocenoz (buczyna karpacka, ciepłolubna buczyna naskalna, kwaśna buczyna, grąd, murawy i zarośla kserotermiczne).

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na terenie Parku Krajobrazowego Dolinki Krakowskie, w sąsiedztwie wsi Szklary. Rezerwat znajduje się w kompleksie leśnym na wschodnich zboczach Doliny Szklarki. Skaliste stoki doliny porośnięte są przez ciepłolubne buczyny naskalne *Cephalanthero-Fagenion*, żyzną buczynę karpacką *Dentario glandulosae-Fagetum*, grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum* i bór mieszany *Quercu roboris-Pinetum*. Na niewielkich powierzchniach w sąsiedztwie skałek występują naskalne murawy kserotermiczne z klasy *Festuco-Brometea*. W rezerwacie występują m.in. wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, buławnik czerwony *Cephalanthera rubra* i kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*. Na terenie rezerwatu wykazano 70 gatunków mchów.

Zagrożenia i ochrona: Jednym z potencjalnych zagrożeń jest zmiana warunków siedliskowych zachodząca w zbiorowiskach naskalnych muraw kserotermicznych spowodowana naturalną sukcesją.

Rezerwat przyrody Ostra Góra (fot. Ł. Piechnik)

Ruiny XIX-wiecznego folwarku w rezerwacie Ostra Góra (fot. Ł. Piechnik)

OSTRA GÓRA

Rok powołania: 1960 | **Powierzchnia:** 7,22 ha

Powiat / gmina / miejscowość: chrzanowski / Trzebinia / Karniowice

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Chrzanów)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Rów Krzeszowicki

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych naturalnego fragmentu buczyny karpackiej występującego na Wyżynie Krakowskiej wśród rozległych obszarów czystych drzewostanów sosnowych.

Charakterystyka obiektu: W drzewostanie dominują buki w wieku 170-220 lat, sporadycznie występuje sosna zwyczajna. Zbiorowiskiem podlegającym ochronie jest buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*, która w tym miejscu w przeszłości podlegała silnej presji gospodarki pasterskiej. Ślady tego są widoczne m.in. w kształtach nisko ugałęzionych buków. Wypas zwierząt gospodarskich w przeszłości spowodował wkroczenie do lasu roślinności łąkowej i kserotermicznej. Obecnie, po zaprzestaniu wypasu, ponownie dominuje roślinność charakterystyczna dla lasów bukowych. Występują tu m.in.: żywiec gruczołowaty *Cardamine glanduligera*, przyłaszczka pospolita *Hepatica nobilis*, szczyr trwały *Mercurialis perennis*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, przytulia wonna *Galium odoratum*, lilia złotogłów *Lilium martagon*. Na terenie rezerwatu wykazano 29 gatunków mchów.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Żłota Góra (fot. B. Binkiewicz)

ZŁOTA GÓRA

Rok powołania: 1955 | **Powierzchnia:** 4,29 ha

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Miechów / Jaksice

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Miechów)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych stromego zbocza na skraju lasu pokrytego drzewostanem dębowo-sosnowym, będącego obiektem obserwacji sukcesji zbiorowisk kserotermicznych.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat Złota Góra został formalnie utworzony w 1922 r. i pierwotnie nosił nazwę „Jaksice”. Położony jest na północno-zachodnim skraju kompleksu leśnego uroczyska Jaksice, w pobliżu wsi Krępa, na zboczu stromego wzgórza w przedziale wysokości 285-320 m n.p.m. Teren jest lekko pofalowany, a sam rezerwat rozcinają głębokie parowy. Około 1 km na północ przepływa potok Gołczanka, prawobrzeżny dopływ Szreniawy. W latach 20. XX w. teren rezerwatu był intensywnie wypasany, a dominującym zbiorowiskiem były kwietne murawy kserotermiczne reprezentowane przez zespół omanu wąskolistnego *Inuletum ensifoliae*. W późniejszym okresie teren rezerwatu został ogrodzony, czego szybkim efektem było wkroczenie roślinności zaroślowej i leśnej, którą początkowo usuwano. W okresie po II wojnie światowej zaniechano tych zabiegów i w konsekwencji od końca XX w. w rezerwacie nie występuje już roślinność kserotermiczna, a prawie całą powierzchnię zajmują różne postacie grądu subkontynentalnego *Tilio-Carpinetum betuli* oraz fragmenty ciepłolubnych zarośli z leszczyną i dereniem świdwą. Grupę roślin rzadkich i chronionych reprezentują gatunki leśne, takie jak: lilia złotogłów *Lilium martagon*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium* i kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Bukowica (fot. T. Wilk)

BUKOWICA

Rok powołania: 1905 | **Powierzchnia:** 22,76 ha

Powiat / gmina / miejscowość: chrzanowski / Babice / Wygielzów

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Chrzanów)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Garb Tenczyński

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie fragmentu buczyny karpackiej ze starodrzewem bukowym oraz swoistych cech krajobrazu.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat obejmuje wapienne wzgórze Bukowica (361 m n.p.m.). Na zboczach znajdują się wyrobiska dawnego kamieniołomu z odsłonięciami skał wapiennych. Teren porasta starodrzew bukowy – żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum* i ciepłolubna buczyna storczykowa *Cephalanthero-Fagenion* z domieszką innych gatunków iglastych, sosny i świerka. W rezerwacie występuje wiele gatunków roślin naczyniowych, np. wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, buławnik czerwony *Cephalanthera rubra*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, kruszczyk rdzawoczerwony *E. atrorubens*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis* oraz naskalne mszaki. Na terenie rezerwatu wykazano 46 gatunków mchów.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Kępie na Wyżynie Miechowskiej (fot. T. Wilk)

KĘPIE NA WYŻYNIIE MIECHOWSKIEJ

Rok powołania: 1960 | **Powierzchnia:** 40,51 ha

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Kozłów / Kępie

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Miechów)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu dębowo-grabowego, naturalnego pochodzenia, ze znacznym udziałem buka.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony jest w północno-zachodniej części Wyżyny Miechowskiej, na wschód od wsi Kępie. Teren jest dość płaski o niewielkim nachyleniu w kierunku południowo-zachodnim, lekko pofałdowany, jego środkową część rozcina płytkie obniżenie opadające w kierunku północno-zachodnim. Dominującym zbiorowiskiem jest typowo wykształcony zespół grądu środkowoeuropejskiego *Tilio-Carpinetum betuli* z masowo występującym barwinkiem pospolitym *Vinca minor*. Są tu też stanowiska gatunków ściśle chronionych, do których należy obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis* i inne. Rezerwat stanowi ostoję lokalnie rzadkich gatunków ptaków, do których należy trzmiełojad *Pernis apivorus*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, dzięcioł średni *Dendrocoptes medius* czy muchołówka białoszyja *Ficedula albicollis*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Kwiatówka (fot. Ł. Piechnik)

KWIATÓWKA

Rok powołania: 1966 | **Powierzchnia:** 11,25 ha

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Książ Wielki / Moczydło

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Miechów)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Garb Wodzisławski

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Forma ochrony: czynna (11,25 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016-2021, 2017-2022, 2024-2029)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu wielogatunkowego lasu pochodzenia naturalnego z bogatą roślinnością zielną, z licznymi gatunkami roślin kserotermicznych.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat przyrody Kwiatówka położony jest na północ od Książa Wielkiego w kompleksie leśnym Chrusty. Przedmiotem ochrony jest dobrze zachowany zespół świetlistej dąbrowy *Potentillo albae-Quercetum*, zbiorowisko bardzo bogate pod względem florystycznym, rzadkie na terenie kraju. Bardzo korzystnym aspektem dla utrzymania tego zespołu w dobrym stanie był prowadzony do lat 70. XX w. wypas bydła, co ograniczało rozwój podrostu drzew i krzewów. Po jego zaniechaniu procesy sukcesji wymusiły prowadzenie zabiegów ochrony czynnej – usuwanie podrostu oraz wprowadzenie eksperymentalnego wypasu kóz i owiec. Flora świetlistej dąbrowy jest niezwykle urozmaicona, rosną tu obok siebie gatunki charakterystyczne dla różnych zbiorowisk, począwszy od ciepłolubnych muraw i zarośli, poprzez łąki, lasy liściaste, po bory. W rezerwacie najcenniejszym składnikami flory są: dzwonecznik wonny *Adenophora liliifolia*, przewiercień sierpowaty *Bupleurum falcatum*, pępawa różyczkolistna *Crepis praemorsa*, pluskwica europejska *Actaea europaea*, tojad dzióbaty *Aconitum variegatum*, róża francuska *Rosa gallica*, orlik pospolity *Aquilegia vulgaris*, naparstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*, miodownik melisowaty *Melittis melissophyllum*, pełnik europejski *Trollius europaeus*, goździk pyszny *Dianthus superbus* i mieczyk dachówkowaty *Gladiolus imbricatus*. Świetlista dąbrowa zajmuje około 60% powierzchni obszaru, pozostałą część zajmuje grąd środkowoeuropejski *Tilio-Carpinetum betuli*. Cennym elementem fauny omawianego obszaru jest jelonek rogacz *Lucanus cervus*.

Zagrożenia i ochrona: Głównym zagrożeniem jest zmiana warunków siedliskowych w zbiorowisku świetlistej dąbrowy (sukcesja roślinności leśnej), w związku z tym określono działania ochronne polegające na prowadzeniu ekstensywnej gospodarki pastwiskowej, kośno-pastwiskowej lub kośnej oraz częściowej redukcji podsztytu.

Rezerwat przyrody Lipny Dół koło Książa Wielkiego (fot. B. Binkiewicz)

LIPNY DÓŁ KOŁO KSIĄŻA WIELKIEGO

Rok powołania: 1960 | **Powierzchnia:** 20,23 ha

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Książ Wielki / Moczydło

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Miechów)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Niecka Nidziańska, Garb Wodzisławski

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu wielogatunkowego lasu liściastego naturalnego pochodzenia z bogatą roślinnością zielną i z licznym w niej udziałem roślin gatunków kserotermicznych oraz chronionych.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat Lipny Dół położony jest w zachodniej części Wyżyny Miechowskiej na terenie gminy Książ Wielki. Teren jest pofalowany, od wschodu ciągnie się wąwóz o wąskim korycie, będący wynikiem erozji wodnej okresowego cieku. Rezerwat chroni dobrze zachowane fragmenty wielogatunkowego lasu liściastego naturalnego pochodzenia, z bogatym runem z dużym udziałem roślinności kserotermicznej. Reprezentują one różne postaci grądu subkontynentalnego *Tilio-Carpinetum betuli*: niski, typowy, z obficie występującą przytulią Schultesa *Galium schultesi* oraz postać z udziałem gatunków acidofilnych. Niektóre płyty poprzez udział gatunków ciepłolubnych, takich jak miodownik melisowaty *Melittis melissophyllum* i groszek czerniejący *Lathyrus niger*, nawiązują do zespołu świetlistej dąbrowy *Potentillo albae-Quercetum*, zajmują one jednak bardzo ograniczoną powierzchnię i wykazują tendencje zanikowe. Obszar rezerwatu chroni stanowiska rzadkich gatunków roślin naczyniowych, do których należą: parzydło leśne *Aruncus dioicus*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, pluskwica europejska *Actaea europaea*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, tojad dzióbaty *Aconitum variegatum* oraz ciemiężca zielona *Veratrum lobelianum*.

Zagrożenia i ochrona: Jednym z potencjalnych zagrożeń jest zmiana warunków siedliskowych zachodząca w zbiorowiskach ciepłolubnych spowodowana naturalną sukcesją.

Kruszczyk drobnolistny Epipactis microphylla (fot. M. Szewczyk)

LIPOWIEC

Rok powołania: 1959 | **Powierzchnia:** 11,39 ha

Powiat / gmina / miejscowość: chrzanowski / Babice / Babice

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Chrzanów)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Garb Tenczyński

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Forma ochrony: czynna (10,61 ha), krajobrazowa (0,58 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): PO (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2015 r., poz. 7500)

Otulina: brak

Cel ochrony: zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych naturalnego fragmentu buczyny karpackiej, rosnącej na Garbie Tenczyńskim Wyżyny Krakowskiej oraz zachowanie piękna krajobrazu z ruinami średniowiecznego zamku.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony jest w gminie Babice w zachodniej części województwa małopolskiego. Początkowo powierzchnia rezerwatu wynosiła 10,44 ha, w 1965 r. powiększono go do 12,44 ha, a obecnie wynosi 11,39 ha. Teren ma urozmaiconą rzeźbę, centralnym punktem jest wapienne wzgórze o wysokości 362 m n.p.m. z ruinami średniowiecznego zamku Lipowiec. Lasy bukowe, lokalnie nazywane Czarnym Lasem, mają od 120 do 160 lat i reprezentują zbiorowisko żywej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum*. W runie rosną liczne rzadkie i chronione gatunki roślin naczyniowych, wśród których na szczególną uwagę zasługują wpisane do Polskiej Czerwonej Księgi Roślin storczyki: kruszczyk drobnolistny *Epipactis microphylla* oraz buławnik czerwony *Cephalanthera rubra*. Ponadto stwierdzono tu stanowiska buławnika wielkokwiatowego *Cephalanthera damasonium*, buławnika mieczolistnego *C. longifolia* oraz lilii złotogłów *Lilium martagon*. Na terenie rezerwatu wykazano 41 gatunków mchów. Zamek Lipowiec, mimo kilku przebudów obiektu, zachował pierwotny kształt i gotycki charakter. Zbudowany jest z miejscowego kamienia z nielicznymi fragmentami ceglany na planie przypominającym pięciobok. Charakterystyczną częścią zamku jest wysoka na 28 m wieża, stanowiąca dawniej główny trzon zamku, obecnie ukryta częściowo w murach skrzydła południowo-wschodniego.

Zagrożenia i ochrona: Główne zagrożenia to m.in. presja turystyczna, pogarszanie stanu zachowania siedlisk przyrodniczych na skutek rozprzestrzeniania się gatunków obcych, zaśmiecanie rezerwatu, nadmierne zacienienie populacji kruszczyka drobnolistnego. Działania nastawione są na minimalizację zagrożeń i polegają m.in. na usuwaniu gatunków inwazyjnych, doświetlaniu dna lasu, regulacji ruchu turystycznego oraz wykonaniu prac remontowych związanych z utrzymaniem walorów krajobrazowych trwałej ruiny zamku.

Rezerwat przyrody Na Policy (fot. Ł. Kajtoch)

Sichrawa karpacka Pseudogaurotina excellens (fot. T. Olbrycht)

NA POLICY

Rok powołania: 1998 | **Powierzchnia:** 13,21 ha

Powiat / gmina / miejscowość: suski / Bystra-Sidzina / Zubrzyca Górna

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Myślenice)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Żywiecki

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): leśny i borowy: borów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych naturalnego boru świerkowego.

Charakterystyka obiektu: Ochroną objęto fragment świerkowego boru górnoregłowego *Plagiothecio-Piceetum*, zarośla kosodrzewiny *Pinus mugo* i jałowca halnego *Juniperus communis* subsp. *alpina* oraz niewielkie luki i polany z roślinnością źródlisk, ziołorośli i młak. Drzewostan świerkowy rozpadł się kilkanaście lat temu i aktualnie dominują tam stadia sukcesyjne z dużym udziałem jarzębiny *Sorbus aucuparia*. Z rzadszych roślin naczyniowych stwierdzono występowanie kilku gatunków typowych dla borów górskich i ziołorośli górskich, takich jak podrzeń żebrowiec *Struthiopteris spicant*, paprotnica krucha *Cystopteris fragilis*, goryczka trojeściowa *Gentiana asclepiadea*, omieg górski *Doronicum austriacum*, modrzyk górski *Cicerbita alpina*, tojad mocny *Aconitum firmum*, miłosna górska *Adenostyles alliariae*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, ciemiężca zielona *Veratrum lobelianum* i liczydło górskie *Streptopus amplexifolius*. W rezerwacie stwierdzono 42 gatunki mchów. Faunę reprezentują takie gatunki jak sichrawa karpacka *Pseudogaurotina excellens*, głuszec *Tetrao urogallus*, jarząbek *Tetrastes bonasia*, dzięcioł trójpalczasty *Picoides tridactylus*, sóweczka *Glaucidium passerinum*, drozd obroźny *Turdus torquatus*, krzyżodziób świerkowy *Loxia curvirostra*. Rezerwat jest ostoją dużych ssaków leśnych, występują tu m.in. jeleni szlachetny *Cervus elaphus*, wilk szary *Canis lupus* i ryś euroazjatycki *Lynx lynx*, okresowo pojawia się niedźwiedź brunatny *Ursus arctos*.

Zagrożenia i ochrona: Zagrożeniem dla rezerwatu jest rozpad górnoregłowej świerczyny, co jest jednak zjawiskiem naturalnym, potęgowanym zmianami klimatu. Autorzy niniejszej książki proponują rozszerzenie granic rezerwatu o sąsiadujące wydzielania leśne obejmujące siedliska zbliżone do naturalnych.

Dzięcioł trójpalczasty Picoides tridactylus (fot. B. Binkiewicz)

REZERWAT NA POLICY IM. PROF. ZENONA KLEMENSIEWICZA

Rok powołania: 1972 | **Powierzchnia:** 58,73 ha

Powiat / gmina / miejscowość: suski / Zawoja / Zawoja

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Sucha)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Żywiecki

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenozy naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy; borów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych fragmentu wysokogórskiego boru świerkowego zachowanego w stanie naturalnym.

Charakterystyka obiektu: Ochroną objęto fragment świerkowego boru górnoregłowego *Plagiothecio-Piceetum* oraz dolnoregłowego boru świerkowo-jodłowego *Abieti-Piceetum*, obydwu ze starodrzewem pochodzenia naturalnego. W rezerwacie występują także zarośla kosodrzewiny *Pinus mugo* oraz niewielkie luki i polany z roślinnością łąkową. Z rzadszych roślin stwierdzono występowanie kilku gatunków typowych dla borów górskich, m.in.: podrzeń żebrowiec *Struthiopteris spicant*, goryczka trojeściowa *Gentiana asclepiadea*, ciemiężycza zielona *Veratrum lobelianum* i liczydło górskie *Streptopus amplexifolius*. W rezerwacie stwierdzono 78 gatunków mchów. Faunę reprezentują takie gatunki ptaków jak głuszec *Tetrao urogallus*, jarząbek *Tetrastes bonasia*, dzięcioł trójpalczasty *Picooides tridactylus*, sóweczka *Glaucidium passerinum*, drożd obrożny *Turdus torquatus*, krzyżodziób świerkowy *Loxia curvirostra* oraz ssaków – m.in.: wilk szary *Canis lupus*, ryś euroazjatycki *Lynx lynx*, okresowo pojawiający się niedźwiedź brunatny *Ursus arctos*.

Zagrożenia i ochrona: Zagrożeniem dla rezerwatu jest rozpad górnoregłowej świerczyny, co jest jednak zjawiskiem naturalnym potęgowanym zmianami klimatu. Autorzy niniejszej książki proponują rozszerzenie granic rezerwatu o sąsiadujące wydzielania leśne obejmujące siedliska zbliżone do naturalnych.

MADOHORA

Rok powołania: 1960 | **Powierzchnia:** 71,81 ha

Powiat / gmina / miejscowość: żywiecki, wadowicki / Ślemień, Andrychów / Ślemień, Rzyki

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwa Andrychów i Jeleśnia)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Mały

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: ścisła (71,81 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2022-2027)

Otulina: brak

Rezerwat przyrody Madohora (fot. Ł. Kajtoch)

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych naturalnych zespołów leśnych występujących na różnorodnych siedliskach oraz wychodni skalnych najwyższego wzniesienia Beskidu Małego – Madohory.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat obejmuje szczytowe partie wzniesienia Madohora (929 m n.p.m.) – najwyższego szczytu Beskidu Małego. Na samym szczycie znajduje się skupisko skał zbudowane z piaskowców i zlepieńców istebniańskich, osiągają one wysokość od kilku do kilkunastu metrów. Najwyższe partie porasta górnoregłowy bór świerkowy *Plagiothecio-Piceetum*, na Madohorze uznawany za jedno z najniżej występujących stanowisk tego zbiorowiska w polskich Karpatach. Drzewostany rosnące poniżej zaliczane są do żyznej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum* z udziałem (oprócz buka) także jodły i świerka. Z chronionych i rzadkich gatunków roślin na uwagę zasługują: kolcowidłak jałowcowaty *Spinulum annotinum*, wroniec widlasty *Huperzia selago*, omieg górski *Doronicum austriacum*, goryczka trojeściowa *Gentiana asclepiadea*, przytulia wonna *Galium odoratum* czy rzeżucha trójlistkowa *Cardamine trifolia*. W rezerwacie występują 24 gatunki wątrobowców i 86 mchów, w tym wątrobowiec zgiętolist mniejszy *Anastrophyllum minutum* oraz mchy: krzywotek skalnik *Campylostelium saxicola*, różnozęb delikatny *Cynodontium tenellum* czy potłumeczek kędzierzawy *Rhabdoweisia crispata*. Rezerwat Madohora stanowi ostoję dla ptaków i ssaków związanych z lasami góorskimi, m.in. jarząbka *Tetrastes bonasia*, sóweczki *Glaucidium passerinum*, puszczyka uralskiego *Strix uralensis*, dzięcioła białogrzbietego *Dendrocopos leucotos*, dzięcioła czarnego *Dryocopus martius*, dzięcioła trójpalczastego *Picoides tridactylus*, wilka szarego *Canis lupus* i rysia euroazjatyckiego *Lynx lynx*.

Zagrożenia i ochrona: Wśród zagrożeń dla rezerwatu wymieniono: ograniczenie przebiegu naturalnych procesów przyrodniczych w wyniku antropopresji związanej z ruchem turystycznym po szlakach oraz rozpad górnoregłowej świerczyny, co jest jednak zjawiskiem naturalnym potęgowanym zmianami klimatu. Obecnie (stan na 2024 r.) trwają prace nad sporządzeniem projektu planu ochrony wraz z weryfikacją granic rezerwatu oraz inwentaryzacja terenów proponowanych do objęcia ochroną.

Rezerwat przyrody Baniska (fot. Ł. Wilk)

Jeleń szlachetny Cervus elaphus (fot. B. Binkiewicz)

BANISKA

Rok powołania: 1955 | **Powierzchnia:** 141,96 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Rytro / Rytro

Forma własności: Skarb Państwa (PGL Lasy Państwowe – Nadleśnictwo Piwniczna)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Sądecki

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy; lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ekosystemu leśnego złożonego z naturalnych górskich zbiorowisk leśnych i nieleśnych na podłożu obsekwentnego osuwiska dolnego i związanych z nim gleb inicjalnych typu litosol i regosol.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat obejmuje północne stoki góry Radziejowa w górnej części Bańskiego Potoku. Teren porastają: górnoreglowy bór świerkowy *Plagiothecio-Piceetum*, dolnoreglowe lasy bukowo-jodłowe (*Dentario glandulosae-Fagetum* i *Luzulo nemorosae-Fagetum*) oraz bory jodłowo-świerkowe *Abieti-Piceetum*. Oprócz zbiorowisk leśnych występują nieleśne zbiorowiska naskalne, łąkowe, źródliskowe i wodne, a także osuwiska z jeziorkami zastoiskowymi. Na terenie rezerwatu spotykane są głuszce *Tetrao urogallus* oraz leśne ptaki górskie (sowy, dzięcioły, kuraki i inne), a także duże ssaki drapieżne (wilk szary *Canis lupus*, ryś euroazjatycki *Lynx lynx*).

Zagrożenia i ochrona: Zagrożeniem jest rozpad górnoreglowej świerczyny, co jest jednak zjawiskiem naturalnym potęgowanym zmianami klimatu. Dawniej projektowany rezerwat „Radziejowa” miał być rozszerzeniem rezerwatu „Baniska”, do czego nie doszło.

Dolina Kieseliny w rezerwacie Lasy Radłowskie (fot. Ł. Wilk)

LASY RADŁOWSKIE

Rok powołania: 2001 | **Powierzchnia:** 30,99 ha

Powiat / gmina / miejscowość: tarnowski / Wierzchosławice / Radłów, Wierzchosławice, Bielcza

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Dąbrowa Tarnowska)

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Podgórze Bocheńskie

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): florystyczny: roślin na granicy zasięgu; (ekosystem): leśny i borowy: lasów nizinnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i krajo-
brazowych stanowiska szafranu spiskiego *Crocus scepusiensis* wraz z gatunkami
towarzyszącymi.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony w dużym kompleksie leśnym
lasów Kotliny Sandomierskiej, przez rezerwat przepływa rzeka Kisielina. Od
północy rezerwat graniczy ze Stawem Stradowskim. Głównym celem ochrony
jest kwitnący tu wiosną szafran spiski. Rezerwat chroni kontynentalny bór mie-
szany *Quercus robur-Pinetum*, grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum* oraz
niewielkie fragmenty łągów (*Alno-Ulmion*). W rezerwacie występują chronione
gatunki roślin, m.in. wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, bluszcz pospo-
lity *Hedera helix*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, jarzianka większa
Astrantia major, kozłek całolistny *Valeriana simplicifolia*, ciemiężycza zielona
Veratrum lobelianum, kukułka Fuchsa *Dactylorhiza fuchsii*, kukułka plamista
Dactylorhiza maculata. Znaleźć tu można również chronionego grzyba – pod-
grzybka tęgoskórowego *Pseudoboletus parasiticus* oraz rzadkie gatunki poro-
stów.

Zagrożenia i ochrona: Zagrożeniem dla rezerwatu jest sieć melioracyjna
w okolicznych lasach i uregulowanie Kisieliny poniżej rezerwatu. Autorzy ni-
niejszej książki proponują włączenie stawów Maruszka i Stradowski do granic
rezerwatu.

Długosz królewski *Osmunda regalis* (fot. T. Wilk)

DŁUGOSZ KRÓLEWSKI

Rok powołania: 1963 | **Powierzchnia:** 24,2 ha

Powiat / gmina / miejscowość: bocheński / Bochnia / Stanisławice

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Niepołomice)

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Podgórze Bocheńskie

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): florystyczny roślin zarodnikowych;
(ekosystem): leśny i borowy borów nizinnych

Forma ochrony: czynna (24,2 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2023)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych stanowiska rzadkiego gatunku paproci – długosza królewskiego *Osmunda regalis* w dawnej Puszczy Niepołomickiej.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony w południowej części Puszczy Niepołomickiej, chroniący najbardziej wysunięte na południe krajowe stanowisko długosza królewskiego. Jest to jedna z największych i najpiękniejszych paproci występujących w Polsce. W rezerwacie rośnie w siedliskach charakteryzujących się znaczną wilgotnością – ols porzeczkowy *Ribeso nigri-Alnetum*, bór bagienny sosnowy z bogatym runem *Vaccinio uliginosi-Pinetum sylvestris* – oraz w zbiorowiskach zbliżonych do wilgotnego boru trzęślicowego (*Molinio-Pinetum*). Z innych rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych występują tutaj m.in.: bagno zwyczajne *Rhododendron tomentosum*, borówka bagienna *Vaccinium uliginosum*, modrzewnica pospolita *Andromeda polifolia*, żurawina błotna *Oxycoccus palustris* czy wełnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*.

Zagrożenia i ochrona: Wśród zagrożeń dla rezerwatu wymienia się m.in. niekorzystne warunki siedliskowe na stanowisku długosza królewskiego spowodowane zmniejszoną dostępnością światła. W związku tym wykonano działania ochronne polegające na usuwaniu drzew i krzewów oraz konarów i gałęzi drzew stojących i leżących.

Rezerwat przyrody Michałowiec (fot. B. Binkiewicz)

*Żłobik koralowy *Corallorhiza trifida* (fot. B. Binkiewicz)*

MICHAŁOWIEC

Rok powołania: 1959 | **Powierzchnia:** 12,12 ha

Powiat / gmina / miejscowość: olkuski / Trzyciąż / Michałówka

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Olkusz)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Olkuska

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): florystyczny: roślin zielnych i krzewinek; (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych naturalnego fragmentu buczyny karpackiej na Wyżynie Krakowskiej z masowym występowaniem obuwika pospolitego *Cypripedium calceolus* objętego gatunkową ochroną roślin.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat Michałowiec leży na terenie Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd. Teren rezerwatu zajmuje północno-zachodnie, zachodnie i południowo-zachodnie zbocze niewielkiego garbu o wysokości 340–380 m n.p.m. Rezerwat chroni zbiorowiska leśne, na które składa się głównie ciepłolubna buczyna storczykowa *Cephalanthero-Fagenion*. Rezerwat utworzono w celu ochrony jednej z najliczniejszych na Wyżynie Małopolskiej populacji obuwika pospolitego. Rośnie tu szereg gatunków prawnie chronionych i zagrożonych, oprócz wspomnianego już obuwika są to przedstawiciele rodziny storczykowatych: podkolan zielonawy *Platanthera chlorantha*, buławnik czerwony *Cephalanthera rubra*, buławnik mieczolistny *C. longifolia*, buławnik wielkokwiatowy *C. damasonium*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, żłobik koralowy *Corallorhiza trifida*, a ponadto miodownik melisowaty *Melittis melissophyllum*, śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis* oraz lilia złotogłów *Lilium martagon*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat Bukowiec (fot. Ł. Kajtoch)

Bluszcz pospolity/Hedera helix (fot. Ł. Piechnik)

BUKOWIEC

Rok powołania: 1960 | **Powierzchnia:** 5,31 ha

Powiat / gmina / miejscowość: brzeski / Czychów / Iwkowa

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Brzesko)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Rożnowskie

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): florystyczny: roślin zielnych i krzewinek; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych naturalnego fragmentu buczyny karpackiej na Pogórzu Karpackim ze stanowiskiem owocującego bluszczu pospolitego *Hedera helix* na krańcu wschodniego zasięgu tego gatunku.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony w miejscowości Iwkowa w dużym kompleksie leśnym zlokalizowanym na północnym stoku góry Bukowiec. Rezerwat obejmuje 120-letni drzewostan bukowy z domieszką dębu szypułkowego i jodły, częściowo porośnięty jest bluszczem pospolitym, osiagającym wiek ok. 80 lat. Przeważającym zbiorowiskiem roślinnym jest tu żyzna buczyna karpaca *Dentario glandulosae-Fagetum*. W rezerwacie występuje również wiele rzadkich i chronionych gatunków roślin, takich jak wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, przytulia wonna *Galium odoratum*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, pierwiosnek wyniosły *Primula elatior* czy konwalia majowa *Convallaria majalis*.

Zagrożenia i ochrona: Autorzy niniejszej książki proponują rozszerzenie granic rezerwatu o sąsiadujące wydzielenia leśne z dojrzałymi drzewostanami.

Rezerwat przyrody Cisy w Mogilnie (fot. Ł. Piechnik)

CISY W MOGILNIE

Rok powołania: 1963 | **Powierzchnia:** 34,39 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Korzenna / Mogilno

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Stary Sącz)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Niski

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): florystyczny: krzewów i drzew;
(ekosystem): leśny i borowy; lasów mieszanych górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: 32,00 ha

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych naturalnego stanowiska cisów *Taxus baccata* na Górze Jodłowej w Beskidzie Niskim.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na północnym stoku Góry Jodłowej, obejmujący fragment żyznej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum* z przewagą jodły w drzewostanie. W rezerwacie chronionych jest ponad tysiąc osobników cisów.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Modrzewie (fot. Ł. Kajtoch)

MODRZEWIE

Rok powołania: 1959 | **Powierzchnia:** 10,67 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Czorsztyn / Kluszkowce

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krościenko)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Gorce

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): florystyczny: krzewów i drzew;
(ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: czynna (10,67 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): PO (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r., poz. 4340)

Otulina: 15,14 ha

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych drzewostanu modrzewia polskiego *Larix decidua* subsp. *polonica*.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na południowym stoku Lubania w Gorcach. Głównym przedmiotem ochrony w rezerwacie jest starodrzew modrzewiowy, z domieszką świerka i sosny. Aby jednoznacznie ocenić przynależność gatunkową rosnących w rezerwacie modrzewi, konieczne są badania genetyczne. Ponadto rośnie tu kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, pierwiosnek lekarski *Primula veris*, podkolan biały *Platanthera bifolia*. W rezerwacie stwierdzono 25 gatunków mchów. Lasy tego terenu, za sprawą właściciela hrabiego Ludwika Wodzickiego, zostały objęte częściową ochroną już w roku 1931. Ówczesna ochrona polegała m.in. na zakazie wycięcia i wykopywania młodych drzewek, zbierania roślin i palenia ognisk. Rezerwat ten nosił nazwę „Marszałek” i miał powierzchnię 1,64 ha. Ponownie został uchwalony w roku 1959, a jego powiększenie nastąpiło w roku 2017.

Zagrożenia i ochrona: Wśród głównych zagrożeń wymienia się m.in. brak odnowienia naturalnego, presję ze strony ruchu turystycznego, nielegalne pozyskanie drewna i zaśmiecanie rezerwatu. Działania ochronne w rezerwacie dotyczą m.in. odnowienia luk w drzewostanie nasionami modrzewia polskiego, usuwanie złomów i wywrotów, usuwanie drzew opanowanych przez owady żerujące na modrzewiu, remont szlaków turystycznych.

Cieszynianka wiosenna Sanicula epipactis (fot. T. Wilk)

CIESZYNIANKA

Rok powołania: 1970 | **Powierzchnia:** 10,27 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Mogilany / Mogilany, Chorowice

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Myślenice)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Wielickie

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): florystyczny: roślin na granicy zasięgu; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: 25,35 ha

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i dydaktycznych wyspowego stanowiska cieszyńnianki wiosennej *Sanicula epipactis* występującego w zespole grądu subkontynentalnego *Tilio-Carpinetum*.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na północnym stoku góry Kopce, częściowo w obszarze źródłowym potoku Rzepnik. Obejmuje lasy, w których dominują wiązy, brzozy, lipy oraz graby reprezentujące zbiorowisko grądu subkontynentalnego *Tilio-Carpinetum* ze stanowiskiem cieszyńnianki wiosennej. Z rzadszych gatunków roślin w rezerwacie występują również m.in. wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, bluszcz pospolity *Hedera helix*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum* czy listera jajowata *Listera ovata*.

Zagrożenia i ochrona: Autorzy niniejszej książki proponują rozszerzenie granic rezerwatu o sąsiadujące wydzielania leśne z dojrzałymi drzewostanami dostosowanymi do siedlisk.

Storczyk purpurowy Orchis purpurea (fot. A. Michalik)

PANIEŃSKA GÓRA

Rok powołania: 2003 | **Powierzchnia:** 63,23 ha

Powiat / gmina / miejscowość: tarnowski / Wojnicz / Wielka Wieś, Milówka

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Brzesko)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Wiśnickie

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): florystyczny: roślin zielnych i krzewinek; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: czynna (63,23 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016-2021, 2019-2024)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i krajobrazowych naturalnych zbiorowisk leśnych, w tym stanowisk chronionych gatunków roślin z rodziny storczykowatych.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat obejmuje południowo-wschodnie stoki wzgórza Panieńska Góra. W obszarze rezerwatu dominuje w części południowo-wschodniej las sosnowo-dębowy, w części południowo-zachodniej natomiast drzewostan bukowo-grabowo-dębowy reprezentujący świetliste postaci grądu subkontynentalnego *Tilio-Carpinetum betuli*. Najcenniejsze gatunki storczyków, jakie możemy tu spotkać to storczyk bładny *Orchis pallens* i storczyk purpurowy *O. purpurea*. W rezerwacie występuje także sporo rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych, m.in: skrzyp olbrzymi *Equisetum telmateia*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, orlik pospolity *Aquilegia vulgaris*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, naparstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, buławnik mieczolistny *C. longifolia*, listera jajowata *Listera ovata*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, podkolan zielonawy *Platanthera chlorantha* i gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*. W rezerwacie występuje także wiele rzadkich gatunków owadów, m.in. paź żeglarz *Iphiclides podalirius* i paź królowej *Papilio machaon*. Z zabytków archeologicznych znajdują się tu także datowane na XIV w. ruiny zamku Trzewlin.

Zagrożenia i ochrona: Wśród zagrożeń wymienia się m.in. masowe zamieranie jesionu wyniosłego *Fraxinus excelsior* na stanowiskach storczyka purpurowego i storczyka bladego, występowanie gatunków obcych, tj. robinii akacjowej *Robinia pseudoacacia*, jesionu pensylwańskiego *Fraxinus pennsylvanica*, kasztanowca pospolitego *Aesculus hippocastanum* i orzecha włoskiego *Juglans regia*. Działania ochronne na stanowiskach storczyków polegają na usuwaniu martwych i zamierających jesionów wyniosłych oraz usuwaniu gatunków obcych.

Murawa kserotermiczna w rezerwacie Wały (fot. B. Binkiewicz)

Dziewięciśl popłocholistny Carlina acanthifolia subsp. utzka (fot. K. Pierzgałski)

WAŁY

Rok powołania: 1957 | **Powierzchnia:** 5,81 ha

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Raclawice / Dostońce

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Miechów)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych; (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: muraw kserotermicznych

Forma ochrony: czynna (5,81 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016-2021, 2020-2021, 2024)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych zbiorowiska pierwotnej roślinności stepowej ze stanowiskiem dziewięcisiła popłocholistnego *Carlina acanthifolia* subsp. *utzka* i innych rzadkich roślin.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat chroni zachodnie i południowo-zachodnie zbocza wapiennego wzgórza Wały (350 m n.p.m.) położonego 2 km na północ od wsi Raclawice. Został utworzony dla ochrony najbogatszej w Polsce populacji dziewięcisiła popłocholistnego wraz z dobrze zachowanymi zespołami roślinności murawowej oraz ciepłolubnych zarośli *Peucedano cervariae-Coryletum*. W części północnej znajduje się również las powstały wskutek prowadzonych w latach 50. XX w. zalesień sosną zwyczajną. Od strony południowej do rezerwatu przylegają pola uprawne. Do najcenniejszych składników flory, oprócz wspomnianej populacji dziewięcisiła popłocholistnego *Carlina acanthifolia* subsp. *utzka*, zaliczyć można następujące: miłek wiosenny *Adonis vernalis*, zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris*, dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, len złocisty *Linum flavum*, len włochaty *L. hirsutum*, dziewięcisił bezłodygowy *Carlina acaulis*, ostrożeń pannoński *Cirsium pannonicum*, obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, dwulistnik muszy *Ophrys insectifera* i storczyk kukawka *Orchis militaris*. W rezerwacie stwierdzono również obecność rzadkiego pająka – gryziela stepowego *Atypus muralis* oraz przedstawicieli ciepłolubnej herpetofauny – jaszczurki zwinki *Lacerta agilis*, gniewosza plamistego *Coronella austriaca* i ropuchy zielonej *Bufo viridis*.

Zagrożenia i ochrona: Główne zagrożenia w rezerwacie to zmiany warunków siedliskowych zachodzących w zbiorowiskach muraw kserotermicznych spowodowane sukcesją naturalną. Działania ochronne polegają na prowadzeniu gospodarki pastwiskowej, która jednak w ostatnich latach była zbyt intensywna i zbyt wcześnie rozpoczynana. Autorzy niniejszej książki proponują rozszerzenie rezerwatu o stoki położone na wschód od jego obecnych granic.

Wiśnia karłowata *Cerasus fruticosa* (fot. B. Binkiewicz)

OPALONKI

Rok powołania: 1955 | **Powierzchnia:** 2,23 ha

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Raclawice / Klonów

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Miechów)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Rodzaj rezerwatu: stepowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych; (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: muraw kserotermicznych

Forma ochrony: czynna (2,23 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016-2021, 2020-2021, 2024)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych naturalnego stanowiska roślinności stepowej porastającej południowo-wschodnie zbocze śródleśnego wzgórza.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat chroni cenną roślinność stepową rozwijającą się na południowych i południowo-zachodnich zboczach kredowego wzgórza (355 m n.p.m.) położonego na północ od wsi Klonów. Zbocza porastają kserotermiczne murawy, ciepłolubne zarośla *Peucedano cervariae-Coryletum* oraz nasadzony drzewostan sosnowy i bukowy. Pomimo stosunkowo niewielkiej powierzchni, na terenie rezerwatu odnotowano liczne stanowiska szeregu rzadkich i chronionych gatunków roślin, na co zwracano uwagę już w latach 40. XX w., kiedy to murawy zajmowały znacznie większą powierzchnię i sporadycznie prowadzono tu wypas bydła. Do najcenniejszych gatunków notowanych na tym obszarze należą: aster gawędka *Aster amellus*, ostrożeń pannoński *Cirsium pannonicum*, len złocisty *Linum flavum*, len włochaty *L. hirsutum*, wiśnia karłowata *Cerasus fruticosa*, miłek wiosenny *Adonis vernalis* oraz storczyki: obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, dwulistnik muszy *Ophrys insectifera*, storczyk purpurowy *Orchis purpurea*, storczyk męski *O. mascula*, storczyk kukawka *O. militaris*.

Zagrożenia i ochrona: Główne zagrożenia w rezerwacie to zmiany warunków siedliskowych zachodzących w zbiorowiskach muraw kserotermicznych spowodowane sukcesją naturalną. Zabiegi ochrony czynnej polegają na prowadzeniu ekstensywnej gospodarki pastwiskowej na części powierzchni rezerwatu.

Rezerwat przyrody Sterczów-Ścianka (fot. Ł. Kajtoch)

STERCZÓW-ŚCIANKA

Rok powołania: 1955 | **Powierzchnia:** 24,92 ha

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Raclawice / Klonów

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Miechów)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych; (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: muraw kserotermicznych

Forma ochrony: czynna (24,92 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016, 2020)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych stanowiska roślinności stepowej występującej w zespole naturalnym na południowym zboczu leśnego jaru.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat został utworzony dla ochrony roślinności stepowej na zboczach kredowego wzgórza położonego na zachód od wsi Marchocice w uroczysku Wielki Las. Obejmuje on południowe i południowo-zachodnie zbocza garbu osiągającego wysokość 320 m n.p.m. i nachylenie od 5 do 30°. Zbocze, bezleśne w latach 20. XX w., było użytkowane jako pastwisko i pokryte przez bardzo bogate florystycznie murawy kserotermiczne. W okresie późniejszym, po utworzeniu rezerwatu, zaprzestano wypasu, co przyczyniło się do rozpoczęcia przemian sukcesyjnych. W chwili obecnej rezerwat pokrywa mozaika muraw kserotermicznych, ciepłolubnych zarośli *Peucedano cervariae-Coryletum* oraz lasu o charakterze grądu *Tilio-Carpinetum betuli*. W rezerwacie swoje stanowiska ma szereg rzadkich, zagrożonych i chronionych gatunków roślin. Do najcenniejszych należą: obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, storczyk purpurowy *Orchis purpurea*, storczyk drobnokwiatowy *O. ustulata*, ostrożeń pannoński *Cirsium pannonicum*, powojnik prosty *Clematis recta*, dziewanna Chaixa austriacka *Verbascum chaixii* subsp. *austriacum* czy tojad mołdawski *Aconitum moldavicum*. W ostatnich latach nie potwierdzono natomiast występowania podawanych z wcześniejszego okresu: lnu włochatego *Linum hirsutum* oraz goryczuszki orzęsionej *Gentianella ciliata*. Na murawach można spotkać również rzadkiego w Polsce pająka – gryziela tapetnika *Atypus piceus*.

Zagrożenia i ochrona: Główne zagrożenia w rezerwacie to zmiany warunków siedliskowych zachodzących w zbiorowiskach muraw kserotermicznych spowodowane sukcesją naturalną. Zabiegi ochrony czynnej polegają na prowadzeniu ekstensywnej gospodarki pastwiskowej na części powierzchni rezerwatu.

Rezerwat przyrody Dąbie (fot. B. Binkiewicz)

DĄBIE

Rok powołania: 1955 | **Powierzchnia:** 2,61 ha

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Raclawice / Klonów

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Miechów)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Rodzaj rezerwatu: stepowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych; (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Forma ochrony: czynna (2,61 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016-2021, 2020-2021, 2024)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych pierwotnego zbiorowiska roślinności kserotermicznej.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat chroni roślinność kserotermiczną rozwijającą się na zboczu kredowego wzgórza Dąbie, należącego do pasma Wzgórz Klonowskich i osiągnącego wysokość 357 m n.p.m. W pierwszej połowie XX w. lasy Uroczyska Dąbie były własnością prywatną, a w 1945 r. zostały włączone do lasów państwowych. Teren podlega ochronie od 1948 r., kiedy to został wpisany do Wojewódzkiego Rejestru Tworów Przyrody, co poprzedziło formalne utworzenie rezerwatu w roku 1955. Najcenniejszym składnikiem roślinności tego terenu są murawy kserotermiczne reprezentujące zespół omanu wąskolistnego *Inuletum ensifoliae*, będące stanowiskiem wielu rzadkich i chronionych gatunków roślin. Towarzyszą im ciepłolubne zarośla *Peucedano cervariae-Coryletum* oraz lasy o charakterze ciepłych grądów zaliczanych do zespołu *Tilio-Carpinetum betuli*. Na terenie rezerwatu występuje wiele rzadkich i zagrożonych gatunków roślin, do najcenniejszych należą: miłek wiosenny *Adonis vernalis*, obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, dwulistnik muszy *Ophrys insectifera*, len złocisty *Linum flavum*, len włochaty *L. hirsutum* czy powojnik prosty *Clematis recta*. W połowie XX w. w rezerwacie obserwowano ponadto dwa bardzo rzadkie gatunki: niezapominajkę smukłą *Myosotis stenophylla* i starca pomarańczowego *Senecio aurantiacus*, niestety w późniejszym okresie nie udało się potwierdzić ich obecności. W rezerwacie zlokalizowane jest również stanowisko zastępcze dziewięcisiła popłocholistnego *Carlina acanthifolia* subsp. *utzka*.

Zagrożenia i ochrona: Główne zagrożenia w rezerwacie to zmiany warunków siedliskowych zachodzących w zbiorowiskach muraw kserotermicznych spowodowane sukcesją naturalną. Zabiegi ochrony czynnej polegają na prowadzeniu na części powierzchni rezerwatu gospodarki pastwiskowej, która jednak w ostatnich latach była zbyt intensywna i zbyt wcześnie rozpoczynana.

Rezerwat przyrody Biała Góra (fot. rez. B. Binkiewicz)

BIAŁA GÓRA

Rok powołania: 1955 | **Powierzchnia:** 11,25 ha

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Kozłów / Kępie

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Miechów)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Rodzaj rezerwatu: stepowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych; (ekosystem): różnych ekosystemów: lasów i łąk

Forma ochrony: czynna (11,25 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016-2021, 2020-2021, 2024)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych naturalnego stanowiska roślinności stepowej oraz zespołów o charakterze przejściowym między zbiorowiskami stepowymi i leśnymi.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony jest na południowo-zachodnich zboczach Białej Góry koło Tunelu – najwyższego (415 m n.p.m.) wzniesienia Wyżyny Miechowskiej. Do najcenniejszych zbiorowisk objętych ochroną należą murawy kserotermiczne reprezentujące zespół omanu wąskolistnego *Inuletum ensifoliae* oraz lasy: grąd środkowoeuropejski *Tilio-Carpinetum betuli* i fragmenty ciepłolubnej buczyny storczykowej z podzwiazku *Cephalanthero-Fagenion*. Pomiedzy częścią leśną a murawową rezerwatu można spotkać ciepłolubne zarośla klasyfikowane dawniej jako zespół *Peucedano cervariae-Coryletum*. Do najcenniejszych składników flory rezerwatu należy szereg gatunków rzadkich, zagrożonych i chronionych: kosaciec bezlistny *Iris aphylla*, obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, storczyk purpurowy *Orchis purpurea*, storczyk kukawka *O. militaris*, len złocisty *Linum flavum*, ostrożeń pannoński *Cirsium pannonicum*, pluskwica europejska *Actaea europaea*, goryczka krzyżowa *Gentiana cruciata*, goryczuszka orzęsiona *Gentianella ciliata*, lilia złotogłów *Lilium martagon*. W rezerwacie lub jego otoczeniu stwierdzono również stanowiska interesujących bezkręgowców takich jak ciepłolubny pająk gryziel tapetnik *Atypus piceus* oraz kręgowców: traszki górskiej *Ichthyosaura alpestris*, puszczyka uralskiego *Strix uralensis*, muchołówki małej *Ficedula parva* i białoszyjej *F. albicollis*, gąsiorka *Lanius collurio* oraz ortolana *Emberiza hortulana*.

Zagrożenia i ochrona: Główne zagrożenia w rezerwacie to zmiany warunków siedliskowych zachodzących w zbiorowiskach muraw kserotermicznych spowodowane sukcesją naturalną. Zabiegi ochrony czynnej polegają na prowadzeniu ekstensywnej gospodarki pastwiskowej na części powierzchni rezerwatu, która która jednak w ostatnich latach była zbyt intensywna i zbyt wczesnie rozpoczynana.

Rezerwat przyrody Bonarka (fot. Ł. Kajtoch)

BONARKA

Rok powołania: 1961 | **Powierzchnia:** 2,29 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Kraków / Kraków

Forma własności: Skarb Państwa (Zarząd Zieleni Miejskiej w Krakowie)

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Pomost Krakowski

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych; (ekosystem): skalny: skał osadowych

Forma ochrony: czynna (2,29 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2018-2023, 2023-2028)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych terenu, na którym występują interesujące zjawiska geologiczno-tektoniczne (uskoki, powierzchnia abrazyjna) oraz odsłonięte utwory jurajskie, kredowe i trzeciorzędowe, charakterystyczne dla budowy geologicznej okolic Krakowa.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat zlokalizowany w centrum Krakowa na terenie dzielnicy Podgórze w części nieczynnego kamieniołomu. W rezerwacie możemy obserwować kredowe powierzchnie abrazyjne na wapieniach górno-jurajskich dokumentujące transgresję morską (występują w nich skamieniałe szczątki organizmów morskich, takich jak amonity, gąbki i ramienionogi) oraz margle i wapienie margliste z twardymi bułami krzemionkowo-wapiennymi (tzw. czerty), w których odnaleźć można różne skamieniałości, takie jak jeżowce, małże, belemnity, gąbki, a nawet szczątki ryb. Na marglach występuje cienka pokrywa skał wapiennych (tzw. caliche). W rezerwacie obserwujemy różnego typu uskoki (progowy, zawiasowy) powstałe w trakcie nasuwania się górotworu karpackiego na monoklinę śląsko-krakowską. W rezerwacie występują murawy naskalne z rozchodnikiem ostrym *Sedum acre* oraz interesujące gatunki naskalnych porostów. Rezerwat jest udostępniony do zwiedzania.

Zagrożenia i ochrona: Główne zagrożenia zidentyfikowane to m.in. zarastanie powierzchni abrazyjnych dna morza przez mchy, trawy i inne byliny, sukcesja drzew i krzewów na wschodniej skarpie kamieniołomu i obecność rdestowca ostrokończystego *Reynoutria japonica*. W rezerwacie wykonywane są zabiegi ochrony czynnej, m.in. czyszczenie powierzchni abrazyjnych, usuwanie i karczowanie drzew, koszenie traw, usuwanie rdestowca.

Rezerwat przyrody Kajasówka (fot. T. Wilk)

Rezerwat przyrody Kajasówka (fot. Ł. Piechnik)

KAJASÓWKA

Rok powołania: 1962 | **Powierzchnia:** 11,83 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Czernichów / Przeginia Duchowna, Czułówek

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krzeszowice)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Garb Tenczyński

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych; (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: zarośli kserotermicznych

Forma ochrony: czynna (11,83 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2018-2023)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych wąskiego zrębu tektonicznego będącego unikatem geologicznym i cennym obiektem dla badań nad tektoniką i budową geologiczną Wyżyny Krakowskiej.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na wapiennym wzgórzu Kajasówka (312 m n.p.m.). Ochronie podlega wschodnia część zrębu, wraz ze strefą kończącej go stromej ostrogi skalnej. Na obszarze rezerwatu występują płaty roślinności kserotermicznej, głównie zbiorowiska naskalnych muraw kserotermicznych z klasy *Festuco-Brometea*. W rezerwacie wykazano 88 gatunków mchów. Z tych względów ma on duże znaczenie dla ochrony różnorodności biocenotycznej i gatunkowej, w tym populacji zagrożonych gatunków motyli, np. skalnika driady *Minois dryas*. W rezerwacie stwierdzono również m.in. gniewosza plamistego *Coronella austriaca*.

Zagrożenia i ochrona: Główne zagrożenia to zarastanie i ocienianie murawy naskalnej przez odrosty drzew i krzewów. W rezerwacie prowadzono zabiegi ochrony czynnej polegające na karczowaniu części roślinności drzewiastej, a także na koszeniu roślinności zielnej na skałach i w ich bezpośrednim otoczeniu.

Rezerwat przyrody Żimny Dół (fot. Ł. Piechnik)

ZIMNY DÓŁ

Rok powołania: 1991 | **Powierzchnia:** 2,22 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Liszki / Czułów

Forma własności: prywatna

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Garb Tenczyński

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajoznawczych charakterystycznych form skalnych związanych z procesami zboczowymi i krasowymi, a także wyjątkowo dorodnych, kwitnących i owocujących okazów bluszczu pospolitego *Hedera helix*.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony jest w dolinie prawego dopływu potoku Sanka, na jej południowo-wschodnim zboczu. Chroni grupę skałek górn jurajskich, w których obserwować można zjawiska związane z procesami zboczowymi i ciekawe formy krasowe. Dzięki temu możemy podziwiać tutaj ciekawe formy skał w postaci grzybów skalnych, iglic, maczug, wieżyc oraz różnego rodzaju okapów i schronisk skalnych. Przy granicy rezerwatu znajduje się wywierzyisko jaskiniowe, jedyne na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. W rezerwacie oprócz walorów przyrody nieożywionej można obserwować ciekawą szatę roślinną, w szczególności stare okazy bluszczu pospolitego, który porasta skały i drzewa. Z rzadszych i chronionych roślin naczyniowych spotykanych w rezerwacie warto wymienić m.in.: zawilca gajowego *Anemone nemorosa*, zawilca żółtego *Anemone ranunculoides*, zdrojówkę rutewkową *Isopyrum thalictroides* czy złoć żółtą *Gagea lutea*. W rezerwacie stwierdzono także 68 gatunków mchów.

Zagrożenia i ochrona: Nielegalna wspinaczka skalna, zaśmiecanie rezerwatu oraz schodzenie zwiedzających ze szlaków turystycznych.

Rezerwat przyrody Diabie Skaly (fot. T. Wilk)

DIABLE SKAŁY

Rok powołania: 1953 | **Powierzchnia:** 16,07 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Korzenna / Bukowiec

Forma własności: prywatna

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Rożnowskie

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: czynna (16,07 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016-2021, 2019-2024); obecnie trwają prace nad opracowaniem planu ochrony (stan na sierpień 2024 r.)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i kulturalno-społecznych fantastycznie uformowanych grup skalnych piaskowca ciężkowickiego oraz powstałej na skutek procesów tektonicznych o znacznych rozmiarach jaskini szczelinowej.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat, położony w przyszczytowej części wzgórza Bukowiec, obejmujący unikatowe grupy skalne piaskowca ciężkowickiego wraz z porastającym go lasem sosnowo-jodłowym, tworzy obiekt o szczególnych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych. Wśród form skałkowych można znaleźć tu baszty, ambony, progi, grzyba skalnego, mury i stoły skalne. Największe formy osiągają 15 m (Diabla Skała). Niesamowitym elementem rezerwatu jest pseudokrasowa forma jaskiniowa Diabla Dziura. Jest to jaskinia szczelinowa o długości 365 m i deniwelacji 42,5 m, stanowiąca drugą pod względem głębokości jaskinię Karpat fliszowych. Jaskinia jest miejscem nocowania podkowca małego *Rhinolophus hipposideros* i nocka dużego *Myotis myotis*.

Zagrożenia i ochrona: Jako główne zagrożenie określono zniekształconą strukturę wiekową i przestrzenną drzewostanu głównego oraz udział w składzie gatunkowym sosny zwyczajnej jako gatunku niezgodnego z siedliskiem lasu wyżynnego świeżego. W związku z tym w ramach zadań ochronnych prowadzona jest przebudowa drzewostanu. Zagrożeniem jest także antropopresja (penetracja rezerwatu poza szlakami).

Rezerwat przyrody Kamień-Grzyb (fot. T. Wilk)

KAMIENŃ-GRZYB

Rok powołania: 1962 | **Powierzchnia:** 1,83 ha

Powiat / gmina / miejscowość: bocheński / Nowy Wiśnicz / Połom Duży

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Brzesko)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Wiśnickie

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i turystycznych grupy skał z piaskowca ciężkowickiego w postaci grzyba skalnego.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat zlokalizowany na północno-wschodnim stoku wzgórza Bukowiec, chroniący grupę skał piaskowo-zlepieńcowych. Najbardziej charakterystyczna skałka dla rezerwatu (od niej pochodzi też jego nazwa) ma kształt grzyba – tzw. Kamień Grzyb – o wysokości ponad 6 m, z czego połowę stanowi „kapelusz” o obwodzie 24 m osadzony na przewężonej (16 m obwodu) „nodze”. Nieopodal grzyba znajduje się blok skalny o trójkątnym zarysie, który prawdopodobnie był połączony z czapą Kamienia Grzyba. Skałki położone są w kwaśnej buczynie *Luzulo luzuloides-Fagetum* górskiej. Rezerwat jest łatwo dostępny i często odwiedzany przez turystów.

Zagrożenia i ochrona: Antropopresja (napisy na skałach).

Rezerwat przyrody Kornuty (fot. W. Pietrzyk)

KORNUTY

Rok powołania: 1953 | **Powierzchnia:** 11,9 ha

Powiat / gmina / miejscowość: gorlicki / Sękowa / Magura Wątkowska

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Gorlice)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Niski

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i kulturalno-społecznych osobliwego fragmentu płaszczowiny magurskiej w Beskidzie Średnim z fantastycznie ukształtowanymi na skutek erozji skałami.

Charakterystyka obiektu: Uznawany za najstarszy rezerwat w Beskidzie Niskim, utworzony w 1935 r., do 1938 r. funkcjonował jako zabytek przyrody chroniący skupisko skał na powierzchni 3,32 ha, kiedy to Polskie Towarzystwo Tatrzańskie w Gorlicach wykupiło od właścicieli prywatnych 7 ha gruntów w celu ich ochrony. Ponownie uznany za rezerwat w roku 1953, jednak jego powiększenie nastąpiło dopiero w 1964 r. Rezerwat położony na południowo-zachodnim zboczu wzniesienia Kornuty, w masywie Magury Wątkowskiej. Obszar obejmuje ochroną malownicze formy skalne usytuowane w grzbietowej partii masywu oraz rozległe osuwisko rozwinięte w obrębie gruboławicowych piaskowców i zlepieńców warstw magurskich. Skałki mają różne formy skalne o kształcie ambon, baszt, maczug, bloków, płyt i rumowisk. W rezerwacie chroniony jest również obszar osuwiskowy, który jest jednym z największych i najbardziej urozmaiconych krajobrazowo w polskich Karpatach fliszowych. W rezerwacie chroniona jest również kwaśna buczyna górską *Luzulo luzuloides-Fagetum* i żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*. Rosną tu rzadkie gatunki roślin, m.in. podrzeń żebrowiec *Struthiopteris spicant*, paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, wroniec widlasty *Huperzia selago*, kokorycz pusta *Corydalis cava*, żywiec cebulkowy *Cardamine bulbifera*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, goryczka trojęściowa *Gentiana asclepiadea*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Luboń Wielki (fot. D. Horabik)

LUBOŃ WIELKI

Rok powołania: 1970 | **Powierzchnia:** 35,24 ha

Powiat / gmina / miejscowość: limanowski / Mszana Dolna / Raba Niżna

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Limanowa)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Wyspowy

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: ścisła (31,14 ha), czynna (4,10 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): PO (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2016 r., poz. 2801)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, krajobrazowych i naukowych całości osuwiska fliszowego z bogactwem form geologicznych oraz naturalnych drzewostanów bukowych i bukowo-jodłowych.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na południowo-wschodnim stoku góry Luboń Wielki oraz niewielkim odcinku grzbietu górskiego. Centralną i dolną część rezerwatu zajmuje forma osuwiskowa utworzona w bardzo gruboławickowym pakiecie piaskowcowym płaszczowiny magurskiej. Jest to jedna z najpiękniejszych i największa forma powierzchniowych ruchów masowych w obrębie Beskidu Wyspowego. W rezerwacie oprócz form przyrody nieożywionej występują cenne zbiorowiska roślinne, takie jak żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*, wysokogórskie ziołorośla i traworośla (*Betulo-Adenostyletea*), pionierskie zbiorowiska w szczelinach murów i skał na stromych skarpach, piargach i usypiskach, pionierskie zbiorowiska mchów epilitycznych. To ostatnie zbiorowisko charakteryzuje się udziałem rzadkich gatunków mchów, m.in. naleźliny skalnej *Andreaea rupestris*, skalnika drobnego *Bucklandiella microcarpa* czy rozłupka nierodzajnego *Schistidium apocarpum*. Generalnie w rezerwacie odnotowano łącznie 49 gatunków mchów. Na obszarze rezerwatu stwierdzono występowanie niewielkiej populacji bardzo rzadkiego w Beskidach wątrobowca – miedzika tamaryszkowego *Frullania tamarisci*. Występują tu populacje gatunków zwierząt i roślin chronionych, rzadkich, zagrożonych i charakterystycznych dla ekosystemów górskich lasów liściastych oraz naskalnych, światłolubnych zbiorowisk skał krzemianowych i nadpotokowych ziołorośli.

Zagrożenia i ochrona: Wśród głównych zagrożeń zidentyfikowano m.in. ruch turystyczny poza wyznaczonymi szlakami, naturalną sukcesję drzew i krzewów leśnych na obszarze gołoborza, zacienienie fragmentów gołoborza skutkujące zmianą warunków świetlnych, termicznych i wilgotnościowych na stanowiskach gatunków roślin typowych dla gołoborza. W obszarze ochrony czynnej przewidziano usuwanie nalotów i podrostów drzew i krzewów na gołoborzu oraz usunięcie drzew przysłaniających formy skalne.

Rezerwat przyrody Skamieniałe Miasto (fot. Ł. Piechnik)

SKAMIENIAŁE MIASTO

Rok powołania: 1974 | **Powierzchnia:** 15,11 ha

Powiat / gmina / miejscowość: tarnowski / Ciężkowice / Ciężkowice

Forma własności: prywatna

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Ciężkowickie

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: czynna (15,11 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): PO (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2020 r., poz. 5990)

Otulina: 26,94 ha

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, krajobrazowych, naukowych i dydaktycznych dobrze uwidoczniionych cech sedymentacyjnych, zróżnicowanych form wietrzenia piaskowców, naturalnych procesów geologicznych, a także stanowisk rzadkiej w skali kraju flory mchów i porostów.

Charakterystyka obiektu: Historia ochrony tego obszaru sięga roku 1931, kiedy to ciężkowickie ostańce skalne na powierzchni 30,49 ha zostały objęte ochroną jako zabytek przyrody. Uznanie jako rezerwat przyrody nastąpiło ponownie w roku 1974 (na powierzchni 15,01 ha), w roku 2019 ochroną rezerwatową objęto jego aktualną powierzchnię. Rezerwat położony na prawym brzegu rzeki Biała Tarnowska, na zachodnim stoku wzniesienia Skała, obejmujący skupisko piaskowcowych ostańców denudacyjnych. Z uwagi na liczne nagromadzenie różnorodnych form skałkowych, obiekt ten zaliczany jest do jednych z najcenniejszych i najbardziej znanych w polskich Karpatach fliszowych. Skałki mają kształt ambon, baszt i grzybów skalnych, których wysokość sięga 14 m, oraz licznych form mniejszych, takich jak platformy, płyty, ścianki, grzędę, progi. W rezerwacie można spotkać takie zbiorowiska roślinne jak kontynentalny bór mieszany *Quercus robur-Pinetum*, podgórska dąbrowa acydofilna *Luzulo luzuloidis-Quercetum petraeae* i grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum*. Z rzadszych gatunków roślin występują m.in.: podkolan biały *Platanthera bifolia*, kukulka plamista *Dactylorhiza maculata*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, wroniec widlasty *Huperzia selago* i podrzeń żebrowiec *Struthiopteris spicant*.

Zagrożenia i ochrona: Wśród zagrożeń zidentyfikowano m.in. zanikanie stanowisk ciepłolubnej flory porostów naskalnych spowodowane naturalną sukcesją roślinności na skałkach oraz niszczenie skał w wyniku uprawiania sportów wspinaczkowych, rycia i malowania napisów. Jako działania ochronny czynnej przewidziano m.in. wycinanie i karczowanie młodych drzew oraz krzewów ze ścian skałek, usuwanie martwych drzew ze skałek, usuwanie napisów i znaków. Autorzy niniejszej książki proponują włączenie wodospadów Czarownic i Ciężkowickiego do granic rezerwatu.

Rezerwat przyrody Skalka Rogoźnicka (fot. Ł. Kajtoch)

SKAŁKA ROGOŹNICKA

Rok powołania: 1961 | **Powierzchnia:** 0,26 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Nowy Targ, Szaflary, Czarny Dunajec / Rogoźnik, Maruszyna, Szeligówka

Forma własności: prywatna, Skarb Państwa

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Przedtatrzańskie

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: skał, minerałów, osadów, gleb i wydm; (ekosystem): skalny: skał osadowych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych skały wapiennej, zawierającej jedyne w Polsce bardzo bogate i dobrze zachowane skamieniałości górnójurajskiej fauny typu alpejskiego.

Charakterystyka obiektu: Najmniejszy rezerwat w województwie małopolskim stanowiący obiekt naukowy o międzynarodowym znaczeniu paleontologicznym i stratygraficznym, wpisany na Listę UNESCO Światowego Dziedzictwa Geologicznego. Skałka Rogoźnicka znajduje się na Podhalu, na południe od wsi Rogoźnik, zbudowana jest z tzw. muszłowca rogoźnickiego zawierającego liczne i dobrze zachowane skamieniałości amonitów, ramienionogów, małży, belemnitów, koralowców i liliowców. W obrębie rezerwatu występuje również żyzna łąka mieczykowo-mietlicowa *Gladiolo-Agrostietum capillaris* oraz rosnące na skałce murawy naskalne z udziałem gatunków ciepłolubnych. W rezerwacie rośnie m.in.: dziewięciśił bezłodygowy *Carlina acaulis*, goryczuszka orzęsiona *Gentianella ciliata*, skalnica gronkowa *Saxifraga paniculata*, paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare* i kopytnik pospolity *Asarum europaeum*.

Zagrożenia i ochrona: Zagrożeniem dla rezerwatu jest zarastanie otoczenia skał oraz presja turystyczna.

Rezerwat przyrody Groty Kryształowe (fot. R. Stachurski, Kopalnia Soli „Wieliczka”)

GROTY KRYSZTAŁOWE

Rok powołania: 2000 | **Powierzchnia:** 1,04 ha

Powiat / gmina / miejscowość: wielicki / Wieliczka / Wieliczka

Forma własności: Skarb Państwa (Kopalnia Soli Wieliczka S.A.)

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Podgórze Krakowskie

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: skał, minerałów, osadów, gleb i wydmy; (ekosystem): podziemny: pochodzenia naturalnego

Forma ochrony: czynna (1,04 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): PO (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2011 r. Nr 417, poz. 3885)

Otulina: 2,065 ha

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych dziedzictwa geologicznego w postaci podziemnych komór o ścianach obrosłych kryształami halitu o unikatowej wartości mineralogicznej wraz z ich otoczeniem stanowiącym fragment skomplikowanej budowy geologicznej miocenijskiego złoża wielickiego.

Charakterystyka obiektu: Historia ochrony tego rezerwatu sięga roku 1926, kiedy zarządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu został ustanowiony jako pierwszy w Polsce podziemny rezerwat przyrody nieożywionej „Grota Kryształowa”. Niestety późniejsze ustawy nie wymieniały już tego obszaru jako rezerwatu przyrody. Ponowne uznanie jako rezerwat przyrody nastąpiło w roku 2000. Jest on zlokalizowany w zabytkowej Kopalni Soli Wieliczka, ustanowionej Narodowym Pomnikiem Przyrody oraz wpisanej na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO. Rezerwat chroni dwie groty – tzw. pustki podziemne – z występującymi tam unikatowymi kryształami halitu tworzącymi pokrywę na ścianach i stropie komór.

Zagrożenia i ochrona: Rezerwat nie jest udostępniony do zwiedzania, gdyż głównym zagrożeniem są zmiany mikroklimatu. Działania ochronne zawarte w planie ochrony skupiają się właśnie na utrzymaniu mikroklimatu panującego w grotach kryształowych.

Rezerwat przyrody Wysokie Skalki (fot. T. Wilk)

WYSOKIE SKAŁKI

Rok powołania: 1961 | **Powierzchnia:** 10,91 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Szczawnica / Jaworki

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krościenko)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pieniny

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazowy: biocenoz naturalnych i półnaturalnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: czynna (10,91 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): PO (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2016 r., poz. 17)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych skał, lasu i łąk tworzących partię szczytową Wysokich Skałek – najwyższego szczytu Pienin, odznaczających się szczególnym pięknem krajobrazu oraz zawierających liczne osobliwości przyrody żywej i nieożywionej. Skały porasta flora wapieniolubna oraz kserotermiczna (zbiorowiska: *Festucetum pallentis* i *Seslerietum variae*).

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na północnych stokach góry Wysoka w Małych Pieninach. Ochronie podlega jedyny zachowany w Pieninach fragment górnoregłowego boru świerkowego *Plagiothecio-Piceetum*. Wśród roślin rzadkich i chronionych w rezerwacie występują m.in.: powojnik alpejski *Clematis alpina*, wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, tojad dzióbki *Aconitum variegatum*, jaskier platanolistny *Ranunculus platanifolius*, modrzyk górski *Cicerbita alpina* i lilia złotogłów *Lilium martagon*. Z chronionych ptaków wymienić należy puchacza *Bubo bubo*, sóweczkę *Glaucidium passerinum* i orlika krzykliwego *Clanga pomarina*.

Zagrożenia i ochrona: Wśród zagrożeń zidentyfikowano naturalną sukcesję w zbiorowisku ciepłolubnej murawy naskalnej, zagrożenie trwałości drzewostanów świerkowych ze strony kornika drukarza i chorób grzybowych oraz ruch turystyczny. Zgodnie z planem ochrony pozostawiono zbiorowiska leśne bez ingerencji człowieka ze względu na wysokie zdolności do regeneracji. Działania ochronne skupiają się głównie na remoncie infrastruktury turystycznej itp. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Szczawnica (uchwała nr LII/328/2014 z dnia 28.07.2014 r.) znajduje się propozycja poszerzenia rezerwatu o 10,96 ha.

Rezerwat przyrody Zaskalskie-Bodnarówka (fot. Ł. Piechnik)

ZASKALSKIE-BODNARÓWKA

Rok powołania: 1961 | **Powierzchnia:** 19,02 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Szczawnica / Jaworki

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krościenko)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pieniny

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów: krajobrazów naturalnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: czynna (19,02 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): PO (Dz. Urz. Woj. Mał. z 2016 r., poz. 999)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych wąwozu skalnego w Małych Pieninach, porośniętego lasem liściastym, odznaczającego się szczególnym pięknem krajobrazu i licznymi osobliwościami przyrody żywej i nieożywionej, jak również zachowanie miejsca lęgowego puchacza *Bubo bubo*.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na stokach góry Skalskie nad Skalskim Potokiem w Małych Pieninach. Potok tworzy w niektórych miejscach głęboki wąwóz z odsłonięciami fliszu karpackiego. Ochronie podlegają ciepłolubne zespoły roślinności porastające wapienne skały i strome zbocza – flora wapieniolubna oraz kserotermiczna (zbiorowiska: *Festucetum pallentis* i *Seslerietum variaie*), łąki świeże i eutroficzne młaki górskie. Z rzadkich i chronionych roślin w rezerwacie występują m.in. podrzeń żebrowiec *Struthiopteris spicant*, paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, widłak goździsty *Lycopodium clavatum*, naparstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, rojownik włochaty *Jovibarba hirta*, mieczyk dachówkowy *Gladiolus imbricatus*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium* i dwulistnik muszy *Ophrys insectifera*. Chronione kręgowce: salamandra plamista *Salamandra salamandra* oraz puchacz.

Zagrożenia i ochrona: Zidentyfikowano następujące zagrożenia: naturalna sukcesja drzew oraz krzewów, niekontrolowana penetracja rezerwatu, zaśmiecanie obszaru rezerwatu. Główne działania ochronne polegają na ręcznym wykaszaniu muraw kserotermicznych, młak, łąk świeżych, usunięciu wybranych krzewów i drzew. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Szczawnica (uchwała nr LII/328/2014 z dnia 28.07.2014 r.) znajduje się propozycja poszerzenia rezerwatu o 60,47 ha.

Rezerwat przyrody Wąwóz Homole (fot. T. Wilk)

WĄWÓZ HOMOLE

Rok powołania: 1963 | **Powierzchnia:** 58,64 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Szczawnica / Jaworki

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krościenko)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Pieniny

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów: krajobrazów naturalnych; (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Forma ochrony: nie określono (miejsca objęte działaniami – ochrona czynna)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2018-2022)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych wąwozu skalnego w Małych Pieninach odznaczającego się wyjątkowo pięknym krajobrazem i zawierającego liczne osobliwości przyrody żywej i nieożywionej.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na stromych skałach wzdłuż potoku Kamionka. Formacje skalne mają bardzo urozmaiconą rzeźbę i złożoną budowę geologiczną (wapienie jurajskie i kredowe, margle, łupki). Potok płynący dnem malowniczego wąwozu tworzy liczne kaskady, a w jego korycie znajdują się ogromne głazy. W górnej części wąwozu znajduje się rumowisko osuwiskowe. W rezerwacie rośnie wiele roślin ciepłolubnych – przedstawiciele flory wapieniolubnej oraz kserotermicznej (zbiorowiska: *Festucetum pallentis* i *Seslerietum variae*). Wśród rzadkich i chronionych gatunków roślin stwierdzonych w rezerwacie występują m.in.: podrzeń żebrowiec *Struthiopteris spicant*, paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, podejrzon księżycowy *Botrychium lunaria*, goździk postrzępiony wczesny *Dianthus plumarius* subsp. *praecox*, goryczka wiosenna *Gentiana verna*, wrotycz baldachogroniasty *Tanacetum corymbosum*, kostrzewa blada *Festuca pallens*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, dwulistnik muszy *Ophrys insectifera*. Chronione płazy: salamandra plamista *Salamandra salamandra*, ptaki: puchacz *Bubo bubo*, bocian czarny *Ciconia nigra*, pluszcz *Cinclus cinclus*, orzechówka *Nucifraga caryocatactes*. W rezerwacie występuje niepylak apollo *Parnassius apollo* – jeden z najrzadszych polskich motyli.

Zagrożenia i ochrona: Zidentyfikowano m.in. następujące zagrożenie: zmiana warunków siedliskowych dla muraw, łąk i młak spowodowana sukcesją naturalną, brakiem koszenia czy wypasu. W związku z tym działania ochronne skupiały się głównie na koszeniu ręcznym i wypasie. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Szczawnica (uchwała nr LII/328/2014 z dnia 28.07.2014 r.) znajduje się propozycja poszerzenia rezerwatu o 22,00 ha. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Krakowie w 2023 r. rozpoczęła realizację projektu mającego na celu weryfikację i aktualizację granic rezerwatu.

PRZEŁOM BIAŁKI POD KREMPACHAMI

Rok powołania: 1959 | **Powierzchnia:** 8,51 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Nowy Targ / Krempace, Nowa Biała

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Piwniczna)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Pieniny

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów: krajobrazów naturalnych; (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Rezerwat przyrody Przełom Białki pod Krempachami (fot. T. Wilk)

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych ciekawego pod względem geomorfologicznym przełomu rzeki Białki przez Pieniński Pas Skałkowy oraz rzadkich zespołów roślinności naskalnej i relikтового drzewostanu sosnowego.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony w przełomie rzeki Białka między skalistymi wzgórzami Obłazowa i Kramnica. Historia tego obszaru sięga roku 1931, kiedy utworzono niewielki rezerwat na powierzchni 7,5 ha. Ponownie uznany za rezerwat (o powierzchni 8,51 ha) w roku 1959. Atutem rezerwatu są walory przyrodnicze, krajobrazowe i naukowe. Występuje tutaj reliktowa roślinność naskalna – wapieniolubna i alpejska. Skały zbudowane są z białych wapieni krynowidowych i czerwonych wapieni bulastych poprzątkanych ceglastoczerwonymi marglami. Znajdują się w nich trzy jaskinie: Jaskinia Obłazowa, Schronisko w Obłazowej I i Schronisko w Obłazowej II. W Jaskini Obłazowej odkryto ślady człowieka z różnych epok: od środkowego i górnego paleolitu po średniowiecze. Znalezione tam szczątki mega fauny plejstocenijskiej, m.in.: ciosy mamuta *Mammuthus* sp., szczątki nosorożca włochatego *Coelodonta antiquitatis*, lwa jaskiniowego *Panthera spelaea* i hieny jaskiniowej *Crocota crocuta spelaea*. Na ścianach Jaskini Obłazowej widoczne są skamieniałości – głównie amonity jurajskie. Z rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych w rezerwacie rosną m.in.: wrzesznia pobrażna *Myricaria germanica*, tojad dzióbaty *Aconitum variegatum*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, dziewięciśli beżłodygowy *Carlina acaulis*, rojownik pospolity *Jovibarba sobolifera*, mieczyk dachówkowaty *Gladiolus imbricatus*, goryczuszka orzęsiona *Gentianella ciliata*, goryczuszka wczesna *G. lutescens*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, gółka długoostrogowa *Gymnadenia conopsea* czy dwulistnik muszy *Ophrys insectifera*.

Zagrożenia i ochrona: Presja turystyczna i wspinaczkowa. Autorzy niniejszej książki proponują włączenie do rezerwatu przylegających odcinków rzeki Białka.

Wrzesznia pobrażna *Myricaria germanica*
(fot. B. Binkiewicz)

Rezerwat przyrody Biała Woda (fot. T. Wilk)

*Dębik ośmiopłatkowy *Dryas octopetala* (fot. Ł. Wilk)*

BIAŁA WODA

Rok powołania: 1963 | **Powierzchnia:** 43,36 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Szczawnica / Jaworki

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krościenko)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Pieniny

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów: krajobrazów antropogenicznych; (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Forma ochrony: czynna (w miejscach objętych działaniami ochronnymi 14, 58 ha), na pozostałej powierzchni nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2018)

Otulina: 286,69 ha

Cel ochrony: Zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i krajobrazowych fragmentu doliny potoku Biała Woda w Małych Pieninach oraz stanowisk chronionych gatunków flory i fauny.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat rozciąga się w dolinie potoku Biała Woda oraz jego dopływu Brysztańskiego Potoku. Składa się z czterech enklaw oddzielonych pastwiskami. Chroni formacje skał jurajskich i kredowych (skały wapienne i turnie, kamieniste koryto potoku z kaskadami), a także pozostałości po łemkowskiej wsi. Siedliska naskalne skupiają bogate zespoły flory wapieniolubnej oraz kserotermicznej (zbiorowiska: *Festucetum pallentis* i *Seslerietum variae*). Chronione rośliny: sesleria skalna *Sesleria albicans*, stokrotnica górską *Bellidiastrum michelii*, kostrzewa blada *Festuca pallens*, dziewięciśli bezłodygowy *Carlina acaulis*, zerwa kulista *Phyteuma orbiculare*, przytulia nierównolistna *Galium anisophyllum*, ostrożeń lepki *Cirsium erisithales*, rozchodnik ostry *Sedum acre*, goryczuszka orzęsiona *Gentianella ciliata*, zimowit jesienny *Colchicum autumnale*, jastrzębiec sabaudzki *Hieracium sabaudum*. Osobliwością florystyczną są znajdujące się na północnej ścianie Smolegowej Skały relikto-we stanowiska roślin wysokogórskich, takich jak: dębik ośmiopłatkowy *Dryas octopetala*, konietlica alpejska *Trisetum alpestre*, czy pępawa Jacquina *Crepis jacquinii*.

Zagrożenia i ochrona: Zidentyfikowano następujące zagrożenie: zmiana warunków siedliskowych dla muraw, łąk i młak spowodowana sukcesją naturalną, brakiem koszenia czy wypasu. W związku z tym działania ochronne skupiały się głównie na koszeniu ręcznym i wypasie.

*Ruiny arkadowego mostu eremickiego z XVIII w. na terenie rezerwatu
Dolina Eliaszkówki (fot. Ł. Piechnik)*

DOLINA ELIASZÓWKI

Rok powołania: 1989 | **Powierzchnia:** 109,57 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Krzeszowice / Czerna

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krzeszowice 45,7 ha; Klasztor Karmelitów Bosych w Czernej 64,06 ha)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Olkuska

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów: krajobrazów naturalnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Forma ochrony: czynna (109,57 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016-2021, 2018-2022)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie zespołów buczyny karpackiej, buczyny ciepłolubnej, grądu kontynentalnego, łągu olszowo-jesionowego oraz zbiorowisk naskalnych związanych ze skałami wapiennymi.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat obejmuje wylotową część Doliny Eliaszówki. Na zboczach wzniesień odsłaniają się liczne ostańce wapienne. Na terenie rezerwatu znajdują się jaskinie, schroniska skalne i sztolnie z okresu dawnego górnictwa galmanowego. Obszar rezerwatu otacza mur Klasztoru Karmelitów Bosych w Czernej, a nad dnem doliny zachowały się ruiny dawnego mostu arkadowego datowanego na lata 1671-1691. Teren porasta głównie żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*, żyzna buczyna sudecka *Dentario enneaphylli-Fagetum*, ciepłolubna buczyna storczykowa *Cephalanthero-Fagenion* i grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli*, a także jaworzyna górska z jęczmikiem *Phyllitido-Aceretum*. Lasy te na znacznej powierzchni osiągnęły fazę starodrzewiu. W dnie doliny wzdłuż potoku zachowane są płyty łągu olszowo-jesionowego z dużą ilością martwego drewna, w tym z rumoszem drzewnym zalegającym w korycie potoku. Oprócz zbiorowisk leśnych występują tu zbiorowiska naskalne. Z chronionych gatunków roślin na uwagę zasługują m.in.: śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, buławnik czerwony *Cephalanthera rubra*, buławnik mieczolistny *C. longifolia*, buławnik wielkokwiatowy *C. damasonium*. W rezerwacie odnotowano 64 gatunki mchów. Jaskinie, sztolnie oraz budynki klasztorne są ostoją dla kilku gatunków nietoperzy. Zimują tu m.in. podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, nocki orzęsione *Myotis emarginatus* i nocki rude *M. daubentonii*.

Zagrożenia i ochrona: Zgodnie z zadaniami ochronnymi zidentyfikowanym zagrożeniem jest m.in. zarastanie i ocienianie stanowisk chronionych gatunków ciepłolubnych, nielegalna penetracja nieużytkowanych sztolni oraz wysypywanie śmieci w obrębie niektórych z nich. Jako działania ochronne wykonano wycinkę i karczowanie krzewów oraz podrostów drzew (2019 r.), montaż krat w do sztolni Jaskinia pod Bukami I oraz uprzątnięcie śmieci.

Rezerwat przyrody Dolina Kluczwoły (fot. Ł. Piechnik)

DOLINA KLUCZWODY

Rok powołania: 1989 | **Powierzchnia:** 35,22 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Zabierzów / Zelków

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krzeszowice)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Olkuska

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów: krajobrazów naturalnych; (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Forma ochrony: czynna (35,22 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016-2021)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie walorów krajobrazu charakterystycznego dla Jury Krakowskiej wraz z zespołem grądu subkontynentalnego oraz naskalnymi zbiorowiskami kserotermicznymi.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat obejmuje górny odcinek doliny potoku Kluczwoda oraz przylegające do doliny zalesione wzgórze. Na zboczach doliny w wielu miejscach widoczne są ostańce wapienne. Dominującym zbiorowiskiem w rezerwacie jest grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli*. Zachowane są także płaty buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum* oraz drzewostanów sosnowych rosnących na siedlisku grądu. Na stromych zboczach występują kserotermiczne zarośla oraz murawy, na ostańcach skalnych wykształciły się murawy naskalne. W rezerwacie występują chronione i rzadkie gatunki roślin, m.in.: paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum*, tojad mołdawski *Aconitum moldavicum*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, oman wąskolistny *Pentanema ensifolium*, storczyk męski *Orchis mascula*.

Zagrożenia i ochrona: Głównym zagrożeniem było zarastanie i ocienienie murawy naskalnej przez odrosty drzew i krzewów, w związku z tym w latach 2017 i 2020 wykonano działania ochronne polegające na karczowaniu pędów odrosłowych oraz koszeniu większych bylin na skałach.

Rezerwat przyrody Panieńskie Skały (fot. T. Wilk)

PANIEŃSKIE SKAŁY

Rok powołania: 1953 | **Powierzchnia:** 6,41 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Kraków / Kraków

Forma własności: grunty miasta Krakowa

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Pomost Krakowski

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów, krajobrazów naturalnych; (ekosystem): leśny i borowy, lasów wyżynnych

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i społeczno-kulturalnych jedyne pod Krakowem fragmentu lasu naturalnego z małowniczymi występującymi na powierzchni skałami wapiennymi.

Charakterystyka obiektu: Ochrona tego terenu sięga roku 1917 – momentu wykupu gruntów przez Kasę Oszczędności Miasta Krakowa, a od lat 30. XX w. podlegał on ochronie ścisłej. Rezerwat chroni dolną część dużego, wapiennego wąwozu (Wolski Dół), który w swej górnej części jest przykryty warstwą lessu. Strome skalne ściany wąwozu osiągają maksymalnie wysokość kilkunastu metrów. W obrębie skał wytworzyły się liczne szczeliny i schroniska skalne. Zbocza wąwozu porasta żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*. Lasy w rezerwacie to najstarsze (140-160 lat) drzewostany w całym Lesie Wolskim. Oprócz buka w domieszcze występują rodzime dęby, a także klon jawor, grab zwyczajny i sosna zwyczajna. Faunę rezerwatu reprezentują gatunki typowo leśne. Na uwagę zasługuje bogactwo gatunkowe ptaków związanych z martwym drewnem (dzięcioły, muchołówki). W rezerwacie stwierdzono występowanie skrzelodysznego lądowego ślimaka – niepozorki ojcowskiej *Falniowskia neglectissima*.

Zagrożenia i ochrona: nierozpoznane / brak wskazań.

Rezerwat przyrody Skala Kmity (fot. T. Wilk)

SKAŁA KMITY

Rok powołania: 1960 | **Powierzchnia:** 19,36 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Zabierzów / Zabierzów

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krzeszowice)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Garb Tenczyński

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów: krajobrazów naturalnych; (ekosystem): różnych ekosystemów: lasów i łąk

Forma ochrony: czynna (19,36 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016-2021)

Otulina: 164,94 ha (uchwała nr XXXI/330/17 Rady Gminy Zabierzów z 30.06.2017 r.)

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych fragmentu naturalnego krajobrazu w postaci przełomu rzeki Rudawy przez Garb Tenczyński wraz z interesującymi formami skalnymi i naturalnymi zespołami leśnymi dąbrowy *Querceto-Carpinetum*.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat obejmuje część przełomowej doliny rzeki Rudawy i składa się z dwu enklaw oddzielonych doliną rzeki i drogą publiczną o dużym natężeniu ruchu. Najbardziej charakterystycznym elementem krajobrazu rezerwatu jest wysoka (40 m) skała wapienna (Skała Kmity) o prawie pionowych ścianach, z wyrytymi na niej historycznymi napisami. Zbiorowiska roślinne stwierdzone na obszarze rezerwatu to: fragmenty łągu olszowego *Alno-Padion*, grąd typowy *Tilio-Carpinetum typicum*, grąd ciepłolubny *Tilio-Carpinetum melittetosum*, grąd acidofilny *Tilio-Carpinetum* – postać z *Maianthemum bifolium* oraz stadia regeneracyjne grądu z dominacją gatunków iglastych. Na Skale Kmity oraz mniejszych ostańcach wapiennych wykształciły się naskalne zarośla kserotermiczne *Peucedano cervariae-Coryletum*. Stwierdzono występowanie chronionych i rzadkich gatunków roślin, takich jak skrzyp olbrzymi *Equisetum telmateia*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, tojad moldawski *Aconitum moldavicum*, rojownik pospolity *Jovibarba sobolifera*, kruszczyk siny *Epipactis purpurata*, ciemiężycza zielona *Veratrum lobelianum*, śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis*, lilia złotogłów *Lilium martagon*. Faunę reprezentują pospolite gatunki leśne.

Zagrożenia i ochrona: Jednym ze zidentyfikowanych zagrożeń jest zarastanie i ocienianie murawy naskalnej przez odrosty drzew i krzewów wyciętych w latach poprzednich, w związku z tym w latach 2017 i 2020 zaplanowano karczowanie pędów odrosłowych oraz koszenie większych bylin na skałach. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy Zabierzów (uchwała nr XXIII/168/12 Rady Gminy Zabierzów z dnia 15.06.2012 r.) znajduje się propozycja rozszerzenia granic rezerwatu.

Rezerwat Dolina Mnikowska (fot. K. Kurlit-Heller)

Popielica szara Glis glis (fot. A. Marchewka)

DOLINA MNIKOWSKA

Rok powołania: 1963 | **Powierzchnia:** 20,89 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Liszki / Mników

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krzeszowice 13,05 ha; gmina Liszki 7,84 ha)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Garb Tenczyński

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów: krajobrazów naturalnych; (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Forma ochrony: czynna (20,89 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016-2021)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych malowniczego wąwozu skalnego z licznymi osobliwościami przyrody żywej i nieożywionej.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat obejmuje głęboki wąwóz będący fragmentem przełomowej doliny rzeki Sanki. Na zboczach wąwozu dominują potężne (do 80 m wysokości) wapienne ściany skalne, iglice i skalne bramy. Na terenie rezerwatu znajdują się schroniska skalne i płytkie jaskinie. Największa z nich to Jaskinia Nad Matką Boską. Rzeka Sanka na obszarze rezerwatu intensywnie meandruje, a jej wody zasilane są licznymi źródłami. Dominującymi zbiorowiskami leśnymi są: ciepłolubna buczyna storczykowa *Cephalanthero-Fagenion* i grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli*, mniejsze powierzchnie zajmuje kontynentalny bór mieszany *Quercus roboris-Pinetum*. Na dnie doliny wzdłuż rzeki zachowały się niewielkie płaty łągu olszowo-jesionowego. Dolinę Mnikowską charakteryzują dwa typy krajobrazu: naturalny i kulturowy. Pierwszy z nich to lasy porastające północną i północno-wschodnią część doliny. Drugi typ reprezentują łąki wilgotne i świeże na płaskim dnie doliny oraz murawy i zarośla kserotermiczne porastające wychodnie skalne i zbocza doliny. Zbiorowiska te wykształciły się na skutek wielowiekowej gospodarki pasterskiej. Oprócz zbiorowisk leśnych i łąkowych w rezerwacie stwierdzono występowanie zbiorowisk kserotermicznych i naskalnych: zarośla i murawy. Z chronionych gatunków roślin na uwagę zasługują m.in.: irga zwyczajna *Cotoneaster integerrimus*, śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, fiołek kosmaty *Viola hirta*, naparstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, turzycyca pagórkowa *Carex montana*. Faunę rezerwatu reprezentują pospolite gatunki leśne. Wśród ssaków spotykanych w rezerwacie na uwagę zasługuje populacja popielicy szarej *Glis glis*.

Zagrożenia i ochrona: Jednym ze zidentyfikowanych zagrożeń jest zarastanie i ocienianie murawy naskalnej przez odrosty drzew i krzewów wyciętych w latach poprzednich oraz zaprzestanie koszenia i wypasu łąk i pastwisk. W związku z tym w latach 2017 i 2020 r. przeprowadzono działania ochronne polegające na karczowaniu pędów odrosłowych drzew i krzewów oraz koszeniu.

DOLINA RACŁAWKI

Rok powołania: 1962 | **Powierzchnia:** 473,92 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Raclawice / Raclawice, Dubie

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krzeszowice)

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Olkuska

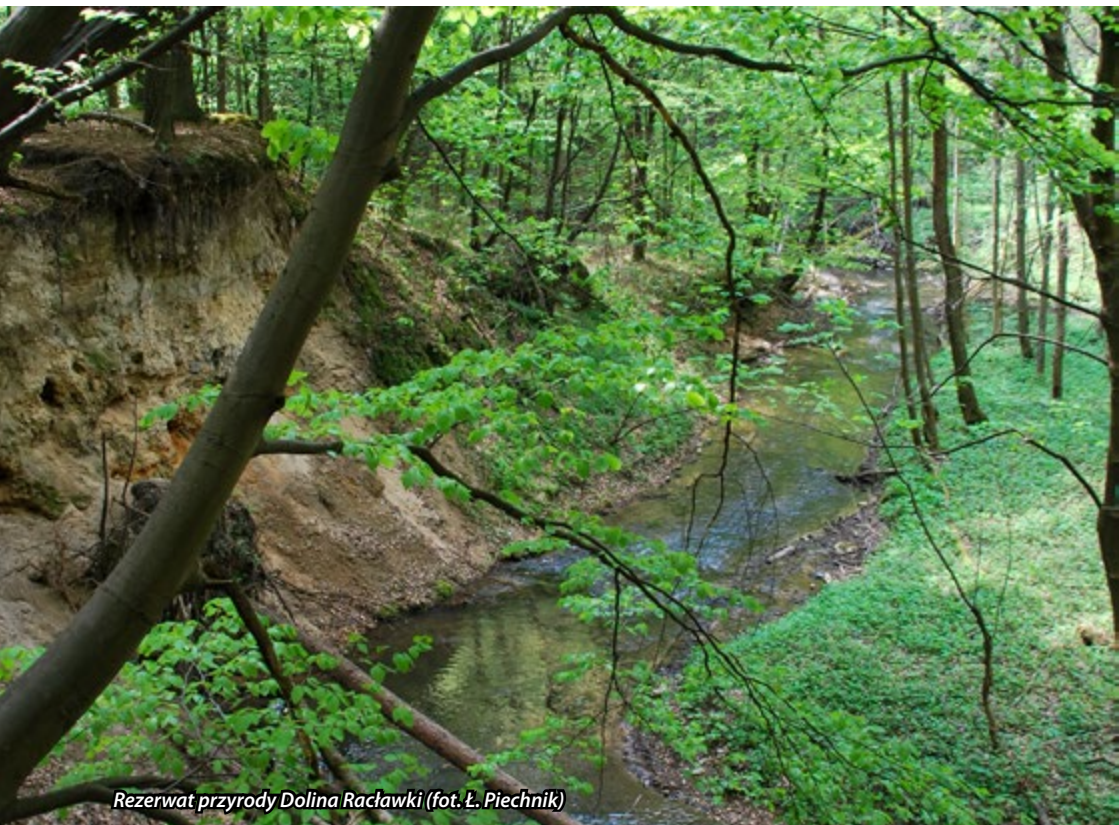
Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów: krajobrazów naturalnych; (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Forma ochrony: czynna (473,92 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2024-2029)

Otulina: brak

Rezerwat przyrody Dolina Racławki (fot. Ł. Piechnik)

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajoobrazowych malowniczej doliny rzeki Raclawki na Wyżynie Krakowskiej z wychodniami skał jurajskich oraz naturalnymi zespołami lasu bukowego i roślinności naskalnej.

Charakterystyka obiektu: Ten największy w województwie małopolskim rezerwat położony jest w długiej (ok. 7 km) dolinie potoku Raclawka oraz w zasięgu łączących się z nią bocznych dolinek i licznych głęboko wciętych wąwozów. Krawędzie głównej i bocznych dolinek charakteryzują się występowaniem ostańców skalnych. Potok Raclawka naturalnie meandruje, a w korycie potoku zalega spora ilość martwego drewna. Na dnie doliny występują liczne wywierzyska i młaki. W znajdujących się tu licznych petryfikujących źródłach wytrąca się martwica wapienna. Na terenie rezerwatu znajdują się jaskinie i schroniska skalne. Dominującymi zbiorowiskami leśnymi są: żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*, kwaśna buczyna niżowa *Luzulo pilosae-Fagetum*, ciepłolubna buczyna storczykowa *Cephalanthero-Fagenion*, jaworzyna z miesięcznicą *Lunario-Aceretum pseudoplatani*, grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli*, kontynentalny bór mieszany *Quercu roboris-Pinetum* oraz łęg olszowo-jesionowy *Fraxino-Alnetum*. Niewielkie powierzchnie zajmują kserotermiczne zbiorowiska naskalne oraz wilgotne łąki. W rezerwacie występuje wiele chronionych gatunków roślin, w tym górskie i ciepłolubne, np.: paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, buławnik czerwony *Cephalanthera rubra*, buławnik mieczolistny *C. longifolia*, buławnik wielkokwiatowy *C. damasonium*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, kruszczyk siny *E. purpurata* czy obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*. Z grzybów na uwagę zasługuje występowanie krwistoborowika purpurowego *Rubroboletus rhodoxanthus*. Potok Raclawka jest tarliskiem pstrąga potokowego *Salmo trutta* m. *fario*. W niewielkich zbiornikach wodnych rozród odbywają gatunki płazów z najrzadszymi – kumakiem nizinnym *Bombina bombina* i traszką grzebieniastą *Triturus cristatus* – na czele. W Dolinie Raclawki występuje pluszcz *Cinclus cinclus* oraz pliszka górska *Motacilla cinerea*. Bogate w zamierające i martwe drzewa lasy rezerwatu sprzyjają występowaniu gatunków z rodziny dzięciołowatych, w tym rzadkiego na Jurze dzięcioła białogrzbietego *Dendrocopos leucotos*. Wśród ssaków spotykanych w rezerwacie na uwagę zasługuje populacja popielicy szarej *Glis glis*.

Zagrożenia i ochrona: Jednym ze zidentyfikowanych zagrożeń jest obecność inwazyjnego gatunku obcego – rdestowca ostrokończystego *Reynoutria japonica*, w związku z tym działania ochronne skupiają się na usuwaniu jego nadziemnych i podziemnych części zgodnie z zasadami określonymi w zadaniach ochronnych.

Rezerwat przyrody Wąwóz Bolechowski (fot. T. Wilk)

WĄWÓZ BOLECHOWICKI

Rok powołania: 1969 | **Powierzchnia:** 22,44 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Zabierzów / Karniowice

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krzeszowice), prywatna

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Olkuska

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów: krajobrazów naturalnych; (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Forma ochrony: czynna (22,44 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016-2021, 2023, 2024)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i turystycznych malowniczej doliny przełomowej Potoku Bolechowickiego zawierającej liczne osobliwości przyrody żywej i nieożywionej.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat obejmuje fragment rozległej Doliny Potoku Bolechowickiego otwierającej się okazałą Bramą Bolechowicką. Pionowe wapienne skały Bramy Bolechowickiej osiągają 30 m wysokości. Dolina jest kręta, z licznymi ostańcami skalnymi i jaskiniami, w dużej części zalesiona. Dominującymi zbiorowiskami leśnymi są grądy subkontynentalne i bory mieszane. Mniejsze powierzchnie zajmują kserotermiczne zarośla i murawy naskalne. Na dnie doliny występują płaty łąk świeżych. Do najciekawszych gatunków roślin występujących w rezerwacie należy zaliczyć parzydło leśne *Aruncus dioicus*, obuwika pospolitego *Cypripedium calceolus*, perlówkę siedmiogrodzką *Melica transsilvanica*, gorysza sinego *Peucedanum cervaria*, omana szorstkiego *Pentanema hirtum*, naparstnicę zwyczajną *Digitalis grandiflora* i lilie złotogłów *Lilium martagon*.

Zagrożenia i ochrona: Jednym ze zidentyfikowanych zagrożeń jest zmiana warunków siedliskowych zachodząca w zbiorowiskach muraw kserotermicznych spowodowana naturalną sukcesją, w związku z tym kontynuuje się działania ochronne polegające na prowadzeniu wypasu owiec i/lub kóz na powierzchni 0,92 ha.

Rezerwat przyrody Skałki Przegorzalskie (fot. Ł. Piechnik)

*Żmija zygzakowata *Vipera berus* (fot. Ł. Piechnik)*

SKAŁKI PRZEGORZALSKIE

Rok powołania: 1959 | **Powierzchnia:** 1,38 ha

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Kraków / Kraków

Forma własności: grunty Uniwersytetu Jagiellońskiego

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Pomost Krakowski

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): florystyczny: roślin zielnych i krzewinek;
(ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Forma ochrony: czynna (1,38 ha)

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): ZO (2016-2021)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych ściany skalnej z pierwotną roślinnością kserotermiczną.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat obejmuje fragment skalistych zboczy wzgórz zbudowanych z wapienia jurajskiego. Zbocza opadają stromo ku Dolinie Wisły, na skraju Lasu Wolskiego od strony Przegorzał. W rezerwacie, w miejsce dawnych muraw kserotermicznych, wykształciły się ciepłolubne zarośla oraz lasy nawiązujące składem gatunkowym do ciepłolubnej formy grądu subkontynentalnego *Tilio-Carpinetum betuli*. W drzewostanie dominują rodzime gatunki dębów, grab, sosna oraz wiąz polny, w tym osobniki formy korkowej tego gatunku – *Ulmus minor* var. *suberosa*. Z gatunków roślin rzadkich i chronionych stwierdzono m.in. macierzankę Marschalla *Thymus pannonicus*, ożotę zwyczajną *Linosyris vulgaris* i sasanekę otwartą *Pulsatilla patens*. Szczególnie cenne są stwierdzone na tym obszarze dwa rzadkie wątrobowce – mannia pachnąca *Mannia fragrans* i gwiazdzianka workowata *Asterella saccata*. Przy czym drugi gatunek od kilkunastu lat nie został potwierdzony na terenie rezerwatu.

Zagrożenia i ochrona: Jako zagrożenie wymienia się zarastanie i ocienianie murawy naskalnej przez odrosty drzew i krzewów wyciętych w latach ubiegłych, w związku z tym przeprowadzono działania ochronne polegające na karczowaniu pędów odrosłych drzew i krzewów oraz koszeniu roślinności zielnej na skałach. Najwyższe partie rezerwatu przylegające do zabudowań hotelowych i parkingów są mocno zaśmiecone.

Rezerwat przyrody Okopy Konfederackie (fot. K. Bajorek-Zydroń)

OKOPY KONFEDERACKIE

Rok powołania: 1963 | **Powierzchnia:** 1,99 ha

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Krynica-Zdrój / Muszynka

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Piwniczna)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Sądecki

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): kulturowy: miejsc kultu i pamięci narodowej; (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): obecnie trwają prace nad opracowaniem planu ochrony (stan na sierpień 2024 r.)

Otulina: brak

Cel ochrony: Zachowanie ze względów kulturowych okopów wzniesionych przez Konfederatów Barskich w drugiej połowie XVIII w.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony pod szczytem góry Bukowina w Górach Leluchowskich. Znajdują się tam okopy wzniesione przez Konfederatów Barskich w drugiej połowie XVIII w.: wał ochronny, głęboki rów oraz stok przed rowem. Obecnie okopy porośnięte są młodym lasem bukowym z domieszką brzozy i świerka. Z rzadkich i chronionych roślin rosnących na terenie rezerwatu warto wymienić takie gatunki jak: dziewięciśli beżłodygowy *Carlina acaulis* czy podkolan biały *Platanthera bifolia*.

Zagrożenia i ochrona: rozkopywanie gleby przez nielegalnych poszukiwaczy artefaktów historycznych.

Rezerwat przyrody Zamczysko nad Rabą (fot. D. Horabik)

ZAMCZYSKO NAD RABĄ

Rok powołania: 1962 | **Powierzchnia:** 1,35 ha

Powiat / gmina / miejscowość: myślenicki / Myślenice / Myślenice

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Myślenice)

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskid Makowski

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): kulturowy: miejsc kultu i pamięci narodowej; (ekosystem): leśny i borowy: lasów mieszanych górskich i podgórskich

Forma ochrony: nie określono

Plan ochrony (PO) / zadania ochronne (ZO): brak

Otulina: brak

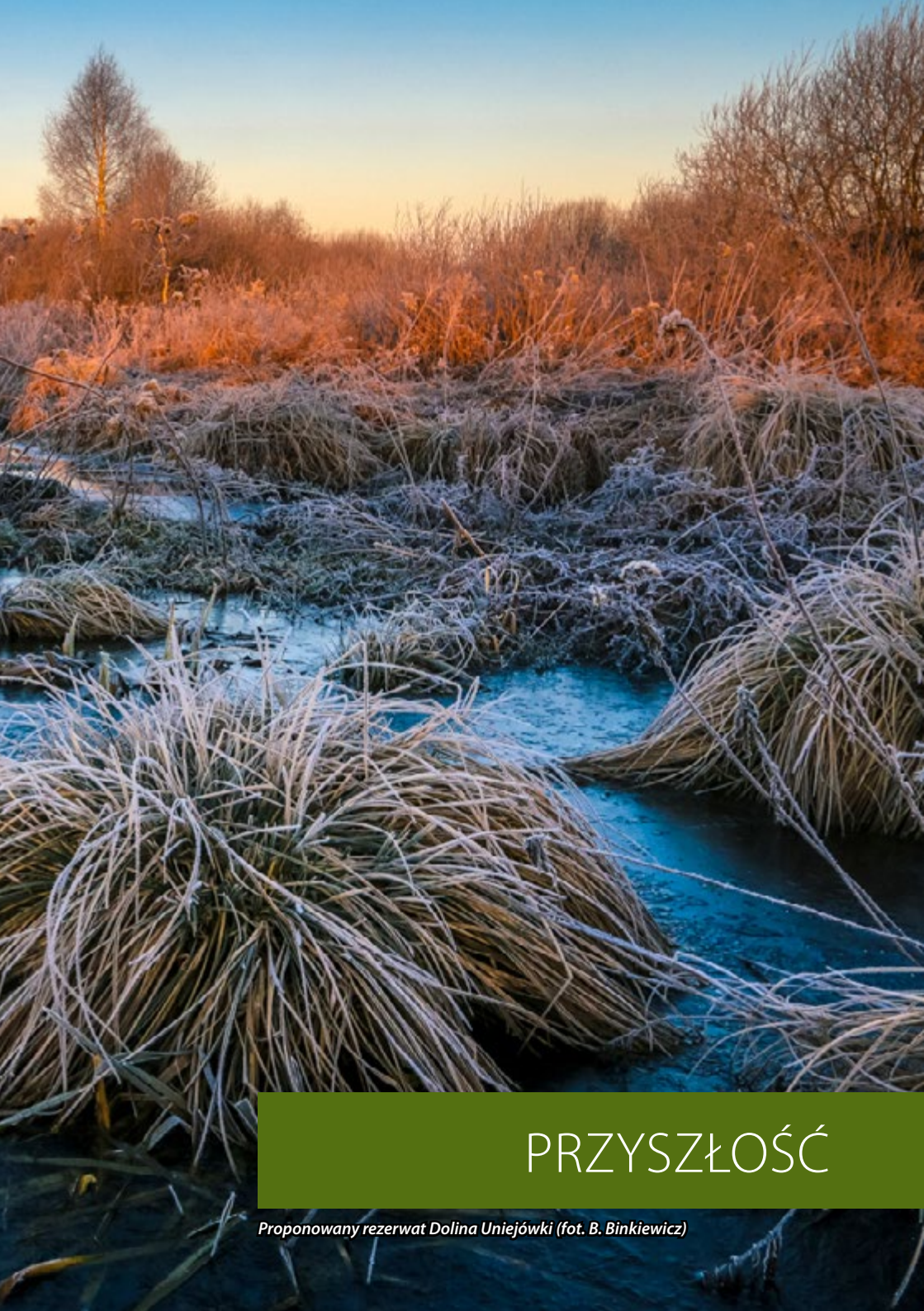
Cel ochrony: Zachowanie ze względów krajobrazowych fragmentu lasu mieszanego z ruinami średniowiecznego zamku obronnego nad rzeką Rabą.

Charakterystyka obiektu: Rezerwat położony na zboczu masywu góry Uklejna nad Rabą. Powołano go dla ochrony ruin średniowiecznego zamku obronnego położonego nad rzeką Rabą, wzniesionego za panowania Bolesława Wstydliwego w XIII w. Warownia strzegła drogi handlowej z Węgier do Polski. Z rzadkich i chronionych roślin rosnących na terenie rezerwatu warto wymienić takie gatunki jak: zanokcica skalna *Asplenium trichomanes*, wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, goryczka trojeściowa *Gentiana asclepiadea*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, pierwiosnek wyniosły *Primula elatior* i gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*.

Zagrożenia i ochrona: rozkopywanie gleby przez nielegalnych poszukiwaczy artefaktów historycznych.

PRZYSZŁOŚĆ

Proponowany rezerwat Dolina Uniejówki (fot. B. Binkiewicz)

6. METODYKA OPRACOWANIA PROPOZYCJI REZERWATÓW

6.1. Krótka historia akcji w województwie małopolskim

Starania nad zgromadzeniem propozycji rezerwatów lub samych danych z miejsc cennych przyrodniczo rozpoczęły się wraz z zapoczątkowaniem przez Klub Przyrodników działań w 2016 r. Niebawem pojawiły się pierwsze zgłoszenia. Niestety akcja zakończyła się, zanim zdążyła się rozkręcić. W województwie o wielkich tradycjach przyrodniczych, z wieloma instytucjami (uczelnie i instytucje) zajmującymi się badaniami naukowymi – biologicznymi i ekologicznymi, a także z wieloma organizacjami pozarządowymi związanymi z przyrodą i środowiskiem, akcja nie spotkała się z zainteresowaniem i zaangażowaniem specjalistów. W latach 2022-2023, po akcji promocyjnej (m.in. artykuł w czasopiśmie *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* https://panel.iop.krakow.pl/uploads/wydawnictwa_artykuly/c35b1a88815657e0f65c28b9886d75cb23db550a.pdf), nastąpiło przełamanie impasu, kiedy to zgłoszono kolejne propozycje rezerwatów przyrody. Znamienne jest to, że znaczna część propozycji została zgłoszona przez przyrodników niebędących zawodowymi naukowcami. W międzyczasie powstał zespół autorski, który wraz ze współpracownikami przeprowadził kwerendy w zasobach udostępnionych przez Regionalną Dyрекcyję Ochrony Środowiska w Krakowie, w planach zarządzania lasu małopolskich nadleśnictw, w bibliotekach instytutów naukowych, a także w planach zagospodarowania przestrzennego małopolskich powiatów i gmin.

W związku z dążeniem do finalizacji prac nad książką na początku 2024 r., a jednocześnie wraz z pojawiającymi się kolejnymi propozycjami, zespół autorski postanowił zamknąć listę prezentowanych obiektów w liczbie 100 (stan na 12.05.2024 r.). Kolejne obiekty (jeżeli będą zgłaszane) planowane są do zamieszczania w internetowym wykazie propozycji rezerwatów dla województwa małopolskiego.

6.2. Źródła danych

Historyczne informacje o propozycjach rezerwatów na terenie aktualnego województwa małopolskiego pozyskano z następujących źródeł:

1. „Projekt docelowej sieci rezerwatów przyrody na gruntach będących w zarządzie Lasów Państwowych. Województwa: krakowskie, bielskie, tarnowskie, nowosądeckie i kieleckie” (dane: Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa 1989-1999 [MOŚZNiL], archiwum RDOŚ Kraków).

2. Raport „Docelowa sieć Krajowego Systemu Obszarów Chronionych [KSOCh] z uwzględnieniem łączących je korytarzy ekologicznych” (Tworek i in. 2002).

3. Literatura (rozdział 14).

Współczesne informacje o propozycjach rezerwatów na terenie aktualnego województwa małopolskiego pozyskano z:

1. Planów Urządzenia Lasu (PUL) dla nadleśnictw (RDLP Kraków, RDLP Katowice, RDLP Krosno);

2. Dokumentacji z planów zagospodarowania przestrzennego (PZP) miast, gmin i powiatów z województwa małopolskiego;

3. Danych uzyskanych od pozarządowych organizacji przyrodniczych (NGOs), które odpowiedziały na akcję Klubu Przyrodników, m.in. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP) i Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze (FDP);

4. Analizy specjalnych obszarów ochrony siedlisk i obszarów specjalnej ochrony ptaków w sieci Natura 2000;

5. Literatury (rozdział 14);

6. Zgłoszeń od przyrodników zawodowych (m.in. pracowników parków narodowych, naukowców) i amatorów (rozdział 13);

7. Danych własnych autorów książki.

6.3. Weryfikacja obiektów w terenie przez zespół koordynatorów

Znaczna część propozycji jest doskonale znana Autorom i podlegała obserwacjom przez ostatnie kilka lub kilkanaście lat, natomiast propozycje historyczne oraz część współczesnych z niewystarczającą dokumentacją przyrodniczą została sprawdzona w terenie przynajmniej podczas jednej wizyty terenowej w latach 2022-2024. Z uwagi na ograniczone zasoby, wizyty sprowadzały się do oględzin terenu w celu weryfikacji obecności obiektów mających stanowić cel ochrony w danym obszarze. Nie prowadzono szczegółowej inwentaryzacji przyrodniczej, z wyjątkiem nielicznych przypadków (i jedynie dla wybranych siedlisk lub taksonów). Dodatkowo posiłkowano się informacjami uzyskanymi od przyrodników, specjalistów prowadzących na danym obiekcie badania (biologów, geologów), a także od leśników, którzy doskonale znają poszczególne obiekty.

6.4. Uwzględnianie obszarów Natura 2000

Spośród wielu ostoi w sieci Natura 2000 istniejących na terenie województwa małopolskiego zweryfikowano te obiekty, których przedmioty ochrony (siedliska, gatunki) były słabo reprezentowane w sieci rezerwatów przyrody. Nacisk położono na siedliska: wodne, torfowiskowe, łąk podmokłych, muraw kserotermicznych i naskalnych oraz jaskiniowe, a także gatunki roślin i zwierząt zasiedlające tego typu środowiska. Rozważano głównie obszary Natura 2000 mające względnie niewielką powierzchnię – zazwyczaj do 200 ha, ale powierzchnia nie była kryterium decydującym. Spośród przeanalizowanych obszarów Natura 2000 wybrano jako propozycje rezerwatów te, których uwzględnienie znacząco uzupełniłoby ochronę wyżej wymienionych siedlisk

lub gatunków. Brano pod uwagę czy ochrona rezerwatowa danego obszaru Natura 2000 umożliwiłaby bardziej kompleksową ochronę ekosystemów i populacji niż ochrona zapewniana tylko w ramach sieci Natura 2000, w tym – czy ochrona rezerwatowa zwiększyłaby efektywność zachowania danego obiektu wraz ze wszystkimi siedliskami i taksonami tam występującymi.

6.5. Przyczyny odrzucania propozycji rezerwatów

Wszystkie zgromadzone propozycje (historyczne i aktualne) zostały zweryfikowane. Odrzucano propozycje w następujących przypadkach:

1. Propozycja spoza aktualnych granic województwa małopolskiego. Dotyczyło to niektórych propozycji MOŚZNiL, które znalazły się poza granicami województwa małopolskiego po reformie administracyjnej w 1998 r., także niektóre z propozycji opisanych w KSOCh okazały się być błędnie przypisane do województwa małopolskiego (Tworek i in. 2002).

2. Brak dokładnej lokalizacji dla danego obszaru. Niektóre propozycje dostępne w MOŚZNiL, KSOCh lub PZP ograniczone były tylko do nazwy proponowanego rezerwatu bez podania lokalizacji, nawet przybliżonej, co uniemożliwiło określenie położenia takiego miejsca.

3. Brak danych poza informacją o potrzebie objęcia ochroną danego obszaru. Niektóre propozycje dostępne w MOŚZNiL, KSOCh, PUL, PZP lub pozyskane z NGO i indywidualnie zgłoszone ograniczały się tylko do wzmianki o miejscu wartym ochrony rezerwatowej, ale nie zawierały żadnych danych przyrodniczych, co uniemożliwiało weryfikację w terenie.

4. Niewystarczające dane przyrodnicze dla proponowanego obszaru. Niektóre propozycje dostępne w MOŚZNiL, KSOCh, PUL, PZP lub pozyskane z NGO i indywidualnie zgłoszone zawierały zbyt lakoniczny opis walorów przyrodniczych. W przypadku, gdy nie udało się zweryfikować pozytywnie obszaru w terenie, pozostawał on skreślony z listy proponowanych.

5. Utrata walorów przyrodniczych stwierdzona po wykonanej weryfikacji terenowej. Najwięcej takich przypadków dotyczyło obszarów leśnych, gdzie w wyniku prowadzonej gospodarki leśnej las przestawał być starodrzewem, a kluczowe gatunki zanikły lub ich nie odnaleziono (szczególnie w obszarze Pogórza Zachodnio- i Środkowokarpackiego), a także niektórych propozycji torfowiskowych (zarośnięte lub odwodnione torfowiska w Kotlinie Sandomierskiej), murawowych (zarośnięte lub zalesione murawy na Wyżynach i Pogórzu Karpackim) i skalnych (zdegradowane kamieniołomy lub eksploatowane odsłonięcia skalne).

6. Obiekt został objęty ochroną w formie rezerwatu przyrody.

7. Obiekt został objęty ochroną w innej formie ochrony przyrody, która wydaje się adekwatna (od tej reguły zastosowano odstępstwa). Dotyczy to również licznych źródeł wód mineralnych i leczniczych (których konieczność ochrony przewijała się na różnych etapach akcji) na terenie Popradzkiego Parku Krajo-

brazowego, względem których adekwatne jest zastosowanie ochrony w postaci pomników przyrody nieożywionej.

8. Powody pozaprzrodnicze (np. chęć samorządu do ochrony danego obiektu przed zabudową).

9. Nieadekwatna propozycja ochrony jako rezerwat (sugerowano inną – np. zespół przyrodniczo-krajobrazowy lub pomnik przyrody).

10. Niespełnienie kryteriów przyjętych w akcji Klubu Przyrodników. Szczególnie odnosiło się to do pkt. 1 w rozdziale 1 (*istotnie uzupełniać sieć rezerwatów istniejących dotychczas w województwie*), czyli przypadku obiektów ochrony będących bogato reprezentowanymi w aktualnej ochronie rezerwatowej i w parkach narodowych. Przede wszystkim zrezygnowano z uwzględnienia szeregu propozycji powielających ochronę lasów grądowych i dolnoreglowych na Wyżynach i w Karpatach, a także niektóre propozycje rezerwatów florystycznych mających chronić zespoły roślinne lasów grądowych i dolnoreglowych.

Ochrona obiektu w innej formie ochrony niż rezerwat (np. jako użytek ekologiczny czy ostoja w sieci Natura 2000) nie była traktowana jako argument przeciw włączeniu do propozycji rezerwatów. Niektóre z dawnych propozycji rezerwatów zostały w międzyczasie objęte inną formą ochrony, ale niekoniecznie optymalną z perspektywy potrzeb (celów, obiektów) ochrony. Dlatego też takie propozycje nie były wykluczane z propozycji rezerwatów. Jednak nie włączono obiektów, dla których obecna forma ochrony wydaje się w pełni odpowiednia (np. niektóre pomniki przyrody lub zespoły przyrodniczo-krajobrazowe).

Ponadto kryteria własnościowe (np. grunty prywatne lub spółdzielcze), aktualne metody gospodarowania (np. las gospodarczy, teren użytkowany ekstensywnie rolniczo) czy potencjalne problemy przy powoływaniu (rozdrobnienie własnościowe, przebieg granic niezgodny z podziałem geodezyjnym i inne) nie były brane pod uwagę – nie stanowiły przesłanki do odrzucenia propozycji rezerwatu. Niniejsze opracowanie nie ma na celu określenia możliwości powołania rezerwatu przyrody w danym obiekcie, jest to decyzja w gestii Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, a prawo nie wyklucza tworzenia rezerwatów na gruntach prywatnych lub w miejscach o aktualnie innym przeznaczeniu.

6.6. Opisy rezerwatów proponowanych

Opisy proponowanych rezerwatów przygotowano tak, by uwzględniały wszystkie konieczne informacje na temat: proponowanej nazwy, źródła zgłoszenia, lokalizacji (położenie administracyjne i fizjograficzne, warstwa granic w GIS), powierzchni, formy własności, rodzaju i typu proponowanej ochrony, rekomendowanej formy ochrony, priorytetowych obiektów ochrony, charakterystyki obiektu, uzasadnienia kwalifikacji jako rezerwat, a także zawierały zwięzłe podsumowanie zidentyfikowanych lub potencjalnych zagrożeń oraz proponowanych działań ochronnych. Dodatkowo przedstawiono powiązanie z innymi formami ochrony, historię obiektu oraz przypisy. Do każdej propo-

zycji przygotowano mapę z granicami rezerwatu. Zrezygnowano natomiast z wrysowywania propozycji granic otuliny, uznając że na etapie propozycji jest to nieuzasadnione. Szatę graficzną uzupełniono o przykładowe fotografie.

Z uwagi na to, że są to opisy propozycji, a nie projekty rezerwatów, informacje ujęte w opisach nie wyczerpują wiedzy potrzebnej do powołania rezerwatu. Opisy te należy traktować jako wskazówki na temat lokalizacji i obiektów mogących stanowić podstawę do szczegółowej inwentaryzacji oraz przygotowania projektu danego rezerwatu. Instytucją, która w krajowym systemie ochrony przyrody i środowiska jest powołana do tego typu działań jest Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, a działania monitoringowe leżą w gestii Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska. Zaprezentowane propozycje mogą stanowić także przedmiot badań, inwentaryzacji lub monitoringu dla instytucji naukowych lub organizacji pozarządowych. Propozycje te mogą także być rozpatrywane w innych kategoriach ochrony, np. użytków ekologicznych, których tworzenie leży w gestii służb samorządowych odpowiedzialnych za ochronę środowiska.

Warstwy GIS dostępne są pod adresem: <https://kp.org.pl/pl/rezerwaty-przyrody-czas-na-comeback/projektowane-i-proponowane-rezerwaty/wojewodztwo-malopolskie>

6.7. Podsumowanie propozycji

Na koniec prezentacji proponowanych rezerwatów przygotowano podstawowe informacje prezentujące w podstawowym ujęciu statystycznym zmianę wojewódzkiego systemu ochrony rezerwatowej w przypadku powołania zaproponowanych obiektów. Podsumowano, analogicznie jak dla rezerwatów istniejących (rozdział 5), łączną powierzchnię proponowanych i istniejących rezerwatów w skali województwa oraz przedstawiono zmianę reprezentatywności typów i rodzajów rezerwatów.

6.8. Lista propozycji zweryfikowanych negatywnie lub bez wystarczających informacji przyrodniczych

Wszystkie propozycje, które nie znalazły się w części opisowej zaprezentowano w zwięzłej tabeli (Tab. 3) obrazującej wszystkie proponowane rezerwaty, które zostały odrzucone lub dla których dostępne dane okazały się niewystarczające. Prawdopodobne jest, że w tym spisie znajdują się obiekty zasługujące na ochronę rezerwatową (lub w innej formie ochrony) i dalsze prace terenowe umożliwiłyby ich pozytywne zakwalifikowanie jako proponowanych lub projektowanych rezerwatów. Autorzy zdają sobie sprawę z ułomności tego opracowania, które mogło pominąć istotne obiekty z powodu braku możliwości weryfikacji danych kameralnych lub terenowych oraz z pewnego stopnia subiektywizmu Autorów w przypisywaniu obiektów dolisty rezerwatów proponowanych.

Zbiorcza legenda dla wszystkich map ujętych w niniejszej książce:

Legenda

	zabudowania
	lasy, zadrzewienia
	łąki
	grunty orne, inne grunty
	zbiorniki wodne, główne rzeki
	rzeki, strumienie, kanały
	rowy
	bagna
	drogi krajowe
	drogi wojewódzkie
	drogi powiatowe
	drogi gminne
	pozostałe drogi
	linie kolejowe
	granice kraju
	granice województw
	parki narodowe
	rezerваты istniejące
	rezerваты projektowane i proponowane
	rezerваты proj. i prop. (fragm. poza gran. woj.)

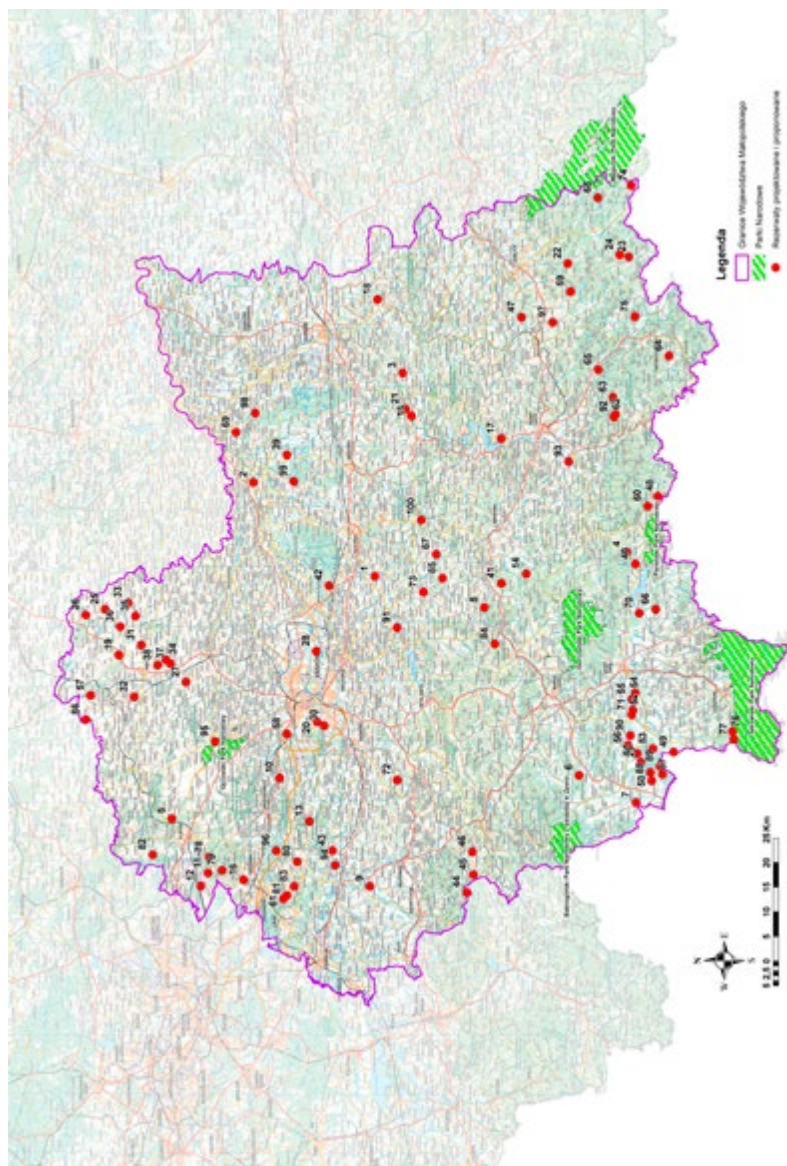

7. CHARAKTERYSTYKA PROPONOWANYCH REZERWATÓW

Zestawienie podstawowych informacji o proponowanych rezerwach przyrody województwa małopolskiego znajduje się w tabeli 2, a ich lokalizacja zobrazowana jest na mapie obok (Ryc. 9).

Na kolejnych stronach scharakteryzowano proponowane rezerwy przyrody (opisane w kolejności według rodzaju).

1 – Łęgi Raby; 2 – Skarpy w Morsku; 3 – Uroczysko Wróblowice; 4 – Puszcza Karpacka na Lubaniu; 5 – Januszkowa Góra; 6 – Torfowisko w Podwilku; 7 – Dolina Czarnej Orawy; 8 – Pieninki Skrzydlańskie; 9 – Grąd w Przybradzu; 10 – Mała Puszcza Kleszczowska; 11 – Storczykowa Buczyna w Bukownie; 12 – Torfowiska w Bukownie; 13 – Dolina Wrzosa; 14 – Osuwisko Słopnickie; 15 – Wyspy na Dunajcu; 16 – Krystynów; 17 – Las Kurowski; 18 – Tuchowski Las; 19 – Cisie; 20 – Łęg w Przegorzałach; 21 – Melsztyńskie Wzgórze; 22 – Jodły Łemkowskie; 23 – Markowiec-Gródek; 24 – Kozie Żebro; 25 – Boczkowice; 26 – Krzeszówka; 27 – Smroków; 28 – Starorzeczka Brzegi; 29 – Puścizna Wielka; 30 – Łąka w Kostrzu; 31 – Kalina Mała; 32 – Chodów-Falniów; 33 – Cybowa Góra; 34 – Sławice Duchowne; 35 – Grzymałów; 36 – Giebułtów; 37 – Kaczmarowe Doły; 38 – Poradów; 39 – Niedzieliska; 40 – Góra Wdżar; 41 – Uroczyska Łopienia; 42 – Wielkie Błoto; 43 – Wiśliko Miejsce; 44 – Madohora – poszerzenie; 45 – Świerczyna Gajka; 46 – Żurawnica; 47 – Cisy w Wyskitnej; 48 – Góra Jarmuta; 49 – Przybojec; 50 – Łysa Puścizna; 51 – Puścizna Mała; 52 – Puścizna Długopole; 53 – Bór za Lasem i Las Kaczmarka; 54 – Przymiarki; 55 – Puścizna Franków; 56 – Baligówka; 57 – Las Tunelski; 58 – Uroczysko Podgólogórze; 59 – Pieniny Gorlickie; 60 – Bryjarka; 61 – Wzgórze Żelatowa; 62 – Gaworzyna; 63 – Wierch nad Kamieniem; 64 – Mofeta w Złockiem; 65 – Dolina Uhryńskiego Potoku; 66 – Spiskie Skałki im. Andrzeja F. Felgera; 67 – Kaskady Przegini; 68 – Wołowiec; 69 – Jadownickie Jeziora; 70 – Dolna Białka; 71 – Czarny Dunajec; 72 – Cedron; 73 – Tarnawka i Stradomka; 74 – Źródlika Wiśłoki; 75 – Torfowisko Mochnaczka; 76 – Biały Potok; 77 – Molkówka; 78 – Dolina Rzeki Sztoły; 79 – Cisowe Skały; 80 – Wąwozy Arkozowe w Kwaczale; 81 – Wąwóz Grondy w Zagórzcu; 82 – Pustynia Błędowska; 83 – Wzgórze Grodzisko i Srebrnica; 84 – Lubogoszcz; 85 – Szykowska Dolina; 86 – Dolina Uniejówki; 87 – Puścizna Wysoka; 88 – Puścizna pod Pustą Polaną; 89 – Bory Piekielnickie; 90 – Puścizna Rękowiańska; 91 – Roztoki Raby; 92 – Zadnie Góry; 93 – Żwirownie Sądeckie; 94 – Stawy w Spytkowicach; 95 – Kamieniołom w Skale; 96 – Bagna Puszczy Dulowskiej; 97 – Jęczyczniki na Chelmie; 98 – Mokradła Kisieliny; 99 – Uroczyska Bratucickie; 100 – Bory i Bagna Pasma Paprotnej

Ryc. 9. Lokalizacja proponowanych rezerwatów przyrody

CEDRON

Powiat / gmina / miejscowość: wadowicki / Kalwaria-Zebrzydowice / Zebrzydowice, Przytkowice, Leńcze

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Wielickie

Zgłaszający: –

Powierzchnia: 73,94 ha

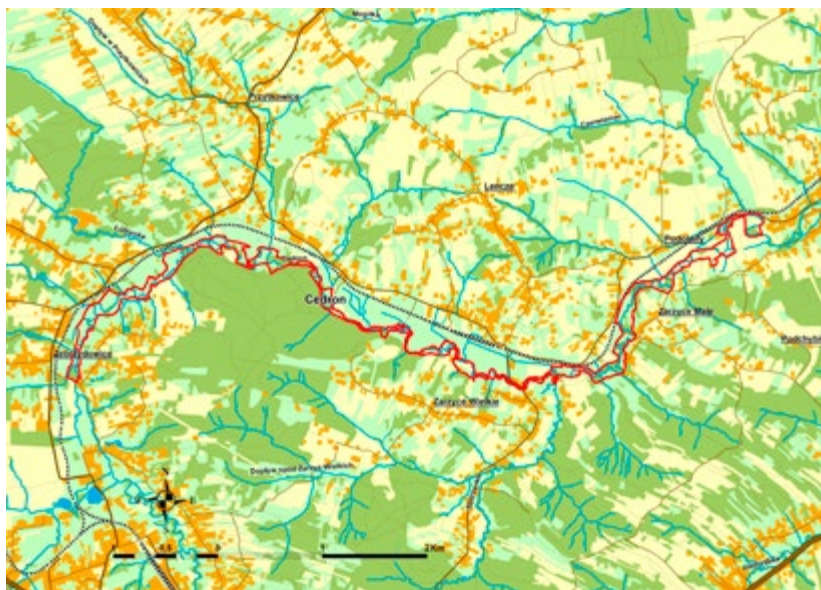
Forma własności: Skarb Państwa (PGW Wody Polskie), prywatna

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: bezkręgowców

Typ i podtyp (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje fragment środkowego biegu rzeki Cedron w miejscach o najlepiej zachowanych dolinach i korytach rzecznych. W granicach proponowanego rezerwatu znajduje się zwirowe koryto rzeczne o charakterze naturalnym. W otoczeniu koryta znajdują się fragmenty lasów łęgowych i łożowiska nadrzeczne oraz łąki trzęślicowe i wilgotne. Fragment koryta w granicach proponowanego rezerwatu stanowi ważne miejsce rozrodu skójki gruboskorupowej oraz tarliska rzadkich gatunków bezzuchwoców i ryb.

Opis obiektów ochrony:
siedliska: pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków *Thlaspietalia rotundifolia*, zmiennowilgotne łąki trzęślicowe *Molinion*, niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie *Arrhenatherion elatioris*, ziołorośla górskie *Adenostylin alliariae* i ziołorośla nadrzeczne *Convolvuletalia sepium*, zarośla wierzby siwej na kamieńcach i żwirowiskach górskich potoków *Salici-Myricarietum*, łąka środkowoeuropejski i subkontynentalny *Galio-*

Proponowany rezerwat przyrody Cedron (fot. T. Wilk)

-Carpinetum, *Tilio-Carpinetum*, łąki wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe *Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*; kody siedlisk przyrodniczych: 3220, 6410, 6510, 6430, 3240, 9170, 91E0; **bezkęgowce:** skójką gruboskorupowa *Unio crassus*, czerwończyk nieparek *Lycaena dispar*, modraszek nausitous *Phengaris nausithous*, modraszek telejus *P. teleius*; **bezzuchwowce:** minóg strumieniowy *Lampetra planeri*, minóg ukraiński *Eudontomyzon mariae*; **ryby:** brzanka karpacka *Barbus carpathicus*; **ptaki:** zimorodek *Alcedo atthis*; **ssaki:** wydra europejska *Lutra lutra*, bóbr europejski *Castor fiber*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony biocenoz podgórskiej doliny rzecznej wraz z występującymi tam zespołami bezkëgowców wodnych, bezzuchwowców i ryb.

Główne zagrożenia: 1) prace hydrotechniczne, 2) eksploatacja żwiru, 3) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) penetracja przez ludzi (wędkarze, plażowicze).

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie prac utrzymaniowych z wyjątkiem miejsc potencjalnie zagrażających budynkom, 2) zakaz pozyskania żwiru z koryta i terasy, 3) ograniczenie pozyskania drewna, zakaz wycinania drzew starych i dziuplastych, 4) ograniczenie wstępu na wyspy w okresie lęgowym.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obszar w całości położony na terenie obszaru Natura 2000 Cedron PLH120060.

Przypisy: Kata 2021, Kata i in. 2021, Klaczak i Szczerbik 2021, Potoczek-Plata i Plata 2021, Stadnicka-Futoma 2021, Szczerbik 2012, 2017, Wziątek 2021, Zajac 2018.

Łukasz Kajtoch

ŁĄKA W KOSTRZU

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Kraków

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Pomost Krakowski

Zgłaszający: Aleksandra Król-Pępkowska

Powierzchnia: 42,89 ha

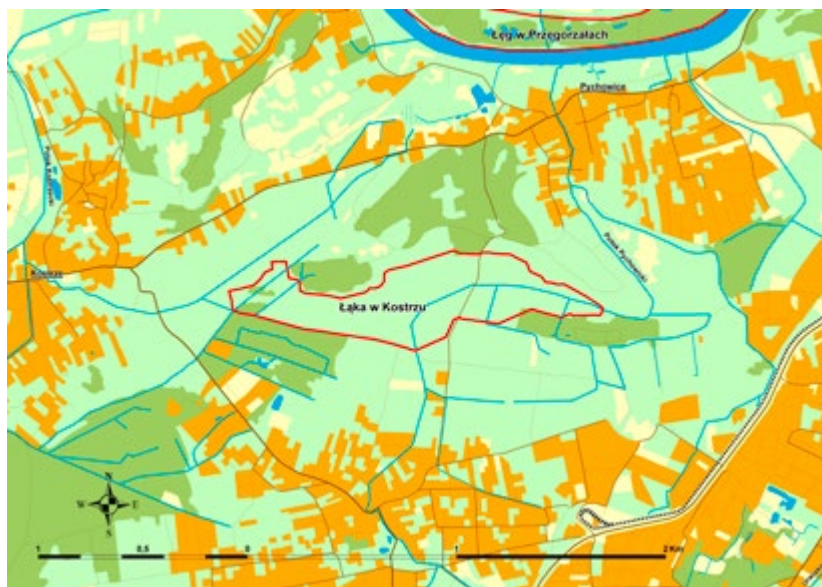
Forma własności: samorząd – Miasto Kraków, Zarząd Zieleni Miejskiej w Krakowie

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: bezkręgowców

Typ i podtyp (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: muraw kserotermicznych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Obszar obejmuje cenny faunistycznie, florystycznie i krajobrazowo teren otwarty porośnięty przez zbiorowiska łąk wilgotnych i zmiennowilgotnych oraz szuwarów turzycowych.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: łąki w Kostrzu zajmują rozległą dolinę Potoku Puchowickiego pomiędzy dwoma wzniesieniami – Górką Świętego Piotra (247 m n.p.m.) oraz Górką Puchowicką (220 m n.p.m.); **siedliska:** zmiennowilgotne łąki trzęślicowe *Molinietum caeruleae*, ziołorośla z ostrożeniem łąkowym *Cirsium rivulare*, traktowane jako zespół *Cirsietum rivularis*, ziołorośla wiąźówkowo-bodziszkowe *Filipendulo-Geranium*, ziołoroślo-

wa łąka dzięgielowo-rdestowa *Angelico-Cirsietum oleracei*, szuwar wielkoturzy-cowy *Magnocaricion*; **rośliny naczyniowe**: mieczyk dachówkowaty *Gladiolus imbricatus*, okrzyń łąkowy *Laserpitium prutenicum*, kosaciec syberyjski *Iris sibirica*, pełnik europejski *Trollius europaeus*, goryczka wąskolistna *Gentiana pneumonanthe*, kukulka krwista *Dactylorhiza incarnata*, kukulka plamista *D. maculata*, goździk pyszny *Dianthus superbus*, kniec błotna *Caltha palustris*, turzyca rzadkokłosa *Carex remota*, skrzyp bagienny *Equisetum fluviatile*, gorysz błotny *Peucedanum palustre*, rutewka wąskolistna *Thalictrum lucidum*; **bezkręgowce**: paź królowej *Papilio machaon*, modraszek telejus *Phenagris teleius*, modraszek nausitous *P. nausithous*, modraszek alkon *P. alcon*, czerwonończyk fioletek *Lycaena helle*; **plazy**: ropucha szara *Bufo bufo*, rzekotka *Hyla* sp., żaba wodna *Pelophylax esculentus*, żaba śmieszka *P. ridibundus*, żaba moczarowa *Rana arvalis*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, traszka zwyczajna *Lis-sotriton vulgaris*, gady: jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*, jaszczurka żyworodna *Zootoca vivipara*, zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix*; **ptaki**: bocian biały *Cico-nia ciconia*, czajka *Vanellus vanellus*, derkacz *Crex crex*, gąsiorek *Lanius collurio*, jarzębatka *Sylvia nisoria*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona mozaiki łąk wilgotnych i zmiennowilgotnych łąk trzęślicowych i szuwarów turzycowych wraz z bogatą fauną i florą. Ochrona przed przekształceniem terenów o dużych walorach krajobrazowych i przyrodniczych, zabezpieczenie przed osuszeniem i zabudową.

Główne zagrożenia: 1) sukcesja w kierunku zbiorowisk zaroślowych i leśnych, 2) inwazyjne gatunki roślin naczyniowych, 3) silna presja zabudowy, 4) zaśmiecanie terenu, 5) pozyskiwanie chronionych gatunków roślin.

Propozycje działań ochronnych: 1) usuwanie nalotów drzew i zarośli krzewów, zwłaszcza gatunków inwazyjnych, 2) koszenie łąk oraz prowadzenie wypasu z umiarkowaną intensywnością i pod kontrolą specjalistów, 3) skuteczne egzekwowanie zakazu pozostawiania odpadów.

Historia ochrony: Dopiero w roku 2011 obszar Łąki w Kostrzu znalazł się w obrębie obszaru specjalnej ochrony siedlisk Natura 2000, a mianowicie w Dębnicko-Tynieckim obszarze łąkowym PLH120065.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Proponowany rezerwat znajduje się w obszarze Natura 2000 Dębnicko-Tyniecki obszar łąkowy PLH120065 oraz na terenie Bielańsko-Tynieckiego Parku Krajobrazowego.

Przypisy: Denisiuk 1987, Dubiel 1996, Harmata 1996, Kornaś i Medwecka-Kornaś 1974, Pępkowska 2002, Zarzycki 1958.

Lukasz Piechnik

*Koscielec syberyjski *Iris sibirica* w proponowanym rezerwacie Łąka w Kostrzu (fot. T. Wójcik)*

*Pełnik europejski *Trollius europaeus* w proponowanym rezerwacie Łąka w Kostrzu (fot. T. Wójcik)*

MOKRADŁA KISIELINY

Powiat / gmina / miejscowość: tarnowski / Wietrzychowice / Jadowniki Mokre, Miechowice Wielkie

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Nizina Nadwiślańska

Zgłaszający: –

Powierzchnia: 273,96 ha

Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: bezkręgowców

Typ i podtyp (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy, ziołoroślowy: łąk hydrofilnych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje największy we wschodniej niżowej części województwa obszar łąk wilgotnych, głównie trzęślicowych, a także o charakterze selernicowym. Wśród łąk znajdują się starorzecza – większość niewielkich zarośniętych roślinnością wodną oraz jedno duże z lustrem wody i pasem roślinności przybrzeżnej. Większość starorzeczy to dawne koryta rzeki Kisielina, która została uregulowana, natomiast geneza największego starorzecza jest niejasna – wywodzi się z dawnych meandrów Dunajca, Kisieliny lub jest to niecka polodowcowa. Na terenie torfowiska występują zwarte populacje modraszków, a w Kisielinie populacje rzadkich ryb.

Opis obiektów ochrony: siedliska: starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion*, *Potamion*, zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), łąki selernicowe (*Cnidion dubii*); kody siedlisk przyrodniczych: 6410, 6440, 3150; **bezkęgowce:** czerwończyk nieparek *Lycena dispar*, modraszek nausitous *Phengaris nausithous*, modraszek telejus *P. teleiis*; **ryby:** koza pospolita *Cobitis taenia*, piskorz *Misgurnus fossilis*; **ptaki:** żuraw *Grus grus*, kszczyk *Gallinago gallinago*, krwawodziób *Tringa totanus*, błotniak łąkowy *Circus pygargus*, czapla purpurowa *Ardea purpurea*; **ssaki:** bóbr europejski *Castor fiber*, łoś euroazjatycki *Alces alces*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien być powołany celem ochrony wilgotnych łąk i starorzeczy wraz z występującymi tam populacjami motyli, ryb, płazów i ptaków.

Główne zagrożenia: 1) odpływ wód z wilgotnych łąk w efekcie uregulowania rzeki Kisieliny, 2) zarastanie łąk, 3) zarastanie starorzecza, 4) zmiana zagospodarowania gruntów.

Propozycje działań ochronnych: 1) renaturalizacja koryta Kisieliny i likwidacja wałów – umożliwienie zalewania łąk, 2) okresowe odkrzaczenie łąk i brzegów starorzecza, 3) zapisanie w planie zagospodarowania przestrzennego zakazu zmiany przeznaczenia gruntów na inne niż łąkarskie.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt częściowo pokrywa się z obszarem Natura 2000 Jadowniki Mokre PLH120068 i w całości położony jest w Radłowsko-Wierzchosławickim Obszarze Chronionego Krajobrazu.

Przypisy: Duda 2012, Jaroszewicz 2013, Jarek i Klich 2014, Jelonek 2010a, b, c, Nejfeld 2013.

Lukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Mokradła Kisieliny (fot. Ł. Kajtoch)

WIELKIE BŁOTO

Powiat / gmina / miejscowość: wielicki / Kłaj / Dąbrowa, Błoto

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Nizina Nadwiślańska

Zgłaszający: –

Powierzchnia: 223,14 ha

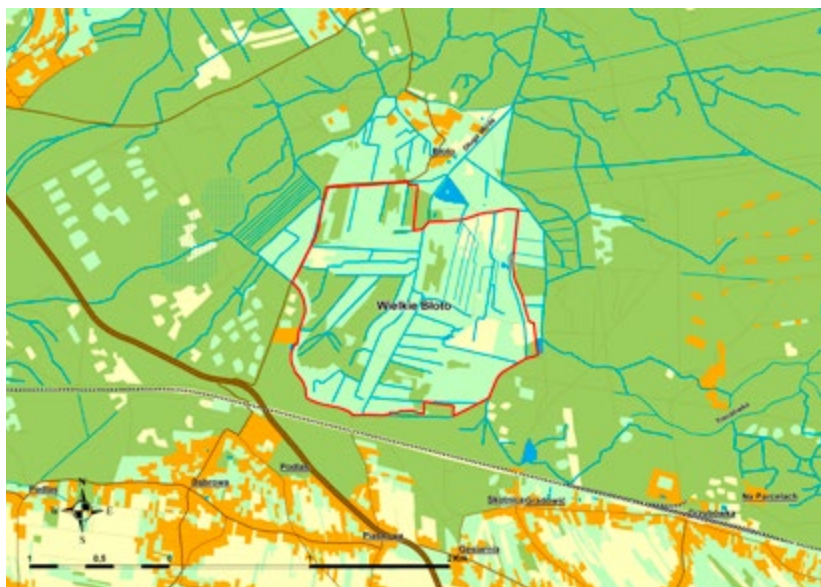
Forma własności: prywatna, Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Niepołomice)

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: bezkręgowców

Typ i podtyp (ekosystem): torfowiskowy (bagienny): torfowisk niskich

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany obszar obejmuje największy teren torfowiskowy w zachodniej części Kotliny Sandomierskiej w granicach województwa małopolskiego. Torfowisko niskie, które powstało w podmokłym dnie doliny zasilane przez wody z okolicznych wysoczyzn, z uwagi na dawne melioracje i pozyskanie torfu zostało znacząco przesuszone. Obecnie w obszarze dominują łąki wilgotne i trzęślicowe. Na terenie torfowiska występują najprawdopodobniej największe w Europie zwarte populacje modraszków.

Opis obiektów ochrony: **siedliska:** torfowisko niskie, młaka niskoturzykowa *Caricion nigrae*, łąki wilgotne i trzęślicowe (*Molinion*); **bezkęgowce:** czerwończyk nieparek *Lycaena dispar*, modraszek nausitous *Phengaris nausithous*,

modraszek telejus *P. teleius*; **płazy**: kumak nizinny *Bombina bombina*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*; **ptaki**: żuraw *Grus grus*, kszczyk *Gallinago gallinago*, samotnik *Tringa ochropus*, trzmielojad *Pernis apivorus*; **ssaki**: wydra europejska *Lutra lutra*, wilk szary *Canis lupus*, bóbr europejski *Castor fiber*, łos euroazjatycki *Alces alces*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien być powołany celem ochrony torfowiska wraz z występującymi tam populacjami motyli i innych zwierząt.

Główne zagrożenia: 1) odpływ wód z torfowiska, 2) zarastanie torfowiska, 3) zmiana zagospodarowania gruntów, 4) zabudowa.

Propozycje działań ochronnych: 1) budowa zastawek ograniczających odpływ wód, 2) okresowe odkrzaczanie torfowiska, 3) zapisanie w planie zagospodarowania przestrzennego zakazu zmiany przeznaczenia gruntów na inne niż łąkarskie.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony na terenie obszarów Natura 2000 Torfowisko Wielkie Błoto PLH120080 i Puszcza Niepołomska PLB120002.

Przypisy: Instytut Melioracji i Użytków Zielonych w Falentach 2006, Lipka i in. 2006, Nowicki 2008, Stańko i in. 2012.

Łukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Wielkie Błoto (fot. T. Wilk)

ŹRÓDLISKA WISŁOKI

Powiat / gmina / miejscowość: gorlicki / Sękowa / Radocyna, Czarne

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Niski

Zgłaszający: Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze

Powierzchnia: 163,97 ha

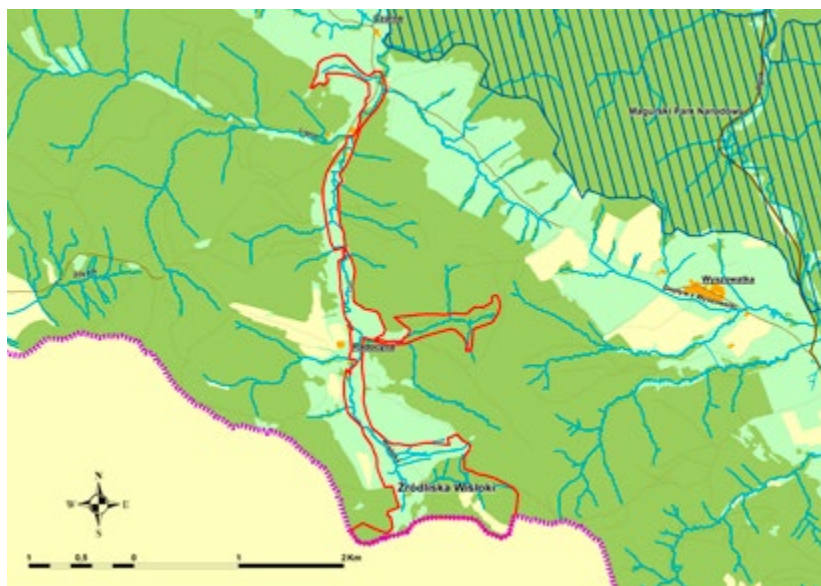
Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Gorlice), prywatna

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: bezkręgowców

Typ i podtyp (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje terasę zalewową górnej Wisłoki w rejonie Radocyny wraz z młakami źródłiskowymi i biorącymi z nich początek potokami. Występuje tu koncentracja znanych małopolskich stanowisk poczwarówki zwężonej w regionie alpejskim. Dodatkowo rezerwat obejmuje lasy dolnoreglowe – buczynę karpacką z wieloma pomnikowymi bukami w paśmie granicznym Pański Wierch/Panský vrch.

Opis obiektów ochrony: siedliska: górskie łąki konietlicowe i mietlicowe użytkowane ekstensywnie *Polygono-Trisetion* i *Arrhenatherion*, górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk *Scheuchzeria-Caricetea nigrae*, pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków *Thlaspietalia rotundifolii*, ziołorośla, łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe

i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incae*), buczyny (*Dentario glandulosae-Fagetum*); kody siedlisk przyrodniczych: 91E0, 6510, 6520, 7230, 9130; **rośliny naczyniowe**: kruszczyk błotny *Epipactis palustris*, tustosz pospolity *Pinguicula vulgaris*, wełnianka szerokolistna *Eriophorum latifolium*, wełnianka wąskolistna *E. angustifolium*, kukulka Fuchsa *Dactylorhiza fuchsii*, kukulka szerokolistna *D. majalis*, bobrek trójlistkowy *Menyanthes trifoliata*, przetacznik błotny *Veronica scutellata*; **bezkęgowce**: poczwarówka zwężona *Vertigo angustior*, skalnik driada *Minois dryas*; **plazy**: kumak górski *Bombina variegata*, traszka górską *Ichthyosaura alpestris*, traszka karpacka *Lissotriton montandoni*; **ssaki**: wydra europejska *Lutra lutra*, wilk szary *Canis lupus*, ryś euroazjatycki *Lynx lynx*, żbik europejski *Felis silvestris*, bóbr europejski *Castor fiber*, gacek brunatny *Plecotus auritus*, nocek wąsatek *Myotis mystacinus*, mroczak posrebrzany *Vespertilio murinus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony górskich źródliskowych młak będących siedliskiem poczwarówki zwężonej.

Główne zagrożenia: 1) zmiany stosunków wodnych, 2) zmiana sposobu użytkowania łąk i młak, 3) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna.

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie regulacji cieków, 2) utrzymanie ekstensywnego użytkowania łąk i młak, 3) zaniechanie usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony na terenie obszaru Natura 2000 Beskid Niski PLB180002 oraz Południowomałopolskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, częściowo leży w obszarze Natura 2000 Źródlika Wisłoki PLH120057 i otulinie Magurskiego Parku Narodowego.

Przypisy: Anonymus 2007, Gubała 2008, Szkudlarek i in. 2018, Zając 2007, Zarzyka 2001.

Lukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Źródlika Wisłoki (fot. W.J. Gubała)

Proponowany rezerwat Źródlika Wisłoki (fot. M. Szymańska)

TARNAWKA I STRADOMKA

Powiat / gmina / miejscowość: myślenicki / Raciechowice / Kawec, Żerosławice; bocheński / Łapanów / Tarnawa, Boczów

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Wiśnickie

Zgłaszający: Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 74,54 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGW Wody Polskie), prywatna

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: ryb

Typ i podtyp (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje fragment środkowego biegu rzeki Stradomka i dolnego biegu rzeki Tarnawka (dopływu Stradomki). Proponowane do ochrony odcinki dolin rozcinają różnowiekowe fliszowe utwory jednostki (płaszczowiny) śląskiej. W środkowej i dolnej części koryta rzeki Tarnawki wcina się jednak w pylasto-ilaste utwory lessopodobne, które powstały jako osady eoliczne w późnym plejstocenie. W miejscu, w którym rzeka wcina się zakolem we wzniesienie zbudowane z tych skał, utworzyła się skarpa o wysokości do kilkunastu metrów i długości około 150 m. W skarpie tej odsłania się profil pyłów i gliniastych pyłów, tworzących poziome warstwy

różniące się barwą (od szarej do żółto-beżowej). W granicach proponowanego rezerwatu znajdują się roztokowe koryta rzeczne z kilkoma odnogami w zależności od poziomu wody rozdzielonymi żwirowymi odsypami i wyspami oraz otoczone stromymi skarpami. W korycie znajduje się rumosz drzewny. W otoczeniu koryta znajdują się fragmenty lasów łęgowych i łożowiska nadrzeczne z pozostałościami starorzeczy. Fragmenty koryta w granicach proponowanego rezerwatu stanowią ważne tarliska rzadkich gatunków ryb podgórskich i górskich. Okoliczne lasy łęgowe ze starorzeczami są ważnym łęgowiskiem ptaków i miejscem rozrodu płazów. Z uwagi na odległość najbliższej zabudowy rzeka na tych odcinkach nie stwarza bezpośredniego zagrożenia powodziowego z wyjątkiem podmywania skarp sąsiadujących z polami uprawnymi. Daje to możliwość śledzenia naturalnych procesów hydrogeomorfologicznych.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: czwartorzędowe pylasto-gliniaste osady eoliczne budujące wysoki taras dolinny oraz żwirowo-piaszczyste osady rzeczne niskiego tarasu, które zalegają na fliszowych utworach górnokredowo-paleogeńskich jednostki śląskiej; **siedliska:** starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne (*Nymphaeion*, *Potamion*), pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków (*Thlaspietalia rotundifolii*); zarośla wierzby siwej na kamieńcach i żwirowiskach górskich potoków (*Salici-Myricarietum*), ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*); kody siedlisk przyrodniczych: 3220, 6510, 6430, 3240, 3150, 91E0; **ryby:** brzanka karpacka *Barbus carpathicus*, koza złotawa *Sabanejewia aurata*, głowacz białopłetwy *Cottus gobio*; **płazy:** kumak górski *Bombina variegata*, traszka górska *Ichthyosaura alpestris*, traszka karpacka *Lissotriton montandoni*, salamandra plamista *Salamandra salamandra*; **ptaki:** dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, dzięcioł białoszyi *Dendrocopos syriacus*, dzięcioł średni *Dendrocoptes medius*, rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*, mewa siwa *Larus canus*, nurogęś *Mergus merganser*, samotnik *Tringa ochropus*, zimorodek *Alcedo atthis*, brzegówka *Riparia riparia*, pluszcz *Cinclus cinclus*, żońna *Merops apiaster*; **ssaki:** wydra europejska *Lutra lutra*, bóbr europejski *Castor fiber*, łos euroazjatycki *Alces alces*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony biocenozy podgórskiej doliny rzecznej wraz z występującymi tam zespołami ryb, płazów i ptaków, a także zachowania naturalnych procesów erozyjnych kształtujących koryto i terasę podgórskiej doliny rzecznej.

Główne zagrożenia: 1) prace hydrotechniczne, 2) eksploatacja żwiru, 3) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) penetracja przez ludzi (wędkarze, plażowicze).

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie prac utrzymaniowych z wyjątkiem miejsc potencjalnie zagrażających budynkom, 2) zakaz pozyskania żwiru z koryta i terasy, 3) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) ograniczenie wstępu na wyspy w okresie łęgowym.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt częściowo pokrywa się z obszarem Natura 2000 Tarnawka PLH120089 oraz Obszarem Chronionego Krajobrazu Zachodniego Pogórza Wiśnickiego.

Przypisy: Dumnicka i in. 2006, Figarski i Kajtoch 2014, 2015, Kajtoch 2002, 2012, Kajtoch i in. 2010, Kajtoch i Figarski 2013, Kajtoch i Piestrzyńska-Kajtoch 2008, Skoczylas-Ciszewska i in. 2017, Szczerbik 2010, Wójcik 2017.

Łukasz Kajtoch, Jan Urban

Skarpa wysokiego, pylasto-gliniastego tarasu Tarnawki w okolicach Tarnawy (fot. J. Urban)

Koza złotawa Sabanajewia aurata (fot. M. Bonk)

ROZTOKI RABY

Powiat / gmina / miejscowość: wielicki / Gdów / Winiary, Kunice, Falkowice

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Wielickie

Zgłaszający: Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 96,45 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGW Wody Polskie), prywatna

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: ptaków

Typ i podtyp (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje fragmenty środkowego biegu doliny Raby poniżej Zbiornika Dobczyckiego między miejscowościami Stadniki i Falkowice. W granicach proponowanego rezerwatu znajduje się roztokowe koryto rzeczne z kilkoma odnogami w zależności od poziomu wody rozdzielonymi żwirowymi odsypami i wyspami oraz otoczone stromymi skarpami. W korycie znajduje się rumosz drzewny. Wzdłuż koryta rosną fragmenty lasów łęgowych i łożowiska nadrzeczne, występują pozostałości starorzeczy oraz dawne, zarastające wyrobiska żwiru. Fragmenty koryta w granicach proponowanego rezerwatu stanowią ważne miejsca lęgowe ptaków nadrzecznych w dolinie Raby oraz istotne miejsca bytowania i rozrodu ryb. W nielicznych zbiornikach występują płazy. Także okoliczne lasy łęgowe,

choć ulegające gwałtownemu (efekt tamy w Dobczycach), są ważnym legowiskiem ptaków nadrzecznych. Z uwagi na odległość najbliższej zabudowy rzeka na tych odcinkach nie stwarza bezpośredniego zagrożenia powodziowego z wyjątkiem podmywania skarp sąsiadujących z polami uprawnymi. Daje to możliwość śledzenia naturalnych procesów hydrogeomorfologicznych.

Opis obiektów ochrony: siedliska: starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne (*Nymphaeion*, *Potamion*), pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków (*Thlaspietalia rotundifolii*), zarośla wierzby siwej na kamieńcach i żwirowiskach górskich potoków (*Salici-Myricarietum*), ziołorośla górskie (*Adenostylin alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), łąki wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*); kody siedlisk przyrodniczych: 3220, 6510, 6430, 3240, 3150, 91E0; **ryby:** śluz pospolity *Barbatula barbatula*, piekielnica *Alburnoides bipunctatus*, brzanka karpacka *Barbus carpathicus*, koza złotawa *Sabanejewia aurata*; **płazy:** kumak nizinny *Bombina bombina*, rzekotka *Hyla* sp., traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, ropucha zielona *Bufo viridis*, ropucha paskówka *Epidalea calamita*; **ptaki:** liczne gatunki łęgowe wodne i nadrzeczne, w tym m.in. wodnik *Rallus aquaticus*, zielonka *Zapornia parva*, bączek *Ixobrychus minutus*, remiz *Remiz pendulinus*, podróżniczek *Luscinia svecica*, pliszka cytrynowa *Motacilla citreola*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, dzięcioł białoszyi *Dendrocopos syriacus*, dzięcioł średni *Dendrocytes medius*, rybitwa białoczelna *Sternula albifrons*, rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*, mewa siwa *Larus canus*, mewa czarnogłowa *Ichthyophaga melanocephala*, nurogęś *Mergus merganser*, cyranka *Spatula querquedula*, płaskonos *S. clypeata*, samotnik *Tringa ochropus*, zimorodek *Alcedo atthis*, brzegówka *Riparia riparia* oraz liczne ptaki migrujące i zimujące, szczególnie wodno-błotne; **ssaki:** wydra europejska *Lutra lutra*, bóbr europejski *Castor fiber*, łos euroazjatycki *Alces alces*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony biocenozy podgórskiej doliny rzecznej wraz z występującymi tam zespołami ptaków, płazów i ryb oraz zachowania walorów krajobrazowych i edukacyjnych (śledzenie naturalnych procesów hydrogeomorfologicznych).

Główne zagrożenia: 1) prace hydrotechniczne, 2) eksploatacja żwiru, 3) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) penetracja przez ludzi (wędkarze, plażowicze).

Proponowane działania ochronne: 1) zaniechanie prac utrzymaniowych z wyjątkiem miejsc potencjalnie zagrażających budynkom, 2) zakaz pozyskania żwiru z koryta i terasy, 3) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) ograniczenie wstępu na wyspy w okresie lęgowym.

Historia ochrony: Teren ten (fragmenty) był zgłaszany w 2011 r. do Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody i Regionalnego Zarządu Gospodarki Wod-

nej w Krakowie jako cenny przyrodniczo, jednak instytucje te nie wykazały zainteresowania i nie doszło nawet do wizji lokalnej w terenie.

Powiązanie z innymi formami ochrony: –

Przypisy: Dumnicka i in. 2006, Figarski i Kajtoch 2014, 2015, Kajtoch 2002, 2012, Kajtoch i Figarski 2013, Kajtoch i in. 2010, Kajtoch i Piestrzyńska-Kajtoch 2008, Szczerbik 2010.

Łukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Rostoki Raby (fot. Ł. Kajtoch)

Nurogęsi Mergus merganser (fot. Ł. Kajtoch)

ŁĘGI RABY

Powiat / gmina / miejscowość: wielicki / Gdów / Wieniec, Pierzchów; bocheński / Bochnia / Nieszkowice Małe

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Wielickie

Zgłaszający: Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 93,66 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGW Wody Polskie), prywatna

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: ptaków

Typ i podtyp (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje fragmenty środkowego biegu doliny Raby poniżej Zbiornika Dobczyckiego między miejscowościami Wieniec a Pierzchów. W granicach rezerwatu znajduje się ostatni duży płat lasu łęgowego wokół roztokowego ujścia Stradomki do Raby. Fragmenty koryta w granicach proponowanego rezerwatu stanowią ważne miejsce łęgowe ptaków łęgowych i nadrzecznych w dolinie Raby oraz istotne miejsce bytowania i rozrodu ryb. W nielicznych zbiornikach występują płazy. Z uwagi na odległość najbliższej zabudowy rzeka na tych odcinkach nie stwarza bezpośredniego zagrożenia powodziowego z wyjątkiem podmywania skarp sąsiadujących z polami uprawnymi. Daje to możliwość śledzenia naturalnych procesów hydrogeomorfologicznych.

Opis obiektów ochrony: siedliska: starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne (*Nymphaeion, Potamion*), pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków (*Thlaspietalia rotundifolii*), zarośla wierzby siwej na kamieńcach i żwirowiskach górskich potoków (*Salici-Myricarietum*), ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnion glutinoso-incanae*); kody siedlisk przyrodniczych: 3220, 6510, 6430, 3240, 3150, 91E0; **ryby:** ślíz pospolity *Barbatula barbatula*, piekielnica *Alburnoides bipunctatus*, brzanka karpacka *Barbus carpathicus*, koza złotawa *Sabanejewia aurata*; **płazy:** kumak nizinny *Bombina bombina*, rzekotka *Hyla* sp., traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, ropucha zielona *Bufo viridis*, ropucha paskówka *Epidalea calamita*; **ptaki:** liczne gatunki łęgowe wodne i nadrzeczne, w tym m.in. wodnik *Rallus aquaticus*, zielonka *Zapornia parva*, bączek *Ixobrychus minutus*, remiz *Remiz pendulinus*, podróżniczek *Luscinia svecica*, pliszka cytrynowa *Motacilla citreola*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, dzięcioł białoszyi *Dendrocopos syriacus*, dzięcioł średni *Dendrocoptes medius*, rybitwa białoczerna *Sternula albifrons*, rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*, mewa siwa *Larus canus*, mewa czarnogłowa *Ichthyophaga melanocephala*, nurogęś *Mergus merganser*, cyranka *Spatula querquedula*, płaskonos *S. clypeata*, samotnik *Tringa ochropus*, zimorodek *Alcedo atthis*, brzegówka *Riparia riparia* oraz liczne ptaki migrujące i zimujące szczególnie wodno-błotne; **ssaki:** wydra europejska *Lutra lutra*, bóbr europejski *Castor fiber*, łos euroazjatycki *Alces alces*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony biocenoz podgórskiej doliny rzecznej wraz z występującymi tam zespołami ptaków, płazów i ryb oraz zachowania walorów krajobrazowych i edukacyjnych (śledzenie naturalnych procesów hydrogeomorfologicznych).

Główne zagrożenia: 1) prace hydrotechniczne, 2) eksploatacja żwiru, 3) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) penetracja przez ludzi (wędkarze, plażowicze).

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie prac utrzymaniowych z wyjątkiem miejsc potencjalnie zagrażających budynkom, 2) zakaz pozyskania żwiru z koryta i terasy, 3) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) ograniczenie wstępu na wyspy w okresie łęgowym ptaków.

Historia ochrony: Teren ten (fragmenty) był zgłoszony w 2004 r. do Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody i Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Krakowie jako cenny przyrodniczo, jednak instytucje te nie wykazały zainteresowania i nie doszło nawet do wizji lokalnej w terenie.

Powiązanie z innymi formami ochrony: –

Przypisy: Dumnicka i in. 2006, Figarski i Kajtoch 2014, 2015, Kajtoch 2002, 2012, Kajtoch i Figarski 2013, Kajtoch i in. 2010, Kajtoch i Piestrzyńska-Kajtoch 2008, Szczerbik 2010.

Łukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Łęgi Raby (fot. A. Piestrzyńska-Kajtoch)

Bóbr europejski Castor fiber (fot. K. Binkiewicz)

WYSPY NA DUNAJCU

Powiat / gmina / miejscowość: brzeski / Czychów / Domosławice; tarnowski / Zakliczyn / Charzewice, Melsztyn, Wesołów

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Rożnowskie

Zgłaszający: Szymon Mazgaj, Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 262,80 ha

Forma własności: większość – Skarb Państwa (PGW Wody Polskie), prywatna

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: ptaków

Typ i podtyp (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje fragmenty środkowego biegu doliny Dunajca między Charzewicami a Wesołowem, ok. 10 km poniżej Zbiornika Czychowskiego. W granicach rezerwatu znajduje się roztokowe koryto rzeczne z kilkoma odnogami w zależności od poziomu wody rozdzielonymi żwirowymi odsypami i wyspami oraz otoczone stromymi skarpcami. W korycie znajduje się rumosz drzewny. W otoczeniu koryta znajdują się fragmenty łożysk z pozostałościami starorzeczy. Fragment koryta Dunajca w granicach proponowanego rezerwatu stanowi najważniejsze miejsce lęgowe ptaków nadrzecznych w dolinie Dunajca oraz prawdopodobnie istotne miejsce bytowania i rozrodu ryb. W nielicznych zbiornikach występują płazy.

Z uwagi na odległość najbliższej zabudowy rzeka na tych odcinkach nie stwarza bezpośredniego zagrożenia powodziowego z wyjątkiem podmywania skarp sąsiadujących z polami uprawnymi. Daje to możliwość śledzenia naturalnych procesów hydrogeomorfologicznych.

Opis obiektów ochrony: siedliska: starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne (*Nymphaeion*, *Potamion*), pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków (*Thlaspietalia rotundifolii*); zarośla wierzby siwej na kamieńcach i żwirowiskach górskich potoków (*Salici-Myricarietum*), ziołorośla górskie (*Adenostylin alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*); kody siedlisk przyrodniczych: 3220, 6510, 6430, 3240, 3150, 91E0; **bezkęgowce:** wymyk szarawy *Arc-tosa cinerea*, skakun nadpotokowy *Tetrix tuerki*; **ryby:** ślíz pospolity *Barbatula barbatula*, piekielnica *Alburnoides bipunctatus*, brzanka karpacka *Barbus carpathicus*; **płazy:** kumak górski *Bombina variegata*, rzekotka *Hyla* sp., traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, ropucha zielona *Bufo viridis*; **ptaki:** liczne gatunki łęgowe wodne i nadrzeczne, w tym m.in. wodnik *Rallus aquaticus*, zielonka *Zapornia parva*, bączek *Ixobrychus minutus*, remiz *Remiz pendulinus*, podróżniczek *Luscinia svecica*, pliszka cytrynowa *Motacilla citreola*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, rybitwa białoczarna *Sternula albifrons*, rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*, mewa siwa *Larus canus*, mewa czarnogłowa *Ichthyaeetus melanocephalus*, nurogęs *Mergus merganser*, cyranka *Spatula querquedula*, samotnik *Tringa ochropus*, zimorodek *Alcedo atthis*, brzegówka *Riparia riparia*, dudek *Upupa epops* oraz liczne ptaki migrujące i zimujące, szczególnie wodno-błotne; **ssaki:** wydra europejska *Lutra lutra*, bóbr europejski *Castor fiber*, podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony biocenozy podgórskiej doliny rzecznej wraz z występującymi tam zespołami ptaków, płazów i ryb oraz zachowania walorów krajobrazowych i edukacyjnych (śledzenie naturalnych procesów hydrogeomorfologicznych).

Główne zagrożenia: 1) prace hydrotechniczne, 2) eksploatacja żwiru, 3) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) penetracja przez ludzi (wędkarze, plażowicze).

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie prac utrzymaniowych z wyjątkiem miejsc potencjalnie zagrażających budynkom, 2) zakaz pozyskania żwiru z koryta i terasy, 3) zakaz pozyskania drewna, zakaz wycinania drzew starych i dziuplastych, 4) ograniczenie wstępu na wyspy w okresie lęgowym ptaków.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w Obszarze Chronionego Krajobrazu Pogórza Ciężkowickiego oraz częściowo w obszarze Natura 2000 Dolny Dunajec PLH120085.

Przypisy: Kajtoch Ł., Mazgaj Sz. – dane niepubl., Wilk i in. 2016, 2022, Wilk i Mazgaj 2016.

Łukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Wyspy na Dunajcu (fot. S. Mazgaj)

Rybitwa rzeczna Sterna hirundo (fot. B. Binkiewicz)

ŻWIROWNIE SĄDECKIE

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Stary Sącz, Podegrodzie / Stary Sącz, Podegrodzie, Mostki

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Kotlina Sądecka

Zgłaszający: Szymon Mazgaj, Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 119,87 ha

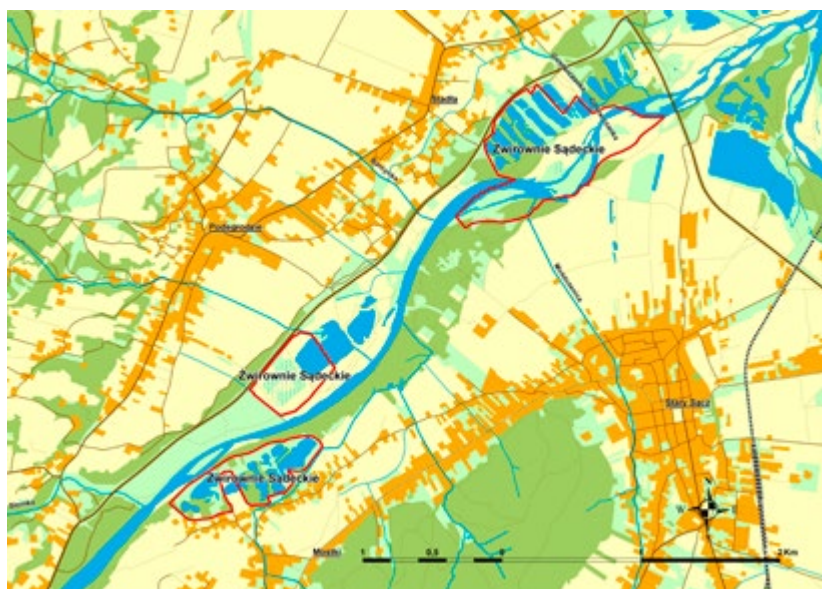
Forma własności: większość – Skarb Państwa (PGW Wody Polskie), prywatna

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: ptaków

Typ i podtyp (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje fragmenty górnego biegu doliny Dunajca między Mostkami a Starym Sączem. Kluczowym elementem tej części doliny Dunajca są eksploatowane w przeszłości żwirownie, które od dziesięcioleci ulegają sukcesji – wypłyceciu i zarośnięciu szuwarem i łożowiskami. Dodatkowo w granicach rezerwatu znajduje się roztokowe koryto rzeczne z kilkoma odnogami w zależności od poziomu wody rozdzielonymi kamienistymi i żwirowymi odsypami i wyspami oraz otoczone stromymi skarpami. W korycie znajduje się rumoszcz drzewny. W otoczeniu koryta znajdują się fragmenty łożowisk z pozostałościami starorzeczy. Zbiorniki pożwirowe stały się ważnym lęgowiskiem ptaków wodno-błotnych oraz płazów. Fragmenty ko-

ryta rzecznej w granicach proponowanego rezerwatu stanowią ważne miejsce lęgowe ptaków nadrzecznych w dolinie Dunajca oraz prawdopodobnie istotne miejsce bytowania i rozrodu ryb. Z uwagi na odległość najbliższej zabudowy rzeka na tych odcinkach nie stwarza bezpośredniego zagrożenia powodziowego z wyjątkiem podmywania skarp sąsiadujących z polami uprawnymi. Daje to możliwość śledzenia naturalnych procesów hydrogeomorfologicznych.

Opis obiektów ochrony: siedliska: starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne (*Nymphaeion, Potamion*), pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków (*Thlaspietalia rotundifolii*), zarośla wierzby siwej na kamieńcach i żwirowiskach górskich potoków (*Salici-Myricarietum*), ziołorośla górskie (*Adenostylyon alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnion glutinoso-incanae*); kody siedlisk przyrodniczych: 3220, 6510, 6430, 3240, 3150, 91E0; **ryby:** brak danych; **plazy:** kumak górski *Bombina variegata*, traszka zwyczajna *Lissotriton vulgaris*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, traszka górska *Ichthyosaura alpestris*; **ptaki:** liczne gatunki lęgowe wodne i nadrzeczne, w tym m.in. wodnik *Rallus aquaticus*, zielonka *Zapornia parva*, bączek *Ixobrychus minutus*, remiz *Remiz pendulinus*, podróżniczek *Luscinia svecica*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, rybitwa białoczelna *Sternula albifrons*, rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*, mewa siwa *Larus canus*, mewa czarnogłowa *Ichthyophaga melanocephalus*, nurogęś *Mergus merganser*, cyranka *Spatula querquedula*, głowienka *Aythya ferina*, podgorzałka *Aythya nyroca*, samotnik *Tringa ochropus*, zimorodek *Alcedo atthis*, brzegówka *Riparia riparia* oraz liczne ptaki migrujące i zimujące, szczególnie wodno-błotne; **ssaki:** wydra europejska *Lutra lutra*, bóbr europejski *Castor fiber*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony biocenoz podgórskiej doliny rzecznej wraz z występującymi tam zespołami ptaków, płazów i ryb.

Główne zagrożenia: 1) prace hydrotechniczne, 2) eksploatacja żwiru, 3) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) penetracja przez ludzi (wędkarze, plażowicze).

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie prac utrzymaniowych z wyjątkiem miejsc potencjalnie zagrażających budynkom, 2) zakaz pozyskania żwiru z koryta i terasy, 3) zaniechanie pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) ograniczenie wstępu na wyspy w okresie lęgowym ptaków.

Historia ochrony: –

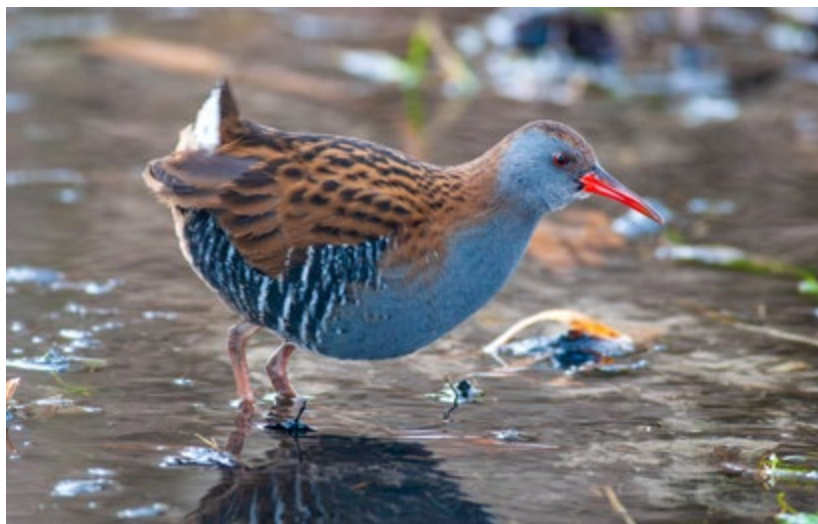
Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt częściowo położony w obszarze Natura 2000 Środkowy Dunajec z dopływami PLH120088, w całości leży na terenie Południowomałopolskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu i w otulinie Popradzkiego Parku Krajobrazowego.

Przypisy: Kajtoch Ł., Mazgaj Sz. – dane niepubl., Wilk i in. 2016, 2022, Wilk i Mazgaj 2016.

Łukasz Kajtoch

Kolonia mew w proponowanym rezerwacie Źwirownie Sąddeckie (fot. T. Baziak)

Wodnik Rallus aquaticus (fot. B. Binkiewicz)

SKARPY W MORSKU

Powiat / gmina / miejscowość: proszowicki / Koszyce / Morsko, Witów

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Płaskowyż Proszowicki

Zgłaszający: Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 26,51 ha

Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: ptaków

Typ i podtyp (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: murawy kserotermicznych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: W granicach rezerwatu znajdują się kwieciste murawy kserotermiczne, lessowe wąwozy oraz las zboczowy (klonowo-lipowy). Skarpy w Morsku są najważniejszym łągowiskiem żołą w województwie małopolskim (30-40 par), gniazdują tam również inne rzadkie gatunki ptaków. Murawy kserotermiczne tego obszaru to jeden z czterech aktualnych obszarów występowania zaciętki *Cheilotoma musciformis* w Polsce. Stonka ta jest wymieniona w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt w kategorii EN. Projektowany rezerwat obejmuje odcinek (długości około 2,5 km) skarpy nadrzecznej doliny Wisły o wysokości 25-50 m, w obrębie której odsłaniają się zróżnicowane wiekowo i litologicznie utwory neogenu i czwartorzędu. Stroma skarpa pocięta jest

krótkimi wąwozami, przede wszystkim jednak posiada rzeźbę modyfikowaną przez dawne i współcześnie rozwijające się grawitacyjne procesy osuwiskowe oraz spływanie i spływ powierzchniowy. Jest to jedno z ostatnich w województwie miejsc z nadal aktywnym osuwiskiem nadwiślańskim – skarpią, która osuwa się w efekcie podmywania przez wezbrania wód Wisły przepływającej pod zboczem nieoddzielnym wałem przeciwpowodziowym.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: skarpa nadrzeczna doliny Wisły o wysokości 25-50 m, w obrębie której odsłaniają się zróżnicowane wiekowo i litologicznie utwory neogenu i czwartorzędu: a) piaski i żwiry serii witowskiej, zbudowanej z otoczków piaskowców beskidzkich, ale też wapieni oraz skał magmowych i stanowiącej osady dużej rzeki roztokowej wynoszącej materiał z Karpat, b) płyty glin zwałowych i żwirów jednego ze zlodowaceń południowopolskich oraz c) gruba seria lessów z okresu ostatniego plejstocénskiego glacjału; **siedliska:** ciepłolubne murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea*), zboczowe podgórskie lasy lipowo-klonowe *Aceri platanoidis-Tilietum platyphylli*; **rośliny naczyniowe:** podkolan biały *Platanthera bifolia*; **bezkręgowce:** zaciętka *Cheilotoma musciformis*, blema purpurowa *Eublemma purpuryna*, rezelia bielica *Meganola albula*, widłogonka gronostajka *Cerura erminea*, *Drypta dentata*, trzyszcz mały *Cylindera germanica*, pasikonik stożkogłowy *Ruspolia nitidula*, świerszcz południowy *Eumodivogryllus bordigalensis*, modliszka zwyczajna *Mantis religiosa*, modraszki *Lycaenidae*; **ptaki:** rzekotka *Hyla* sp., ropucha paskówka *Epidalea calamita*, kumak nizinny *Bombina bombina*; **ptaki:** żoń *Merops apiaster*, błotniak łąkowy *Circus pygargus*, białorzotka *Oenanthe oenanthe*, jarzębatka *Sylvia nisoria*, dzięcioł białoszyi *Dendrocopos syriacus*, dzięcioł średni *Dendrocoptes medius*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, nurogęś *Mergus merganser*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien być powołany w celu ochrony lokalnych populacji żoń i zaciętki oraz murawy kserotermicznej i skarpy/zbocza z odsłonięciami unikatowych w tym regionie utworów górnego neogenu i plejstocenu, w obrębie której aktywnie rozwijają się procesy grawitacyjne i erozja wodna.

Główne zagrożenia: 1) degradacja murawy w efekcie rozjeżdżania i użytkowania, 2) zarastanie murawy w efekcie zaniechanie pasterstwa, 3) spływ nawozów z pól powyżej skarpy, 4) płoszenie ptaków, 5) prace hydrotechniczne ograniczające podmywanie skarpy, 6) planowana budowa polderu.

Proponowane działania ochronnych: 1) zakaz i egzekwowanie zakazu wjazdu pojazdami spalinowymi i rowerami na murawę, 2) wprowadzenie ograniczonego wypasu, 3) utworzenie strefy buforowej przy polach nad skarpią (pas zakrzaczęń), 4) zakaz wstępu na teren murawy, 5) zaniechanie prac utrzymaniowych, 6) zaplanowanie piętrzenia w projektowanym polderze poniżej skarpy.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w Koszyckim Obszarze Chronionego Krajobrazu.

Przypisy: Bochnak i in. 2004, Brud 2004, Brud i Worobiec 2003, Jersak 1976, Kajtoch i in. 2012, Kubisz i in. 2015, Radzki i in. 1992, Towpasz i Kotańska 2000, http://geostanowiska.pgi.gov.pl/gsap_v2/ObjectDetails.aspx?id=1269.

Łukasz Kajtoch, Jan Urban

Proponowany rezerwat Skarpy w Morsku (fot. A. Piestrzyńska-Kajtoch)

Żółta Merops apiaster (fot. B. Binkiewicz)

UROCZYSKA ŁOPIENIA

Powiat / gmina / miejscowość: limanowski / Dobra / Dobra

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Wyspowy

Zgłaszający: Maksymilian Syratt

Powierzchnia: 80,23 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Limanowa)

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: ssaków

Typ i podtyp (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Obszar położony na wierzcholinie i północnym stoku góry Łopień (951 m n.p.m.), która zbudowana jest głównie z gruboławicowych piaskowców magurskich. Grzbiet Łopienia oraz jego północny stok noszą ślady grawitacyjnych przekształceń rzeźby. Grzbiet ten rozcięty jest rowem grzbietowym, w obrębie którego występuje obniżenie wypełnione torfowiskiem niskim o miąższości do 2,5 m i wieku co najmniej 5,5-6 tys. lat. Kulminacja góry jest grawitacyjnie przesunięta i rozczłonkowana, natomiast w niższej części jej północnego stoku rozwinięte jest duże osuwisko. Bezpośrednio nad nim znajduje się Jaskinia Zbójcka (Grota Zbójnicka) – labiryntowy system pustek o łącznej długości 433 m i deniwelacji 20,3 m. Jaskinia ta jest jednym z

największych miejsc hibernacji nietoperzy w Beskidach i miejscem hibernacji największej kolonii podkowców małych w tym regionie. W części zachodniej północnego stoku Łopienia rozwinięta jest inna strefa osuwiskowa, zwana Czartoryskim, o długości około 0,5 km. W jej obrębie zinwentaryzowano 12 jaskiń. Najdłuższą z nich jest Czarci Dół – szczelinowa jaskinia o długości 165 m, natomiast najbardziej interesującą jest Złotopieńska Dziura o długości 105 m i deniwelacji 10 m.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: formy rzeźby – rów grzbietowy z zagłębieniem bezodpływowym wypełnionym osadami torfowiskowymi, osuwiska z jaskiniami, które rozwinięte są w piaskowcach formacji magurskiej jednostki (płaszczowiny) magurskiej; **siedliska:** dolnoregłowa świerczyna na torfie *Bazzanio-Piceetum*, w tym bardzo rzadki w polskich Karpatach zespół *Eriophorum angustifolium-Sphagnum fallax*, bór sosnowy bagienny *Vaccinio uliginosi-Pinetum sylvestris* oraz kwaśna buczyna górska *Luzulo luzuloidis-Fagetum*; kody siedlisk przyrodniczych: 7110, 8310, 9130, 91D0; **rośliny naczyniowe:** biczyca trójwrębna *Bazzania trilobata*, torfowiec nastroszony *Sphagnum squarrosum*, torfowiec magellański *S. magellanicum* s.l., torfowiec kończysty *S. fallax*, torfowiec Girgensohna *S. girgensohnii*, torfowiec ostrolistny *S. capillifolium*, torfowiec Russowa *S. russowii*, kukulka Fuchsa *Dactylorhiza fuchsii*, kukulka plamista *D. maculata*, rosziczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*, żurawina błotna *Oxycoccus palustris*, wełnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*, borówka bagienna *Vaccinium uliginosum*; **bezkręgowce:** biegacz urozmaicony *Carabus variolosus*, sieciarz jaskiniowy *Meta menardi*; **plazy:** kumak górski *Bombina variegata*, traszka górska *Ichthyosaura alpestris*, traszka karpacka *Lissotriton montandoni*, salamandra plamista *Salamandra salamandra*; **ptaki:** głuszec *Tetrao urogallus*, dzięcioł trójpalczasty *Picoides tridactylus*, dzięcioł białogrzbity *Dendrocopos leucotos*, sóweczka *Glau-*

Torfowisko w proponowanym rezerwacie
Uroczyska Łopienia
(fot. A. Piestrzyńska-Kajtoch)

cidium passerinum, puszczyk uralski *Strix uralensis*, puchacz *Bubo bubo*, drozd obrożny *Turdus torquatus*, orzeł przedni *Aquila chrysaetos*, orlik krzykliwy *Clanga pomarina*; **ssaki**: wilk szary *Canis lupus*, ryś euroazjatycki *Lynx lynx*, niedźwiedź brunatny *Ursus arctos*, podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, nocek Bechsteina *Myotis bechsteinii*, nocek duży *M. myotis*, nocek orzęsiony *M. emarginatus*, nocek wąsatek *M. mystacinus*, nocek Brandta *M. brandtii*, nocek Alkatoe *M. alcatheae*, nocek rudy *M. daubentonii*, nocek Natterera *M. nattereri*, nocek łydkowłosy *M. dasycneme*, gacek brunatny *Plecotus auritus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony bardzo interesującej rzeźby grawitacyjnej oraz związanych z nią jaskiń pseudokrasowych, które są miejscami zimowania podkowca małego (400-600 os.) i innych nietoperzy w Beskidzie Wyspowym. Ponadto obszar jest miejscem występowania puchacza, rysia i wielu innych rzadkich zwierząt. Zlokalizowane jest tam także najlepiej zachowane torfowisko wysokie znajdujące się na wysokości ok. 900 m n.p.m. – będące także ostatnią ostoją głuszca w Beskidzie Wyspowym.

Główne zagrożenia: 1) penetracja turystyczna jaskiń, 2) rozdeptywanie torfowiska, 3) wjazd pojazdami spalinowymi, 4) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 5) polowania.

Propozycje działań ochronnych: 1) ograniczenie wstępu na teren jaskiń i torfowiska, 2) egzekwowanie zakazu wjazdu, 3) zakaz wstępu dużych grup ludzi, 4) zakaz pozyskania drewna, usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, dalszej przebudowy drzewostanów świerkowych, 5) zakaz polowań na terenie rezerwatu i okolicy.

Historia ochrony: Ze względu na znaczenie naukowe Jaskinia Zbójcka oraz jaskinie z Czartoryska zostały zaproponowane do wpisania na europejską listę stanowisk dziedzictwa geologicznego.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt częściowo pokrywa się z obszarem Natura 2000 Uroczysko Łopień PLH120078 oraz w całości położony jest w Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu. Jaskinia Zbójcka jest chroniona od 1998 r. jako pomnik przyrody nieożywionej.

Przypisy: Alexandrowicz 2006, Gubała i Piksa 2009, Koczur 2013, Kajtoch i in. 2011, Kajtoch i Piestrzyńska-Kajtoch 2006, Kapturkiewicz A. i in. 2021, Margielewski 2006, Margielewski i Urban 2002, 2003, Matysek 2014, Mleczek 2015a, b, Pulina 1997, http://geostanowiska.pgi.gov.pl/gsap_v2/ObjectDetails.aspx?id=1505, http://geostanowiska.pgi.gov.pl/gsap_v2/ObjectDetails.aspx?id=1527.

Lukasz Kajtoch, Jan Urban

Salamandra plamista Salamandra salamandra w proponowanym rezerwacie Uroczyska Łopienia (fot. M. Bonk)

Wnętrze Złotopieńskiej Dziury na Czartorysku - kształt korytarzy wskazuje na grawitacyjno-odprężeniową genezę jaskini (fot. J. Urban)

OSUWISKO SŁOPNICKIE

Powiat / gmina / miejscowość: limanowski / Słopnice / Słopnice

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Wyspowy

Zgłaszający: Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 5,76 ha

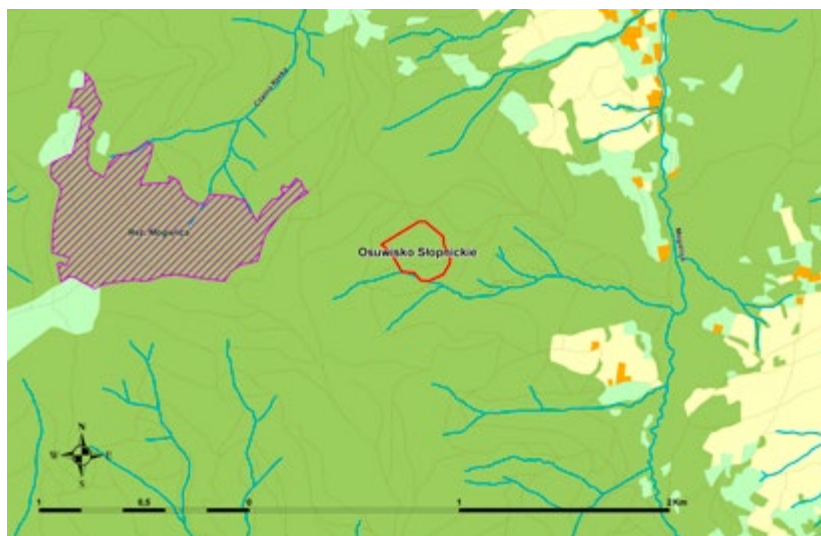
Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Limanowa)

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: ssaków

Typ i podtyp (ekosystem): podziemny: pochodzenia naturalnego

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Obszar proponowany do ochrony obejmuje południowy fragment stoku w grzbiecie odchodzącym w kierunku wschodnim od kulminacji Mogielicy. Głównym elementem tego stoku jest osuwisko o owalnym kształcie. Główna skarpa tego osuwiska ma wysokość do 20 m i przechodzi w swych brzeźnych partiach w niższe skarpy boczne schodzące w dół stoku. W obrębie strefy osuwiskowej odkryto w 2011 r. jaskinię szczelinową o pochodzeniu grawitacyjnym i długości około 300 m, której nadano nazwę Borsucza Dziura. Oprócz niej zinwentaryzowano w obrębie osuwiska jeszcze dwa znacznie mniejsze obiekty jaskiniowe. Na terenie osuwiska występują duże bloki piaskowcowe, a także gładzowiska. Teren ten zasiedla bogaty i liczny zespół nietoperzy (jedno z ważniejszych miejsc zimowania podkowca małego w Karpatach), a także innych gatunków związanych z wychodniami skalnymi (ryś, puchacz).

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: osuwisko z jaskinią szczelinową, blokami skalnymi i gładzowiskiem na stoku zbudowanym z fliszowych piaskowców i łupków z wkładkami zlepieńców, które należą do górnokredowo-paleogeńskich warstw inoceramowych (ropianieckich) jednostki (płaszczowiny) magurskiej; **bezkręgowce:** biegacz urozmaicony *Carabus variolosus*, sieciarz jaskiniowy *Meta menardi*; **płazy:** kumak górski *Bombina variegata*, traszka górska *Ichthyosaura alpestris*, traszka karpacka *Lissotriton montandoni*, salamandra plamista *Salamandra salamandra*; **ptaki:** puchacz *Bubo bubo*, puszczyk uralski *Strix uralensis*, sóweczka *Glaucidium passerinum*, dzięcioł biało-żółty *Dendrocopos leucotos*; **ssaki:** ryś euroazjatycki *Lynx lynx*, wilk szary *Canis lupus*, popielica szara *Glis glis*, podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, nocek Bechsteina *Myotis bechsteinii*, nocek duży *Myotis myotis*, nocek orzęsiony *Myotis emarginatus*, nocek rudy *Myotis daubentonii*, nocek Natterera *Myotis nattereri*, nocek Brandta *Myotis brandtii*, nocek wąsatek *Myotis mystacinus*, gacek brunatny *Plecotus auritus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony form rzeźby: skarpy i koluwium osuwiskowego, jaskiń i gładzowisk, jak również populacji nietoperzy oraz drapieżnych ssaków i ptaków, których obecność na tym terenie związana jest jaskiniami.

Główne zagrożenia: 1) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 2) penetracja terenu przez ludzi (turystyka).

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 2) wprowadzenie zakazu wstępu.

Historia ochrony: W latach 2012 i 2022, przy okazji opracowania planu ochrony dla rezerwatu Mogielicy, sporządzono dokumentację przyrodniczą i zaproponowano rozszerzenie rezerwatu o enklawę. RDOŚ w Krakowie posiada dokumentację, ale dotąd nie podjęto kroków w celu ochrony tego terenu.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony na terenie Południowomałopolskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, w pobliżu obszaru Natura 2000 Ostoja Gorceńska PLH120018 i rezerwatu „Mogielica”.

Przypisy: Gubała W., Kajtoch Ł. – dane niepubl., Kapturkiewicz 2021, Wójcik 2016.

Lukasz Kajtoch, Jan Urban

Ryś euroazjatycki *Lynx lynx* w proponowanym rezerwacie Osuwisko Słopnickie (fot. Ł. Kajtoch, fotopułapka)

Proponowany rezerwat Czarny Dunajec (fot. Ł. Misiuna)

CZARNY DUNAJEC

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Czarny Dunajec / Wróblówka, Długopole

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Kotlina Orawsko-Nowotarska

Zgłaszający: Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 98,11 ha

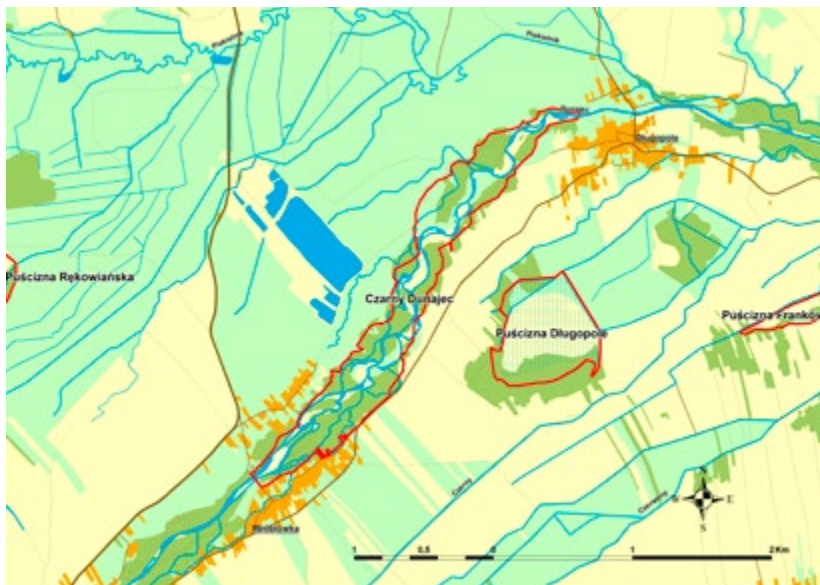
Forma własności: Skarb Państwa (PGW Wody Polskie), prywatna

Rodzaj rezerwatu: wodny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje fragment górnego biegu rzeki Czarny Dunajec od Wróblowic po Długopole. W granicach proponowanego rezerwatu znajduje się roztokowe koryto rzeczne z kilkoma odnogami w zależności od poziomu wody rozdzielonymi kamienistymi odsypami i wyspami. W korycie znajduje się rumosz drzewny. Otoczenie koryta porasta las łągowy i łożowiska. Fragment koryta Czarnego Dunajca w granicach proponowanego rezerwatu stanowi jeden z najlepiej zachowanych odcinków rzeki górskiej w obrębie Kotliny Orawsko-Nowotarskiej. Z uwagi na

odległość najbliższej zabudowy i dróg rzeka na tym odcinku nie stwarza bezpośredniego zagrożenia powodziowego. Daje to możliwość śledzenia naturalnych procesów hydrogeomorfologicznych.

Opis obiektów ochrony: siedliska: pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków, zarośla wierzby siwej na kamieńcach i żwirowiskach górskich potoków (*Salici-Myricarietum*), zarośla wrześni na kamieńcach i żwirowiskach górskich potoków (*Salici-Myricarietum*), łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*), olsy źródliskowe; kody siedlisk przyrodniczych: 3220, 3240, 91E0; **beżuchwowce:** minóg strumieniowy *Lampetra planeri*; **ryby:** głowacz białopłetwy *Cottus gobio*, brzanka karpacka *Barbus carpathicus*; **płazy:** kumak górski *Bombina variegata*; **ptaki:** zimorodek *Alcedo atthis*, brzegówka *Riparia riparia*, nurogęś *Mergus merganser*, pluszcz *Cinclus cinclus*; **ssaki:** wydra europejska *Lutra lutra*, bóbr europejski *Castor fiber*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony biocenoz górskiej doliny rzecznej o charakterze roztokowym wraz z występującymi tam zespołami organizmów rzecznych (ichtiofauny, fauny bezkręgowej).

Główne zagrożenia: 1) prace hydrotechniczne, 2) eksploatacja rumoszu kamiennego, 3) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna.

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie prac utrzymaniowych, 2) zakaz pozyskania kamieni z koryta i terasy, 3) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony na terenie obszarów Natura 2000 Torfowiska Orawsko-Nowotarskie PLC120003 i Górny Dunajec PLH120086 oraz Południowomałopolskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Przypisy: Amirowicz 2012, Augustyn 2006, Broński i Cichocki 2022, IOP PAN 2006, Jędrzejczak i in. 2014, Nowak 2014, Nowak i in. 2013, Świerad 2003.

Lukasz Kajtoch

DOLNA BIAŁKA

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Nowy Targ / Nowa Biała, Dębno

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Kotlina Orawsko-Nowotarska

Zgłaszający: –

Powierzchnia: 209,74 ha

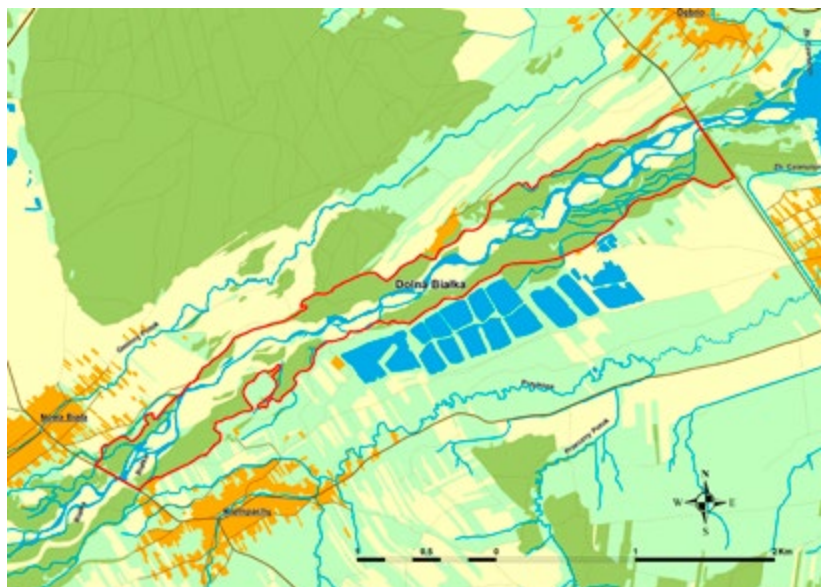
Forma własności: Skarb Państwa (PGW Wody Polskie), prywatna

Rodzaj rezerwatu: wodny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny: biocenoz naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje fragment dolnego biegu rzeki Białki od Nowej Białej po ujście do Zbiornika Czorsztyńskiego. W granicach proponowanego rezerwatu znajduje się roztokowe koryto rzeczne z kilkoma odnogami w zależności od poziomu wody rozdzielonymi kamienistymi odsypami i wyspami. W korycie znajduje się rumosz drzewny. W otoczeniu koryta znajdują się fragmenty łożowisk oraz sosnowy i świerkowy bór bagienny. Fragment koryta Białki w granicach proponowanego rezerwatu stanowi jeden z najlepiej zachowanych odcinków rzeki górskiej w obrębie Kotliny Orawsko-Nowotarskiej. Z uwagi na odległość najbliższej zabudowy rzeka

na tym odcinku nie stwarza bezpośredniego zagrożenia powodziowego. Daje to możliwość śledzenia naturalnych procesów hydrogeomorfologicznych.

Opis obiektów ochrony: siedliska: pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków, zarośla wierzby siwej na kamieńcach i żwirowiskach górskich potoków (*Salici-Myricarietum*), zarośla wrześni na kamieńcach i żwirowiskach górskich potoków (*Salici-Myricarietum*), niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), górskie łąki konietlicowe użytkowane ekstensywnie (*Polygono-Trisetion*), podgórskie i wyżynne rumowiska wapienne ze zbiorowiskami ze *Stipion calamagrostis*, łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*), olsy źródliskowe; kody siedlisk przyrodniczych: 6510, 6520, 3220, 6430, 3240, 3230, 91E0, 8160; **rośliny naczyniowe:** tojad dzióbaty *Aconitum variegatum*, omieg górski *Doronicum austriacum*, goryczka trojeściowa *Gentiana asclepiadea*, goryczka krzyżowa *G. cruciata*, goryczuszka orzęsiona *Gentianella ciliata*, goryczuszka Wettsteina *G. germanica*, goryczuszka wczesna *G. lutescens*, gółka długoostrogowa *Gymnadenia conopsea*, pióropusznik strusi *Matteucia struthiopteris*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, kosatka kielichowa *Tofieldia calyculata*; **ryby:** brzanka karpacka *Barbus carpathicus*; **ptaki:** kumak górski *Bombina variegata*; **ssaki:** zimorodek *Alcedo atthis*, brzegówka *Riparia riparia*, nurogęś *Mergus merganser*, pluszcz *Cinclus cinclus*; **ssaki:** wydra europejska *Lutra lutra*, bóbr europejski *Castor fiber*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony biocenoz górskiej doliny rzecznej o charakterze roztokowym wraz z występującymi tam zespołami organizmów rzecznych (ichtiofauna, fauna bezkręgowca).

Główne zagrożenia: 1) prace hydrotechniczne, 2) eksploatacja żwiru i kamieni, 3) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) penetracja przez ludzi (wędkarstwo, plażowicze).

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie prac utrzymaniowych z wyjątkiem miejsc potencjalnie zagrażających budynkom, 2) zakaz pozyskania żwiru z koryta i terasy, 3) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) ograniczenie wstępu na wyspy w okresie lęgowym ptaków.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt prawie w całości pokrywa się z obszarem Natura 2000 Dolina Białki PLH120024 i jest położony w Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu.

Przypisy: Amirowicz 2012, Augustyn 2006, IOP PAN 2006, Perzanowska 2012, Świerad 2003.

Lukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Dolna Białka (fot. Ł. Kajtoch)

*Pluszczyk *Cinclus cinclus* (fot. B. Binkiewicz)*

DOLINA CZARNEJ ORAWY

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Jabłonka / Chyżne, Jabłonka; nowotarski / Lipnica Wielka / Lipnica Wielka

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Kotlina Orawsko-Nowotarska

Zgłaszający: Dorota Horabik, Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 240,53 ha

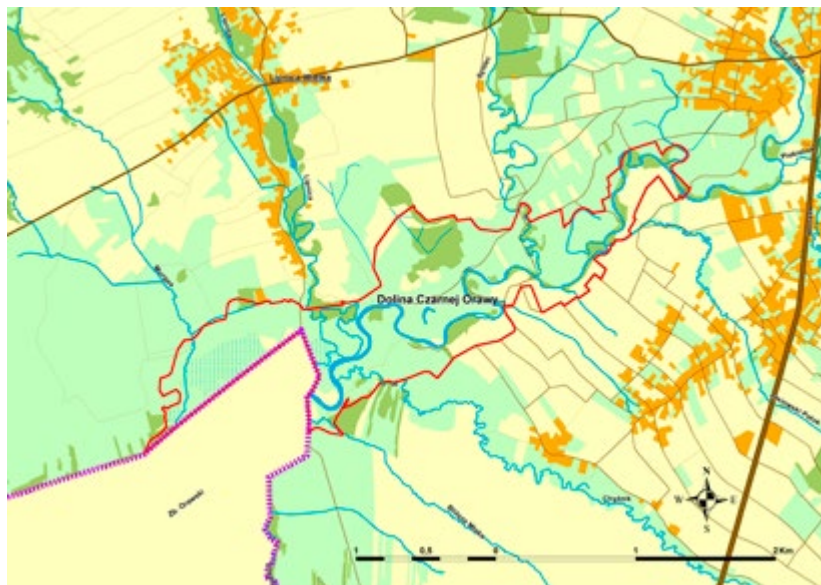
Forma własności: prywatna, Skarb Państwa (PGW Wody Polskie)

Rodzaj rezerwatu: wodny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenoz naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje fragment biegu doliny Czarnej Orawy między miejscowością Jabłonka a granicą Polski ze Słowacją (ujście do Zbiornika Orawskiego). Rzeka na odcinku w proponowanych granicach rezerwatu wyróżnia się naturalnym, meandrującym, a miejscami roztokowym korytem ze stromymi skarpami i licznym rumoszem drzewnym. W obrębie terasy zalewowej fragmenty łożowisk nadrzecznych z pozostałościami starorzeczy. Fragment koryta w granicach proponowanego rezerwatu stanowi jedno z ważniejszych miejsc lęgowych ptaków nadrzecznych w województwie małopolskim oraz istotne miejsce bytowania i rozrodu ryb.

Nieliczne zbiorniki stanowią dogodne miejsca dla płazów. Okoliczne pastwiska i mokradła są istotnym miejscem postoju ptaków w czasie migracji oraz zimowania. Z uwagi na odległość najbliższej zabudowy rzeka na tych odcinkach nie stwarza zagrożenia powodziowego. Daje to możliwość śledzenia naturalnych procesów hydrogeomorfologicznych. Pod względem walorów przyrodniczych, szczególnie występowania gatunków roślin rzadkich, zagrożonych wyginieciem i chronionych, do najcenniejszych fitocenoz należą torfowiskowe zespoły z klasy *Scheuchzerio-Caricetea nigraea* (szczególnie reprezentujące związek *Caricion davallianae*). Odnotowano występowanie m.in. takich zespołów jak: *Caricetum davallianae* – zespół turzycy Davalla, *Eleocharitetum quinqueflorae* – zespół ponikła skąpokwiatowego, *Caricetum paniceo-lepidocarphae* – zespół turzycy prosowatej i luszczkowatej lub zbiorowiska wysokich turzyc z dominacją *Carex paniculata*, przeplatane płatami zespołu turzycy obłej *Scorpidio-Caricetum diandrae*. W obrębie torfowisk mszarnych występują zbiorowiska reprezentujące zarówno klasę *Scheuchzerio-Caricetea nigraea* (np. dość rzadki w granicach zlewni Czarnej Orawy *Sphagno recurvi-Eriophoretum angustifolii* – zespół torfowca kończystego i wełnianki wąskolistnej), jak też klasę *Oxyccoco-Sphagnetum*. Odnotowano tu płaty zespołów: *Sphagno recurvi-Eriophoretum vaginati* – zespół torfowca kończystego i wełnianki pochwowatej oraz *Sphagnetum magellanici* – zespół torfowca magellańskiego.

Opis obiektów ochrony: siedliska: górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne (*Nymphaeion*, *Potamion*), pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków (*Thlaspietalia rotundifolii*); zarośla wierzby siwej na kamieńcach i żwirowiskach górskich potoków (*Salici-Myricaritetum*), ziołorośla górskie (*Adenostylin alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie *Arrhenatherion elatioris*, łąki wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*); kody siedlisk przyrodniczych: 6510, 3240, 3230, 3150, 91E0, 7110, 7140, 7230; **mszaki:** błyszczce włoskowane *Tomentypnum nitens*, torfowiec kończysty *Sphagnum fallax*, torfowiec czerwonawy *S. rubellum*, torfowiec brodawkowaty *S. papillosum*; **rośliny naczyniowe:** kukulka szerokolistna *Dactylorhiza majalis*, turzyca Davalla *Carex davalliana*, zimowit jesienny *Colchicum autumnale*, ponikło skąpokwiatowe *Eleocharis quinqueflora*, wełnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*, wełnianka wąskolistna *E. angustifolium*, żurawina błotna *Oxycoccus palustris*, bażyna czarna *Empetrum nigrum*, modrzewnica pospolita *Andromeda polifolia*, rosiczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*; **bezkęgowce:** pałątka pospolita *Lestes sponsa*, husarz mniejszy *Anax parthenope*; **ryby:** koza pospolita *Cobitis taenia*, głowacz białopłetwy *Cottus gobio*, brzanka karpacka *Barbus carpathicus*, głowacica *Hucho hucho*; **płazy:** kumak górski *Bombina variegata*; **ptaki:** błotniak łąkowy *Circus*

pygargus, orlik krzykliwy *Clanga pomarina*, bielik *Haliaeetus albicilla*, żuraw *Grus grus*, bączek *Ixobrychus minutus*, pliszka cytrynowa *Motacilla citreola*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*, mewa czarnogłowa *Ichthyaetus melanocephalus*, nurogęś *Mergus merganser*, cyranka *Spatula querquedula*, samotnik *Tringa ochropus*, zimorodek *Alcedo atthis*, żoła *Merops apiaster*, brzegówka *Riparia riparia*, zielonka *Zaporna parva*, kropiatka *Porzana porzana* oraz liczne ptaki migrujące i zimujące, szczególnie wodno-błotne; **ssaki**: wydra europejska *Lutra lutra*, wilk szary *Canis lupus*, bóbr europejski *Castor fiber*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony torfowisk wraz z charakterystyczną florą oraz koryta rzecznego jako siedliska gniazdowania ptaków i bytowania ryb. Wyróżniającym elementem obszaru jest niezwykle zróżnicowana mozaika różnych typów siedlisk w stosunku do niewielkiej powierzchni terenu, odzwierciedlająca gradienty głównych czynników odpowiedzialnych za rozwój poszczególnych typów siedlisk, przede wszystkim warunków hydrologicznych (stopień uwodnienia, udział w zasilaniu wód podziemnych o zróżnicowanej zawartości soli węglanowych i magnezowych itp.).

Główne zagrożenia: 1) melioracje na terenie i w otoczeniu torfowisk, 2) regulacje koryt rzecznych, 3) celowe zalesianie, 4) zaniechanie ekstensywnego pasterstwa i łąkarstwa.

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie meliorowania gruntów oraz prowadzenia prac utrzymaniowych na ciekach wodnych, 2) promowanie ekstensywnego pasterstwa i łąkarstwa, 3) zakaz celowego zalesiania gruntów.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt pokrywa się w całości z

Południowomałopolskim Obszarem Chronionego Krajobrazu i częściowo z obszarem Natura 2000 Czarna Orawa PLH120002.

Przypisy: Kajtoch Ł. – dane niepubl., Stańko i Kieszewicz 2010.

Dorota Horabik,
Łukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Dolina
Czarnej Orawy (fot. T. Wilk)

DOLINA RZEKI SZTOŁY

Powiat / gmina / miejscowość: olkuski / Olkusz i Bukowno / Żurada i Bukowno

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Olkuska

Zgłaszający: Łukasz Piechnik

Powierzchnia: 16,06 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Olkusz)

Rodzaj rezerwatu: wodny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny: biocenoz naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Źródłowy odcinek nieuregulowanej, małej rzeki złobiącej dolinę wciosową w piaskach polodowcowych. Na dnie i zboczach doliny mozaika siedlisk od lasów łęgowych, poprzez torfowiska niskie i szuwały turzycowe, po bory sosnowe i sosnowo-świerkowe.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: szczelinowo-krasowe źródło rzeki Sztoły o charakterze podzboczowym, przykorytowym i spływowym. Woda ze źródła wypływa ze środkowotriasowych wapieni, margli i dolomitów przykrytych plejstocenijskimi osadami fluwioglacjalnymi. Wydajność

źródła sięga 65,4 l/s (2014 r.). Źródło znane również pod nazwami „Źródło w Żuradzie” lub „Źródło św. Krzysztofa”. Dolina wciosowa przebiegająca przez obszary piaszczyste będące stożkami napływowymi powstałymi w plejstocenie. Dolina posiada strome, wycięte w piaszczystym podłożu zbocza, porośnięte kompleksem leśnym; **siedliska**: bory sosnowo-świerkowe z domieszką buka, w dniu wąwozu roślinność o charakterze łągowym; **rośliny naczyniowe**: ostrzew spłaszczony *Blysmus compressus*, ponikło skąpokwiatowe *Eleocharis quinqueflora*, wełnianka wąskolistna *Eriophorum angustifolium*, kolcowidłak jałowcowaty *Spinulum annotinum*, kukulka plamista *Dactylorhiza maculata*, kukulka szerokolistna *D. majalis*, kruszczyk rdzawoczerwony *Epipactis atrorubens*, kosaciec syberyjski *Iris sibirica*, pomocnik baldaszkowy *Chimaphila umbellata*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*; **gady**: żmija zygzakowata *Vipera berus*, zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix*, padalec kolchidzki *Anguis colchica*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona wymagana z uwagi na dużą wartość krajobrazową i geologiczną obszaru ukształtowanego przez działalność wód niewielkiej rzeki. Zbiorowiska roślinności szuwarowej i lasów łągowych związane z rozlewiskami niewielkich cieków wodnych.

Główne zagrożenia: 1) działalność górnicza w bezpośredniej bliskości doliny rzeki – zmiana poziomu wód gruntowych, 2) nadmierna penetracja turystyczna zwłaszcza w pobliżu źródła, 3) gospodarka leśna, 4) nielegalne poruszanie się pojazdami silnikowymi.

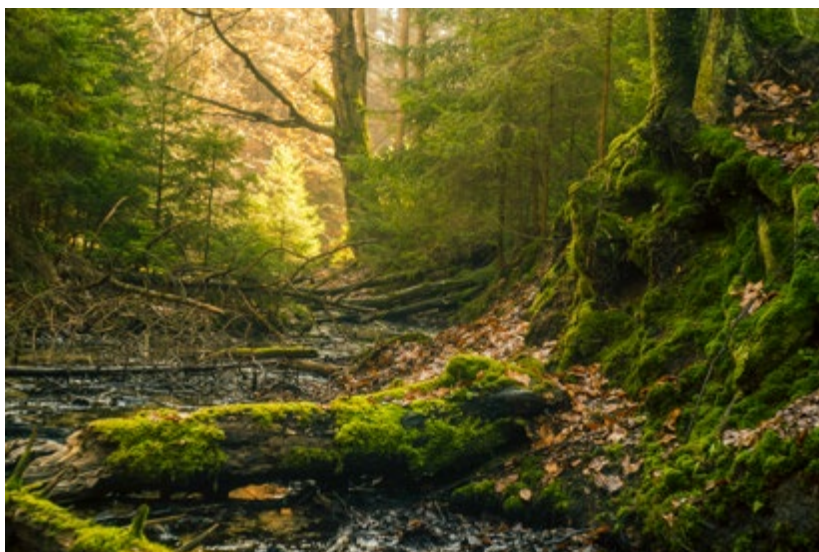
Propozycje działań ochronnych: 1) ograniczenie presji górnictwa w bezpośredniej bliskości doliny, 2) ograniczenie presji turystycznej (kanalizacja ruchu turystycznego).

Historia ochrony: Dolina rzeki Sztoly była od końca lat 50. XX w. proponowana jako rezerwat chroniący populacje rzadkich na niżu i reliktowych mchów, m.in. mszaru krokiewkowatego *Paludella squarrosa*. Chociaż notowania niektórych wspomnianych w pracy gatunków mają najpewniej charakter historyczny, to obszar ten nadal jest miejscem interesującym pod względem różnorodności mszaków. W latach 90. XX w. pojawił się projekt utworzenia obszaru chronionego krajobrazu „Dolina Sztoly” (najnowsze propozycje dotyczyły utworzenia zespołu przyrodniczo krajobrazowego).

Powiązanie z innymi formami ochrony: Proponowany rezerwat znajduje się w obrębie Parku Krajobrazowego Dolinki Krakowskie. Źródło rzeki Sztoly jest pomnikiem przyrody.

Przypisy: Bacler 2001, Bacler i Stebel 1998, Baścik i Dmytrowski 2014, Cabała 1994, Koptyńska i Kotański 2007, Kuc 1956, 1959, Palmąka i in. 2014, Tokarska-Guzik 1997.

Łukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Dolina rzeki Sztoły (fot. P. Łaś)

Rozlewiska rzeki Sztoły (fot. Ł. Piechnik)

BAGNA PUSZCZY DULOWSKIEJ

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Krzeszowice / Wola Filipowska; chrzanowski / Trzebinia / Dulowa

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Rów Krzeszowski

Zgłaszający: Łukasz Piechnik

Powierzchnia: 80,85 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krzeszowice i Nadleśnictwo Chrzanów)

Rodzaj rezerwatu: wodny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenozy naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Proponowany do ochrony rezerwatowej obszar obejmuje cenny przyrodniczo i krajobrazowo fragment doliny potoku Chechło. Potok i jego liczne dopływy płyną na tym odcinku przez wschodnią część kompleksu leśnego Puszcza Dulowska, nawadniając olsy, szuwały turzycowe i torfowiska niskie będące ostoją fauny wodno-błotnej.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: trzeciorzędowe, tektoniczne zapadlisko wypełnione osadami miocenijskimi, przykrytymi piaskami i glinami czwartorzędowymi naniesionymi przez wody roztopowe lodowców,

całość stanowi równinę sandrową powstałą na przedpolu moren czołowych; **siedliska:** ols porzeczkowy *Ribeso nigri-Alnetum*, śródłądowy bór wilgotny *Molinio-Pinetum*, sosnowy bór bagienny *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, zarośla łożowe *Salici-Franguleto* i *Salicetum pentandro-cinereae*, szuwar trzcinowy *Phragmitetum australis*, zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*); **rośliny naczyniowe:** widłak goździsty *Lycopodium clavatum*, kolcowidłak jałowcowaty *Spinulum annotinum*, wawrzynek wilczczyko *Daphne mezereum*, bagno zwyczajne *Rhododendron tomentosum*, żywiec gruczołowaty *Cardamine glanduligera*, gwiazdnica długolistna *Stellaria longifolia*, turzycza kulista *Carex globularis*, ciemiężycza zielona *Veratrum lobelianum*, gnidosz rozesłany *Pedicularis sylvatica*, mieczyk dachówkowaty *Gladiolus imbricatus*, listera jajowata *Listera ovata*, kukulka szerokolistna *Dactylorhiza majalis*; **bezzuchowce:** minóg strumieniowy *Lampetra planeri*; **płazy:** traszka górską *Ichthyosaura alpestris*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, traszka zwyczajna *Lissotriton vulgaris*; **gady:** żmija zygzakowata *Vipera berus*; **ptaki:** derkacz *Crex crex*, wodnik *Rallus aquaticus*, czajka *Vanellus vanellus*, żuraw *Grus grus*, bocian czarny *Ciconia nigra*; **ssaki:** bóbr europejski *Castor fiber*, wydra europejska *Lutra lutra*, wilk szary *Canis lupus*, łos euroazjatycki *Alces alces*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych doliny potoku Chechło wraz z jego dopływami, podmokłymi lasami (olsy i bory wilgotne), szuwarami turzycowymi i torfowiskami niskimi oraz stanowiskami chronionych gatunków wodno-błotnych roślin i zwierząt.

Główne zagrożenia: 1) plany budowy drogi łączącej autostradę A4 z drogą krajową nr 79, 2) odwadnianie terenu poprzez melioracje, 3) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna.

Propozycje działań ochronnych: 1) ochrona ścisła i monitoring naturalnych procesów.

Historia ochrony: Początki ochrony górnego odcinka doliny potoku Chechło w Puszczy Dulowskiej sięgają roku 1933. Inicjatorem utworzenia rezerwatu był ówczesny właściciel majątku Płaza – hr. A. Starzeński. Na jego wniosek powołano las ochronny o powierzchni 268,82 ha o dużym znaczeniu przyrodniczo-naukowym. Po wojnie i znacjonalizowaniu lasów Puszczy Dulowskiej planowano utworzenie rezerwatu leśno-faunistycznego „Oblaszki”. Rezerwat miał chronić dobrze zachowane płaty torfowisk oraz miejsce tokowiska cietrzewi *Lyrurus tetrix*. Nie było jednak przychylności ówczesnych władz, aby utworzyć rezerwat. Ostatnie duże fragmenty torfowisk zostały zdegradowane na skutek budowy autostrady A4, co przekreśliło plany objęcia ich ochroną.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obszar w całości położony jest na terenie Tenczyńskiego Parku Krajobrazowego.

Przypisy: Mazaraki 1957, Dąbrowska 1972, Jamrozy 2000, Pabijan i Babik 2006, Wika i in. 1998b, Wilk i in. 2015, Zemanek 1974.

Lukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Bagna Puszczy Dulowskiej (fot. P. Skucha)

Łosie euroazjatyckie Alces alces w Puszczy Dulowskiej (fot. K. Kurlił-Heller)

JADOWNICKIE JEZIORA

Powiat / gmina / miejscowość: tarnowski / Wietrzychowice / Jadowniki Mokre

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Nizina Nadwiślańska

Zgłaszający: –

Powierzchnia: 30,80 ha

Forma własności: prawdopodobnie gminne

Rodzaj rezerwatu: wodny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny: biocenoz naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): wodny: jezior mezotroficznych i eutroficznych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje dwa starorzecza, które są związane albo z dawnym korytem Dunajca, albo z rzeką Kisieliną. Starorzecze na północny wschód od Jadownik Mokrych jest stale zasilane wodą z potoku i ma stały poziom otwartej wody. Strefa szuwarów jest ograniczona, ale toń porasta roślinność pływająca. Starorzecze na północny zachód od Jadownik Mokrych okresowo wysycha w części i jest silnie porośnięte szuwarem trzcinowym. Teren proponowanego rezerwatu wykorzystywany jest jako łowisko wędkarskie.

Opis obiektów ochrony: siedliska: starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne (*Nymphaeion, Potamion*); kody siedlisk przyrodniczych: 3150; **plazy:** kumak nizinny *Bombina bombina*, ropucha zielona *Bufo viridis*; **ptaki:** wodnik *Rallus aquaticus*, bączek *Ixobrychus minutus*, zimorodek *Alcedo atthis*, błotniak łąkowy *Circus pygargus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien być powołany celem ochrony starorzeczy jako siedliska awifauny i herpetofauny oraz roślinności wodnej.

Główne zagrożenia: 1) prace melioracyjne, 2) zasypywanie starorzeczy, 3) odpływ wody i brak wystarczającego zasilania wodą, 4) penetracja przez ludzi (wędkarze).

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie prac melioracyjnych i utworzenie zastawek ograniczających odpływ wody, 2) zakaz zmiany przeznaczenia gruntów, w tym zasypywania starorzeczy, 3) ograniczenie wstępu na część zbiornika w okresie lęgowym.

Historia ochrony: Obiekt proponowany do ochrony jako rezerwat od połowy lat 90. XX w.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Użytek ekologiczny „Jezioro Święcone”, obszar częściowo pokrywa się również z obszarem Natura 2000 Dębówka nad rzeką Uszewką PLH120066 oraz Radłowsko-Wierzchosławickim Obszarem Chronionego Krajobrazu.

Przypisy: Kajtoch Ł. – dane niepubl., Zięba 1995.

Lukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Jadownickie Jeziora (fot. Ł. Kajtoch)

Opis obiektów ochrony: siedliska: starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne (*Nymphaeion*, *Potamion*), ziołorośla nadrzeczne, łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*); kody siedlisk przyrodniczych: 3150, 91E0; **płazy:** kumak nizinny *Bombina bombina*, rzekotka *Hyla* sp., traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, ropucha zielona *Bufo viridis*; **ptaki:** wodnik *Rallus aquaticus*, bączek *Ixobrychus minutus*, remiz *Remiz pendulinus*, pliszka cytrynowa *Motacilla citreola*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, dzięcioł białoszyi *Dendrocopos syriacus*, cyranka *Spatula querquedula*, płaskonos *S. clypeata*, zimorodek *Alcedo atthis*; **ssaki:** wydra europejska *Lutra lutra*, bóbr europejski *Castor fiber*, łosć euroazjatycki *Alces alces*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien być powołany celem ochrony starorzeczy jako siedliska awifauny, herpetofauny, fauny bezkręgowców wodnych i roślinności wodnej.

Główne zagrożenia: 1) prace melioracyjne, 2) zasypywanie starorzeczy, 3) odpływ wody i brak wystarczającego zasilania wodą, 4) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 5) penetracja przez ludzi (wędkarze).

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie prac melioracyjnych i utworzenie zastawek ograniczających odpływ wody, 2) zakaz zmiany przeznaczenia gruntów, w tym zasypywania starorzeczy, 3) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) ograniczenie wstępu w okresie lęgowym.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: użytek ekologiczny „Obszar łęgowy ptactwa wodnego – duża i mała wyspa w miejscowości Brzegi”.

Przypisy: Kajtoch Ł. – dane niepubl.

Lukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Starorzecza Brzegi (fot. Ł. Kajtoch)

WIŚLIKO MIEJSCE

Powiat / gmina / miejscowość: wadowicki / Spytkowice / Miejsce

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Kotlina Oświęcimska

Zgłaszający: –

Powierzchnia: 72,28 ha

Forma własności: większość – Skarb Państwa (PGW Wody Polskie), prywatna

Rodzaj rezerwatu: wodny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny: biocenoz naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje trzy połączone starorzecza wiślane powstałe w wyniku skrócenia biegu koryta. Starorzecza te zasilane są wodą z potoku Bachówka. Dobrze wykształcone są zarówno zbiorowiska roślin bagiennych (pasy szuwarów), jak również typowe zbiorowiska roślin wodnych (pływających i zanurzonych). W otoczeniu starorzecza wschodniego rośnie stary łęg wierzbowo-topolowy.

Opis obiektów ochrony: siedliska: starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne (*Nymphaeion*, *Potamion*), łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-inca-*

nae); kody siedlisk przyrodniczych: 3150, 91E0; **rośliny naczyniowe**: grzybieńczyk wodny *Nymphoides peltata*, kotewka orzech wodny *Trapa natans*, grzybienie białe *Nymphaea alba*, grążel żółty *Nuphar lutea*, rdestnica połyskująca *Potamogeton lucens*, rdestnica stępiąca *P. obtusifolius*, wywłócznik kłosowy *Myriophyllum spicatum*; **plazy**: kumak nizinny *Bombina bombina*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*; **ptaki**: zimorodek *Alcedo atthis*, rybitwa białowąsa *Chlidonias hybrida*, wodnik *Rallus aquaticus*, bączek *Ixobrychus minutus*, bąk *Botaurus stellaris*, jarzębatka *Sylvia nisoria*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*; **ssaki**: wydra europejska *Lutra lutra*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien być powołany celem ochrony starorzeczy jako siedliska awifauny, herpetofauny i roślinności wodnej (prawdopodobnie także fauny bezkręgowców wodnych).

Główne zagrożenia: 1) eutrofizacja, 2) wprowadzanie obcych gatunków ryb, 3) odpływ wody i brak wystarczającego zasilania wodą, 4) penetracja przez ludzi (wędkarze).

Propozycje działań ochronnych: 1) ograniczenie odpływu wody, 2) ograniczenie eutrofizacji poprzez wprowadzenie buforu wokół starorzecza z zakazem stosowania nawozów, 3) zakaz wprowadzania obcych gatunków ryb, 4) ograniczenie wstępu w okresie lęgowym.

Historia ochrony: Obiekt proponowany do ochrony jako rezerwat od połowy lat 90. XX w.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt prawie w całości pokrywa się z obszarami Natura 2000 Wiślicka PLH120084 i Dolina Dolnej Skawy PLB120005.

Przypisy: Blarowski 1997, Głowaciński i in. 2011, Łaciak i Łaciak 2016, Nallengast 2018, Pabijan 2010, Zajac 2017, Zajac i in. 2013, http://www.ine.eko.org.pl/index_areas.php?rek=764.

Lukasz Kajtoch

Ślepowrony *Nycticorax nycticorax* (Fot. M. Ledwoń)

Proponowany rezerwat Wiślisko Miejsce (fot. Z. Szyndlar)

Kotewka orzech wodny Trapa natans (fot. Ł. Piechnik)

NIEDZIELISKA

Powiat / gmina / miejscowość: brzeski / Szczurowa / Niedzieliska

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Podgórze Bocheńskie

Zgłaszający: Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 7,94 ha

Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: wodny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje dwie śródleśne nisze torfowiskowe. Obszar z uwagi na zabagnienie użytkowany jest w ograniczonym stopniu. W północnej części obiektu występuje świeżo zarośnięty zbiornik wodny wypływający się w kierunku południowym. Dominuje tu turzycza dzióbkowata, natomiast w centralnej części – szuwar pałki szerokolistej *Typha latifolia*. Południowa enklawa to zbiornik wodny z dużymi wahaniami poziomu lustra wody, okresowo wysychający. W centralnej części przez cały rok utrzymuje się otwarte lustro wody z licznym udziałem grążela żółtego *Nuphar lutea* i grzybieniami białymi *Nymphaea alba*. Zrąb roślinności szuwarowej tworzy zespół oczeretu jeziornego *Schoenoplectus lacustris*. Brzegi porasta szuwar turzycy dzióbkowej, przechodzący w mszar welniankowo-torfowcowy.

W miejscach odsłoniętego dna, pomiędzy mszarem a otwartym lustrem wody, rozwijają się zbiorowiska roślinne charakterystyczne dla siedlisk chronionych w ramach sieci Natura 2000: brzegi i osuszane dna zbiorników wodnych (3130). W granicach obszaru gniazdują ptaki wodno-błotne, w tym żuraw. Ssakiem regularnie pojawiającym się w granicach obszaru jest łoś.

Opis obiektów ochrony: siedliska: mszar wełniankowo-torfowcowy, brzegi lub osuszane dna zbiorników, eutroficzny zbiornik wodny; kody siedlisk przyrodniczych: 7140, 3130, 3150; **mszaki:** torfowiec ząbkowany *Sphagnum denticulatum*, torfowiec szpiczastolistny *S. cuspidatum*; **rośliny naczyniowe:** rosziczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*, turzycza dzióbkowata *Carex rostrata*, sit drobny *Juncus bulbosus*, sit rozpierzchły *Juncus effusus*, wąkrota zwyczajna *Hydrocotyle vulgaris*, pływacz zwyczajny *Utricularia vulgaris*, grzybieniec biały *Nymphaea alba*, grąźel żółty *Nuphar lutea*; **plązy:** kumak nizinny *Bombina bombina*, rzekotka *Hyla* sp., traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, żaba zwinka *Rana dalmatina*; **ptaki:** żuraw *Grus grus*, kszczyk *Gallinago gallinago*, samotnik *Tringa ochropus*; **ssaki:** wydra europejska *Lutra lutra*, bóbr europejski *Castor fiber*, łoś euroazjatycki *Alces alces*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien być powołany celem ochrony kompleksu torfowiskowo-wodnego wraz z występującymi tam gatunkami roślin, płazów i ptaków.

Główne zagrożenia: 1) odpływ wód z niecek torfowiskowych, 2) pozyskanie drewna w otoczeniu, 3) zarastanie obrzeży torfowiska.

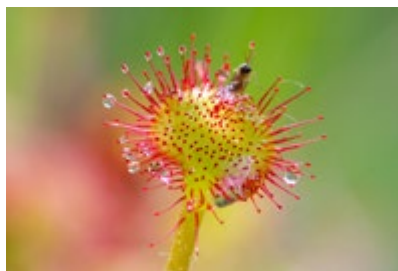
Propozycje działań ochronnych: 1) budowa zastawek ograniczających odpływ wód, 2) wytyczenie otuliny, w obrębie której gospodarka leśna powinna być ograniczona, 3) okresowe odkrzaczanie brzegów torfowiska.

Historia ochrony: Obiekt proponowany do ochrony jako rezerwat od połowy lat 90. XX w.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt położony w całości w Bratucickim Obszarze Chronionego Krajobrazu, w pobliżu obszarów Natura 2000 Dolina rzeki Gróbki PLH120067 i Dębówka nad rzeką Uszewką PLH120066.

Przypisy: Kajtoch Ł. – dane niepubl., Zięba 1995.

Łukasz Kajtoch

Rosiczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia* i rzekotka *Hyla* sp. (fot. B. Binkiewicz)

Proponowany rezerwat Niedzieliska (fot. D. Horabik)

STAWY W SPYTKOWICACH

Powiat / gmina / miejscowość: wadowicki / Spytkowice / Spytkowice;
oświęcimski / Zator / Zator

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Kotlina Oświęcimska

Zgłaszający: Damian G. Wiehle

Powierzchnia: 414,28 ha

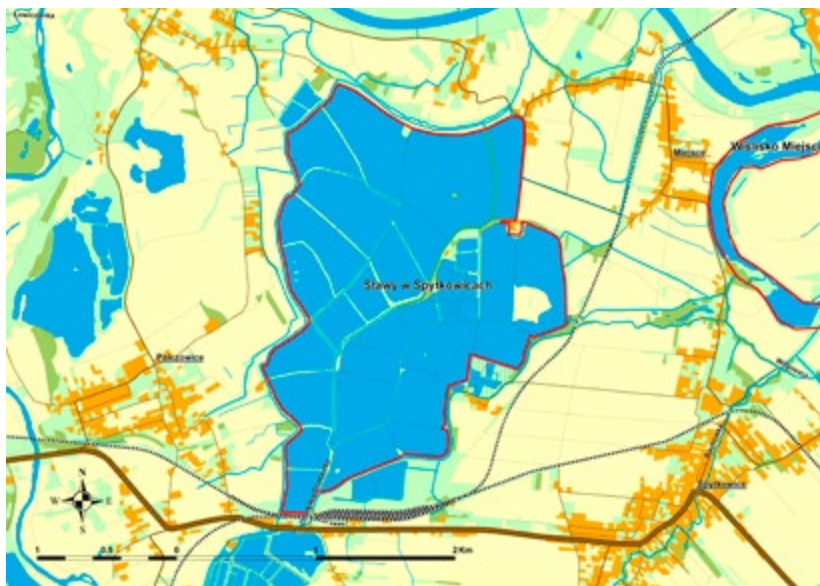
Forma własności: Skarb Państwa, obecnie powierzony Rybackiemu Zakładowi Doświadczalnemu w Zatorze jako filii Instytutu Rybactwa Śródlądowego im. Stanisława Sakowicza

Rodzaj rezerwatu: wodny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: ptaków

Typ i podtyp (ekosystem): różnych ekosystemów: ekosystemów wodnych i nieleśnych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Kompleks w zakresie jednej własności tworzy 29 stawów, których całkowita powierzchnia ogroblowana obejmuje ok. 485 ha, a powierzchnia lustra wody ok. 410 ha. Wielkość poszczególnych stawów waha się w granicach 4-55 ha (18 stawów ma ponad 10 ha). Znajdują się tam trzy kategorie stawów, które pozwalają prowadzić pełną hodowlę (rozmród) karpia konsumpcyjnego i innych gatunków ryb słodkowodnych. Z racji położenia obiektu w bezpośrednim sąsiedztwie Wisły (szlaku migracyjnego) i ujściu do niej Ska-

wy wyróżnia się wyjątkowym bogactwem ptaków środowisk wodno-błotnych w tej części kraju, stanowiąc tym samym najwartościowszy obiekt stawowy w tej części doliny górnej Wisły.

Opis obiektów ochrony: siedliska: roślinność stawów tworzą zbiorowiska należące do klas: *Lemnetea*, *Potamogetonetea*, *Phragmitetea* i *Alnetea glutinosae*; **rośliny naczyniowe:** wglębka *Riccia* sp., salwinia pływająca *Salvinia natans*, pływacz zwyczajny *Utricularia vulgaris*, żabiściek pływający *Hydrocharis morsus-ranae*, rześa *Lemna* sp., rdestnica *Potamogeton* sp., rdest ziemnowodny *Polygonum amphibium* (obie formy), grąźel *Nuphar* sp., kotewka orzech wodny *Trapa natans*, grzybieńczyk wodny *Nymphoides peltata* (dominujący), jezo-główka *Sparganium* sp., skrzyp bagienny *Equisetum fluviatile*, rzepicha ziemnowodna *Rorippa amphibia*, strzałka wodna *Sagittaria sagittifolia*, żabieniec babka wodna *Alisma plantago-aquatica*, ponikło błotne *Eleocharis palustris*, trzcina pospolita *Phragmites australis*, manna mielec *Glyceria maxima*, tatarak zwyczajny *Acorus calamus*, pałka szerokolistna *Typha latifolia*, szalej jadowity *Cicuta virosa*, kosaciec żółty *Iris pseudacorus*, turzyce *Carex* sp., mozga trzcino-wata *Phalaris arundinacea* i in.; **ryby:** piskorz *Misgurnus fossilis*; **plązy:** traszka zwyczajna *Lissotriton vulgaris*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*, ropucha szara *Bufo bufo*, ropucha paskówka *Epidalea calamita*, ropucha zielona *Bufo viridis*, rzekotka *Hyla* sp., grupa żab zielonych – w tym żaba śmieszka *Pelophylax ridibundus*, żaba wodna *P. esculentus*, żaba jeziorkowa *P. lessonae*, żaba trawna *Rana temporaria*, żaba moczarowa *R. arvalis*; **gady:** zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix*; **ptaki:** 236 gatunków, z czego 110 uznano za lęgowe, a pozostałe 126 za przelotne lub zalatujące; gatunki ptaków odnotowane na terenie Stawów w Spytkowicach stanowią obecnie 70% gatunków stwierdzonych w Małopolsce, a liczebność odnotowanych stad wybranych migrujących blaszkodziobych należy do największych na południu Polski; charakterystycznym gatunkiem jest rybitwa białowąsa *Chlidonias hybrida*, która ma tu jedno z najliczniejszych stanowisk w kraju; **ssaki:** wydra europejska *Lutra lutra*, bóbr europejski *Castor fiber*, łasica pospolita *Mustela nivalis*, gronostaj europejski *Mustela erminea*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien być powołany w celu ochrony bioróżnorodności awifauny lęgowej, przelotnej i zimującej, w tym zbiorowisk roślinnych będących miejscem występowania pozostałych przedstawicieli flory i fauny w tej części doliny górnej Wisły.

Główne zagrożenia: 1) zaniechanie dotychczasowej gospodarki rybackiej, 2) polowania zbiorowe na ptaki wodne.

Propozycje działań ochronnych: 1) prowadzenie gospodarki rybackiej, 2) usuwanie roślinności ze stawów nieużytkowanych rybacko, 3) wyeliminowanie polowań zbiorowych na terenie stawów na ptaki wodno-błotne.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w obszarze Natura 2000 Dolina Dolnej Skawy PLB120005.

Przypisy: Kapusta 1988, Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Walasz 2000, Walasz i Mielczarek 1992, Wasielewski 1973, Wiehle 1999, 2002, 2015, 2016, 2017, 2020a, Wiehle i Bonczar 2007, Wiehle i in. 2002, Wiehle i Malczyk 2005, 2009, Wilk i in. 2015.

Damian G. Wiehle

Proponowany rezerwat Stawy w Spytkowicach (fot. D. Wiehle)

Rybitwa białowąsa Chlidonias hybrida (fot. M. Ledwoń)

UROCZYSKA BRATUCICKIE

Powiat / gmina / miejscowość: bocheński / Rzezawa / Bratucice

Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Podgórze Bocheńskie

Zgłaszający: Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 13,74 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Brzesko)

Rodzaj rezerwatu: torfowiskowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fitocenotyczny: bioce-
noz naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): torfowiskowy (bagienny): torfowisk przejścio-
wych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje trzy śródlądowe zagłębienia, w których rozwinęły się torfowiska – środowisko bardzo rzadko reprezentowane w aktualnym krajobrazie zachodniej części Kotliny Sandomierskiej w granicach województwa małopolskiego. W otoczeniu znajduje się ponad 100-letni bór sosnowy. Druga enklawa proponowanego rezerwatu to płat 140-letniego olsu w źródłisku strumienia.

Opis obiektów ochrony: siedliska: torfowisko przejściowe, ols; **plązy:** rzekotka *Hyla* sp., żaba zwinka *Rana dalmatina*; **ptaki:** żuraw *Grus grus*, samotnik *Tringa ochropus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien być powołany celem ochrony torfowiska i olsu.

Główne zagrożenia: 1) odpływ wód z niecek torfowiskowych, 2) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 3) zarastanie torfowiska.

Propozycje działań ochronnych: 1) budowa zastawek ograniczających odpływ wód, 2) wytyczenie otuliny, w obrębie której gospodarka leśna powinna być ograniczona, 3) okresowe odkrzaczanie brzegów torfowiska, 4) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt leży w granicach Bratucickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, częściowo pokrywa się z użytkiem ekologicznym “Radziejów”, w pobliżu znajdują się obszary Natura 2000 Dolina rzeki Gróbkki PLH120067 i Dębówka nad rzeką Uszewką PLH120066.

Przypisy: Kajtoch Ł. – dane niepubl., Zięba 1995.

Łukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Uroczyska Bratucickie (fot. Ł. Kajtoch)

TORFOWISKA W BUKOWNIE

Powiat / gmina / miejscowość: olkuski / Bukowno / Bukowno

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Pagóry Jaworznickie

Zgłaszający: Łukasz Piechnik

Powierzchnia: 87,55 ha

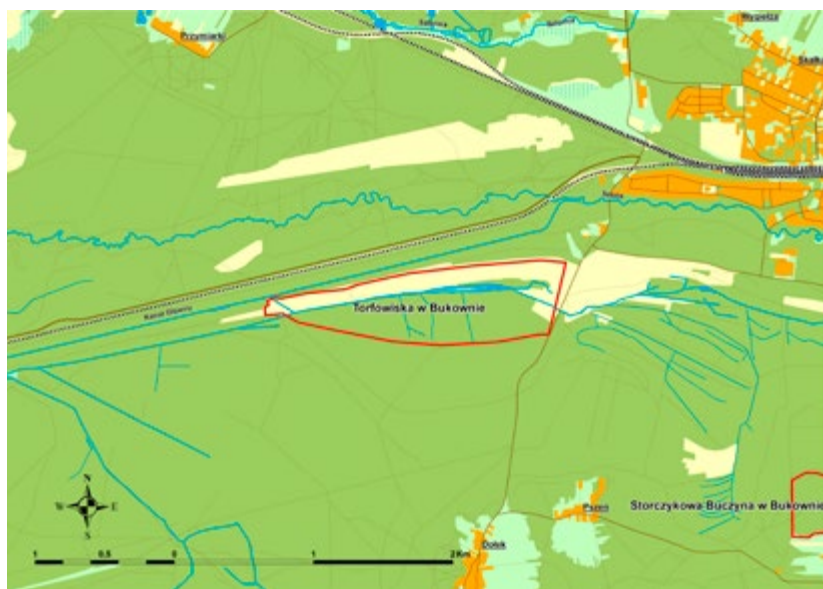
Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Chrzanów)

Rodzaj rezerwatu: torfowiskowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny: biocenoz naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): torfowiskowy (bagienny): torfowisk wysokich

Główna forma ochrony: częściowa

Charakterystyka obiektu: Najniższa część dawnej kopalni piasku z licznymi wysiękami wodnymi, obecnie zarastająca roślinnością torfowiskową, szuwarową i borem bagiennym. Przez środek obiektu przepływa bezimienny ciek wodny, miejscami tworząc płytkie rozlewiska z ziołoroślami i szuwarem trzcinowym. Nad brzegiem ciek znajdują się wydmy z roślinnością napiaskową.

Opis obiektów ochrony: siedliska: inicjalne torfowiska węglanowe – młaki z kosatką kielichową *Tofieldia calyculata* tworzące się na wypływach wód gruntowych bogatych w minerały, płyty szuwaru trzcinowego *Phragmitetum australis* w mozaice z murawami *Koelerion glaucae* i spontanicznymi zaroślami sosny zwyczajnej; **rośliny naczyniowe:** kosatka kielichowa *Tofieldia calyculata*, widła-

czek torfowy *Lycopodiella inundata*, kruszczyk błotny *Epipactis palustris*, rosziczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*, karmnik kolankowaty *Sagina nodosa*, skrzyp pstry *Equisetum variegatum*, centuria nadobna *Centaureum pulchellum*, tłustoż pospolity *Pinguicula vulgaris*, lipiennik Loesela *Liparis loeselii*, wierzba piaszkowa *Salix repens* var. *arenaria*, kocanki piaszkowe *Helichrysum arenarium*; **płazy**: ropucha paskówka *Epidalea calamita*, ropucha zielona *Bufo viridis*; **ptaki**: żuraw *Grus grus*, dudek *Upupa epops*, bocian czarny *Ciconia nigra* (żerowisko), wodnik *Rallus aquaticus*, sieweczka rzeczna *Charadrius dubius*, cietrzew *Lyrurus tetrix* (sporadycznie); **ssaki**: bóbr europejski *Castor fiber*, wydra europejska *Lutra lutra*, wilk szary *Canis lupus*, łось euroazjatycki *Alces alces*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona ze względów naukowych i dydaktycznych mozaiki wielogatunkowych zbiorowisk roślinnych, m.in. torfowisk alkalicznych, młak z kosatką kielichową *Tofieldia calyculata*, szuwarów oraz muraw psammofilnych. Otoczenie proponowanego do ochrony obszaru stanowią zreakulturowane wyrobiska po dawnej eksploatacji piasku podsadzkowego oraz monokultury sosnowe.

Główne zagrożenia: 1) gospodarka leśna – zalesianie, 2) nadmierna penetracja terenu przez ludzi – pożary, zaśmiecanie, nielegalne rajdy pojazdami silnikowymi, 3) sukcesja w kierunku leśnym, zarastanie przez sosnę zwyczajną i brzozę brodawkową.

Propozycje działań ochronnych: Monitoring procesów sukcesji i poziomu wód gruntowych, usuwanie samosiewów sosny zwyczajnej i brzozy brodawkowej. Skuteczne egzekwowanie zakazu rozpalania ognisk, pozostawiania odpadów oraz poruszania się pojazdami silnikowymi po omawianym terenie.

Historia ochrony: Propozycja ochrony tego terenu pojawiła się po raz pierwszy przy okazji opracowania pt. „Aktualizacja inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczej terenu położonego w gminie Bukowno – Etap I (powierzchnia ok. 1450 ha)”. Została

Kruszczyk błotny Epipactis palustris
(fot. Ł. Piechnik)

sporządzona dokumentacja przyrodnicza i zaproponowano utworzenie użytku ekologicznego „Źródliśka na piaskowni w Bukowni”. Urząd Miasta Bukowno posiada dokumentację, ale dotąd nie podjęto kroków w celu ochrony tego terenu. W listopadzie 2023 r. omawiany teren włączono jako eksklawę do obszaru Natura 2000 Dolina Białej Przemszy PLH240038.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w granicach obszaru Natura 2000 Dolina Białej Przemszy PLH240038.

Przypisy: Czyłok 1997, Błońska 2010, Palmąka i in. 2014, Zduńczyk i Piechnik 2019.

Łukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Torfowiska w Bukowni (fot. Ł. Piechnik)

TORFOWISKO MOCHNACZKA

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Krynica-Zdrój / Mochnaczka Niżna

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Sądecki

Zgłaszający: Maksymilian Syrratt

Powierzchnia: 9,61 ha

Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: torfowiskowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny; zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): torfowiskowy (bagienny); torfowisk niskich

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Obszar przypotokowy torfowiska źródłowego wokół potoku Fataloszka będącego dopływem Mochnaczki, pomiędzy miejscowościami Mochnaczka Niżna i Wyżna, gdzie dominuje zespół *Caricetum davallianae* z charakterystycznymi gatunkami dla torfowisk alkalicznych, szczególnie storczykowatych. Torfowiska alkaliczne występują z mozaiką łąk podmokłych.

Opis obiektów ochrony: siedliska: górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk; kody siedlisk przyrodniczych: 7230; **rośliny naczyniowe:** kruszczyk błotny *Epipactis palustris*, gółka długoostrogowa *Gymnadenia conopsea*, kukułka szerokolistna *Dactylorhiza majalis*,

kukułka krwista *D. incarnata*, storczyca kulista *Traunsteinera globosa*; **beżuchowce**: minóg strumieniowy *Lampetria planeri*; **ryby**: pstrąg potokowy *Salmo trutta m. fario*; **ptaki**: derkacz *Crex crex*, gąsiorek *Lanius collurio*, orlik krzykliwy *Clanga pomarina*, przepiórka *Coturnix coturnix*, podróżniczek *Luscinia svecica*; **ssaki**: bóbr europejski *Castor fiber*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie torfowiska źródłiskowego z rzadkimi i chronionymi gatunkami roślin.

Główne zagrożenia: 1) melioracje, osuszanie terenów bagiennych, 2) zmiany składu gatunkowego (sukcesja), 3) zmiany klimatyczne – susze.

Propozycje działań ochronnych: 1) kontynuacja użytkowania kośnego, 2) zaniechanie melioracji.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Torfowisko położone w całości w Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu oraz obszarach Natura 2000 Ostoja Popradzka PLH120019 i Beskid Niski PLB180002.

Przypisy: Basiaga i in. 1994, Denisiuk 1993.

Dorota Horabik, Łukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Torfowisko Mochnaczka (fot. Ł. Kajtoch)

Orlik krzykliwy Clanga pomarina (fot. B. Binkiewicz)

BIAŁY POTOK

Powiat / gmina / miejscowość: tatrzański / Kościelisko / Witów

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Bruzda Podtatrzańska

Zgłaszający: Anna Ociepa

Powierzchnia: 53,42 ha

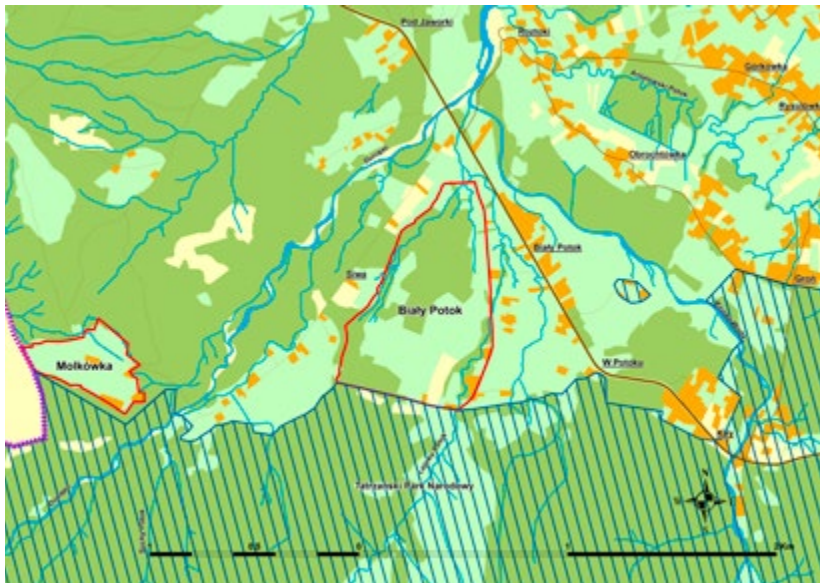
Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: torfowiskowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): torfowiskowy (bagienny): torfowisk niskich

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Polana Biały Potok jest chroniona w całości jako obszar Natura 2000, od południa graniczy z Tatrzańskim Parkiem Narodowym. Polana stanowi mozaikę cennych siedlisk przyrodniczych. Największy obszar polany zajmują górskie bory świerkowe, w południowo-wschodniej części występują górskie łąki konietlicowe. W północnej części obszaru w części obniżonej i najbardziej wilgotnej wykształciły się torfowiska przejściowe i torfowiska alkaliczne. Wzdłuż Potoku Lejowego występują ziołorośla górskie i nadrzeczne. W obszarze stwierdzono występowanie jęczyzki syberyjskiej (263 osobniki) oraz poczwarówki Gejera.

Opis obiektów ochrony: siedliska: bogate florystycznie górskie i niżowe murawy bliźniczkowe *Nardetalia*, ziołorośla górskie *Adenostyilion alliariae* i zio-

łorośla nadrzeczne *Convolvuletalia sepium*, górskie łąki konietlicowe i mietlicowe użytkowane ekstensywnie *Polygno-Trisetion*, torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, górskie bory świerkowe; kody siedlisk przyrodniczych: 6230, 6430, 6520, 7140, 7230, 9410; **mszaki**: bielistka siwa *Leucobryum glaucum*, mokradłoszka zaostrowana *Caliergonella cuspidata*, torfowiec błotny *Sphagnum palustre*, torfowiec brunatny *S. fuscum*, torfowiec magellański *S. magellanicum* s.l., torfowiec kończysty *S. fallax*, próchniczek błotny *Aulacomnium palustre*, złocieniec gwiazdkowaty *Camyllum stellatum*; **rośliny naczyniowe**: jęczyzka syberyjska *Ligularia sibirica*, wełnianka szerokolistna *Eriophorum latifolium*, wełnianka wąskolistna *E. angustifolium*, niebielistka trwała *Swertia perennis*, bobrek trójlistkowy *Menyanthes trifoliata*, bliźniczka psia trawka *Nardus stricta*, pierwiosnek wyniosły *Primula elatior*, gółka długoostrogowa *Gymnadenia conopsea*, kukułka szerokolistna *Dactylorhiza majalis*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, turzyca *Davalla Carex davalliana*, turzyca bagienna *C. limosa*, turzyca pchła *C. pulicaris*, turzyca gwiazdkowata *C. echinata*, rosiczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*, błyszczce włoskowate *Tomentypnum nitens*; **bezkęgowce**: poczwarówka Geyera *Vertigo geyeri*; **ssaki**: z racji bezpośredniej bliskości Tatrzańskiego Parku Narodowego torfowisko Biały Potok jest miejscem, w którym okresowo bytują duże ssaki leśne, m.in. jeleni szlachetny *Cervus elaphus*, wilk szary *Canis lupus*, niedźwiedź brunatny *Ursus arctos*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Polana Biały Potok stanowi mozaikę cennych siedlisk przyrodniczych wraz z szeregiem rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt. Polana jest jednym z siedmiu stanowisk występowania jęczyzki syberyjskiej (jednej z najrzadszych roślin we florze Polski). Jest to najdalej wysunięte na południe stanowisko tego gatunku w Polsce.

Jęczyzka syberyjska *Ligularia sibirica*
(fot. B. Binkiewicz)

Główne zagrożenia: 1) zmiana składu gatunkowego (sukcesja), 2) zabudowa rozproszona, 3) problematyczne gatunki rodzime, 4) zasypywanie terenu, melioracje i osuszanie, 5) intensywny wypas owiec, 6) gatunki inwazyjne.

Propozycje działań ochronnych: 1) ekstensywne użytkowanie kośne i pastwiskowe, 2) usuwanie nalotów drzew i krzewów z obszaru torfowisk, 3) ograniczenie ekspansji trzciny.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt pokrywa się z Południowomałopolskim Obszarem Chronionego Krajobrazu oraz obszarem Natura 2000 Polana Biały Potok PLH120026, południową granicą sąsiaduje z Tatrzańskim Parkiem Narodowym i obszarem Natura 2000 Tatry PLC120001.

Przypisy: Fundacja Przyroda i Człowiek 2018, Kaźmierczakowa i in. 2014.

Dorota Horabik, Łukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Biały Potok (fot. A. Ociepa)

MOLKÓWKA

Powiat / gmina / miejscowość: tatrzański / Kościelisko / Witów

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Bruzda Podtatrzańska i Tatry Reglowe

Zgłaszający: Anna Ociepa

Powierzchnia: 13,16 ha

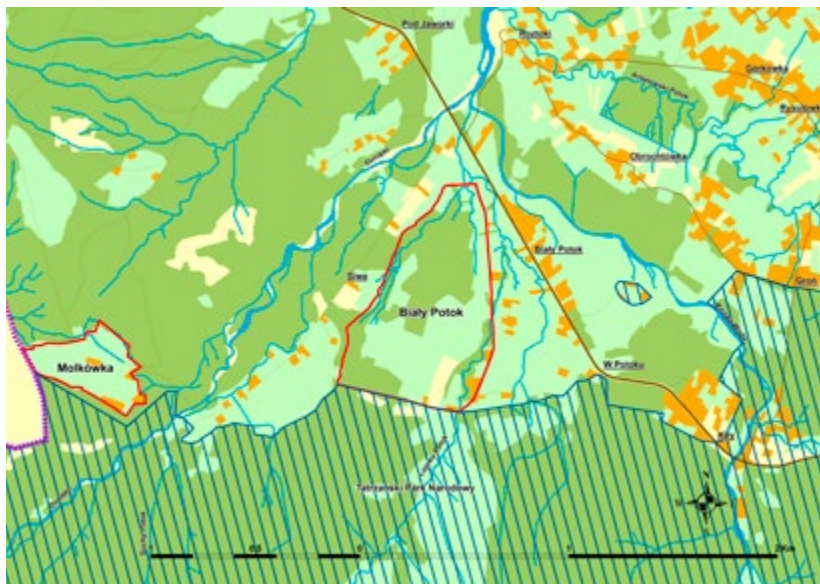
Forma własności: prywatna – Wspólnota Leśna Ośmiu Wsi w Chochołowie

Rodzaj rezerwatu: torfowiskowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): torfowiskowy (bagienny): torfowisk niskich

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Polana Molkówka położona jest na północnych stokach Tatr Zachodnich, od południa graniczy z Tatrzańskim Parkiem Narodowym, strona zachodnia stanowi granicę ze Słowacją. Polana usytuowana jest w pasie regla dolnego, od strony północnej otaczają ją drzewostany świerkowe, natomiast od strony południowej jodliny. W północno-wschodniej części polany w najbardziej podmokłej jej części występuje torfowisko niskie, jedno z najstarszych w Tatrach. Południową część polany zajmuje zespół mietlicy pospolitej *Agrostis capillaris*. Natomiast w północno-zachodniej części zinventaryzowano zespół turzycy pospolitej z bogactwem florystycznym, głównie gatunków storczykowatych. W tym zespole do lat 70. XX w. odnotowywana była skalnica torfowiskowa, mająca tu swoje jedyne stanowisko w Tatrach. Praw-

dopodobnie w wyniku wykonania prac melioracyjnych stanowisko to zanikło (obecnie występowanie skalnicy torfowiskowej stwierdzono jedynie na Polanie Hawryłówka). Na polanie stwierdzono 31 gatunków roślin rzadkich, wśród których 24 podlega ochronie gatunkowej ścisłej. Dawniej polana była wypasana i użytkowana koźnie, obecnie nie jest wykorzystywana rolniczo. Jedynie od maja do października prowadzony jest kulturowy wypas owiec.

Opis obiektów ochrony: siedliska: górskie i nizinne torfowiska zasado-
we o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, górskie łąki konietlicowe i
mietlicowe użytkowane ekstensywnie *Polygno-Trisetion* i *Arrhenatherion*; kody
siedlisk przyrodniczych: 7230; **rośliny naczyniowe:** turzycza darniowa *Carex*
cespitosa, skalnica torfowiskowa *Saxifraga hirculus*, szafran spiski *Crocus sce-*
pusiensis, żywiec gruczołowaty *Cardamine glanduligera*, urdzik karpacki *Sol-*
danella carpatica; **płazy:** kumak górski *Bombina variegata*, żaba trawna *Rana*
temporaria; **gady:** żmija zygzakowata *Vipera berus*; **ssaki:** z racji bezpośredniej
bliskości Tatrzańskiego Parku Narodowego torfowisko Molkówka jest miej-
scem, w którym okresowo bytują duże ssaki leśne, m.in. jeleni szlachetny *Cervus*
elaphus, wilk szary *Canis lupus*, niedźwiedź brunatny *Ursus arctos*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utwo-
rzony w celu ochrony jednego z najstarszych torfowisk niskich w Tatrach, ze
stanowiskiem skalnicy torfowiskowej oraz jako miejsce występowania endemi-
tów i subendemitów ogólnokarpackich.

Główne zagrożenia: 1) melioracje, osuszanie terenów bagiennych, 2) zmia-
na składu gatunkowego (sukcesja), 3) zaprzestanie ekstensywnego użytkowa-
nia, 4) nielegalne rajdy terenowe (motocykle, quady).

Propozycje działań ochronnych: 1) kontynuacja ekstensywnego użyt-
kowania polany np. poprzez przywrócenie wypasu; 2) zabezpieczenie polany
przed niekontrolowanym ruchem motorowym.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt pokrywa się z Południo-
womałopolskim Obszarem Chronionego Krajobrazu, południowa granica
polany graniczy z Tatrzańskim Parkiem Narodowym i obszarem Natura 2000
Tatry PLC120001.

Przypisy: Bogdan 2006, Gliniak 2013, Ociepa i in. 2020, Panek i Piwowar-
czyk 2017.

Dorota Horabik, Łukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Molkówka (fot. A. Ociepa)

*Niedźwiedź brunatny *Ursus arctos* (fot. B. Binkiewicz)*

TORFOWISKO W PODWILKU

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Jabłonka / Podwilk

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Orawsko-Jordanowskie

Zgłaszający: Robert Stańko, Dorota Horabik

Powierzchnia: 3,26 ha

Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: torfowiskowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): torfowiskowy (bagienny): torfowisk niskich

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Torfowisko położone ok. 3 km na północ od miejscowości Podwilk, na stoku o dość dużym nachyleniu, charakteryzuje się bardzo dobrymi warunkami hydrologicznymi. W obrębie obszaru w kilku punktach zachodzi proces wytrącania się martwicy wapiennej na powierzchni torfowiska o miąższości od kilku do kilkudziesięciu centymetrów. Gatunkiem dominującym jest limprichtia pośrednia, natomiast spośród gatunków naczyniowych zwraca uwagę liczne występowanie tłustosza pospolitego. Turzycza Davalla osiąga pokrycie na poziomie ok. 50%, łączne pokrycie warstwy mszystej kształtuje się w przedziale od 50 do 80%, zbiorowisko wyróżnia się znacznym bogactwem gatunkowym roślin naczyniowych oraz mszaków.

Opis obiektów ochrony: siedliska: torfowisko alkaliczne z dominacją zespołu *Scheuchzerio-Caricetea nigraea*, płaty zespołu turzycy *Davalla Caricetum davaliana*e płynnie przechodzące w zbiorowiska mechowiskowe (w tym *Menyantho-Sphagnetum teretis*); kody siedlisk przyrodniczych: 7230; **rośliny naczyniowe:** licznie błyszczce włoskowate *Toментypnum nitens*, tłustosz pospolity *Pinguicula vulgaris*, gółka długoostrogowa *Gymnadenia conopsea*, listera jajowata *Listera ovata*, turzyca *Davalla Carex davalliana*, limprichtia pośrednia *Limprichtia cossonii*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie charakterystycznych elementów roślinności, zagrożonych i chronionych gatunków flory i fauny występujących na terenie torfowiska alkalicznego oraz zachodzącego w jego obrębie procesu wytrącania się martwicy wapiennej.

Główne zagrożenia: 1) melioracje, czyszczenie oraz tzw. regulacje prowadzące do obniżenia poziomu wód w ciekach, 2) eutrofizacja (np. z powodu dostarczanej wraz z opadami atmosferycznymi dawki biogenów), 3) zalesianie (powszechnie obserwowane w granicach zlewni Czarnej Orawy), 4) zaniechanie ekstensywnego użytkowania łąkowego młak i torfowisk soligenicznych, 5) spontaniczne zarastanie roślinnością krzewiastą i drzewami (często zainicjowane zmianą warunków wodnych powodującą nadmierne przesuszenie).

Propozycje działań ochronnych: 1) przeprowadzenie zabiegu usunięcia drzew i krzewów w obrębie torfowiska.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt leży w granicach Południowomałopolskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu oraz obszaru Natura 2000 Czarna Orawa PLH120002.

Przypisy: Stańko i Kiaszewicz 2010, Wołejko i in. 2019.

Dorota Horabik, Robert Stańko

Proponowany rezerwat Torfowisko w Podwilku (fot. D. Horabik)

TORFOWISKA ORAWSKO-NOWOTARSKIE

Kotlina Orawsko-Nowotarska to region o najwyższej koncentracji torfowisk w obrębie obszaru centralnej i południowej Polski. Poza wąskim pasem strefy przymorskiej jest jedynym w Polsce miejscem występowania kopoluowych torfowisk wysokich i z tego chociażby względu zasługuje na szczególną ochronę. Wiele torfowisk południowej Polski objęto ochroną rezerwatową lub włączono w granice parków narodowych. Niestety torfowiska orawsko-nowotarskie, z wyjątkiem rezerwatu „Bór na Czerwonem”, takiej formy ochrony się nie doczekały, pomimo że taką konieczność wskazuje się już od kilkudziesięciu lat. Wszystkie względy, zarówno przyrodnicze, krajobrazowe, jak i kulturowe, przemawiają za faktem powołania na tym obszarze rozbudowanej sieci rezerwatów przyrody. Jej brak wynika zapewne z faktu skomplikowanej struktury własności, co jednak nie wyklucza możliwości objęcia ich ochroną w przyszłości, zakładając powstanie nowych rozwiązań systemowych (np. wykup gruntów przez Skarb Państwa i organizacje pozarządowe, rekompensaty finansowe dla właścicieli/wspólnot), a także zachodzących zmian społeczno-ekonomicznych (przemiany demograficzne, odpływ ludności z terenów wiejskich do miast, spadek zainteresowania użytkowaniem terenów o niekorzystnych warunkach terenowych itp.).

Poniżej, aby nie powielać tych samych informacji, zbiorczo przedstawiono wspólne cechy wszystkich torfowisk kopoluowych w obszarze Kotliny Orawsko-Nowotarskiej proponowanych do objęcia ochroną rezerwatową.

Jednostka fizjograficzna (dla wszystkich obiektów w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej): Karpaty, Kotlina Orawsko-Nowotarska

Rodzaj rezerwatu (dla: Baligówka, Bór za Lasem i Las Kaczmarka, Łysa Puścizna, Przybojec, Przymiarki, Puścizna Mała, Puścizna Wielka, Puścizna Wysoka, Puścizna Długopole, Puścizna Franków): torfowiskowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony) (dla: Baligówka, Bór za Lasem i Las Kaczmarka, Łysa Puścizna, Przybojec, Przymiarki, Puścizna Mała, Puścizna Wielka, Puścizna Wysoka, Puścizna Długopole, Puścizna Franków): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem) (dla: Baligówka, Bór za Lasem i Las Kaczmarka, Łysa Puścizna, Przybojec, Przymiarki, Puścizna Mała, Puścizna Wielka, Puścizna Wysoka, Puścizna Długopole, Puścizna Franków): torfowiskowy (bagienny): torfowisk wysokich

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat (dla: Baligówka, Bór za Lasem i Las Kaczmarka, Łysa Puścizna, Przybojec, Przymiarki, Puścizna Mała, Puścizna Wielka, Puścizna Wysoka, Puścizna Długopole, Puścizna Franków, Puścizna pod Pustą Polaną): Zachowanie kopoluowego torfowiska wysokiego wraz z charakterystycznymi siedliskami ombrotroficznych mszarnych siedlisk torfowiskowych i przylegających lasów bagiennych wraz z charakterystyczną florą. Obszar proponowanego rezerwatu stanowi jeden z najlepiej zachowanych

kompleksów torfowiskowych Kotliny Orawsko-Nowotarskiej, czyli obszaru o jednej z najwyższych koncentracji kopułowych torfowisk wysokich w Polsce (poza pasmem przymorskim). Torfowiska wykształciły się na europejskim dziale wodnym Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego. Stanowią naturalny zbiornik retencyjny wód opadowych i gruntowych, w obecnym kryzysie klimatycznym powinny podlegać szczególnej ochronie jako siedliska hydrogeniczne. Torfowiska orawsko-nowotarskie przedstawiają unikatową wartość przyrodniczą, związaną z historyczną i kulturową spuścizną tego obszaru.

Powołanie rezerwatu jest możliwe wyłącznie za zgodą właścicieli prywatnych.

Historia ochrony (dla: Baligówka, Bór za Lasem i Las Kaczmarka, Łysa Puścizna, Przybojec, Przymiarki, Puścizna Mała, Puścizna Wielka, Puścizna Wysoka, Puścizna Długopole, Puścizna Franków, Puścizna pod Pustą Polaną): W przypadku większości torfowisk Podhala i Orawy od dawna postulowano objęcie ich ochroną rezerwatową (Lubicz-Niezabitowski 1922, Obidowicz 1977, Denisiuk 1993, Koczur 2004, Łajczak 2006, Lipka i Zajac 2014). Ponadto stanowisko w sprawie ochrony torfowisk wysokich i krajobrazu Kotliny Orawsko-Nowotarskiej, przyjęte przez Komisję Parków Narodowych i Rezerwatów oraz Komisję Ochrony Obszarów Torfowiskowo-Wodnych PROP (Denisiuk i Tobolski 1994), mówi jednoznacznie o konieczności utworzenia na tym obszarze parku krajobrazowego z siecią rezerwatów. W najnowszych publikacjach mowa jest również o konieczności utworzenia na tym obszarze parku narodowego (Klub 2023).

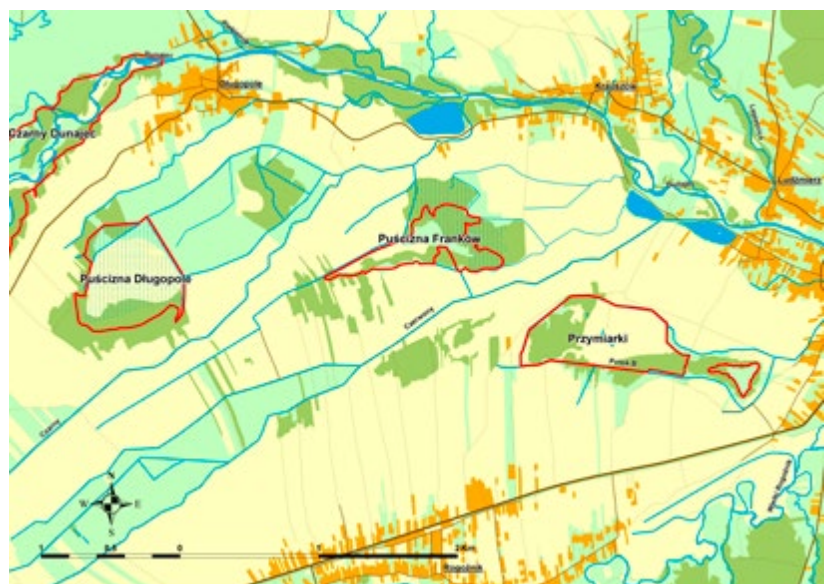
Główne zagrożenia (dla: Baligówka, Bór za Lasem i Las Kaczmarka, Łysa Puścizna, Przybojec, Przymiarki, Puścizna Mała, Puścizna Wielka, Puścizna Wysoka, Puścizna Długopole, Puścizna Franków, Puścizna pod Pustą Polaną): 1) osuszanie terenów bagiennych, 2) zmiana składu gatunkowego (sukcesja w kierunku borów), 3) eksploatacja torfu, 4) pożar (naturalny), 5) zmiany klimatyczne – susze.

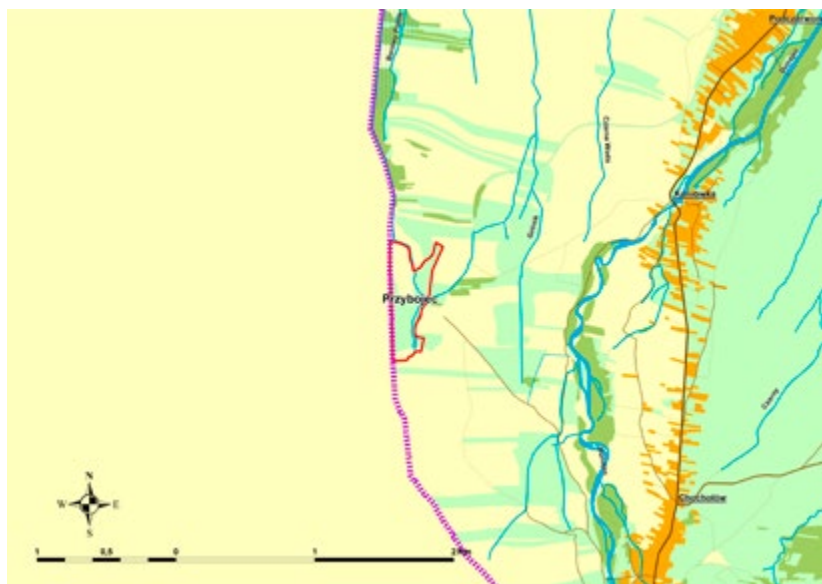
Powiązanie z innymi formami ochrony (dla wszystkich obiektów w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej): Obiekt pokrywa się w całości z obszarem Natura 2000 Torfowiska Orawsko-Nowotarskie PLC120003 oraz Południowomałopolskim Obszarem Chronionego Krajobrazu.

Przypisy (dla wszystkich obiektów w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej): Cierlik i in. 2016, Dane z monitoringu cietrzewia..., Denisiuk (red.) 1993, Denisiuk i Piotrek 1990, Denisiuk i Tobolski 1994, Ellis i in. 2013, 2015, 2016, Gutowska i in. 2023, Klub 2023, Koczur 2004, 2006, 2007a, b, Lipka i Zajac 2014, Lubicz-Niezabitowski 1922, Łajczak 2006, 2011, Mierzeńska i Koczur 2002, Obidowicz 1977, Perzanowska 2007, Perzanowska i in. 2005, Schenkova i in. 2012, Zajac i in. 2010, Zembrzusi 1999, http://wazki.pl/wazki_aeshna_junca.html.

Dorota Horabik, Robert Stańko

Cietrzew *Lyrurus tetrix* (fot. T. Wilk)

BALIGÓWKA

(inne nazwy spotykane w literaturze: Puścizna Rękowańska, Torfowiska Czarnodunajckie)

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Czarny Dunajec / Czarny Dunajec

Zgłaszający: Aleksandra Pępkowska-Król

Powierzchnia: 141,30 ha

Forma własności: gmina – Urząd Gminy w Czarnym Dunajcu

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Torfowisko Baligówka to jedno z największych i najstarszych (wiek torfowiska datowany jest na co najmniej 11 tys. lat) zachowanych torfowisk wysokich usytuowanych w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej. Położone jest na północ od drogi z Piekelnika do Czarnego Dunajca. Kopała torfowiska od południa jest wyraźnie wyodrębniona przez ścianki torfowe powstałe w wyniku pozyskiwania torfu (wysokość 1,5-2 m). Torfowisko otoczone jest podmokłym okrajkiem (mszary minerotroficzne wtórnie rozwijające się w miejscu po eksploatacji torfu), który od strony południowej jest szeroki i przechodzi powoli w podmokłe łąki, w większości wypasane. Północno-wschodnia część kopuły w przeszłości również była intensywnie eksploatowana. Zarówno kopała, jak i okrajek poprzecinane są licznymi rowami/bruzdami terenowymi mającymi w przeszłości odwadniać torfowisko i przygotować je do eksploatacji. Centralna część kopuły jest najlepiej zachowana, obecnie rosną tu pojedyncze sosny. Zachowana jest struktura kępkowo-dolinkowa, przy czym w części dolinek stagnuje woda. Obrzeża kopuły są przesuszone. Od strony południowo-zachodniej i zachodniej kopuły występuje bór bagienny. Miąższość torfu w centralnej części kopuły przekracza 8 m. Przez środek kopuły przechodzi Europejski Dział Wodny. W otoczeniu torfowiska znajdują się tokowiska cietrzewi, a sama kopała (podobnie jak inne w regionie) wykorzystywana jest przez ptaki zarówno w okresie lęgów, jak i zimą.

Opis obiektów ochrony: siedliska: torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), torfowiska wysokie zdegradowane, zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji, torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), bory i lasy bagienne, na obrzeżach niewielki płat siedliska – górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk; kody siedlisk przyrodniczych: *7110, 7120, 7140, *91D0, 7230; **mszaki:** torfowiec kończysty *Sphagnum fallax*, torfowiec ostrolistny *S. capillifolium*, torfowiec czerwonawy *S. rubellum*, torfowiec magellański *S. magellanicum* s.l., torfowiec brunatny *S. fuscum*, torfowiec pięciorzędowy *S. quinquefarium*, torfowiec frędzlowany *S. fimbriatum*, torfowiec szpiczastolistny *S. cuspidatum*, torfowiec brodawkowaty *S. papillosum*, płonnik

cienki *Polytrichum strictum*, próchniczek błotny *Aulacomnium palustre*, widłoząb kędzierzawy *Dicranum polysetum*, słomiaczek złotawy *Straminergon stramineum*, lejomyła odrębna *Leiomylia anomala*; **rośliny naczyniowe**: wełnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*, wełnianka wąskolistna *E. angustifolium*, wełnianka delikatna *E. gracile* (jest to jedno z dwóch stanowisk tego gatunku w polskich Karpatach), bagno zwyczajne *Rhododendron tomentosum*, bagnica torfowa *Scheuchzeria palustris*, żurawina drobnoowocowa *Oxycoccus microcarpus*, żurawina błotna *O. palustris*, turzycza bagienna *Carex limosa*, turzycza skąpokwiatowa *C. pauciflora*, turzycza łuszczkowata *C. lepidocarpa*, turzycza drobna *C. demissa*, rosiczka długolistna *Drosera anglica*, rosiczka okrągłolistna *D. rotundifolia*, przygielka biała *Rhynchospora alba*, modrzewnica pospolita *Andromeda polifolia*, sosna drzewokosa *Pinus ×rhaetica*; **bezkęgowce**: żagnica torfowa *Aeshna juncea*, szlachkoń torfowiec *Colias palaeno*, miedziopień północna *Somatochlora arctica*, poczwarówka Geyera *Vertigo geyeri*; **ptaki**: cietrzew *Lyrurus tetrix* – w ostatnich latach obserwowano spadek liczebności populacji, derkacz *Crex crex*, przepiórka *Coturnix coturnix*, srokosz *Lanius excubitor*, kszyc *Gallinago gallinago*; **ssaki**: bóbr europejski *Castor fiber*, wilk szary *Canis lupus*.

Propozycje działań ochronnych: 1) w obrębie torfowiska wskazane jest prowadzenie działań z zakresu czynnej ochrony polegających głównie na ograniczeniu odwodnienia istniejącymi rowami, usunięciu z powierzchni torfowiska pozostawionej biomasy w sposób minimalizujący zniszczenia powierzchni torfowiska, 2) ponadto należy prowadzić monitoring stanu siedliska.

Proponowany rezerwat Baligówka (fot. T. Wilk)

Szlaczkoń torfowiec *Colias palaeno* (fot. A. Pępkowska – Król)

BÓR ZA LASEM I LAS KACZMARKA

(inne nazwy spotykane w literaturze: Bór za Lasem Kaczmarka, Kaczmarka, Bory Stare Pole, Torfowiska do Boru, Kaczmar, Torfowiska Kaczmarka, Torfy Podczerwone)

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Czarny Dunajec / Czarny Dunajec, Podczerwone

Zgłaszający: Dorota Horabik

Powierzchnia: 58,85 ha

Forma własności: gminna – Urząd Gminy w Czarnym Dunajcu

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Torfowisko położone na północny zachód od miejscowości Podczerwone, od zachodu ograniczone Ogrójcowym Potokiem, od wschodu graniczy z Lasem Cikówka, a w północnej części granicę stanowi górny odcinek Czarnej Wody. W przeszłości torfowisko zajmowało zwartą powierzchnię ponad 200 ha, obecnie w wyniku przemysłowej eksploatacji torfu kopuła została podzielona na dwie odrębne części: północną zwaną Lasem Kaczmarka i południową zwaną Borem za Lasem. Obecnie dwie kopuły rozdzielone są terenami po eksploatacji torfu w formie pasa o szerokości ok. 500 m, środkiem którego przebiega kolejka wąskotorowa używana do transportu torfu wydobywanego z Puścizny Wielkiej. W południowym fragmencie kopuły (Bór

za Lasem) torfowisko częściowo zachowało strukturę kępkowo-dolinkową z charakterystyczną roślinnością. Torfowisko porasta sosna zwyczajna i górska, tworząc lokalnie zwarte płaty, w południowej części wykształcił się bór bagienny. Na osuszonych brzegach skarp, które w części północnej i zachodniej są dość strome i osięgają wysokość do 3 m, wykształciło się siedlisko 7120. W dolach potorfowych oraz na okraju występuje dobrze uwodniona roślinność torfowisk przejściowych – minerotroficzne mszary. Południowy fragment jest silnie odwodniony przez rów opaskowy. Północna część torfowiska (Las Kaczmarka) stanowi również mozaikę torfowiska wysokiego z borem bagiennym o zachowanej strukturze kępkowo-dolinowej. Centralna część kopuły jest bezleśna z pojedynczymi osobnikami sosny oraz płatami kosodrzewiny. Południowo-zachodni fragment stanowią torfowiska przejściowe. Zachodnia część jest znacznie przesuszona z powodu licznych rowów melioracyjnych.

Opis obiektów ochrony: siedliska: torfowiska wysokie z roślinnością torfowiczą (żywe), torfowiska wysokie zdegradowane, zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji, torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), bory i lasy bagienne; kody siedlisk przyrodniczych: *7110, *7110, 7140, *91D0 – w tym w podtypie 91D0-3; **mszaki:** torfowiec kończysty *Sphagnum fallax*, torfowiec ostrolistny *S. capillifolium*, torfowiec czerwonawy *S. rubellum*, torfowiec magellański *S. magellanicum* s.l., torfowiec brunatny *S. fuscum*, torfowiec szpiczastolistny *S. cuspidatum*, torfowiec brodawkowaty *S. papillosum*, próchniczek błotny *Aulacomnium palustre*, płonnik pospolity *Polytrichum commune*, głowiak dwukończysty *Cephalozia bicuspidata*, nagoszek rozdęty *Gymnocolea inflata*, lejomyła odrębna *Leiomylia anomala*, skrzydliczka mała *Nardia geoscyphus*; **rośliny naczyniowe:** wełnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*, wełnianka wąskolistna *E. angustifolium*, bagno zwyczajne *Rhododendron tomentosum*, modrzewnica pospolita *Andromeda polifolia*, bażyna czarna *Empetrum nigrum*, żurawina błotna *Oxycoccus palustris*, borówka bagienna *Vaccinium uliginosum*, przygielka biała *Rhynchospora alba*, kosodrzewina *Pinus mugo*, rosiczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*; **ptaki:** cietrzew *Lyrurus tetrix*, srokosz *Lanius excubitor*, kszysk *Gallinago gallinago*.

Propozycje działań ochronnych: 1) w obrębie torfowiska należy przeprowadzić działania z zakresu czynnej ochrony polegające głównie na ograniczeniu odwodnienia istniejącymi rowami, przerzedzeniu nalotów drzew i krzewów z centralnej części kopuły, 2) ponadto należy prowadzić monitoring stanu siedliska.

Proponowany rezerwat Bór za Lasem i Las Kaczmarka (fot. D. Horabik)

ŁYSA PUŚCIZNA

(inne nazwy spotykane w literaturze: Pustać Chyżne, Jasiowska Puścizna)

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Jabłonka / Jabłonka

Zgłaszający: Dorota Horabik

Powierzchnia: 62,27 ha

Forma własności: prywatna

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Torfowisko położone na północny wschód od wsi Chyżne, obszar źródłowy potoku Chyżnik. W wyniku intensywnej eksploatacji metodami chałupniczymi, zasięg torfowiska uległ zmniejszeniu o ok. 65% w stosunku do jego pierwotnej powierzchni. Kształt kopuły torfowiska o przebiegu równoleżnikowym, wypiętrzenie ok. 3 m w stosunku do otaczającego terenu. Tylko ok. 5% powierzchni zajmują otwarte mszary. Torfowisko kopułowe w większości pokryte nalotem drzew i krzewów (ok. 70% pokrycia) w zróżnicowanym wieku (od kilku do kilkudziesięciu lat). Inicjalna postać boru bagiennego z fragmentami dojrzałego drzewostanu. Dominuje zespół *Eriophoro vagina-*

ti-Sphagnetum recurvi w mozaice z *Andromedo-Sphagnetum*, w obrębie którego stosunkowo nielicznie występuje torfowiec magellański. Torfowisko lekko przesuszone, z zachowaną strukturą kępkowo-dolinkową. Na odkrytym podłożu torfowym w południowo-wschodniej części występują pojedyncze płyty przygielki białej. Kopułę torfowiska otaczają dobrze uwodnione płyty torfowiska przejściowego, na obrzeżach obiektu liczne stanowiska kukulki plamistej. W obiekcie prowadzony jest monitoring GIOŚ siedliska 7110 i 7150.

Opis obiektów ochrony: siedliska: torfowiska wysokie z roślinnością torfowiczą (żywe), torfowiska wysokie zdegradowane, zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji, torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), bory i lasy bagienne, obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku *Rhynchosporion*; kody siedlisk przyrodniczych: *7110, 7120, 7140, *91D0 – w tym w podtypie 91D0-3, 7150; **mszaki:** torfowiec kończysty *Sphagnum fallax*, torfowiec szpiczastolistny *S. cuspidatum*, torfowiec brodawkowaty *S. papillosum*, torfowiec brunatny *S. fuscum*, torfowiec czerwony *S. rubellum*, płonnik cienki *Polytrichum stric-*

Proponowany rezerwat Łysa Puścizna (fot. D. Horabik)

tum, torfowiec magellański *S. magellanicum* s.l., głowiak dwurogi *Cephalozia connivens*, muślinek skąporodny *Kurzia pauciflora*, lejomyła odrębna *Leiomylia anomala*; **rośliny naczyniowe**: przygielka biała *Rhynchospora alba*, modrzewnica pospolita *Andromeda polifolia*, wełnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*, borówka bagienna *Vaccinium uliginosum*, bagno zwyczajne *Rhododendron tomentosum*, żurawina błotna *Oxycoccus palustris*, bażyna czarna *Empetrum nigrum*, kukulka plamista *Dactylorhiza maculata*, rosiczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*, sosna drzewokosa *Pinus ×rhaetica*.

Propozycje działań ochronnych: 1) hamowanie sukcesji na otwartych mszarach, 2) monitoring stanu siedliska.

PRZYBOJEC

(inne nazwy spotykane w literaturze: odnoszące się do części polskiej – Puścizna Przybojec, Puścizna, Do Boru, Torfowisko koło Podczerwonego, odnoszące się do całości – Rudne, Rudno, Torfowisko Rudnego, Torfy Rudnego i Suchej Góry, Torfowisko Koniakówka)

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Czarny Dunajec / Koniówka, Chochółów

Zgłaszający: Dorota Horabik

Powierzchnia: 18,73 ha

Forma własności: prywatna

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Torfowisko położone jest na południowy zachód od wsi Podczerwone, jest najdalej wysuniętym na południe torfowiskiem w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej. Przez środek kopuły przebiega granica państwa. Kopuła torfowiska jest bardzo wyraźnie wypiętrzona w stosunku do przylegających terenów, a jej wysokość osiąga 5-7 m. Torfowisko w przeszłości po stronie polskiej było eksploatowane, natomiast część słowacka kopuły została całkowicie wybrana. Eksploatację prowadzono na skalę przemysłową, obecnie teren ten łąnowo porastają zbiorowiska z dominacją przygielki białej. Powierzchnia całego torfowiska zmniejszyła się o 85% w stosunku do powierzchni z końca XIX w. Polska część torfowiska wysokiego porośnięta jest luźnym nalotem sosny zwyczajnej i kosodrzewiny, zadrzewienia te osiągają zwarcie około 40-50%. Większość powierzchni kopuły porasta zespół *Ledo-Sphagnetum* w mozaice z zespołem *Andromedo-Sphagnetum magellanici*. W zagłębieniach poeksploatacyjnych i na obrzeżach kopuły występuje licznie przygielka biała tworząc siedlisko 7150. We wschodniej części obszaru u podnóża skarpy kopuły wtórnie (po eksploatacji torfu) rozwijają się mszary minerotroficzne, silnie uwodnione. Stan zachowania torfowiska pomimo pojawiających się dość licznie nalotów należy uznać za dobry.

Opis obiektów ochrony: siedliska: torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), torfowiska wysokie zdegradowane, zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji, torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), bory i lasy bagienne, obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku *Rhynchosporion*; kody siedlisk przyrodniczych: *7110, 7120, 7140, *91D0 – w tym w podtypie 91D0-3, 7150; **mszaki:** torfowiec szpiczastolistny *Sphagnum cuspidatum*, torfowiec ząbkowany *S. denticulatum*, torfowiec czerwony *S. rubellum*, torfowiec magellański *S. magellanicum* s.l., torfowiec brunatny *S. fuscum*, torfowiec kończysty *S. fallax*, płóczyk wonny *Geocalyx graveolens*; **rośliny naczyniowe:** wełnianka wąskolistna *Eriophorum angustifolium*, wełnianka pochwowata *E. vaginatum*, bagno zwyczajne *Rhododendron tomentosum*, borówka bagienna *Vaccinium uliginosum*, żurawina błotna *Oxyccocus palustris*; **ptaki:** cietrzew *Lyrurus tetrix*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, dzięcioł duży *Dendrocopos major*.

Propozycje działań ochronnych: 1) w obrębie torfowiska należy przeprowadzić działania z zakresu czynnej ochrony polegające głównie na przersedzeniu nalotów drzew i krzewów, 2) ponadto należy prowadzić monitoring stanu siedliska.

Proponowany rezerwat Przybojce (fot. T. Wilk)

PRZYMIARKI

(inne nazwy spotykane w literaturze: Młaka Brzeżek, Młaka, Torfowisko Ludźmierskie, Torfy Ludźmierskie, Ludźmierz, Puścizna Rękowińska)

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Nowy Targ / Ludźmierz, Rogoźnik

Zgłaszający: Dorota Horabik

Powierzchnia: 49,30 ha

Forma własności: prywatna

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Torfowisko położone na południe od Ludźmierza, pomiędzy dolnymi biegami Czerwonego Potoku i Rogoźnika. Pierwotnie torfowisko miało znacznie większy zasięg, ale w wyniku intensywnej eksploatacji torfu jego powierzchnia uległa znacznemu zmniejszeniu, obecnie składa się z dwóch rozdzielonych fragmentów o zróżnicowanej powierzchni. Mniejszy wschodni fragment pozostaje zdecydowanie w gorszym stanie zachowania niż zachodni. Roślinność słabo zróżnicowana, brak struktury kępkowo-dolinkowej charakterystycznej dla torfowisk wysokich. Większy fragment kopuły wypiętrzony na 3-4 m w stosunku do otaczającego go terenu. Otwarta (bezleśna) część kopuły silnie uwodniona i porośnięta w ok. 60% kosodrzewiną i sosną zwyczajną oraz prawdopodobnie sosną błotną. W części bezleśnej dominuje zespół *Andromedo-Sphagnetum magellanici* z licznymi charakterystycznymi gatunkami wysokotorfowiskowymi. Od strony zachodniej i południowej występują zwarte płaty boru bagiennego. Okrajek, głównie od strony północnej i wschodniej, otaczają niewielkie płaty torfowiska przejściowego.

Opis obiektów ochrony: siedliska: torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), torfowiska wysokie zdegradowane, zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji, torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), bory i lasy bagienne, obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku *Rhynchosporion*; kody siedlisk przyrodniczych: *7110, 7120, 7140, 7150, *91D0 – w tym w podtypie 91D0-3 i 91D0-4; **mszaki:** torfowiec Dusena *Sphagnum majus*, torfowiec szpiczastolistny *S. cuspidatum*, torfowiec brodawkowaty *S. papillosum*, torfowiec czerwonawy *S. rubellum*, torfowiec brunatny *S. fuscum*, torfowiec kończysty *S. fallax*, torfowiec ostrolistny *S. capillifolium*, torfowiec magellański *S. magellanicum* s.l., torfowiec cieniutki *S. tenellum*, płonnik cienki *Polytrichum strictum*, próchniczek błotny *Aulacomnium palustre*, głowiak dwurogi *Cephalozia connivens*, lejomyła odrębna *Leiomylia anomala*; **rośliny naczyniowe:** turzycza bagienna *Carex limosa*, żurawina błotna *Oxycoccus palustris*, modrzewnica pospolita *Andromeda polifolia*, rosiczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*, przygielka biała *Rhynchospora alba*, welnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*, bagnica torfowa *Scheuchzeria palustris*, bażyna

czarna *Empetrum nigrum*, wrzos zwyczajny *Calluna vulgaris*, kosodrzewina *Pinus mugo*, wełnianka wąskolistna *Eriophorum angustifolium*, bagno zwyczajne *Rhododendron tomentosum*, borówka bagienna *Vaccinium uliginosum*, czermień błotna *Calla palustris*, turzyca nitkowata *Carex lasiocarpa*, turzyca skąpokwiatowa *C. pauciflora*; **ptaki**: sokół wędrowny *Falco peregrinus*.

Propozycje działań ochronnych: 1) w niewielkiej części torfowiska należy utrzymać jego otwarty charakter, 2) prowadzić monitoring stanu zachowania siedliska.

Proponowany rezerwat Przymiarki (fot. D. Horabik)

PUŚCIZNA MAŁA

(inne nazwy spotykane w literaturze: Torfy Podczerwone)

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Czarny Dunajec / Piekelnik

Zgłaszający: Dorota Horabik

Powierzchnia: 101,56 ha

Forma własności: prywatna

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Torfowisko kopułowe wysokie położone na południe od drogi łączącej Czarny Dunajec z Piekelnikiem. Od wschodu opływane jest przez potok Czarna Woda, a od zachodu przez Grunik. Kształt kopuły jest wydłużony, o południkowym przebiegu. Centralną część kopuły zajmują otwarte mszary wysokotorfowiskowe z zachowaną strukturą kępkowo-dolinową, jednak mocno przesuszone, obecnie wyraźnie zarastające sosną zwyczajną i w niewielkim stopniu kosodrzewiną. W części północnej i wschodniej, a szczególnie południowej występują zwarte płyty boru bagiennego. Brzegi kopuły od strony północnej, wschodniej i zachodniej, osuszone na skutek dawnej eksploatacji, stanowią siedlisko 7120, w dołach potorfowych oraz na okrajkach rozwinęły się torfowiska przejściowe. Skutkiem wieloletniego pozyskania torfu kopuła torfowiska zmniejszyła się o ponad 30% pierwotnego zasięgu i praktycznie z każdej strony skarpa ma wysokość średnio 2-3 m (maksymalnie osiąga 4 m), tylko południowa granica kopuły ma zachowany naturalny przebieg.

Opis obiektów ochrony: siedliska: torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), torfowiska wysokie zdegradowane, zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji, torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea*), bory i lasy bagienne; kody siedlisk przyrodniczych: *7110, 7120, 7140, *91D0; **mszaki:** otruszyn drobny *Blasia pusilla*, głowiak dwurogi *Cephalozia connivens*, meszek strojny *Jungermannia gracillima*, muślinek skąporodny *Kurzia pauciflora*, lejomyła odrębna *Leiomylia anomala*, pleszanka kędzierzawa *Pellia endiviifolia*, pleszanka pospolita *Pellia epiphylla*, skapanka krótkozastrzona *Scapania mucronata*, płonnik cienki *Polytrichum strictum*, próchniczek błotny *Aulacomnium palustre*, torfowiec kończysty *Sphagnum fallax*, torfowiec ostrolistny *S. capillifolium*, torfowiec czerwony *S. rubellum*, torfowiec magellański *S. magellanicum* s.l., torfowiec brunatny *S. fuscum*, torfowiec szpiczastolistny *S. cuspidatum*, torfowiec brodawkowy *S. papillosum*; **rośliny naczyniowe:** wełnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*, wełnianka wąskolistna *E. angustifolium*, bagno zwyczajne *Rhododendron tomentosum*, borówka bagienna *Vaccinium uliginosum*, turzycza pospolita *Carex nigra*; **ptaki:** cietrzew *Lyrurus tetrix*, kszczyk *Gallinago gallinago*, derkacz *Crex crex*, żuraw *Grus grus*.

Proponujące działań ochronnych: 1) w obrębie torfowiska należy przeprowadzić działania z zakresu czynnej ochrony polegające głównie na ograniczeniu odwodnienia istniejącymi rowami, usunięciu z powierzchni torfowiska nalotów drzew i krzewów, 2) ponadto należy prowadzić monitoring stanu siedliska.

Proponowany rezerwat Puścizna Mała (fot. T. Wilk)

PUŚCIZNA WIELKA

(inne nazwy spotykane w literaturze: Puścizna Pierogowska, Wronkówka, Wysranka, Torfy Podczerwone)

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Czarny Dunajec, Jabłonka / Piekiełnik, Jabłonka

Zgłaszający: Aleksandra Pępkowska-Król

Powierzchnia: 240,45 ha

Forma własności: Spółka Zagospodarowania Wspólnoty Urbarialnej w Piekiełniku

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Największe i najlepiej zachowane torfowisko wysokie na Podhalu i jedno z największych tego typu torfowisk w Polsce. Położone na południe od miejscowości Piekiełnik, od zachodu ograniczone potokiem Borowy od wschodu potokiem Grunik. Centralna część kopuły torfowiska wysokiego jest praktycznie bezleśna, porośnięta pojedynczymi skarłowaciałymi osobnikami sosny. Doskonale zachowana struktura kępkowo-dolinkowa, kopuła dobrze uwodniona. W najgłębszych i najlepiej uwodnionych dolinkach w centralnej części kopuły wykształciła się roślinność ze związku *Rhynchosporion albae*. Południowy fragment tej części kopuły pokryty jest gęstymi zarośłami kosodrzewiny, sosny drzewokosej i sosny zwyczajnej. Na obrzeżach kopuły, zwłaszcza od strony południowo-wschodniej i południowo-zachodniej znajduje się dobrze wykształcony bór bagienny. Na okrajkach głównie w części północnej znajdują się dobrze nawodnione płaty torfowisk przejściowych. Całość torfowiska otoczona jest rowami opaskowymi. Na stopień uwodnienia całej kopuły ma także wpływ odkrywkowa kopalnia torfu (usytuowana w południowej części Puścizny Wielkiej). Jeden rów (o głębokości 2-3 m, miejscami 5 m) przecina kopułę w poprzek na dwie części: północną proponowaną do ochrony i południową częściowo eksploatowaną i poddaną rekultywacji. W otoczeniu torfowiska znajdują się tokowiska cietrzewi, a sama kopuła (podobnie jak inne w regionie) wykorzystywana jest przez ptaki zarówno w okresie lęgów, jak i zimą.

Opis obiektów ochrony: siedliska: torfowiska wysokie z roślinnością torfowiczą (żywe), na obrzeżach torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), bory i lasy bagiennie; kody siedlisk przyrodniczych: *7110, 7120, 7140, *91D0 – w tym w podtypie 91D0-3; **mszaki:** podsadnik pęcherzykowaty *Splachnum ampullaceum*, torfowiec szpiczastolistny *Sphagnum cuspidatum*, torfowiec brodawkowy *S. papillosum*, torfowiec kończysty *S. fallax*, torfowiec brunatny *S. fuscum*, torfowiec czerwony *S. rubellum*, przyziemka całobrzega *Calypogeia integristipula*, głowiak dwukończysty *Cephalozia bicuspidata*, głowiak dwurogi *C. connivens*, nagoszek rozdęty *Gymnocolea inflata*, skrzydliczka mała *Nardia geoscyphus*, pleszanka pospoli-

ta *Pellia epiphylla*; **rośliny naczyniowe**: żurawina drobnoowocowa *Oxycoccus microcarpus* (występują tu najobfitsze stanowiska gatunku w regionie całych Torfowisk Orawsko-Nowotarskich), malina moroszka *Rubus chamaemorus* (jedyne stanowisko tego gatunku w regionie Torfowisk Orawsko-Nowotarskich), bagnica torfowa *Scheuchzeria palustris*, turzycza bagienna *Carex limosa*, rosiczka długolistna *Drosera anglica*, rosiczka okrągłolistna *D. rotundifolia*, welnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*, welnianka delikatna *E. gracile* (na okrajkach Puścizny Wielkiej, jest to jedno z dwóch stanowisk tego gatunku w polskich Karpatach), przygielka biała *Rhynchospora alba*, modrzewnica pospolita *Andromeda polifolia*, borówka bagienna *Vaccinium uliginosum*, bagno zwyczajne *Rhododendron tomentosum*, żurawina błotna *Oxycoccus palustris*, bażyna czarna *Empetrum nigrum*, wrzos zwyczajny *Calluna vulgaris*, kosodrzewina *Pinus mugo*, sosna drzewokosa *Pinus ×rhaetica*; **ptaki**: cietrzew *Lyrurus tetrix*.

Propozycje działań ochronnych: 1) w obrębie torfowiska należy przeprowadzić działania z zakresu czynnej ochrony polegające głównie na ograniczeniu odwodnienia istniejącymi rowami poprzez budowę zastawek, przetamowań i częściowe zasypanie rowów, 2) ponadto należy prowadzić monitoring stanu siedliska.

Proponowany rezerwat Puścizna Wielka (fot. T. Wilk)

PUŚCIZNA WYSOKA

(inne nazwy spotykane w literaturze: Niżne Bory, Pustać Chyżnego, Pustać Niżne Bory, Urbarski Las)

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Jabłonka / Jabłonka

Zgłaszający: Dorota Horabik

Powierzchnia: 44,95 ha

Forma własności: prywatna, Wspólnoty Urbarialne

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Torfowisko położone na południowy wschód od wsi Chyżne, graniczące z dużym kompleksem borów bagiennych. Powierzchnia torfowiska w wyniku intensywnej eksploatacji uległa zmniejszeniu o ok. 80% w stosunku do pierwotnego jego zasięgu. Eksploatację prowadzono głównie w części północnej i zachodniej. Kopuła torfowiska wypiętrzona na ok. 2 m w stosunku do otaczającego terenu, praktycznie w całości porośnięta kosodrzewiną, prawdopodobnie sosną drzewokosą i sosną zwyczajną, silnie uwodniona, z roślinnością torfowiskową. W bezpośrednim sąsiedztwie kopuły porośniętej kosodrzewiną znacznej wielkości otwarte i silnie uwodnione mszary minerotroficzne (dominuje zespół *Eriophoro angustifolii-Sphagnetum recurvii*), całość otoczona bagiennymi świerczynami.

Opis obiektów ochrony: siedliska: torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), bory i lasy bagienne; kody siedlisk przyrodniczych: *7110, 7140, *91D0 – w tym w podtypie 91D0-3 i 91D0-4; **mszaki:** torfowiec szpiczastolistny *Sphagnum cuspidatum*, torfowiec brodawkowy *S. papillosum*, torfowiec kończysty *S. fallax*, torfowiec brunatny *S. fuscum*, torfowiec czerwony *S. rubellum*; **rośliny naczyniowe:** wełnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*, wełnianka wąskolistna *E. angustifolium*, wrzos zwyczajny *Calluna vulgaris*, wełnianeczka darniowa *Trichophorum cespitosum*, modrzewnica pospolita *Andromeda polifolia*, borówka bagienna *Vaccinium uliginosum*, bagno zwyczajne *Rhododendron tomentosum*, żurawina błotna *Oxycoccus palustris*, bażyna czarna *Empetrum nigrum*, rosiczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*, sosna drzewokosa *Pinus x rhaetica*, turzyca dzióbekowata *Carex rostrata*.

Propozycje działań ochronnych: 1) monitoring stanu siedliska.

Proponowany rezerwat Puścizna Wysoka (fot. D. Horabik)

PUŚCIZNA DŁUGOPOLE

(inne nazwy spotykane w literaturze: Torfowisko Długopolskie, Długopole, Puścizna, Wydzirówka, Wydzirówki, Wędzирówka, Wróblówka, Cyrła)

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Nowy Targ – wiejska / Długopole

Zgłaszający: Dorota Horabik

Powierzchnia: 45,85 ha

Forma własności: prywatna

Główna forma ochrony: ściśła

Charakterystyka obiektu: Torfowisko położone na południe od wsi Długopole. Pierwotnie torfowisko posiadające dwie kopuły oddalone od siebie o ok. 400 m. Proponowany obszar do objęcia ochroną rezerwatową dotyczy zachodniej kopuły. Powierzchnia torfowiska prawie w całości pokryta jest zaroślami kosodrzewiny *Pinus mugo*, której zwarcie dochodzi do 90%, towarzyszy jej sosna zwyczajna *Pinus sylvestris* i sosna drzewokosa *Pinus ×rhaetica*. Taksony te tworzą tu torfowisko wysokie z kosodrzewiną *Pino mugo-Sphagnetum*. Torfowisko dobrze uwodnione, dobrze zachowana struktura kępkowo-dolinkowa. W nielicznych i niewielkich lukach dominuje zespół *Andromedo-Sphagnetum magellanici* w mozaice z *Ledo-Sphagnetum*. Torfowiska przejściowe rozwinęły się głównie w dołach potorfowych oraz na północnym okraju.

Opis obiektów ochrony: siedliska: torfowiska wysokie z roślinnością torfowiczną (żywe), torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), bory i lasy bagienne; kody siedlisk przyrodniczych: *7110, 7140, *91D0 – w tym w podtypie 91D0-3; **mszaki:** torfowiec kończysty *Sphagnum fallax*, torfowiec czerwony *S. rubellum*, torfowiec magellański *S. magellanicum*, torfowiec cienutki *S. tenellum*; **rośliny naczyniowe:** bagno zwyczajne *Rhododendron tomentosum*, borówka bagienna *Vaccinium uliginosum*, żurawina błotna *Oxycoccus palustris*, wełnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*, modrzewnica pospolita *Andromeda polifolia*, kosodrzewina *Pinus mugo*, sosna drzewokosa *Pinus ×rhaetica*; **ptaki:** cietrzew *Lyrurus tetrix*.

Propozycje działań ochronnych: 1) monitoring stanu siedliska.

Sosna drzewokosa *Pinus ×rhaetica* (fot. A. Michalik)

Proponowany rezerwat Puścizna Długopole (fot. D. Horabik)

PUŚCIZNA FRANKÓW

(inne nazwy spotykane w literaturze: Puścizna Franków Brzeżek, Brzeżki, Puścizna, Puścizna Wielka, Bór Młaka, Wędziorówki, Krauszcowska Puścizna, Krauszców, Torfowisko Krauszcowskie, Torfy Krauszcowskie)

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski/ Nowy Targ / Długopole, Krauszców, Rogoźnik

Zgłaszający: Dorota Horabik

Powierzchnia: 25,68 ha

Forma własności: prywatna

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Torfowisko położone między Długopolem a Krauszowem, mające kształt wydłużonego wału o przebiegu równoleżnikowym. Torfowisko praktycznie bezleśne, jedynie gdzieniegdzie pojawiają się pojedyncze osobniki sosny zwyczajnej. Pomimo bardzo dużego udziału płatów wrzосу *Calluna vulgaris* (60-70%) torfowisko wciąż spełnia kryteria kwalifikacji jako siedlisko 7110. Dominuje tu zespół *Andromedo-Sphagnetum magellanici* z licznym udziałem m.in. wełnianki pochwowatej i torfowca czerwonego. Pokrycie torfowców 80-90%, nielicznie występuje bagno zwyczajne (zamierające), w części centralnej dobrze wykształcona struktura kępkowo-dolinkowa, dobrze uwodnione. Od strony północno-wschodniej i południowej, u podnóża skarpy kopuły torfowiskowej, prawdopodobnie wtórnie (po eksploatacji) rozwijające się torfowiska przejściowe (mszary minerotroficzne) z zaawansowaną sukcesją roślinności leśnej. Sama powierzchnia kopuły w wyniku długotrwałej i intensywnej eksploatacji uległa zmniejszeniu o ok. 90% w stosunku do pierwotnej powierzchni.

Opis obiektów ochrony: siedliska: torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*);

kody siedlisk przyrodniczych: *7110, 7140; **mszaki:** torfowiec brunatny *Sphagnum fuscum*, torfowiec czerwony *S. rubellum*, torfowiec kończysty *S. fallax*, torfowiec ostrolistny *S. capillifolium*, torfowiec magellański *S. magellanicum* s.l., torfowiec szpiczastolistny *S. cuspidatum*, torfowiec brodawkowaty *S. papillosum*, płonnik cienki *Polytrichum strictum*, próchniczek błotny *Aulacomnium palustre*, głowiak dwukończysty *Cephalozia bicuspidata*, lejomyła odrębna *Leiomylia anomala*; **rośliny naczyniowe:** żurawina błotna *Oxycoccus palustris*, modrzewnica pospolita *Andromeda polifolia*, bagno zwyczajne *Rhododendron tomentosum*, wełnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*; **ptaki:** cietrzew *Lyrurus tetrix*.

Propozycje działań ochronnych:

1) monitoring stanu siedliska.

Bagno zwyczajne Rhododendron tomentosum
(fot. Ł. Piechnik)

Proponowany rezerwat Puścizna Franków (fot. D. Horabik)

PUŚCIZNA POD PUSTĄ POLANĄ

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Jabłonka / Jabłonka

Zgłaszający: Dorota Horabik

Powierzchnia: 275,52 ha

Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: torfowiskowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): różnych ekosystemów: lasów i torfowisk

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Obszar położony na północny wschód od wsi Chyżne. Duży kompleks torfowisk i borów bagiennych przecięty potokiem Borcok. Kopuła torfowiska wysokiego porośnięta w większości borem bagiennym, z niewielkimi otwartymi lukami/mszarami, dobrze zachowana struktura kępkowo-dolinkowa. Torfowisko porośnięte kosodrzewiną, sosną zwyczajną i prawdopodobnie sosną drzewokosą. W otwartych fragmentach dominuje jeden zespół – *Andromedo-Sphagnetum magellanici*. Całość torfowiska wysokiego dość silnie uwodniona, w przeszłości klasyfikowana jako torfowisko przejściowe. W obrębie całego kompleksu tylko niewielkie płyty (o powierzchni kilku m²) mszarów dywanowych z zespołem *Eriophoro angustifolii-Sphagnetum recurvi*. Bory bagienne dobrze zachowane, typowo wykształcone, niemal wyłącznie sosnowe. W centralnej części w roku 2024 odnotowano obumieranie części drzewostanu z nieznanymi przyczyn. W obiekcie prowadzony jest monitoring GIOŚ siedliska 91D0.

Opis obiektów ochrony: siedliska: torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), bory i lasy bagienne; kody siedlisk przyrodniczych: *7110, 7140, *91D0 – w tym w podtypie 91D0-2 i 91D0-4; **mszaki:** torfowiec kończysty *Sphagnum fallax*, torfowiec czerwonawy *S. rubellum*, torfowiec magellański *S. magellanicum* s.l., torfowiec Russowa *S. russowii*; **rośliny naczyniowe:** wełnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*, wełnianka wąskolistna *E. angustifolium*, modrzewnica pospolita *Andromeda polifolia*, bardzo

licznie bażyna czarna *Empetrum nigrum*, żurawina błotna *Oxycoccus palustris*, bagno zwyczajne *Rhododendron tomentosum*, sosna drzewokosa *Pinus ×rhaetica*, rościszka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*.

Główne zagrożenia: 1) osuszanie terenów bagiennych, 2) zmiana składu gatunkowego (sukcesja), 3) zmiany klimatyczne – susze, 4) gospodarka leśna.

Propozycje działań ochronnych: 1) monitoring stanu siedliska.

Proponowany rezerwat Puścizna pod Pustą Polaną (fot. D. Horabik)

PUŚCIZNA RĘKOWIAŃSKA

(inne nazwy spotykane w literaturze: Bory Wylewiska, Wylewiska, Wylewisko, Bory, Szczotkówki, Torfowisko Czarnodunajeckie)

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Czarny Dunajec / Czarny Dunajec

Zgłaszający: Dorota Horabik, Maksymilian Syratt

Powierzchnia: 235,60 ha

Forma własności: gminna

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Niegdyś jedno z największych torfowisk w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej, obecnie obszar proponowany do ochrony to wyeksploatowana kopuła torfowiska wysokiego z mozaiką siedlisk wtórnie wykształcających się w obrębie dawnego torfowiska na różnej miąższości pokładach torfu. Obszar o niewielkim nachyleniu w kierunku cieku o różnym stopniu uwilgotnienia siedlisk. W obrębie obszaru występują niewielkie fragmenty pozbawione podrostu i nalotu drzew z rozwijającymi się mszarami minerotroficznymi. Na obrzeżach dawnej kopuły w miejscach dominującego oddziaływania wód gruntowych pojawiają się zbiorowiska charakterystyczne dla torfowisk alkalicznych. Całość ewoluuje w kierunku zbiorowisk leśnych, głównie brzezin bagiennych i borów bagiennych. W obiekcie prowadzony jest monitoring GIOŚ siedliska 7150, 7230 oraz poczwarówki Geyera.

Opis obiektów ochrony: siedliska: torfowiska wysokie zdegradowane, zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji, torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), bory i lasy bagiennie, na obrzeżach górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk; kody siedlisk przyrodniczych: 7120, 7140, *91D0, 7230; **mszaki:** haczykowiec błyszczący *Hamatocaulis vernicosus*, skorpionowiec brunatnawy *Scorpidium scorpioides*, bagiennik żmijowaty *Pseudocalliergon trifarium*, bagiennik widłakowaty *P. lycopodioides* (jedyne potwierdzone stanowisko w całych Karpatach Zachodnich), limprichtia pośrednia *Limprichtia cossoni*, torfowiec Warnstorfa *Sphagnum warnstorffii*, torfowiec czerwony *S. rubellum*, torfowiec błotny *S. palustre*, torfowiec skręcony *S. contortum*, głowiak dwukończysty *Cephalozia bicuspidata*, głowiak dwurogi *C. connivens*, pleszanka pospolita *Pellia epiphylla*, beznerw tłusty *Aneura pinguis*, otruszyń drobny *Blasia pusilla*, przyziemka Neesa *Calypogeia neesiana*, merkia irlandzka *Moerckia hibernica*, pallawicina *Lyella Pallavicinia lyellii*, pleszanka kędzierzawa *Pellia endiviifolia*, porostniczka czterodzielna *Preissia quadrata*, łśniątka zakrzywiona *Riccardia incurvata*, łśniątka szerokoplechowa *Riccardia latifrons*, łśniątka pierzastodzielna *R. multifida*; **rośliny naczyniowe:** wełnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*, wełnianka wąskolistna *E. angustifolium*, bagno zwyczajne *Rhododendron tomentosum*, borówka bagienna *Vaccinium*

uliginosum, bobrek trójlistkowy *Menyanthes trifoliata*, rosiczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*, rosiczka długolistna *D. anglica*, przygielka biała *Rhynchospora alba*, turzycza pospolita *Carex nigra*, turzycza prosowata *C. panicea*, turzycza łuszczkowata *C. lepidocarpa*, turzycza drobna *C. demissa*; **bezkęgowce**: poczwarówka Geyera *Vertigo geyeri*; **ptaki**: cietrzew *Lyrurus tetrix*, derkacz *Crex crex*; **ssaki**: bóbr europejski *Castor fiber*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie znacznej wielkości zróżnicowanego siedliskowo kompleksu torfowiskowego obejmującego fragmenty dawnej kopuły torfowiskowej i okalających ją torfowisk alkalicznych. Obszar stanowi interesujący przykład regeneracji różnego typu torfowisk i sukcesji wtórnej w obrębie wyeksploatowanego torfowiska wysokiego wraz z cenną florą oraz fauną charakterystyczną dla siedlisk hydrogenicznych.

Propozycje działań ochronnych: 1) ze względu na zaawansowaną sukcesję w kierunku zbiorowisk leśnych obiekt należy pozostawić do obserwacji, zalecane jest nieusuwanie tam bobrowych, które utrzymują i poprawiają warunki wodne w obszarze, 2) należy prowadzić monitoring stanu siedliska.

Proponowany rezerwat Puścizna Ręgowiańska (fot. D. Horabik)

BORY PIEKIELNICKIE

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski/ Jabłonka, Czarny Dunajec/ Jabłonka, Piekielnik

Zgłaszający: Dorota Horabik

Powierzchnia: 258,59 ha

Forma własności: prywatna, Wspólnoty Urbarialne

Rodzaj rezerwatu: torfowiskowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): różnych ekosystemów: lasów i torfowisk

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Kompleks torfowisk i lasów bagiennych położony na wschód od wsi Chyżne. Kilkusethektarowy kompleks borów bagiennych, najczęściej na płytkich pokładach torfu (dominuje zespół *Sphagno-Piceetum*), z enklawami torfowisk, w tym torfowisk przejściowych zajętych głównie przez zespoły *Sphagno-Caricetum rostratae* i *Eriophoro angustifolii-Sphagnetum recurvi*. Torfowiska przejściowe występują tu w postaci tzw. torfowisk wiszących (pod względem uwarunkowań hydroekologicznych nawiązujących do torfowisk soligenicznych) zlokalizowanych prostopadle do zbocza i rozciągających się pasem o szerokości ok. 50–60 m na długość ok. 250 m. Różnica wysokości pomiędzy najwyższymi a najniższymi partiami torfowiska wynosi tu co najmniej 10 m. Pod względem kryteriów krajobrazowo-ekologicznych jest to odmiana torfowisk źródłiskowych zasilanych kwaśnymi i ubogimi w składniki troficzne wodami podziemnymi. Roślinność reprezentowana jest przez zespoły typowe dla kwaśnych torfowisk przejściowych. Na obrzeżach torfowisk rozwijają się zbiorowiska związane z bezpośrednim oddziaływaniem wód podziemnych o znacznie wyższej trofii. Bory bagienne dobrze wykształcone, z dojrzałymi drzewostanami, dobrze uwodnione z masowym udziałem bagna zwyczajnego. W obiekcie prowadzony jest monitoring GIOŚ siedliska 91D0.

Opis obiektów ochrony: siedliska: torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), bory i lasy bagienne; kody siedlisk przyrodniczych: 7140, *91D0 – w tym w podtypie 91D0-2, 91D0-3 i 91D0-4; **mszaki:** torfowiec kończysty *Sphagnum fallax*, torfowiec czerwony *S. rubellum*, torfowiec magellański *S. magellanicum* s.l., torfowiec Russowa *S. russowii*, płonnik pospolity *Polytrichum commune*, płonnik cienki *P. strictum*; **rośliny naczyniowe:** wełnianka wąskolistna *Eriophorum angustifolium*, modrzewnica pospolita *Andromeda polifolia*, żurawina błotna *Oxycoccus palustris*, bagno zwyczajne *Rhododendron tomentosum*, borówka bagienna *Vaccinium uliginosum*, rosiczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*; **ptaki:** włochatka *Aegolius funereus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie wzorcowo wykształconych siedlisk górskich lasów bagiennych i torfowisk wraz z charaktery-

styczną florą. Obszar proponowanego rezerwatu stanowi część jednego z największych zwartych fragmentów borów bagiennych i torfowisk w południowej Polsce. W obrębie kompleksu występują mszarne torfowiska „wiszące” spotykane rzadko wyłącznie na zboczach gór i tarasach dolin rzecznych. Należy rozważyć możliwość utworzenia jednego rezerwatu obejmującego oddzielnie opisane tu obiekty jako: Bory Piekielnickie i Puścizna pod Pustą Polaną, stanowiące w zasadzie jeden funkcjonalny i powiązany hydrologicznie obszar.

Powołanie rezerwatu jest możliwe wyłącznie za zgodą właścicieli prywatnych.

Główne zagrożenia: 1) osuszanie terenów bagiennych, 2) zmiana składu gatunkowego (sukcesja), 3) zmiany klimatyczne – susze, 4) gospodarka leśna.

Propozycje działań ochronnych: 1) ochrona ścisła, 2) monitoring stanu siedliska.

Proponowany rezerwat Bory Piekielnickie (fot. D. Horabik)

JODŁY ŁEMKOWSKIE

Powiat / gmina / miejscowość: gorlicki / Uście Gorlickie / Nowica, Kunkowa

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Niski

Zgłaszający: Rafał Bobrek, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków

Powierzchnia: 203,44 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Łosie)

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny:
biocenoz naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: borów górskich i podgórskich

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Projektowany rezerwat obejmuje południowo-zachodnie zbocza Wierchu (705 m n.p.m.) położonego w grzbiecie głównym Magury Małastowskiej, schodzące do doliny Przysłopianki. Pod względem fitosocjologicznym na niemal całym obszarze planowanego rezerwatu występują płaty zespołu żyznej buczyny karpackiej, w wielu miejscach z dominacją jodły w drzewostanie. Teren ten porasta las będący pozostałością Puszczy Karpackiej wraz z zamieszkującymi go reliktowymi i zagrożonymi gatunkami organizmów, w tym m.in. chrząszczy, grzybów i porostów. W południowej części

obszaru znajduje się ścieżka geologiczno–przyrodnicza Nadleśnictwa Łosie utworzona przy współpracy ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Nowicy.

Opis obiektów ochrony: siedliska: żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*; **porosty:** *Trapeliopsis viridescens*; **grzyby:** soplówka jodłowa *Hericium flagellum*, smolucha bukowa *Ischnoderma resinsum*, smolucha świerkowa *I. benzoinum*, łuskwiak rdzawołoskowy *Pholiota squarrosoides*; **bezkęgowce:** wynurt lśniący *Ceruchus chrysomelinus*, *Diacanthous undulatus*, *Mycetoma suturale*; **płazy:** kumak górski *Bombina variegata*, salamandra plamista *Salamandra salamandra*; **ptaki:** muchołówka mała *Ficedula parva*, dzięcioł białogrzbiety *Dendrocopos leucotos*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, orlik krzykliwy *Clanga pomarina*; **ssaki:** ryś euroazjatycki *Lynx lynx*, wilk szary *Canis lupus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony lasów o charakterze naturalnym wraz z całą ich biologiczną różnorodnością, typową dla Puszczy Karpackiej. Szczególnym walorem proponowanego rezerwatu są buczyny o cechach lasu naturalnego, z dużą ilością martwego drewna, co zapewnienia odpowiednie mikrosiedliska dla rzadkich, zagrożonych i chronionych gatunków saproksylicznych chrząszczy, grzybów i porostów.

Główne zagrożenia: 1) usuwanie starych drzew.

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna.

Historia ochrony: Projekt rezerwatu opracowany przez Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu i obszarze Natura 2000 Beskid Niski PLB180002, na wschód od obszaru Natura 2000 Ostoje Nietoperzy Powiatu Gorlickiego PLH120094.

Przypisy: Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze 2017, Michalcewicz i in. 2011, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków 2022, Wilk i in. 2016.

Lukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Jodły Łemkowskie (fot. T. Wilk)

Wilk szary Canis lupus w lasach Magury Małastowskiej (fot. T. Lepak, z fotopułapki)

BORY I BAGNA PASMA PAPROTNEJ

Powiat / gmina / miejscowość: bocheński / Nowy Wiśnicz / Żegocina / Muchówka

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Wiśnickie

Zgłaszający: Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 76,76 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Brzesko), prywatna

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: borów górskich i podgórskich

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Bory położone na zachodnich zboczach Paprockiej Góry (441 m n.p.m.). Teren jest zróżnicowany pod względem rzeźby terenu, z głęboko wciętymi dolinkami oraz siecią potoków będących dopływami Sanecki. Na gruntach Skarbu Państwa wyznaczono lasy ochronne dla ochrony gleby, natomiast lasy na gruntach prywatnych są lasami gospodarczymi. Druga enklawa obejmuje śródleśne mokradło w dolinie potoku wypływającego spod Muchówki. Znajdują się tam turzycowiska, trzcinowiska i łąki ostrożeńowe oraz olsy. W obiekcie prowadzony jest monitoring GIOŚ siedlisk 91D0, 91D0*, 91E0*, 6510, 6430.

Opis obiektów ochrony: siedliska: dolnoreglowa świerczyna na torfie *Bazzanio-Piceetum*, wyżynny jodłowy bór mieszany *Abietetum polonicum*, lasy łąkowe, olszyna karpacka *Alnetum incanae*, ziołorośla górskie *Adenostylion alliariae*, niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie *Arrhenatherion elatioris*, ziołorośla górskie *Adenostylion alliariae*; **grzyby:** szyszkowiec łuskowaty *Strobilomyces strobilaceus*; **mszaki:** biczyca trójwrębna *Bazzania trilobata*, bielistka siwa *Leucobryum glaucum*, rokitnik pospolity *Pleurozium schreberi*, torfowiec Girgensohna *Sphagnum girgensohnii*; **rośliny naczyniowe:** podrzeń żebrowiec *Struthiopteris spicant*; **płazy:** rzekotka *Hyla* sp., żaba zwinka *Rana dalmatina*; **ptaki:** żuraw *Grus grus*.

Główne zagrożenia: 1) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 2) melioracja, 3) zarastanie.

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 2) zaniechanie osuszania łąk.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obszar w całości położony w Wiśnicko-Lipnickim Parku Krajobrazowym.

Przypisy: Stebel 2015.

Jerzy Parusel, Łukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Bory i Bagna Pasma Paprotnej (fot. J. Parusel)

KOZIE ŻEBRO

Powiat / gmina / miejscowość: gorlicki / Uście Gorlickie / Hańczowa, Regietów i Skwirtne

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Niski

Zgłaszający: Rafał Bobrek, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków

Powierzchnia: 216,59 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Łosie)

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenozy naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy; lasów górskich i podgórskich

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Projektowany rezerwat obejmuje grzbiet górski w obrębie Hańczowskich Gór Rusztowych z dwiema kulminacjami: Kozie Żebro (847 m n.p.m.) i Skalka (820 m n.p.m.). Teren ten porasta las będący pozostałością Puszczy Karpackiej wraz z zamieszkującymi go reliktowymi i zagrożonymi gatunkami organizmów, w tym m.in. chrząszczy, grzybów i porostów.

Opis obiektów ochrony: **siedliska:** żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*; **porosty:** pustułka rurkowata *Hypogymnia tubulosa*, przylepnik złotawy *Melanelixia subaurifera*, szarzynka skórzasta *Parmelina tiliacea*, pawężnica łuseczkowata *Peltigera praetextata*; **grzyby:** jodłownica górska

Bondarzewia mesenterica, soplówka bukowa *Hericium coralloides*, soplówka jodłowa *H. flagellum*; **rośliny naczyniowe**: pokrzyk wilcza jagoda *Atropa bella-donna*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum*, paprotnik Brauna *P. braunii*; **bezkręgowce**: biegacz urozmaicony *Carabus variolosus*, biegacz zielonożłoty *C. auronitens*, nadobnica alpejska *Rosalia alpina*, zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus*, wynurt lśniący *Ceruchus chrysomelinus*; **plazy**: kumak górski *Bombina variegata*, salamandra plamista *Salamandra salamandra*; **ptaki**: muchołówka mała *Ficedula parva*, muchołówka białoszyja *F. albicollis*, dzięcioł białogrzbisty *Dendrocopos leucotos*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, orlik krzykliwy *Clanga pomarina*; **ssaki**: ryś euroazjatycki *Lynx lynx*, wilk szary *Canis lupus*, niedźwiedź brunatny *Ursus arctos*, nocek wąsatek s.l. *Myotis mystacinus* complex, nocek duży *M. myotis*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony lasów o charakterze naturalnym wraz z całą ich biologiczną różnorodnością, typową dla Puszczy Karpackiej. Szczególnym walorem proponowanego rezerwatu są buczyny o cechach lasu naturalnego, z dużą ilością martwego drewna, co zapewnienia odpowiednie mikrosiedliska dla rzadkich, zagrożonych i chronionych gatunków saproksylicznych chrząszczy, grzybów i porostów.

Główne zagrożenia: 1) usuwanie starych drzew.

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna.

Historia ochrony: W 2022 r. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków złożyło projekt rezerwatu do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu i obszarze Natura 2000 Beskid Niski PLB180002, częściowo pokrywa się z obszarem Natura 2000 Ostoje Nietoperzy Powiatu Gorlickiego PLH120094.

Przypisy: Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze 2017, Michalcewicz i in. 2011, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków 2022, Wilk i in. 2016.

Łukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Kozie Żebro (fot. T. Wilk)

Larwa zgniotka cynobrowego Cucujus cinnaberinus (fot. R. Bobrek)

MARKOWIEC GRÓDEK

Powiat / gmina / miejscowość: gorlicki / Uście Gorlickie / Hańczowa, Wysowa-Zdrój

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Niski

Zgłaszający: Rafał Bobrek, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków

Powierzchnia: 105,60 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Łosie)

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny: biocenoz naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Główna forma ochrony: ścisła

*Granice proponowanego rezerwatu zaznaczono na mapie wraz z obszarem Kozie Żebro.

Charakterystyka obiektu: Projektowany rezerwat obejmuje grzbiet górski w obrębie Hańczowskich Gór Rusztowych z dwiema kulminacjami: Markowiec (640 m n.p.m.) i Gródek (712 m n.p.m.). Teren ten porasta las będący pozostałością Puszczy Karpackiej wraz z zamieszkującymi go reliktowymi i zagrożonymi gatunkami organizmów, w tym m.in. chrząszczy, grzybów i porostów.

Opis obiektów ochrony: **siedliska:** żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*, źródlika wapienne *Cratoneurion commutati*; **porosty:** złoci-szek jaskrawy *Chrysothrix candelaris*, przylepnik złotawy *Melanelixia subaurifera*; **grzyby:** jodłownica górską *Bondarzewia mesenterica*, soplówka bukowa *Hericium coralloides*; **rośliny naczyniowe:** kukułka szerokolistna *Dactylorhiza majalis*, listera jajowata *Listera ovata*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, pierwiosnek wyniosły *Primula elatior*, pokrzyk wilcza jagoda *Atropa bella-donna*, paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum*, paprotnik Brauna *P. braunii*; **bezkręgowce:** biegacz urozmaicony *Carabus variolosus*, biegacz zielonozłoty *C. auronitens*, nadobnica alpejska *Rosalia alpina*, zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus*, wynurt lśniący *Ceruchus chrysomelinus*; **plazy:** kumak górski *Bombina*

Nadobnica alpejska *Rosalia alpina*
(fot. J. Wyka)

variegata, salamandra plamista *Salamandra salamandra*; **ptaki**: muchołówka mała *Ficedula parva*, muchołówka białoszysza *F. albicollis*, dzięcioł biało-grzbiety *Dendrocopos leucotos*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*; **ssaki**: ryś euroazjatycki *Lynx lynx*, wilk szary *Canis lupus*, niedźwiedź brunatny *Ursus arctos*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony lasów o charakterze naturalnym wraz z całą ich biologiczną różnorodnością typową dla Puszczy Karpackiej. Szczególnym walorem proponowanego rezerwatu są buczyny o cechach lasu naturalnego, z dużą ilością martwego drewna, co zapewnia odpowiednie mikrosiedliska dla rzadkich, zagrożonych i chronionych gatunków saproksylicznych chrząszczy, grzybów i porostów.

Główne zagrożenia: 1) usuwanie starych drzew.

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz pozyskania drewna oraz wycinania drzew starych i dziuplastych.

Historia ochrony: W 2022 r. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków złożyło projekt rezerwatu do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt położony w Południowo-małopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu oraz obszarach Natura 2000 Ostoje Nietoperzy Powiatu Gorlickiego PLH120094 i Beskid Niski PLB180002.

Przypisy: Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze 2017, Michalcewicz i in. 2011, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków 2022, Wilk i in. 2016.

Łukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Markowiec Gródek (fot. T. Wilk)

JĘZYCZNIKI NA CHEŁMIE

Powiat / gmina / miejscowość: gorlicki / Ropa / Ropa

Jednostka fizjograficzna: Karpaty Zachodnie, Beskidy Środkowe, Beskid Niski

Zgłaszający: Nadleśnictwo Łosie

Powierzchnia: 22,57 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Łosie)

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: borów górskich i podgórskich

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Obszar proponowanego rezerwatu porośnięty jest przez lasy liściaste i mieszane, głównie buczyny ze znacznym udziałem jodły oraz jaworzyny górskie z języcznikiem. Drzewostany obfitują w drzewa stare, zamierające i martwe, co gwarantuje liczne mikrosiedliska dla saproksylicznych grzybów, porostów, mszaków i owadów.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: proponowany do ochrony obszar obejmuje północno-wschodnie podszczytowe partie Chełmu (779 m n.p.m.). Góra Chełm zbudowana jest z piaskowców gruboławicowych warstw magurskich, skał odpornych na wietrzenie, co sprawia, że wzniesienia z niego zbudowane mają ostre grzbiety i spadziste zbocza. Na omawianym obszarze

występują porośnięte lasem rumowiska skalne oraz niewielkie łomy o antropogenicznej genezie. Teren jest odwadniany przez źródłowy odcinek Chełmińskiego Potoku; **siedliska**: jodłowy podzespół żyznej buczyny karpackiej *Dentario-glandulosae Fagetum*, jaworzyna górska z jęczyznikiem *Phyllitido-Aceretum*; **rośliny naczyniowe**: jęczyznik zwyczajny *Asplenium scolopendrium*, miesięcznica trwała *Lunaria rediviva*, modrzyk górski *Cicerbita alpina*, goryczka trojęściowa *Gentiana asclepiadea*, kokorycz pełna *Corydalis solida*, czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum*, śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis*; **plazy**: salamandra plamista *Salamandra salamandra*; **ssaki**: wilk szary *Canis lupus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona jednego z największych w Karpatach polskich stanowisk jęczyznika zwyczajnego rosnącego w jaworzynie górskiej na rumoszu piaskowcowym stromego, północno-wschodniego zbocza góry Chełm.

Główne zagrożenia: wykopywanie chronionych gatunków roślin.

Propozycje działań ochronnych: 1) monitoring populacji jęczyznika zwyczajnego.

Historia ochrony: Obszar do tej pory nie podlegał ochronie obszarowej, choć w opracowaniach regionalnych funkcjonuje nazwa projektowanego rezerwatu: „Góra Chełm w Kąclowej”. W pierwszej połowie 2024 r. wydzielenia 15 b oraz c leśnictwa Szymbark zostały zgłoszone przez nadleśnictwo Łosie jako jedna z pierwszych propozycji nowych rezerwatów w RDLP Kraków w ramach akcji „100 rezerwatów na 100-lecie Lasów Państwowych”. Wydzielenia te funkcjonowały do tej pory jako wpisane na listę drzewostanów pełniących szczególne funkcje na terenie nadleśnictwa Łosie. Gospodarka leśna była w tym miejscu prowadzona w stopniu minimalnym, a na większości powierzchni wydzielen proponowanego rezerwatu nie były prowadzone ciecía w drzewostanie.

Powiązanie z innymi formami ochrony:

Objekt znajduje się na terenie Południowomałopolskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Przypisy: Bodziarczyk i Zator 2001, Motyka 1956, Świąs 1964.

Łukasz Piechnik

Proponowany rezerwat
Jęczyzniki na Chełmie
(fot. Ł. Piechnik)

MADOHORA – POSZERZENIE

Powiat / gmina / miejscowość: wadowicki / Andrychów / Rzyki

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Mały

Zgłaszający: Anna Treit

Powierzchnia: 110,72 ha

Uwaga! Obiekt transgraniczny, leżący na styku województwa małopolskiego i śląskiego (w granicach województwa śląskiego zaproponowano powiększenie istniejącego rezerwatu o 284,42 ha).

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Andrychów)

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny; biocenozy naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren do poszerzenia rezerwatu w granicach województwa małopolskiego obejmuje północno-wschodnie stoki Łamanej Skały i źródłiska potoku Pracica. Występują tu lasy bukowe i bory jodłowe w różnych fazach rozwoju, których wiek przekracza w wielu miejscach 140 lat.

Opis obiektów ochrony: siedliska: kwaśna buczyna górską *Luzulo luzuloidis-Fagetum*, żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*, dolno-regłowy bór jodłowo-świerkowy *Abieti-Piceetum (montanum)*, ziołorośla górskie, torfowiska zasadowe, ściany skalne i urwiska krzemianowe; kody siedlisk przyrodniczych: 9110; 9130, 9140, 6430, 7230, 8220; **grzyby:** siedziń jodłowy *Sparassis nemecii*; **rośliny naczyniowe:** podrzeń żebrowiec *Struthiopteris spicant*, widłak goździsty *Lycopodium clavatum*, goryczka trojeściowa *Gentiana asclepiadea*, paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, zanokcica skalna *Asplenium trichomanes*, turzycza żółta *Carex flava*, fałdownik szeleszczący *Hylocomiadelpheus triquetrus*; **płazy:** salamandra plamista *Salamandra salamandra*; **gady:** padalec *Anguis* sp.; **ptaki:** puszczyk uralski *Strix uralensis*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, jarząbek *Tetrastes bonasia*; **ssaki:** niedźwiedź brunatny *Ursus arctos*, ryś euroazjatycki *Lynx lynx*, wilk szary *Canis lupus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Celem powiększenia rezerwatu jest objęcie ochroną cennych płatów siedlisk przyrodniczych dotychczas niereprezentowanych (ziołorośla górskie, torfowiska zasadowe) lub słabo reprezentowanych (ściany skalne i urwiska krzemianowe) oraz ochrona siedlisk dużych ssaków drapieżnych (niedźwiedź brunatny, ryś, wilk) i zlewni wód powierzchniowych istotnych dla zapewnienia wody pitnej mieszkańcom gmin w sąsiedztwie rezerwatu.

Główne zagrożenia: 1) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna.

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna.

Historia ochrony: Projektodawcą rezerwatu był Stefan Myczkowski (1958), rezerwat powstał w roku 1960 i zajmował 113,92 ha. W roku 1967 został pomniejszony o 40 ha w części znajdującej się obecnie na terenie województwa małopolskiego. Ponowne starania o poszerzenia rezerwatu rozpoczęto w 2006 r.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt znajduje się w Parku Krajobrazowym Beskidu Małego i obszarze Natura 2000 Beskid Mały PLH240023.

Przypisy: Figarski i Piecha 2014, Myczkowski 1958, Perzanowska i Grzegorzyc 2009, http://ine.eko.org.pl/index_areas.php?rek=504.

Jerzy Parusel, Łukasz Piechnik

Proponowane rozszerzenie rezerwatu Madohora (fot. J. Parusel)

PUSZCZA KARPACKA NA LUBANIU

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Krościenko nad Dunajcem / Grywałd

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Gorce

Zgłaszający: Ryszard Kulik

Powierzchnia: 37,39 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krościenko)

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: borów górskich i podgórskich

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Projektowany rezerwat obejmuje południowe stoki góry Jaworzyna Ligasowska w Paśmie Lubania (Gorce) nad doliną potoku Lubań na wysokości 700-900 m n.p.m. Teren ten porasta starodrzew bukowo-jodłowy będący pozostałością Puszczy Karpackiej.

Opis obiektów ochrony: **siedliska:** żyzna jedlina karpacka *Galio-Abietetum*; **bezkęgowce:** chrząszcze saproksyliczne; **ptaki:** dzięcioł trójpalczasty *Picoides tridactylus*, dzięcioł biało-grzbiety *Dendrocopos leucotos*, muchołówka mała *Ficedula parva*, jarząbek *Tetrastes bonasia*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony lasów o charakterze naturalnym wraz z całą ich biologiczną różnorodnością, typową dla Puszczy Karpackiej. Szczególnym walorem proponowanego rezerwatu są buczyny i jedliny o cechach lasu naturalnego, z dużą ilością martwego drewna, co zapewnienia odpowiednie mikrosiedliska dla rzadkich, zagrożonych i chronionych gatunków saproksylicznych chrząszczy.

Główne zagrożenia: 1) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna.

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu, w pobliżu rezerwatu „Modrzewie”.

Przypisy: –

Łukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Puszcza Karpacka na Lubaniu (fot. Ł. Kajtoch)

ŚWIERCZYNA GAJKA

Powiat / gmina / miejscowość: suski / Stryszawa / Kuków

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Mały

Zgłaszający: Maksymilian Syrratt

Powierzchnia: 67,31 ha

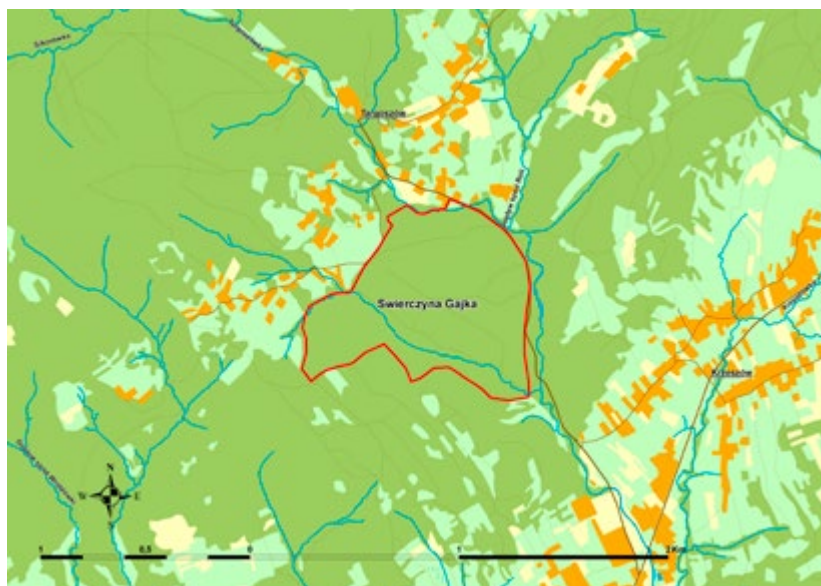
Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Sucha)

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: borów górskich i podgórskich

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Lasy porastające górę Gajka (578 m n.p.m.) oraz północno-wschodni stok góry Żdziebel (628 m n.p.m.). Teren jest podmokły, z licznymi wysiękami wodnymi, przepływają przez niego dwa potoki: Targoszówka i jej prawostronny dopływ oraz co najmniej jeden ciek okresowy. Cały proponowany teren administrowany jest przez Lasy Państwowe jako lasy wodochronne.

Opis obiektów ochrony: siedliska: dolnoreglowa świerczyna na torfie *Bazzanio-Piceetum*, żyzna jedlina karpacka *Abies alba-Oxalis acetosella*; **mszaki:** wątrobowiec – biczyca trójwřębna *Bazzania trilobata* oraz mchy – płaskolist lńniący *Hookeria lucens*, bielistka siwa *Leucobryum glaucum*, fałdownik nastrozony *Rhytidiadelphus squarrosus*, rokićnik pospolity *Pleurozium schreberi*,

plonnik pospolity *Polytrichum commune*, płaszczeniec marszczony *Buckiella undulata*, torfowiec kończysty *Sphagnum fallax*, torfowiec frędzlowany *S. fimbriatum*, torfowiec Girgensohna *S. girgensohnii*, torfowiec błotny *S. palustre*, torfowiec Russowa *S. russowii*, torfowiec nastroszony *S. squarrosum*, tujowiec delikatny *Thuidium delicatulum*, krzywoszczeć pogięta *Campylopus flexuosus*, widłoząb miotłowy *Dicranum scoparium*; **rośliny naczyniowe**: podrzeń żebrowiec *Struthiopteris spicant*, widłak goździsty *Lycopodium clavatum*; **ryby**: głowacz białopłetwy *Cottus gobio*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony stanowisk bardzo rzadkiego w Polsce siedliska priorytetowego *Bazzanio-Piceetum* z bogatą florą mszaków. Poza różnowiekowym drzewostanem świerkowym wyróżniają się 180-letnie sosny i modrzewie.

Główne zagrożenia: 1) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 2) przebudowa drzewostanów ze świerkowego w bukowo-jodłowe, 3) penetracja turystyczna.

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 2) zaniechanie przebudowy drzewostanów, 3) ograniczenie presji turystycznej.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w otulinie Parku Krajobrazowego Beskidu Małego oraz częściowo pokrywa się z obszarem Natura 2000 Beskid Mały PLH240023.

Przypisy: Barć i in. 2007, Brzustewicz 2006, Brzustewicz i Barć 2006, Stebel 2010, Tłałka 2020.

Łukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Świerczyna
Gajka (fot. Ł. Kajtoch)

UROCZYSKO WRÓBLOWICE

Powiat / gmina / miejscowość: tarnowski / Zakliczyn / Wróblowice

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Rożnowskie

Zgłaszający: Krzysztof Piątek

Powierzchnia: 82,36 ha

Forma własności: większość – Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Gromnik), prywatna

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje grąd z dominacją starych dębów oraz przyległe buczyny i łągi jesionowe porastające zbocza i źródlika wzgórza nad doliną Dunajca. Południowa wystawa sprawia, że znajdują się tu siedliska ciepłolubne, w tym murawy kserotermiczne na skraju lasu. W lasach, szczególnie dolinach potoków i licznych wąwozach, znajduje się bardzo dużo drzew zamierających i martwego drewna (jedno z nielicznych tak bogatych w martwe drewno miejsc w strefie pogórzy). Siedliska wzbogacane są licznymi systemami nor borsucznych. Najcenniejszymi elementami przyrody jest bogata flora z licznymi gatunkami grądowymi i ciepłolubnymi. W lasach występuje także bogata awifauna, w tym liczne gatunki dziuplaków pierwotnych i wtórnych.

Opis obiektów ochrony: siedliska: kwaśna buczyna górską *Luzulo luzuroidis-Fagetum*, żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*, grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum*, podgórski łęg jesionowy *Carici remotae-Fraxinetum*, murawy kserotermiczne *Festuco-Brometea*; **rośliny naczyniowe:** wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum*, goryczka trojeściowa *Gentiana asclepiadea*, wyblin jednolistny *Malaxis monophyllos*, storczyk męski *Orchis mascula*, kruszczyk błotny *Epipactis palustris*, kruszczyk siny *E. purpurata*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, buławnik mieczolistny *Cephalanthera longifolia*, buławnik wielkokwiatowy *C. damasonium*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, listera jajowata *Listera ovata*, kukulka Fuchsa *Dactylorhiza fuchsii*, pióropusznik strusi *Matteucia struthiopteris*, obrazki alpejskie *Arum alpinum*, miodownik melisowaty *Melittis melissophyllum*, goździk kosmaty *Dianthus armeria*, róża francuska *Rosa gallica*, tłustosz pospolity *Pinguicula vulgaris*, pomocnik baldaszkowy *Chimaphila umbellata*, gruszyczka mniejsza *Pyrola minor*, gruszyczka okrągłolistna *P. rotundifolia*, widłak goździsty *Lycopodium clavatum*, pierwiosnek wyniosły *Primula elatior*, orlik pospolity *Aquilegia vulgaris*, centuria pospolita *Centaurium erythraea*; **bezkręgowce:** biegacz urozmaicony *Carabus variolosus*, pachnica dębowa *Osmoderma eremita*; **płazy:** kumak górski *Bombina variegata*; **ptaki:** muchołówka białoszysza *Ficedula albicollis*, dzięcioł średni *Dendrocoptes medius*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, bocian czarny *Ciconia nigra*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony dobrze wykształconych zbiorowisk leśnych typowych dla piętra pogórza: podgórskiej formy buczyny karpackiej, grądu, podgórskiego łęgu jesionowego oraz stanowisk z ok. 30 gatunkami roślin chronionych.

Buławnik mieczolistny
Cephalanthera longifolia (fot. B. Binkiewicz)

Główne zagrożenia: 1) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 2) zarastanie kserotermicznych zarośli na skraju lasu, a w konsekwencji zanik roślin kserotermicznych.

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 2) odkrzaczanie ekotonu.

Historia ochrony: Teren ten był proponowany do ochrony od lat 1990.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w Obszarze Chronionego Krajobrazu Pogórza Ciężkowickiego, w pobliżu obszaru Natura 2000 Dolny Dunajec PLH120085.

Przypisy: Piątek 1994, 1999, Zięba 1995.

Łukasz Kajtoch

Kumak górski Bombina variegata (fot. B. Binkiewicz)

śli nadrzecznych *Convolvuletalia sepium*, zbiorowiska szuwarów właściwych *Phragmition*, szuwar mózgowy *Phalaridetum arundinaceae*; **grzyby**: stwierdzono 103 gatunki grzybów, w tym 32 gatunki rzadkie znajdujące się na Czerwonej liście grzybów wielkoowocnikowych w Polsce; **rośliny naczyniowe**: salwinia pływająca *Salvinia natans*; **bezkęgowce**: trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*, zalotka większa *Leucorrhinia pectoralis*, muchówki – *Pocota personata*, *Xylomyia maculata*, ślimak żółtawy *Helix lutescens*, ślimak winniczek *H. pomatia*, ślimak długowłosy *Trichia villosula*, szczeżuja pospolita *Anodonta anatina*; **plazy**: ropucha szara *Bufo bufo*, rzekotka *Hyla* sp., kumak nizinny *Bombina bombina*, żaba jeziorkowa *Pelophylax lessonae*, żaba wodna *P. esculentus*, żaba śmieszka *P. ridibundus*, żaba moczarowa *Rana arvalis*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, traszka zwyczajna *Lissotriton vulgaris*; **gady**: jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*, jaszczurka żyworodna *Zootoca vivipara*, zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix*; **ptaki**: ślepowron *Nycticorax nycticorax* (obecność w sezonie lęgowym), dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, dzięcioł średni *Dendrocytes medius*, gąsior *Lanius collurio*, derkacz *Crex crex*, kobuz *Falco subbuteo*, kormoran czarny *Phalacrocorax carbo* (noclegowisko); **ssaki**: wydra europejska *Lutra lutra*, bóbr europejski *Castor fiber*, łasica pospolita *Mustela nivalis*, borsuk europejski *Meles meles*, mroczek późny *Cnephaeus serotinus* (żerowisko), borowiec wielki *Nyctalus noctula*, nocek rudy *Myotis daubentonii*, karlik drobny *Pipistrellus pygmaeus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona jednego z ostatnich w Dolinie Górnej Wisły fragmentu lasu łęgowego wierzbowo-topolowego wraz z bogatą fauną i florą. Ochrona i zabezpieczenie przed wycinką drzewostanu.

Główne zagrożenia: 1) powracające koncepcje wycinki drzewostanu łęgowego, 2) plany związane z budową w tym miejscu tzw. Trasy Pychowickiej, 3) inwazyjne gatunki roślin naczyniowych, 4) zaśmiecanie terenu.

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 2) zakaz ruchu kołowego i budowy infrastruktury drogowej.

Historia ochrony: Przyrodnicza wartość lasu łęgowego w Przegorzalach była dobrze znana krakowskim przyrodnikom i naukowcom. Gdy w 1997 r. Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Krakowie postanowił wyciąć las łęgowy w Przegorzalach z uwagi na jego rzekome zwiększanie zagrożenia powodziowego dla Krakowa, organizacje pozarządowe zdecydowanie się temu przeciwstawiły. W 2005 r. Łęg w Przegorzalach znalazł się na liście 36 najcenniejszych obiektów przyrodniczych miasta Krakowa, opublikowanych w opracowaniu pt. „Koncepcja ochrony różnorodności biologicznej Miasta Krakowa” (Kudłek i in. 2005). W 2006 r. Małopolskie Towarzystwo Ornitologiczne złożyło do Prezydenta Krakowa wnioski o utworzenie użytku ekologicznego na omawianym terenie. W dokumencie opracowanym przez Miasto Kraków pt. „Kierunki rozwoju i zarządzania terenami zieleni w Krakowie na lata 2017-2030” wskazano Łęg Przegorzalski jako jeden z najcenniejszych lasów na terenie miasta, który powinien stać się użytkiem ekologicznym.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Całość proponowanej do ochrony rezerwatowej powierzchni znajduje się na terenie Bielańsko-Tynieckiego Parku Krajobrazowego.

Przypisy: Dubiel i Szwagrzyk (red.) 2008, Kudłek i in. 2005, Walasz 2015, <https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/405277/karta>.

Łukasz Piechnik, Kazimierz Walasz

Proponowany rezerwat Łęg w Przegorzałach (fot. K. Walasz)

Zimorodek Alcedo atthis (fot. K. Binkiewicz)

MAŁA PUSZCZA KLESZCZOWSKA

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Zabierzów / Kleszczów

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Garb Tenczyński

Zgłaszający: Anna Treit

Powierzchnia: 102,85

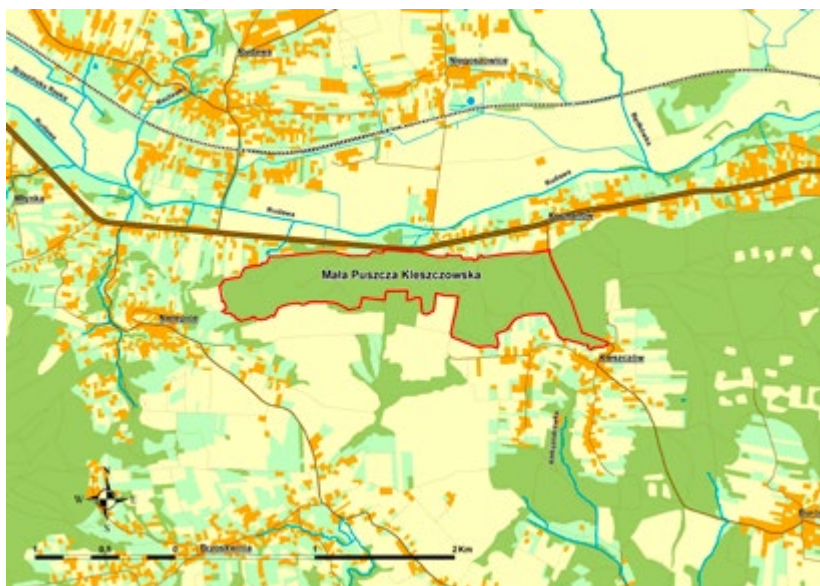
Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwa Krzeszowice)

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Obszar proponowanego rezerwatu obejmuje fragment północnego stoku Garbu Tenczyńskiego, opadającego w tym miejscu stromo do Rowu Krzeszowickiego. Charakterystyczne są liczne formy skałkowe o wysokości do ok. 20 m i zróżnicowanych kształtach: ambon, progów, baszt, grzęd oraz ścian. W obrębie skałek wapiennych zinwentaryzowano 10 jaskiń o różnej genezie: krasowej, blokowskiej, wietrzeniowo-krasowej. Najdłuższą z nich jest krasowa Jaskinia Skrzatów o długości 60 m, stanowiąca miejsce hibernacji nietoperzy. Ważnym elementem rzeźby są również V-kształtne wąwozy często o charakterze skalnym, które rozcinają stok. Odsłonięcia geologiczne w obrębie skałek prezentują szereg zjawisk o wysokiej wartości naukowej: struktury tektoniczne oraz sedymentacyjne, formy krasu kopalnego (wypełnione

osadami) oraz relikтового. Interesujące są również obszary intensywnego rozwoju saltacji wykrotowej oraz pozostałości historycznej działalności ludzkiej, prawdopodobnie obronnej: okopy i stanowiska ogniowe.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: wysoki stok o założeniach tektonicznych, zbudowany z górnourajskich wapieni, przykrytych płatami zwietrzelin i plejstocęńskich lessów, z licznymi formami skałkowymi, wawozami oraz 10 jaskiniami o zróżnicowanej genezie: krasowej, blokowskiej i wietrzeniowo-krasowej; **siedliska:** wapienne ściany skalne ze zbiorowiskami *Potentilletalia caulescentis*, żyzne buczyny *Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*, ciepłolubne buczyny storczykowe *Cephalanthero-Fagenion*, grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny *Galio-Carpinetum* i *Tilio-Carpinetum*, jaworzyna *Tilio platyphyllis-Acerion pseudoplatani*, kwaśne dąbrowy *Quercetea robori-petraeae*; **mszaki:** wątrobowce – miedzik płaski *Frullania dilatata*, parzoch szerokolistny *Porella platyphylla*, usznica spłaszczona *Radula complanata* oraz mchy – zwiślik maczugowaty *Anomodon attenuatus*, zwiślik długolistny *A. longifolius*, zwiślik wiciowy *A. viticulosus*, grzebieniowiec piórkowaty *Ctenidium molluscum*, widłoząb miotłowy *Dicranum scoparium*, ostrowiek szorstki *Eurhynchiastrum pulchellum*, gładysz paprociowaty *Homalia trichomanoides*, drąst wielozarodniowy *Leskea polycarpa*, miechera spłaszczona *Neckera complanata*, miechera kędzierzawa *N. crispa*, prostoząbek taurydzki *Orthodicranum tauricum*, wiewiórecznik osinowy *Sciuro-hypnum populeum*, pędzliczek brodawkowaty *Syntrichia papillosa*, krzewik źródliskowy *Thamnobryum alopecurum*; **rośliny naczyniowe:** paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum*, wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, gruszyczka okrągłolistna *Pyrola rotundifolia*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, barwinek pospolity *Vinca minor*, tojad mołdawski *Aconitum moldavicum*, orlik pospolity *Aquilegia vulgaris*, obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, storczyk purpurowy *Orchis purpurea*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, pluskwica europejska *Actaea europaea*, dzwonek brzoskwiolistny *Campanula persicifolia*, ciemniężca zielona *Veratrum lobelianum*, miodownik melisowaty *Melittis melissophyllum*; **ptaki:** siniak *Columba oenas*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, muchołówka mała *Ficedula parva*, muchołówka białoszysza *F. albicollis*; **ssaki:** norek duży *Myotis myotis*, norek Bechsteina *M. bechsteini*, norek wąsatek *M. mystacinus*, norek Brandta *M. brandtii*, mroczek późny *Cnephaeus serotinus*, borowiec wielki *Nyctalus noctula*, gacek brunatny *Plecotus auritus*, mopek zachodni *Barbastella barbastellus*, podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, borsuk europejski *Meles meles*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych płatów zbiorowisk leśnych o charakterze natural-

nym i regeneracja płatów zbiorowisk przekształconych gospodarką leśną oraz ochrona stanowisk roślin i zwierząt należących do gatunków chronionych. Celem ochrony jest także zachowanie dziedzictwa geologicznego tej części Garbu Tenczyńskiego z formami skałkowymi, bramami skalnymi, jaskiniami, wąwozami oraz reliktowymi formami krasowymi.

Główne zagrożenia: 1) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 2) nielegalne pozyskiwanie roślin podlegających ochronie, 3) zaśmiecanie terenu zwłaszcza w części przylegającej do drogi krajowej.

Propozycje działań ochronnych: 1) ochrona ścisła z wyjątkiem usuwania drzew zagrażających bezpieczeństwu w bezpośredniej bliskości drogi krajowej oraz dostępnych dla ruchu pieszego dróg leśnych, 2) monitoring i usuwanie inwazyjnych gatunków roślin.

Historia ochrony: Działania w kierunku ochrony Kleszczowskich Wąwozów rozpoczęły się jako inicjatywa lokalnej społeczności „Ratujmy Kleszczowskie Wąwozy” w roku 2019.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Projektowany rezerwat pokrywa się w całości z obszarem Tenczyńskiego Parku Krajobrazowego.

Przypisy: Chachuła 2022a, b, Gubała 2021, 2022, Horabik i Stańko (red.) 2023, Kurek 2022, Parusel 2022, Przepióra 2021, Stebel 2020, Szafraniec 2022, Szewczyk i Kulak 2020, Treit 2020a, b, Urban i Buczek 2023, Urban i Kalemba 2020, Vončina 2022, Wiehle 2020b.

Łukasz Piechnik, Jan Urban

Proponowany rezerwat Mała Puszcza Kleszczowska (fot. A. Treit)

WZGÓRZE ŻELATOWA

Powiat / gmina / miejscowość: chrzanowski / Chrzanów, Babice / Chrzanów, Zagórze

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Garb Tenczyński

Zgłaszający: Łukasz Piechnik

Powierzchnia: 41,28 ha

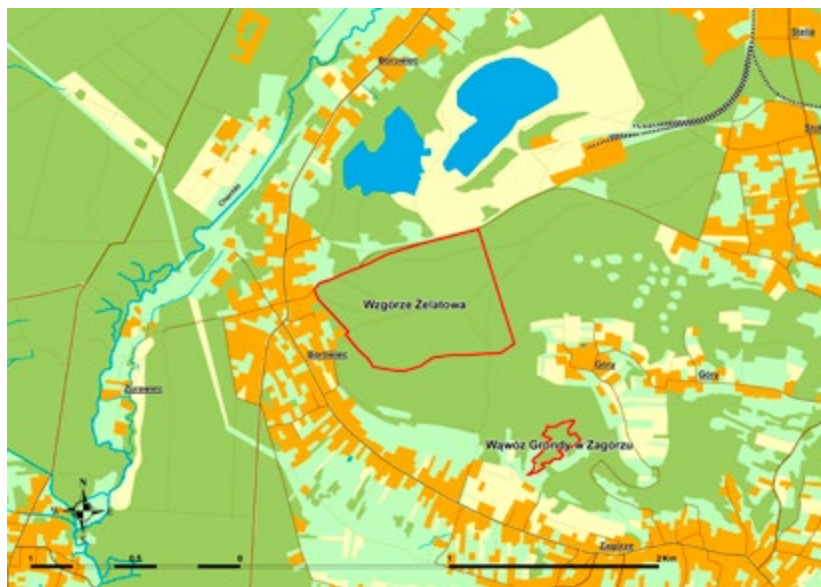
Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Obszar proponowany do ochrony obejmuje północne stoki Góry Żelazowej (395 m n.p.m.), zbudowanej z węglanowych utworów środkowego triasu: warstw gogolińskich, na których zalegają dolomity kruszonośne. W szczytowych partiach góry widoczne są miejsca z bardzo płytko zalegającym rumoszem skalnym oraz niewielkie odsłonięcia skał. Często są to pozostałości po historycznej, płytkiej eksploatacji dolomitów. Południowe stoki góry posiadają kilka niewielkich dolin wciosowych. U podnóża północnego stoku skały triasowe przykryte są piaskami czwartorzędowymi pochodzenia głównie eolicznego (czyli przyniesionych przez wiatr). Góra Żelazowa porośnięta jest przez lasy reprezentujące głównie grąd subkontynentalny i żyzną

Proponowany rezerwat Wzgórze Żelatowa (fot. Ł. Piechnik)

buczynę karpacką. Lasy omawianego obszaru obfitują w drzewa stare, z licznymi mikrosiedliskami nadrzewnymi, a w miejscach najbardziej stromych, np. w dolinach wciosowych, w martwe drewno leżące.

Opis obiektów ochrony: siedliska: panującym zbiorowiskiem leśnym w części przyszczytowej Góry Żelatowej jest grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli* z wyraźną dominacją buka

w drzewostanie i bogatym runem. Mniejszy udział stanowią żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum* i ciepłolubna buczyna storczykowa *Cephalanthero-Fagenion*. U podstawy wzgórza rosną bór mieszany *Pino-Quercetum* i bór świeży *Vaccinio myrtilli-Pinetum* z typowym krzewinkowym runem; **rośliny naczyniowe:** wawrzynek wilczczyko *Daphne mezereum*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, żłobik koralowy *Corallorhiza trifida*, lilia złotogłów *Lilium martagon*; **bezkęgowce:** gatunki związane z martwym drewnem i drzewami dziuplastymi; **ssaki:** popielica szara *Glis glis*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona bogatych florystycznie lasów grądowych z dominacją buka, porastających przyszczytowe partie Góry Żelatowa, będącej zachodnią kulminacją Garbu Tenczyńskiego.

Główne zagrożenia: 1) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 2) zaśmiecanie terenu.

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie gospodarki leśnej polegającej na użytkowaniu rębnym drzewostanów oraz usuwaniu drzew zamierających i martwych.

Historia ochrony: Północne stoki wzgórza Góra Żelatowa były proponowane do objęcia ochroną rezerwatową po raz pierwszy w drugiej połowie lat 90. XX w.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Proponowany do ochrony obiekt znajduje się w całości na terenie otuliny Tenczyńskiego Parku Krajobrazowego.

Przypisy: Dubiel i Gawroński 1998, Harańczyk 1981, Płonczyński i in. 2015, Siedlecki 1952, Śliwiński 1978, Żero 1956.

Łukasz Piechnik

CISY W WYSKITNEJ

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Grybów / Wyskitna

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Niski

Zgłaszający: Maksymilian Syratt

Powierzchnia: 5,22 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Gorlice)

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): florystyczny: krzewów i drzew

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: borów górskich i podgórskich

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Obszar proponowanego rezerwatu porośnięty jest przez lasy mieszane, grądy i buczyny ze znacznym udziałem jodły. Ogólny wiek drzewostanów obejmuje zakres od 35 do 120 lat. Cisy w liczbie ok. 1120 osobników występują we wszystkich warstwach drzewostanu i wszystkich wymienionych przedziałach wiekowych. Najwięcej cisów stwierdzono w drzewostanach w przedziale od 55 do 80 lat. Cisy występują także jako domieszka w warstwie podrostu i nalotu.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: obszar występowania cisów obejmuje fragment doliny górnego biegu potoku Wyskitnianki na zachodnich zboczach Maślanej Góry, z kulminacją o nazwie Zielona Góra; **siędliska:** drzewostan jodłowy w podzespole jodłowym grądu subkontynental-

nego *Tilio cordatae-Carpinetum betuli abietetosum*, miejscami wykształcił się jodłowy podzespół żyznej buczyny karpackiej *Dentario-glandulosae Fagetum*; **grzyby**: 98 gatunków grzybów wielkoowocnikowych, w tym 12 workowych i 86 podstawkowych, dwa gatunki objęte ochroną częściową: jodłownica górską *Bondarzewia mesenterica* i płomyczka galaretowata *Guepinia helvelloides*; **mszaki**: bielistka siwa *Leucobryum glaucum*, gajnik lśniący *Hylocomium splendens*; **rośliny naczyniowe**: wroniec widlasty *Huperzia selago*, cis pospolity *Taxus baccata*, wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, pierwiosnek wyniosły *Primula elatior*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, kukulka Fuchsa *Dactylorhiza fuchsii*, śnieżycza wiosenna *Leucojum vernalis*; **płazy**: kumak górski *Bombina variegata*, salamandra plamista *Salamandra atra*; **ssaki**: ryś euroazjatycki *Lynx lynx*, wilk szary *Canis lupus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona jednego z największych w Karpatach polskich stanowisk cisa pospolitego.

Główne zagrożenia: 1) uszkodzanie okazów cisów, 2) wykopywanie siewek.

Propozycje działań ochronnych: 1) monitoring populacji cisa pospolitego.

Historia ochrony: Obszar podlegał ciągłemu użytkowaniu o różnym natężeniu. Był własnością prywatną i składał się z wielu działek. W związku z istnieniem w jego granicach licznej populacji cisa pospolitego podjęto decyzję o wykupieniu tego terenu i przekazaniu go w zarząd Lasów Państwowych (oddz. 107 f, nadleśnictwo Gorlice). W roku 2014 wykonano projekt planu ochrony projektowanego rezerwatu przyrody „Cisy w Wyskitnej”. Opracowanie wykonano w ramach projektu: Ochrona cisa pospolitego i jego restytucja na terenie RDLP w Krakowie. Dokumentacja została złożona w RDOŚ w Krakowie, jednak do połowy roku 2024 rezerwat nie powstał.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Proponowany obiekt znajduje się na terenie Południowo-małopolskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Przypisy: Bodziarczyk 2014, Chachula i in. 2016, Staroń 2014, Widlak 2022.

Łukasz Piechnik

Cis pospolity Taxus baccata
w proponowanym rezerwacie
Cisy w Wyskitnej (fot. Ł. Piechnik)

LUBOGOSZCZ

Powiat / gmina / miejscowość: limanowski / Mszana Dolna / Kasina Wielka

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Wyspowy

Zgłaszający: Kamil Sułkowski

Powierzchnia: 16,73 ha

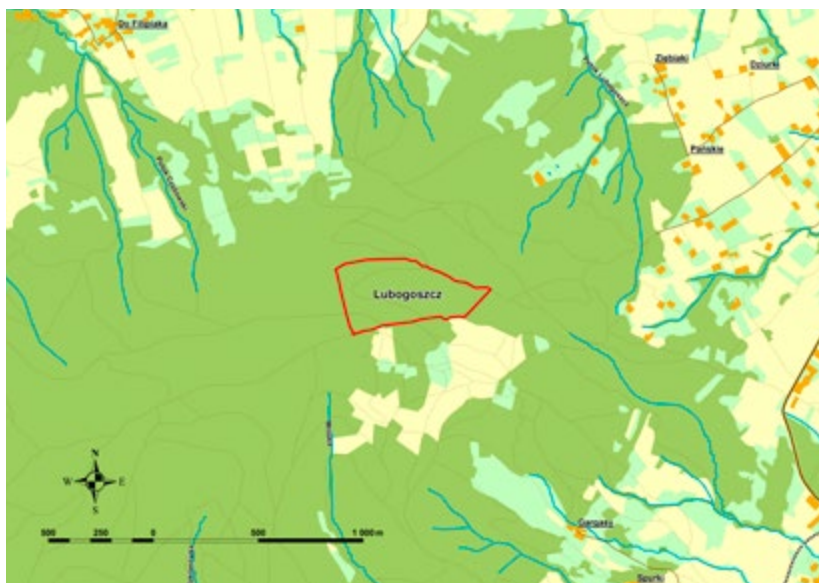
Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Limanowa)

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: borów górskich i podgórskich

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Obszar położony na północnym stoku góry Lubogoszcz (968 m n.p.m.) zbudowanym z warstw magurskich jednostki (płaszczo-winy) magurskiej, które zalegają tu prawie poziomo, zapadając pod niewielkim kątem w kierunku południowo-zachodnim. Jednak w części wschodniej rezer-watu stok góry o ekspozycji wschodniej (ENE) rozcięty jest dużym osuwiskiem. W górnej jego części występuje skarpa główna, stanowiąca urwisko o wysoko-ści 30-40 m z odsłonięciami i blokami skalnymi. Poniżej niej zalegają pakiety skalne oddzielone od siebie skarpami wtórnymi i skarżą boczną, miejscami pokryte blokowiskiem. Osuwisko porośnięte jest jaworzyną górską i buczyną karpacką. W runie występuje duża populacja języcznika zwyczajnego – druga i największa w Beskidzie Wyspowym.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: osuwisko prezentujące formy rzeźby charakterystyczne dla tego typu stanowisk – wysoką skarpe górną, poniżej której występuje pakietowe koluwium, bloki i gładzowiska zbudowane z piaskowców magurskich, które uległy grawitacyjnym deformacjom i rozpadowi; **siedliska:** jaworzyna górską *Phyllitido-Aceretum* i *Lunario-Aceretum* oraz żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*; **rośliny naczyniowe:** jęczyznik zwyczajny *Asplenium scolopendrium*, żywiec gruczołowaty *Cardamine glanduligera*, czartawa pospolita *Circaea lutetiana*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, przytulia wonna *Galium odoratum*, paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum*; **płazy:** kumak górski *Bombina variegata*, traszka karpacka *Lissotriton montandoni*, salamandra plamista *Salamandra salamandra*; **ptaki:** dzięcioł biało-grzbiety *Dendrocopos leucotos*, puszczyk uralski *Strix uralensis*, puchacz *Bubo bubo*, drozd obroźny *Turdus torquatus*; **ssaki:** wilk szary *Canis lupus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony jaworzyny górskiej z obfitym stanowiskiem jęczyznika zwyczajnego.

Główne zagrożenia: 1) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna.

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna.

Historia ochrony: Teren chroniony jako ostoja siedliskowa Natura 2000 od 2004 r.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w obszarze Natura 2000 Lubogoszcz PLH120081 oraz Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu.

Przypisy: Burtan 1977, 1978, Kajtoch i Piestrzyńska-Kajtoch 2006, Matyszek i in. 2014.

Lukasz Kajtoch, Jan Urban

Jęczyznik zwyczajny *Asplenium scolopendrium* w proponowanym rezerwacie Lubogoszcz (fot. K. Sułkowski)

CISIE

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Książ Wielki / Cisie

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Zgłaszający: Łukasz Piechnik

Powierzchnia: 74,09 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Miechów)

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Projektowany rezerwat obejmuje zachodni stok wzgórza o dość urozmaiconej rzeźbie terenu, zbudowany z płytko zalegających margli i geiz wieku kredowego, przykrytych warstwą lessu. Wzgórze porastają grądy oraz ciepłolubne zarośla, miejscami zachowały się pozostałości po murawach kserotermicznych, które zalesiono w drugiej połowie XX w. Obszar odznacza się dużym bogactwem gatunkowym roślin naczyniowych związanych z kserotermicznymi zaroślami i ciepłolubnymi wariantami grądów. Znajduje się tu jedyne na Wyżynie Miechowskiej i jedno z obfitszych w województwie stanowisk kłokoczki południowej. Gatunek na omawianym obszarze występuje w liczbie ok. 400 odrębnych, owocujących krzewów, rozmieszczonych w dwóch wyraźnych skupiskach. Z geologicznych osobliwości na uwagę zasługują jaski-

nia Studnia w Antolce. Współcześnie nie potwierdzono stanowisk wielu gatunków roślin związanych z murawami kserotermicznymi, które wykazano na tym obszarze w latach 70. XX w., m.in.: zawilca wielkokwiatowego *Anemone sylvestris*, lnu złocistego *Linum Flaum*, dziewanny Chaixa austriackiej *Verbascum chaixii* subsp. *austriacum* czy ostrożenia pannońskiego *Cirsium pannonicum*. Również współcześnie nie potwierdzono występowania buławnika czerwonego *Cephalanthera rubra*, który był notowany z Lasu Cisie w latach 80. XX w.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: obszar projektowanego rezerwatu obejmuje zachodni, stromy stok wysoczyzny opadający do stosunkowo głębokiej (60-80 m) doliny i rozcięty kilkoma wąwozami. Wysoczyzna zbudowana jest z gez i margli górnokredowych, przykrytych płatami lessu, ale odsłoniętych w niewielkich dawnych łomikach przy drogach leśnych. W części wysoczyznowej na powierzchni terenu widoczne są płytkie, nieckowate, rzadziej lejkowate zagłębienia, które są przejawem tektoniczno-grawitacyjnego rozpadu masywu skał górnokredowych. W jednym z takich lejkowatych zagłębień znajduje się otwór Jaskini w Antolce – szczelinowej jaskini (rozwinętej w rezultacie dylatacyjnego poszerzenia spękania ciosowego) o łącznej długości 16 m i głębokości 6,4 m. Jaskinię oraz sąsiadujące z nią zagłębienia należy uznać za rzadki na Wyżynach Polskich przejaw głębokich grawitacyjno-odprężeniowych deformacji podłoża; **siedliska:** dominują dwa podzespoły grądu subkontynentalnego *Tilio-Carpinetum carici pilosae* oraz *Tilio-Carpinetum corydaletosum*. Fragmenty grądów na terenie proponowanego rezerwatu zdominowane są przez buk zwyczajny i nawiązują składem gatunkowym runa do buczyn storczykowych. Niewielkie powierzchnie zajmują ciepłolubne, wapieniolubne zbiorowiska o charakterze mozaikowym z roślinnością leśną i okrajkową *Peucedano cervariae-Coryletum*; **rośliny naczyniowe:** kłokoczka południowa *Staphylea pinnata*, wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, barwinek pospolity *Vinca minor*, tojad mołdawski *Aconitum moldavicum*, orlik pospolity *Aquilegia vulgaris*, obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, storczyk purpurowy *Orchis purpurea*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, pluskwica europejska *Actaea europaea*, dzwonek brzoskwiolistny *Campanula persicifolia*, ciemiężycza zielona *Veratrum lobelianum*, miodownik melisowaty *Melittis melissophyllum*, okrzyn szerokolistny *Laserpitium latifolium*, gorysz siny *Peucedanum cervaria*; **fauna:** wyjątkowo duży jak na Wyżynę Miechowską kompleks leśny pomiędzy Antolką i Cisiem stanowi ważną ostoję dla fauny leśnej, w tym dla gatunków migrujących.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie jedyne na Wyżynie Miechowskiej stanowiska kłokoczki południowej oraz kilkunastu gatunków rzadkich roślin naczyniowych związanych z kserotermicznymi zaroślami i grądami wytworzonymi na płytkich rędzinach kredowych i lessach.

Główne zagrożenia: 1) gospodarka leśna, zwłaszcza prowadzona w dotychczasowej formie (rębna gniazdowa) i promowanie buka w odnowieniach, 2) nielegalne pozyskiwanie roślin podlegających ochronie, 3) zaśmiecanie terenu, szczególnie w części przylegającej do drogi krajowej.

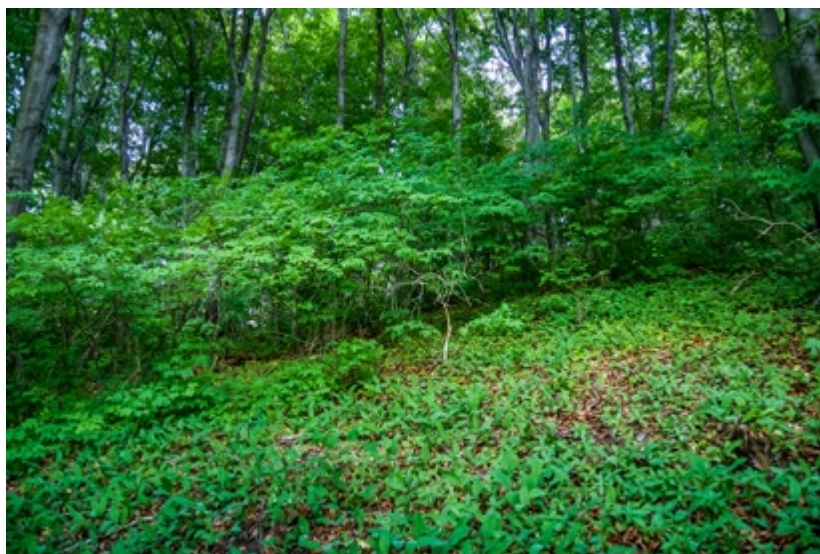
Propozycje działań ochronnych: 1) regulowanie zwarcia drzewostanu i podszytu w celu zapewnienia optymalnych warunków dla roślin ciepłolubnych, 2) przersedzenie naturalnego odnowienia buka w obrębie płatów kłokoczki południowej rosnących w południowo-zachodniej części proponowanego rezerwatu, 3) monitoring i usuwanie inwazyjnych gatunków roślin.

Historia ochrony: W latach 70. XX w. obszar proponowano do objęcia ochroną rezerwatową oraz wykonano opracowanie pt.: Projekt rezerwatu florystycznego kłokoczki południowej *Staphylea pinnata* L. „Cisie”. Objekt był planowany jako rezerwat o powierzchni 48,08 ha, w tym dwa fragmenty najbogatszych florystycznie muraw miały podlegać ochronie ścisłej (4,83 ha). W drugiej połowie XX w. kilkakrotnie zalesiono tutejsze murawy kserotermiczne. Ostatecznie zabiegi te niestety poskutkowały całkowitym zadrzewieniem najcenniejszych płatów roślinności murawowej.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Objekt znajduje się w całości na terenie Miechowsko-Działoszyckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Przypisy: Filkova 1987, Gubała i Urban 1998, Kobak i in. 1974, Piechnik i in. 2021, Rogalski i Krajewski 2002, Rutkowski 1994, 1998, Rutkowski i Mądry 1994, Urban i Kasza 2013, Szwagrzyk 1987.

Łukasz Piechnik, Jan Urban

*Kłokoczka południowa *Staphylea pinnata* w proponowanym rezerwacie Cisie (fot. B. Binkiewicz)*

LAS TUNELSKI

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Kozłów / Kępie, Przysieka

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Zgłaszający: Marcin Śliwka, Bogusław Binkiewicz

Powierzchnia: 67,62 ha

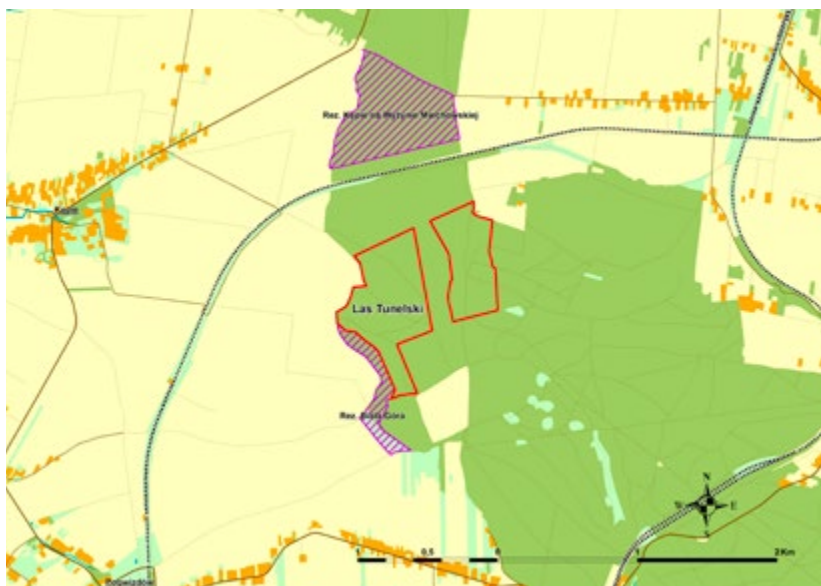
Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Miechów)

Rodzaj rezerwatu: stepowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany do ochrony teren obejmuje leżące na północ i wschód od masywu Białej Góry (415 m n.p.m.) części kompleksu leśnego Uniejów-Rędziny. Teren ma urozmaiconą, falistą rzeźbę i obejmuje wierzchowiny wraz z rozdzielającymi je obniżeniami i wąwozami.

Opis obiektów ochrony: siedliska: dobrze rozwinięte choć zajmujące niewielką powierzchnię murawy kserotermiczne reprezentujące zespół omanu wąskolistnego *Inuletum ensifoliae*, ciepłolubne zarośla *Peucedano cervariae-Coryletum*, grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli*, ciepłolubne buczyny storczykowe z podzwiazku *Cephalanthero-Fagenion*; **grzyby:** soplówka bukowa *Hericium coralloides*, purchawka jeżowata *Lycoperdon echinatum*, szyszkowiec łuskowaty *Strobilomyces strobilaceus*; **rośliny naczyniowe:** tojad mołdawski

Aconitum moldavicum, zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris*, orlik pospolity *Aquilegia vulgaris*, aster gawędka *Aster amellus*, dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, centuria pospolita *Centaurium erythraea*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, buławnik czerwony *C. rubra*, pluskwica europejska *Actaea europaea*, obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, wawrzynek wilczetyko *Daphne mezereum*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, przyłazczka pospolita *Hepatica nobilis*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, listera jajowata *Listera ovata*, miodownik melisowaty *Melittis melissophyllum*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, storczyk kukawka *Orchis militaris*, storczyk purpurowy *O. purpurea*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, wrotycz baldachograniasty *Tanacetum corymbosum*; **płazy**: traszka góraska *Ichthyosaura alpestris* – izolowane stanowisko poza zwartym obszarem występowania obejmującym Sudety, Karpaty i Góry Świętokrzyskie; **gady**: żmija zygzakowata *Vipera berus*, jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*; **ptaki**: siniak *Columba oenas*, dzięcioł średni *Dendrocoptes medius*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, ortolan *Emberiza hortulana*, muchołówka białoszyja *Ficedula albicollis*, muchołówka mała *F. parva*, kobuz *Falco subbuteo*, trzmiełojad *Pernis apivorus*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, puszczyk uralski *Strix uralensis*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych muraw kserotermicznych, ciepłolubnych zarośli i bardzo rzadkiego w regionie zbiorowiska buczyny storczykowej oraz bogatych stanowisk rzadkich i chronionych gatunków roślin.

Główne zagrożenia: 1) intensyfikacja gospodarki leśnej i pozyskania drewna, zakładanie rębni gniazdowych przyczyniających się do zniszczenia runa, 2) zarastanie muraw w wyniku naturalnych procesów sukcesji, 3) wkraczanie gatunków inwazyjnych: nawłoci kanadyjskiej *Solidago canadensis* i niecierpka drobnokwiatowego *Impatiens parviflora*.

Propozycje działań ochronnych: 1) objęcie ochroną czynną skrawków muraw ciągnących się wzdłuż brzegów lasu, 2) ograniczenie gospodarki leśnej, w szczególności pozyskania drewna, 3) ograniczenie występowania gatunków inwazyjnych.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Proponowany rezerwat leży w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Wyżyny Miechowskiej.

Przypisy: Binkiewicz B. – dane niepubl. z lat 1994-2024, Binkiewicz 2009, Bróz i Przemyski 1983 (1985), Kozłowska 1923, Loster i Gawroński 2004, 2005, Mitka i Koziół 2009, Pabijan i in. 2009, Piwowarczyk 2012, Piwowarczyk i Krajewski 2014, 2015, Przemyski i Piwowarski 2011, Szeląg 1997, Świeboda 1976.

Bogusław Binkiewicz

Proponowany rezerwat Las Tunelski (fot. B. Binkiewicz)

Obuwik pospolity Cypripedium calceolus (fot. B. Binkiewicz)

GRĄD W PRZYBRADZU

Powiat / gmina / miejscowość: wadowicki / Wieprz / Przybradz

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Śląskie

Zgłaszający: Jan Zieliński

Powierzchnia: 23,35 ha

Forma własności: własność podzielona pomiędzy Gminę Wieprz (działki południowe) i własność prywatną (działki południowe i północne); w środku kompleksu leśnego znajduje się zajmująca ok. 1/3 powierzchni proponowanej do objęcia ochroną enklawa Lasów Państwowych; korytem rzeki administrują Wody Polskie

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny; zbiorowisk leśnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy; lasów górskich i podgórskich

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Proponowany do ochrony rezerwatowej obszar rozciąga się z południa na północ, od ul. Akacyjowej wzdłuż koryta potoku Frydrychówka do jej ujścia do Wieprzówki i dalej wzdłuż Wieprzówki do progu i ujścia wody do młynówki zasilającej stawy rybne. Od strony wschodniej otoczony jest polami uprawnymi, a od południa graniczy z dużym zajazdem i stawem rybnym przeznaczonym do uprawiania wędkarstwa.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: jest to teren nadrzeczny, przy samym korycie płaski (248 m n.p.m.), wznoszący się łagodnie, miejscami bardzo stromo, nierówny, poprzecinany niewielkimi wąwozami do wysokości około 270 m n.p.m.; **siedliska:** dominują dwa podzespoły grądu subkontynentalnego *Tilio carpinetum carici pilosae* oraz *Tilio carpinetum corydaletosum*. Na proponowanym do ochrony terenie rośnie ponad 100-150-letni starodrzew. Najstarsze drzewa to dęby szypułkowe, graby zwyczajne i jesiony wyniosłe. Mniejszy udział stanowią także buki zwyczajne, brzozy brodawkowate, topole czarne, olsze czarne, wierzby kruche, czeremchy zwyczajne oraz leszczyna pospolita; **rośliny naczyniowe:** skrzyp olbrzymi *Equisetum telmateia*, cieszyńska wiosenna *Sanicula epipactis* (obecnie w jednym płacie na powierzchni 20 m²), wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, barwinek pospolity *Vinca minor*, buławnik wielkokwiatowy, *Cephalanthera damasonium*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, storczyk purpurowy *Orchis purpurea*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum*, pierwiosnek wyniosły *Primula elatior*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, przylaszczka pospolita *Hepatica nobilis*, zawilec gajowy *Anemone nemorosa*, szczyr trwały *Mercurialis perennis*, żywiec gruczołowaty *Cardamine glanduligera*, kokorycz pusta *Corydalis cava*, wilczomlec migdałolistny *Euphorbia amygdaloides*, piżmaczek wiosenny *Adoxa moschatellina*, ziarnopłon wiosenny *Ficaria verna*; **ryby:** głowacz pręgopłetwy *Cottus poecilopus*, śliz pospolity *Barbatula barbatula*, pstrąg potokowy *Salmo trutta* m. *fario*, strzebla potokowa *Phoxinus phoxinus*, kleń *Squalius cephalus*, świnka pospolita *Chondrostoma nasus*; **płazy:** ropucha szara *Bufo bufo*, rzekotka *Hyla* sp., żaba wodna *Pelophylax esculentus*, żaba śmieszka *P. ridibundus*, żaba moczarowa *Rana arvalis*; **gady:** jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*, jaszczurka żyworodna *Zootoca vivipara*, zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix*; **ptaki:** dzięcioł zielony *Picus viridis*, dzięcioł średni *Dendrocoptes medius*, zimorodek *Alcedo atthis*, nurogęs *Mergus merganser*; **ssaki:** wydra europejska *Lutra lutra*, łasica pospolita *Mustela nivalis*, borsuk europejski *Meles meles*, bóbr europejski *Castor fiber*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Proponowany teren jest jedynym fragmentem grądu dębowo-grabowego z domieszką buka, jesionu, brzozy, połączonego z dawnym parkiem dworskim w dorzeczu Wieprzówki (ok. 28 km). Jego środkowa część jest własnością Lasów Państwowych, a park podworski wraz budynkiem, aleją grabową i najstarszym drzewostanem należy do gminy Wieprz. Zachowanie tego bardzo ciekawego pod względem kulturowym i przyrodniczym skrawka dawnych brzegów Wieprzówki warte jest starań o utworzenie tu rezerwatu i zabezpieczenie rosnących roślin chronionych, z najcenniejszą cieszyńską wiosenną i bardzo liczną lilią złotogłów.

Główne zagrożenia: 1) wycinka starodrzewu, która może zmienić charakter siedlisk grądowych i zniszczyć stanowiska roślin chronionych, 2) zaśmiecanie cieków wodnych i próby sprzedaży części działek prywatnych.

Propozycje działań ochronnych: 1) ochrona rezerwatowa wyłączająca działalność leśną w formie wycinek i zabiegów pielęgnacyjnych jest konieczna, ponieważ doprowadza do zmian warunków świetlnych i nadmiernego rozwoju podszytu, co widać w miejscach, gdzie drzewa już zostały wycięte.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt znajduje się na terenie obszaru Natura 2000 Dolina Dolnej Skawy PLB120005.

Przypisy: Zieliński J. – dane niepubl.

Łukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Grąd w Przybradzu (fot. J. Zieliński)

LAS KUROWSKI

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Chelmiec / Kurów

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Rożnowskie

Zgłaszający: Agnieszka Michalik, Łukasz Piechnik

Powierzchnia: 86,73 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Stary Sącz)

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Łagodne zbocza opadające ku dolinie Dunajca, porośnięte starodrzewem z licznymi stanowiskami rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych.

Opis obiektów ochrony: siedliska: dominują dwa podzespoły grądu subkontynentalnego *Tilio carpinetum carici pilosae* oraz *Tilio carpinetum corydaletosum*. Fragmenty grądów na terenie proponowanego rezerwatu zdominowane są przez buk zwyczajny i nawiązują składem gatunkowym runa do buczyn storczykowych; **rośliny naczyniowe:** kłokoczka południowa *Staphylea pinnata*, wawrzynek wilczczyko *Daphne mezereum*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, storczyk purpurowy *Orchis purpurea*, obrazki alpejskie *Arum*

alpinum, lilia złotogłów *Lilium martagon*, konwalia majowa *Convallaria majalis*; **ptaki**: siniak *Columba oenas*, dzięcioł średni *Dendrocoptes medius*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, puszczyk uralski *Strix uralensis*; **ssaki**: popielica szara *Glis glis*, orzesznica leszczynowa *Muscardinus avellanarius*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych drzewostanów liściastych charakterystycznych dla Pogórza Rożnowskiego z licznymi stanowiskami rzadkich i chronionych roślin naczyniowych.

Główne zagrożenia: 1) gospodarka leśna – prowadzenie rębni częściowych skutkujących powstawaniem dużych powierzchni zwartej odnowienia buka, 2) nielegalne przejazdy motocyklami crossowymi i quadami, 3) uszkodzanie i niszczenie roślin naczyniowych.

Propozycje działań ochronnych: 1) monitoring i usuwanie inwazyjnych gatunków roślin.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt znajduje się na terenie Południowomałopolskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Przypisy: Michalik A. – dane niepubl., Piechnik i in. 2021.

Lukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Las Kurowski (fot. Ł. Piechnik)

Storczyk błądy *Orchis pallens* w proponowanym rezerwacie Las Kurowski (fot. A. Michalik)

Kłococzka południowa *Staphylea pinnata* (fot. Ł. Piechnik)

TUCHOWSKI LAS

Powiat / gmina / miejscowość: tarnowski / Tuchów / Tuchów

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Ciężkowickie

Zgłaszający: Łukasz Piechnik

Powierzchnia: 33,83 ha

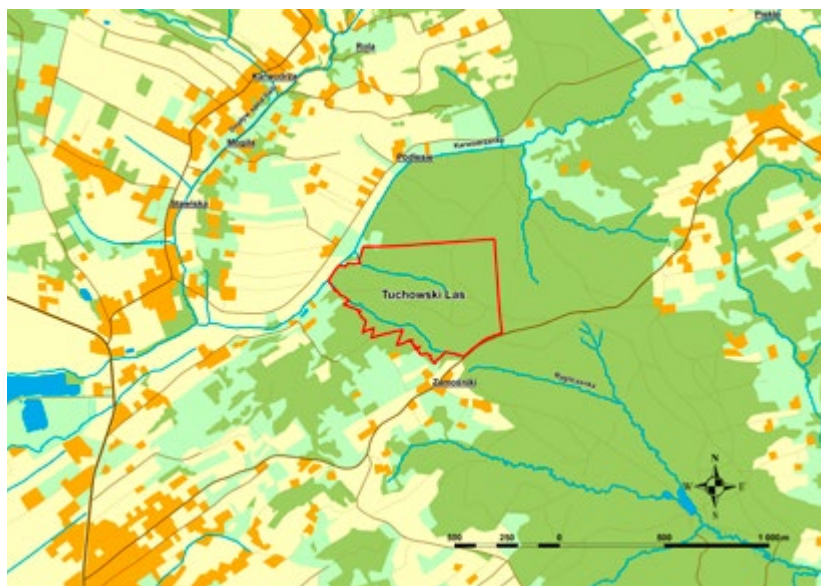
Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Gromnik)

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Wciosowa dolina z kilkoma bocznymi odnogami, porośnięta przez mozaikę zespołów leśnych, głównie buczyny karpackiej i grądu subkontynentalnego. W warstwie podszytu i runa liczne gatunki rzadkich roślin naczyniowych.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: głęboka, zorientowana południkowo dolina wciosowa o stromych zboczach. Przylegający od wschodu teren opada łagodnie w kierunku doliny, miejscami poprzecinany jest bocznymi dolinkami. Dnem doliny płynie bezimienny ciek, miejscami tworzący niewielkie rozlewiska. W zagłębieniach terenu, zwłaszcza w bocznych dolinkach, wytwarzają się zastoiska wodne i młaki. Na stromych zboczach doliny występuje sporo wysięków wodnych. Podłoże skalne stanowią piaskowce i

Pokrzyk wilcza jagoda *Atropa bella-donna* (fot. Ł. Piechnik)

łupki fliszu karpackiego serii menilitowo-krośnieńskiej. Łupki odsłaniają się na najbardziej stromych zboczach. Na terenach o łagodniejszym nachyleniu dominują gleby brunatne wytworzone na glinie podścielonej ilem; **siedliska**: żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum* oraz grąd subkontynentalny *Tilio cordatae-Carpinetum* w wariancie z dużym udziałem dębu szypułkowego oraz jodły. Miejscami zaznacza się nienaturalnie duży

udział jodły. Największe rozmiary osiągają dęby i buki. Mniejszy udział w drzewostanie stanowi klon jawor, grab zwyczajny, sporadycznie czereśnia ptasia. W podszycie dominuje bez czarna, leszczyna pospolita i miejscami kłokoczka południowa; **grzyby**: ozorek dębowy *Fistulina hepatica*; **rośliny naczyniowe**: kłokoczka południowa *Staphylea pinnata*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, parzydło leśne *Aruncus dioicus*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, pokrzyk wilcza jagoda *Atropa bella-donna*, sałatnica leśna *Aposeris foetida*, paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum*; **ptaki**: dzięcioł średni *Dendrocoptes medius*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*; **ssaki**: popielica szara *Glis glis*, orzesznica leszczynowa *Muscardinus avellanarius*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Na proponowanym do ochrony rezerwatowej fragmencie Lasu Tuchowskiego znajduje się jedno z największych na Pogórzu Ciężkowickim stanowisk kłokoczki południowej. Odnotowano tu także najdalej na zachód wysunięte, w zwartym zasięgu gatunku, stanowisko sałatnicy leśnej.

Główne zagrożenia: 1) gospodarka leśna prowadzona zwłaszcza w dotychczasowej formie (usuwanie najgrubszych dębów i promowanie jodły oraz buka w odnowieniach, 2) nielegalne pozyskiwanie roślin podlegających ochronie, 3) zaśmiecanie terenu, szczególnie w części przylegającej do drogi.

Propozycje działań ochronnych: 1) regulowanie zwarcia drzewostanu i podszyciu w celu zapewnienia optymalnych warunków dla roślin ciepłolubnych, 2) monitoring i usuwanie inwazyjnych gatunków roślin.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt znajduje się w całości na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Pogórza Ciężkowickiego.

Przypisy: Piechnik i in. 2021, Towpasz i Stachurska-Swakoń 2015.

Łukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Tuchowski Las (fot. Ł. Piechnik)

KRYSTYNÓW

Powiat / gmina / miejscowość: chrzanowski / Trzebinia / Trzebinia

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Pagóry Jaworznicckie

Zgłaszający: Łukasz Piechnik

Powierzchnia: 6,46 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Chrzanów)

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Obszar proponowanego rezerwatu obejmuje wschodni fragment grzbietu góry Podbuczyna o wysokości od 362 do 340 m n.p.m. Jest to cenny florystycznie i krajobrazowo teren leśny, z roślinnością spontanicznie wkraczającą na dawne wyrobiska górnictwa rud galmanowych (warpie). Najcenniejszym obiektem florystycznym jest największa w województwie populacja buławnika czerwonego rosnącego na warpiach. Storzyczek ten preferuje słoneczne zbocza w widnych lasach na glebach wapiennych. Jest charakterystycznym składnikiem flory buczyn storczykowych. Podlega ochronie ścisłej i zaliczany jest do gatunków wymierających, krytycznie zagrożonych.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: wzniesienie zbudowane z tzw. dolomitów kruszczośnych. Skały te były eksploatowane w rejonie

chrzanowsko-olkuskim od średniowiecza. Śladem tej eksploatacji są na terenie projektowanego rezerwatu pozostałości pola górniczego, reprezentowane przez liczne leje szybowe otoczone pierścieniami hałd, tzw. warpiami. W południowo-wschodniej części obszaru istnieje niewielki zarastający kamieniołom dolomitu; **siedliska**: żyzna buczyna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum*, termofilna buczyna storczykowa *Carici-Fagetum*, kserotermiczne zarośla z klasy *Rhamno-Prunetea* oraz jedno zbiorowisko o nieustalonym charakterze – las brzozy z domieszką sosny zwyczajnej na warpiach. Ostatnie zbiorowisko jest inicjalnym lasem, który pojawił się naturalnie na skutek sukcesji na opuszczanych wyrobiskach pogórnich. Są to najcenniejsze florystycznie płaty drzewostanu przy jednocześnie słabo rozwiniętej warstwie podszytu. W miejscach tych z krzewów występują jedynie rodzime gatunki głogu, kruszyna pospolita, dereń świdwa, rzadziej berberys zwyczajny i jałowiec pospolity, a w runie dominuje wyraźnie kłosownica leśna *Brachypodium sylvaticum*. W płatach nawiązujących składem florystycznym do buczyn w drzewostanie występuje większy udział buka, klonu jaworu i klonu zwyczajnego, podszyt jest bogatszy, z udziałem leszczyny i nalotu buka oraz klonów; **rośliny naczyniowe**: buławnik czerwony *Cephalanthera rubra*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, kruszczyk rdzawoczerwony *E. atrorubens*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, dzwonek brzoskwiniolistny *Campanula persicifolia*, dziewięcił bezłodygowy *Carlina acaulis*, gruszczyka mniejsza *Pyrola minor*, wawrzynek wilczczyko *Daphne mezereum*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych bogatej populacji buławnika czerwonego i bogatej flory typowej dla zadrzewionych warpi po dawnym górnictwie galmanowym.

Kruszczyk rdzawoczerwony
Epipactis atrorubens (fot. B. Binkiewicz)

Główne zagrożenia: 1) nadmierne zarastanie roślinnością drzewiastą, zwłaszcza gatunkami inwazyjnymi (robinia akacja *Robinia pseudoacacia*, orzech włoski *Juglans regia*, czeremcha amerykańska *Prunus serotina*), 2) nielegalne pozyskiwanie chronionych roślin, 3) wrzucanie do warpi śmieci.

Propozycje działań ochronnych: 1) usuwanie nalotów drzew i zarośli krzewów, zwłaszcza gatunków inwazyjnych, 2) skuteczne egzekwowanie zakazu pozostawiania odpadów.

Historia ochrony: Proponowany obszar podlegał w latach 1992-2014 ochronie jako fragment istniejącego użytku ekologicznego „Podbuczyna”. Nadleśnictwo Chrzanów zawnioskowało, a gmina Trzebinia przychyliła się do zmniejszenia powierzchni użytku z 60 do 14,6 ha. Jednocześnie nadleśnictwo zaproponowało utworzenie w zamian mniejszego zespołu przyrodniczo-krajobrazowego o powierzchni 14,6 ha. Aktualnie istnieje użytk ekologiczny o powierzchni 14,6 ha o nazwie „Podbuczyna”, jednak proponowany obszar cennych lasów z buławnikami nie wchodzi w jego skład.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Sąsiedztwo użytku ekologicznego „Podbuczyna”.

Przypisy: Głogowska 2007, Harańczyk 1981, Kurek 1994, Kurek i in. 1999, Szuwarzyński 1993, Śliwiński 1978.

Łukasz Piechnik

Buławnik czerwony *Cephalanthera rubra* w proponowanym rezerwacie Krystynów (fot. Ł. Piechnik)

UROCZYSKO PODGOŁOGÓRZE

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Zabierzów / Rząska
Jednostka fizjograficzna: Podkarpacie, Pomost Krakowski
Zgłaszający: Maksymilian Syrrat
Powierzchnia: 9,80 ha
Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krzeszowice)
Rodzaj rezerwatu: florystyczny
Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych
Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych
Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany do ochrony obszar położony jest w dolnej części południowo-zachodniego stoku wzniesienia Pasternik (282 m n.p.m.) i obejmuje fragment doliny ciągnącej się od Fortu Pasternik do doliny rzeki Rudawy. Obszar obejmuje cenny florystycznie i krajobrazowo teren leśny i szuwarowy. Znajdują się tam zarastające stawy będące pozostałością po XIX-wiecznym założeniu dworskim. Ponadto obszar proponowanego rezerwatu porastają łąki świeże, fragment olsu, niewielki płat grądu oraz łęg olszowo-jesionowy, w którym znajduje się *locus classicus* fiołka bagiennego.

Fiołek bagienny *Viola uliginosa* (fot. B. Gierczyk)

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: w dnie dolinki holocenijskie osady rzeczne, natomiast na jej zboczach późnoplejstoceńskie osady lessowe, wychodnie utworów neogenu: ilów, mułowców oraz żwirów, a także margli górnokredowych; **siedliska:** łąg olszowo-jesionowy *Fraxino-Alnetum*, ekstensywnie użytkowane łąki *Arrhenatheretum elatioris*, szuwar trzcinowy *Phragmitetum australis*; **rośliny naczyniowe:** skrzyp

olbrzymi *Equisetum telmateia*, fiołek bagienny *Viola uliginosa*, listera jajowata *Listera ovata*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, rutewka orlikolistna *Thalictrum aquilegifolium*, turzycza rzadkokłosa *Carex remota*, skrzyp bagienny *Equisetum fluviatile*, gorysz błotny *Peucedanum palustre*; **płazy:** ropucha szara *Bufo bufo*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*; **gady:** żaskroniec zwyczajny *Natrix natrix*; **ssaki:** rzęsosek *Neomys* sp.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie stanowisk i siedliska fiołka bagiennego – gatunku objętego ochroną ścisłą. Ochrona przed przekształcaniem terenów o dużych walorach krajobrazowych i przyrodniczych, zabezpieczenie przed osuszeniem, zabudową. Ochrona zabytkowego zespołu podworskiego z XIX w., zwłaszcza dawnych stawów hodowlanych. Utrzymanie ciągłości korytarza ekologicznego łączącego lasy Pasternika z doliną Rudawy.

Główne zagrożenia: 1) silna presja zabudowy, 2) nadmierne zarastanie szuwarów roślinnością drzewiastą, 3) wiosenne wypalanie traw, 4) zaśmiecanie terenu.

Propozycje działań ochronnych: 1) usuwanie nalotów drzew i zarośli krzewów zwłaszcza gatunków inwazyjnych, 2) skuteczne egzekwowanie zakazu pozostawiania odpadów.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Proponowany rezerwat jest obecnie użytkiem ekologicznym „Uroczysko Podgółgorze”. Bezpośrednio sąsiaduje z użytkiem ekologicznym „Uroczysko w Rząsce” (59,10 ha). Obydwa użytki graniczą ze sobą i tworzą organiczną całość – zajmują w sumie 65,85 ha. Całość proponowanej do ochrony rezerwatowej powierzchni znajduje się na terenie Tenczyńskiego Parku Krajobrazowego.

Przypisy: Baryła i Kuta 2001, Rutkowski 1992, 1993.

Łukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Uroczysko Podgólogórze (fot. Ł. Piechnik)

STORCZYKOWA BUCZYNA W BUKOWNIE

Powiat / gmina / miejscowość: olkuski / Bukowno / Bukowno

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Olkuska

Zgłaszający: Łukasz Piechnik

Powierzchnia: 13,34 ha

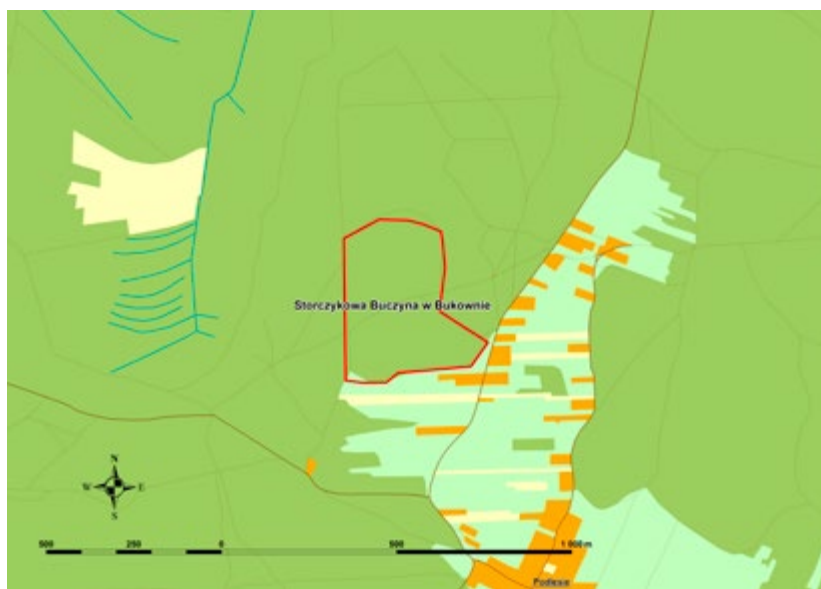
Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Olkusz)

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny: biocenoz naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: lasów wyżynnych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Obszar projektowanego rezerwatu cechuje się dużym urozmaiceniem rzeźby i zróżnicowaniem wysokości terenu, obecnością wzgórz oraz dużej jaskini. Głównymi elementami rzeźby i krajobrazu obszaru projektowanego rezerwatu są dwa ostańcowe wzgórza: Diabla Góra (382 m n.p.m.) i Stoskowa Góra (362 m n.p.m.). Wzgórza wapienne porośnięte są buczynami storczykowymi i oddzielone piaszczystym obniżeniem porośniętym borem świeżym. Wzgórza porośnięte są starodrzewem bukowym w wieku 120-210 lat, miejscami zachowały się niewielkie płyty ciepłolubnych zarośli. Drzewostan bukowy charakteryzuje się występowaniem licznych drzew starych, zamierających i martwych. Na terenie piaszczystego obniżenia pomiędzy

wzgórzami dominuje bór sosnowy świeży. Proponowany do ochrony obszar charakteryzuje się dużą różnorodnością rzadkich gatunków roślin naczyniowych związanych z buczynami storczykowymi i borami sosnowymi. Teren opada ku zachodowi w stronę rozległych obszarów zrekultywowanych wyrobisk piasków podsadzkowych. Oba ostańce, a szczególnie Diabla Góra, stanowią wyraźny akcent morfologiczny na tle monotonnego otoczenia.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: Diabla Góra i Stoskowa Góra zbudowane są ze środkowotriasowych dolomitów kruszczośnych i oddzielone od siebie piaszczystym obniżeniem. Dolomity odsłaniają się w formie skałek na południowym stoku i wierzchołku Diablej Góry. Podnóża wzgórz pokrywają piaski deluwalne oraz eoliczne z charakterystycznymi zagłębieniami i wydmami. W obrębie skał dolomitowych Diablej Góry występuje otwór Jaskini w Diablej Górze. Jest to pozioma jaskinia o długości 107 m i głębokości 15 m, o wąskich i niskich korytarzach, bardzo silnie przekształcona przez procesy grawitacyjne (zawaliska); **siedliska:** żyzna buczyna sudecka *Dentario enneaphyllidis-Fagetum*, termofilna buczyna storczykowa *Carici-Fagetum*, kwaśna buczyna niżowa *Luzulo pilosae-Fagetum* (w postaci typowej i zdegenerowanej), bór sosnowy świeży *Leucobryo-Pinetum*, kserotermiczne zarośla z klasy *Rhamno-Prunetea*, zbiorowisko z kłosownicą pierzastą *Brachypodium pinnatum*, zbiorowisko z goździkiem kartuzkiem *Dianthus carthusianorum* oraz zbiorowisko *Lolio-Plantaginetum*; **mszaki:** stwierdzono występowanie 5 gatunków wątrobowców – np. wielokłap pięciopłatowy *Barbilophozia barbata* oraz 52 gatunków mchów – np. międzylist nitkowaty *Pterigynandrum filiforme*; **rośliny naczyniowe:** mącznica lekarska *Arctostaphylos uva-ursi*, buławnik czerwony *Cephalanthera rubra*, buławnik wielkokwiatowy *C. damasonium*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, kruszczyk rdzawoczerwony *E. atrorubens*, żłobik koralowy *Corallorhiza trifida*, naparstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, orlik pospolity *Aquilegia vulgaris*, dziewięciśń bezłodygowy *Carlina acaulis*, pomocnik baldaszkowy *Chimaphila umbellata*, wilżyna ciernista *Ononis spinosa*; **fauna:** obszar projektowanego rezerwatu nie został dokładnie zinwentaryzowany pod względem faunistycznym. Na szczególną uwagę oraz opracowanie zasługuje fauna nietoperzy zamieszkująca Jaskinię na Diablej Górze oraz entomofauna. Teren stanowi lokalną ostoję dla ptaków i ssaków związanych z fragmentami starych lasów bukowych, ponieważ otoczony jest monokulturami sosnowymi oraz terenami po dawnej eksploatacji piasku. Jest to jedno z kilku miejsc w pobliżu dawnej Kopalni Piasku Szczakowa, gdzie odbywać mogą legi takie gatunki jak: dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, dzięciołek *Dryobates minor*, puszczyk zwyczajny *Strix aluco* oraz pospolitsze, ale wymagające starszych drzew do budowy gniazda: myszokółów zwyczajny *Buteo buteo* czy kruk *Corvus corone*. Stwierdzono występowanie borsuka europejskiego *Meles meles*.

Buławnik czerwony *Cephalanthera rubra*
(fot. B. Binkiewicz)

Historia ochrony: Badania florystyczne Diablej Góry i Stoskowej Góry prowadzono od drugiej połowy lat 80. XX w. W 1990 r. po raz pierwszy zaproponowano utworzenie na tym obszarze rezerwatu o powierzchni 14 ha wraz z otuliną obejmującą 12 ha. W latach 2013-2014 na zlecenie Urzędu Miasta Bukowno konsultowana była z Nadleśnictwem Olkusz propozycja utworzenia rezerwatu na Diablej Górze o powierzchni 26 ha. Wówczas na etapie wstępnych ustaleń nadleśnictwo nie wyraziło chęci utworzenia rezerwatu. Wobec negatywnej opinii nadleśnictwa na temat utworzenia rezerwatu, zaproponowano utworzenie na tym terenie użytku ekologicznego o powierzchni 16,10 ha, który jednak również nie powstał.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obszar stanowi wysunięty najbardziej na zachód kraniec Parku Krajobrazowego Dolinki Krakowskie.

Uzasadnienie kwalifikacji jako

rezerwat: Ochrona ze względów naukowych i dydaktycznych jednych z lepiej zachowanych w skali regionu płatów termofilnej buczyny storczykowej. Drzewostany bukowe i sosnowe cechują się bogatą florą i dużą ilością nadrzewnych mikrosiedlisk oraz martwego drewna. Płaty termofilnej buczyny storczykowej rosnące na dwóch ostańcach wapiennych Diabla Góra i Stoskowa Góra otoczone są rozległymi borami sosnowymi oraz zalesionymi (głównie sosną) wyrobiskami piasku podsadzkowego.

Główne zagrożenia: 1) pozyskiwanie drewna, 2) dewastacja skał (graffiti), 3) nielegalne przejazdy quadami i motocyklami, 4) zaśmiecanie terenu i rozpalanie ognisk.

Propozycje działań ochronnych:

1) ochrona proponowanego obiektu wymaga całkowitego zakazu pozyskiwania drewna, a zwłaszcza usuwania drzew zamierających i martwych, w tym często dziuplastych, 2) obiekt wymaga poznania pod kątem wybranych elementów przyrody, zwłaszcza mykobioty oraz chiropterofauny.

Przypisy: Harańczyk 1981, Jędrzejko i in. 2000, Kurek i in. 1994, 1999, Palmąka i in. 2014, Pawełczyk 2013, Pawełczyk i Rogala 2010, Śliwiński 1978, Wika i in. 1998a, Wika i Szczypek 1990.

Łukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Storzyczkowa Buczyna w Bukownie (fot. P. Łaś)

Skalki dolomitowe w proponowanym rezerwacie Storzyczkowa Buczyna w Bukownie (fot. Ł. Piechnik)

DOLINA UNIEJÓWKI

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Kozłów / Kępie; zawierciański / Żarnowiec / Zabrodzie, Żarnowiec

Uwaga! Obiekt transgraniczny, leżący na styku województwa małopolskiego i śląskiego.

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Zgłaszający: Bogusław Binkiewicz

Powierzchnia: 214,22 ha (158,62 ha – woj. śląskie; 55,58 ha – woj. małopolskie)

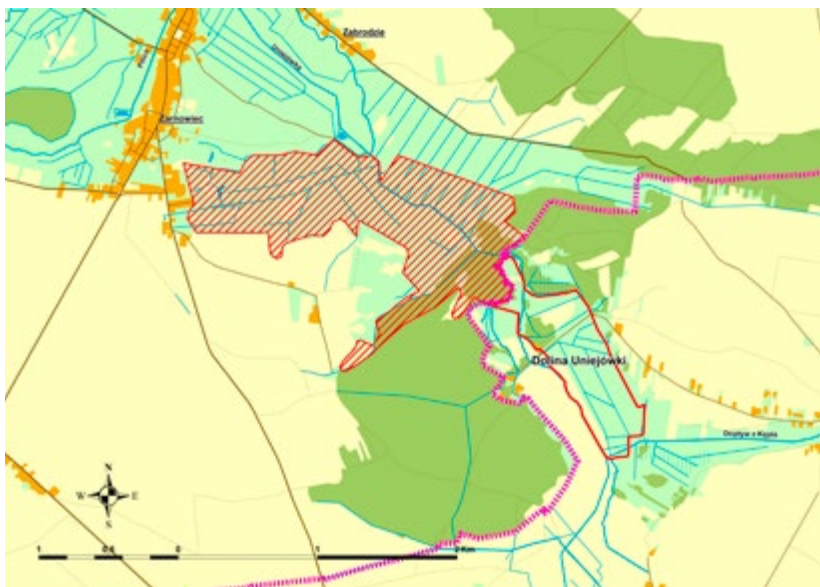
Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Rzeka Uniejówka, będąca prawobrzeżnym dopływem Pilicy, to mały ciek rozcinający północno-zachodni fragment Wyżyny Miechowskiej. W górnym biegu rzekę otaczają faliste wzgórza wznoszące się do 340 m n.p.m., natomiast w biegu dolnym Uniejówka płynie przez rozległą, równinną nieckę, wypełnioną częściowo przez pokłady torfu. Pokłady te w znacznym stopniu zostały wyeksploatowane wskutek intensywnego pozyski-

wania w drugiej połowie XX w. Teren odwadnia również wciąż czynna sieć rowów melioracyjnych. Od północnego-wschodu do doliny rzecznej przylega rozległy, piaszczysty obszar, dawniej formowały się tu śródlądowe wydmy, obecnie zostały już niestety niemal całkowicie zalesione. Warto podkreślić, że część doliny, zwłaszcza bieg dolny na odcinku między przysiółkiem Staszyn a Zabrodziem, w ostatnich dwóch dekadach odzyskała ponownie bagienny charakter dzięki działalności bobrów.

Opis obiektów ochrony: siedliska: łąki ze związku *Arrhenatherion* i *Calthion*, łąka ostrożeńiowa *Cirsietum rivularis*, płaty młak z rzędu *Caricetalia davalliane*, trzcinowisko *Phragmitetum australis*, szuwały trzcinowe ze związku *Magnocaricion*, nadrzeczny łęg wierzbowy *Salicetum albo-fragilis*; **grzyby:** grupa słabo zbadana, wymaga badań, w olsach rośnie m.in. czarka *Sarcoscypha* sp.; **rośliny naczyniowe:** turzyca *Davalla Carex davalliana*, kukułka krwista *Dactylorhiza incarnata*, kukułka szerokolistna *D. majalis*, kruszczyk błotny *Epipactis palustris*, bobrek trójlistkowy *Menyanthes trifoliata*, wilżyna bezbronna *Ononis arvensis*, nasięźrał pospolity *Ophioglossum vulgatum*, zerwa kulista *Phyteuma orbiculare*, tłustosz pospolity dwubarwny *Pinguicula vulgaris* subsp. *bicolor*, pełnik europejski *Trollius europaeus*, kalina koralowa *Viburnum opulus*; **bezkręgowce:** wymagają zbadania, szczególnie fauna motyli; **płazy:** ropucha szara *Bufo bufo*, rzekotka *Hyla* sp., żaba moczarowa *Rana arvalis*, żaby „zielone” *Pelophylax* spp.; traszka zwyczajna *Lissotriton vulgaris*; **gady:** zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix*, jaszczurka żyworodna *Zootoca vivipara*; **ptaki:** bąk *Botaurus stellaris*, bocian biały *Ciconia ciconia*, bocian czarny *C. nigra*, krzyżówka *Anas platyrhynchos*, orlik krzykliwy *Clanga pomarina*, błotniak stawowy *Circus aeruginosus*, błotniak łąkowy *C. pygargus*, pustułka *Falco tinnunculus*, żuraw *Grus grus*, wodnik *Rallus aquaticus*, derkacz *Crex crex*, przepiórka *Coturnix coturnix*, kuropatwa *Perdix perdix*, czajka *Vanellus vanellus*, kszyk *Gallinago gallinago*, słonka *Scolopax rusticola*, rycyk *Limosa limosa*, samotnik *Tringa ochropus*, krwawodziób *T. totanus*, turkawka *Streptopelia turtur*, dudek *Upupa epops*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, dzięcioł średni *Dendrocoptes medius*, dzięciołek *Dryobates minor*, lerka *Lullula arborea*, pliszka górska *Motacilla cinerea*, kłaskawka *Saxicola torquata*, pokłaskwa *S. rubetra*, słowik rdzawy *Luscinia megarhynchos*, świerszczak *Locustella naevia*, strumieniówka *L. fluviatilis*, brzęczka *L. luscinioides*, trzcinia *Acrocephalus arundinaceus*, rokitniczka *A. schoenobaenus*, jarzębatka *Sylvia nisoria*, remiz *Remiz pendulinus*, gąsiorek *Lanius collurio*, srokosz *L. excubitor*, dziwonia *Carpodacus erythrinus*, ortolan *Emberiza hortulana*, potrzęsacz *E. calandra*; **ssaki:** bóbr europejski *Castor fiber*, borsuk europejski *Meles meles*, łosć euroazjatycki *Alces alces*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych różnych typów zbiorowisk roślinnych związanych z doliną rzeczna: łąkowych, szuwarowych i leśnych z licznymi stanowiskami

chronionych i lokalnie bardzo rzadkich gatunków roślin naczyniowych oraz bogatą i różnorodną fauną.

Główne zagrożenia: 1) sukcesja w wyniku zaprzestania użytkowania łąk – brak koszenia oraz wypasu, co w konsekwencji prowadzi do zarastania łąk przez zbiorowiska wysokich bylin, a następnie krzewów i drzew, 2) melioracje (nadal czynna sieć rowów melioracyjnych), 3) zaśmiecanie terenu, 4) zaorywanie łąk, 5) wypalanie, 6) pozyskiwanie torfu.

Propozycje działań ochronnych: 1) utrzymanie ekstensywnego użytkowania łąk, promowanie ekstensywnego pasterstwa i łąkarstwa, 2) zaniechanie lub ograniczenie meliorowania gruntów, 3) zakaz celowego zalesiania gruntów.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Część terenu położona po stronie województwa małopolskiego leży w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Wyżyny Miechowskiej.

Przypisy: Bernacki 1998a, 1998b, Binkiewicz B. – dane niepubl. z lat 1994-2024, Binkiewicz 2011, Kozłowska 1923, Wilk i in. 2015.

Bogusław Binkiewicz

Proponowany rezerwat Dolina Uniejówki (fot. B. Binkiewicz)

Żurawie Grus grus (fot. K. Binkiewicz)

Czajka Vanellus vanellus (fot. B. Binkiewicz)

ŻURAWNICA

Powiat / gmina / miejscowość: suski / Stryżawa / Krzeszów

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Mały

Zgłaszający: Maksymilian Syrrat

Powierzchnia: 60,43 ha

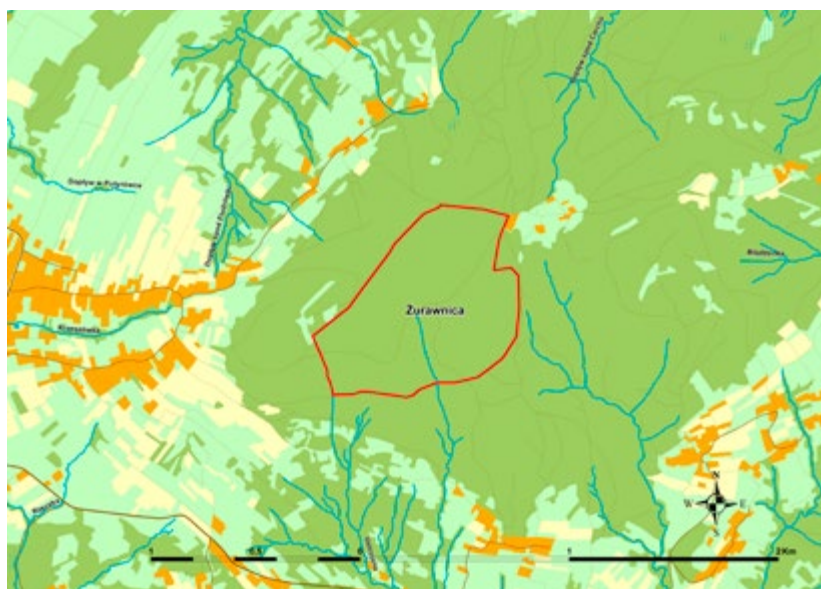
Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Sucha)

Rodzaj rezerwatu: leśny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk leśnych

Typ i podtyp (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Obszar proponowany do ochrony obejmuje znaczną część góry Żurawnica (727 m n.p.m.), zbudowanej z fliszowych piaskowców ciężkowickich wieku paleogeńskiego, które zalegają na serii łupków pstrych oraz łupków i piaskowców inoceramowych wieku górnokredowego i paleogeńskiego. Wszystkie te serie geologiczne należą do jednostki (płaszczyzny) magurskiej, subjednostki Siar.. Piaskowce ciężkowickie są gruboławicowe i bardzo gruboławicowe, gruboziarniste, miejscami zlepieńcowate. W strefie grzbietowej Żurawnicy budują one ciąg przygrzbietowych skałek o długości 700 m zwanych Kozimi Skałami. Ciąg ten złożony jest z szeregu atrakcyjnych krajobrazowo form: ambon, progów, ścian skalnych, o wysokości zwykle 5-8 m, lokalnie do

14 m. Ponadto w Kozich Skałach zinwentaryzowano dwa obiekty jaskiniowe o genezie grawitacyjnej – Lisią Norę o długości 5,5 m oraz Schronisko w Żurawnicy o długości 4 m. Skałki stanowią najwyższy element skarpy głównej dużego osuwiska, z którym należy wiązać ich powstanie. Rozwój osuwiska był uwarunkowany obecnością serii ilastych i ilasto-piaszkowcowych w podłożu piaszkowców ciężkowickich. Powstało ono prawdopodobnie we wczesnym holocenie, w podobnym do współczesnego kształcie istnieje od fazy atlantyckiej holocenu (około 5 tys. lat temu), co dokumentują datowania radiowęglowe próbek pobranych z torfowiska wypełniającego zagłębienie bezodpływowe (o głębokości do 6 m) w dolnej części osuwiska. W skład rezerwatu wchodzi cenne południowo-wschodnie lasy masywu Żurawnicy wraz z bogatym zespołem roślin naczyniowych, mszaków i zgrupowaniem rzadkich gatunków ślimaków. W obiekcie znajduje się rzadkie siedlisko naskalne – zespół zanokcicy zielonej i paprotnicy.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: ciąg przygrzbietowych skałek zbudowanych z piaszkowców ciężkowickich wieku paleogeńskiego, które zalegają na serii łupków pstrych oraz łupków i piaszkowców inoceramowych wieku górno kredowego i paleogeńskiego, jak również dwie jaskinie oraz osuwisko rozwinięte poniżej skałek z datowanym torfowiskiem; **siedliska:** zespół *Asplenio viridis-Cystopteridetum*, żyzna buczyna karpacka *Dentario-glandulosae Fagetum*, dolnoregłowy bór świerkowo-jodłowy *Abieti-Piceetum (montanum)*; **mszaki:** wątrobowiec parzoch szerokolistny *Porella platyphylla*, mchy – grzebieniowiec piórkowaty *Ctenidium molluscum*, widłoząb zielony *Dicranum viride*, namurnik jedwabisty *Homalothecium sericeum*, miechera kędzierzawa *Neckera crispa*. Na wychodniach piaskowca omawianego terenu odnotowano największą w poskich Karpatach populację różnozęba smukłego *Cynodontium graciliescens*, bardzo rzadkiego gatunku mchu, który poza Tatrami w polskiej części Karpat podawany był jedynie z Hali Kamińskiego w Paśmie Mędralowej oraz z rezerwatu „Lipowska” w masywie Lipowskiego Wierchu i Rysianki; **rośliny naczyniowe:** zanokcica północna *Asplenium septentrionale*, orlik pospolity *Aquilegia vulgaris*, skalnica gronkowa *Saxifraga paniculata*, gruszyca jednokwiatowy *Moneses uniflora*, przytulia okrągłolistna *Galium rotundifolium*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, kukułka płamista *Dactylorhiza maculata*, storczyk męski *Orchis mascula*, podkolan zielonawy *Platanthera chlorantha*; **bezkęgowce** (ślímaki): *Trichia unidentata*, *Eucobresia nivalis*, *Semilimax semilimax*, *Macrogastera tumida*, *Trichia villosula*, *Sphyradium doliolum*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona wymagana z uwagi na obecność bardzo rzadkiego zespołu *Asplenio viridis-Cystopteridetum* na gruboławicowych piaszkowcach ciężkowickich, któremu towarzyszy bogata małakofauna. Dodatkowym walorem obiektu jest duża grupa skałkowa, osuwiska z datowanym torfowiskiem w zagłębieniu bezodpływowym oraz jaskinia Lisia Nora.

Główne zagrożenia: 1) przerzedzanie drzewostanu powoduje zbyt duże odsłonięcie skał, 2) nadmierna penetracja turystyczna i zaśmiecanie terenu.

Proponowane działania ochronnych: 1) utrzymywanie zwarcia drzewostanu w celu ocienienia skał, 2) ograniczenie presji turystycznej, zwłaszcza wchodzenia na skały.

Historia ochrony: od 1968 r. jako pomnik przyrody nieożywionej.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obszar położony w całości w otulinie Parku Krajobrazowego Beskidu Małego oraz częściowo w obszarze Natura 2000 Beskid Mały PLH240023.

Przypisy: Alexandrowicz 1978, 2019, 2006, Alexandrowicz i Alexandrowicz 2006, Alexandrowicz i Margielewski 2000, Brzustewicz 2006, Dudziak 1962, Franczak 2016, Jankowski i in. 2017, 2021, Klassek 1997, Margielewski 2006, Pająk i Sobik 1988, Stebel 1998, Waśkowska 2012, 2013, http://geostanowiska.pgi.gov.pl/gsap_v2/ObjectDetails.aspx?id=1390.

Łukasz Kajtoch, Jan Urban

Skały piaskowcowe w proponowanym rezerwacie Żurawnica (fot. Ł. Piechnik)

WOŁOWIEC

Powiat / gmina / miejscowość: gorlicki / Uście Gorlickie / Wołowiec

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Niski

Zgłaszający: Maksymilian Syrratt

Powierzchnia: 109,75 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Gorlice)

Rodzaj rezerwatu: florystyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): grzybów: grzybów kapeluszowych

Typ i podtyp (ekosystem): leśny i borowy: lasów górskich i podgórskich

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Proponowany do ochrony obszar obejmuje całe wzgórze o nazwie Ochabisko (618 m n.p.m.) w Paśmie Magurskim Beskidu Niskiego.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: podłoże geologiczne stanowi gruboławicowy piaskowiec magurski; **siedliska:** dominuje żyzna buczyna karpacka *Dentario-glandulosae Fagetum*. W drzewostanie dominuje starodrzew bukowy i jodłowy, mniejszy udział stanowią: klon jawor, z domieszką modrzewia europejskiego, sosny zwyczajnej, brzozy brodawkowatej, osły szarej i czereśni ptasiej. W podszycie licznie występuje leszczyna pospolita; **grzyby:** siatkoblaszek maczugowaty *Gomphus clavatus*, soplówka jodłowa *Hericium flagellum*, soplówka bukowa *H. coralloides*, mleczaj strefowany *Lactarius zona-*

rioides, kolczakówka strefowana *Hydnellum concrescens*, buławka pałeczkowata *Clavariadelphus pistillaris*, siedziun dębowy *Sparassis brevipes* f. *nemecii*, szyszkowiec łuskowaty *Strobilomyces strobilaceus*, pieprznik pomarańczowy *Cantharellus friesii*, kielisznik jodłowy *Cyphella digitalis*, tarczówka bezkształtna *Aleurodiscus amorphus*, muchomor oliwkowy *Amanita battarrae*, świecznica rozgałęziona *Artomyces pyxidatus*, grzybolubka purchawkowata *Asterophora lycoperdoides*, grzybolubka lepka *A. parasitica*, masłoborowik żółtobrazowy *Boletus appendiculatus*, gorzkoborowik żółtopory *Caloboletus calopus*, gąbkowiec północny *Spongipellis ambiens*, szczeciniak jodłowy *Hymenochaete cruenta*, smolucha świerkowa *Ischnoderma benzoinum*, mleczaj złocisty *Lactarius chrysorrheus*, mleczaj rydz *L. deliciosus*, naziemek zielonawy *Laeticutis cristata*, mądziak psi *Mutinus caninus*, fałdówka kędzierzawa *Plicaturopsis crispa*, grzybiec purpurowozarodnikowy *Porphyrellus porphyrosporus*, gmatwica trójbarwna *Daedaleopsis tricolor*, żagwiak wielkopory *Podofomes mollis*; **rośliny naczyniowe**: wroniec widlasty *Huperzia selago*, paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, podrzeń żebrowiec *Struthiopteris spicant*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*; **płazy**: kumak górski *Bombina variegata*, salamandra płamista *Salamandra salamandra*, traszka zwyczajna *Lissotriton vulgaris*, żaba trawna *Rana temporaria*; **ptaki**: orlik krzykliwy *Clanga pomarina*; **ssaki**: ryś euroazjatycki *Lynx lynx*, wilk szary *Canis lupus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Obszary Wołowca należą do najcenniejszych mykologicznie obszarów Beskidu Niskiego i projektowanego Parku Krajobrazowego Beskidu Niskiego – wykazano co najmniej 27 gatunków zagrożonych/chronionych/cennych grzybów. Z tego względu, a także z powodu występowania chronionych płazów, należy wyłączyć obszar z normalnego reżimu gospodarki leśnej. Wycinka drzew oraz usuwanie martwego drewna niszczą/usuwają siedlisko wielu chronionych gatunków grzybów i naruszają stosunki hydrologiczne.

Główne zagrożenia: 1) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna.

Propozycje działań ochronnych: 1) ochrona ścisła.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Teren znajduje się w otulinie Margskiego Parku Narodowego, projektowanego Parku Krajobrazowego Beskidu Niskiego oraz w obszarze Natura 2000 Beskid Niski PLB180002. Pokrywa się też częściowo z proponowanym kilkakrotnie, także przez gminę Sękowa, projektowanym rezerwatem „Nieznanowa”.

Przypisy: Kujawa i Gierczyk 2011, Wojewoda 1996, 1998.

Łukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Wołowiec (fot. Ł. Kajtoch)

Soplówka jodłowa *Heridium flagellum* (fot. R. Bobrek)

Świecznica rozgałęziona *Artomyces pyxidatus* (fot. R. Bobrek)

BOCZKOWICE

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Książ Wielki / Boczkowice

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Zgłaszający: Bogusław Binkiewicz

Powierzchnia: 40,12 ha

Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: stepowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: muraw kserotermicznych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Do ochrony proponowany jest ciąg wzgórz Harściny położonych na wschód od rzeki Nički, lewostronnego dopływu Nidzicy, pomiędzy wsiami Boczkowice, Książ Mały i Trzonów. Teren ma falistą rzeźbę, wierzchołki wzgórz osiągają do 325 m n.p.m. Wzgórza pokrywa warstwa lessu, spod którego w miejscach bardziej stromych i eksponowanych wyłania się margiel kredowy. Do końca XX w. teren był wypasany oraz użytkowany rolniczo, później część działek została zalesiona, a na pozostałych zaniechano użytkowania.

Opis obiektów ochrony: siedliska: zespół omanu wąskolistnego *Inuletum ensifoliae*, ciepłolubne zarośla z klasy *Rhamno-Prunetea*, grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli*; **rośliny naczyniowe:** milek letni *Adonis aestivalis*, aster gawędka *Aster amellus*, zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris*, dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, dziewięciśli bezłodygowy *Carlina acaulis*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, wiśnia karłowata *Cerasus fruticosa*, ostrożeń pannoński *Cirsium pannonicum*, obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, kruszczyk rdzawoczerwony *Epipactis atrorubens*, ożota zwyczajna *Linosyris vulgaris*, len złocisty *Linum flavum*, len włochaty *L. hirsutum*, listera jajowata *Listera ovata*, wilżyna ciernista *Ononis spinosa*, dwulistnik muszy *Ophrys insectifera*, storczyk kukawka *Orchis militaris*, śniedek baldaszkowaty *Ornithogalum umbellatum*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, pierwiosnek lekarski *Primula veris*, wężymord stepowy *Scorzonera purpurea*, starzec polny *Senecio integrifolius*, kosatka kielichowa *Tofieldia calyculata*; **bezkęgowce:** wymagają zbadania, w szczególności fauna motyli i prostoskrzydłych, notowano pospolite gatunki kserotermiczne; **płazy:** wymagają zbadania, w sąsiedztwie stanowiska ma m.in. ropucha zielona *Bufo viridis*; **gady:** jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*, padalec zwyczajny *Anguis fragilis*, potencjalnie dobry siedliskowo teren dla gniewosza plamistego *Coronella austriaca* oraz żmii zygzakowatej *Vipera berus*, które stwierdzono na przylegającym obszarze; **ptaki:** potrzyszcz *Emberiza calandra*, krętogłów *Jynx torquilla*, gąsiorek *Lanius collurio*, żołą *Merops apiaster* (łęgowa w graniach obszaru w 2009 r., teren łowiecki dla kolonii w sąsiedztwie).

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona ze względów naukowych i dydaktycznych dobrze zachowanych muraw kserotermicznych, ciepłolubnych zarośli oraz fragmentu lasu grądowego z licznymi stanowiskami rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych.

Główne zagrożenia: 1) zarastanie muraw w wyniku zaniechania użytkowania, 2) zalesianie, w tym gatunkami inwazyjnymi, np. dębem czerwonym *Quercus rubra*, 3) wkraczanie gatunków inwazyjnych, w szczególności nawłoci *Solidago* spp., 4) zaśmiecanie terenu.

Propozycje działań ochronnych: 1) ekstensywny wypas, 2) usunięcie części zarośli w celu utrzymania mozaiki różnych siedlisk.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt leży w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Wyżyny Miechowskiej.

Przypisy: Binkiewicz B. – dane niepubl. z lat 2009-2021, Binkiewicz i Binkiewicz 2011.

Bogusław Binkiewicz

Proponowany rezerwat Boczkowice (fot. B. Binkiewicz)

Proponowany rezerwat Cybowa Góra (fot. B. Binkiewicz)

CYBOWA GÓRA

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Słaboszów / Ilkowice

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Zgłaszający: Bogusław Binkiewicz

Powierzchnia: 10,98 ha

Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: stepowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: muraw kserotermicznych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Cybowa Góra to wzniesienie (302 m n.p.m.) położone pomiędzy miejscowościami Ilkowice i Rzędziny Zbigalskie. Zbudowana jest z margli wieku kredowego, które – zwłaszcza na stromych, eksponowanych na południe zboczach – zalegają bardzo płytko. Wierzchowina oraz północne zbocza pokryte są warstwą lessu. Rzeźba terenu jest falista i urozmaicona, północne i zachodnie podnóża Cybowej Góry rozcinają głębokie wąwozy lessowe. W okresie roztopów i po silnych opadach deszczu płyną nimi okresowe ciekі, uchodzące do rzeki Nidzicy, której koryto leży na północ od omawianego obszaru. Do obszaru proponowanego rezerwatu przylegają głównie intensywnie

użytkowane tereny rolne, z wyjątkiem strony północnej, gdzie położone są zabudowania wsi Ilkowice.

Opis obiektów ochrony: siedliska: nawapienne murawy kserotermiczne reprezentujące zespół omanu wąskolistnego *Inuletum ensifoliae*, związek *Cirsio-Brachypodium*, ciepłolubne zarośla z klasy *Rhamno-Prunetea* oraz zespół ciepłolubnych chwastów zbożowych *Caucalido-Scandicetum* rozwijający się na pograniczu muraw oraz pól uprawnych w południowej części omawianego obszaru; **rośliny naczyniowe:** miłek letni *Adonis aestivalis*, czosnek kulisty *Allium rotundum*, kurczyślad błękitny *Anagallis foemina*, zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris*, marzanka pagórkowa *Asperula cynanchica*, aster gawędka *Aster amellus*, dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, dziewięciśli bezłodygowy *Carlina acaulis*, włóczydło polne *Caucalis platycarpos*, centuria pospolita *Centaureum erythraea*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, wawrzynek wilczczyko *Daphne mezereum*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, wilczomlecz drobny *Euphorbia exigua*, len włochaty *Linum hirsutum*, storczyk kukawka *Orchis militaris*, śniedek cienkolistny *Ornithogalum collinum*, zaraza goryczelowa *Orobancha picridis*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, gruszyczka mniejsza *Pyrola minor*, wilczypieprz roczny *Thymelaea passerina*; **ptaki:** błotniak łąkowy *Circus pygargus*, przepiórka *Coturnix coturnix*, potrzesezcz *Emberiza calandra*, ortolan *E. hortulana*, pustułka *Falco tinnunculus*, gąsiorek *Lanius collurio*, srokosz *L. excubitor*, żoła *Merops apiaster*, turkawka *Streptopelia turtur*, jarzębatka *Sylvia nisoria*; **ssaki:** chomik europejski *Cricetus cricetus* (spotykany na polach w otoczeniu Cybowej Góry), ryjówka aksamitna *Sorex araneus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona ze względów naukowych i dydaktycznych dobrze zachowanych muraw kserotermicznych i ciepłolubnych zarośli z licznymi stanowiskami rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych oraz fauny, położonych wewnątrz zwartej części obszaru upraw rolnych.

Główne zagrożenia: 1) zarastanie muraw w wyniku zaniechania użytkowania, 2) wkraczanie gatunków inwazyjnych, w szczególności nawłoci *Solidago* spp., 3) zaśmiecanie terenu, 4) zbyt intensywny wypas.

Propozycje działań ochronnych: 1) ekstensywny wypas, ewentualnie uzupełniany wykaszaniem, 2) usunięcie śmieci.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Teren chroniony w ramach sieci Natura 2000 jako obszar Cybowa Góra PLH120049. Obiekt leży w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Wyżyny Miechowskiej.

Przypisy: Binkiewicz B. – dane niepubl. z lat 2009-2021, Binkiewicz 2010, Górski 2015, Kaźmierczakowa 1991, Mirek 1984, Piwowarczyk 2012, Rąkowski i Nowicki 2015, RDOŚ 2018.

Bogusław Binkiewicz

CHODÓW-FALNIÓW

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Charsznica / Chodów; miechowski / Miechów / Falniów

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Zgłaszający: Bogusław Binkiewicz

Powierzchnia: 7,27 ha

Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: stepowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: muraw kserotermicznych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany do ochrony teren obejmuje ekspozowane na zachód zbocza połego wzgórza (350 m n.p.m.) położonego pomiędzy miejscowościami Chodów i Falniów. Zbocze ma 20-40 m wysokości, rozcięte jest przez 3 wąwozy erozyjne, a jego nachylenie waha się od 25 do 50°. Teren otaczają intensywnie użytkowane pola uprawne.

Opis obiektów ochrony: siedliska: nawapienne murawy kserotermiczne z dominacją zespołu omanu wąskolistnego *Inuletum ensifoliae*, ciepłolubne zarośla z klasy *Rhamno-Prunetea* oraz fragment o charakterze pośrednim między łąką świeżą z rzędu *Arrhenatheretalia* a murawą kserotermiczną; **rośliny**

naczyniowe: zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris*, marzanka pagórkowa *Asperula cynanchica*, aster gawędka *Aster amellus*, dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, dziewięciśli bezłodygowy *Carlina acaulis*, centuria pospolita *Centaureum erythraea*, ostrożeń pannoński *Cirsium pannonicum*, pępawa różyczkolistna *Crepis praemorsa*, oman szorstki *Pentanema hirtum*, śniedek baldaszkowaty *Ornithogalum umbellatum*, pierwiosnek lekarski *Primula veris*, głowienka wielkokwiatowa *Prunella grandiflora*, wrotycz baldachogroniasty *Tanacetum corymbosum*; **ptaki:** potrzyszcz *Emberiza calandra*, gąsiorek *Lanius collurio*; **ssaki:** w sąsiedztwie stwierdzono występowanie chomika europejskiego *Cricetus cricetus*; **bezkęgowce:** zaciętka *Chieilotoma musciformis*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona ze względów naukowych i dydaktycznych dobrze zachowanych muraw kserotermicznych i ciepłolubnych zarośli z licznymi stanowiskami rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych położonych wewnątrz zwartej obszar upraw rolnych.

Główne zagrożenia: 1) zarastanie muraw w wyniku zaniechania użytkowania, 2) wkraczanie gatunków inwazyjnych, w szczególności nawłoci *Solidago* spp., 3) zaśmiecanie terenu, 4) wypalanie (notowane sporadycznie), 5) zbyt intensywny wypas.

Propozycje działań ochronnych: 1) ekstensywny wypas, 2) usunięcie śmieci.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Teren chroniony w ramach sieci Natura 2000 jako obszar Chodów-Falniów PLH120063. Obiekt leży w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Wyżyny Miechowskiej.

Przypisy: Binkiewicz B. – dane niepubl. z lat 2010-2021, RDOŚ 2018, Sienkiewicz i Kucharski 2015a.

Bogusław Binkiewicz

Proponowany rezerwat Chodów-Falniów (fot. B. Binkiewicz)

GIEBUŁTÓW

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Książ Wielki / Giebułtów

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Zgłaszający: Bogusław Binkiewicz

Powierzchnia: 6, 38 ha

Forma własności: nieznaną

Rodzaj rezerwatu: stepowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: muraw kserotermicznych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany do ochrony teren położony jest pomiędzy miejscowościami Giebułtów i Kalina Wielka. Wyróżnia się urozmaiconą, falistą rzeźbą i obejmuje zbocza łagodnych wzgórz rozcięte szeregiem suchych jarów i wąwozów. W miejscach bardziej eksponowanych spod pokrywy lessu wystaje opoka kredowa z dobrze rozwiniętymi glebami typu rędziny. Teren należy do zlewni rzeki Nidzicy przepływającej około 800 m na północ. W otoczeniu dominują obszary użytkowane rolniczo oraz tereny leśne i pojedyncze gospodarstwa rolne.

Opis obiektów ochrony: siedliska: kwietne murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea*) reprezentowane głównie przez zespół omanu wąskolistnego

Inuletum ensifoliae oraz ciepłolubne zarośla ligustru i tarniny *Pruno-Ligustrum*, grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli*, zbiorowiska ruderalne z klas *Artemisietea vulgaris* i *Agropyreteae intermedio-repentis*; **rośliny naczyniowe**: zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris*, marzanka pagórkowa *Asperula cynanchica*, aster gawędka *Aster amellus*, dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, dziewięsiś bezłodygowy *Carlina acaulis*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, len wlochaty *Linum hirsutum*, listera jajowata *Listera ovata*, dwulistnik muszy *Ophrys insectifera*, storczyk kukawka *Orchis militaris*, zaraza goryczelowa *Orobancha picridis*, gruszynka jednostronna *Orthilia secunda*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, podkolan zielonawy *P. chlorantha*, główienka wielkokwiatowa *Prunella grandiflora*, jaskier skalny *Ranunculus oreophilus*, kosatka kielichowa *Tofieldia calyculata*, dziewanna Chaixa austriacka *Verbascum chaixii* subsp. *austriacum*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona ze względów naukowych i dydaktycznych płatów dobrze zachowanych muraw kserotermicznych oraz ciepłolubnych zarośli z licznymi stanowiskami rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych.

Główne zagrożenia: 1) zarastanie muraw w wyniku zaniechania użytkowania, 2) wkraczanie gatunków inwazyjnych, w szczególności nawłoci *Solidago* spp., 3) zaśmiecanie terenu, 4) zbyt intensywny wypas.

Propozycje działań ochronnych: 1) ekstensywny wypas oraz/lub wykaszanie, 2) usunięcie śmieci.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Teren włączony do sieci Natura 2000 jako obszar Giebułtów PLH120051. Obiekt leży w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Wyżyny Miechowskiej.

Przypisy: Binkiewicz B. – dane niepubl. z lat 2010-2021, Binkiewicz i Binkiewicz 2012, Kozłowska 1926, Loster i Gawroński 2004, RDOŚ 2017, 2018.

Bogusław Binkiewicz

Proponowany rezerwat Giebułtów
(fot. B. Binkiewicz)

GRZYMAŁÓW

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Śląboszów / Grzymałów

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Zgłaszający: Bogusław Binkiewicz

Powierzchnia: 15,23 ha

Forma własności: nieznaną

Rodzaj rezerwatu: stepowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: muraw kserotermicznych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Teren położony na północ od miejscowości Grzymałów, w zlewni potoku Kalinka, który przepływa około 1,5 km na północ od jego granic. Najcenniejszy obszar stanowią eksponowane na zachód i południowy zachód zbocza polegiego wzgórza, obecnie zajęte przez pochodzące po części z nasadzeń lasy, fragmenty ciepłolubnych zarośli oraz niewielkie płyty muraw kserotermicznych. W podłożu płytko pod warstwą lessu zalegają margle kredowe, dawniej ich zasoby były w niewielkim stopniu pozyskiwane przez okolicznych mieszkańców, czego śladem są niewielkie wyrobiska.

Opis obiektów ochrony: siedliska: murawy kserotermiczne z klasy *Festuco-Brometea* reprezentowane przez zubożałą postać zespołu omanu wąskolist-

nego *Inuletum ensifoliae*, ciepłolubne zarośla ligustru i tarniny *Pruno-Ligustrum* oraz grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli*; **rośliny naczyniowe**: zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris*, marzanka pagórkowa *Asperula cynanchica*, aster gawędka *Aster amellus*, dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, dziewięsiś bezłodygowy *Carlina acaulis*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, pluskwica europejska *Actaea europaea*, obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, wawrzynek wilczyko *Daphne mezereum*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, kruszczyk drobnolistny *E. microphylla*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, len włochaty *Linum hirsutum*, listera jajowata *Listera ovata*, miodownik melisowaty *Melittis melissophyllum*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, dwulistnik muszy *Ophrys insectifera*, storczyk kukawka *Orchis militaris*, zaraza goryczelowa *Orobanche picridis*, wiśnia karłowata *Cerasus fruticosa*; **ptaki**: turkawka *Streptopelia turtur*, potrzuszcz *Emberiza calandra*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona ze względów naukowych i dydaktycznych płatów dobrze zachowanych muraw kserotermicznych i ciepłolubnych zarośli z licznymi stanowiskami rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych.

Główne zagrożenia: 1) zarastanie muraw w wyniku zaniechania użytkowania, 2) wkraczanie gatunków inwazyjnych, w szczególności nawłoci *Solidago spp.* oraz niecierpka drobnokwiatowego *Impatiens parviflora*.

Propozycje działań ochronnych: 1) ekstensywny wypas oraz/lub wykaszanie wraz z okresowym usuwaniem podrostu i zarośli.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Teren włączony do sieci Natura 2000 jako obszar Grzymałów PLH120053. Omawiany obiekt leży w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Wyżyny Miechowskiej.

Przypisy: Binkiewicz B. – dane niepubl. z lat 2010-2021, Kozak i in. 2017, RDOŚ 2017, 2018.

Bogusław Binkiewicz

Proponowany rezerwat Grzymałów (fot. B. Binkiewicz)

Dwulistnik muszy *Ophrys insectifera*
(fot. B. Binkiewicz)

Len włochaty *Linum hirsutum*
(fot. B. Binkiewicz)

KACZMAROWE DOŁY

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Miechów / Szczepanowice

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Zgłaszający: Bogusław Binkiewicz

Powierzchnia: 2,09 ha

Forma własności: nieznana

Rodzaj rezerwatu: stepowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: muraw kserotermicznych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Omawiany teren położony jest pomiędzy miejscowościami Szczepanowice i Glinica. Rzeźba terenu jest urozmaicona, w części północnej występują faliste garby, część południową stanowi głęboki wąwóz erozyjny uchodzący w zachodniej części do doliny strumienia Poradówka (dopływ Szreniawy), do którego uchodzą także krótsze wąwozy boczne. Deniwelacje sięgają 50 m, a nachylenie zboczy osiąga 20-35°. W podłożu dominują płytko zalegające margle, wapienie margliste i opoki, częściowo – zwłaszcza w dolinach – pokryte iłami. Powierzchnia garbów jest częściowo pokryta lessami, silnie erodującymi w okresach intensywnych opadów. Dominującym typem gleb są rędziny inicjalne. Na eksponowanych na zachód i południowy zachód

stokach widoczne są pozostałości po prowadzonej na niewielką skalę eksploatacji kamienia wapiennego. W otoczeniu występują intensywnie użytkowane tereny rolne.

Opis obiektów ochrony: siedliska: kwietne murawy kserotermiczne *Festuco-Brometea* reprezentowane przez zespół omanu wąskolistnego *Inuletum ensifoliae*, w północnej części obszaru występują zbiorowiska o charakterze leśnym i zaroślowym o nieustalonej przynależności syntaksonomicznej; **rośliny naczyniowe:** miłek wiosenny *Adonis vernalis*, marzanka pagórkowa *Asperula cynanchica*, aster gawędka *Aster amellus*, dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, dziewięciśń bezłodygowy *Carlina acaulis*, pępawa różyczkolistna *Crepis praemorsa*, len złocisty *Linum flavum*, listera jajowata *Listera ovata*, dwulistnik muszy *Ophrys insectifera*, storczyk kukawka *Orchis militaris*, śniedek baldaszkowy *Ornithogalum umbellatum*, zaraza macierzankowa *Orobanche alba*, zaraza czerwonawa *O. lutea*, zaraza goryczelowa *O. picridis*, główienka wielkokwiatowa *Prunella grandiflora*, wrotycz baldachogroniasty *Tanacetum corymbosum*, kosatka kielichowa *Tofieldia calyculata*; **bezkręgowce:** zaciętka *Cheiloitoma musciformis*; **ptaki:** potrzyszcz *Emberiza calandra*, gąsiorek *Lanius collurio*, jarzębatka *Sylvia nisoria*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona ze względów naukowych i dydaktycznych płatów dobrze zachowanych muraw kserotermicznych i ciepłolubnych zarośli z licznymi stanowiskami rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych.

Główne zagrożenia: 1) zarastanie muraw w wyniku zaniechania użytkowania, 2) wkraczanie gatunków inwazyjnych, w szczególności nawłoci *Solidago* spp., 3) zbyt intensywny wypas.

Propozycje działań ochronnych: 1) ekstensywny wypas oraz/lub wykaszanie wraz z okresowym usuwaniem podrostu i zarośli.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Teren włączony do sieci Natura 2000 jako obszar Kaczmarowe Doły PLH120062. Omawiany obiekt leży w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Wyżyny Miechowskiej.

Przypisy: Binkiewicz B. – dane niepubl. z lat 2010-2021, Piwowarczyk 2012, RDOŚ 2017, 2018, Sienkiewicz i in. 2015.

Bogusław Binkiewicz

Proponowany rezerwat Kaczmarowe Doły (fot. B. Binkiewicz)

*Storczyk kukawka *Orchis militaris*
(fot. B. Binkiewicz)*

*Zaraza goryczelowa *Orobanche picridis*
(fot. B. Binkiewicz)*

KALINA MAŁA

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Miechów / Kalina Mała

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Zgłaszający: Bogusław Binkiewicz

Powierzchnia: 25,64 ha

Forma własności: nieznaną

Rodzaj rezerwatu: stepowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: muraw kserotermicznych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Omawiany obszar leży około 5 km na wschód od Miechowa, pomiędzy miejscowościami Kalina Mała oraz Kalina-Rzędziny. Teren ma falistą rzeźbę, pasmo połogich wzniesień rozcina przebiegający z północnego wschodu na południowy zachód szeroki wąwóz, do którego uchodzą mniejsze wąwozy boczne, odwadniające teren w okresie intensywnych opadów deszczu. W sąsiedztwie zlokalizowane są źródła potoku Kalinka (dopływ Nidzicy) przepływającego około 150 m od północnej granicy obszaru. W budowie geologicznej przeważają utwory kredy górnej, są to zasobne w węglan wapnia margle o białej i białoszarej barwie. Utwory wapienne są częściowo przykryte przez lessy, zwłaszcza w rejonie wierzchołków wzgórz. Dominującym typem

gleby są rędziny, na których, zwłaszcza w miejscach o ekspozycji zachodniej i północno-zachodniej, rozwijają się zbiorowiska roślinne o ciepłolubnym charakterze – murawy kserotermiczne, zarośla oraz lasy. W otoczeniu występują intensywnie użytkowane tereny rolne.

Opis obiektów ochrony: siedliska: murawy kserotermiczne reprezentowane przez zespół omanu wąskolistnego *Inuletum ensifoliae*, w obniżeniach terenu występują natomiast zbiorowiska leśne i zaroślowe powstałe zarówno w wyniku naturalnej sukcesji, jak i celowych nasadzeń, których przynależność syntaksonomiczna jest trudna do ustalenia; **rośliny naczyniowe:** zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris*, dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, dziesięcił bezłodygowy *Carlina acaulis*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, powojnik prosty *Clematis recta*, obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, kruszczyk błotny *E. palustris*, przytulia stepowa *Galium valdepilosum*, storczyk kukawka *Orchis militaris*, podkolan biały *Platanthera bifolia*; **ptaki:** potrzyszcz *Emberiza calandra*, gąsiorek *Lanius collurio*, jarzębatka *Sylvia nisoria*; **ssaki:** chomik europejski *Cricetus cricetus*; **bezkręgowce:** zaciętka *Cheiloitoma musciformis*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona ze względów naukowych i dydaktycznych płatów dobrze zachowanych muraw kserotermicznych i ciepłolubnych zarośli z licznymi stanowiskami rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych.

Główne zagrożenia: 1) zarastanie muraw w wyniku zaniechania użytkowania, 2) wkraczanie gatunków inwazyjnych, w tym gatunków używanych wcześniej do zalesiania zboczy: dębu czerwonego *Quercus rubra*, robinii akacjowej *Robinia pseudoacacia* czy orzecha włoskiego *Juglans regia*, 3) zaśmiecanie terenu, 4) zbyt intensywny wypas.

Propozycje działań ochronnych: 1) ekstensywny wypas oraz/lub wykaszanie wraz z okresowym usuwaniem podrostu i zarośli.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Teren włączony do sieci Natura 2000 jako obszar Kalina Mała PLH120054. Proponowany rezerwat leży w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Wyżyny Miechowskiej.

Przypisy: Binkiewicz B. – dane niepubl. z lat 2010-2021, RDOŚ 2017, 2018.

Bogusław Binkiewicz

Proponowany rezerwat Kalina Mała (fot. B. Binkiewicz)

Chomik europejski Cricetus cricetus (fot. A. Śliwiński)

KRZESZÓWKA

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Książ Wielki / Krzeszówka

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Garb Wodzisławski

Zgłaszający: Bogusław Binkiewicz

Powierzchnia: 6,42 ha

Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: stepowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: muraw kserotermicznych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany do ochrony obiekt położony jest około 200 m na północ od wsi Krzeszówka – jest to płytka dolina o przebiegu północny wschód – południowy zachód, rozcinająca pasma falistych wzgórz, położona w obszarze zwartych upraw rolnych. Na krawędziach doliny oraz na jej zboczach znajdują się wychodnie margli wieku kredowego, w tych też miejscach rozwinęły się płytkie, silnie szkieletowe gleby typu rędzin. Wierzchowina pokryta jest warstwą lessu.

Opis obiektów ochrony: siedliska: murawy kserotermiczne i ciepłolubne zarośla; **rośliny naczyniowe:** czosnek kulisty *Allium rotundum*, zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera dama-*

sonium, pszonacznik wschodni *Conringia orientalis*, obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, len złocisty *Linum flavum*, storczyk kukawka *Orchis militaris*, podkolan zielonawy *Platanthera chlorantha*, zaraza Kocha *Orobanche kochii*; **ptaki**: błotniak łąkowy *Circus pygargus*, potrzęsacz *Emberiza calandra*, gąsiorek *Lanius collurio*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona ze względów naukowych i dydaktycznych dobrze zachowanych muraw kserotermicznych i ciepłolubnych zarośli z licznymi stanowiskami rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych oraz fauny, położonych wewnątrz zwartej obszar upraw rolnych.

Główne zagrożenia: 1) zarastanie muraw w wyniku zaniechania użytkowania, 2) wkraczanie gatunków inwazyjnych, w szczególności nawłoci *Solidago* spp., 3) zbyt intensywny wypas.

Propozycje działań ochronnych: 1) ekstensywny wypas, ewentualnie uzupełniany wykaszaniem.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Proponowany rezerwat leży w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Wyżyny Miechowskiej.

Przypisy: Binkiewicz B. – dane niepubl. z lat 2010-2021.

Bogusław Binkiewicz

Proponowany rezerwat Krzeszówka (fot. B. Binkiewicz)

PORADÓW

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Miechów / Poradów

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Zgłaszający: Bogusław Binkiewicz

Powierzchnia: 10,34 ha

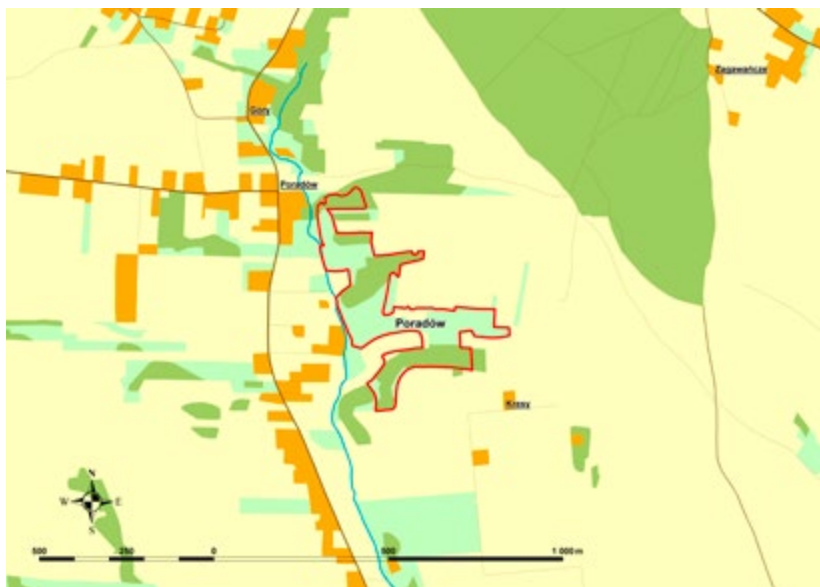
Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: stepowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: muraw kserotermicznych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Omawiany obiekt położony jest na południowy wschód od Miechowa pomiędzy miejscowościami Poradów, Parkoszewice i Wymysłów. Teren ma urozmaiconą i typową dla Wyżyny Miechowskiej rzeźbę: pasma falistych, niewysokich wzgórz rozcięte przez wąwozy erozyjne wyłobione w miękkim podłożu lessowym przez wody opadowe. W niektórych miejscach, szczególnie na południowych i zachodnich stromych zboczach garbów, cienka warstwa rędziny odsłania płytko zalegające w podłożu margle wieku kredowego. Deniwelacje w obrębie obszaru sięgają do 50 m, część zboczy jest bardzo stroma i osiąga nachylenie do ok. 45°. Teren leży w górnej części doliny okresowego strumienia Zarogówka, należącego do zlewni rzeki Szreniawy. W

otoczeniu dominują uprawy rolne. Murawy porastające strome zbocza garbów były w przeszłości wykorzystywane pastersko. Prowadzono tu również na niewielką skalę eksploatację marglu kredowego, o czym świadczą pozostałe ślady płytkich wyrobisk skał kredowych.

Opis obiektów ochrony siedliska: kwietne murawy kserotermiczne reprezentowane przez zespół omanu wąskolistnego *Inuletum ensifoliae*, które tworzą mozaikę razem z płatami ciepłolubnych zarośli *Peucedano cervariae-Coryletum* oraz zadrzewień pochodzących zarówno z celowych nasadzeń, jak i powstałej w toku naturalnej sukcesji roślinności; **rośliny naczyniowe:** miłek wiosenny *Adonis vernalis*, zawilec wielkokwiatowy *Anemone sylvestris*, marzanka pagórkowa *Asperula cynanchica*, aster gawędka *Aster amellus*, dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, dziewięciśń bezłodygowy *Carlina acaulis*, pępawa różyczkolistna *Crepis praemorsa*, len złocisty *Linum flavum*, storczyk kukawka *Orchis militaris*, ortanta żółta *Orphantha lutea*, głowienka wielkokwiatowa *Prunella grandiflora*; **ptaki:** potrzyszcz *Emberiza calandra*, gąsiorek *Lanius collurio*, żółna *Merops apiaster*, kuropatwa *Perdix perdix*; **ssaki:** chomik europejski *Cricetus cricetus*; **bezkęgowce:** zaciętka *Cheiloitoma musciformis*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona ze względów naukowych i dydaktycznych płatów dobrze zachowanych muraw kserotermicznych i ciepłolubnych zarośli z licznymi stanowiskami rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych.

Główne zagrożenia: 1) zarastanie muraw w wyniku zaniechania użytkowania, 2) wkraczanie gatunków inwazyjnych, 3) zaśmiecanie terenu, 4) zbyt intensywny wypas.

Propozycje działań ochronnych: 1) ekstensywny wypas, ewentualnie uzupełniany wykaszaniem.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Teren włączony do sieci Natura 2000 jako obszar Poradów PLH120072. Proponowany rezerwat leży w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Wyżyny Miechowskiej.

Przypisy: Binkiewicz B. – dane niepubl. z lat 2010-2021, RDOŚ 2017, 2018, Sienkiewicz i Kucharski 2015.

Bogusław Binkiewicz

Proponowany rezerwat Poradów (fot. B. Binkiewicz)

Oman wąskolistny Pentanema ensifolium (fot. K. Pierzgałski)

SŁAWICE DUCHOWNE

Powiat / gmina / miejscowość: miechowski / Miechów / Sławice Szlacheckie

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Zgłaszający: Bogusław Binkiewicz

Powierzchnia: 4, 41 ha

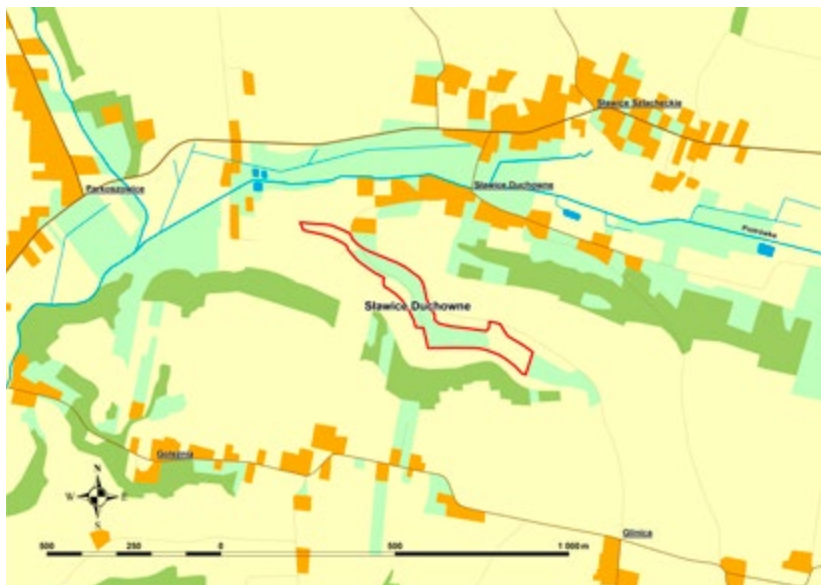
Forma własności: nieznaną

Rodzaj rezerwatu: stepowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: muraw kserotermicznych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany do ochrony obszar leży na południe od wsi Sławice Szlacheckie. Obejmuje południowo-zachodnie zbocze garbu wznoszącego się ponad wsią i doliną bezimiennej ciek, dopływu rzeki Porańki. Zbocza garbu wznoszą się na około 40 m ponad dno doliny, nachylenie zboczy osiąga od 25 do 40°, a cała skarpa ma długość ponad 700 m i około 50 m szerokości. Zbocze rozcinają niewielkie wąwozy erozyjne. W budowie geologicznej wyróżniają się warstwy górnej kredy: margle, wapienie margliste i opoki, na których rozwijają się płytkie, lecz zasobne gleby typu rędziny. Na najbardziej stromych fragmentach zbocza widoczne są naturalne odsłonięcia

skął wapiennych w postaci osuwisk erozyjnych. Na wierzchowinie widoczna jest pokrywa lessowa.

Opis obiektów ochrony: siedliska: nawapienne murawy stepowe – zespół omanu wąskolistnego *Inuletum ensifoliae*, które tworzą mozaikę z fragmentami muraw o nieco zubożałym charakterze; **rośliny naczyniowe:** miłek wiosenny *Adonis vernalis*, marzanka pagórkowa *Asperula cynanchica*, aster gawędka *Aster amellus*, dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, dziewięciśli bezłodygowy *Carlina acaulis*, pępowka różyczkolistna *Crepis praemorsa*, len złocisty *Linum flavum*, storczyk kukawka *Orchis militaris*, śniedek cienkolistny *Ornithogalum collinum*, głowienka wielkokwiatowa *Prunella grandiflora*, wrotycz baldachograniasty *Tanacetum corymbosum*, dziewanna Chaixa austriacka *Verbascum chaixii* subsp. *austriacum*; **bezkęgowce:** zaciętka *Cheiloitoma musciformis*; **ptaki:** potrzyszcz *Emberiza calandra*, gąsiorek *Lanius collurio*, jarzębatka *Sylvia nisoria*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona ze względów naukowych i dydaktycznych płatów dobrze zachowanych muraw kserotermicznych i ciepłolubnych zarośli z licznymi stanowiskami rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych.

Główne zagrożenia: 1) zarastanie muraw w wyniku zaniechania użytkowania, 2) wkraczanie gatunków inwazyjnych, 3) zaśmiecanie terenu, 4) zbyt intensywny wypas.

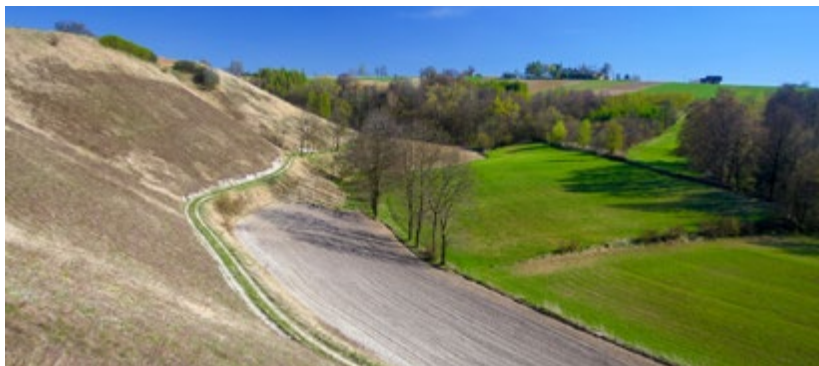
Propozycje działań ochronnych: 1) ekstensywny wypas, ewentualnie uzupełniany wykaszaniem.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Teren włączony do sieci Natura 2000 jako obszar Sławice Duchowne PLH120074. Obiekt leży w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Wyżyny Miechowskiej.

Przypisy: Binkiewicz B. – dane niepubl. z lat 2010–2021, Gawłowska 1960, Łuszczyński i Łuszczyńska 2009, RDOŚ 2018, Sienkiewicz i Kucharski 2015, Stachurski 1996, Stachurski i Stachurska 1979, Szwagrzyk 1987.

Bogusław Binkiewicz

Proponowany rezerwat Sławice Duchowne (fot. B. Binkiewicz)

SMROKÓW

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Słomniki / Smroków, Zagaje Smrokowskie

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Miechowska

Zgłaszający: Bogusław Binkiewicz

Powierzchnia: 38,72 ha

Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: stepowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): fitocenotyczny: zbiorowisk nieleśnych

Typ i podtyp (ekosystem): łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy: muraw kserotermicznych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany do ochrony teren rozpościera się pomiędzy miejscowościami Smroków i Zagaje Smrokowskie oraz na północny zachód od nich. W jego skład wchodzi pasmo falistych wzgórz i łagodnych garbów (tzw. Przegony) rozdzielających płaskodenne doliny oraz głęboko wcięte wąwozy erozyjne, których zbocza są dość strome – o nachyleniu od 15 do 45°. Wzgórz zbudowane są z margli wieku kredowego, których wychodnie znajdują się na ich zboczach, szczególnie w miejscach silnie nachylonych, w pozostałej części wapienne podłoże pokryte jest warstwą lessu. Dominującym typem gleby są rędziny, miejscami bardzo płytkie o inicjalnym charakterze. W otoczeniu

występują uprawy rolne. Teren w przeszłości był użytkowany pastersko, w bardzo ograniczonym stopniu pozyskiwano tu również margle kredowe. Aktualnie większa część terenu nie jest użytkowana i podlega intensywnym przemianom sukcesyjnym. Najbardziej strome zbocza w zachodniej części terenu są miejscem intensywnego ruchu quadów i motocykli crossowych.

Opis obiektów ochrony: siedliska: kwietne murawy kserotermiczne reprezentujące zespół omanu wąskolistnego *Inuletum ensifoliae* oraz różne stadia sukcesyjne, ciepłolubne zarośla *Peucedano cervariae-Coryletum*; **rośliny naczyniowe:** aster gawędka *Aster amellus*, dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, dziewięciśł bezłodygowy *Carlina acaulis*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, kukułka szerokolistna *Dactylorhiza majalis*, gółka długoostrogowa *Gymnadenia conopsea*, listera jajowata *Listera ovata*, storczyk kukawka *Orchis militaris*, śniedek baldaszkowaty *Ornithogalum umbellatum*, podkolan zielonawy *Platanthera chlorantha*, pierwiosnek lekarski *Primula veris*, jaskier skalny *Ranunculus oreophilus*; **ptaki:** potrzyszcz *Emberiza calandra*, gąsiorek *Lanius collurio*, żoła *Merops apiaster* (teren łowiecki dla kilku par gniazdujących w otoczeniu), jarzębatka *Sylvia nisoria*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona ze względów naukowych i dydaktycznych dobrze zachowanych muraw kserotermicznych oraz ciepłolubnych zarośli z licznymi stanowiskami rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych oraz fauny, położonych wewnątrz zwartejgo obszaru upraw rolnych.

Główne zagrożenia: 1) naturalne procesy sukcesji prowadzące do zarastania muraw; obecnie na omawianym terenie nie jest prowadzona żadna forma gospodarowania, stąd w wielu miejscach utworzyły się pasy zwartej zarośli złożonych z róż *Rosa* sp., głógów *Crataegus* sp. oraz brzozy brodawkowatej *Betula pendula*, 2)

Jaskier skalny *Ranunculus oreophilus*
w proponowanym rezerwacie Smroków
(fot. B. Binkiewicz)

wypalanie roślinności, 3) rozjeżdżanie zboczy przez intensywny ruch quadów – bezpośrednie zniszczenie szaty roślinnej, jak i przyspieszenie erozji, 4) zaśmiecanie terenu.

Propozycje działań ochronnych: 1) zapobieganie sukcesji poprzez wprowadzenie czynnej ochrony – ekstensywnego wypasu oraz ograniczenie zasięgu ciepłolubnych zarośli, 2) ograniczenie ruchu quadów – wytyczenie trasy dla pojazdów crossowych, 3) usunięcie dzikich/nielegalnych wysypisk śmieci, 4) edukacja lokalnej społeczności.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: –

Przypisy: Binkiewicz B. – dane niepubl. z lat 2010-2021, Binkiewicz i Binkiewicz 2012.

Bogusław Binkiewicz

Proponowany rezerwat Smroków (fot. B. Binkiewicz)

DOLINA WRZOSY

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Czernichów / Rybna; chrzanowski / Alwernia / Brodła

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Garb Tenczyński

Zgłaszający: Łukasz Piechnik

Powierzchnia: 3,20 ha

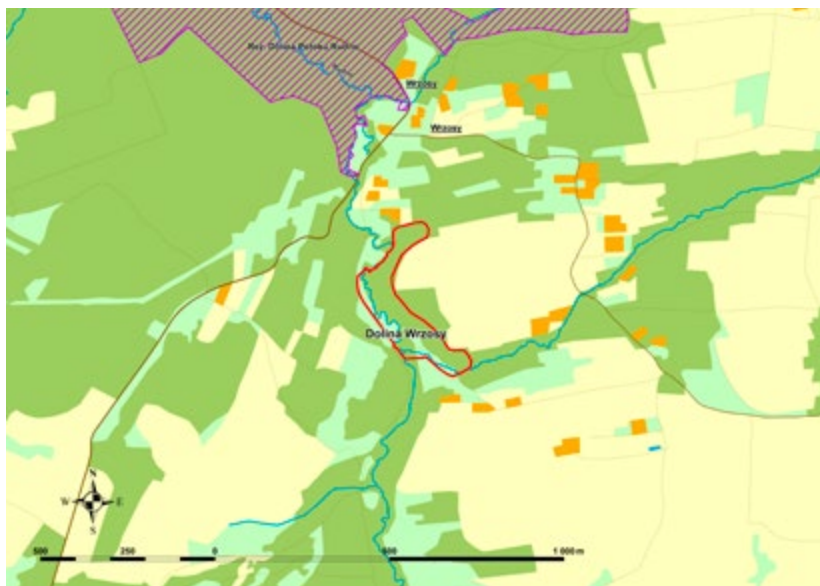
Forma własności: Skarb Państwa (Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa, prywatna)

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny: biocenoz naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Dolina Wrzosa to przełomowy odcinek potoku Rudno znajdujący się na południe od istniejącego rezerwatu przyrody „Dolina Potoku Rudno”. Dolina rozciąga się od przysiółka Wrzosa na północy po rozległą łąkę w przysiółku Prześnice na południu. Wschodni brzeg doliny z licznymi dużymi ostańcami skalnymi, zgrupowanymi w kilku skupiskach. Zbocza doliny porośnięte ciepłolubnym lasem dębowym oraz kserotermicznymi zaroślami. W dwóch płatach występują kilkudziesięcioletnie nasadzenia modrzewia eu-

ropejskiego. Wierzchołki i zbocza ostańców skalnych porasta wapieniolubna roślinność naskalna w wariantach kserotermicznym lub cienioznośnym (w zależności od oświetlenia skał). Dno doliny porasta mozaika łąk zmiennowilgotnych, zarośli wierzbowych i pasowych zadrzewień z dominacją olszy czarnej. Potok Rudno w Dolinie Wrzosa meandruje, tworząc liczne zakola i starorzecza. Duża ilość martwego drewna w potoku oraz działalność bobrów (liczne tamy) powodują spowolnienie przepływu wody i zwiększenie bioróżnorodności dna doliny. Największą osobliwość projektowanego rezerwatu stanowi populacja kilkuset osobników kłokoczki południowej znana już od lat 60. XX w. Gatunek ten rośnie w Dolinie Wrzosa na stromych i trudno dostępnych stokach oraz na półkach skalnych, co jest rzadkością w skali kraju. Krzewy kłokoczki osiągają w Dolinie Wrzosa do 6 m wysokości. Proponowany rezerwat jest miejscem żerowania i rozrodu wydry oraz bobra.

Opis obiektów ochrony: walory kulturowe: w jaskiniach Doliny Wrzosa odnaleziono m.in. szczątki zwierząt plejstoceniowych – mamuta włochatego *Mammuthus primigenius* i nosorożca włochatego *Coelodonta antiquitatis*, narzędzia wykonane z kości oraz fragmenty glinianych naczyń różnych kultur archeologicznych. Część znalezisk wiąże się z zamieszkiwaniem w tym miejscu ludności związanej z kulturą łużycką (schyłek epoki brązu); **przyroda nieożywiona:** strome ostańce skalne osiągają do 20 m wysokości. Od wschodu wejście bocznej dolinki tworzy brama z ostańców wapiennych. W skałach znajdują się trzy jaskinie: Schronisko Małe na Wrzosach, Schronisko na Wrzosach Południowe i Schronisko na Wrzosach Północne; **siedliska:** kserotermiczne krzewiaste zarośla z klasy *Rhamno-Prunetea*; **mszaki:** miechera Bessera *Neckera besseri*, miechera spłaszczona *N. complanata*, namurnik jedwabisty *Homalothecium sericeum*, prawdopodobnie występują tu także inne rzadkie gatunki mszaków związane z wychodniami skał wapiennych oraz martwym drewnem; **rośliny naczyniowe:** zanokcica skalna *Asplenium trichomanes*, kłokoczka południowa *Staphylea pinnata* (największa populacja na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej), rozchodnik wielki *Sedum maximum*, dziewięciślił pospolity *Carlina vulgaris*, łuskiewnik różowy *Lathraea squamaria*; **bezkęgowce:** w jaskiniach licznie występują pająki sieciarze jaskiniowe *Meta menardi*; **ssaki:** bóbr europejski *Castor fiber*, wydra europejska *Lutra lutra*; w odległości do 2 km od Doliny Wrzosa, na terenie rezerwatu przyrody „Dolina Potoku Rudno”, stwierdzono występowanie dwóch gatunków nietoperzy: nocka Natterera *Myotis nattereri* oraz nocka rudego *M. daubentonii* oraz dwóch gryzoni popielicowatych: orzesznicy leszczynowej *Muscardinus avellanarius* oraz popielicy szarej *Glis glis*. W związku z powyższym bardzo prawdopodobne, że te gatunki ssaków występują także w Dolinie Wrzosa.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona wymagana z uwagi na nielegalną eksplorację jaskiń i niekontrolowaną wspinaczkę skałkową. Opiswane stanowisko kłokoczki południowej w Dolinie Wrzosa, ze względu na niewielką liczebność, może ulec zniszczeniu na skutek różnych losowych

czynników ekologicznych lub niekontrolowanej antropopresji. Cenna jest duża bioróżnorodność obszaru, występowanie stanowisk roślin chronionych oraz zachowany naturalny i półnaturalny charakter terenu.

Główne zagrożenia: 1) nadmierna penetracja turystyczna, 2) zanieczyszczenie potoku Rudno, 3) nielegalna eksploracja jaskiń, 4) zanieczyszczenie środkami ochrony roślin, nawozami i śmieciami (sznurki i opakowania foliowe) od strony pól uprawnych.

Propozycje działań ochronnych: 1) ograniczenie presji turystycznej, 2) usuwanie roślin inwazyjnych (czerecha amerykańska *Prunus serotina*).

Historia ochrony: Dolina Wrzosa została zaproponowana po raz pierwszy do ochrony w formie powiększenia rezerwatu „Dolina Potoku Rudno” w 2013 r. Autorem propozycji był leśnik i botanik Ryszard Malik, prowadzący wieloletnie badania tutejszej populacji kłokoczki południowej.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt znajduje się w całości na terenie Rudniańskiego Parku Krajobrazowego, w bezpośrednim sąsiedztwie rezerwatu „Dolina Potoku Rudno” oraz obszaru Natura 2000 Rudno PLH120058.

Przypisy: Baryła i Szelerewicz 2024, Drużkowski i Dubiel 1994, Gostyńska 1961, Malik 2013, Malik i Nogawka 1998, 1999.

Lukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Dolina Wrzosa (fot. Ł. Piechnik)

*Jaskinia na Wrzosach Północna w proponowanym rezerwacie Dolina Wrzosy
(fot. Ł. Piechnik)*

JANUSZKOWA GÓRA

Powiat / gmina / miejscowość: olkuski / Olkusz / Podlesie

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Olkuska

Zgłaszający: Magdalena Reglin

Powierzchnia: 22,22 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Olkusz)

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny: biocenoz naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Obszar obejmuje cenny przyrodniczo i krajobrazowo fragment lasów porastających wapienne, odosobnione wzgórze (Januszkowa Góra, 449 m n.p.m) z licznymi ostańcami wapiennymi i jaskiniami. Szczyt wzgórza wznosi się około 90 m ponad otaczające obniżenia, a strome stoki miejscami osiągają nachylenie do 40°. Obszar proponowany do objęcia ochroną porasta mozaika zbiorowisk leśnych typowych dla środkowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej (grądy, buczyny i bory mieszane). Lasy liściaste porastające Januszkową Górę stanowią swoistą wyspę otoczoną rozległymi kompleksami borów, co prawdopodobnie ma duże znaczenie dla specyfi-

ki lokalnej fauny. W szczytowych partiach wzgórza występują liczne wychodnie skalne zbudowane z górnourajskiego wapienia skalistego. Najwyższa wychodnia skalna (Januszkowa Baszta) przekracza 20 m wysokości i wystaje ponad korony drzew. W obrębie Januszkowej Góry znajduje się wejście do 12 jaskiń i schronów skalnych. Największa z nich, Januszkowa Szczelina o rozległym systemie korytarzy, jest trzecią co do głębokości jaskinią na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej (56,5 m).

Opis obiektów ochrony: siedliska: grąd subkontynentalny *Tilio-Carpinetum betuli* z panującą w drzewostanie jodłą, żyzna buczyna sudecka *Dentario enneaphylli-Fagetum*, ciepłolubna buczyna naskalna *Carici-Fagetum convallarietosum*, subkontynentalny bór świeży *Peucedano-Pinetum*, murawa naskalna z kostrzewą bladą *Festucetum pallentis*; **grzyby:** czasznica olbrzymia *Langermannia gigantea*, sromotnik smrodliwy *Phallus impudicus*; **mszaki:** zwiślik długolistny *Anomodon longifolius*, szydłosz grubożebkowy *Cirriphyllum crassinervium*, gładysz paprociowaty *Homalia trichomanoides*, miechera Bessera *Neckera besseri*, miechera kędzierzawa *N. crispa*, dziobotka prążkowana *Plasteurhynchium striatulum*, drobniaček pospolity *Seligeria pusilla*, nitecznik glonowaty *Serpoleskea confervoides*, krzewik źródliskowy *Thamnobryum alopecurum*; **rośliny naczyniowe:** widłak goździsty *Lycopodium clavatum*, kolcowidłak jałowcowaty *Spinulum annotinum*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, żłobik koralowy *Corallorhiza trifida*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, kruszczyk rdzawoczerwony *E. atrorubens*, kruszczyk siny *E. purpurata*, buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*, śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, pluskwica europejska, *Actaea europaea*, pomocnik baldaszkowy *Chimaphila umbellata*; **ssaki:** borsuk europejski *Meles meles*, orzesznica lesczynowa *Muscardinus avellanarius*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych obiektów geologicznych (jaskinie, ostańce skalne) charakterystycznych dla środkowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Zachowanie zbliżonych do naturalnych ekosystemów leśnych należących do kilku zbiorowisk roślinnych oraz stanowisk roślin chronionych.

Główne zagrożenia: 1) nadmierna penetracja turystyczna, 2) nielegalna eksploracja jaskiń.

Propozycje działań ochronnych: 1) ograniczenie presji turystycznej.

Historia ochrony: Propozycja utworzenia rezerwatu o powierzchni 36,33 ha (z otuliną) pojawiła się w pierwszej połowie lat 80. XX w. W 1985 r. złożono w ówczesnym Ministerstwie Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych dokumentację przyrodniczą wykonaną przez zespół specjalistów pod kierunkiem prof. Stefana Michalika.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt znajduje się w Parku Krajobrazowym Orlich Gniazd oraz obszarze Natura 2000 Jaroszowiec PLH120006.

Przypisy: Górny 2024, Michalik 1987, Michalik i in. 1985.

Łukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Januszkowa Góra (fot. Ł. Piechnik)

KAMIENIOŁOM W SKALE

Powiat / gmina / miejscowość: krakowski / Skała / Skała

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Wyżyna Olkuska

Zgłaszający: Jakub Baran

Powierzchnia: 1,4 ha

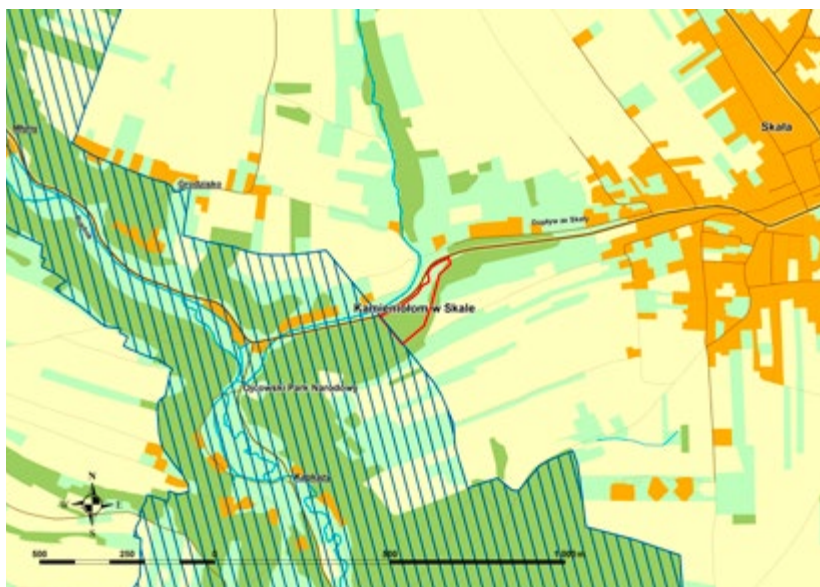
Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): biocenotyczny i fizjocenotyczny: biocenoz naturalnych i półnaturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Dawny kamieniołom wapienia położony na orograficznie lewym zboczu wąwozu usytuowanego pomiędzy Skałą a Ojcowem. Jest to zbocze o wystawie północnej i nachyleniu 5-25°. Nieczynny kamieniołom porośnięty jest obecnie przez mozaikę siedlisk naskalnych (od wilgotnych po kserotermiczne) będących siedliskiem dla licznych gatunków rzadkiej w skali regionu flory i fauny.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: podłoże geologiczne kamieniołomu stanowią wapień górnourajskie; **siedliska:** w górnej i środkowej części kamieniołomu zbocza porośnięte są sosną zwyczajną pochodzącą

częściowo z nasadzeń, a częściowo z naturalnego odnowienia oraz młodymi drzewami i krzewami liściastymi; dobrze wykształcony płat zespołu zachyłki Roberta *Gymnocarpium robertianum*, będący siedliskiem 8160* Podgórskie i wyżynne rumowiska wapienne ze zbiorowiskami ze *Stipion calamagrostis*, podtyp 8160-1 (rumowiska z cienistką Roberta). Zbiorowiska nieleśne reprezentują płaty murawy naskalnej z kostrzewą bladą *Festucetum pallentis*; **mszaki**: opończyk krętozarodniowy *Encalypta streptocarpa*, miechera kędzierzawa *Neckera crispa*, rokietnik pospolity *Pleurozium schreberi*; **rośliny naczyniowe**: cienistka Roberta *Gymnocarpium robertianum*, kosatka kielichowa *Tofieldia calyculata*, wyblin jednolistny *Malaxis monophyllos*, kostrzewa blada *Festuca pallens*, jastrzębiec siny *Hieracium bifidum*, przelot pospolity *Anthyllis vulneraria*, dzwonek okrągłolistny *Campanula rotundifolia*, macierzanka wczesna *Thymus praecox*, gruszycznik jednokwiatowy *Moneses uniflora*, kolcowidłak jałowcowaty *Spinulum annotinum*, turzycza ptasie łapki *Carex ornithopoda*, podejrzon księżycowy *Botrychium lunaria*; **bezkęgowce**: gryziel tapetnik *Athyrium piceus*, muchówka *Noeeta pupillata*; **gady**: gniewosz plamisty *Coronella austriaca*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych obiektów geologicznych (nieczynny kamieniołom, ostańce skalne) i krajobrazowych charakterystycznych dla Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Zachowanie zbiorowisk roślinnych związanych z siedliskami naskalnymi oraz stanowisk chronionych i rzadkich gatunków roślin i zwierząt.

Główne zagrożenia: 1) największym zagrożeniem jest zarastanie zbiorowiska przez roślinność drzewiastą, a tym samym jego zacienianie.

Propozycje działań ochronnych: 1) przeredzenia drzewostanu w zachodniej części obszaru, 2) usunięcie wszystkich drzew i krzewów w środkowej części kamieniołomu z pozostawieniem niewielkiej ilości sosen, tak aby odsłonić piarżysko, 3) usunięcie drzew i krzewów z wychodni skalnych.

Historia ochrony: Obszar wcześniej był proponowany do ochrony poprzez przyłączenie do Ojcowskiego Parku Narodowego.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Proponowany do ochrony obszar znajduje się w otulinie Ojcowskiego Parku Narodowego.

Przypisy: Baran 2015, Bąba 2014, Błoszyk i Rozwałka 2008, Szelağ 2000, Urbisz 2004, Wiśniowski 1992.

Lukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Kamieniołom w Skale (fot. J. Baran)

Zarastające sosną zwyczajną zbocza dawnego wyrobiska kamieniołomu wapienia – proponowany rezerwat Kamieniołom w Skale (fot. P. Głowacki)

BRYJARKA

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Szczawnica / Szczawnica

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Sądecki

Zgłaszający: Maksymilian Syrratt

Powierzchnia: 40 ha

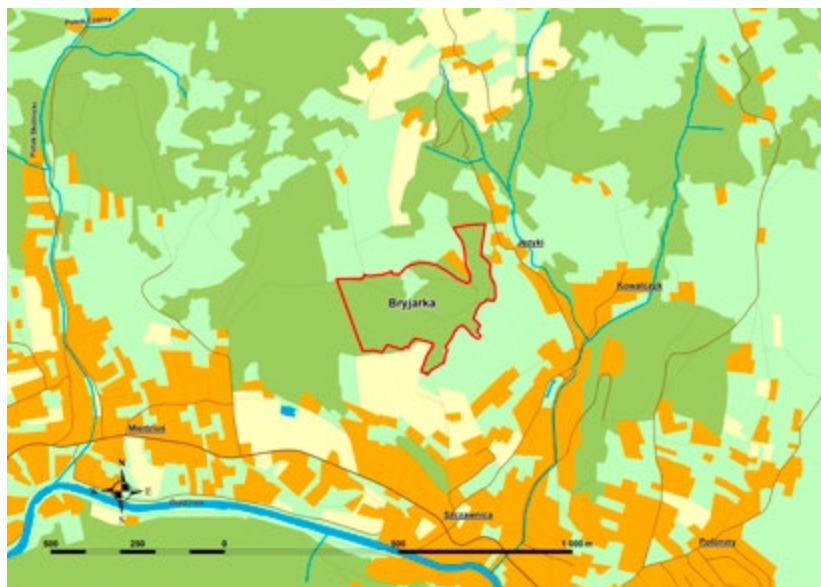
Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych

Typ i podtyp (ekosystem): skalny: skał magmowych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Częściowo zalesiona góra – Bryjarka (677 m n.p.m.), w której przyszczytowej części występują gołoborza zbudowane z rzadkich w Karpatach skał magmowych – andezytów pienińskich. Na andezytowych gołoborzach rozwijają się interesujące biologicznie zbiorowiska acidofilnych mchów i porostów. Większa część gołoborza i dawnych muraw kserotermicznych obecnie jest porośnięta roślinnością drzewiastą. Góra Bryjarka jest częścią intruzji wulkanicznej rozciągającej się od Kluszkowiec i Czorsztyna na zachodzie po Szlachtową i Jaworki na wschodzie. Proponowany do ochrony obszar obejmuje gołoborze zbudowane z andezytu oraz nieczynny kamieniołom. Sam

szczyt Bryjarki jest doskonałym punktem widokowym, z którego można podziwiać pasmo Gorców oraz Beskidu Sądeckiego.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: geologicznie Bryjarka w centralnej części zbudowana jest piaskowców magurskich, które kontaktują się bezpośrednio z formacją szczawnicką przecinaną intruzjami andezytowych (dajkami i sillami) związanymi z mioceńskim magmatyzmem. Andezyty tworzą malownicze gołoborze i są silnie porożcinane skośnymi płaszczyznami ciosu. Reprezentują typ amfibolowy, w szarym cieście skalnym zobaczyć można prakryształy czarnych amfiboli i jasnych plagioklazów. Z obecnością intruzji andezytowych związane jest występowanie wód mineralnych, które z uwagi na typ chemiczny zaliczane są do szczaw (wodorowęglanowo-chlorkowo-sodowo-jodkowe) i zawierają znaczne ilości CO₂; **siedliska:** inicjalne zbiorowiska mszaków związanych ze słonecznymi, skalistymi siedliskami pozbawionymi próchnicy, klasa *Grimmia-Rhacomitrietea*; **porosty:** góralka ciemna *Montanelia disjuncta*, odnożyca opylona *Ramalina pollinaria*, *Rhizocarpon badioatrum*, sorenka jaskrawa *Psilolechia lucida*, kruszownica strojna *Umbilicaria deusta*, kruszownica wielolistkowa *U. polyphylla*, brunatka graniasta *Buellia aethalea*, *Physcia subalbinea*, *Xanthoparmelia loxodes*; **grzyby:** naparstniczka czeska *Verpa bohemica*, jęczyzek strefowany *Arrhenia spathulata*, grzybówka złototrzonowa *Mycena renati*, próchnilec nitkowaty *Xylaria filiformis*; **mszaki:** wątrobowiec – parzoch szerokolistny *Porella platyphylla*, mchy – zwiślik maczugowaty *Anomodon attenuatus*, strzechwowiec cienki *Dryptodon muehlenbeckii*, litonerw jajowaty *Guembelia ovalis*, hedwigia rzęsowata *Hedwigia ciliata*, namurnik jedwabisty *Homalothecium sericeum*, nibyrokiet skalny *Homomallium incurvatum*, borześląd świeży *Pohlia cruda*, z Bryjarki podawany był także krytycznie zagrożony mech – jeżolist zwyczajny *Antitrichia curtipendula*, którego występowanie na tym obszarze nie zostało obecnie potwierdzone; **rośliny naczyniowe:** zanokcica północna *Asplenium septentrionale*, zanokcica niemiecka *A. alternifolium*, naparstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*, rojownik włośchaty *Jovibarba hirta*, rozchodnik wielki *Sedum maximum*, szalwia okrągowa *Salvia verticillata*, pięciornik wyprostowany *Potentilla recta*; **gady:** zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix*, żmija zygzakowata *Vipera berus*, padalec kolchidzki *Anguis colchica*, jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*, **ssaki:** teren żerowiskowy podkowców małych *Rhinolophus hipposideros* z kolonii rozrodczych w Szczawnicy.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Ochrona gołoborza zbudowanego z andezytu amfibolowego z interesującą florą cennych mszaków i porostów oraz odsłoneń andezytów w kontaktach z fliszem magurskim.

Główne zagrożenia: 1) zarastanie gołoborza roślinnością drzewiastą.

Propozycje działań ochronnych: 1) usuwanie roślinności drzewiastej z gołoborza i jego obrzeży.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt leży w otulinie Popradzkiego Parku Krajobrazowego oraz w obrębie siedliskowego obszaru Natura 2000 Podkowiec w Szczawnicy PLH120037.

Przypisy: Birkenmajer 1979, Cieśliński i in. 2006, Klama 2006, Vončina i in. 2014.

Łukasz Piechnik, Alicja Kicińska

Proponowany rezerwat Bryjarka (fot. Ł. Kajtoch)

Parzoch szerokolistny Porella platyphylla (fot. A. Treit)

GÓRA JARMUTA

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Szczawnica / Szlachtowa

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Małe Pieniny

Zgłaszający: Maksymilian Syrratt

Powierzchnia: 35,87 ha

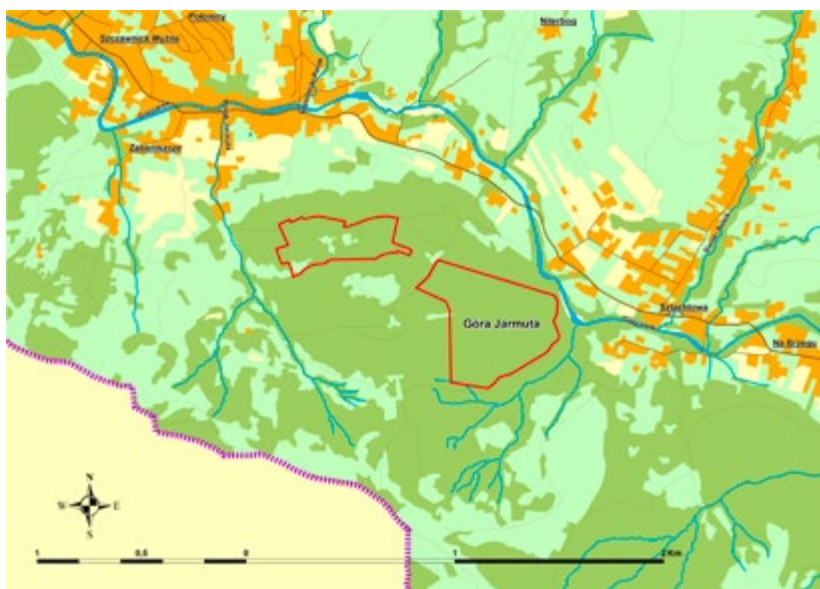
Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Krościenko)

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych

Typ i podtyp (ekosystem): skalny: skał magmowych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany rezerwat obejmuje dwie enklawy zlokalizowane na północno-zachodnich i południowo-wschodnich stokach góry Jarmuta (794 m n.p.m.). Geologicznie przynależy ona do pienińskiego pasa skałkowego. Osady tego pasa formowały się w strefach sedymentacyjnych od granicy triasu i jury aż po paleogen, tworząc tzw. sukcesje skałkowe. W centralnej części basenu pienińskiego utworzyły się sukcesje braniska i pienińska (zwane sukcesjami basenowymi), natomiast w strefie granicznej powstała m.in. sukcesja czorsztyńska. Obszar pasa skałkowego podlegał kilkakrotnie zaburzeniom tektonicznym (fałdowaniom), które znacząco wpłynęły na charakter powstałych osadów, jednak cechą wyróżniającą ten teren jest występowanie rów-

noleźnikowo przebiegających wychodni intruzji andezytowych, związanych z miocenijskim magmatyzmem. Wskutek krażenia gorących roztworów pojawiły się (w procesie propylityzacji) w formie gniazd i drobnych żyłek minerały kruszczone. Obecność ich spowodowała, że od XIV w. datuje się na tym terenie poszukiwania złóż polimetalicznych, m.in. złota i srebra. Aktualnie znane są trzy dawne sztolnie. Dodatkowo na terenie proponowanego rezerwatu występuje bogaty zespół grzybów i roślin chronionych, a także zwierząt.

Opis obiektów ochrony: walory kulturowe: stare sztolnie górnicze; **przyroda nieożywiona:** ściany, piargi, rumowiska skalne, jaskinie, żyły kruszczone, utwory jednostki braniskiej i jednostki Grajcarka (należące do późnokredowo-paleogeńskiej osłony skałkowej), czwartorzędowe utwory pochodzenia zwietrzelinowego, głównie gliny, aluwia i andezytowe gołoborza); **siedliska:** buczyna karpacka, dolnoregłowy bór jodłowo-świerkowy; **grzyby:** 46 gatunków grzybów, w tym 11 rzadkich: miseczniczka łądoga *Calyprella capula*, gąbkowiec północny *Spongipellis ambiens*, czarnoporek poduszczkowaty *Dichomitus campestris*, rdzawoporka drobnopora *Fuscoporia ferruginosa*, smolucha świerkowa *Ischnoderma benzoinum*, porokolczak lśniący *Junghuhnia nitida*, grzybówka delikatna *Mycena tenerrima*, grzybówka szafranowa *M. crocata*, szczecinkowiec żółtochręgi *Pseudochaete tabacina*, gęstoporek cynobrowy *Pycnoporus cinnabarinus*, *Tomentella ellis*; **mszaki:** 168 gatunków, m.in.: jodłówka pospolita *Abietinella abietina*, naleźlina skalna *Andreaea rupestris*, zwiślik maczugowaty *Anomodon attenuatus*, zwiślik krótkokończysty *A. rugelii*, zwiślik wiciowy *A. viticulosus*, drabik drzewkowaty *Climacium dendroides*, widłoząb kędzierzawy *Dicranum polysetum*, dzióbekowiec Zetterstedta *Eurhynchium angustirete*, miedzik płaski *Frullania dilatata*, fałdownik szeleszczący *Hylocomia delphus triquetrus*, gajnik lśniący *Hylocomium splendens*, miechera spłaszczone *Neckera complanata*, źródlikowiec zmienny *Palustriella commutata* var. *commutata*, skosatka zanokcicowa *Plagiochila asplenoides*, rokitnik pospolity *Pleurozium schreberi*, płonnik pospolity *Polytrichum commune*, brodawkowiec czysty *Pseudoscleropodium purum*, fałdziec pomarszczony *Rhytidium rugosum*, tujowiec włoskolistny *Thuidium philibertii*, tujowiec delikatny *T. delicatulum*, tujowiec tamaryszkowaty *T. tamariscinum*; **rośliny naczyniowe:** mieczyk dachówkowaty *Gladiolus imbricatus*, paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum*, storczyk męski nakrapiany *Orchis mascula* subsp. *signifera*, dziewięciślić bezłodygowy *Carlina acaulis*, centuria pospolita *Centaurium erythraea* subsp. *erythraea*, zimowit jesienny *Colchicum autumnale*, kukułka szerokolistna *Dactylorhiza majalis*, naparstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*, goryczka trojeściowa *Gentiana asclepiadea*, goryczuszka orzęsiona *Gentianella ciliata*, goryczuszka wczesna *G. lutescens*, listera jajowata *Listera ovata*, widłak goździsty *Lycopodium clavatum*, września pobrzeżna *Myricaria germanica*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, pierwiosnek wyniosły *Primula elatior*; **płazy:** kumak górski *Bombina variegata*, traszka górská *Ichthyosaura alpestris*, traszka karpacka *Lissotriton montandoni*, salamandra plamista *Salamandra salamandra*; **gady:** żmija zygzakowata *Vipera berus*, jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*, jaszczurka żyworodna

Zootoca vivipara, gniewosz plamisty *Coronella austriaca*; **ptaki**: puchacz *Bubo bubo*, drozd obrożny *Turdus torquatus*, orlik krzykliwy *Clanga pomarina*; **ssaki**: podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, nocek duży *Myotis myotis*, nocek wąsatek *Myotis mystacinus*, nocek rudy *Myotis daubentonii*, nocek wąsatek s.l. *Myotis mystacinus* complex, nocek orzęsiony *Myotis emarginatus*, mroczek pozłocisty *Eptesicus nilssonii*, gacek brunatny *Plecotus auritus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony unikalnych w Karpatach intruzji andezytowych i odsłonięcia egzotyków. Dodatkowo ochronie powinny podlegać bogate zespoły mszaków i grzybów oraz populacje rzadkich gatunków zwierząt (płazów, ptaków, nietoperzy).

Główne zagrożenia: 1) planowane inwestycje turystyczne – narciarskie, 2) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 3) naturalna sukcesja.

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie lokalizacji infrastruktury turystyczno-narciarskiej w obszarze proponowanego rezerwatu, 2) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 3) zapobieganie zarastaniu odsłoneń skalnych przez roślinność.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu, obszarze Natura 2000 Małe Pieniny PLH120025 oraz otulinie Popradzkiego Parku Krajobrazowego.

Przypisy: Bartuś i Kuś 2010, Birkenmajer 1977, 1979, 1986, Gubała i Piksa 2012, Małkowski 1918, 1921, Matras 1959, Paszkiewicz i in. 1995, Vončina i in. 2018, Vončina i Stebel 2016, Wojciechowski 1950, 1955.

Łukasz Kajtoch, Alicja Kicińska

Proponowany rezerwat Góra Jarmuta (fot. Ł. Kajtoch)

GÓRA WDŻAR

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Czorsztyn / Kluszkowce, Krośnica

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pieniny

Zgłaszający: Jan Urban

Powierzchnia: 5,08 ha

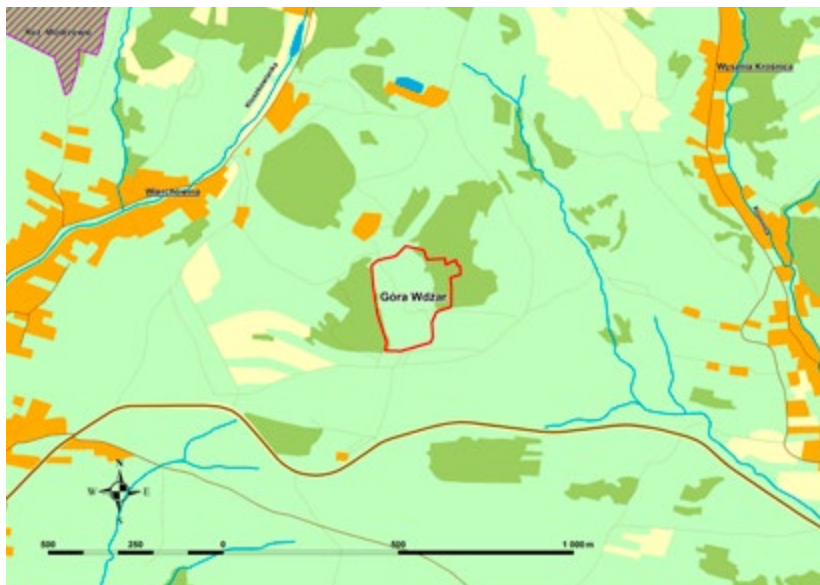
Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: skał, minerałów, osadów, gleb i wydm

Typ i podtyp (ekosystem): skalny: skał magmowych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany rezerwat obejmuje południowe stoki góry Wdżar (766 m n.p.m.), która położona jest na pograniczu Gorców i Pienin. Góra zbudowana jest z wulkanicznej (ściślej subwulkanicznej) skały magmowej – andezytu, który tworzy liczne intruzje w obrębie osadów fliszowych, reprezentowanych przez piaskowce i łupki formacji szczawnickiej, należące do jednostki (płaszczyzny) magurskiej. W osady te, wieku paleogeńskiego, w miocenie kilkakrotnie wdarła się magma, tworząc szereg stromo nachylonych żył (tzw. dajek). Andezyty góry Wdżar reprezentują dwie generacje: starszą i młodszą. W obrębie starszej generacji, tworzącej żyły zwykle o równoleżniko-

wym przebiegu, wyróżnia się trzy odmiany petrograficzne: andezyt plagioklawo-amfibolowy, andezyt magnetytowy oraz andezyt amfibolowo-augitowy. Andezyt młodszej generacji, amfibolowo-augitowy, tworzy grubą, dwuczęściową dajkę przecinającą górę. Andezyty tej generacji oraz skały osadowe, które uległy metamorfizmowi termicznemu na kontakcie z nimi, odsłonięte są przede wszystkim w dwu dawnych kamieniołomach. W północnej części kamieniołomu-wąwozu występuje w andezycie anomalia magnetyczna (powodująca odwrócenie wskazówki kompasu), której geneza jest niejasna: przypuszcza się, że mogła być spowodowana uderzeniem pioruna. Stok porastają murawy kserotermiczne będące siedliskiem jedyne go krajowego stanowiska paproci – rozrzutki brunatnej oraz zarośla śliwy tarniny i jałowca pospolitego.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: naturalne formy skałkowe oraz sztuczne odsłonięcia andezytów – skał magmowych, subwulkanicznych, powstałych w miocenie i występujących na terenie polskich Karpat jedynie w strefie granicznej Pienin i Beskidów; **siedliska:** murawy wapieniolubne oraz kserotermiczne *Festucetum pallentis* i *Seslerietum variae*; **rośliny naczyniowe:** rozrzutka brunatna *Woodsia ilvensis* – jedyne stanowisko w Polsce; **bezkęgowce:** entomofauna stepowa, np. stonka *Cryptocephalus flavipes*, szarańczaki – wążlik prądkowany *Leptophyes albovittata*, podłateczyn dwubarwny *Metroptera bicolor*, długoskrzydłak sierposz *Phaneroptera falcata*, podłateczyn szary *Platycleis grisea*, skoczek szary *Omocestus haemorrhoidalis*; **gady:** żmija zygzakowata *Vipera berus*, jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*, gniewosz plamisty *Coronella austriaca*, padalec kolchidzki *Anguis colchica*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony odsłonień rzadkich na terenie Polski skał andezytowych, jak również muraw kserotermicznych będących siedliskami jedyne go krajowego stanowiska rozrzutki brunatnej oraz fauny stepowej.

Główne zagrożenia: 1) presja turystyczna – wspinaczka skałkowa, 2) zarastanie murawy kserotermicznej.

Propozycje działań ochronnych: 1) ograniczenie ruchu turystycznego – wspinaczkowego, 2) okresowy wypas lub koszenie murawy.

Historia ochrony: Pierwsza propozycja ochrony odsłonień andezytów jako rezerwatu przyrody nieożywionej im. Stanisława Małkowskiego została opublikowana w 1963 r. Dokumentacja projektowa trzech stanowisk dokumentacyjnych została złożona u Konserwatora Przyrody w Nowym Sączu w 1995 r.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu.

Przypisy: Birkenmajer i in. 1987, Czepiel 2016, Fabiszewski i Piękoś-Mirkowa 2014, Kozłowski 1963, Liana i Armatys 2015, Rybacki 2008, Słomka 2006, Słomka i Słomka 2013, Stempień-Salek 2011, Urban i Margielewski 1995, Yussef 1978, http://geostanowiska.pgi.gov.pl/gsap_v2/ObjectDetails.aspx?id=484.

Lukasz Kajtoch, Jan Urban

Proponowany rezerwat Góra Wdżar (fot. Ł. Kajtoch)

WIERCH NAD KAMIENIEM

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Łabowa / Barnowiec

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Sądecki

Zgłaszający: Maksymilian Syrratt, Robert Zelek

Powierzchnia: 13,91 ha

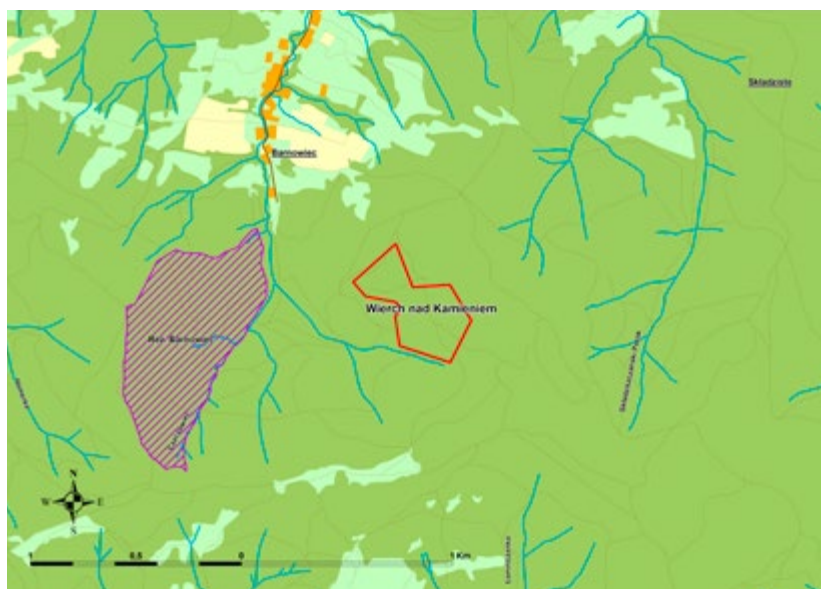
Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Piwniczna)

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych

Typ i podtyp (ekosystem): skalny: skał osadowych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany rezerwat obejmuje północno-zachodni stok wzgórza Wierch nad Kamieniem (1082 m n.p.m), gdzie znajduje się osuwisko złożone z kilku typów przemieszczeń grawitacyjnych, które następowały przeciwnie do kierunku zapadania warstw. W górnych partiach występują skarpy osuwiskowe o wysokości do 20 m, poniżej których utworzył się płat osuwiskowy rozdzielony szeregiem skalistych rowów rozpadlinowych o głębokości 10-15 m. W obrębie skarpy głównej i płata osuwiskowego zachowały się malownicze formy skałkowe (ambony, baszty). Dolne partie osuwiska tworzy jezor osuwiskowy schodzący do dna Potoku Barnowskiego. W obrębie osuwiska powstały jaskinie szczelinowe. U podnóża skarpy głównej jest to

Jaskinia św. Szczepana o długości 41 m (przy deniwelacji 11 m), a w obrębie płata osuwiskowego Jaskinia Niedźwiedzia powstała częściowo wzdłuż uskoku prawoprzesuwczego. Ma ona długość 340 m i głębokość 28 m. Górne partie osuwiska powstały w obrębie gruboławicowych piaskowców ogniwa piaskowca z Piwnicznej formacji magurskiej, natomiast dolne partie – w obrębie drobno-rytmicznej fliszu formacji z Zarzecza, częściowo w obrębie ogniwa krynickiego (zlepieńce) tej formacji. W niższych partiach osuwiska (w obrębie jęzora) powstało torfowisko o miąższości osadów 160 cm.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: osuwisko złożone (typu complex) charakteryzujące się występowaniem kilku typów przemieszczeń grawitacyjnych (rotacyjnego, translacyjnego, przechyłu) z jęzorem osuwiskowym sięgającym dna doliny i jaskiniami szczelinowymi; **mszaki:** różnozab wielkooowockowy *Cynodontium polycarpon*, widłoząbek rudawy *Dicranella rufescens*, widłoząb miotłowy *Dicranum scoparium*, strzechwowiec Hartmana *Dryptodon hartmanii*, gładysz paprociowaty *Homalia trichomanoides*, namurnik jedwabisty *Homalothecium sericeum*, miechera Bessera *Neckera besserii*, miedziówka popłątana *Orthothecium intricatum*, szurpek żółtoczpecowy *Orthotrichum stramineum*, płonnik pospolity *Polytrichum commune*, drąstewnik czarnozielony *Pseudoleskea incurvata*, cisolist pochylony *Taxiphyllum wissgrillii*, tujowiec tamaryszkowaty *Thuidium tamariscinum*, brodek murowy *Tortula murali*; **rośliny naczyniowe:** wietlica alpejska *Athyrium distentifolium*, paprotnica krucha *Cystopteris fragilis*, rozchodnik karpacki *Sedum fabaria*, porzeczką alpejską *Ribes alpinum*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, stokłosa Benekena *Bromus benekeni*, manna długoząbkowa *Glyceria declinata*; **płazy:** salamandra płamista *Salamandra salamandra*; **ssaki:** podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, nocek duży *Myotis myotis* (jedno z bardziej znaczących zimowisk w Beskidach), nocek wąsatek s.l. *M. mystacinus* complex (jedno z większych zimowisk w Beskidach Wschodnich), nocek rudy *M. daubentonii*, nocek Bechsteina *M. bechsteinii*, nocek Natterera *M. nattereri*, nocek Alkatoe *M. alcatheae*, nocek orzęsiony *M. emarginatus*, gacek brunatny *Plecotus auritus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony unikatowej formy krajobrazowej pochodzenia osuwiskowego o charakterze uroczyskowym, z licznymi formami skałkowymi (ambony, baszty), jaskiniami, blokowiskami, głazowiskami, skalistymi rowami rozpadlinowymi, ścianami skalnymi i nabrzmieniami koluwalnymi.

Główne zagrożenia: 1) pozyskanie kruszywa, 2) sukcesja roślinna, 3) penetracja jaskiń.

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz wydobywania skał, 2) okresowe usuwanie nadmiaru krzewów i podrostów.

Historia ochrony: Obszar proponowany do ochrony przez Alexandrowicz i in. (1996).

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu i Popradzkim Parku Krajobrazowym oraz obszarze Natura 2000 Ostoja Popradzka PLH120019.

Przypisy: Alexandrowicz 1996, Alexandrowicz i in. 1996, Borek 1997a, b, c, 2015a, b, c, Gubała i in. 2021, Margielewski 1992, 1997, Margielewski i Urban 2017, Pulina 1997, Stebel 2015, Wiśniewski 1993, Zelek 2018, 2024.

Łukasz Kajtoch, Włodzimierz Margielewski

Nocek Bechsteina *Myotis bechsteinii* i nocek rudy *Myotis daubentonii* (fot. W.J. Gubała)

Baszta skalna obramująca jeden z rowów rozpadlinowych w proponowanym rezerwacie Wierch nad Kamieniem (fot. W. Margielewski)

ZADNIE GÓRY

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Piwniczna-Zdrój / Kokuszka

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Sądecki

Zgłaszający: Maksymilian Syrratt

Powierzchnia: 5,82 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Piwniczna)

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych

Typ i podtyp (ekosystem): skalny: skał osadowych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Zadnie Góry to forma osuwiskowa powstała w podszczytowych partiach wzgórza Zadnie Góry (968 m n.p.m.) i na jego południowych stokach. Występujące w jej obrębie pakiety skalne są poroździelane rowami rozpadlinowymi, z których najwyższej położony (i najbardziej rozległy) ma charakter podwójnego grzbietu rozwiniętego w podszczytowej strefie wzgórza. Rów ten od północy jest obramowany ścianą skalną o wysokości ok. 10 m. W dolnych partiach osuwiska występują mniejsze rowy rozpadlinowe, rozdzielające przemieszczone tu pakiety skalne, natomiast w najniższych partiach powstały nabrzemia koluwalne. W obrębie formy osuwiskowej stwierdzono kilka typów przemieszczeń grawitacyjnych: w górnych partiach dominuje prze-

chył (ang. *toppling*), w dolnych partiach – przemieszczenia translacyjne z rotacją pakietów wokół osi pionowej. Forma osuwiskowa (typu complex) powstała w gruboławicowych piaskowcach i zlepieńcach ogniwa piaskowca z Piwnicznej formacji magurskiej, krynickiej strefy facjalnej. Obszar charakteryzuje się rzeźbą osuwiskową o charakterze uroczyskowym.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: zespół form osuwiskowych z podwójnym grzbietem.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony unikalnej rzeźby osuwiskowej o charakterze uroczyskowym, w tym grzbietowych rowów rozpadlinowych (tzw. podwójnych grzbietów), będących przykładem procesów grawitacyjnych rozczłonkowujących grzbiety górskie, którym towarzyszą ściany skalne, ambony, rozpadliny, blokowiska, szczeliny dylatacyjne i nabrzmienia koluwalne.

Główne zagrożenia: 1) pozyskanie kruszywa, 2) sukcesja roślinna, 3) zabudowa letniskowa i posadowienie dróg.

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz wydobycia skał, 2) okresowe usuwanie nadmiaru krzewów i podrostów, 3) zakaz zabudowy i lokalizacji dróg.

Historia ochrony: Obszar proponowany do ochrony przez Alexandrowicz i in. (1996).

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w Popradzkim Parku Krajobrazowym oraz obszarze Natura 2000 Ostoja Popradzka PLH120019.

Przypisy: Alexandrowicz i in. (1996), Flis 1958, Margielewski 2002.

Łukasz Kajtoch, Włodzimierz Margielewski

Proponowany rezerwat Zadnie Góry (fot. W. Margielewski)

GAWORZYNA

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Piwniczna-Zdrój / Kokuszka

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Sądecki

Zgłaszający: Maksymilian Syratt

Powierzchnia: 12,58 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Piwniczna)

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych

Typ i podtyp (ekosystem): skalny: skał osadowych

Główna forma ochrony: czynna

*Granice proponowanego rezerwatu zaznaczono na mapie wraz z obszarem Zadnie Góry.

Charakterystyka obiektu: Gaworzyna to forma osuwiskowa powstała w obrębie szczytowych partii wzgórza Gaworzyna (963 m n.p.m) i jego południowych stoków, składająca się z zespołu linijskich skarp (o wysokości do 20 m) oraz pakietu skalnego przemieszczonego grawitacyjnie w formie przechyłu (ang. *toppling*), z rozległym, płaskodennym rowem rozpadlinowym. Rów powstał pomiędzy zespołem skarp i przemieszczonym pakietem, tworząc tzw. podwójny grzbiet kształtujący podszczytowe partie wzgórza Gaworzyna. W niższych partiach stoku występują niewielkie formy osuwiskowe ze skarpami (często skalistymi) i pakietami skalnymi u ich podnóża, powstałe w efekcie odmłodzenia strefy osuwiskowej młodszymi generacjami ruchów masowych. Forma osuwiskowa powstała w obrębie gruboławicowych piaskowców i zlepieńców ogniwa piaskowca z Piwnicznej formacji magurskiej, krynickiej strefy facjalnej.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: zespół form osuwiskowych z podwójnym grzbietem.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony unikalnej rzeźby osuwiskowej o charakterze uroczyskowym, w tym grzbietowych rowów rozpadlinowych (tzw. podwójnych grzbietów), będących przykładem procesów grawitacyjnych rozczłonkowujących grzbiety górskie, którym towarzyszą ściany skalne, ambony, rozpadliny, blokowiska, szczeliny dylatacyjne i nabrzmienia koluwalne.

Główne zagrożenia: 1) pozyskanie kruszywa, 2) sukcesja roślinna, 3) zabudowa letniskowa, 4) posadowienie dróg.

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz wydobycia skał, 2) okresowe usuwanie nadmiaru krzewów i podrostów, 3) zakaz budowy dróg.

Historia ochrony: Obszar proponowany do ochrony przez Z. Alexandrowicz i in. (1996).

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w Popradzkim Parku Krajobrazowym oraz obszarze Natura 2000 Ostoja Popradzka PLH120019.

Przypisy: Alexandrowicz i in. 1996, Margielewski 1994, 1997, 2006.

Łukasz Kajtoch, Włodzimierz Margielewski

Proponowany rezerwat Gaworzyna (fot. W. Margielewski)

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: cztery odrębne wąwozy arkozowe noszące nazwy: Grabowiec, Dziewiesiółka, Gródek oraz Kamienny Dół. Wąwozy stanowią główne i najbardziej typowe odsłonięcie piaskowca arkozowego (arkozy kwaczalskiej) w Polsce. W wąwozach, w obrębie arkozy kwaczalskiej, występują tzw. araukaryty – pnie skrzemionkowanych drzew należące do rodzaju *Dadoxylon*. Arkoza kwaczalska buduje dolne partie zboczy oraz dna wąwozów, gdzie widoczne są progi denudacyjne. Najwyższe partie zboczy i otoczenie wąwozów pokrywa less; **siedliska:** zbocza wąwozów porastają lasy nawiązujące składem gatunkowym do żywej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum*, w drzewostanie oprócz buka często występuje klon jawor, lipa drobnolistna, rzadziej sosna zwyczajna. W miejscach wilgotniejszych rosną drzewostany olszy czarnej. Miejscami warstwa krzewów jest bardzo bujna, dominuje leszczyna pospolita, bez czarna, dereń świdwa, trzmielina zwyczajna; **mszaki:** pędzlik pogięty *Ditrichum flexicaule*, dwurożek przeświecający *Dichodontium pellucidum*, krągolistka cienka *Gyroweisia tenuis*, widłoząbek rudawy *Dicranella rufescens*, płonniczek aloesowaty *Pogonatum aloides*, szurpek porośły *Orthotrichum leyellii*, nastroszek kędzierzawy *Uloa crispa* s.l., próchniczek obupłciowy *Aulacomnium androgynum*, wodnokrzywoszyj zmienny *Hygroamblystegium varium*, błyszczce włoskowate *Tomentypnum nitens*, moczarnik błotny *Hygrohypnum luridum*; **rośliny naczyniowe:** flora roślin naczyniowych wąwozów arkozowych jest słabo poznana, na uwagę zasługują zbiorowiska paproci z paprotnikiem kolczystym *Polystichum aculeatum* i miejscami liczną paprotką zwyczajną *Polypodium vulgare*; **fauna:** na proponowanym obszarze stwierdzono duże nagromadzenia martwego drewna w różnym stopniu rozkładu, stanowiące siedlisko dla związanej z martwym drewnem fauny bezkręgowców. Wąwozy w miejscach styku arkozy i lessu stanowią idealne miejsce do kopania nor przez lisy rude *Vulpes vulpes* i borsuki europejskie *Meles meles*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych odsłoneń arkozy kwaczalskiej z araukarytami.

Główne zagrożenia: 1) nielegalne rozkopywanie skarpi wąwozów w celu pozyskiwania araukarytów, 2) zaśmiecanie terenu, 3) zbytnie zarośnięcie obszarów.

Propozycje działań ochronnych: 1) skuteczne egzekwowanie zakazu rozkopywania skarpi wąwozów i pozyskiwania araukarytów oraz pozostawiania odpadów.

Historia ochrony: W latach 50. XX w. wąwozy były proponowane jako rezerwaty chroniące zbiorowiska rzadkich mszaków.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt znajduje się na terenie Tenczyńskiego Parku Krajobrazowego. Wąwóz Gródek wpisany jest do Centralnego Rejestru Geostanowisk Polski nr 000223.

Przypisy: Fojcik 2011, Kuc 1959, Stanisiz i Ziobro 2013.

Łukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Wąwozy Arkozowe w Kwaczale (fot. S. Garlicki)

Borsuk europejski Meles meles (fot. D. Kuzdak)

WĄWÓZ GRONDY W ZAGÓRZU

Powiat / gmina / miejscowość: chrzanowski / Chrzanów / Zagórze

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Garb Tenczyński

Zgłaszający: Stanisław Garlicki

Powierzchnia: 2,40 ha

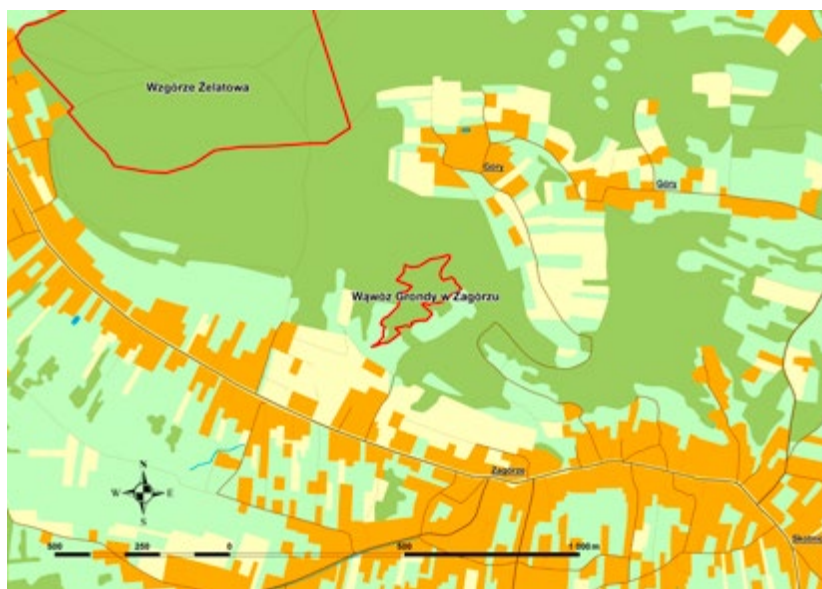
Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: stanowisk paleontologicznych

Typ i podtyp (ekosystem): skalny: skał osadowych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Obszar obejmuje wąwóz zbudowany z arkozy kwaczalskiej. W warstwie arkozy występują miejscami skrzemionkowane pnie drzew – tzw. araukaryty. Lasy porastające zbocza wąwozu charakteryzują się dużym udziałem drzew starych i zamierających, w tym dziuplastych. Na dnach wąwozów miejscami zalega bardzo obficie rumosz drzewny. Zbocza i dna wąwozów są siedliskiem dla rzadkich gatunków mszaków.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: Wąwóz Grondy jest odsłonięciem piaskowca arkozowego (arkozy kwaczalskiej). Występują tu, podobnie jak w okolicach Kwaczały, tzw. araukaryty, czyli pnie skrzemionkowanych drzew należące do rodzaju *Dadoxylon*. Arkoza kwaczalska buduje dolne partie

zboczy oraz dna wąwozu, gdzie widoczne są bardzo wyraźne progi denudacyjne. Najwyższe partie zboczy i otoczenie wąwozu pokrywa less; **siedliska**: zbocza wąwozów porastają lasy nawiązujące składem gatunkowym do żyznej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum* i grądu subkontynentalnego *Tilio-Carpinetum betuli*, w drzewostanie oprócz buka często występuje klon jawor, lipa drobno-listna oraz sosna zwyczajna. Warstwa krzewów jest bardzo bujna, domi-

Proponowany rezerwat Wąwóz Grondy w Zagórz
(fot. S. Garlicki)

nuje leszczyna pospolita i bez czarny; **mszaki**: krągłolistka cienka *Gyroweisia tenuis*, widłoząbek rudawy *Dicranella rufescens*, płonniczek aloesowaty *Pogonatum aloides*, szurpek porośły *Orthotrichum leyellii*, nastroszek kędzierzawy *Ulotia crispa* s.l., próchniczek obupłciowy *Aulacomnium androgynum*, wodno-krzywoszyj zmienny *Hygroamblystegium varium*, błyszczce włoskowate *Tomentypnum nitens*, moczarnik błotny *Hygrohypnum luridum*; **rośliny naczyniowe**: paprotnik kolczysty *Polystichum aculeatum*, paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*; **fauna**: bezkręgowce związane z martwym drewnem, Wąwóz Grondy jest lokalnym matecznikiem borsuka europejskiego *Meles meles*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych wąwozu z charakterystycznymi progami denudacyjnymi oraz odsłonięć arkozy kwaczalskiej z araukarytami.

Główne zagrożenia: 1) nielegalne rozkopywanie skarpi wąwozów w celu pozyskiwania araukarytów, 2) zaśmiecanie terenu.

Propozycje działań ochronnych: 1) skuteczne egzekwowanie zakazu rozkopywania skarpi wąwozów i pozyskiwania araukarytów oraz pozostawiania odpadów.

Historia ochrony: W latach 50. XX w. Wąwóz Grondy był proponowany jako rezerwat „Góra Żelatowa” mający chronić zbiorowiska rzadkich mszaków.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt znajduje się w otulinie Tenczyńskiego Parku Krajobrazowego.

Przypisy: Fojcik 2011, Kuc 1959.

Lukasz Piechnik

WZGÓRZA GRODZISKO I SREBRNICA (GRODZISKO PŁAZA)

Powiat / gmina / miejscowość: chrzanowski / Chrzanów i Babice / Pogorzyce i Płaza

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Garb Tenczyński

Zgłaszający: Stanisław Garlicki

Powierzchnia: 19,97 ha

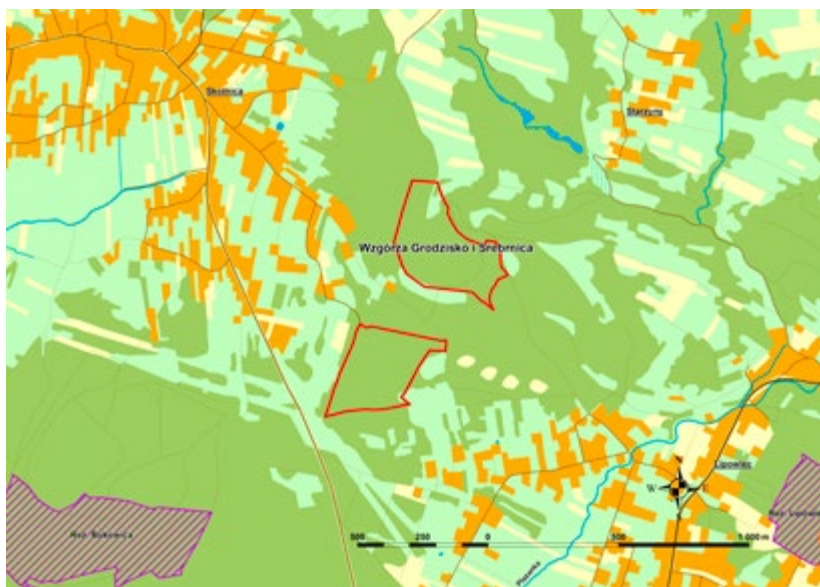
Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Chrzanów)

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych

Typ i podtyp (ekosystem): skalny: skał osadowych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Dwa wzgórza – Grodzisko Wielkie (380 m n.p.m.) oraz Srebrnica (345 m n.p.m.) – w obrębie Garbu Tenczyńskiego, zbudowane z wapieni triasowych. Liczne ślady historycznej eksploatacji surowca skalnego. Całość porastają drzewostany nawiązujące składem do buczyn storczykowych i buczyny karpackiej.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: podłoże skalne stanowią poziomy wapieni gogolińskich (triasu środkowego). W partiach przyszczytowych zalegają ławice wapienia falistego. W kilku niewielkich wąwozach w ich

dolnych partiach odsłaniają się dolomity retu (trias dolny). Całość miejscami przykryta jest warstwą czwartorzędowego lessu. Na obszarze proponowanego rezerwatu zachowały się ślady po dawnych, niewielkich kamieniołomach wapienia, dawne hałdy i stopy kamienia (odrzuconego z racji nieprzydatności do wypału na wapno). Na obydwu wzgórzach znajdują się niewielkie wychodnie skalne oraz jaskinia – obydwie formy mogą mieć genezę antropogeniczną. Omawiane wzgórze są dawnymi wyspami morza mioceńskiego; od południa widać ślady dawnego klifu i platformy abrazyjnej. Czytelne są ślady postępowania morza (zalewy, cofanie). Na wzgórzu Grodzisko Wielkie znajdują się pozostałości grodziska. Na jego szczycie znajduje się charakterystyczny wał ułożony z kamieni. Zarówno pochodzenie, jak i czas budowy tego obiektu nie są znane; **siedliska**: obszar w dużej części porośnięty jest ciepłolubną buczyną storczykową (*Cephalanthero-Fagenion*), cieniste zbocza wzgórz porastają lasy nawiązujące składem gatunkowym do żyznej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum* i grądu subkontynentalnego *Tilio-Carpinetum betuli*, w drzewostanie oprócz buka często występuje klon jawor, lipa drobnolistna, dość duży udział sosny zwyczajnej; **rośliny naczyniowe**: wawrzynek wilczyłyko *Daphne mezereum*, buławnik czerwony *Cephalanthera rubra*, buławnik wielkokwiatowy *C. damasonium*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, perłówka jednokwiatowa *Melica uniflora*, pajęcznica gałęzista *Anthericum ramosum*, dzwonek brzoskwiniolistny *Campanula persicifolia*, miódownik melisowaty *Melittis melissophyllum*, narpstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*, okrzyń szerokolistny *Laserpitium latifolium*; **fauna**: bezkręgowce i ptaki reprezentowane są przez gatunki związane z martwym drewnem i drzewami dziuplastymi; spośród gatunków ssaków na uwagę zasługują borsuk europejski *Meles meles* i popielica szara *Glis glis*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych wzgórz obfitujących w odsłonięcia wapieni i dolomitów triasowych oraz śladów dawnego klifu i platformy abrazyjnej morza mioceńskiego.

Główne zagrożenia: 1) nielegalne poruszanie się pojazdami silnikowymi, 2) zaśmiecanie terenu.

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie gospodarki leśnej polegającej na użytkowaniu rębnym drzewostanów oraz usuwaniu drzew zamierających i martwych.

Historia ochrony: Obiekt był proponowany jako rezerwat od lat 70. XXw. Propozycja z 1995 roku obejmowała obszar 10,42 ha, a w uzasadnieniu podawano ochronę fragmentu dobrze zachowanego drzewostanu buczyny.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obszar znajduje się na terenie Tenczyńskiego Parku Krajobrazowego.

Przypisy: Beblo i Wika 1995, Dubiel i Gawroński 1998, Dubiel i in. 2000, Grzegorzek 2007.

Lukasz Piechnik

Proponowany rezerwat Wzgórza Grodzisko i Srebrnica (fot. Ł. Piechnik)

Proponowany rezerwat Cisowe Skąły (fot. Ł. Piechnik)

CISOWE SKAŁY

Powiat / gmina / miejscowość: chrzanowski / Trzebinia / Czyżówka

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Pagóry Jaworznickie

Zgłaszający: Łukasz Piechnik

Powierzchnia: 4,10 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Chrzanów)

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych

Typ i podtyp (ekosystem): skalny: skał osadowych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Obszar obejmuje cenny geologicznie, florystycznie i krajobrazowo teren leśny. Liczne wychodnie skał triasowych – ławice skrasowiałych dolomitów kruszczośnych znajdujące się na zachodnim zboczu Cisowej Góry (413 m n.p.m.). Ponad 200-letni drzewostan bukowy obfituje w drzewa dziuplaste, zamierające i martwe.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: wychodnie skał dolo-mitowych osiągające wysokość do 4 m. W przypadku większości skałek osady układają się w poziome warstwy, ale w kilku z nich nachylone są pod kątem 20-30°. Na powierzchni skał widoczne są wyraźne zjawiska krasowe w postaci małych jamek i kawern. Na północnych stokach Cisowej Góry znaleźć można

ślady w postaci zawałonych sztolni po dawnej eksploatacji (trwającej od XIII w.) rud cynku i ołowiu z domieszkami srebra oraz innych metali; **siedliska:** wzgórze porasta w większości termofilna buczyna storczykowa *Carici-Fagetum*. Drzewostan złożony w większości z buka zwyczajnego, sporadycznie rośnie sosna zwyczajna, grab zwyczajny, klon jawor i lipa drobnolistna. W słabo wykształconej warstwie podszytu najczęściej występują młode buki, leszczyna pospolita, bez czarny, bez koralowy i trzmielina zwyczajna oraz pojedynczo jodła pospolita; **rośliny naczyniowe:** paprotnica krucha *Cystopteris fragilis*, zankocica skalna *Asplenium trichomanes*, buławnik mieczolistny *Cephalanthera longifolia*, buławnik wielkokwiatowy *C. damasonium*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, miodownik melisowaty *Melittis melissophyllum*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych wychodni triasowych skał dolomitowych oraz dobrze zachowanego płatu buczyny storczykowej z dużą ilością martwego drewna.

Główne zagrożenia: 1) dewastacja skał dolomitowych (graffiti), 2) nielegalne przejazdy quadami i motocyklami, 3) zaśmiecanie terenu, 4) niewłaściwa gospodarka drzewostanem.

Propozycje działań ochronnych: 1) skuteczne egzekwowanie zakazu pozostawiania odpadów i nielegalnego poruszania się pojazdami mechanicznymi.

Historia ochrony: Proponowany obszar zaliczony został do jednego z obszarów przyrodniczo cennych na terenie gminy Trzebinia.

Powiązanie z innymi formami ochrony: –

Przypisy: Grzejdziak 2020.

Łukasz Piechnik

DOLINA UHRYŃSKIEGO POTOKU

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Łabowa / Uhryń

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Sądecki

Zgłaszający: Maksymilian Syrratt

Powierzchnia: 22,62 ha

Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych

Typ i podtyp (ekosystem): skalny: skał osadowych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Dolina Uhryńskiego Potoku jest niezwykle malowniczą doliną rozcinającą północne podnóża Pasma Jaworzyny Krynickiej na wysokości około 500 m n.p.m. Porośnięta lasem mieszanym dolina posiada wybitne walory geologiczne i krajobrazowe, m.in.: znaczną głębokość, kręty przebieg oraz bardzo strome brzegi. Uhryński Potok jest lewobrzeżnym dopływem rzeki Kamienicy uchodzącej do Dunajca. Działalność erozyjna potoku odsłoniła w niemal całym stopniu profile przedstawiające sfałdowane utwory wczesnego eocenu podjednostki sądeckiej formacji magurskiej. Proponowany do ochrony obszar jest uznawany za najlepiej pokazujący paleogen strefy sądeckiej. W Potoku Uhryńskim można zapoznać się także z różnymi rodzajami

struktur sedymentacyjnych, takich jak laminacja równoległa i przekątna oraz uziarnienia (warstwowania) frakcjonalne. Pięknie wyeksponowane są także zaburzenia osadu spowodowane osuwiskami podmorskimi. Do unikatowych należą także hieroglify prądowe (jamki wirowe i ślady wleczenia).

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: geologicznie Dolina Uhryńskiego Potoku należy do facjalno-tektonicznej jednostki bystrzyckiej wchodzącej w skład płaszczowiny magurskiej, największej i najbardziej południowej składowej zewnętrznych Karpat fliszowych. Strukturą tektoniczną doliny jest fałd (Uhryń–Nowa Wieś), w skład którego wchodzi najstarsze twory – tzw. warstwy ropianieckie (inoceramowe). Ponad nimi leży formacja pstrych łupków z Łabowej. Dolną ich część tworzą niewapniste, mułowcowate łupki. Profil zamyka formacja beloveska, na którą składa się drobnorytmiczna fliszowa seria cienko- i bardzo cienkoławicowych osadów prądów zawieszonych. Od północy i południa występują tzw. warstwy łąckie zwane formacją żeleźnikowską. W dnie potoku i na jego stromych brzegach w obrębie zakoli podcinanych erozyjnie widoczne są odsłaniające się profile utworów dolnego eocenu serii sądeckiej. Zbocza doliny przebiegającej w obrębie łupków są bardzo podatne na występowanie osuwisk; **porosty:** *Thelidium rehmi*, *T. circumspesellum*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Najlepiej odsłonięty profil utworów dolnego eocenu w strefie sądeckiej. Stratotyp formacji łupków z Łabowej i geotyp zespołu otwornic z rodzaju *Glomospira*. Wysoki walor krajobrazowy doliny z głęboko wciętym i meandrującym potokiem.

Główne zagrożenia: 1) regulacja potoku, 2) nielegalne pozyskiwanie materiału skalnego, 3) zarastanie odsłoneń skalnych.

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz regulacji technicznej potoku i niszczenia naturalnych odsłoneń, 2) usuwanie roślinności porastającej odsłoneńca.

Historia ochrony: Obiekt w 1996 r. był po raz pierwszy proponowany do ochrony jako rezerwat geologiczny „Dolina Uhryńskiego Potoku”.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt znajduje się w całości w obrębie Południowomałopolskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu i w otulinie Popradzkiego Parku Krajobrazowego. Przylega do granic siedliskowego obszaru Natura 2000 Łabowa PLH120036.

Przypisy: Alexandrowicz i in. 1996, Kicińska i Joniec 2022, Margielewski 2000, Matura 2020.

Lukasz Piechnik, Alicja Kicińska

Proponowany rezerwat Dolina Uhryńskiego Potoku (fot. I. Dańko)

Proponowany rezerwat Kaskady Przegini (fot. Ł. Kajtoch)

KASKADY PRZEGINI

Powiat / gmina / miejscowość: bocheński / Trzciana / Rdzawa

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Wiśnickie

Zgłaszający: Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 7,79 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGW Wody Polskie), prywatna

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych

Typ i podtyp (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje fragment doliny rzeki Przeginia o długości około 800 m. Koryto rzeki jest wyerodowane w skałach fliszowych należących do warstw istebniańskich górnych jednostki (płaszczowiny) śląskiej, jak również w gruzowo-gliniastych czwartorzędowych utworach tarasu o wysokości rzędu 5-8 m. Na trzech odcinkach dno koryta tworzą faliście wyerodowane piaskowce warstw istebniańskich, które zapadają pod kątem 45-80° w kierunku północnym lub północno-wschodnim. Piaskowce są gruboławicowe lub niewyraźnie uławiczone, nierównoziarniste (przechodzące w drobnoziarniste) i gruboziarniste. Miejscami przechodzą w bardzo drobnoziarniste zlepieńce. Takie ich wykształcenie oraz zróżnicowane i stosunkowo mało zwarte spoiwo powoduje, że skały te ulegają bardzo specyficznemu

wietrzeniu i erozji, polegającej na dezintegracji ziarnowej (odrywaniu się ziaren) oraz eksfoliacji (odrywaniu się cienkich płytek od powierzchni skalnych). To z kolei prowadzi do rozwoju specyficznej, falistej i kopolastej rzeźby tych skał w dnie rzeki. Płynąc równoległe do rozciągłości piaskowców, rzeka żłobi w nich kanały, kaskady (złożone z szeregu niskich prożków) oraz niewielkie wodospady (o wysokości około 1 m), pod którymi rozwijają się kotły eworsyjne. Podcinając brzegi koryta, rzeka odsłania jednocześnie profil czwartorzędowych osadów skalno-akumulacyjnego tarasu. Otoczenie koryta porasta las łęgowy i ols w zastoiach. Z uwagi na odległość najbliższej zabudowy rzeka na tych odciśnięciach nie stwarza bezpośredniego zagrożenia powodziowego. Daje to możliwość śledzenia naturalnych procesów hydrogeomorfologicznych.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: w części skalne koryto rzeczne wcięte w stosunkowo wysoki taras skalno-akumulacyjny, ale wyerodowane w piaskowcach fliszowych ulegających specyficznym procesom wietrzeniowo-erozyjnym; **siedliska:** pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków (*Thlaspietalia rotundifolii*), zarośla wierzby siwej na kamieńcach i żwirowiskach górskich potoków (*Salici-Myricarietum*), łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*), olsy źródłiskowe (*Alnion glutinoso-incanae*); **bezkręgowce:** biegacz urozmaicony *Carabus variolosus*; **ptaki:** kumak górski *Bombina variegata*; pluszcz *Cinclus cinclus*, zimorodek *Alcedo atthis*, brodziec piskliwy *Actitis hypoleucos*; **ssaki:** wydra europejska *Lutra lutra*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony koryta rzecznej o interesującej, rzadkiej rzeźbie skalnej.

Główne zagrożenia: 1) prace hydrotechniczne, 2) eksploatacja skał 3) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) penetracja przez ludzi (plażowicze).

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie prac utrzymaniowych z wyjątkiem miejsc potencjalnie zagrażających drodze, 2) zakaz pozyskania skały z koryta i terasy, 3) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) ograniczenie wstępu.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu.

Przypisy: Kajtoch 2012, Kajtoch i in. 2015, Wójcik i in. 2016, 2017, <https://geotyda.pl/miejsca/kbc/pluskawka.php>.

Lukasz Kajtoch, Jan Urban

Biegacz urozmaicony *Carabus variolosus* (fot. R. Bobrek)

Proponowany rezerwat Mofeta w Złociem (fot. T. Baziak)

MOFETA W ZŁOCKIEM

Powiat / gmina / miejscowość: nowosądecki / Muszyna / Złockie

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Sądecki

Zgłaszający: Maksymilian Syrratt

Powierzchnia: 3,87 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGW Wody Polskie), prywatna

Rodzaj rezerwatu: przyrody nieożywionej

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): geologiczny i glebowy: form tektonicznych i erozyjnych

Typ i podtyp (ekosystem): wodny: rzek i ich dolin, potoków i źródeł

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Na obszarze województwa małopolskiego znajdują się mofety, czyli suche ekshalacje dwutlenku węgla, należące do zjawisk unikatowych. Udokumentowano je w Krynicy, Łomnicy i Tyliczu. Najokazalsza występuje w Złockiem, gdzie ze szczelin skalnych wydobywa się suchy, gazowy dwutlenek węgla. Mofeta położona jest w krynickiej strefie tektoniczno-facjalnej, płaszczowiny magurskiej zewnętrznych Karpat fliszowych, na obszarze zaangażowanym tektonicznie, w strefie nasunięcia i licznych uskoków, które są drogami krążenia wód i nasycającego je dwutlenku węgla. Jest ona usytuowana w dnie bagnistego koryta Potoku Złockiego, przez co wypływ CO_2 ma miejsce częściowo pod pokrywą wody, dlatego jest tak dobrze widoczny. Na powierzch-

ni około 25 m² w kilkunastu punktach wydobywają się nieustannie, codziennie od setek lat, różnej wielkości bąble CO₂. Znajdują się tu również źródła wód mineralnych typu szczawy (czyli wód zawierających w litrze wody od 1g wolnego CO₂) Bulgotka i Zatopione pokryte wodą potoku oraz suche ekshalacje Dychawka ujęte wydrążonymi pniami drzew. Dwutlenek węgla pochodzi z głębokiego podłoża subdukowanego w miocenie pod orogen Karpat. Genetycznie jest on związany z młodotrzeciorzędowym wulkanizmem i metamorfizmem skał węglanowych. Wydobywający się gaz charakteryzuje się bardzo wysoką zawartością CO₂ (około 94,3%), resztę stanowi azot i tlen. Wyjątkową, bardzo atrakcyjną oprawą mofety w Złockiem, uderzającą i zwracającą uwagę w terenie, jest bulgoczące rdzawo-czerwono-żółte błoto, kontrastujące z porastającą je niskopienną zieloną roślinnością. Osad ten został nazwany przez profesora Henryka Świdzińskiego „rudawką”, wytrąca się on z wód mineralnych typu szczawy zawierających dużą ilość rozpuszczonego wapnia i żelaza. Mofeta w Złockiem (im. prof. Henryka Świdzińskiego, który odkrył obiekt w 1938 r.) jest największą i najbardziej efektywną formą geologiczną tego typu na terenie całej Polski.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: ekshalacja CO₂, źródła wód mineralnych typu szczawy; **siedliska:** pionierska roślinność na kamienicach górskich potoków; **ptaki:** pluszcz *Cinclus cinclus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony mofet (unikalnych ekshalacji dwutlenku węgla).

Główne zagrożenia: 1) prace hydrotechniczne, 2) eksploatacja skał, 3) wypiska śmieci.

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie prac utrzymaniowych z wyjątkiem miejsc potencjalnie zagrażających drodze, 2) zakaz pozyskania skały z koryta i terasy, 3) usunięcie odpadów.

Historia ochrony: Obszar proponowany do ochrony przez Alexandrowicz (1996).

Powiązanie z innymi formami ochrony: Mofeta objęta jest prawną ochroną jako pomnik przyrody nieożywionej. Obiekt położony jest w Popradzkim Parku Krajobrazowym i obszarze Natura 2000 Ostoja Popradzka PLH120019.

Przypisy: Alexandrowicz 1996, Alexandrowicz i in. 1998, Rajchel 2012, 2013, Rajchel i in. 1999, 2007.

Łukasz Kajtoch, Lucyna Rajchel

SZYKOWSKA DOLINA

Powiat / gmina / miejscowość: bocheński / Łapanów / Tarnawa; limanowski / Jodłownik / Szyk; limanowski / Limanowa / Stare Rybie

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Wiśnickie

Zgłaszający: Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 94,08 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Limanowa i Nadleśnictwo Brzesko), prywatna

Rodzaj rezerwatu: faunistyczny

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): faunistyczny: ptaków

Typ i podtyp (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Główna forma ochrony: ścisła

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje zalesioną dolinę strumienia i jego dopływów, w tym źródlika – jest to prawobrzeżny dopływ rzeki Tarnawki (zlewnia Raby) na Pogórze Wiśnickim, wraz z otaczającymi ją stromymi zboczami i wzniesieniami. Dolina wyrzeźbiona została w górnokredowo-paleogeńskich piaskowcach istebniańskich, które prezentują struktury typowe dla fliszowych osadów prądów zawiesinowych i zsuwów podmorskich (turbidytów). Ważnymi elementami geologiczno-geomorfologicznymi obszaru są dwie formy skałkowe zbudowane z tych piaskowców i dobrze

prezentujące ich struktury: Wielki Kamień (zwany też Szykowskim Kamieniem lub Kamieniem w Szyku) oraz Żółt na wzniesieniu Grodziec. Skąły warstw istebniańskich odsłaniają się też lokalnie bezpośrednio nad korytem i w korycie potoku. Dolina jest unikatowa przyrodniczo i krajobrazowo, wąska i głęboka, o charakterze górskim, ze zboczami pokrytymi lokalnie osuwiskami. Koryta strumieni mają charakter całkowicie naturalny z dnem kamiennym lub skalistym, z licznymi skalistymi przewężeniami o charakterze progów i bram. W korytach i na stromych stokach zgromadzona jest znacząca liczba martwych drzew, co sprzyja występowaniu gatunków zależnych od martwego drewna. Dno doliny porasta wąski pas lasu łęgowego, a w zastoiskach – olszyny górskiej, natomiast stoki porośnięte są jedliną i wielogatunkowym lasem liściastym, w okolicach wierzchowin znajdują się buczyny i płyty borów sosnowych. Na zachodnim zboczu przełomu w miejscowości Szyk znajduje się pozostałość stożkowej strażnicy obronnej typu motte. Jest to unikalne miejsca w obszarze Pogórza Zachodniobeskidzkiego, gdzie gniazduje bardzo bogaty zespół ptaków górskich – leśnych i nadrzecznych. Ponadto koryta strumieni stanowią ważne miejsce rozrodu salamandry plamistej, która bardzo licznie odbywa tam gody oraz biegacza urozmaiconego.

Opis obiektów ochrony: **obiekty kulturowe:** pozostałości strażnicy średniowiecznej typu motte; **przyroda nieożywiona:** rzeźba karpaccich dolin rzecznych wykształcona w piaskowcowym kompleksie górnokredowo-paleogeneńskich dolnych warstw istebniańskich jednostki śląskiej, formy skałkowe występujące w strefie kulminacji wzniesień otaczających doliny, osuwiska na zboczach; **siedliska:** pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków (*Thlaspietalia rotundifolia*), ziołorośla górskie (*Adenostylien alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*), olsy źródłiskowe (*Alnion glutinosae*), łągowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum minoris*); kody siedlisk przyrodniczych: 3220, 6430, 91E0, 91F0; **bezkregowce:** rozpuć lepieźnikowiec *Liparus glabrirostris*, biegacz urozmaicony *Carabus variolosus*, zgnirotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus*, chrząszcze saproksyliczne; **ryby:** brzanka karpacka *Barbus carpathicus*, głowacz białołęty *Cottus gobio*; **płazy:** kumak górski *Bombina variegata*, traszka górską *Ichthyosaura alpestris*, traszka karpacka *Lissotriton montandoni*, salamandra plamista *Salamandra salamandra*; **ptaki:** bocian czarny *Ciconia nigra*, trzmiełojad *Pernis apivorus*, puszczyk uralski *Strix uralensis*, sóweczka *Glaucidium passerinum*, włośchatka *Aegolius funereus*, dzięcioł trójpalczasty *Picoides tridactylus*, dzięcioł biało-grzbiety *Dendrocopos leucotos*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, dzięcioł średni *Dendrocopos medius*, nurogęs *Mergus merganser*, zimorodek *Alcedo atthis*, pluszcz *Cinclus cinclus*, muchołówka mała *Ficedula parva*; **ssaki:** popielica szara *Glis glis*, wydra europejska *Lutra lutra*, bóbr europejski *Castor fiber*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien być powołany celem ochrony lokalnej herpetofauny, awifauny i entomofauny wraz z siedliskami cennych gatunków. Jako kluczowe obiekty ochrony proponowane są: salamandra plamista, zespół dzięciołów i biegacz urozmaicony. Dodatkowo jako przedmiot ochrony rezerwatu należy uwzględnić formy skałkowe i obiekt kulturowy (pozostałość strażnicy).

Główne zagrożenia: 1) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 2) budowa dróg leśnych z odwodnieniem i prowadzenie zrywki w korytach cieków, 3) prace hydrotechniczne.

Propozycje działań ochronnych: 1) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, zakaz zrywki wzdłuż cieków wodnych, 2) zmniejszenie odpływu wzdłuż dróg leśnych i odbudowa zabagnień wzdłuż dróg leśnych, 3) zaniechanie prac utrzymaniowych, 4) zakaz pozyskania żwiru z koryta i terasy.

Historia ochrony: Teren ten był zgłaszany w roku 2004 do Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Krakowie jako cenny przyrodniczo, jednak nie podjęto żadnych działań. Propozycje ochrony tego obszaru jako terenu dokumentującego współzależność pomiędzy elementami przyrody nieożywionej oraz przyrody żywej proponuje także artykuł Alexandrowicz i in. (2019).

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt częściowo pokrywa się z obszarem Natura 2000 Tarnawka PLH120089 oraz Obszarem Chronionego Krajobrazu Zachodniego Pogórza Wiśnickiego, w jego obrębie znajduje się użytek ekologiczny „Skalka Żółw”.

Przypisy: Alexandrowicz 1978, Alexandrowicz i in. 2019, Kajtoch 2006, 2009, 2012, Kajtoch i in. 2011, 2015, Kajtoch i Piestrzyńska-Kajtoch 2006, Wójcik i in. 2016.

Lukasz Kajtoch, Jan Urban

*Sóweczka *Glaucidium passerinum* (fot. A. Piestrzyńska-Kajtoch)*

Proponowany rezerwat Szykowska Dolina (fot. A. Piestrzyńska-Kajtoch)

Szykowski Kamień zbudowany z gruboławicowych piaskowców istebniańskich (fot. (J. Urban)

PIENINY GORLICKIE

Powiat / gmina / miejscowość: gorlicki / Ropa / Klimkówka

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Niski

Zgłaszający: Maksymilian Syrratt

Powierzchnia: 22,03 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Łosie)

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów: krajobrazów naturalnych

Typ i podtyp (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Projektowany rezerwat obejmuje przełomowy odcinek doliny rzeki Ropy, z deniwelacjami terenu sięgającymi 200 m, który ze względu na swą malowniczość jest porównywany z przełomem Dunajca w Pieninach. Geologicznie przełom ten został utworzony wzdłuż strefy uskokuwej poprzecznie przecinającej wschodnie utworów fliszowych jednostki (płaszczyzny) magurskiej, zwanej podjednostką raczańską. W szczególności zbocza doliny zbudowane są z paleogeńskich piaskowców warstw magurskich (formacji magurskiej). W części wschodniej przełomu pojawiają się także starsze warstwy podmagurskie (zwane też formacją belowską) oraz łupki pstrę formacji łupków z Łabowej. W odsłonięciach w dolnej części zboczy przełomu, złasz-

cza w dawnym kamieniołomie Łosie, na prawym zboczach widoczny jest kontakt warstw podmagurskich wykształconych jako przeławicenia płytowych piaskowców i łupków oraz warstw magurskich reprezentowanych głównie przez gruboławicowe piaskowce. Na powierzchniach ławic piaskowcowych widoczne są hieroglify prądowe (ślady prądów podmorskich) oraz ślady żerowania organizmów dennych. Na wschodnich utworów formacji łupków z Łabowej widoczne są na zboczach formy osuwiskowe.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: przełomowy odcinek doliny rzeki Ropy powstały wzdłuż tektonicznych uskoków poprzecznych, tnących utwory fliszowe warstw podmagurskich i magurskich jednostki magurskiej, zbocza doliny z licznymi wschodniami i ścianami skalnymi zbudowanymi z piaskowców; **siedliska:** roślinność zbocza przełomowego odcinka doliny rzeki Ropy reprezentuje dwa piętra wyróżniane na obszarze Beskidu Niskiego. Piętro pogórza występuje tu do wysokości 550 m n.p.m., dominują tu drzewostany mieszane z udziałem grabu i buka zaliczane głównie do grądu subkontynentalnego *Tilio-Carpinetum*.

Wyżej rozpościera się piętro regla dolnego z borami jodłowymi oraz lasami bukowymi i jodłowo-bukowymi sklasyfikowanymi głównie do zbiorowisk mieszanego grądu jodłowego *Dryopterido dilatatae-Abietetum* oraz żyznej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum*; **ryby:** brzanka karpacka *Barbus carpathicus*, piekielnica *Alburnoides bipunctatus*, śliz pospolity *Barbatula barbatula*, głowacz pędogłowy *Cottus poecilopus*; **plazy:** salamandra plamista *Salamandra salamandra*, kumak górski *Bombina variegata*; **ptaki:** na uwagę zasługuje regularnie żerujący nad Ropą i lęgający się w lasach nad Zbiornikiem Klimkówka bocian czarny *Ciconia nigra*; **ssaki:** ryś euroazjatycki *Lynx lynx*, żbik europejski *Felis silvestris*, wilk szary *Canis lupus*, borsuk europejski *Meles meles*, wydra europejska *Lutra lutra*, popielica szara *Glis glis*, zębiełek karliczek *Crocidura suaveolens*, zębie-

Dawny kamieniołom w proponowanym rezerwacie Pieniny Gorlickie
(fot. A. Piestrzyńska-Kajtoch)

łęk białawy *C. leucodon*, podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, nocek orzęsiony *Myotis emarginatus* i nocek duży *M. myotis*, nocek wąsatek *M. mystacinus*, gacek brunatny *Plecotus auritus*, mopek zachodni *Barbastella barbastellus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych malowniczego przełomu rzeki Ropy wraz z naturalnymi i antropogenicznymi odsłonięciami geologicznymi prezentującymi profil oraz struktury sedimentacyjne karpackich skał fliszowych z charakterystycznymi elementami morfologicznymi nieuregulowanego koryta rzecznej oraz stromych zboczy porośniętych przez grądy i lasy jodłowo-bukowe.

Główne zagrożenia: 1) regulacja rzeki, 2) pozyskiwanie kopalin, 3) zarastanie odsłonięć skalnych.

Propozycje działań ochronnych: 1) zaniechanie prac hydrotechnicznych, których efektem jest zastopowanie erozji, 2) zakaz wydobycia skał, 3) usuwanie krzewów i podrostów drzew.

Historia ochrony: Obszar był po raz pierwszy postulowany do ochrony rezerwatowej w 2010 r. jako rezerwat krajobrazowy. Obiekt ujęty w projektowanym (2017) Parku Krajobrazowym Beskidu Niskiego.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Proponowany teren leży w Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu oraz w obszarach Natura 2000: Beskid Niski PLB180002 i Ostoje Nietoperzy Powiatu Gorlickiego PLH 120094.

Przypisy: Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze 2017, Kopciowski i in. 2014, Kotas 2010, Ślęczka 1973, http://geostanowiska.pgi.gov.pl/gsappp_v2/ObjectDetails.aspx?id=248.

Łukasz Piechnik, Jan Urban

Żbik europejski *Felis silvestris* (fot. T. Lepak)

PIENINKI SKRZYDLAŃSKIE

Powiat / gmina / miejscowość: limanowski / Dobra / Skrzydlna, Porąbka; limanowski / Tymbark / Podłopień

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Beskid Wyspowy

Zgłaszający: Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 103,88 ha

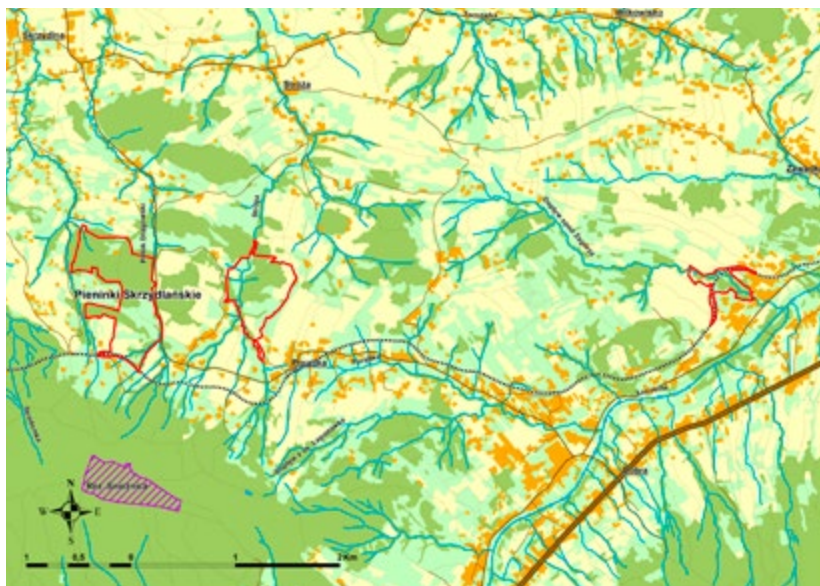
Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Limanowa), prywatna

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów: krajobrazów antropogenicznych

Typ i podtyp (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje zespół niskich gór oddzielonych głębokimi dolinami, o krajobrazie zbliżonym do pieśnińskiego. W granicach proponowanego rezerwatu znajdują się zarówno lasy na wierzchołkach (głównie buczyny, jaworzyny i jedliny), jak i doliny potoków (z naturalnymi korytami i zadrzewieniami nadrzeczными), źródłiska (z olszyną), formacje skalne oraz murawy kserotermiczne i ciepłe łąki kwietne na zboczach. Teren ten jest miejscem rozrodu licznych gadów (w tym gniewosza) i

plazów, a także nietoperzy oraz ptaków (w tym licznych ptaków drapieżnych). Proponowany rezerwat jest unikalnym miejscem w obszarze Beskidu Wyspowego i szerzej Beskidów Zachodnich. Z uwagi na trudne warunki topograficzne – wąskie i głębokie doliny, liczne źródła, tereny skaliste na stromych zboczach – jest wykorzystywany nieznacznie, m.in. ograniczone jest pozyskanie drewna z tego terenu. Obszary otwarte to głównie ekstensywnie użytkowane łąki, niektóre o charakterze muraw kwietnych.

Opis obiektów ochrony: siedliska: buczyny, jaworzyny i lasy klonowo-lipowe na stokach i zboczach, bór jodłowy, olszyna karpacka, pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków, ziołorośla, łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe, kwieciste murawy kserotermiczne; **rośliny naczyniowe:** podkolan biały *Platanthera bifolia*, storczyk kukawka *Orchis militaris*; **bezkręgowce:** modraszki, biegacz urozmaicony *Carabus variolosus*; **plazy:** kumak górski *Bombina variegata*, traszka górská *Ichthyosaura alpestris*, traszka karpacka *Lissotriton montandoni*, salamandra płamista *Salamandra salamandra*; **gady:** gniewosz płamisty *Coronella austriaca*; **ptaki:** sóweczka *Glauclidium passerinum*, puchacz *Bubo bubo*, drozd obroźny *Turdus torquatus*, orlik krzykliwy *Clanga pomarina*, trzmielojad *Pernis apivorus*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, dzięcioł białoszyi *Dendrocopos syriacus*, dzięcioł średni *Dendrocopetes medius*, bocian czarny *Ciconia nigra*; **ssaki:** popielica szara *Glis glis*, podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, nocek duży *Myotis myotis*, nocek orzęsiony *M. emarginatus*, wilk szary *Canis lupus*, ryś euroazjatycki *Lynx lynx*, borsuk europejski *Meles meles*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Rezerwat powinien zostać utworzony w celu ochrony fauny (jako priorytetowe: puchacz, gniewosz płamisty, nietoperze), a także siedlisk tych gatunków, szczególnie płatów muraw kserotermicznych.

Główne zagrożenia: 1) eksploatacja skał, 2) celowe zalesianie, 3) zaniechanie ekstensywnego pasterstwa i łąkarstwa, 4) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 5) prace hydrotechniczne, 6) projekt modernizacji tras kolejowych, 7) zabudowa stoków.

Propozycje działań ochronnych: 1) ograniczenie przeznaczania gruntów pod kamieniołomy, 2) promowanie ekstensywnego pasterstwa i łąkarstwa, 3) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 4) zaniechanie prac utrzymaniowych w miejscach niekolidujących z infrastrukturą drogową i kolejową, 5) zakaz celowego zalesiania gruntów, 6) uwzględnienie walorów przyrodniczych w planowanej modernizacji tras kolejowych, 7) ograniczenie zabudowy stoków.

Historia ochrony: –

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt położony na południe od obszaru Natura 2000 Ostoje Nietoperzy Beskidu Wyspowego PLH120052, zachodnia część terenu graniczy od południa z Południowomałopolskim Obszarem Chronionego Krajobrazu.

Przypisy: Kajtoch 2006, 2009, 2012, Kajtoch i in. 2011, 2015, Kajtoch i Piestrzyńska-Kajtoch 2006, <https://n2k-ws.gdos.gov.pl/wyszukiwarkaN2k/webresources/pdf/PLH120052>.

Łukasz Kajtoch

Proponowany rezerwat Pieniki Skrzydlańskie (fot. Ł. Kajtoch)

SPISKIE SKAŁKI IM. ANDRZEJA F. FELGERA

Powiat / gmina / miejscowość: nowotarski / Nowy Targ / Dursztyn, Krempany, Nowa Biała, Gronków

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pieniny i Pogórze Przedtatrzańskie

Zgłaszający: Łukasz Kajtoch

Powierzchnia: 110,68 ha

Forma własności: prywatna

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów: krajobrazów antropogenicznych

Typ i podtyp (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany teren rezerwatu obejmuje ciąg bardzo atrakcyjnych krajobrazowo wapiennych form skałkowych należących do Pienin Spiskich (zwanych też Skalicami Spiskimi), tworzących formy stożkowate, kopułowate, ale też grzebienie, baszty, a nawet maczugi skalne o wysokości kilkudziesięciu metrów. W granicach proponowanego rezerwatu znajduje się szereg wyspowo rozrzuconych wzgórz i zespołów skałkowych. Wapienie budujące skałki geologicznie należą do pienińskiego pasa skałkowego i reprezentują jurajskie oraz dolnokredowe, zróżnicowane osady płytkiego basenu morskiego

zawierające bardzo liczne szczątki organizmów bezkręgowych żyjących w tym środowisku. Wapienie krynoidowe zbudowane są z członów liliowców, podczas gdy w wapieniach bulastych występują muszle amonitów (zwykle jednak źle zachowane), jak również rzadsze szczątki ramienionogów, belemnitów i koralowców. W skałkach zinwentaryzowano 9 obiektów jaskiniowych głównie o genezie grawitacyjnej (szczelinowych). Większość z nich stanowi krótkie, kilkumetrowe korytarzyki, jednak największa z nich, Jaskinia w Dziurowej Skale, ma długość 70 m. Stoki skalnych wzgórz pokryte są piargami, częściowo porośniętymi borem świerkowym, a częściowo pokrytymi murawami i zarostami kserotermicznymi. W otoczeniu dominują łąki kwietne i pastwiska oraz źródliska z olszynami i łęgami. Teren ten jest miejscem rozrodu licznych gadów (w tym gniewosza), ptaków (na czele z kilkoma stanowiskami puchacza i terytoriami orłów i orlików), nietoperzy oraz entomofauny kserotermicznej. Proponowany rezerwat jest istotnym uzupełnieniem ochrony siedlisk oraz gatunków naskalnych i kserotermicznych w paśmie Pienin i Spisza. Problemem jest rozproszenie enklaw na dużej przestrzeni i brak łączności między niektórymi wzgórzami. Nazwa proponowanego rezerwatu im. Andrzeja Felixa Felgera ma na celu upamiętnienie działalności przyrodnika, który prowadził badania naukowe i działalność edukacyjną m.in. na terenie Spisza.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: ciąg skałek należących w sensie geologicznym do pienińskiego pasa skałkowego – formy twarżielcowe zbudowane z formacji serii (sukcesji) czorsztyńskiej wieku środkowo- i górnójurajskiego oraz dolnokredowego: wapieni krynoidowych oraz wapieni bulastych, w których występują liczne szczątki organizmów bezkręgowych żyjących w tym środowisku: krynoidy, amonity, ramienionogi, belemnity i koralowce, a także jaskinie; **siedliska:** olszyna karpacka *Alnetum incanae*, ziołorośla górskie *Adenostylion alliariae*, łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*), murawy wapieniolubne oraz kserotermiczne (*Festucetum pallentis* i *Seslerietum variae*), łąka mieczykowo-mietlicowa *Gladiolo-Agrostietum*; **bezkęrowce:** chrząszcze kserotermiczne, biegacz urozmaicony *Carabus variolosus*; **plązy:** kumak górski *Bombina variegata*, traszka górska *Ichthyosaura alpestris*, traszka karpacka *Lissotriton montandoni*, salamandra płamista *Salamandra salamandra*; **gady:** gniewosz płamisty *Coronella austriaca*; **ptaki:** puchacz *Bubo bubo*, puszczyk uralski *Strix uralensis*, sóweczka *Glaucidium passerinum*, dzięcioł biało grzbiety *Dendrocopos leucotos*, dzięcioł trójpalczasty *Picoides tridactylus*, drożd obrozny *Turdus torquatus*, orzeł przedni *Aquila chrysaetos*, orlik krzykliwy *Clanga pomarina*; **ssaki:** nietoperze, wilk szary *Canis lupus*, ryś euroazjatycki *Lynx lynx*, borsuk europejski *Meles meles*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Podstawowym walorem obszaru proponowanego do ochrony jest atrakcyjność krajobrazowa skałek wapiennych reprezentujących jednocześnie ciekawe odsłonięcia geologiczne i stanowiska paleontologiczne. Jednak jako kluczowe obiekty ochrony należy uznać

też murawy kserotermiczne i siedliska naskalne wraz z występującymi na nich gatunkami ptaków, gadów, bezkręgowców i roślin, a także unikalny krajobraz kulturowy związany z tradycyjnym wypasem górskim.

Główne zagrożenia: 1) zaniechanie ekstensywnego pasterstwa i łąkarstwa, 2) usuwanie drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 3) celowe zalesianie, 4) zabudowa terenów otwartych.

Propozycje działań ochronnych: 1) promowanie ekstensywnego pasterstwa i łąkarstwa, 2) zakaz pozyskania drewna i usuwania drzew starych i dziuplastych oraz martwego drewna, 3) zakaz celowego zalesiania gruntów, 4) ograniczenie zabudowy w otoczeniu enklaw proponowanego rezerwatu.

Historia ochrony: Skalki Gęśle i Basy w grupie Lorencowych Skalek chronione są jako pomnik przyrody.

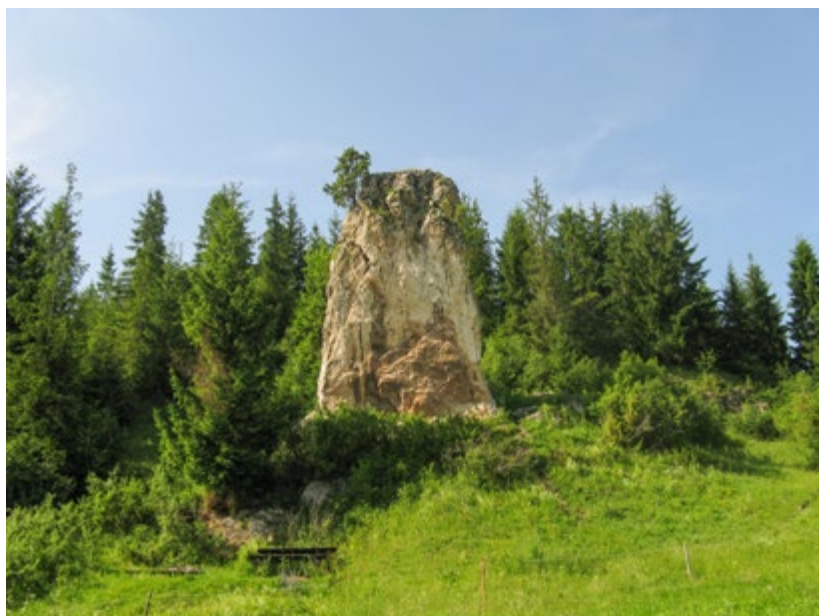
Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt w całości położony w Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu, pomiędzy enklawami przebiega obszar Natura 2000 Dolina Białki PLH120024.

Przypisy: Alexandrowicz 2000, Baryła 2020, Birkenmajer 1977, Felger i Kajtoch – dane niepubl., Gubała 2019, Krobicki i Golonka 2012, 2013, Krobicki i Wierzbowski 2004, Polonius 2022, Watycha i in. 2022, Watycha i Boratyn 2022, http://geostanowiska.pgi.gov.pl/gsap_v2/ObjectDetails.aspx?id=3364.

Lukasz Kajtoch, Jan Urban

Proponowany rezerwat Spiskie Skalki im. Andrzeja F. Felgera (fot. A. Nikel)

Lorencowe Skalki w proponowanym rezerwacie Spiskie Skalki im. Andrzeja F. Felgera (fot. A. Nikel)

*Drozd obrożny *Turdus torquatus* (fot. B. Binkiewicz)*

MELSZTYŃSKIE WZGÓRZE

Powiat / gmina / miejscowość: tarnowski / Zakliczyn / Melsztyn

Jednostka fizjograficzna: Karpaty, Pogórze Wiśnickie

Zgłaszający: Łukasz Piechnik

Powierzchnia: 8,90 ha

Forma własności: Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Brzesko)

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): krajobrazów: krajobrazów antropogenicznych

Typ i podtyp (ekosystem): różnych ekosystemów: mozaiki różnych ekosystemów

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Melsztyńskie Wzgórze (319 m n.p.m.), leżące na lewym brzegu Dunajca, posiada ciekawe wartości geologiczne: (odsłonięcia struktur sedymentacyjnych i skamieniałości we fliszowych, paleogeńskich piaskowcach ciężkowickich budujących wzniesienie) oraz krajobrazowe. Stoki wzniesienia są wyjątkowo strome, miejscami urwiste. Obecnie wzniesienie jest porośnięte gęstym lasem. Na szczycie wzgórza zbudowanego z piaskowców ciężkowickich do niedawna istniały ruiny średniowiecznego zamku rodu Leliwitów. Ruiny malowniczo komponowały się z sosnowym borem porastającym

piaskowcowe wzgórze. W 2011 r. rozpoczęto, a w 2023 r. zakończono rekonstrukcję wieży zamkowej, przez co zamek w Melsztynie utracił charakter ruin.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: wzgórze zbudowane z piaskowców ciężkowickich – gruboławicowych piaskowców fliszowych wieku paleogeńskiego, należących do jednostki (płaszczowiny) śląskiej, których unikalność wynika z nagromadzenia w nich конкреcji węglanowych, w tym licznych rodoidów (zwapniałych plech glonów z grupy krasnorostów; **siedliska:** przeważającym typem zbiorowisk występujących na Wzgórzu Melsztyńskim są grądy (głównie *Tilio-Carpinetum stachyetosum*). Na stromej i najbardziej na południe wysuniętej części wzniesienia wykształciły się ciepłolubne postacie grądu *Tilio-Carpinetum melittetosum*, miejscami z dużym udziałem sosny zwyczajnej. Stok południowo-zachodni zajmuje zbiorowisko zastępcze z robinią akacją *Chelidonio-Robinetum*. W partii szczytowej wzgórza, przy ruinach zamku, rosną ziołorośla okrajkowe z podagrycznikiem *Urtico-Aegopodietum podagrariae*. Stwierdzono tu także płyty zespołu smółki pospolitej i kostrzewy czerwonej *Viscario-Festucetum rubrae*; **rośliny naczyniowe:** paprotnik Brauna *Polystichum braunii*, dzwonek brzoskwiniolistny *Campanula persicifolia*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, dziewięciśli bezłodygowy *Carlina acaulis*, rozchodnik wielki *Sedum maximum*, turzyca rozsunięta *Carex divulsa*, iglica pospolita *Erodium cicutarium*, jęczmień płonny *Hordeum murinum*, przywrotnik płytkokłapowy *Alchemilla crinita*, werbena pospolita *Verbena officinalis*; **fauna:** z ruinami zamku związane są wyspecjalizowane gatunki naskalnych ślimaków (poza granicami obszaru proponowanego do ochrony). Z nietoperzy notowany był mopek zachodni *Barbastella barbastellus*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie ze względów naukowych, kulturowych i krajobrazowych wzgórza górującego nad Doliną Dunajca z odsłonięciami unikatowych skamieniałości (rodoidów) występujących w piaskowcach ciężkowickich oraz ruinami średniowiecznego zamku, oraz znajdujących się w jego otoczeniu płatów roślinności kserotermicznej i ciepłolubnych grądów.

Główne zagrożenia: 1) narastająca presja zabudowy na Wzgórzach Melsztyńskich oraz plany pozyskiwania kopaliny (skały piaskowca), 2) narastająca presja turystyczna spowodowana planami rozbudowy zamku w Melsztynie, 3) rozprzestrzenianie się inwazyjnych gatunków roślin, zwłaszcza robinii akacyjnej *Robinia pseudoacacia* w grądach oraz nawłoci *Solidago* sp. na murawach kserotermicznych.

Propozycje działań ochronnych: 1) ograniczenie presji zabudowy i planów pozyskiwania kopaliny, 2) zahamowanie rozprzestrzeniania się inwazyjnych gatunków roślin.

Historia ochrony: Na obszarze Melsztyńskiego Wzgórza planowano w latach 90. XX w. utworzenie rezerwatu krajobrazowo-kulturowego „Wzgórze Melsztyńskie”. Jego celem miała być ochrona m.in. ruin średniowiecznego zamku i znajdujących się w jego otoczeniu płatów roślinności kserotermicznej.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Melsztyńskie Wzgórze znajduje się w całości na Obszarze Chronionego Krajobrazu Wschodniego Pogórza Wiśnickiego.

Przypisy: Cieszkowski i in. 2010, Leszczyński i Kołodziej 2004, Suder 2014, Zięba 1995.

Łukasz Piechnik, Jan Urban

Proponowany rezerwat Melsztyńskie Wzgórze (fot. Ł. Piechnik)

PUSTYNIA BŁĘDOWSKA

Powiat / gmina / miejscowość: olkuski / Klucze / Klucze

Jednostka fizjograficzna: Wyżyny, Kotlina Siewierza

Zgłaszający: Łukasz Piechnik

Powierzchnia: 675,02 ha

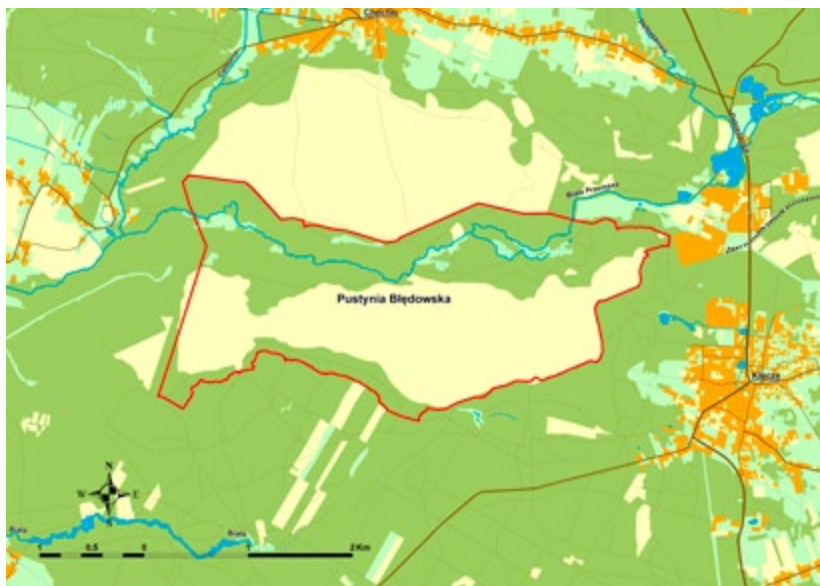
Forma własności: lasy łęgowe w dolinie Białej Przemszy – Skarb Państwa (PGL LP – Nadleśnictwo Olkusz); Pustynia Błędowska część południowa – własność Skarbu Państwa, działka nr 2652/6, jednostka ewidencyjna Chechło

Rodzaj rezerwatu: krajobrazowy

Typ i podtyp (przedmiot ochrony): kraobrazów: krajobrazów antropogenicznych

Typ i podtyp (ekosystem): wydmy: wydmy śródlądowych

Główna forma ochrony: czynna

Charakterystyka obiektu: Proponowany rezerwat obejmuje południową część Pustyni Błędowskiej rozciągającą się od Klucz do granicy z województwem śląskim. Obszar ten był porośnięty lasem, jednak intensywne pozyskanie drewna na potrzeby górnictwa kruszcowego, które miało miejsce w tych okolicach już od XIII w., spowodowało uruchomienie lotnych piasków i powstanie Pustyni Błędowskiej. Przez teren Pustyni Błędowskiej ze wschodu na zachód przepływa nieregulowana rzeka Biała Przemsza, która tworzy tu głęboką na 8-10 m i

szeroką na 200-400 m dolinę. Biała Przemsza rozdziela Pustynię Błędownską na dwie nierówne części: mniejszą północną i większą południową.

Opis obiektów ochrony: przyroda nieożywiona: rozległe powierzchnie lotnych piasków będące efektem zdeponowania plejstoceniskich, fluwioglacjalnych osadów piaszczysto-żwirowych o miąższości nawet kilkudziesięciu metrów. Ten fragment Pustyni Błędownskiej wyróżnia system w różnym stopniu rozwiniętych wydym podłużnych, pomiędzy którymi istnieją mniej lub bardziej rozległe obniżenia (niecki deflacyjne). Na terenie Pustyni Błędownskiej widoczne są charakterystyczne zjawiska związane z nieustabilizowanymi polami piasku: wydmy, wywiewanie (deflacja), zmarszczki eoliczne, nawiewanie piasku na kępy roślinności i pagórki fitogeniczne; **siedliska:** napiaskowe murawy szcztolichowe *Spergulo vernalis-Corynephorum* oraz ciepłolubne, śródładowe murawy piaskowe o charakterze kontynentalnym *Koelerion glaucae*. Miejscami wykształciły się płaty śródładowego boru suchego *Cladonio-Pinetum* oraz suboceaniczny bór świeży *Leucobryo-Pinetum*. Dwa ostatnie zbiorowiska występują tu w różnych stadiach sukcesji ekologicznej. Wzdłuż Białej Przemszy występują zbiorowiska okrajkowe, zarośla i lasy łąkowe głównie nawiązujące składem gatunkowym do łągu jesionowo-olszowego *Fraxino-Alnetum*; **porosty:** chrobotek łągodny *Cladina mitis*, chrobotek gwiazdkowaty *C. uncialis*, rożynka kolczasta *Cetraria aculeata*, chruściki *Stereocaulon* sp.; **mszaki:** gatunki typowe zarówno dla borów – np. rokiennik pospolity *Pleurozium schreberi*, borześląd zwisły *Polhla nutans*, płonnik jałowcowaty *Polytrichum juniperinum*, jak i muraw piaszczystych – m.in. szroniak siwy *Niphotrichum canescens*, zęboróg czerwony *Ceratodon purpureus*, płonnik włosisty *Polytrichum piliferum*; **rośliny naczyniowe:** widlicz spłaszczony *Diphasiastrum complanatum*, kolcowidłak jałowcowaty *Spinulum annotinum*, widłak goździsty *Lycopodium clavatum*, gruszcznik jednokwiatowy *Moneses uniflora*, gruszynka jednostronna *Orthilia secunda*, pomocnik baldaszkowy *Chimaphila umbellata*, listera jajowata *Listera ovata*, ta-jeża jednostronna *Goodyera repens*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, kruszczyk rdzawoczerwony *E. atrorubens*, dziewięciśl bezłodygowy *Carlina acaulis*, gatunki charakterystyczne dla muraw napiaskowych, takie jak: wierzba piaskowa *Salix repens* var. *arenaria*, szcztolicha siwa *Corynephorus canescens*, strzęplica sina *Koeleria glauca*, strzęplica nadobna *K. macrantha*, turzyca piaskowa *Carex arenaria*, chroszcz nagołodygowy *Teesdalea nudicaulis*, sporek wiosenny *Spergula morisonii*, lepnica tatarska *Silene tatarica*, lepnica litewska *S. lithuanica*, lepnica drobnokwiatowa *S. borysthena*, lepnica wąskopłatkowa *S. otites*, kostrzewa piaskowa *Festuca psammophila*, traganek piaskowy *Astragalus arenarius*, piaskownica zwyczajna *Ammophila arenaria*, kostrzewa pochwiasta *Festuca vaginata*, rozchodnik sześciokątny *Sedum sexangulare*, goździk piaskowy *Dianthus arenarius*, goździk kartuzek *D. carthusianorum*, kostrzewa poleska *Festuca polesica*, mietelnik piaskowy *Kochia laniflora*, smagliczka drobna *Alyssum turkestanicum*, smagliczka pagórkowa *A. montanum* subsp. *gmelini*, naradka północna *Androsace septentrionalis*, pięciornik omszony *Potentilla pu-*

silla, chondrilla sztywna *Chondrilla juncea*, łyszczec baldachogronowy *Gypsophila fastigiata*; **bezkregowce**: mrówkolew wydymowy *Myrmeleon bore*, trzyszcz piaskowy *Cicindela hybryda*, siwoszek błękitny *Oedipoda caerulea*, czerwicz polski *Porphyphora polonica*; **beżuchwcowce**: minóg strumieniowy *Lampetra planeri*; **ryby**: pstrąg potokowy *Salmo trutta* m. *fario*, kleń *Squalius cephalus*, jaź *Leuciscus idus*; **płazy**: grzebiuszka ziemna *Pelobates fuscus*, ropucha zielona *Bufo viridis*, ropucha paskówka *Epidalea calamita*; **gady**: gniewosz plamisty *Coronella austriaca*, żmija zygzakowata *Vipera berus*; **ptaki**: lelek *Caprimulgus europaeus*, dudek *Upupa epops*, lerka *Lullula arborea*, świergotek polny *Anthus campestris*; **ssaki**: wydra europejska *Lutra lutra*, bóbr europejski *Castor fiber*, łoś euroazjatycki *Alces alces*.

Uzasadnienie kwalifikacji jako rezerwat: Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych fragmentu pozostałości po największym w Polsce obszarze luźnych piasków polodowcowych wraz z typowymi formami geomorfologicznymi, zbiorowiskami muraw psammofilnych oraz licznymi rzadkimi i chronionymi gatunkami flory i fauny. W obszarze proponowanego rezerwatu ochronie podlegałyby również bory sosnowe, w tym suche bory chrobotkowe, oraz nieuregulowane koryto Białej Przemszy z porastającą brzegi tej rzeki roślinnością łągową.

Główne zagrożenia: 1) zarastanie otwartych pól piasku, wydm i muraw napiaskowych gatunkami drzewiastymi, 2) zaśmiecanie obszarów piaszczystych i doliny rzecznej, 3) nielegalne przejazdy quadami i motocyklami, 4) rozpalanie ognisk.

Proponowany rezerwat Pustynia Błędowska (fot. B. Binkiewicz)

Propozycje działań ochronnych: 1) utrzymanie dotychczasowych zabiegów odlesiania i odkrzewiania obszaru Pustyni Błędowskiej oraz monitorowanie efektów tych zabiegów.

Historia ochrony: Propozycję utworzenia rezerwatu przyrody po raz pierwszy wystosował w 1956 r. J. Dudziak, a później w roku 1962 Zofia Alexandrowiczowa. W latach 50. XX w. postulowano ochronę Pustyni Błędowskiej głównie ze względu na stanowiska rzadkich gatunków roślin w źródłiskowym odcinku rzeki Białej, głównie endemicznej warzuchy polskiej *Cochlearia polonica*. Wówczas istniało realne zagrożenie utworzenia na tym terenie kopalni piasku podsadzkowego. Ostatecznie nie zrealizowano tego pomysłu. W roku 1994 pojawiła się interpelacja poselska nr 187 (sejm II kadencji) do ówczesnego Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w sprawie „utworzenia w części Pustyni Błędowskiej rezerwatu przyrody”. W roku 1995 na powierzchni 515,87 ha południowej części Pustyni Błędowskiej utworzono użytek ekologiczny. Z kolei w roku 2022 roku Polska po 14 latach od wyznaczenia obszaru przez Komisję Europejską powołała na obszarze całej Pustyni Błędowskiej (1960,53 ha) specjalny obszar ochrony siedlisk Pustynia Błędowska PLH120014. Staraniem gminy Klucze w 2011 r. przystąpiono do projektu finansowanego ze środków Unii Europejskiej LIFE+, w ramach którego odlesiono ok. 300 ha terenu, głównie w granicach użytku ekologicznego.

Powiązanie z innymi formami ochrony: Obiekt znajduje się w całości na terenie Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd, zajmuje ok. 1/3 powierzchni obszaru Natura 2000 Pustynia Błędowska PLH120014 oraz pokrywa się z powierzchnią użytku ekologicznego „Pustynia Błędowska”.

Przypisy: Alexandrowiczowa 1962, Czyłok i in. 2006, Czyłok i Rahmonov 2005, Dobosz 2024, Dudziak 1956, Kozioł 1952, Kudła i Wojtusiak 2004, Malik 2012, Rahmonov 2007, Szczypek i in. 1994, 2001, Szczypek i Wika 1995.

Łukasz Piechnik

*Napiaskowe murawy
szczotlichowe *Spergulo vernalis-
Corynephorum*. Proponowany
rezerwat Pustynia Błędowska
(fot. Ł. Piechnik)*

8. SPIS POZOSTAŁYCH PROPONOWANYCH OBIEKTÓW

W drodze weryfikacji (rozdział 6) odrzucono 68 propozycji rezerwatów. Powodami odrzucenia były (zazwyczaj kilka do jednego obiektu):

- lokalizacja poza granicami województwa małopolskiego (6 obiektów);
- brak danych (16 obiektów);
- brak lokalizacji (10 obiektów);
- niewystarczające dane przyrodnicze (20 obiektów);
- utrata walorów przyrodniczych (31 obiektów);
- obiekt ochrony licznie reprezentowany w rezerwach małopolskich (38 obiektów);
- powody pozaprzyrodnicze (1 obiekt), tj. zastopowanie zabudowy wokół istniejącego rezerwatu;
- nieadekwatna ochrona rezerwatowa (5 obiektów), tj. sugerowana ochrona jako pomnik przyrody lub zespół przyrodniczo-krajobrazowy;
- aktualna wystarczająca ochrona w innej formie (4 obiektów).

Spośród powyższych na uwagę zasługują szczególnie te obiekty, które utraciły walory przyrodnicze. Najczęstszym stwierdzonym powodem była prowadzona (w niedalekiej przeszłości lub aktualnie) gospodarka leśna – na ogół stwierdzenie prac leśnych, zrębów, trzebieży powodujących, że las w danym obiekcie przestawał być starodrzewem, a gatunki kluczowe zanikły lub ich nie odnaleziono. Ponadto w przypadku jednego obiektu („Wielka Góra”) stwierdzono całkowite zarośnięcie murawy kserotermicznej tarniną i zanik rzadkich gatunków roślin. Dalsze cztery obiekty to torfowiska, które zostały zniszczone („Chraściega” – zaorane i zalesione, „Świercze” – odwodnione przez lokalizację żwirowni w sąsiedztwie) lub zarosły intensywnie krzewami i drzewami na skutek braku zabiegów („Jasień”, „Wały”). Znamienne, że wszystkie te torfowiska znajdują się w Kotlinie Sandomierskiej na terenach Nadleśnictw Dąbrowa Tarnowska i Brzesko, a trzy są chronione jako użytki ekologiczne. Dodatkowo jedna propozycja na stawach rybnych („Rysie”) utraciła część walorów w efekcie usunięcia starych drzew na groblach i ogrodzenia terenu. W marcu 2024 r., już po zamknięciu zbierania propozycji rezerwatów, przedstawiciele Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych (RDLP) w Krakowie zaprezentowali propozycje dziewięciu rezerwatów do powołania w województwie małopolskim w związku z ogólnopolską akcją „100 nowych rezerwatów na 100-lecie Lasów Państwowych”. Spośród tych propozycji część już znajdowała się wśród propozycji Klubu Przyrodników. Dwa obiekty w takich samych granicach: „Cisy w Wyskitnej” oraz „Wąwozy Kleszczowskie” / „Mała Puszcza Kleszczowska”. Kolejne trzy propozycje przedstawione przez RDLP były znacznie mniejsze (z powodu

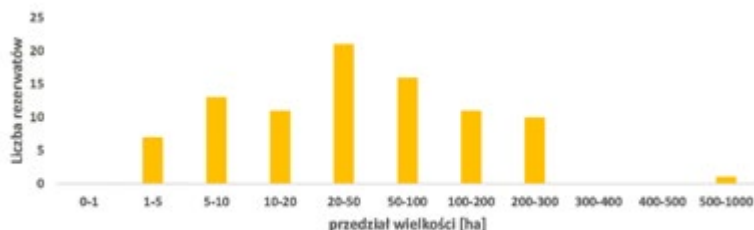
wniosków o zwrot lasów ludności łemkowskiej): „Markowiec Gródek”, „Kozie Żebro” oraz „Dolina Potoku Przysłupianka” (propozycja przylegająca i w niewielkim zakresie pokrywająca się z proponowanym obszarem „Jodły Łemkowskie”). Trzy obiekty nie figurowały w bazie danych Klubu Przyrodników i były to: „Rajsko”, „Góra Chełm” oraz „Pleśna”, miałyby one chronić lasy grądowe lub dolnoreglowe, a więc siedliska najczęściej reprezentowane w już istniejących rezerwach. Dodatkowo wśród propozycji znalazło się poszerzenie rezerwatu „Wąwóz Homole”. Z uwagi na brak informacji o tych propozycjach w materiałach pozyskanych wcześniej z nadleśnictw (dotyczących walorów przyrodniczych, granic itp.), nie mogły one zostać dodane do niniejszej książki, wyjątek stanowi zaproponowany przez Nadleśnictwo Łosie obszar pn. „Góra Chełm”. Po uzyskaniu stosownych materiałów i informacji o obszarze, obiekt ten został dodany do listy proponowanych obszarów pod nazwą „Jęczyniki na Chełmie” (nazwa została zmieniona z uwagi na fakt, że dużo obiektów chronionych nosi już nazwę „Góra Chełm”).

Uproszczona charakterystyka odrzuconych obiektów znajduje się w tabeli 3.

9. ZESTAWIENIE PROPONOWANYCH REZERWATÓW I PORÓWNANIE Z ISTNIEJĄCYMI

Propozycja rezerwatów przyrody dla województwa małopolskiego zawiera 100 obiektów.

Wielkość tych obiektów jest bardzo różna, ze średnią około 75 ha i medianą około 40 ha (Ryc. 10). Są to wartości wyższe niż w istniejących rezerwach (średnia 40 ha i mediana 20 ha).

Ryc. 10. Rozkład wielkości powierzchni proponowanych rezerwatów przyrody województwa małopolskiego

Najmniejszy zaproponowany rezerwat ma 1,51 ha („Kamieniołom w Skale”), a „Kaczmarowe Doły” oraz „Wąwóz Grondy w Zagórzcu” mieszczą się między 2 a 3 ha. Największe proponowane rezerваты mają około 675 ha („Pustynia Błędowska”), 413 ha („Stawy w Spytkowicach”), 275 ha („Puścizna pod Pustą Polaną”), 274 ha („Mokradła Kisieliny”), 263 ha („Wyspy na Dunajcu”) i 258 ha („Bory Piekielnickie”). Dla porównania aż sześć istniejących rezerwatów w województwie małopolskim ma powierzchnię mniejszą niż 2 ha, za to największe obiekty mają około 280 („Las Gościbia”) i 470 ha („Dolina Raclawki”) (Ryc. 7).

Łącznie proponowane rezerваты objęłyby 7 616,73 ha (czyli 0,50% powierzchni województwa). Istniejące rezerваты pokrywają 3510 ha (czyli 0,23% powierzchni).

Łącznie rezerваты istniejące i proponowane pokrywałyby tylko 0,73% powierzchni województwa. Wraz z istniejącymi parkami narodowymi najwyższa forma ochrony objęłaby jedynie nieco ponad 3,3% powierzchni województwa małopolskiego, które jest położone w jednej z najbardziej wartościowych przyrodniczo części Polski. Udziały terenów chronionych w taki sposób są i byłyby nadal po rozszerzeniu sieci rezerwatów bardzo skąpe w skali powierzchni województwa.

Zaproponowane rezerваты znajdują się głównie w Karpatach (59 obiektów) i na Wyżynach (31 obiektów), a jedynie 10 położonych jest na Podkarpaciu.

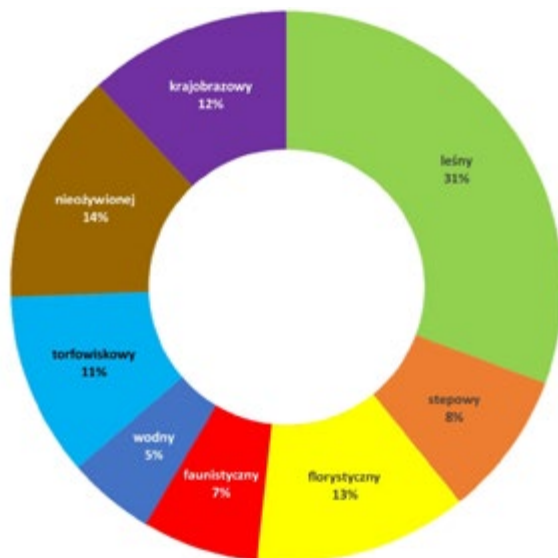
Rozkład ten jest zbliżony do rozmieszczenia aktualnych rezerwatów w województwie (odpowiednio: 51, 31 i 17%) i jest w miarę proporcjonalny do powierzchni tych trzech głównych jednostek fizjograficznych w województwie.

Najwięcej wśród proponowanych obiektów jest rezerwatów torfowiskowych (19) i przyrody nieożywionej (16), a następnie florystycznych (13), faunistycznych (12), leśnych (13), stepowych (11). Najmniej zaproponowano rezerwatów wodnych (10) i krajobrazowych (6) (Ryc. 11). W zestawieniu z aktualnymi rezerwatami jest to znaczna różnica na korzyść rodzajów obejmujących siedliska nieleśne, szczególnie wodne, bagienne i łąkowe. Zestawiając łącznie proponowane i istniejące rezerваты możliwe byłoby utworzenie sieci bardziej zbalansowanej, obejmującej w miarę reprezentatywnie wszystkie rodzaje rezerwatów przewidziane przez prawo. Oczywiście na udział poszczególnych rodzajów ma wpływ rozpowszechnienie środowisk, siedlisk i gatunków na terenie województwa małopolskiego, które jest wybitnie zdominowane przez tereny górskie i leśne (nie uwzględniając terenów upraw rolnych i zurbanizowanych).

Pod względem głównego typu ekosystemu jako celu ochrony proponowane rezerваты najliczniej reprezentowane są w przypadku wód rzek i ich dolin, potoków i źródeł (14 propozycji), łąk, pastwisk, muraw i zarośli kserotermicznych (14), torfowisk wysokich (12), lasów górskich i podgórskich (10), skał osadowych (8), lasów wyżynnych (5), jezior mezotroficznycych i eutroficznycych (4), torfowisk niskich (4), borów górskich i podgórskich (4), skał magmowych (3) oraz pojedyncze: lasów nizinnych, lasów mieszanych górskich i podgórskich, podziemnych pochodzenia naturalnego, różnych ekosystemów lasów i torfowisk, różnych ekosystemów lasów i wód, różnych ekosystemów wodnych i nieleśnych oraz torfowisk przejściowych. Także w przypadku ekosystemów zaproponowane rezerваты bardziej różnorodnie chroniłyby siedliska nieleśne, głównie wodne, mokradłowe oraz murawowe.

Biorąc pod uwagę główny przedmiot ochrony najwięcej zaproponowano rezerwatów fitocenotycznych – zbiorowisk nieleśnych (32), następnie biocenotycznych i fizjocenotycznych – biocenozy naturalnych i półnaturalnych (17), fitocenotycznych – zbiorowisk leśnych (15), geologicznycych i glebowycych – form tektonicznycych i erozyjnycych (10), faunistycznycych – ptaków (6), faunistycznycych – bezkręgowców (5), krajobrazów – krajobrazów antropogenicznycych (4), faunistycznycych – ssaków (2), krajobrazów – krajobrazów naturalnych (2) oraz po 1: faunistyczny – ryb, florystyczny – krzewów i drzew, florystyczny – roślin zarodnikowycych, grzybów – grzybów kapeluszowycych oraz geologiczny i glebowy – skał, minerałów, osadów, gleb i wydm. Obiekty ochrony w proponowanycych rezerwatach różnią się istotnie od tych w istniejącycych. Ponownie proponowane rezerваты bardziej reprezentatywnie obejmują ochroną środowiska nieleśne, szczególnie wodne, podmokłe i łąkowe, a także populacje zwierząt i grzybów.

Zestawiając typy rezerwatów istniejących i proponowanych zarówno według przedmiotu ochrony, jak i ekosystemu, możliwa byłaby znacznie bardziej reprezentatywna ochrona przyrody ożywionej i nieożywionej, co spełniłoby przesłanki postawione jako cel akcji Klubu Przyrodników, ale także lepiej dopełniłoby potrzeby ochrony przyrody w województwie małopolskim.

Ryc. 11. Rodzaje proponowanych rezerwatów przyrody województwa małopolskiego

10. WADY I LUKI OPRACOWANIA

10.1. Niewystarczające informacje

Najważniejsze problemy w wyznaczeniu proponowanych rezerwatów oraz w rzetelnym i kompleksowym opisanu ich walorów przyrodniczych wynikały z ograniczonego dostępu do niezbędnych informacji, takich jak brak lub niepełna dokumentacja opisująca elementy przyrody nieożywionej, siedliska/zbiorowiska roślinne i/lub taksony roślin, grzybów i zwierząt dla danego obiektu. Jedynie stosunkowo niewielka część wybranych obiektów posiadała pełną dokumentację przyrodniczą (głównie te, dla których już wykonano projekty rezerwatów), chociaż nie zawsze była to dokumentacja aktualna (w przypadku projektów dawnych, które nie doczekały się wykorzystania przy tworzeniu form ochrony przyrody). Część z obszarów posiada stosunkowo dobrą dokumentację, ale dotyczy ona tylko niektórych walorów przyrodniczych: form geologicznych, siedlisk/zbiorowisk, roślin, grzybów lub zwierząt. Stąd w opisach większości propozycji rezerwatowych brakuje odniesień do elementów, dla których brakowało informacji. Jest to jednocześnie wskazówka jakiego typu inwentaryzacje są potrzebne do przygotowania pełnej dokumentacji do projektów rezerwatów.

Dla części obiektów brakowało informacji o rodzajach zbiorowisk roślinnych w ujęciu fitosocjologicznym. Z tego powodu w opisach zdarzają się informacje odnoszące się ogólnie do pewnego typu zbiorowiska bez podania naukowej nazwy zbiorowiska (analogicznie kody siedlisk Natura 2000 podawano jedynie, gdy ich klasyfikacja była pewna). Podobnie w części obiektów zasygnalizowano obecność bogatych zespołów niektórych organizmów, które jednak wymagają głębszego zbadania dla poznania występowania konkretnych taksonów.

10.2. Brak propozycji rezerwatów kulturowych

Dużym mankamentem proponowanej listy rezerwatów jest brak na niej obiektów kulturowych, dla których możliwe jest tworzenie rezerwatów. Wynika to z kilku przyczyn. Przede wszystkim nie wpłynęły żadne propozycje dotyczące rezerwatów mających chronić elementy kulturowe. Takie propozycje znalazły się wśród dawnych propozycji rezerwatów, ale w trakcie weryfikacji uznano, iż obiekty te nie kwalifikują się do proponowania ich jako rezerwaty kulturowe, co jednak nie przekreśla możliwości ich ochrony np. jako zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. Dodatkowo zespół autorski skoncentrował wysiłki na przygotowaniu listy proponowanych rezerwatów, uwzględniając ich znaczenie dla ochrony przyrody żywej bądź nieożywionej, natomiast obiekty kulturowe celowo nie ujęto w tym opracowaniu. Ocena zasadności ochrony takich obiektów wykraczała poza doświadczenie zawodowe zespołu autorskiego i wymagałaby włączenia specjalistów z dyscyplin takich jak archeologia, histo-

ria czy architektura. Na terenie województwa małopolskiego znajduje się dużo obiektów, które możliwe byłyby do ochrony w rezerwach kulturowych (np. ruiny zamków i warowni, fortyfikacje polowe, grodziska, kurhany, stanowiska archeologiczne czy pozostałości historycznej działalności człowieka – np. górniczej).

10.3. Orientacyjne granice i brak otulin

Zaproponowane granice i powierzchnie rezerwatów należy traktować jako orientacyjne, wymagające weryfikacji w terenie. W większości przypadków granice starano się wytyczać po granicach działek ewidencyjnych lub granicach wydzieleń leśnych, ale w niektórych przypadkach granice wytyczono według rozmieszczenia typów siedlisk. W części obszarów zdecydowano się na zawężenie granic w stosunku do pierwotnych propozycji, eliminując z zakresu proponowanych rezerwatów tereny niemające wartości przyrodniczej lub o wysokiej konfliktowości. Zrezygnowano z proponowania granic i powierzchni otulin, uznając że takie decyzje powinny być podejmowane na etapie tworzenia projektów lub planów ochrony.

10.4. Rodzaje i typy rezerwatów

Rodzaje i typy zaproponowano dla każdego obszaru na podstawie propozycji nadesłanych przez osoby proponujące rezerwat lub w oparciu o analizę obiektów priorytetowych do ochrony w danym rezerwacie. Klasyfikacja ta jest orientacyjna i powinna być zrewidowana na etapie przygotowania projektów, szczególnie, że dany rezerwat można przypisać do różnych rodzajów i typów w zależności od wyboru celów ochrony.

10.5. Forma ochrony

Dla każdego proponowanego rezerwatu zaproponowano dominującą formę ochrony (ściska, czynna, krajobrazowa), ale nie sprecyzowano, czy powinna dotyczyć całości czy części obiektu. Takie decyzje powinny być podejmowane na etapie tworzenia projektów lub planów ochrony.

10.6. Przeoczone obiekty

Autorzy opracowania zdają sobie sprawę, że na terenie województwa małopolskiego znajduje się z pewnością więcej obiektów mogących spełniać kryteria rezerwatu przyrody. Jednakże ograniczeniem w wyszukiwaniu takich obiektów była dostępność informacji. Większość z dawnych propozycji lub aktualnych propozycji znajdujących się w ogólnowojevodzkich opracowaniach, planach urządzania lasów lub planach zagospodarowania przestrzennego została zweryfikowana i w znacznym stopniu uwzględniona. Natomiast włączenie innych propozycji zależne było od zaangażowania przyrodników i woli w podzieleniu się informacjami o obiektach. Stosunkowo słaby odzew na akcję Klubu Przy-

rodników w województwie małopolskim mógł przełożyć się na pominięcie obiektów zasługujących na uwzględnienie w tym opracowaniu. Autorzy dołożyli wszelkich starań, aby rozpropagować ideę zebrania propozycji rezerwatów w województwie, korzystając przy tym zarówno ze stron internetowych, jak i mediów Klubu Przyrodników oraz innych organizacji, poprzez indywidualne kontakty z przyrodnikami i naukowcami, informowanie rad naukowych instytutów naukowych, spotkania z Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska w Krakowie i Regionalną Radą Ochrony Przyrody w Krakowie, Regionalną Dyрекcją Lasów Państwowych w Krakowie i Katowicach. Część z tych działań przyczyniła się do zwiększenia liczby proponowanych obiektów, ale nadal pozostaje niedosyt.

11. PERSPEKTYWY

Zaproponowana lista rezerwatów z pewnością jest niepełna i w województwie małopolskim istnieją obiekty, których elementy przyrody nieożywionej lub ożywionej wymagają objęcia ochroną. Planowane jest aktualizowanie listy proponowanych rezerwatów i uzupełnianie informacji przyrodniczych dla opisanych obiektów oraz tych odrzuconych w niniejszym opracowaniu. Jeżeli będzie to możliwe, aktualizacje takie będą prowadzone na bieżąco w ramach akcji Klubu Przyrodników „Rezerваты przyrody – czas na comeback!”.

Gromadzenie informacji o obiektach spełniających kryteria predestynujące do objęcia ochroną jest szczególnie istotne w aktualnych czasach, gdy postępujący kryzys bioróżnorodności jest potęgowany utratą siedlisk i zmianami klimatycznymi, o czym pisaliśmy we wstępie. Staje się to szczególnie pilne z uwagi na zmiany legislacyjne w Unii Europejskiej (Zielony Ład), które zakładają objęcie ochroną ścisłą 10% powierzchni lądów i mórz, przy ogólnym zwiększeniu udziału terenów chronionych do 30%. Jakkolwiek potoczą się losy tych nowych unijnych przepisów, to na poziomie regionalnym, w województwie, istnieje potrzeba uzupełnienia sieci najwyższych form ochrony przyrody. Istnieją propozycje utworzenia nowych parków narodowych – w województwie małopolskim dotyczy to np. Orawskiego Parku Narodowego, chroniącego unikalne siedliska torfowiskowe (Klub 2023). Dodatkowo proponowane są poszerzenia istniejących parków narodowych, od niewielkich fragmentów w otoczeniu Ojcowskiego, Tatrzańskiego i Gorczańskiego Parku Narodowego, po znaczne poszerzenie Babiogórskiego (o Pasma Policy i przyległe masywy górskie), Pienińskiego (o Małe Pieniny) i Magurskiego Parku Narodowego (o okolice Radocyny i Wołowca) (Klub 2023). Propozycje te nie wydają się wystarczające i nie uwzględniają niektórych wcześniejszych planów (np. poszerzenia Gorczańskiego Parku Narodowego o masywy Gorca i Mogielicy czy Pasma Lubania). Z kolei uzupełnienie Pienińskiego Parku Narodowego mogłoby dotyczyć także Pienin Spiskich, a postulowany Jurajski Park Narodowy mógłby obejmować także niektóre fragmenty województwa małopolskiego. Parki narodowe są jednak trudne do powoływania w aktualnej sytuacji prawnej w Polsce. Trudności te na szczęście nie dotyczą rezerwatów przyrody, które mogą obejmować ochroną także znaczne obszary (niektóre rezerваты w kraju są większe niż najmniejsze parki narodowe).

Inicjatywy oddolne, takie jak akcja Klubu Przyrodników, mogą spełniać istotną rolę w planowaniu ochrony przyrody w Polsce. Jednak to na Ministerstwie Klimatu i Środowiska oraz podległym temu resortowi Generalnej i Regionalnym Dyrekcjom Ochrony Środowiska spoczywa obowiązek ustawowy pieczy nad krajowym systemem ochrony przyrody. W województwie małopolskim urzędem odpowiedzialnym za planowanie i realizowanie ochrony przyrody jest Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Krakowie.

Mamy nadzieję, że niniejsze opracowanie posłuży Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie do uzupełnienia sieci małopolskich rezerwatów.

12. PODSUMOWANIE

Sześć parków narodowych i osiemdziesiąt sześć rezerwatów przyrody to bogata sieć ochrony o najwyższym krajowym reżimie. Jednakże te dwie formy ochrony w województwie małopolskim zabezpieczają głównie siedliska i gatunki leśne oraz górskie. Znacznie słabiej chronione są murawy naskalne i kserotermiczne. Środowiska wodne i torfowiskowe są jak dotąd najslabiej uwzględnione w małopolskiej sieci parków narodowych i rezerwatów przyrody. Skutkuje to brakiem reprezentatywnego zabezpieczenia siedlisk i populacji, szczególnie nieleśnych, które są najbardziej zagrożone na skutek działalności człowieka i zmian klimatu. Kwerenda dostępnych informacji o obiektach posiadających istotne walory przyrodnicze w województwie małopolskim, w oparciu o literaturę, opracowania, plany zarządzania lasu i plany zagospodarowania przestrzennego, a przede wszystkim informacje udostępnione przez przyrodników pokazała, że na terenie województwa istnieje lub do niedawna istniało 168 obiektów cennych przyrodniczo. W co najmniej 100 z nich nadal istnieją rzadkie formy geologiczne, walory krajobrazowe, siedliska lub populacje roślin, grzybów i zwierząt kwalifikujące je jako potencjalne rezerваты przyrody. Krytyczny przegląd propozycji pozwolił na wybranie obiektów, które w istotny sposób uzupełniłyby ochronę środowisk nieleśnych, w tym zwłaszcza torfowiskowych, wodnych i murawowych, a także populacji rzadkich roślin, grzybów i zwierząt. Szczególnie brak tych ostatnich jest zauważalny w dotychczasowym systemie ochrony przyrody na terenie województwa małopolskiego.

Spośród wszystkich opisanych obiektów część wymaga wprowadzenia zabiegów ochrony czynnej celem odtworzenia odpowiedniego stanu siedlisk lub populacji chronionych organizmów. Z kolei inne są już chronione w sieci Natura 2000, ale jak pokazuje praktyka ta forma ochrony przyrody nie zawsze spełnia swoje zadania z uwagi na ograniczenia formalno-prawne, priorytetyzację ochrony tylko do wybranych elementów oraz konieczność kompromisu między ochroną przyrody a użytkowaniem terenu, z czego często to drugie przeważa.

Zrewidowanie walorów przyrodniczych poprzez wykonanie pełnej inwentaryzacji dla wybranych obiektów i opracowanie projektów rezerwatów powinno stać się priorytetem dla Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie na równi z opracowywaniem i realizowaniem aktualnych planów ochrony i planów zadań ochronnych dla istniejących form ochrony przyrody. Coroczne typowanie co najmniej kilku miejsc do tego typu działań powinno w perspektywie dekady lub dwóch pozwolić na stopniowe uzupełnienie sieci rezerwatów przyrody w województwie małopolskim. Jeżeli nie wszystkie, to przynajmniej połowa z nich powinna być włączona do ochrony rezerwatowej w perspektywie dekady. Dla wielu obiektów jednak taka perspektywa czasowa może okazać się zbyt odległą i może dojść do nieodwracalnej ich degradacji. Nie jest to obawa bezpodstawna, ponieważ 31 obiektów proponowanych ćwierć

wieku temu (na przełomie XX i XXI w.) zostało zdegradowanych lub utraciło znaczną część walorów przyrodniczych, których odtworzenie byłoby teraz problematyczne i kosztochłonne lub wręcz niemożliwe. Dotyczy to przede wszystkim obiektów wodnych i podmokłych, takich jak starorzecza, torfowiska i mokradła, a także doliny rzeczne (które jednak mają duże zdolności samoistnej regeneracji, szczególnie w terenach górskich). Także liczne fragmenty małopolskich muraw kserotermicznych, naskalnych i napiaskowych uległy w ostatnich latach sukcesji leśnej lub zostały celowo zalesione albo zagospodarowane w inny sposób. Degradacja zbiorowisk roślinnych i populacji rzadkich gatunków nie ominęła także lasów. Z powyższych powodów zaproponowane obiekty powinny być ujęte w planach zagospodarowania przestrzennego (niektóre są już uwzględnione), planach urządzania lasu (niektóre już są ujęte w aktualnych planach) oraz w planach gospodarowania wodami (w nich potrzeby ochrony przyrody są marginalizowane – z wyjątkiem renaturalizacji wybranych cieków). Ujęcie tych cennych obszarów w wymienionych wyżej planach pozwoli na ograniczenie ich degradacji do czasu rozważenia włączenia do sieci rezerwatów przyrody w województwie małopolskim. Zaniechanie pewnych działań (wycinanie starodrzewów, meliorowanie mokradeł, regulacja rzek, zalesianie muraw) czy wprowadzenie aktywnego gospodarowania w środowiskach tego wymagających (odkrzacanie muraw i torfowisk, ograniczony wypas na murawach i wilgotnych łąkach, odtwarzanie retencji na mokradłach, starorzeczach i w lasach) powinno stać się priorytetem ochrony przyrody w województwie. Byłoby to zgodne z zasadą przezorności. Utracić siedliska i populacje jest łatwo, ale odtworzyć trudno – a w praktyce jest to często nawet niemożliwe.

13. PODZIĘKOWANIA

Na wstępie dziękujemy redaktorom serii, w ramach której wydawana jest niniejsza książka: Andrzejowi Jermaczkowi – za motywowanie i wsparcie w pierwszych latach zbierania i weryfikowania zgłoszeń oraz Pawłowi Pawlaczykowi – za krytyczne uwagi, dzięki którym książka zyskała na wartości.

Serdeczne podziękowania składamy recenzentom prof. dr. hab. Jerzemu Szwagrzykowi i dr. hab. prof. PAN Piotrowi Profusowi za cenne uwagi, które pozwoliły na znaczące podniesienie jakości niniejszej publikacji.

Szczególne podziękowania składamy dr. hab. inż. Janowi Urbanowi, który wykonał krytyczną ocenę propozycji większości rezerwatów przyrody nieożywionej oraz uzupełnił opisy walorów geologicznych w innych obiektach.

Część z propozycji rezerwatów przyrody nieożywionej została zweryfikowana i uzupełniona przez dr. inż. Piotra Dmytrowskiego, prof. dr hab. inż. Alicję Kicińską, dr. hab. inż. Włodzimierza Margielewskiego oraz dr hab. inż. Lucynę Rajchel, za co składamy podziękowania.

Podziękowania składamy Robertowi Stańko za weryfikację terenową, merytoryczne rady i uzupełnienie opisów obiektów torfowiskowych w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej, Wojciechowi J. Gubale za weryfikację chiropterologiczną, dr. Mariuszowi Wierzgoniowi za weryfikację briologiczną, Maksymilianowi Syratt za wykonanie kwerendy w planach zagospodarowania przestrzennego małopolskich jednostek terytorialnych.

Dziękujemy osobom, które udostępniły swoje dane lub przygotowały karty opisu proponowanych rezerwatów. Byli to: Jakub Baran, Tomasz Baziak, Jolanta Błaszczyk, Rafał Bobrek, Magdalena Bregin, Stanisław Garlicki, Leszek Kobak, Ryszard Kulik, Marian Łuszczak, Leon Machura, Szymon Mazgaj, Agnieszka Michalik, Michał Molicki, Agnieszka Nickel, Anna Ociepa, Jerzy Parusel, Aleksandra Pepkowska-Król, Krzysztof Piątek, Marcin Piątek, Piotr Skucha, Robert Stańko, Adam Stebel, Kamil Sułkowski, Maksymilian Syratt, Arkadiusz Szymura, Marcin Śliwka, Anna Treit, Kazimierz Walasz, Damian Wiehle, Mariusz Wierzgoń, Łukasz Wilk, Tomasz Wilk, Tomasz Wójcik, Robert Zelek, Jan Zieliński.

Podziękowania należą się również Ogólnopolskiemu Towarzystwu Ochrony Ptaków i Fundacji Dziedzictwo Przyrodnicze za współpracę przy typowaniu i udostępnianiu danych dla wybranych propozycji rezerwatów.

Dziękujemy również osobom i instytucjom, które udostępniły zdjęcia do niniejszej publikacji, dzięki nim Czytelnicy mogą nie tylko przeczytać o tym, jak cenne siedliska i gatunki znajdują się na terenie Małopolski, ale również je zobaczyć. Poniżej przedstawiamy autorów zdjęć: Katarzyna Bajorek-Zydroń, Jakub Baran, Tomasz Baziak, Biblioteka Narodowa, Kamila Binkiewicz, Rafał Bobrek, Maciej Bonk, Dariusz Czernek, Ireneusz Dańko, Magdalena Frączek, Stanisław Garlicki, Błażej Gierczyk, Paweł Głowacki, Wojciech J. Gubała, Krzysztof Kapała, Piotr Łaś, Rafał Stachurski Kopalnia Soli "Wieliczka", Krzysztof Kron, Kinga Kurlit-Heller, Paweł Kauzał, Stanisław Kucharzyk, Damian Kuzdak, Mateusz Ledwoń, Teodor Lepak, Piotr Łaś, Anna Marchewka,

Szymon Mazgaj, Agnieszka Michalik, Łukasz Misiuna, Agnieszka Nickel, Anna Ociepa, Tomasz Olbrycht, Olga Orman, Pałac w Nawojowej sp. z o.o., Jerzy Parusel, Aleksandra Pępowska-Król, Krzysztof Pierzgalski, Agata Piestrzyńska-Kajtoch, Wojciech Pietrzyk, Piotr Skucha, Kamil Sułkowski, Marian Szewczyk, Magdalena Szymańska, Zbigniew Szyndlar, Andrzej Śliwiński, Anna Treit, Kazimierz Walasz, Damian Wiehle, Łukasz Wilk, Tomasz Wilk, Tomasz Wójcik, Jakub Wyka, Jan Zieliński.

14. LITERATURA I ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- ALEXANDROWICZ S.W., ALEXANDROWICZ Z. 2006. Rocky edge and malacocoenoses of the Żurawica Ridge (Polish Western Carpathians). *Ekologia* (Bratislava) 25(2): 151–165.
- ALEXANDROWICZ W.P. 2019. Terrestrial snails in flood deposits of the Beskid Mały range (Carpathians, southern Poland). *Folia Malacologica* 27(4): 293–306.
- ALEXANDROWICZ Z. (red.). 1996. Geochrona Beskidu Sądeckiego i Kotliny Sądeckiej. *Studia Naturae* 42: 148.
- ALEXANDROWICZ Z. (red.). 1996. Geochrona Beskidu Sądeckiego i Kotliny Sądeckiej. *Studia Naturae* 42: 1–148.
- ALEXANDROWICZ Z. 1962. Piaski i formy wydymowe Pustyni Błędowskiej. *Ochrona Przyrody* 28: 227–253.
- ALEXANDROWICZ Z. 1978. Skałki piaskowcowe zachodnich Karpat fliszowych. *Prace Geologiczne Komisji Nauk Geologicznych PAN Oddz. w Krakowie* 113: 1–87.
- ALEXANDROWICZ Z. 2000. B. Podhale i pieniński pas skałkowy – chronione obiekty i obszary. [W:] Alexandrowicz Z., Poprawa D. (red.). *Ochrona georóżnorodności w polskich Karpatach*. Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa: 29–38.
- ALEXANDROWICZ Z. 2006. Framework of European geosites in Poland. *Nature Conservation* 62: 63–87.
- ALEXANDROWICZ Z. 2014. Kamienie Brodzińskiego na Pogórze Wiśnickim – problem zagrożenia karpaccich skałek piaskowcowych działalnością wspinaczkową. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 70(1): 3–18.
- ALEXANDROWICZ Z., ALEXANDROWICZ W.P., BUCZEK K. 2019. Conservation of the Natura 2000 areas in the context of environmental changes in past and present: a case from the Polish Carpathians geohéritage. *Geohéritage* 11: 517–529.
- ALEXANDROWICZ Z., MARGIELEWSKI W. 2000. Beskid Średni i Beskid Makowski. Chronione obszary i obiekty. [W:] Alexandrowicz Z., Poprawa D. (red.). *Ochrona georóżnorodności w polskich Karpatach*. Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa: 44–47.
- ALEXANDROWICZ Z., RAJCHEL J., RAJCHEL L. 1998. Projekt ochrony mofety CO₂ w Złociem im. Prof. Henryka Świdzińskiego. *WOŚNiL Urzędu Wojewódzkiego w Nowym Sączu* (maszynopis).
- AMIROWICZ A. 2012. Brzanka *Barbus meridionalis*. [W:] Makomaska-Juchiewicz M., Baran P. (red.). *Monitoring gatunków zwierząt. Przewodnik metodyczny. Część III. GIOŚ*, Warszawa, s. 160–170.
- AUGUSTYN L. 2006. Ichtiofauna dorzecza Dunajca na początku XXI w. *Wyd. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Sączu*.
- BACLER B. 2001. Flora naczyniowa projektowanego obszaru chronionego krajobrazu „Dolina Sztoly”. *Arch. Ochr. Środ.* 27(3): 137–149. [floryst. + sozol.]
- BACLER B., STEBEL A. 1998. Mszar nastroszony *Paludella squarrosa* na Wyżynie Śląskiej. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 54(5): 84–88.
- BARAN J. 2015. Widlak jałowcowaty *Lycopodium annotinum* i podrzeń żebrowiec *Blechnum spicant* w Ojcowskim Parku Narodowym. *Prądnik, Prace Muzeum im. Szafera* 25.
- BARC A., FOJCIK B., BRZUSTEWICZ M. 2007. Nowe stanowisko *Hookeria lucens* (Musci, Hookeriaceae) w Beskidzie Małym (Karpaty Zachodnie). *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 14(2): 399–401
- BARTUŚ T., KUŚ T. 2010. Szlachtowski obszar eksploatacji kruszców jako element projektowanego geoparku „Pieniny”. *Geoturystyka* 2: 35–58.
- BARYŁA J. 2020. Jaskinia w Dziurowej Skale. Baza internetowa Jaskinie Polski. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB. <https://jaskiniepolski.pgi.gov.pl/Details/Information/421>
- BARYŁA J., KUTA E. 2001. *Viola uliginosa* Besser. Fiołek bagienny. [W:] Kaźmierczakowa R., Zarzycki K. (red.). *Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe*. Instytut Botaniki im. W. Szafera, Instytut Ochrony Przyrody, Polska Akademia Nauk, Kraków, s. 245–247.
- BARYŁA J., SZELEREWICZ M. 2013. Jaskinia na Wrzósach Północna. Baza internetowa Jaskinie Polski. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB. <https://jaskiniepolski.pgi.gov.pl/Details/Information/2409> [dostęp: 2024-01-18].
- BAŚCIK M., DMYTROWSKI P. 2014. Źródła w Jurajskich Parkach Krajobrazowych Województwa Małopolskiego. ZPKWM, Kraków.
- BĄBA W. 2014. Plan ochrony zbiorowisk nieleśnych Ojcowskiego Parku Narodowego i obszaru Natura 2000 „Dolina Prądnika PLH120004” na potrzeby planu ochrony Ojcowskiego Parku Narodowego.
- BEBLO W., WIK A. S. (red.). 1995. *Rezerwaty Przyrody województwa katowickiego*. Wydawnictwo Planta.
- BEDNORZ L. 2007. The wild service tree *Sorbus torminalis* (L.) Crantz in plant communities of Poland. *Dendrobiology* (57): 49–54.
- BEDNORZ Z., BODZIARCZYK J., SZWAGRZYK J. 1996. Kompleksowy program rozwoju zieleni miejskiej dla Krakowa. Część II. Wydział Strategii Rozwoju Miasta Urzędu Miasta Krakowa.
- BERNACKI L. 1998a. Materiały do atlasu rozmieszczenia oraz stanu zasobów roślin chronionych i zagrożonych rejonu górnośląskiego – PRESS. Część 2. *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó (Orchidaceae). *Acta Biologica Silesiana* 33(50): 86–94.

- BERNACKI L. 1998b. Materiały do atlasu rozmieszczenia oraz stanu zasobów roślin chronionych i zagrożonych rejonu górnośląskiego – PRESS. Część 3. *Dactylorhiza majalis* (Rchb.) P.F. Hunt et Summerh. (Orchidaceae). Acta Biologica Silesiana 33(50): 95–112.
- BINKIEWICZ B. 2009. Interesujące gatunki roślin naczyniowych rezerwatu “Biała Góra” i jego okolic na Wyżynie Miechowskiej. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 65(2): 133–140.
- BINKIEWICZ B. 2010. Notatki florystyczne z Cybowej Góry koło Słaboszowa. Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica 17(2): 397–399.
- BINKIEWICZ B. 2011. Interesujące gatunki roślin naczyniowych doliny Uniejówki na Wyżynie Miechowskiej. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 67(2): 155–160.
- BINKIEWICZ B., BINKIEWICZ K. 2011. Interesujące rośliny naczyniowe muraw kserotermicznych w Boczkwicach na Wyżynie Miechowskiej. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 67(5): 433–440.
- BINKIEWICZ B., BINKIEWICZ K. 2012. Nowe stanowisko jaskra skalnego *Ranunculus oreophilus* na Wyżynie Miechowskiej. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 68 (6): 481–488.
- BIRKENMAJER K. 1977. Jurassic and Cretaceous lithostratigraphic units of the Pieniny Klippen Belt, Carpathians. Poland. Stud. Geol. Pol. 45: 1–159.
- BIRKENMAJER K. 1979. Przewodnik geologiczny po pienińskim pasie skałkowym. Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa, s. 236.
- BIRKENMAJER K. 1986. Zarys ewolucji geologicznej pienińskiego pasa skałkowego. Przegląd Geologiczny 6: 293–304.
- BIRKENMAJER K., DELITALA M.C., NICOLETTI M., PETRUCIANI C. 1987. K-Ar dating of andesite intrusions (Miocene), Pieniny Klippen Belt, Carpathians. Bull. Pol. Acad. Sci., Earth Sci. 35(1): 11–19.
- BLAROWSKI A. 1997. Przyroda województwa bielskiego: stan poznania, zagrożenia i ochrona. Clograf Press, Poznań.
- BŁONSKA A. 2010. Siedliska antropogeniczne na Wyżynie Śląskiej jako miejsca występowania rzadkich i zagrożonych gatunków torfowiskowych klasy Scheuchzerio-Caricetea nigrae (North. 1937) R. Tx. 1937. Woda – Środowisko – Obszary Wiejskie 10(1): 7–19.
- BŁOSZYK J., ROZWAŁKA R. 2008. Pajęczaki Ojcowskiego Parku Narodowego. [W:] Partyka J., Klasa A. (red.), Monografia Ojcowskiego Parku Narodowego, Przyroda.
- BOCHNAK A., BRUD S., GAWLIK A., GODLESKI P., WOROBIK G. 2004. Unique geological, paleobotanical and archaeological site in Witów near Brzesko Nowe (Southern Poland). Polish Geol. Inst., Special Papers 13: 125–130.
- BODZIARCZYK J. 2014. Cis pospolity *Taxus baccata* L. na terenie RDLP w Krakowie – aktualne rozmieszczenie i wielkość zasobów. [W:] J. Banach, L. Jagoda, B. Mirek-Michalska, M. Pawelec. Ochrona cisa pospolitego i jego restytucja na terenie RDLP w Krakowie, s. 29–43.
- BODZIARCZYK J., ZATOR A. 2001. Nowe stanowiska *Phyllitis scolopendrium* (Polypodiaceae) w Beskidzie Niskim. Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica 8: 135–142.
- BOGDAN A. 2006. Rośliny rzadkie i chronione na Polanie Molkówka w Tatrach. Praca licencjacka. Uniwersytet Jagielloński w Krakowie (maszynopis).
- BOREK E. 1997a. Jaskinia Niedźwiedzia K.Bsd-02.28. [W:] Pulina M. (red.). Jaskinie polskich Karpat fliszowych, t. 2. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi, Warszawa, s. 145–148.
- BOREK E. 1997b. Jaskinia w Pękniętej Kopie K.Bsd-02.22. [W:] Pulina M. (red.). Jaskinie polskich Karpat fliszowych, t. 2. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi, Warszawa, s. 139–140.
- BOREK E. 1997c. Jaskinia Świętego Szczepana K. Bsd-02.23. [W:] Pulina M. (red.). Jaskinie polskich Karpat fliszowych, t. 2. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi, Warszawa, s. 140–141.
- BOREK E. 2015a. Jaskinia Niedźwiedzia. Baza internetowa Jaskinie Polski. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB. <https://jaskiniepolski.pgi.gov.pl/Details/Information/2946>
- BOREK E. 2015b. Jaskinia Świętego Szczepana. Baza internetowa Jaskinie Polski. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB. <https://jaskiniepolski.pgi.gov.pl/Details/Information/2935>
- BOREK E. 2015c. Jaskinia w Pękniętej Kopie. Baza internetowa Jaskinie Polski. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB. <https://jaskiniepolski.pgi.gov.pl/Details/Information/2925>
- BREGIN M., STAŃKO R., KIASZEWICZ K. 2011. Regionalny program ochrony torfowisk alkalicznych (7230) w województwie małopolskim. Klub Przyrodników, Świebodzin.
- BRONSKI S., CICHOCKI W. 2022. Rozmieszczenie i liczebność lęgowych ptaków wodno-blotnych w dolinie Białego i Czarnego Dunajca w latach 2015–2016. Ornis Polonica 63: 29–44.
- BRÓŻ E., PRZEMYSKI A. 1983 (1985). Nowe stanowiska rzadkich gatunków roślin naczyniowych lasów Wyżyny Środkowomałopolskiej. Fragmenta Floristica et Geobotanica 29(1): 19–30.
- BRUD S. 2004. Palaeogeography of the western Sandomierz Basin in Late Neogene and Early Quaternary times (Carpathian Foredeep, South Poland). Ann. Soc. Geol. Pol. 74(1): 63–93.
- BRUD S., WOROBIK G. 2003. Results of investigations on plant macroremains found in the Witów Series (Southern Poland). (English sum.). Przegląd Geologiczny 51(5): 392–401.
- BRZUSTEWICZ M. 2006. Antropogeniczne przekształcenia roślinności leśnej w Beskidzie Małym. Praca doktorska. Uniwersytet Śląski, Katowice (maszynopis).

- BRZUSTEWICZ M., BARĆ A. 2006. Distribution of the montane spruce forest on peat *Bazzanio-Piceetum* in the Beskid Mały Mts., its threats and protection. *Biodiversity Research and Conservation* 3/4: 300–303.
- BURTAN J. 1977. Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1:50 000, ark. 1016 Mszana Dolna. Wyd. Geologiczne, Warszawa.
- BURTAN J. 1978. Objaśnienia do Szczegółowej mapy geologicznej Polski 1:50 000, ark. 1016 Mszana Dolna. Wyd. Geologiczne, Warszawa.
- CABAŁA S. 1994. Ocena walorów przyrodniczych doliny rzeki Sztoly. Wydział Nauk o Ziemi, Uniwersytet Śląski (maszynopis).
- CHACHUŁA P. 2022a. Grzyby wielkoowocnikowe Lasów Kleszczowskich stwierdzone zimą i wiosną 2022 roku (maszynopis).
- CHACHUŁA P. 2022b. Grzyby wielkoowocnikowe Lasów Kleszczowskich. Raport w zakresie inwentaryzacji mykologicznej obszaru: oddziały nr 123, 124, 125 i 126, leśnictwo Zabierzów, nadleśnictwo Krzeszowice zlokalizowane w miejscowości Kleszczów (maszynopis).
- CHACHUŁA P., BODZIARCZYK J., KOZUBEK R., WIDLAK M., SIWY M. 2016. Grzyby wielkoowocnikowe występujące w lasach jodłowo-bukowych z udziałem cisa pospolitego *Taxus baccata* L. w Polskich Karpatach. *Roczniki Bieszczadzkie* 24: 53–85.
- CICHOCKI W., WAŻNA A., CICHOCKI J., RAJSKA-JURGIEL E., JASIŃSKI A., BOGDANOWICZ W. 2015. Polskie nazewnictwo ssaków świata. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa.
- CIERLIK G., MAKOMASKA-JUCHIEWICZ M., MRÓZ W., PERZANOWSKA J. 2013–2016. Dokumentacja planu zadań ochronnych obszaru Natura 1000 Torfowiska Orawsko-Nowotarskiej PLB120007 w ramach realizowanego przez RZGW Kraków projektu „Warunki zarządzania obszarem dorzecza i ochroną różnorodności biologicznej dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju obszarów cennych przyrodniczo na przykładzie zlewni Czarnej Orawy stanowiącej część transgranicznego dorzecza Dunaju”. Kraków (maszynopis).
- CIESZKOWSKI M., GOŁONKA J., ŚLĄCZKA A., WAŚKOWSKA A. 2010. Walory geologiczne melszyńskiego Wzgórza Zamkowego i jego otoczenia (Karpaty Zewnętrzne). [W:] Rachel J. (red.). Jubileusz Katedry Geologii Ogólnej, Ochrony Środowiska i Geoturystyki Akademii Górniczo-Hutniczej 19202010. Wydawnictwa AGH, Kraków, s. 109–120.
- CIEŚLIŃSKI S., CZYŻEWSKA K., FABISZEWSKI J. 2006. Red List of the lichens in Poland. [W:] Mirek Z., Zarzycki K., Wojewoda W., Szląg Z. (red.). Red list of plants and fungi in Poland. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, s. 71–89.
- CZEPIEL M. 2016. Góra Wżar w Kluszkowcach – walory turystyczne i naukowe. Praca licencjacka. Wydział Geografii i Geologii, Instytut Nauk Geologicznych, Uniwersytet Jagielloński, Kraków (maszynopis).
- CZUBIŃSKI Z. 1965. Parki narodowe i rezerwaty przyrody w Polsce. In: Szafer W. (red.). Ochrona przyrody i jej zasobów. Zakład Ochrony Przyrody PAN, Kraków, s. 861–869.
- CZYŁOK A. 1997. Pionierskie zbiorowiska ze skrzypem pstrym *Equisetum variegatum* Schleich w wyrobiskach po eksploatacji piasku. [W:] Wika S. (red.). Roślinność obszarów piaszczystych. Wydział Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego, Katowice-Tychy, s. 61–66.
- CZYŁOK A., NIEWDANA J., TYC A. 2006. Kraina Białej Przemysy. Przyroda i Człowiek, Olkusz.
- CZYŁOK A., RAHMONOV O. 2005. Koncepcja czynnej ochrony walorów przyrodniczych Pustyni Błędowskiej. [W:] Szczypek T. (red.). Środowisko przyrodnicze wobec zagrożeń antropogenicznych. WNoZ UŚ, Sosnowiec.
- Dane z monitoringu ciętrzewia w obszarze Torfowiska Orawsko-Nowotarskie prowadzonego przez Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków i Uniwersytet Rolniczy w Krakowie w latach 2014–2022.
- DĄBROWSKA L. 1972. Oblaszki – projektowany rezerwat przyrody w Puszczy Dulowskiej. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 28(3): 28–36.
- DENISIUK Z. (red.) 1993. Program rezerwatowej ochrony przyrody i krajobrazu polskich Karpat na tle aktualnej sieci obszarów chronionych. *Studia Naturae* 39: 1–101.
- DENISIUK Z. (red.). 1990. Ochrona rezerwatowa w Polsce. Stan aktualny i kierunki rozwoju. *Studia Naturae* A 35.
- DENISIUK Z. 1987. O ochronę nadwiślańskich łąk w Krakowie. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 43(2): 22–31.
- DENISIUK Z. 2001. Ochrona przyrody w Polsce na przełomie wieków – tradycja, sukcesy, rozczarowania. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 57(1): 5–30.
- DENISIUK Z., JAGIEŁO Z., KALEMBA A., KRYNICKA A., KRYNICKI R. 1990. Projekt wielkoobszarowego rezerwatu leśnego „Jaworzyna”. Maszynopis w Zarządzie Popradzkiego Parku Krajobrazowego, Stary Sącz.
- DENISIUK Z., PIOTEREK G. 1990. Potrzeby ochrony torfowisk wysokich na Orawie. [W:] Środowisko przyrodnicze i kultura Podhala. Stan obecny i możliwości rozwoju. Oprac. Zbiorowe. AGH, Kraków s. 216–224.
- DENISIUK Z., TOBOLSKI K. 1994. Stanowisko w sprawie ochrony torfowisk wysokich i krajobrazu Kotliny Orawsko-Nowotarskiej, przyjęte przez Komisję Parków Narodowych i Rezerwatów oraz Komisję Ochrony Obszarów Torfowiskowo-Wodnych PROP na wyjazdowym posiedzeniu w Zakopanem w dniu 14 czerwca 1994 r. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 51(3): 72–80.

- DLUGOSZ J. 2015. Adam Stadnicki – Wspomnienia. (Wybór i opracowanie Józef Długosz, red. Feliks Kiryk). Biblioteka Rocznika Sądeckiego, Nowy Sącz.
- DOBOSZ R. 2004. *Myrmeleon (Mortier) bore* (Tjeder, 1941). [W:] Głowaciński Z., Nowacki J. (red.). Polska Czerwona Księga Zwierząt – Bezkręgowce. Instytut Ochrony Przyrody PAN. <https://www.iop.krakow.pl/pckz/opis7312.html?id=35&je=pl> [dostęp 2024-01-29].
- DRUŻKOWSKI M., DUBIEL E. 1994. Zbiorowiska roślinne projektowanego rezerwatu przyrody „Dolina potoku Rudno”. Ochrona Przyrody 51: 81–105.
- DUBIEL E. 1996. Łąki Krakowa. Część I. Klasa *Molinio-Arrhenatherethea*. Studia Ośr. Dok. Fizjogr. PAN, 24: 145–171.
- DUBIEL E., GAWROŃSKI S. 1998. Osobliwości szaty roślinnej miasta i gminy Chrzanów. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 54(1): 5–15.
- DUBIEL E., GAWROŃSKI S., GRZEGORZEK P. 2000. Atlas roślin chronionych, rzadkich i ginących gminy Chrzanów. Urząd Miasta Chrzanów, Chrzanów.
- DUBIEL E., SZWAGRZYK J. (red.). 2008. Atlas roślinności rzeczywistej Krakowa. Urząd Miasta Krakowa, Wydział Kształtowania Środowiska, Kraków.
- DUDA N. (red.). 2012. Raport o oddziaływaniu na środowisko przedsięwzięcia pn. „Eksploatacja odkrywkowa złoża kruszywa naturalnego Jadowniki Mokre w obszarze górniczym Jadowniki Mokre II”. GEOS, Tarnów (maszynopis).
- DUDZIAK J. 1956. W sprawie rezerwatu na Pustyni Błędownskiej. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 2: 13–19.
- DUDZIAK J. 1958. W dwudziestolecie utworzenia rezerwatu skalnego „Kamienie Brodzińskiego”. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 14 (5): 34–35.
- DUDZIAK J. 1962. Skalki piaskowcowe na Żurawnicy w Beskidzie Małym. Wszechświat 4: 97–99.
- DUMNICKA E., JELONEK M., KLICH M., KWADRANS J., WOJTAL A.Z., ŻUREK R. 2006. Ichtiofauna i status ekologiczny wód Wisły, Raby, Dunajca i Wisłoki. Zakład Badań Ekologicznych, Kraków.
- ELLIS L.T., AGCAGIL E., KIRMACI M., ALEFFI M., BAKALIN V.A., BEDNAREK-OCHYRA H., CYKOWSKA-MARZENCKA B., STRYJAK-BOGACKA M., BOJACA G.F.P., FANTACELLE L.B., ARAÚJO C.A.T., MACIEL-SILVA A.S., BRUNO SILVA J., CALLEJA J.A., CANO M.J., CASTILLO DIAZ J., GABRIEL R., DIAS DOS SANTOS N., ENROTH J., ERZBERGER P., GARILLETI R., HÁJEK M., HEDENÁŠ L., HERAS P., INFANTE M., KIEBACHER T., KOCZUR A., KRAWCZYK R., KUČERA J., LÉBOUVIER M., LÜTH M., MAZIMPAKA V., VIGALONDO B., LARA E., NAGY J., NÉMETH CS., KOVÁCS A., NOBIS M., WĘGRZYN M., WIETRZYK P., NORHAZRINA N., A. VANDERPOORTEN, NOWAK A., POPONESSI S., GIGANTE D., VENANZONI R., PLAŠEK V., RANGEL GERMANO S., SCHÄFER-VERWIMP A., SÉRGIO C., CLARO D., GARCIA C.A., SHIRZADIAN S., AKHOONDI DARZIKOLAEI S., STEBEL A., SULEIMAN M., YONG K.-T., VIRCHENKO V.M., VONČINA G., YOON Y.-J., CHOI H.-G., KIM J.H. 2016. New National and Regional Bryophyte Records, 49. Journal of Bryology 38(4). DOI:10.1080/03736687.2016.1225777.
- ELLIS L.T., AH-PENG C., ARANDA S.C., BEDNAREK-OCHYRA H., BOROVICHEV E.A., CYKOWSKA-MARZENCKA B., DUARTE M.C., ENROTH J., ERZBERGER P., FEDOSOV V., FOJCIK B., GABRIEL R., COELHO M.C.M., HENRIQUES D.S.G., ILINA O.V., GIL-NOVOA J.E., MORALES-PUENTES M.E., GRADSTEIN S.R., GUPTA R., NATH V., ASTHANA A.K., KOCZUR A., LÉBOUVIER M., MESTERHÁZY A., MOGRO F., MEŽAKA A., NÉMETH CS., ORGAZ J.D., SAKAMOTO Y., PAIVA J., SALES F., PANDE N., SABOVLJEVIĆ M.S., PANTIVIĆ J., SABOVLJEVIĆ A.D., PÉREZ-HAASE A., PINHEIRO DA COSTA D., PLAŠEK V., SAWICKI J., SZCZECIŃSKA M., CHMIELEWSKI J., POTEMKIN A., SCHÄFER-VERWIMP A., SCHOFIELD W.B., SÉRGIO C., SIM-SIM M., SJÖGREN S., SPITALE D., STEBEL A., ŠTEFĀNUŤ S., SUÁREZ G.M., FLORES J.R., THOUVENOT L., VÁŇA J., YOON Y.-J., KIM J.H., ZUBEL R. 2015. New national and regional bryophyte records, 45. Journal of Bryology 37(4): 308–329.
- FABISZEWKI J., PIĘKOŚ-MIRKOWA H. 2014. Rozrzutka alpejska *Woodsia alpina* (Bolton) S. F. Gray. [W:] ZARZYCKI K., KAŹMIERCZAKOWA R., MIREK Z. Polska Czerwona Księga Roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. Instytut Ochrony Przyrody, Kraków.
- FAUSTMANN D. (red.). 2012. Obszary chronione w lasach Małopolski. Atlas-przewodnik. Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Krakowie, Wydawnictwo Kartograficzne „Compass”, Kraków.
- FIGARSKI T., KAJTOCH Ł. 2014. Wpływ wezbrań powodziowych oraz przekształceń hydrotechnicznych rzek na warunki występowania ptaków lęgowych podgórskich koryt rzecznych. Przegląd Przyrodniczy 25(4): 78–91.
- FIGARSKI T., KAJTOCH Ł. 2015. Alterations of riverine ecosystems adversely affect bird assemblages. Hydrobiologia 744: 287–296.
- FIGARSKI T., PIECHA W. 2014. Wstępne wyniki obserwacji przyrodniczych prowadzonych w Beskidzie Małym. Przyrodniczy Karpat. <http://sowy.bird-watching.pl/>
- FILKOWA B. 1987. Chronione gatunki roślin Niecki Nidziańskiej. Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej 15: 141–161.

- FLIS J., 1958. Formy terenu wywołane grawitacyjnymi ruchami mas skalnych na Sądecczyźnie. Roczniki Naukowo Dydaktyczne WSP Kraków, Geografia 8: 35-53.
- FOJCIK B. 2011. Mchy Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej w obliczu antropogenicznej przemiany szaty roślinnej. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- FRANCZAK P. 2016. Lisia Nora K.Bmk-01.02. [W:] Grodzicki J. (red.). Jaskinie polskich Karpat fliszowych, uzupełnienia II. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi, Warszawa, s. 73-74.
- FUNDACJA DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE 2017. Park Krajobrazowy „Beskidu Niskiego”. Dokumentacja projektowa. Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze, Przemysł (maszynopis).
- FUNDACJA PRZYRODA I CZŁOWIEK 2018. Dokumentacja planu zadań ochronnych obszaru Natura 2000 Polana Biały Potok PLH120026 w województwie małopolskim, na zlecenie RDOŚ w Krakowie (maszynopis).
- GAWŁOWSKA J. 1960. O utworzenie rezerwatu dla ochrony młka wiosennego w Sławicach Duchownych w powiecie miechowskim. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 16(2): 42-43.
- GLINIAK M. 2013. Ocena zagrożenia środowiska przyrodniczego i logistyki ruchu turystycznego w otulinie Tatrzańskiego Parku Narodowego na przykładzie Polany Molkówka. Logistyka 4.
- GŁOGOWSKA M. 2007. Walory edukacyjne odsłoneń geologicznych i obiektów górniczych w okolicy Trzebnicy. Praca doktorska. Arch. Wydziału Geol., Geof. i Ochr. Środowiska AGH, Kraków (maszynopis).
- GŁOWACIŃSKI Z., PROFUS P., POŁCZYŃSKA-KONIOR G. (red.). 2011. Atlas Płazów i Gadów Polski. Instytut Ochrony Przyrody PAN. <http://www.iop.krakow.pl/PłazyGady/3>
- GOSTYŃSKA M. 1961. Rozmieszczenie i ekologia kłokoczki południowej (*Staphylea pinnata* L.) w Polsce. Arboretum Kórnickie 6: 5-71.
- GOŚ M. i in. 2023. Przewodnik po rezerwach położonych na terenie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krakowie. Kraków.
- GÓRNY A. 2014. Januszkowa Szczelina. Baza internetowa Jaskinie Polski. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB. <https://jaskiniepolski.pgi.gov.pl/Details/Information/10040> [dostęp: 2024-01-19].
- GÓRSKI P. 2015. Inwentaryzacja drobnych ssaków na obszarze PLH120049 Cybowa Góra. Raport końcowy (maszynopis).
- GRZEGORZEK P. 2007. Przyrodnicza ścieżka dydaktyczna Pogorzycze – wzgórze Grodzisko Wielkie – Plaza Dolna. Urząd Miasta Chrzanów, Chrzanów.
- GRZEJDZIAK A. 2020. Studium warunków i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Trzebnia. SoftSystem S.C.
- GUBAŁA J., URBAN J. 1998. Jaskinia w Antolce N-1. [W:] Gubała J., Kasza A., Urban J. Jaskinie Niecki Niedziańskiej. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi, Warszawa, s. 26-28.
- GUBAŁA WJ. 2008. Nowe stanowisko skalnika driady *Minois dryas* (Scopoli, 1763) w Beskidzie Niskim. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 64(1): 8-9.
- GUBAŁA WJ. 2019. Jaskinie niekrasowe i obiekty podziemne Pienin. [W:] Wróblewski W., Sala P. (red.). Materiały 53. Sympozjum Speleologicznego, Szczawnica, 10-13.10.2019. Sekcja Speleologiczna Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, Kraków, s. 9-12.
- GUBAŁA WJ. 2021. Wstępne wyniki rozpoznania chiropterofauny obszaru zespołu wąwozów na północ od Kleszczowa (leśny oddział 224). Kraków, wrzesień 2021 (maszynopis).
- GUBAŁA WJ. 2022. Wyniki inwentaryzacji chiropterofauny zespołu wąwozów „Małej Puszcy Kleszczowskiej koło Kleszczowa” (maszynopis).
- GUBAŁA WJ., MARGIELEWSKI W., URBAN J. 2021. Stanowisko A-1. Jaskinia Niedźwiedzia. [W:] Urban J. (red.). Materiały 55. Sympozjum Speleologicznego, Bartkowa 14-17.10.2021. Sekcja Speleologiczna Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, Kraków, s. 9-12.
- GUBAŁA WJ., PIKSA K. 2009. The bats of the flysch zone of the Polish Carpathians. Pseudokarst Commission Newsletter 19: 9-12.
- GUBAŁA WJ., PIKSA K. 2012. Nietoperze hibernujące w polskiej części Pienin. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 68(3): 175-185.
- GUTOWSKA E., JARZOMBKOWSKI F., KOTOWSKA K. 2023. Przeprowadzenie oceny wpływu wykonanych działań na przedmioty ochrony na obszarze Natura 2000 Torfowiska Orawsko-Nowotarskie PLC120003. Na zlecenie RDOŚ Kraków, Polkowo (maszynopis).
- HARAŃCZYK C. 1981. Ontogeneza dolomitów kruszczońskich. Przegląd Geologiczny 29(10): 513-518.
- HARMATA W. 1996. Zmiany awifauny w obszarach zieleni miejskiej Krakowa. Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej 24: 263-290.
- HOLEKSA J. 1993. Wielkość rezerwatów a skuteczność ochrony mieszanych lasów dolnoreglowych w Beskidach Zachodnich. Prądnik, Prace Muzeum im. Szafera 78: 359-369.
- HOLEKSA J. 1997. Wielkość rezerwatów a możliwość ochrony naturalnych ekosystemów leśnych. Ochrona Przyrody 54: 3-13.
- HORABIK D., STAŃKO R. (red.). 2023. Dokumentacja dla projektowanego rezerwatu Mała Puszcza Kleszczowska. Klub Przyrodników, Świebodzin-Kleszczów (maszynopis).

- http://geostanowiska.pgi.gov.pl/gsappp_v2/ObjectDetails.aspx?id=1269 Osady plejstocenijskie w skarpiie Wisły w Witowie koło Koszyc. Opracowanie: W.P. Alexandrowicz. Centralny Rejestr Geostanowisk Polski. Państwowy Instytut Geologiczny.
- http://geostanowiska.pgi.gov.pl/gsappp_v2/ObjectDetails.aspx?id=1390 Kozie Skąły na Żurawnicy. Opracowanie: Z. Alexandrowicz. Centralny Rejestr Geostanowisk Polski. Państwowy Instytut Geologiczny.
- http://geostanowiska.pgi.gov.pl/gsappp_v2/ObjectDetails.aspx?id=1527 Jaskinia Zbójcka na Łopieniu. Opracowanie: J. Urban. Centralny Rejestr Geostanowisk Polski. Państwowy Instytut Geologiczny.
- http://geostanowiska.pgi.gov.pl/gsappp_v2/ObjectDetails.aspx?id=1505 Złotopieńska Dziura oraz Czartorysko. Opracowanie: J. Urban. Centralny Rejestr Geostanowisk Polski. Państwowy Instytut Geologiczny.
- http://geostanowiska.pgi.gov.pl/gsappp_v2/ObjectDetails.aspx?id=248 Kamieniołom Łosie – piaskowce z Poradu. Opracowanie: M. Doktor, A. Wąskowska-Oliwa. Centralny Rejestr Geostanowisk Polski. Państwowy Instytut Geologiczny.
- http://geostanowiska.pgi.gov.pl/gsappp_v2/ObjectDetails.aspx?id=3364 Lorencowe Skalki. Opracowanie: M. Krobicki, J. Golonka. Centralny Rejestr Geostanowisk Polski. Państwowy Instytut Geologiczny.
- http://geostanowiska.pgi.gov.pl/gsappp_v2/ObjectDetails.aspx?id=484 Góra Wżar – andezyty. Opracowanie: T. Słomka, E. Słomka. Centralny Rejestr Geostanowisk Polski. Państwowy Instytut Geologiczny.
- INSTYTUT MELIORACJI I UŻYTKÓW ZIELONYCH W FALENTACH 2006. Atlas mokradł Polski. Opracowanie w ramach projektu System Informacji Przestrzennej o Mokradłach Polski 2004-2006. Instytut Melioracji i Użytków Zielonych w Falentach, Zakład Ochrony Przyrody Obszarów Wiejskich.
- IOP PAN 2006. Weryfikacja bazy danych i propozycja nowych specjalnych obszarów ochrony siedlisk w regionie alpejskim. Raport z realizacji umowy Nr 1/Natura2000/2006. Ministerstwo Środowiska, Warszawa (maszynopis).
- JAMROZY G. 2000. Łoś w Małopolsce: historia wyginięcia i rekolonizacji. Krakowskie Studia Małopolskie 4: 145–156.
- JANKOWSKI L., KOPCIOWSKI R., KRAWCZYK M., RYŁKO W. 2017. Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1:50 000, ark. 1014 Sucha Beskidzka. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB, Warszawa.
- JANKOWSKI L., RYŁKO W., JUGOWIEC M., GARECKA M. 2021. Objąsnienia do Szczegółowej mapy geologicznej Polski 1:50 000, ark. 1014 Sucha Beskidzka. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB, Warszawa.
- JAREK S., KLICH M. 2014. Weryfikacja w obszarze Natura 2000 Jadowniki Mokre PLH120068.
- JAROSIEWICZ G. 2013. Inwentaryzacja motyli z zał. II Dyrektywy Rady 92/43/EWG w granicach obszaru Natura 2000 PLH 120068 „Jadowniki Mokre”. JAROSZ S. 1951. Parki narodowe i rezerwy. Spółdzielczy Instytut Wydawniczy – Kraj, Warszawa.
- JAROSZ S. 1956. Krajobrazy Polski i ich pierwotne fragmenty. Wyd. Budownictwo i Architektura, Warszawa.
- JAWORSKI A., KOŁODZIEJ Z., BARTKOWICZ L. 2005. Structure and dynamics of stands of primeval character composed of the little-leaf linden (*Tilia cordata* Mill.) in the “Las lipowy Obrozyska” reserve (southern Poland). J. For. Sci. 51(7): 283–304. DOI:10.17221/4565-JFS.
- JELONEK M. 2010a. *Cobitis taenia* (koza). Stanowisko: Kisielina-Jadowniki Mokre. Państwowy Monitoring Środowiska. Raport dla gatunku na stanowisku. Dane udostępnione przez GIOŚ.
- JELONEK M. 2010b. *Misgurnus fossilis* (piskorz). Stanowisko: Kisielina-Jadowniki Mokre. Państwowy Monitoring Środowiska. Raport dla gatunku na stanowisku. Dane udostępnione przez GIOŚ.
- JELONEK M. 2010c. *Misgurnus fossilis* (piskorz). Stanowisko: Kisielina-Wał Ruda. Państwowy Monitoring Środowiska. Raport dla gatunku na stanowisku. Dane udostępnione przez GIOŚ.
- JERMACEK A., MACIANTOWICZ M. 2018. Rezerwy przyrody w województwie lubuskim. Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość. Wydawnictwo Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- JERSAK J. 1976. Związek akumulacji lessu z rozwojem procesów rzecznych w dolinach przedpola Karpat i na wyżynach południowej Polski. Acta Geogr. Lodz. 37.
- JĘDRZEJCZAK E. i in. 2014. Dokumentacja Planu Zadań Ochronnych obszaru Natura 2000 Górny Dunajec PLH120086 w województwie małopolskim. ProGea Consulting (maszynopis).
- JĘDRZEJKO K., STEBEL A., SZCZYPEK T., WIKA S. 2000. Szata roślinna projektowanego rezerwu przyrody „Diabla Góra” koło Bukowna na Wyżynie Śląskiej. Archiwum Ochrony Środowiska: 26(2): 81–112.
- KAJTOCH Ł. 2002. Awifauna Pogórza Wielickiego i Podgórze Bocheńskiego – zagrożenia i propozycja ochrony. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 58: 38–54.
- KAJTOCH Ł. 2006. Sowy Strigidae Pogórza Wielicko-Wiśnickiego i Beskidu Wyspowego. Notatki Ornitologiczne 47: 252–259.
- KAJTOCH Ł. 2009. Szponiaste Falconiformes Podgórze Bocheńskiego, Pogórza Wielicko-Wiśnickiego oraz Beskidu Wyspowego. Kulon 14: 81–90.
- KAJTOCH Ł. 2012. Znaczenie karpaccich dolin rzecznych dla ptaków lęgowych: przykład zlewni Stradomki i Łososiny. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 68: 3–12.
- KAJTOCH Ł., BAZIAK T., MAZGAJ SZ., PIETRZYŃSKA-KAJTOCH A. 2010. Ekspansja traczy nurogęsi *Mergus merganser* w zachodnich Karpatach w latach 1999-2009. Ornis Polonica 4: 302–304.
- KAJTOCH Ł., FIGARSKI T. 2013. Short-term revival of riverine bird assemblages after severe Flood. Bird Study 60: 327–334.

- KAJTOCH Ł., MATYSEK M., SKUCHA P. 2011. Kuraki leśne Tetraoninae Beskidów Wyspowego i średniego oraz przyległych pogórzy. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 67: 27–38.
- KAJTOCH Ł., MAZGAJ S., PASIERB K., KATA M. 2012. Występowanie żolny *Merops apiaster* w centralnej części województwa małopolskiego w latach 2008-2012. *Naturalia* 1: 87–95.
- KAJTOCH Ł., PIESTRZYŃSKA-KAJTOCH A. 2006. Awifauna środkowej części Beskidu Wyspowego – propozycje ochrony. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 62: 33–46.
- KAJTOCH Ł., PIESTRZYŃSKA-KAJTOCH A. 2008. Zmiany, zagrożenia i propozycje ochrony awifauny doliny środkowej Raby. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 64: 28–45.
- KAJTOCH Ł., WILK T., BOBREK R., MATYSEK M. 2015. The importance of forests along submontane stream valleys for bird conservation: The Carpathian example. *Bird Conservation International*.
- KAPTURKIEWICZ A. 2021. Stanowiska B-5. Jaskinia Borsucza Dziura. [W:] Urban J. (red.). *Materiały 55. Sympozjum Speleologicznego, Bartkowa 14-17.10.2021. Sekcja Speleologiczna PTP im. Kopernika, Kraków*, s. 25–28.
- KAPTURKIEWICZ A., GUBAŁA W.J., MARGIELEWSKI W., URBAN J. 2021. Sesja terenowa B: jaskinie i osuwiska Łopienia oraz Mogielicy. [W:] Urban J. (red.). *Materiały 55. Sympozjum Speleologicznego, Bartkowa 14-17.10.2021. Sekcja Speleologiczna PTP im. Kopernika, Kraków*, s. 13–28.
- KAPUSTA W. 1988. Dynamika przelotu ptaków na stawach rybnych w Spytkowicach. Praca magisterska. Instytut Nauk o Środowisku, Uniwersytet Jagielloński, Kraków (maszynopis).
- KATA K. 2021. Raport z przeprowadzonych badań dotyczących występowania gatunków motyli: czerwończyk nieparek *Lycaena dispar*, modraszek nausitous *Phengaris nausithous* i modraszek telejus *Phengaris teleiuis* w obszarze Natura 2000 PLH120060 Cedron na potrzeby projektu nr POIS.02.04.00-00-0193/16, pn.: „Opracowanie planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000” (maszynopis).
- KATA K., STADNICKA-FUTOMA A., POTOCZEK-PLATA M., WZIĄTEK B. 2021. Dokumentacja ekspertyzy na potrzeby sporządzania planu zadań ochronnych obszaru Natura 2000 PLH120060 Cedron w województwie małopolskim (maszynopis).
- KAZMIERCZAKOWA R. 1991. Biologia, wymagania siedliskowe i możliwość ochrony Inu włochatego *Linum hirsutum* L. w Polsce. *Ochrona Przyrody* 48: 31–54.
- KAZMIERCZAKOWA R., ZARZYCKI K., MIREK Z. 2014. Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. Instytut Ochrony przyrody PAN, Kraków.
- KICINSKA A., JONIEC A. 2022. Ścieżka geologiczna w Uhrzyńskim Potoku: przewodnik. Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego, Kraków.
- KLACZAK A., SZCZERBIK P. 2021. Raport z badań ichtiofauny obwodu rybackiego Skawinka nr 1 w roku 2021. Kraków (maszynopis).
- KLAMA H. 2006. Czerwona lista wątrobowców i grzebiaków w Polsce. [W:] Mirek Z., Zarzycki K., Wojewoda W., Szelaż Z. (red.). *Czerwona lista roślin i grzybów Polski. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków*, s. 21–33.
- KLASSEK G. 1997. Schronisko w Żurawnicy K.Bmk-01.01. [W:] Pulina M. (red.). *Jaskinie polskich Karpat flizowych, t. 2. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi, Warszawa*, s. 41–42.
- KLUB P. 2023. Propozycja uzupełnienia sieci polskich parków narodowych. Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze, Kraków.
- KOBAL L., ŁUSZCZAK M., MACHURA L., PARUSEL J., SZYMURA A. 1974. Projekt rezerwatu florystycznego kłokoczki południowej *Staphylea pinnata* L. „Cisie”. Wydział Leśny AR, Kraków (maszynopis).
- KOCZUR A. 2004. Rośliny torfowisk wysokich w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej (Karpaty Zachodnie). I. Gatunki charakterystyczne dla związku *Rhynchosporion albae*. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 11(2): 271–279.
- KOCZUR A. 2006. Importance of vegetation in the Orawsko-Nowotarskie peat bogs to biological diversity in the Polish Carpathians. *Acta Agrophysica* 7(2): 383–393.
- KOCZUR A. 2007a. Welnianka delikatna *Eriophorum gracile* W.D.J. Koch w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 63(3): 48–57.
- KOCZUR A. 2007b. Rośliny torfowisk wysokich w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej (Karpaty Zachodnie). III. Gatunki charakterystyczne dla związku Oxyccocco-Empetrition. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 14(2): 347–352.
- KOCZUR A. 2013. Roślinność torfowiska przejściowego na Łopieniu w Beskidzie Wyspowym (Karpaty Zachodnie). *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 20(1): 67–75.
- KOPCIOŃSKI R., ZIMNAŁ Z., CHRZĄSTOWSKI J., JANKOWSKI L., SZYMAKOWSKA F. 2014. Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1:50 000, ark 1037-Gorlice. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- KOPTYŃSKA A., KOTAŃSKI M. 2007. Sztola – niewykorzystany potencjał, czyli zagospodarowanie, którego nie ma. [W:] Tołoczko W. (red.). *Zagospodarowanie dolin rzecznych. Piktór, Łódź*, s. 33–46.
- KORNAŚ J., MEDWECKA-KORNAŚ A. 1974. Szata roślinna Krakowa. *Folia Geogr. Ser. Geogr.-Phys.* 8: 153–169.
- KOTAS B. 2010. Ścieżka przyrodniczo-widokowa „Pieniny Gorlickie” – propozycja rozszerzenia oraz ochrony stanowisk flizy. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 66(6): 473–481.

- KOZAK M., KOZŁOWSKA-KOZAK K., JĘDRZEJCZAK E., BAJOREK-ZYDROŃ K. 2017. Stanowisko *Epi-pactis microphylla* (Orchidaceae) na Wyżynie Miechowskiej. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 24(2): 513–516.
- KOZIOŁ S. 1952. Budowa geologiczna Pustyni Błędownskiej. *Biuletyn Państwowego Instytut Geologiczny* 65: 383–416.
- KOZŁOWSKA A. 1923. Stosunki geobotaniczne ziemi Miechowskiej. *Sprawozdanie Komisji Fizjograficznej* 57: 1–68.
- KOZŁOWSKA A. 1926. Zmienność kustrzewy owczej (*Festuca ovina* L.) w związku z sukcesją zespołów stepowych na Wyżynie Małopolskiej. *Sprawozdanie Komisji Fizjograficznej* 60: 63–111.
- KOZŁOWSKI S. 1963. Anomalia magnetyczna od pioruna na Górze Wżar koło Czorsztyna i projekt utworzenia rezerwatu im. Stanisława Małkowskiego. *Przegląd Geologiczny* 7: 349–351.
- KROBICKI M., GOLONKA J. 2012. Lorencowe Skalki. [W:] Słomka T. (red.). *Katalog obiektów geoturystycznych w obrębie pomników i rezerwatów przyrody nieożywionej*. Wyd. AGH, Kraków, s. 307–310.
- KROBICKI M., GOLONKA J. 2013. Lorencowe Skalki. [W:] Łoboz W. (red.). *Skalne atrakcje Polskich Karpat – część 4: Pieniny*. Biblioteczka Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, Nowy Sącz, s. 13–14.
- KROBICKI M., WIERZBOWSKI A. 2004. Pozycja stratygraficzna i paleogeograficzne znaczenie bajoskich wapieni krynowidowych w ewolucji pienińskiego basenu skałkowego. *Tomy Jurańskie* 2: 69–82.
- KUBISZ D., MAZUR M., ŚCIBIOR R., KAJTOCH Ł. 2015. Zaciętka *Cheilotoma musciformis* – wymierający relikwyt stepowej koleopterofauny w Polsce. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 71: 336–346.
- KUC M. 1956. Mchy Wyżyny Śląskiej (Okręg Wapienia Muszłowego). *Acta societatis botanicorum Poloniae* 25(4): 629–673.
- KUC M. 1959. Projekt rezerwatów dla ochrony mchów we wschodniej części Wyżyny Śląskiej. *Ochrona Przyrody* 26: 394–418.
- KUDŁA W., WOJTUSIAK J. 2004. Butterflies (Lepidoptera, Rhopalocera) of the Błędon Desert and Neighbouring Area in the Olkusz District, Poland. *Fragmenta Faunistica* 47(1): 73–80.
- KUDŁEK J., PĘPKOWSKA A., WALASZ K., WEINER J. 2005. Koncepcja ochrony różnorodności biologicznej miasta Krakowa. *Instytut Nauk o Środowisku Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków*.
- KUJAWA A., GIERCZYK B. 2011. Rejestr gatunków grzybów chronionych i zagrożonych w Polsce. Część IV. Wykaz gatunków przyjętych do rejestru w roku 2008. *Przegląd Przyrodniczy* 22(1): 17–83.
- KUREK K. 2022. Raport z inwentaryzacji herpetofauny na terenie planowanego rezerwatu „Mała Puszcza Kleczowska” w Nadleśnictwie Krzeszowice (maszynopis).
- KUREK S., PASZKOWSKI M., PREIDL M. 1994. Objasnienia do Szczegółowej mapy geologicznej Polski 1:50 000, ark. Jaworzno 944. *Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa*.
- KUREK S., PASZKOWSKI M., PREIDL M. 1999. Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1:50 000, ark. Jaworzno 944. *Min. Ochr. Środ. i Zasobów Nat., Warszawa*, ss. 65.
- KUROWSKI J.K., GRZELAK P. (red.) 2020. *Rezerwaty przyrody w województwie łódzkim. Przeszość, teraźniejszość, przyszłość*. Wydawnictwo Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- LEŠO P., KROPIL R., KAJTOCH Ł. 2019. Effects of forest management on bird assemblages in oak-dominated stands of the Western Carpathians – Refuges for rare species. *Forest ecology and management* 453, 117620.
- LESZCZYŃSKI S., KOŁODZIEJ B. 2004. Silikolastyczne osady węglanowe we fliszu Karpat zewnętrznych: przykład z warstw istebniańskich w Melsztynie (płaszczowina śląska, paleocen?). *Geologia Tatr: Ponadregionalny kontekst sedymentologiczny*. Polska Konferencja Sedymentologiczna, Zakopane 21–24 czerwca 2004. *Materiały konferencyjne, Streszczenia referatów i posterów*, s. 105.
- LEŚNIAK A., STACHURSKI M., WÓJTOWICZ B. 1995. *Przyroda województwa kieleckiego*. Wydział Ochrony Środowiska, Urząd Wojewódzki w Kielcach.
- LIANA A., ARMATYS P. 2015. Prostoprzydłce (Orthoptera) Górców i Gorczańskiego Parku Narodowego. *Ochrona Beskidów Zachodnich* 6: 70–84.
- LIPKA K., ZAJĄC E. 2014. *Stratygrafia torfowisk Kotliny Orawsko-Nowotarskiej*. Monografia. Agencja Wydawniczo-Poligraficzna ART-TEKST, Kraków.
- LIPKA K., ZAJĄC E., ZARZYCKI J. 2006. Course of plant succession in the post-harvest and post-fire areas of the Wielkie Błoto Fen in the Niepołomska Primeval Forest. *Acta Agrophysica* 7(2): 433–438.
- LOSTER S. (red.) 2012. *Roslinność kserotermiczna na obszarach chronionych województwa małopolskiego*. Przewodnik przyrodniczy. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Kraków.
- LOSTER S., GAWROŃSKI S. 2004. Stan fitocenozy murawy kserotermicznej *Inuletum ensifoliae* Kozł. 1925 po 80 latach od pierwszego opisu. [W:] Partyka J. (red.). *Zróżnicowanie i przemiany środowiska przyrodniczo-kulturowego Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, Tom I Przyroda*. Ojcowski Park Narodowy, Ojców, s. 239–242.
- LOSTER S., GAWROŃSKI S. 2005. Przemiany nawapiennej murawy w rezerwacie „Biała Góra” (Wyżyna Miechowska, południowa Polska) w ciągu ostatnich 80 lat. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 12(2): 301–315.
- LUBICZ-NIEZABITOWSKI E. 1922. Wysokie torfowiska Podhala i konieczność ich ochrony. *Ochrona Przyrody* 3: 26–34.

- ŁACIAK M., ŁACIAK T., 2016. Batrachofauna zespołu starorzeczy „Wiślicka” w gminie Spytkowo – Obszar Natura 2000 PLH 120084. Raport z prac terenowych (maszynopis).
- ŁAJCZAK A., 2006. Torfowiska Kotliny Orawsko-Nowotarskiej. Rozwój, antropogeniczna degradacja, renaturyzacja i wybrane problemy ochrony. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków.
- ŁAJCZAK A., 2011. Historyczne formy użytkowania torfowisk orawsko-podhalańskich i zmian ich powierzchni w XIX i XX w. Problemy Zagospodarowania Ziemi Górskich 47: 55–73.
- ŁUSZCZYŃSKI J., ŁUSZCZYŃSKA B., 2009. Current resources of the population of *Adonis vernalis* L. in the Niecka Nidziańska basin. Herba Polonica 55(3): 20–29.
- MALIK R., 2012. Priorytetowe siedliska przyrodnicze oraz cenne gatunki roślin występujące na terenie Nadleśnictwa Olkusz – perspektywy ich zachowania i możliwości ochrony. Praca dyplomowa. Wydział Leśny, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie (maszynopis).
- MALIK R., 2013. Występowanie kłokoczki południowej *Staphylea pinnata* L. w dolinie potoku Rudno. [W:] Dokumentacja do projektu planu ochrony rezerwatu „Dolina potoku Rudno”. Elaborat. KRAMEKO sp. z o.o., Kraków.
- MALIK R., NOGAWKA M., 1998. Występowanie kłokoczki południowej *Staphylea pinnata* w okolicach Krakowa. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 5: 25–34.
- MALIK R., NOGAWKA M., 1999. Kłokoczka południowa *Staphylea pinnata* L. w Polsce – rozmieszczenie, ekologia, zmienność, zagrożenia i ochrona. Praca magisterska. Wydział Leśny AR w Poznaniu (maszynopis).
- MAŁKOWSKI S., 1918. Metamorfizm kontaktowy i żyła kruszcowa w Jarmurcu pod Szczawnicą. Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Wydział III 11: 681–698.
- MAŁKOWSKI S., 1921. Andezyty okolic Pienin. Prace Państwowego Instytutu Geologicznego 1(1): 3–67.
- MARGIELEWSKI W., 1992. Formy osuwiskowe pasma Jaworzyny Krynickiej w Popradzkim Parku Krajobrazowym. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 48(5): 5–17.
- MARGIELEWSKI W., 1994. Ochrona osuwiska Gaworzyna w paśmie Jaworzyny Krynickiej. Przegląd Geologiczny 42: 189–193.
- MARGIELEWSKI W., 1997. Formy osuwiskowe pasma Jaworzyny Krynickiej i ich związek z budową geologiczną regionu. Geologia 23: 45–102.
- MARGIELEWSKI W., 2000. Budowa geologiczna. [W:] Staszkievicz J. (red.). Przyroda Popradzkiego Parku Narodowego. Popradzki Park Krajobrazowy, Nowy Sącz, s. 27–35.
- MARGIELEWSKI W., 2002. Geological control of the rocky landslides in the Polish Flysch Carpathians. Folia Quaternaria 73: 53–68.
- MARGIELEWSKI W., 2006. Structural control and types of movements of rock mass in anisotropic rocks: case studies in the Polish Flysch Carpathians. Geomorphology 77(1–2): 47–68.
- MARGIELEWSKI W., URBAN J., 2017. Gravitationally induced non – karst caves: tectonic and morphological constrains, classification and dating: Polish Flysch Carpathians case study. Geomorphology 296: 160–181.
- MARGIELEWSKI W., URBAN J., 2002. Charakter inicjacji ruchów masowych w Karpatach fliszowych na podstawie analizy strukturalnych uwarunkowań rozwoju wybranych jaskiń szczelinowych. Przegląd Geologiczny 48(3): 268–274.
- MARGIELEWSKI W., URBAN J., 2003. Crevice-type caves as initial forms of rock landslide development in the Flysch Carpathians. Geomorphology 54(3–4): 325–338.
- MATRAS M., 1959. Prace górnicze w okolicy Szczawnicy do połowy XIII wieku. [W:] Pazdur J. (red.). Studia z dziejów górnictwa i hutnictwa III. Warszawa–Wrocław, s. 101–236.
- MATURA N., 2020. Porosty w korytach potoków polskich Karpat Zachodnich [Lichens of stream beds in the Polish Western Carpathians]. Instytut Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- MATYSEK M., KAJTOCH Ł., TRYBAŁA M., ARMATYS P., LOCH J., WAJTDZIK M., 2014. Występowanie oraz zagadnienia ochrony dużych drapieżników w Beskidach Wyspowym i Makowskim na początku XXI wieku. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 70: 523–534.
- MAZARAŁKI M., 1957. Powiat chrzanowski ze stanowiska ochrony przyrody. Chrońmy przyrodę Ojczystą 13(2): 23–32.
- MEDWECKA-KORNAŚ A., 1960. Poland's steppe vegetation and its conservation. State Council for Conservation of Nature Poland 6: 1–32.
- MICHALCEWICZ J., ILEK A., SZAFARSKA J., WACH A., 2011. Nadobnica alpejska *Rosalina alpina* (L.) (Coleoptera: Cerambycidae) w Nadleśnictwie Łosie (SE Polska) – rozszedlenie, wybrane aspekty ekologii, zagrożenia i ochrona gatunku. Acta Agraria et Silvestria, Series Silvestris 49: 25–34.
- MICHALIK S., 1979. Przestrzenna i ekologiczna koncepcja ochrony szaty roślinnej centralnej części Wyżyny Krakowskiej. Ochrona Przyrody 42: 75–91.
- MICHALIK S., 1987. Szata roślinna projektowanego rezerwatu leśnego Januszkowa Góra. Parki Narodowe i Rezerwaty Przyrody 8(1): 77–85.
- MICHALIK S., 1987. Kompleksowy system obiektów i obszarów chronionych województwa króleńskiego. Studia Naturae B, 32: 189–204.
- MICHALIK S. i in., 1985. Dokumentacja przyrodnicza projektowanego rezerwatu Januszkowa Góra. Urząd Wojewódzki, Wojewódzki Konserwator Przyrody, Kraków (maszynopis).

- MIERZEŃSKA M., KOCZUR A. 2002. Materiały do geograficznego rozmieszczenia wątrobowców (Hepaticae) w Polsce. 3. Wątrobowce torfowisk Kotliny Orawsko-Nowotarskiej. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 9: 345–349.
- MIREK Z. 1984. Najbogatsze stanowisko lnu włochatego *Linum hirsutum* w Okręgu Miechowsko-Pińczowskim. *Chrońmy Przyrodę Ojczyzną* 40(3): 91–92.
- MIREK Z., NIKEL A. (red.). 2014. Ochrona przyrody w Polsce wobec współczesnych wyzwań cywilizacyjnych. Wydawnictwo Komitet Ochrony Przyrody PAN, Kraków.
- MITKA J., KOZIOL M. 2009. *Aconitum moldavicum* (Ranunculaceae) na Wyżynie Małopolskiej. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 16(1): 7–25.
- MLECZEK T. 2015a. Jaskinia Zbójcka w Łopieniu. Baza internetowa Jaskinie Polski. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB. <https://jaskiniepolski.pgi.gov.pl/Details/Information/3253>
- MLECZEK T. 2015b. Złotopieńska Dziura. Baza internetowa Jaskinie Polski. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB. <https://jaskiniepolski.pgi.gov.pl/Details/Information/3239>
- MOLENDĄ T. 1967. Leśnictwo Polskie w okresie drugiej wojny światowej. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa.
- MOTYKA J. 1956. O niektórych rzadszych gatunkach roślin naczyniowych w okolicach Grybowa. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 2(1): 3–26.
- MYCZKOWSKI S. 1958. Ochrona i przebudowa lasów Beskidu Małego. *Ochrona Przyrody* 25: 141–237.
- MYCZKOWSKI S. 1975. Rezerwat przyrody. [W:] Nauka dla wszystkich. Ochrona środowiska człowieka. Skrypt TNOiK, PAN Kraków 241.
- NAGENGAST B. 2018. Raport dla siedliska na stanowisku 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaea*, Potamion – Krajskie – 2018. Państwowy Monitoring Środowiska GIOŚ.
- NEJFELD P. 2013. Inwentaryzacja siedlisk przyrodniczych w granicach obszaru Natura 2000 PLH 120068 „Jadowniki Mokre”.
- NOWAK M. i in. 2013. Waloryzacja ichtiofaunistyczna obszaru Natura 2000 Górny Dunajec PLH120086. Pro-Gea Consulting (maszynopis).
- NOWAK J.J. 1967. Prawo i organizacja ochrony przyrody w Polsce. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa.
- NOWAK M. 2014. Raport z badań ichtiologicznych dotyczących stanu zachowania populacji minoga strumieniowego (*Lampetra planeri*) w obszarze Natura 2000 Górny Dunajec PLH120086. Pro-Gea Consulting (maszynopis).
- NOWICKI P. 2008. Inwentaryzacja liczebności populacji motyli na torfowisku Wielkie Błoto (maszynopis).
- OBIDOWICZ A. 1977. Ochrona torfowisk Tatr i Podhala. *Chrońmy Przyrodę Ojczyzną* 33(3): 50–55.
- OCIEPA A.M., KOCZUR A., ZIĘBA A. 2020. Nowe stanowiska rzadkich gatunków roślin naczyniowych torfowisk mszarnych na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego i w jego sąsiedztwie. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 27(2): 395–408.
- OGÓLNOPOLSKIE TOWARZYSTWO OCHRONY PTAKÓW 2022. Dokumentacja przyrodnicza projektowanego rezerwatu przyrody „Markowiec Gródek” w Beskidzie Niskim (maszynopis).
- OLACZEK R. 1997. Rezerwat przyrody jako przedmiot planowania ochrony. *Człowiek i Środowisko* 21(1): 7–20.
- PABIJAN M. 2010. Traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*. [W:] Makomaska-Juchiewicz M. (red.). *Monitoring gatunków zwierząt. Przewodnik metodyczny. Część I*. GIOŚ, Warszawa, s. 195–219.
- PABIJAN M., BABIK W. 2006. Genetic structure in northeastern populations of the Alpine newt (*Triturus alpestris*): evidence for post Pleistocene differentiation. *Mol. Ecol.* 15: 2397–2407.
- PABIJAN M., ROŻEJ E., BONK M. 2009. An isolated locality of the alpine newt (*Mesotriton alpestris* Laurenti, 1768) in central Poland. *Herpetology Notes* 2: 23–26.
- PAJĄK R., SOBIK K. 1988. Osuwisko Żurawnicy w Beskidzie Średnim. *Wszechświat* 104(10–12): 252–256.
- PALMĄKA I., PIECHNIK Ł., SZULIGA-KRÓL Z., KARASEWICZ E., KASJAN T., PALMĄKA T., SKÓRA R. 2014. Aktualizacja inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczej terenu położonego w gminie Bukowno – Etap I (powierzchnia ok. 1450 ha). Green Light, Warszawa.
- PANEK M., PIWOWARCZYK R. 2017. Stanowisko *Saxifraga hirculus* (Saxifragaceae) na Polanie Hawryłówka (Pasma Gubałowsko-Spiskie, Polska południowa). *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 24(1): 173–176.
- PARTYKA J. (red.). 1990. Jurajskie Parki Krajobrazowe województwa krakowskiego. Wyd. Karpaty, Kraków.
- PARTYKA J. 2019. Profesor Stefan Michalik (1935-2018) we wspomnieniach. Drukrol, Kraków
- PARUSEL J.B. 2022. Siedliska przyrodnicze projektowanego rezerwatu przyrody „Mała Puszcza Kleszczowska” (maszynopis).
- PASZKIEWICZ R., SZKUDLAREK R., WĘGIEL A., WĘGIEL J., WĘGIEL W. 1995. Materiały do chiropterofauny Pienin. Zimowe stanowiska nietoperzy. *Pieniny – Przyroda i Człowiek* 3: 43–49.
- PAWEŁCZYK M. 2013. Jaskinia w Diablej Górze. Baza internetowa Jaskinie Polski. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB. <https://jaskiniepolski.pgi.gov.pl/Details/Information/1890>

- PAWEŁCZYK M., ROGALA W. 2010. Jaskinie Wyżyny Śląskiej. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi, Warszawa, s. 57–76.
- PAWŁOWSKI B. 1921. Las lipowy w dolinie Popradu. *Ochrona Przyrody* 2: 49–59.
- PAWŁOWSKI B. 1934. Ochrony godne zbiorowiska roślinne w powiecie Nowosądeckim. *Ochrona Przyrody*, 3: 35–42.
- PERZANOWSKA J. 2007. Plan lokalnej współpracy na rzecz ochrony obszaru Natura 2000 PLH120016 Torfowiska Orawsko-Nowotarskie. Kraków (maszynopis).
- PERZANOWSKA J. 2012. Dokumentacja Planu Zadań Ochronnych obszaru Natura 2000 Dolina Białki PLH120024 w woj. małopolskim (maszynopis).
- PERZANOWSKA J. i in. 2005. Pilotażowy plan zarządzania proponowanym obszarem Natura 2000: Torfowiska Orawsko-Nowotarskie. Sprawozdanie końcowe. IOP PAN, Kraków (maszynopis).
- PERZANOWSKA J., GRZEGORCZYK M. (red.). 2009. Obszary Natura 2000 w Małopolsce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków.
- PEPKOWSKA A. 2002. Inwentaryzacja i waloryzacja krajobrazowo-przyrodnicza okolic Kampusu 600-lecia Odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego. Praca magisterska. Zakład Ekologii Ekosystemów InoŚ, Uniwersytet Jagielloński, Kraków (maszynopis).
- PIĄTEK M. 1994. Walory przyrodnicze projektowanego rezerwatu “Uroczysko Wróblowice” na Pogórzu Ciężkowickim. *Chrońmy Przyrodę Ojczyzn* 47(1–2): 74–76.
- PIĄTEK M. 1999. Rośliny naczyniowe projektowanego rezerwatu “Uroczysko Wróblowice” (Pogórze Rożnowskie). *Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica* 6: 45–54.
- PIECHNIK L., KUREK P., WÓJCIK T. 2021. Distribution of the European bladdernut *Staphylea pinnata* (Staphyleaceae) in Poland. *Plant and Fungal Systematics* 66(2): 166–183.
- PIWOWARCZYK R. 2012a. A revision of distribution and the ecological description of *Orobancha picridis* (Orobanchaceae) at the NE limit of its geographical range from Poland and Ukraine. *Acta Agrobotanica* 65(1): 91–106.
- PIWOWARCZYK R. 2012b. The genus *Orobancha* L. (Orobanchaceae) in the Małopolska Upland (S Poland): distribution, habitat, host preferences, and taxonomic problems. *Biodiversity: Research and Conservation* 26: 3–22.
- PIWOWARCZYK R., KRAJEWSKI Ł. 2014. *Orobancha lutea* Baumg. (Orobanchaceae) in Poland: revised distribution, taxonomy, phytocoenological and host relations. *Biodiversity: Research and Conservation* 34: 17–39.
- PIWOWARCZYK R., KRAJEWSKI Ł. 2015. *Orobancha elatior* and *O. kochii* (Orobanchaceae) in Poland: distribution, taxonomy, plant communities and seed micromorphology. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* 84(1): 103–123.
- PLAN 2021. Plan Urządzenia Lasu Nadleśnictwa Olkusz na okres gospodarczy od 1 stycznia 2022 do 31 grudnia 2031. Program Ochrony Przyrody. Biuro Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej, Oddział w Krakowie. <https://www.gov.pl/web/nadlesnictwo-olkusz/plan-urzadzenia-lasu> [dostęp: 02.01.2024].
- PLONCZYŃSKI J., ŁOPUSIŃSKI L. 1992. Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1:50 000, ark. Krzeszowice (972). Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa.
- PLONCZYŃSKI J., ŁOPUSIŃSKI L. 1993. Objaśnienia do Szczegółowej mapy geologicznej Polski 1:50 000, ark. Krzeszowice (972). Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa.
- PLONCZYŃSKI J., PREIDL M., KUREK S. 2015. Objaśnienia do Szczegółowej mapy geologicznej Polski 1:50 000, ark. Chrzanów 971. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- POLONIUS A. (red.). 2022. Jaskinie Pienin. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB, Warszawa, s. 32–60.
- POTOCZEK-PLATA M., PLATA S. 2021. Raport z inwentaryzacji skójki gruboskorupowej *Unio crassus* na terenie obszaru Natura 2000 Cedron PLH120060 przeprowadzonej w ramach prac nad opracowaniem Planu Zadań Ochronnych dla obszaru Natura 2000 Cedron PLH120060 (maszynopis).
- PROJEKT docelowej sieci rezerwatów przyrody na gruntach będących w zarządzie Lasów Państwowych. Województwa: krakowskie, bielskie, tarnowskie, nowosądeckie i kieleckie Dane Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa 1989–1999 (archiwum RDOŚ Kraków).
- PRZEMYSKI A., PIWOWARSKI B. 2011. Buławnik czerwony *Cephalanthera rubra* (Orchidaceae) na Wyżynie Małopolskiej. *Chrońmy Przyrodę Ojczyzn* 67(3): 232–243.
- PRZEPIÓRA F. 2021. Mikrosiedliska nadrzeczne wybranych fragmentów projektowanego rezerwatu “Mała Puszcza Kleszczowska” (maszynopis).
- PULINA M. (red.). 1997. Jaskinie polskich Karpat fliszowych. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi, Warszawa.
- RADZKI P., ŁOPUSIŃSKI L., WIDZ D. 1992. Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1:50 000, ark. Borzęcin 976. Wydawnictwo Geologiczne, Warszawa.
- RAHMONOV O. 2007. Relacje między roślinnością i glebą w inicyjalnej fazie sukcesji na obszarach piaszczystych Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2007.
- RAJCHEL J., CHRZĄSTOWSKI J., RAJCHEL L. 1999. Mofeta ze Złockiego k. Muszyny w jednostce magurskiej zewnętrznych Karpat fliszowych. *Przegląd Geologiczny* 47(7): 657–665.

- RAJCHEL L. 2012. Szczawy i wody kwasowęglowe Karpat Polskich. Przewodnik sesji terenowych. Wydawnictwa AGH 194. Część 4: 7–41.
- RAJCHEL L. 2013. Źródła wód mineralnych i leczniczych Popradzkiego Parku Krajobrazowego. Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego, Kraków.
- RAJCHEL L., DULIŃSKI M., RAJCHEL J. 2007. Ziemia Muszyńska – dziedzictwo epok geologicznych. [W:] Szczepański A., Kmiecik E., Żurek A. XIII Sympozjum Współczesne Problemy Hydrogeologii. Wyd. AGH, Kraków, s. 7–41.
- RAKOWSKI G., NOWICKI W. 2015. Inwentaryzacja ptaków na obszarze Natura 2000 PLH120049 Cybowa Góra. Raport końcowy (maszynopis).
- RDOŚ 2017. Przewodnik przyrodniczo-turystyczny – Wyżyna Miechowska. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Kraków.
- RDOŚ 2018. Raport Naukowy LIFE12 NAT12/PL/000053 pn. „Ochrona siedlisk kserotermicznych w obszarach Natura 2000 na Wyżynie Miechowskiej”. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Krakowie.
- RDOŚ Kraków, <https://www.gov.pl/web/rdos-krakow/formy-ochrony-przyrody> - dostęp 08.02.18 r.
- ROGALSKI J., KRAJEWSKI M. 2002. Studnia w Antolce. Jaskinie 3(28): 30.
- RUTKOWSKI J. 1992. Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1:50 000, ark. Kraków 973. Wydawnictwo Geologiczne, Warszawa.
- RUTKOWSKI J. 1993. Objasnienia do Szczegółowej mapy geologicznej Polski 1:50 000, ark. Kraków 973. Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa.
- RUTKOWSKI J. 1994. O grawitacyjnych przemieszczeniach podłoża i sufozji w lessach okolic Miechowa. Sprawozdania z Pos. Kom. Nauk. PAN, Oddz. w Krakowie 36(1–2): 305–306.
- RUTKOWSKI J. 1998. Zjawiska sufozji w rejonie Miechowa jako przejaw młodych ruchów tektonicznych. III Ogólnopolska Konferencja Neotektoniczna „Neotektonika Polski: teraźniejszość i przyszłość”, Kraków 23–24.X.1998. Komisja Neotektoniki Kom. Badań Czwartorzędu PAN, Inst. Nauk. Geol., Uniwersytet Jagielloński, Wydz. Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska AGH, s. 59–61.
- RUTKOWSKI J., MĄDRY S. 1994. Objasnienia do Szczegółowej mapy geologicznej Polski 1:50 000, ark. Miechów 915. Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa.
- RYBACKI M. 2008. Rozmieszczenie i status gniewosza plamistego *Coronella austriaca* (LAURENTI, 1768) w Pienińskim Parku Narodowym. Pieniny – Przyroda i Człowiek 10: 55–65.
- SCHENKOVA V., HORSÁK M., PLESKOVA Z., PAWLIKOWSKI P. 2012. Habitat preferences and conservation of *Vertigo geyeri* (Gastropoda: Pulmonata) in Slovakia and Poland. Journal of Molluscan Studies 78(1): 105–111.
- SIEDLECKI S. 1952. Utwory geologiczne obszaru pomiędzy Chrzanowem a Kwaczałą. Państwowy Instytut Geologiczny, Biuletyn nr 60, Warszawa, ss.
- SIENKIEWICZ J., KUCHARSKI L. 2015a. Inwentaryzacja roślin naczyniowych na obszarze Chodów-Falniów PLH120063. Raport końcowy.
- SIENKIEWICZ J., KUCHARSKI L. 2015b. Inwentaryzacja roślin naczyniowych Poradów PLH120072. Raport końcowy.
- SIENKIEWICZ J., KUCHARSKI L. 2015c. Inwentaryzacja roślin naczyniowych na obszarze Sławice Duchowne PLH120074. Raport końcowy.
- SIENKIEWICZ J., KUCHARSKI L., DĄBROWSKA R., KORNIATOWSKA B. 2015. Inwentaryzacja roślin naczyniowych na obszarze Kaczmarowe Doly PLH120062. Raport końcowy.
- SIERAKOWSKI M., NOWAK A., ŻYŁA P. 2020. Rezerваты przyrody w województwie opolskim. Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość. Wydawnictwo Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- SKOCZYŁAS-CISZEWSKA K., BURTAN J., KOPCIEWSKI R., JUGOWIEC M., LASKOWICZ I. 2017. Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1:50 000, ark. 998 Bochnia. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- SŁOMKA E., SŁOMKA T. 2013. Góra Wżar w Kluszkowcach. [W:] Łoboz W. (red.). Skalne atrakcje Polskich Karpat – część 1: Beskidy zachodnie. Biblioteczka Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, Nowy Sącz, s. 61–63.
- SŁOMKA T. (red.). 2012. Katalog obiektów geoturystycznych w obrębie pomników i rezerwatów przyrody nieożywionej. AGH, Kraków.
- SŁOMKA T. 2006. Góra Wżar w Kluszkowcach. [W:] Słomka T., Doktor M., Joniec A., Kicińska-Świdorska A. (red.). Katalog obiektów geoturystycznych w Polsce. Wydawnictwo AGH, Kraków, s. 82–83.
- SOKOŁOWSKI S. 1930. Hodowla lasu. Wydanie trzecie przerobione i uzupełnione. Nakładem Spółdzielni leśników we Lwowie.
- SOŁON J., BORZYSZKOWSKI J., BIDLĄSIK M., RICHLING A., BADORA K., BALON J., BRZEZIŃSKA-WÓCİK T., CHABUDZIŃSKI Ł., DOBROWOLSKI R., GRZEGORCZYK I., JODŁOWSKI M., KISTOWSKI M., KOTR., KRĄŻ P., LECHNIO J., MACIAS A., MAJCHROWSKA A., MALINOWSKA E., MIGOŃ P., MYGA-PIĄTEK U., NITA J., PAPIŃSKA E., RODZIK J., STRZYŻ M., TERPIŁOWSKI S., ZIAJA W. 2018. Physico-geographical mesoregions of Poland: Verification and adjustment of boundaries on the basis of contemporary spatial data. Geographia Polonica 91/2: 143–170.

- STACHURSKI M. 1996. Flora rezerwatów stepowych Wyżyny Miechowskiej. *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Zoologica* 5: 115–140.
- STACHURSKI M., STACHURSKA E. 1979. Aktualny stan rezerwatów stepowych i florystycznych w okolicach Miechowa. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 35(1): 28–39.
- STADNICKA-FUTOMA A. 2021. Raport z przeprowadzonych badań dotyczących rozmieszczenia płatów siedlisk przyrodniczych w obszarze Natura 2000 Cedron PLH120060.
- STANISZ J., ZIOBRO A. 2013. Piaskowce arkozowe – zapomniany skarb Kwaczały. *Geotourism* 1–2 (32–33): 47–58.
- STAŃKO R., KIASZEWICZ K. 2010. Inwentaryzacja terenowa elementów biotycznych: flora, roślinność i siedliska przyrodnicze. Warunki zarządzania obszarem dorzecza i ochroną różnorodności biologicznej dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju obszarów cennych przyrodniczo na przykładzie zlewni Czarnej Orawy stanowiącej część transgranicznego dorzecza Dunaju. Klub Przyrodników na zlecenie RZGW Kraków.
- STAŃKO R., NOWICKI P., HORABIK D., GRZEBINOĞA M., BORZUCHOWSKI J., JIRAK A. 2012. Dokumentacja planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Torfowisko Wielkie Błoto PLH120080 w województwie małopolskim. Kraków (maszynopis).
- STAROŃ J. 2014. Projekt Planu Ochrony Projektowanego Rezerwatu Przyrody „Cisy w Wyskitnej”. BULIGL, Kraków (maszynopis).
- STASZKIEWICZ J. 1985. Brzoza ojcowiska *Betula x oycoviensis* i brzoza Szafera *Betula szaferi* w Beskidzie Wypokowym. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 41(6): 36–41.
- STASZKIEWICZ J. 2000. Rezerwaty przyrody. [W:] Staszkievicz J. (red.). *Przyroda Popradzkiego Parku Krajoobrazowego. Popradzki Park Krajoobrazowy, Stary Sącz*, s. 273–295.
- STEBEL A. 1998. W sprawie ochrony roślinności nieleśnej w Beskidzie Małym (Karpaty Zachodnie). *Natura Silesiae Superioris* 2: 27–50.
- STEBEL A. 2010. Mosses of the Beskid Mały range (Western Carpathians). *Materiały Opracowania Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w Katowicach* 11: 1–142.
- STEBEL A. 2015. Contribution to the moss flora of the Poprad Landscape Park (Western Carpathians, Poland). *Nature Journal* 48: 58–69.
- STEBEL A. 2020. Flora mszaków występujących w oddziale leśnym 225 leśnictwa Zabierzów (Nadleśnictwo Krzeszowice) ze szczególnym uwzględnieniem gatunków zagrożonych i chronionych prawem krajowym i wspólnotowym, ze wskazaniami dotyczącymi sposobu realizacji zadań gospodarki leśnej uwzględniającego potrzeby ochrony zidentyfikowanych stanowisk. Ruda Śląska (maszynopis).
- STEBEL A., CYKOWSKA B., ŻARNOWIEC J. 2011. Current distribution of the European threatened moss *Dicranum viride* (Bryophyta, Dicranaceae) in the Polish Carpathians. [W:] *Chorological Studies on Polish Carpathian Bryophytes*, Sorus, Poznań, s. 99–110.
- STEBEL A., OCHYRA R. (red.). 2008. *Bryophytes of the Polish Carpathians*, Sorus, Poznań, s. 201–210.
- STEMPIEN-SALEK M. 2011. *Andezyty z Góry Wdźar*. *Przyroda Polska* 11: 30–31.
- STYCZYŃSKI M. 1994. Leśne rezerwaty przyrody w Beskidzie Sądeckim, [W:] Basiąga M., Migrała L., Pażucha S. (red.). 1994. *Almanach Sądecki nr 4 (9)*: 19–38.
- SUDER D. 2014. Szata roślinna grodzisk i zamczysk w dolinach Raby, Dunajca i Wisłoki (Karpaty Zachodnie). Praca doktorska wykonana w Zakładzie Ekologii Roślin Instytutu Botaniki UJ, Kraków (maszynopis).
- SYMONIDES E. 2008. *Ochrona Przyrody*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- SZAFER W. 1923. *Rezerwaty leśne hr. Adama Stadnickiego*. *Ochrona Przyrody* 3: 95.
- SZAFER W. 1932. *Rezerwaty w Polsce*. [W:] Szafer W. (red.). *Skarby przyrody i ich ochrona*. Państwowa Rada Ochrony Przyrody, Warszawa.
- SZAFRANIEC S. 2022. Inwentaryzacja chrząszczy saproksylicznych w planowanym rezerwacie przyrody „Mała Puszcza Kleszczowska”. Skawica (maszynopis).
- SZCZERBIK P. 2010. Raport z badań ichtiofauny obwodu rybackiego Raba nr 4 w roku 2010. Katedra Ichtiologii i Rybactwa Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie (maszynopis).
- SZCZERBIK P. 2012. Raport z badań ichtiofauny obwodu rybackiego Skawinka nr 1 w roku 2011. Kraków (maszynopis).
- SZCZERBIK P. 2017. Raport z badań ichtiofauny obwodu rybackiego Skawinka nr 1 w roku 2016. Kraków (maszynopis).
- SZCZYPEK T., WACH., WIK A. S. 1994. Zmiany krajobrazów Pustyni Błędowskiej. Uniwersytet Śląski, Sosnowiec, s. 87
- SZCZYPEK T., WIK A. S. 1995. O konieczności ochrony krajobrazu Pustyni Błędowskiej. [W:] Bąk K., Broda M., Morcinek G. (red.). 50 Sympozjum Jurajskie. Człowiek i środowisko naturalne Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej, Dąbrowa Górnicza, s. 167.
- SZCZYPEK T., WIK A. S., CZYŁOK A., RAHMONOW O., WACH J. 2001. Pustynia Błędowska – fenomen polskiego krajobrazu. Wydawnictwo Kubajak, Krzeszowice.
- SZELAĞ Z. 1997. Uzupełnienia do flory Niecki Nidziańskiej. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica* 4: 33–37.

- SZELAŃ Z. 2000. Materiały do flory Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica 7: 93–103.
- SZEWCZYK G., KULAK D. 2020. Ekspertyza dendrologiczna. Ocena stanu zachowania buków pospolitych (*Fagus Sylvatica* L.) rosnących w oddziale 225 g, d leśnictwa Zabierzów w ilości 18 sztuk (maszynopis).
- SZKUDLAREK R., BATOR-KOŁO A., GUBAŁA W. J., HRYNIUK Z., IWANIUK L., NIEDŹWIEDŹ L., PASZKIEWICZ R., PŁOSKOŃ L., SZATKOWSKI B., WARCHAŁOWSKI M., WĘGIEL J., WĘGIEL A., PIKSA K. 2018. Fauna nietoperzy obszarów Natura 2000 „Bednarka” i „Ostoje Nietoperzy Powiatu Gorlickiego” oraz ich ochrona. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 74(4): 243–254.
- SZUWARZYŃSKI M. 1993. The lead and zinc ore deposits in the vicinity of Chrzanów. *Geol. Quaterly* 37(2): 209–228.
- SZWAGRZYK J. 1987. Flora naczyniowa Niecki Nidziańskiej. *Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej* 15: 17–91.
- SZWAGRZYK J. 1991. Dynamika lasów naturalnych a koncepcja ochrony rezerwatowej: źródła konfliktu i propozycje rozwiązań. *Prądnik, Prace Muzeum im. Szafera* 4: 153–159.
- ŚLAŃCZKA A. 1973. Wycieczka 2 Ropa-Losie. [W:] Żyto K. (red.). *Przewodnik geologiczny po wschodnich Karpatach fliszowych*. Wydawnictwo Geologiczne, Warszawa, s. 88–93.
- ŚLIWIŃSKI S. 1978. Dolomity krasowniczość. *Prace Instytutu Geologicznego* 83.
- ŚWIEBODA M. 1976. Rozmieszczenie obuwika pospolitego *Cypripedium calceolus* L. w Polsce. *Ochrona Przyrody* 41: 205–230.
- ŚWIERAD J. 2003. Płazy i gady Tatr, Podhala, Doliny Dunajca oraz ich ochrona. Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Kraków.
- ŚWIERKOSZ K. 2024. Ochrona ekosystemów leśnych poprzez ich wyłączenie z użytkowania. [W:] Szabla K., Gil W. (red.). *Aktualne dylematy rozwoju polskiego leśnictwa*. Streszczenia referatów konferencyjnych. Polskie Towarzystwo Leśne, Nałęczów.
- ŚWIĘŚ F. 1964. Rzadsze rośliny naczyniowe okolic Grybowa. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 10(1): 13–20.
- TARNOWSKA A. 2014. Rozwiązania instytucjonalne w zakresie ochrony przyrody w II RP. *Przegląd prawa ochrony środowiska* 4: 58–81.
- TALAŁKA D. 2020. Materiały publikowane na forum Beskid Mały. <http://www.beskidmaly.pl/pun/topic110-p5.html>; <https://mapy.lasyiobywatele.pl/zanim-wytna-twoj-las.html#%202023>
- TOKARSKA-GUZIK B. 1997. Parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. [W:] Rostański K. (red.). *Przyroda województwa katowickiego*. Wydawnictwo Kubajak, Krzeszowice, s. 97–106.
- TOMIAŁOJC L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- TOWPASZ K., KOTAŃSKA M. 2000. Murawy kserotermiczne na lessowych zboczach doliny Wisły w Morsku koło Koszyc. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 56 (6):110–112.
- TOWPASZ K., STACHURSKA-SWAKOŃ A. 2015. Uzupełnienia do flory roślin naczyniowych Pogórza Ciężkowickiego (Karpaty Zachodnie). *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 22(1): 15–21.
- TREIT A. 2020a. Inwentaryzacja roślin naczyniowych w planowanym rezerwacie przyrody „Mała Puszcza Kleszczowska” (maszynopis).
- TREIT A. 2020b. Spis pomiarów drzew objętych wnioskiem o ustanowienie pomników przyrody (maszynopis).
- TUMIDAJOWICZ D. 1964. Występowanie *Hacquetia epipactis* (SCOP.) DC. w okolicy Mogilan oraz ogólny zasięg tego gatunku. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 10(2): 173–184.
- TWOREK S., CIERLIK G., KURZYŃSKI J., MIELNICKA B., MAKAMASKA-JUCHIEWICZ M., MRÓZ W., PERZANOWSKA J., ZAJĄC K. 2002. Docelowa sieć Krajowego Systemu Obszarów Chronionych (KSOCh) z uwzględnieniem łączących je korytarzy ekologicznych. Raport końcowy. IOP PAN-NFOŚ, Kraków-Warszawa (materiały udostępnione w Ministerstwie Środowiska).
- UCHWAŁA nr LII/328/2014 z dnia 28.07.2014 r. Rady Miejskiej w Szczawnicy. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Szczawnica.
- UCHWAŁA Nr XLV/272/2006 z dnia 19. 10. 2006 r. Rady Miasta Szczawnica. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Szczawnica tom I – uwarunkowania rozwoju przyjęte jako załącznik nr 1a (oraz załączniki graficzne na <https://sip.gison.pl/szczawnica>).
- UCHWAŁA nr XXIII/168/12 Rady Gminy Zabierzów z dnia 15.06.2012 r. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Zabierzów.
- UCHWAŁA nr XXXVIII-210/2006 z 27.04.2006 r. Rady Gminy. Plan zagospodarowania przestrzennego gminy Łąpsze Niżne.
- URBAN J., BUCZEK K. 2023. Dokumentacja dziedzictwa geologicznego projektowanego rezerwatu przyrody „Mała Puszcza Kleszczowska” Nadleśnictwo Krzeszowice, leśnictwo Zabierzów, oddziały 113, 114, 115, 116. Arch. Inicjatywy Społecznej „Ratujmy Kleszczowskie Wąwozy”, Kleszczów (maszynopis).
- URBAN J., KALEMBA A. 2020. Opinia o wartości dziedzictwa geologicznego oraz niektórych walorach przyrody żywej obszaru Lasów Państwowych, Nadleśnictwo Krzeszowice, leśnictwo Zabierzów, oddziały 224 oraz 225. Arch. Inicjatywy Społecznej „Ratujmy Kleszczowskie Wąwozy”, Kleszczów (maszynopis).

- URBAN J., KASZA A. 2013. Jaskinia w Antolce. Baza internetowa Jaskinie Polski. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB. <https://jaskiniepolski.pgi.gov.pl/Details/Information/650>
- URBAN J., MARGIELEWSKI W. 1995. Koncepcja ochrony obiektów przyrody nieożywionej na górze Wżar koło Czorsztyna (Karpaty). Pieniny – Przyroda i Człowiek 4: 99–104.
- URBISZ A. 2004. Konspekt flory roślin naczyniowych Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej.
- VONČINA G. 2022. Flora mszaków stwierdzonych w oddziałach 223, 224 i 226 (według nowego Planu urządzania odpowiednio 113, 114 i 116) w Nadleśnictwie Krzeszowice (maszynopis).
- VONČINA G., CHACHUŁA P., KROBICKI M., WAWRZCZAK M. 2018. Assessment of environmental and cultural values of Jarmuta Hill in Szczawnica (Polish Carpathians). International Journal of Conservation Science 9(3): 475–500.
- VONČINA G., STEBEL A. 2016. Materiały do flory mchów (Bryophyta) pienińskiego pasa skałkowego (Karpaty Zachodnie). Pieniny – Przyroda i Człowiek 14: 79–89.
- VONČINA G., WAWRZCZAK M., BETLEJA L., KOZIK J., KOŚCIELNIAK R., CHACHUŁA P. 2014. Bryjarka hill in Szczawnica (Beskid Sądecki Mts, Western Carpathians, Poland) – a natural and cultural focus. Acta Musei Silesiae Scientiae Naturales 63: 111–122.
- WALASZ K. (red.) 2000. Atlas ptaków zimujących Małopolski. Małopolskie Towarzystwo Ornitologiczne, Kraków.
- WALASZ K. 2015. Fauna. [W:] Baścik M., Degórska B. Środowisko przyrodnicze Krakowa. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, s. 145–160.
- WALASZ K. 2023. Opinia o wartości przyrodniczej Lasu łęgowego w Przerzogałach w Krakowie. Małopolskie Towarzystwo Ornitologiczne. <https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/405277/karta>
- WALASZ K., MIELCZAREK P. 1992. Atlas ptaków łęgowych Małopolski 1985–1991. Biologica Silesiae, Wrocław.
- WASILEWSKI J. 1973. Awifauna okolic Zatora ze szczególnym uwzględnieniem liczebności ptaków wodnych. Acta zool. cracov. 18: 475–528.
- WAŚKOWSKA A. 2012. Kozie Skały. [W:] Słomka T. (red.). Katalog obiektów geoturystycznych w obrębie pomników i rezerwatów przyrody nieożywionej. Wydawnictwo AGH, Kraków, s. 302–306.
- WAŚKOWSKA A. 2013. Kozie Skały. [W:] Łoboz W. (red.). Skalne atrakcje Polskich Karpat – część 1: Beskidy zachodnie. Biblioteczka Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, Nowy Sącz, s. 39–41.
- WATYCHA L., BORATYN J. 2022. Objasnienia do Szczegółowej mapy geologicznej Polski 1:50 000, ark. Nowy Targ. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB, Warszawa.
- WATYCHA L., BORATYN J., KMIĘCIAK J. 2022. Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1:50 000, ark. 1049 Nowy Targ. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB, Warszawa.
- WIDLAK M. 2022. Procesy odnowieniowe cisa pospolitego *Taxus baccata* (L.) w polskiej części Karpat. Praca doktorska. Wydział Leśny, Uniwersytet Rolniczy im. H. Kołłątaja w Krakowie (maszynopis).
- WIEHLE D. 1999. Migration of waders Charadrii in the fishponds in Spytkowice in years 1995–1999. The Ring 21: 91–105.
- WIEHLE D. 2002. Ptaki stawów rybnych w Spytkowicach w latach 1995–2000. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 58: 25–61.
- WIEHLE D. 2015. Wysoka liczebność chruścieli Rallidae oraz perkozka *Tachybaptus ruficollis* na terenie OSOP Natura 2000 Dolina Dolnej Skawy w latach 2013–2014 i jej przyczyny. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 71(5): 323–335.
- WIEHLE D. 2016. Śmiertelność ptaków w wyniku polowań na Stawach Zatorskich w obszarze Natura 2000 Dolina Dolnej Skawy. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 72(2): 110–129.
- WIEHLE D. 2017. Dolina Dolnej Skawy. Ptaki – kwartalnik Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków 1: 22–27.
- WIEHLE D. 2020a. Zmiany awifauny łęgowej Doliny Dolnej Skawy. Ornis Polonica 61: 88–116.
- WIEHLE D. 2020b. Ekspertyza ornitologiczna dotycząca szczegółowo oddziału 225 i otoczenia tj. oddziałów 223, 224, 226 leśnictwa Zabierzów polegającej na zweryfikowaniu i uzupełnieniu danych nt. siniaka *Columba oenas*, dzięcioła czarnego *Dryocopus martius*, zielonosiwego *Picus canus*, średniego *Dendrocopos medius*, muchołówki małej *Ficedula parva* i białoszyjnej *F. albicollis* oraz pozostałych gatunków ptaków tzw. naturalnych wymienionych w załączniku nr 1 Dyrektywy Ptasiej, które potencjalnie mogą gniazdować bądź wykorzystywać w bieżącym sezonie łęgowym 2020 przedmiotowe drzewostany, na zlecenie Nadl. Krzeszowice. Biuro Badań Naukowych i Ekspertyz Green Vetiver, Kraków (maszynopis).
- WIEHLE D., BONCZAR Z. 2007. Śmiertelność ptaków w warunkach stawów rybnych. Notatki Ornitologiczne 48: 163–173.
- WIEHLE D., MALCZYK P. 2005. Aberrantly moulting Black-headed Gull at Spytkowice, Poland. Dutch Birding 3: 202.
- WIEHLE D., MALCZYK P. 2009. Gniazdowanie helmiatek *Netta rufina* na stawach rybnych koło Zatora. Notatki Ornitologiczne 50: 42–48.
- WIEHLE D., WILK T., FABER M., BETLEJA J., MALCZYK M. 2002. Awifauna doliny górnej Wisły – część 1. Ptaki Ziemi Oświęcimsko-Zatorskiej. Notatki Ornitologiczne 43: 227–253.

- WIK A S., BAŁA W., WILCZEK Z. 1998b. Naturalne i półnaturalne zespoły roślinne doliny potoku Chechło (Wyżyna Krakowsko-Wieluńska). Prądnik, Prace Muzeum im. Szafera 11–12, 145–165.
- WIK A S., SZCZYPEK T. 1990. W sprawie projektowanego rezerwatu Diabla Góra koło Bukowna. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 6: 78–85.
- WIK A S., SZCZYPEK T., JĘDRZEJKO K., BLASKI M., BAŁ K. 1998a. Opracowanie dokumentacji projektowanego rezerwatu „Diabla Góra” koło Bukowna. Zarząd Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych w Dąbrowie Górniczej (maszynopis).
- WILCZEK Z., HOLEKSA J., ROMANCZYK M. 2008. Szata roślinna rezerwatu Żaki w Kotlinie Oświęcimskiej – zagrożenia i perspektywy ochrony. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 64(2): 93–99.
- WILK T., BOBREK R., PEPKOWSKA-KRÓL A., NEUBAUER G., KOSICKI J.Z. (red.). 2016. Ptaki polskich Karpat – stan, zagrożenia, ochrona. OTOP, Marki.
- WILK T., JUJKA M., KROGULEC J., CHYLARECKI P. (red.). 2010. Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce. OTOP, Marki.
- WILK T., MAZGAJ S. 2016. Gniazdowanie rybitwy białoczelnej *Sternula albifrons* w dolinie dolnego Dunajca. Ornis Polonica 57: 71–76.
- WILK T., NOWAK D., MAZGAJ S., FOLTA T. 2022. Awifauna wodno-błotna doliny środkowego i dolnego Dunajca, wraz ze wskazaniem obszaru jako ostoi ptaków o znaczeniu międzynarodowym. Ornis Polonica 63: 314–336.
- WILK T., CZERWIŃSKI B., PACIORA K., WIEHLE D. 2015. Lęgowa populacja żurawia *Grus grus* w województwie małopolskim na początku XXI wieku. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 71(2): 86–95.
- WIŚNIEWSKI W. 1993. Niedźwiedzia – nowa wielka jaskinia w Beskidach. Wierchy 58: 159–160.
- WIŚNIEWSKI B. 1992. Kosatka kielichowa *Tofieldia calyculata*, nowy gatunek rośliny naczyniowej w Ojcowskim Parku Narodowym. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 48(4): 71–73.
- WOJCIECHOWSKI J. 1950. Złoto rodzime i minerały towarzyszące w żyłach kruszcowej pod Szczawnicą. Acta Geologica Polonica 1: 143–149.
- WOJCIECHOWSKI J. 1955. O żyłach kruszczowych pod Szczawnicą. Biuletyn Instytutu Geologicznego 101: 1–71.
- WOJEWODA W. 1996. Grzyby. [W:] Dokumentacja dla Parku Krajobrazowego Beskidu Niskiego. Fundacja Botaniki Polskiej im. W. Szafera, s. 31–37.
- WOJEWODA W. 1998. Wielkoowocnikowe grzyby podstawkowe (Basidiomycotina) Beskidu Niskiego (Karpaty). Studia Ośr. Dokument. Fizjogr. PAN, Oddz. Kraków 25: 295–334.
- WOŁĘJKO L., PAWLACZYK P., STANKO R. (red.). 2019. Torfowiska alkaliczne w Polsce – zróżnicowanie, zasoby, ochrona. Wydawnictwo Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- WÓJCIK A. 2017. Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1:50 000, ark. 997 Wieliczka. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- WÓJCIK A., CZERWIEC J., KRAWCZYK M. 2016. Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1:50 000, ark. 1017 Limanowa. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- WÓJCIK A., CZERWIEC J., KRAWCZYK M. 2017. Objasnienia do Szczegółowej mapy geologicznej Polski 1:50 000, ark. 1017 Limanowa. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- WZIĄTEK B. 2021. Inwentaryzacja ichtiologiczna, teriologiczna i herpetologiczna w obszarze Natura 2000 Cedron PLH120060. Ekspertyza wykonana na potrzeby Planu Zadań Ochronnych (maszynopis).
- YUSSEF M.M.M. 1978. Large scale geological of the Mt. Wżar andesites, Pieniny Mts., Poland. Studia Geol. Pol. 56: 1–30.
- ZAJĄC i in.. 2013. Analiza stanu ochrony starorzecz na przykładzie kompleksu starorzeczy „Wiślicka” – obszar Natura 2000 PLH 120084. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 68(2): 116–133.
- ZAJĄC K. 2007. Raport z prac inwentaryzacyjnych gatunków ślimaków z załącznika II Dyrektywy 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory na obszarze Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krakowie (maszynopis).
- ZAJĄC K. 2018. Raport dla gatunku na obszarze Natura 2000 – 1032 skłójka gruboskorupowa – PLH120060 Cedron. Państwowy Monitoring Środowiska GIOŚ (maszynopis).
- ZAJĄC K., ZAJĄC T., LIPIŃSKA A. 2010. Raport z realizacji etapu III dzieła pt. „Charakterystyka, ocena zasobów, stan zachowania oraz potencjalne zagrożenia mięczaków w obszarze dorzecza rzeki Czarnej Orawy” w ramach realizowanego przez RZGW Kraków projektu „Warunki zarządzania obszarem dorzecza i ochroną różnorodności biologicznej dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju obszarów cennych przyrodniczo na przykładzie zlewni Czarnej Orawy stanowiącej część transgranicznego dorzecza Dunaju” – część: Inwentaryzacja terenowa elementów biotycznych. Kraków (maszynopis).
- ZAJĄC T. 2017. Dokumentacja planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Wiślicka PLH120084 (maszynopis).
- ZARZYCKI K. 1958. Ważniejsze zespoły łąkowe doliny górnej Wisły a poziom wód gruntowych. Acta Soc. Bot. Pol. 27(3): 383–482.
- ZARZYKA M. 2001. Rośliny naczyniowe górnego biegu Wisłoki (Beskid Niski). Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica 8: 43–62.

- ZDUNCYK P., PIECHNIK Ł. 2019. Nowe stanowisko *Lycopodiella inundata* (Lycopodiaceae) w Kotlinie Biskupiego Boru (Wyżyna Śląska). *Fragmenta Floristica Geobotanica Polonica* 26(1): 149–181.
- ZELEK R. 2018. Charakterystyka geobotaniczna i flora roślin naczyniowych zlewni Kamienicy Nawojowskiej ze szczególnym uwzględnieniem roślin użytkowych gospodarczo. Praca doktorska. Instytut Botaniki, Uniwersytet Jagielloński, Kraków (maszynopis).
- ZELEK R. 2024. Przynależność geobotaniczna zlewni Kamienicy Nawojowskiej na podstawie florystycznych elementów kierunkowych. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 28(1): 23–34.
- ZEMANEK B. 1974. Rośliny naczyniowe Puszczy Dułowskiej. *Zesz. Nauk. UJ, Prace Botaniczne* 2: 121–156.
- ZEMBRZUSKI J. 1999. Torfowiska Orawsko-Podhalańskie czekają na ochronę (maszynopis).
- ZIĘBA A. (red.). 1995. Przyroda województwa tarnowskiego (praca zbiorowa). PWN, Tarnów.
- ŻERO E. 1956. Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1:50 000, ark. Chrzanów 971. Wyd. Geologiczne, Warszawa.
- ŻUREK Z., ARMATYS P., KOTONSKA B. 2008. Sukcesy i niepowodzenia w realizacji projektu ochrony głuszcza i cietrzewia w Karpatach Zachodnich na obszarze województwa małopolskiego. [W:] *Monografia pokonferencyjna „Ochrona Kuraków Leśnych”, Janów Lubelski, 16–18 października 2007 r.* Wyd. CILP, Warszawa, s 160–174.

USTAWY I ROZPORZĄDZENIA

- Diennik Ustaw i Rozporządzeń Krajowych dla Królestwa Galicji i Lodomerii wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim, Lwów 1869, cz. XI, nr 26, s. 16.
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 25 maja 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o ochronie przyrody. *Dz. U. z 2023 r.*, poz. 1336.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 marca 2005 r. w sprawie rodzajów, typów i podtypów rezerwatów przyrody. *Dz. U. 2005 r.* Nr 60, poz. 533.
- Ustawa z dnia 10 marca 1934 r. o ochronie przyrody. *Dz. U. 1934 Nr 31*, poz. 274.
- Ustawa z dnia 13 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko oraz niektórych innych ustaw. *Dz. U. z 2023 r.*, poz. 1890.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. *Dz. U. z 2004 r.* Nr 92, poz. 880.
- Ustawa z dnia 28 czerwca 2024 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw. *Dz. U. z 2024 r.*, poz. 1089.
- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1949 r. o ochronie przyrody. *Dz. U. z 1949 r.* Nr 25, poz. 180.
- Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw. *Dz. U. z 2023 r.*, poz. 1688.
- Zarządzenie Ministra Leśnictwa z dnia 30 września 1953 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody. *M.P. z 1953 r.* nr 97, poz. 1351.
- Zarządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 26 czerwca 1939 r. o uznaniu lasów państwowych na obszarze Nadleśnictw Jaworzyna i Zakopane w krakowsko-śląskim okręgu Lasów Państwowych za lasy ochronne i o utworzeniu jednostki organizacyjnej szczególnej pod nazwą „Park Przyrody w Tatrach”. *M.P. 1939 nr 154* poz. 365.
- Zarządzenie Nr 10/17 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 26 maja 2017 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatów przyrody „Biała Góra” i „Kwiatówka”.
- Zarządzenie Nr 13/16 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 8 marca 2016 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatów przyrody położonych w województwie małopolskim.
- Zarządzenie Nr 13/16 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 8 marca 2016 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatów przyrody położonych w województwie małopolskim.
- Zarządzenie Nr 19/18 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 14 sierpnia 2018 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Wąwóz Homole” i „Biała Woda”.
- Zarządzenie Nr 28/10 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska z dnia 11 października 2010 r., w sprawie zlikwidowania rezerwatu przyrody „Rezerwat w Łosiach im. prof. Mieczysława Czał”. *Dz. Urz. Woj. Mał. z 2010 r.*, poz. 218.
- Zarządzenie Nr 3/19 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 31.01.2019 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Diable skały”.
- Zarządzenie Nr 30/11 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 14 listopada 2011 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Groty Kryształowe”. *Dz. Urz. Woj. Mał. z 2012 r.*, poz. 2645.
- Zarządzenie Nr 36/16 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Diable skały”.
- Zarządzenie Nr 42/16 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 30 grudnia 2016 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatów przyrody „Wały”, „Dąbie”, „Opalunki”, „Sterczów-Ścianka”.

- Zarządzenie Nr 5/20 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 9 kwietnia 2020 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatów przyrody „Waly”, „Dąbie”, „Opalunki”, „Sterczów-Ścianka”.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 3 grudnia 2015 roku w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Bór na Czerwonem” Dz. Urz. Woj. Mał. z 2015 r., poz. 7499.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 2018 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Kajasówka”.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 29 kwietnia 2016 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Luboń Wielki” Dz. Urz. Woj. Mał. z 2016 r., poz. 2801.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 29 czerwca 2017 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Modrzewie” Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r., poz. 4340.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 25 września 2020 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Skamieniałe Miasto” Dz. Urz. Woj. Mał. z 2020 r., poz. 5990.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 10 maja 2018 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Bonarka”.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 19 czerwca 2023 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Bonarka”.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 30 czerwca 2017 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Wierchomla” Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r. poz. 4350.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 29 czerwca 2017 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Lembarczek” Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r. poz. 4342.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 30 maja 2017 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Pazurek” Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r. poz. 3762.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 4 stycznia 2016 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Wysokie Skalki” Dz. Urz. Woj. Mał. z 2016 r. poz. 17.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 5 lutego 2016 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Zaskalskie-Bodnarówka” Dz. Urz. Woj. Mał. z 2016 r. poz. 999.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 11 października 2019 roku w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Las Gościbia” Dz. Urz. Woj. Mał. z 2019 r. poz. 7325.
- Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 29 czerwca 2017 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Las Lipowy Obrożyśka” Dz. Urz. Woj. Mał. z 2017 r. poz. 4341.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- Centralny rejestr form ochrony przyrody <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/search.jsf>
- Formy ochrony przyrody <https://www.gov.pl/web/rdos-krakow/formy-ochrony-przyrody>
- Geoserwis <https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>
- Koalicja 10% <https://koalicja10.pl/>
- Linki do informacji na stronach Klubu Przyrodników:
- Rezerwaty przyrody – czas na comeback! <https://kp.org.pl/pl/rezerwaty-przyrody-czas-na-comeback/o-projekcie>
- Informacje o akcji na stronie Klubu Przyrodników <https://kp.org.pl/pl/rezerwaty-przyrody-czas-na-comeback/o-projekcie/118-o-nas/przedswiadczenia-trwajace/rezerwaty-przyrody/2928-najwazniejsze-informacje-o-akcji>
- Koordynatorzy https://kp.org.pl/pdf/rezerwaty_koordinatorzy_regionalni.pdf
- Mapa proponowanych rezerwatów w województwie małopolskim <https://kp.org.pl/pl/rezerwaty-przyrody-czas-na-comeback/projektowane-i-proponowane-rezerwaty/województwo-malopolskie>
- Rejestr Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie <http://krakow.rdos.gov.pl/formy-ochrony-przyrody>
- Rezerwaty przyrody w województwach lubuskim, opolskim i łódzkim. Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość <https://kp.org.pl/pl/rezerwaty-przyrody-czas-na-comeback/materiały-z-województw>
- Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030 https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en

INNE

http://ine.eko.org.pl/index_areas.php?rek=504
http://wazki.pl/wazki_aeshna_junce.html [dostęp: 25.08.2022]
http://www.ine.eko.org.pl/index_areas.php?rek=764
<https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/> [dostęp: 04.2024, 07.08.2024, 09.08.2024]
<https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>
<https://geotyda.pl/miejsca/kbc/pluskawka.php>
<https://jaskiniepolski.pgi.gov.pl>
<https://kp.org.pl/pl/rezerwy-przyrody-czas-na-comeback/projektowane-i-proponowane-rezerwy/wojewodztwo-malopolskie>
<https://natura2000.gdos.gov.pl/>
<https://panel.iop.krakow.pl/uploads/wydawnictwaartykuly/c35b1a88815657e0f65c28b9886d75cb23db550a.pdf>
<https://www.gov.pl/web/gdos/dostep-do-danych-geoprzestrzennych> [dostęp: 10.04.2024]
<https://www.gov.pl/web/rdos-krakow> [dostęp: 09.08.2024]
<https://www.gov.pl/web/rdos-krakow/plany-zadan-ochronnych>
<https://www.iop.krakow.pl/plazygady>
<https://zpkwm.pl/>

Tabela 1. Charakterystyka istniejących rezerwatów województwa małopolskiego

Nr	Nazwa	rodzaj	typ - przedmiot	typ - ekosystem	powierzchnia [ha]	rok	region	ochrona
1	Baniska	L	PBfbp	ELlgp	141,96	1922	Karpaty	nie określono
2	Barnowiec	L	PBfbp	ELlgp	44,57	1957	Karpaty	nie określono
3	Bembeńskie	L	PBfbp	ELlgp	40,54	2001	Karpaty	czynna
4	Biała Góra	St	PFizn	EElł	11,25	1955	Wyżyny	czynna
5	Biała Woda	K	PKrka	EElł	43,36	1963	Karpaty	nie określono, czynna 14,58 ha
6	Białowodzka Góra nad Dunajcem	L	PBfbp	ELlgp	67,69	1961	Karpaty	czynna
7	Bielañskie Skałki	L	PFizl	ELlwż	1,73	1957	Wyżyny	nie określono
8	Bonarka	N	PGgte	ESkso	2,29	1961	Wyżyny	czynna
9	Bór na Czerwonym	T	PBfbp	ETtw	114,66	1925	Karpaty	czynna
10	Bukowica	L	PFizl	ELlwż	22,76	1987	Wyżyny	nie określono
11	Bukowiec	Fl	PFlrz	ELlgp	5,31	1959	Karpaty	nie określono
12	Cieszynianka	Fl	PFlgz	ELlgp	10,27	1969	Karpaty	nie określono
13	Cisy w Mogilnie	Fl	PFlkd	ELlgp	34,39	1963	Karpaty	nie określono
14	Dąbie	St	PFizn	EEme	2,61	1955	Wyżyny	czynna
15	Debrza	L	PFizl	ELlni	9,5	1995	Podkarpacie	czynna
16	Dębina	L	PFizl	ELlni	13,14	1957	Podkarpacie	nie określono
17	Diable Skały	N	PGgte	ELlgp	16,07	1953	Karpaty	czynna
18	Długosz Królewski	Fl	PFlrz	ELbni	24,2	1963	Podkarpacie	czynna
19	Dolina Eliaszkówki	K	PKrkn	ELlwż	109,57	1989	Wyżyny	czynna
20	Dolina Kluczwody	K	PKrkn	ELlwż	35,22	1989	Wyżyny	czynna
21	Dolina Mnikowska	K	PKrkn	EEme	20,89	1963	Wyżyny	czynna
22	Dolina Potoku Rudno	L	PBfbp	EElw	95,94	2001	Wyżyny	nie określono
23	Dolina Raclawki	K	PKrkn	EEme	473,92	1962	Wyżyny	czynna
24	Dolina Szklarki	L	PFizl	ELlwż	46,69	1989	Wyżyny	czynna
25	Gibiel	L	PBfbp	ELlni	28,51	1961	Podkarpacie	nie określono
26	Góra Stołowa im. Ryszarda Malika	L	PBfbp	ELlwż	96,09	2021	Wyżyny	nie określono
27	Grotty Kryształowe	N	PGgsmg	EPpn	1,04	2000	Podkarpacie	czynna
28	Hajnik	L	PFizl	ELlgp	16,77	1974	Karpaty	ściska
29	Jelenia Góra im. Stanisława Gabryela	L	PFizl	ELlgp	15,91	1984	Karpaty	nie określono
30	Kajasówka	N	PGgte	EŁzk	11,83	1962	Wyżyny	czynna
31	Kamień-Grzyb	N	PGgte	ELlgp	1,83	1962	Karpaty	nie określono
32	Kamionna	L	PFizl	ELlgp	64,04	1997	Karpaty	nie określono

33	Kępie na Wyżynie Miechowskiej	L	PFizl	ELlwż	40,51	1960	Wyżyny	nie określono
34	Kłódne nad Dunajcem	L	PBfbp	ELlgp	79,51	1964	Karpaty	nie określono
35	Koło w Puszczy Niepołomickiej	L	PFizl	ELlni	3,13	1962	Podkarpacie	nie określono
36	Kornuty	N	PGgte	ELlgp	11,9	1953	Karpaty	nie określono
37	Kostrza	L	PBfbp	ELlgp	38,56	2001	Karpaty	nie określono
38	Kozie Kąty	L	PBfbp	ELlgp	26,50	1989	Karpaty	nie określono
39	Kwiatówka	L	PFizl	ELlwż	11,25	1967	Wyżyny	czynna
40	Las Gościbia	L	PBfbp	ELlgp	281,49	2001	Karpaty	ściska 277,79 ha czynna 3,7 ha
41	Las Lipowy Obrozyska im. Michała Witowskiego	L	PBfbp	ELlgp	112,88	1957	Karpaty	ściska 100,50 ha czynna 12,38 ha
42	Lasy Radłowskie	Fl	PFlgz	ELlni	30,99	2001	Podkarpacie	nie określono
43	Lembarczek	L	PFizl	ELlgp	71,85	1985	Karpaty	ściska
44	Lipny Dół koło Książa Wielkiego	L	PFizl	ELlwż	20,23	1960	Wyżyny	nie określono
45	Lipowiec	L	Pfizl	ELlwż	11,39	1959	Wyżyny	czynna 10,61 ha, ściska 0,58 ha
46	Lipówka	L	PFizl	ELlni	24,95	1957	Podkarpacie	nie określono
47	Luboń Wielki	N	PGgte	ELlgp	35,24	1970	Karpaty	ściska 31,14 ha, czynna 4,1 ha
48	Łabowiec	L	PBfbp	ELlgp	53,85	1924	Karpaty	nie określono
49	Madohora	L	PBfbp	ELlgp	71,81	1960	Karpaty	ściska
50	Michałowiec	Fl	PFlrz	ELlwż	12,12	1959	Wyżyny	nie określono
51	Modrzewie	Fl	PFlkd	ELlgp	10,67	1959	Karpaty	czynna
52	Mogielica	Fn	PFnpt	ELlgp	50,44	2011	Karpaty	czynna 2,69 ha, ściska 47,86 ha
53	Na Policy	L	PFizl	ELbgp	13,21	1998	Karpaty	nie określono
55	Nad Kotelnicznym Potokiem	L	PBfbp	ELlgp	26,5	1959	Karpaty	nie określono
56	Niebieska Dolina	L	PFizl	ELlgp	22,03	1963	Karpaty	nie określono
57	Okopy Konfederackie	K	PKukp	ELlgp	1,99	1963	Karpaty	nie określono
58	Opalonki	St	PFizn	EŁmk	2,23	1955	Wyżyny	czynna
59	Ostra Góra	L	PFizl	ELlwż	7,22	1959	Wyżyny	nie określono
60	Panińska Góra	Fl	PFlrz	ELlgp	63,23	2003	Karpaty	czynna
61	Panińskie Skały	K	PKrkn	ELlwż	6,41	1953	Podkarpacie	nie określono
62	Pazurek	L	PBfbp	ELlwż	187,91	2008	Wyżyny	czynna
63	Przeciszów	L	PFizl	ELlni	85,51	1995	Karpaty	nie określono
64	Przełom Białki pod Krempachami	K	PKrkn	EWrp	8,51	1959	Karpaty	nie określono
65	Pusta Wielka	L	PFizl	ELlgp	2,58	1963	Karpaty	nie określono
54	Rezerwat na Policy im. prof. Zenona Klemensiewicza	L	PBfbp	ELbgp	58,73	1972	Karpaty	nie określono

66	Skąła Kmity	K	PKrkn	EElł	19,36	1959	Wyżyny	czynna
67	Skąła Rogoźnicka	N	PGgsmg	ESkso	0,26	1961	Karpaty	nie określono
68	Skąłki Przegorzalskie	K	PFlrzk	EEme	1,38	1959	Podkarpacie	czynna
69	Skamieniałe Miasto	N	PGgte	ELlgp	15,01	1974	Karpaty	czynna
70	Skołczanka	Fn	PFnbk	EEme	36,77	1957	Podkarpacie	czynna
73	Sterczów-Ścianka	St	PFizn	EŁzk	3,04	1955	Wyżyny	czynna
72	Styr	L	PBfbp	ELlgp	97,83	1998	Karpaty	czynna 0,96 ha, ścisła 96,87 ha
71	Śnieżnica	L	PFizl	ELlgp	24,92	1968	Karpaty	nie określono
74	Uhryń	L	PFizl	ELlgp	16,52	1924	Karpaty	nie określono
75	Wały	Fl	PFizn	EŁmk	5,81	1958	Wyżyny	czynna
76	Wąwóz Bolechowicki	K	PKrkn	EEme	22,44	1968	Wyżyny	czynna
77	Wąwóz Homole	K	PKrkn	EEme	58,64	1963	Karpaty	nie określono
78	Wierchomla	L	PBfbp	ELlgp	25,37	1983	Karpaty	ścisła
79	Wiślisko Kobyle	W	PBfbp	EWrp	6,7	1970	Podkarpacie	nie określono
80	Wysokie Skąłki	K	PBfbp	ELlgp	10,91	1961	Karpaty	czynna
81	Zamczysko nad Rabą	K	PKukp	ELlmg	1,35	1962	Karpaty	nie określono
82	Zaskalskie-Bodnarówka	K	PKrkn	ELlgp	19,02	1961	Karpaty	czynna
83	Zimny Dół	N	PGgte	ELlwż	2,22	1991	Wyżyny	nie określono
84	Złota Góra	L	PFizl	ELlwż	4,29	1955	Wyżyny	nie określono
85	Zaki	L	PFizl	ELlni	12,24	1959	Podkarpacie	nie określono
86	Żebracze	L	PFizl	ELlmg	58,77	1995	Karpaty	nie określono

Rodzaje rezerwatów przyrody:

Leśny – L
Wodny – W
Stepowy – St
Faunistyczny – Fn
Florystyczny – Fl
Torfowiskowy – T
Przyrody nieożywionej – N
Krajobrazowy – K

Dominujący przedmiot ochrony:

Biocenotyczny i fizjocenotyczny biocenozy naturalnych i półnaturalnych - PBfbp
Faunistyczny bezkręgowców - PFnbk
Faunistyczny ptaków - PFnpt
Fitocenotyczny zbiorowisk leśnych - PFizl
Fitocenotyczny zbiorowisk nieleśnych - PFizn
Florystyczny krzewów i drzew - PFld
Florystyczny roślin na granicy zasięgu - PFlgz
Florystyczny roślin zarodnikowych - PFlrz
Florystyczny roślin zielnych i krzewinek - PFlrz
Geologiczny i glebowy form tektonicznych i erozyjnych - PGgte
Geologiczny i glebowy skał, minerałów, osadów, gleb i wydm - PGgsmg
Krajobrazów krajobrazów antropogenicznych - PKrka
Krajobrazów krajobrazów naturalnych - PKrkn
Kulturowy miejsc kultu i pamięci narodowej - Pkukp

Główny typ ekosystemu:

Leśny i borowy lasów nizinnych - Elni
Leśny i borowy borów górskich i podgórszych - ELbgp
Leśny i borowy borów nizinnych - ELbni
Leśny i borowy lasów górskich i podgórszych - ELlgp
Leśny i borowy lasów mieszanych górskich i podgórszych - EElmg
Leśny i borowy lasów wyżynnych - EElwz
Łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy muraw kserotermicznych - EŁmk
Łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy zarośli kserotermicznych - EŁzk
Podziemny pochodzenia naturalnego - EPPn
Różnych ekosystemów lasów i wód - EEH
Różnych ekosystemów lasów i łąk - EEL
Różnych ekosystemów lasów i wód - EELw
Różnych ekosystemów mozaiki różnych ekosystemów - EEme
Skałny skał osadowych - ESks
Torfowiskowy (bagienny) torfowisk wysokich - ETtw
Wodny rzek i ich dolin, potoków i źródeł - Ewrp

Tabela 2. Charakterystyka proponowanych rezerwatów województwa małopolskiego

Nr	Nazwa	region	rodzaj	typ - podmiot	typ - ekosystem	powierzchnia [ha]	ochrona
1	Bagna Puszczy Dulowskiej	Wyżyny	W	PBfbp	Ewrp	80,85	czynna
2	Baliówka	Karpaty	T	Pfizn	Ettw	214,20	czynna
3	Biały Potok	Karpaty	T	Pfizn	ETtn	53,42	czynna
4	Boczkowice	Wyżyny	St	PFizn	EŁmk	40,12	czynna
5	Bory Piekielnicke	Karpaty	T	Pfizn/zl	Eelt	258,59	ściśla
6	Bory i Bagna Pasma Paprotnej	Karpaty	L	PFizl	ELbgp	76,76	ściśla
7	Bór za Lasem i Las Kaczmarka	Karpaty	T	Pfizn	Ettw	58,85	czynna
8	Bryjarka	Karpaty	N	PGgte	Esksm	9,11	czynna
9	Cedron	Karpaty	Fn	PFnbk	Ewrp	73,94	czynna
10	Chodów-Falniów	Wyżyny	St	PFizn	EŁmk	7,27	czynna
11	Cisie	Wyżyny	Fl	PFizl	Ellwż	74,26	czynna
12	Cisowe Skały	Wyżyny	N	PGgte	Eskso	4,10	czynna
13	Cisy w Wyskitnej	Karpaty	Fl	PFlkd	Elbgp	5,21	czynna
14	Cybowa Góra	Wyżyny	St	PFizn	EŁmk	10,98	czynna
15	Czarny Dunajec	Karpaty	W	PBfbp	Ewrp	98,11	ściśla
16	Dolina Czarnej Orawy	Karpaty	W	PBfbp	Ewrp	240,53	czynna
17	Dolina Rzeki Sztoly	Wyżyna	W	PBfbp	Ewrp	16,06	czynna
18	Dolina Uhryńskiego Potoku	Karpaty	N	PGgte	Eskso	14,62	czynna
19	Dolina Uniejówki	Wyżyny	Fl	Pfizn	EEme	55,58	czynna
20	Dolina Wrzosa	Wyżyny	N	PBfbp	EEme	4,50	czynna
21	Dolna Białka	Karpaty	W	PBfbp	Ewrp	209,74	ściśla
22	Gaworzyna	Karpaty	N	PGgte	Eskso	12,58	czynna
23	Giebułtów	Wyżyny	St	PFizn	EŁmk	6,38	czynna
24	Góra Jarmuta	Karpaty	N	PGgte	Esksm	35,87	czynna
25	Góra Wdżar	Karpaty	N	PGgte	Esksm	5,08	czynna
26	Grąd w Przybradzu	Karpaty	Fl	PFizl	ELlgp	23,35	ściśla
27	Grzymałów	Wyżyny	St	PFizn	EŁmk	15,23	czynna
28	Jadownickie Jeziora	Podkar- pacie	W	PBfbp	Ewjn	30,80	czynna
29	Januszkowa Góra	Wyżyny	N	PBfbp	EEme	30,25	czynna
30	Jęczyznik na Chełmie	Karpaty	L	PFizl	Elbgp	22,57	ściśla
31	Jodły Łemkowskie	Karpaty	L	PBfbp	Elbgp	203,43	ściśla
32	Kaczmarowe Doły	Wyżyny	St	PFizn	EŁmk	2,09	czynna
33	Kalina Mała	Wyżyny	St	PFizn	EŁmk	25,64	czynna
34	Kamieniółom w Skale	Wyżyny	N	PBfbp	EEme	1,51	czynna
35	Kaskady Przegini	Karpaty	N	PGgte	EWrp	7,71	ściśla
36	Kozie Żebro	Karpaty	L	PBfbp	ELlgp	216,69	ściśla

37	Krystynów	Wyżyny	L	PFizl	Ellmg	7,41	czynna
38	Krzyszówka	Wyżyny	St	PFizn	EŁmk	6,42	czynna
39	Las Kurowski	Karpaty	Fl	PFizl	ELlgp	86,76	czynna
40	Las Tunelski	Wyżyny	Fl	PFizl	Ellwż	67,62	czynna
41	Lubogoszcz	Karpaty	Fl	PFizl	Elbgp	17,03	ściska
42	Łąka w Kostrzu	Podkar- pacie	Fn	PFnbk	EŁmk	42,89	czynna
43	Łęg w Przegorzałach	Podkar- pacie	L	PFizl	Eelw	43,05	ściska
44	Łęgi Raby	Karpaty	Fn	PFnpt	Ewrp	93,66	ściska
45	Łysa Puścizna	Karpaty	T	Pfizn	Ettw	62,27	czynna
46	Madohora – poszerzenie	Karpaty	L	PBfbp	ELlgp	110,72	ściska
47	Mała Puszcza Kleszczowska	Wyżyny	L	PFizl	Ellwż	101,52	ściska
48	Markowiec-Gródek	Karpaty	L	PBfbp	ELlgp	105,60	ściska
49	Melsztyńskie Wzgórze	Karpaty	K	Pkrka	EEme	7,77	krajobra- zowa
50	Mofeta w Złockiem	Karpaty	N	PGgsmg	Ewrp	3,87	czynna
51	Mokradła Kisieliny	Podkar- pacie	F	PFnbk	EŁłh	273,96	czynna
52	Molkówka	Karpaty	T	Pfizn	ETtn	13,06	czynna
53	Niedzieliska	Podkar- pacie	W	Pfizn	Ewjn	8,03	czynna
54	Osuwisko Słopnickie	Karpaty	Fn	PFnss	Eppn	5,75	ściska
55	Pieninki Skrzydlańskie	Karpaty	K	Pkrka	EEme	104,09	krajobra- zowa
56	Pieniny Gorlickie	Karpaty	K	PKrkn	EEme	22,12	krajobra- zowa
57	Poradów	Wyżyny	St	PFizn	EŁmk	10,34	czynna
58	Przybojec	Karpaty	T	Pfizn	Ettw	18,73	czynna
59	Przymiarki	Karpaty	T	Pfizn	Ettw	49,29	czynna
60	Pustynia Błędowska	Wyżyny	K	Pkrka	Ewdws	675,02	ściska
61	Puszcza Karpacka na Lubaniu	Karpaty	L	PFizl	Elbgp	37,13	ściska
62	Puścizna Długopole	Karpaty	T	Pfizn	Ettw	45,85	ściska
63	Puścizna Franków	Karpaty	T	Pfizn	Ettw	25,68	ściska
64	Puścizna Mała	Karpaty	T	Pfizn	Ettw	101,56	czynna
65	Puścizna pod Pustą Polaną	Karpaty	T	Pfizn/zl	Eelt	275,52	ściska
66	Puścizna Rękowiańska	Karpaty	T	Pfizn/zl	Eelt	235,60	ściska
67	Puścizna Wielka	Karpaty	T	Pfizn	Ettw	240,45	czynna
68	Puścizna Wysoka	Karpaty	T	Pfizn	Ettw	37,24	czynna
69	Roztoki Raby	Karpaty	Fn	PFnpt	Ewrp	96,45	ściska
70	Skarpy w Morsku	Wyżyny	Fn	PFnpt	EŁmk	26,51	czynna
71	Sławice Duchowne	Wyżyny	St	PFizn	EŁmk	4,41	czynna
72	Smroków	Wyżyny	St	PFizn	EŁmk	38,71	czynna

73	Spiskie Skalki im. Andrzeja F. Felgera	Karpaty	K	Pkrka	EEme	110,68	krajobra- zowa
74	Starorzeczka Brzegi	Podkar- pacie	W	PBfbp	Ewjn	38,57	czynna
75	Stawy w Spytkowicach	Podkar- pacie	W	PFnpt	EEnw	413,72	czynna
76	Storczykowa Buczyna w Bukownie	Wyżyny	Fl	PBfbp	Ellwż	13,36	czynna
77	Szykowska Dolina	Karpaty	K	PKrkn	EEme	114,39	krajobra- zowa
78	Świerczyna Gajka	Karpaty	L	PFizl	Elbgp	67,31	ściśla
79	Tarnawka i Stradomka	Karpaty	Fn	Pfnry	Ewrp	74,54	ściśla
80	Torfowiska w Bukownie	Wyżyny	T	Pfizn	Ettp	87,55	czynna
81	Torfowisko Mochnaczka	Karpaty	T	Pfizn	ETtn	9,61	czynna
82	Torfowisko w Podwillku	Karpaty	T	Pfizn	ETtn	3,26	czynna
83	Tuchowski Las	Karpaty	Fl	PFizl	ELlgp	33,71	ściśla
84	Uroczyska Bratucickie	Podkar- pacie	T	PBfbp	ETtp	13,74	czynna
85	Uroczyska Łopienia	Karpaty	Fn	PFnss	EEme	80,23	czynna
86	Uroczysko Podgólogórze	Wyżyny	Fl	PFizl	Ellni	9,80	czynna
87	Uroczysko Wróblowice	Karpaty	L	PFizl	ELlgp	82,40	ściśla
88	Wąwozy Arkozowe w Kwaczale	Wyżyny	N	PGgsp	Eskso	29,74	czynna
89	Wąwóz Grondy w Zagórzcu	Wyżyny	N	PGgsp	Eskso	2,38	czynna
90	Wielkie Błoto	Podkar- pacie	Fn	PFnbk	Etnn	223,14	czynna
91	Wierch nad Kamieniem	Karpaty	N	PGgte	Eskso	13,91	czynna
92	Wiślisko Miejsce	Podkar- pacie	W	PBfbp	Ewjn	72,28	czynna
93	Wołowiec	Karpaty	Fl	PGrgk	ELlgp	109,75	ściśla
94	Wyspy na Dunajcu	Karpaty	Fn	PFnpt	Ewrp	262,80	ściśla
95	Wzgórza Grodzisko i Srebrnica	Wyżyny	N	PGgte	Eskso	19,97	czynna
96	Wzgórze Żelatowa	Wyżyny	L	PFizl	Ellwż	41,27	ściśla
97	Zadnie Góry	Karpaty	N	PGgte	Eskso	5,82	czynna
98	Źródlika Wisłoki	Karpaty	Fn	PFnbk	Ewrp	163,97	czynna
99	Żurawnica	Karpaty	Fl	PFirz	EEme	60,43	czynna
100	Żwirownie Sądeckie	Karpaty	Fn	PFnpt	Ewrp	119,87	ściśla

Rodzaje rezerwatów przyrody:

Leśny – L

Wodny – W

Stepowy – St

Faunistyczny – Fn

Florystyczny – Fl

Torfowiskowy – T

Przyrody nieożywionej – N

Krajobrazowy – K

Dominujący przedmiot ochrony:

Biocenotyczny i fizjocenotyczny biocenozy naturalnych i półnaturalnych - PBfbp

Faunistyczny bezkręgowców - PFnbk

Faunistyczny ptaków - PFnpt

Faunistyczny ryb - Pfnry

Faunistyczny ssaków - PFnss

Fitocenotyczny zbiorowisk leśnych - PFizl

Fitocenotyczny zbiorowisk nieleśnych - Pfizn

Florystyczny krzewów i drzew - PFlkd

Florystyczny roślin zarodnikowych - PFlrz

Geologiczny i glebowy form tektonicznych i erozyjnych - PGgte

Geologiczny i glebowy skał, minerałów, osadów, gleb i wydmy - PGgsmg

Geologiczny i glebowy stanowisk paleontologicznych - PGgsp

Grzybów grzybów kapeluszowych - PGgrk

Krajobrazów krajobrazów antropogenicznych - Pkrka

Krajobrazów naturalnych – PKrkn

Główny typ ekosystemu:

Leśny i borowy borów górskich i podgórskich - Elbgp

Leśny i borowy lasów mieszanych górskich i podgórskich - Ellmg

Leśny i borowy lasów nizinnych - Ellni

Leśny i borowy lasów wyżynnych - Ellwż

Łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy muraw kserotermicznych - EŁmk

Podziemny pochodzenia naturalnego - Eppn

Różnych ekosystemów (lasów i torfowisk) - Eelt

Różnych ekosystemów ekosystemów wodnych i nieleśnych - EEnw

Różnych ekosystemów lasów i wód - Eelw

Różnych ekosystemów mozaiki różnych ekosystemów - EEeme

Skalny skał magmowych - Esksm

Skalny skał osadowych - Eskso

Torfowiskowy (bagienny) torfowisk niskich - ETtn

Torfowiskowy (bagienny) torfowisk przejściowych - Ettp

Torfowiskowy (bagienny) torfowisk wysokich - Ettw

Wodny jezior mezotroficznych i eutroficznych - Ewjn

Wodny rzek i ich dolin, potoków i źródeł - Ewrp

Wydmy wydmy śródlądowych - Ewdws

Tabela 3. Zestawienie odrzuconych propozycji rezerwatów przyrody z podaniem przyczyn odrzucenia

źródło	Nazwa	lokalizacja	poza województwem	brak danych	brak lokalizacji	niewystarczające dane	utrata walorów	obiekt ochrony licznie reprezentowany	powody pozaprzrodnicze	nieadekwatna ochrona rezerwatowa	aktualna ochrona w innej formie	uwagi
PZP	Bachowiec	Pogórze Zachodniokarpackie				+	+	+				wpływ gospodarki leśnej
PZP	Bielanka	Beskidy Śródkowe		+								
FDP / OTOP, PZP	Bodaki	Beskidy Zachodnie		+								
MOSZNiL	Buczyna Czernichowska	Jura Krakowsko-Częstochowska				+	+	+				wpływ gospodarki leśnej
MOSZNiL	Buczyna Nawojowska	Jura Krakowsko-Częstochowska				+	+	+				wpływ gospodarki leśnej
PZP	Burzynek	Pogórze Zachodniokarpackie				+	+	+				wpływ gospodarki leśnej
MOSZNiL	Chraściega	Nizina Nadwiślańska			+		+	+				wpływ gospodarki leśnej
FDP / OTOP	Czartoryje	Beskidy Zachodnie				+	+	+				zniszczone torfowisko
KSOCh	Dębina	brak lokalizacji			+							
MOSZNiL, KSOCh	Dęborzyn	Województwo podkarpackie	+									
MOSZNiL	Głowaczka	Pogórze Wschodniobeskidzkie		+			+	+				wpływ gospodarki leśnej
FDP / OTOP	Gońce Radocyna	Beskidy Zachodnie				+	+	+				
PZP, ALP	Góra Chelm	Beskidy Zachodnie				+	+	+				
MOSZNiL, PZP	Góra Liwecka	Pogórze Wschodniobeskidzkie				+	+	+				wpływ gospodarki leśnej
PZP	Góra Okragła	Beskidy Zachodnie						+				
PZP	Góra Skąła	Beskidy Zachodnie						+				osuwisko
MOSZNiL	Groblańskie Dęby	Nizina Nadwiślańska				+	+	+				wpływ gospodarki leśnej

MOSZNiL, KSOCh	Jamna	Pogórze Wschodniobeskidzkie																		wplyw gospodarki leśnej	
KSOCh	Janowiec	Województwo podkarpackie	+																		
PZP	Jastonka	Beskidy Środkowe		+																	
MOSZNiL	Jaszkowiec	Pogórze Zachodniokarpackie																			wplyw gospodarki leśnej
PZP	Jaworz	Beskidy Zachodnie																			
PZP	Jaworzyna	Beskidy Zachodnie																			
KSOCh	Kamienie Brodzińskie	Pogórze Zachodniokarpackie																			pomnik przyrody
MOSZNiL	Kamyk	Pogórze Zachodniokarpackie																			wplyw gospodarki leśnej
MOSZNiL, KSOCh	Kopaliny	Pogórze Zachodniokarpackie																			wplyw gospodarki leśnej
PZP	Kracznik	Beskidy Zachodnie																			
PZP	Las k. Wniebowstąpienia	Pogórze Zachodniokarpackie																			wplyw gospodarki leśnej
PZP	Las Mucharski	Pogórze Zachodniokarpackie																			wplyw gospodarki leśnej
KSOCh	Las Wolica	Województwo podkarpackie																			wplyw gospodarki leśnej
MOSZNiL	Lipiny	Województwo podkarpackie																			
KSOCh	Lipiny	Beskidy Zachodnie																			
PZP	Lipna	Beskidy Środkowe																			pomnik przyrody
MOSZNiL, KSOCh	Lubinka	Pogórze Wschodniobeskidzkie																			ZPK
PZP	Łopaty Żegiestowskie	Beskidy Zachodnie																			sugerowany ZPK
PZP	Magura Małastowska	Beskidy Środkowe																			
MOSZNiL	Małecka Bucyzyna	Beskidy Zachodnie																			
PZP	Młaka nad Jaworkami	Beskidy Zachodnie																			
MOSZNiL	Modrzewie w Mar-szowcu	Niecka Nidziańska																			wplyw gospodarki leśnej
MOSZNiL, KSOCh	Mogila	Pogórze Wschodniobeskidzkie																			wplyw gospodarki leśnej
MOSZNiL	Nad Bodzantówką	Pogórze Wschodniobeskidzkie																			wplyw gospodarki leśnej
PZP	Nad Cedronem	Pogórze Zachodniokarpackie																			
MOSZNiL	Nadwiślańska Bucyzyna	Jura Krakowsko-Częstochowska																			wplyw gospodarki leśnej

Objaśnienia: MOŚZNiL – Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa 1989-1999; KSOCh – raport „Docelowa sieć Krajowego Systemu Obszarów Chronionych z uwzględnieniem łączących je korytarzy ekologicznych” (Tworek i in. 2002); OTOP – Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków; FDP – Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze; PZP – Plany zagospodarowania przestrzennego gmin i powiatów; PUL – plany urządzania lasu; ALP – Administracja Lasów Państwowych

INDEKS

rez. – obiekty rezerwatowe istniejące, proponowane, odrzucone, historyczne, **czcionką pogrubioną** oznaczono strony, na których znajduje się opis obiektu; g. – góra, wzgórze, m. – miejscowość, gmina; nadl. – nadleśnictwo; rz. – rzeka, potok; OChK – obszar chronionego krajobrazu

- Abietinella abietina* 455
Aconitum firmum 95, 141
Aconitum moldavicum 169, 207, 211, 369, 378, 380
Aconitum variegatum 61, 135, 137, 195, 201, 274
Acorus calamus 296
Acrocephalus arundinaceus 403
Acrocephalus schoenobaenus 403
Actaea europaea 135, 137, 173, 369, 378, 381, 423, 446
Actitis hypoleucos 481
Adenophora liliifolia 135
Adenostyles alliariae 141
Adonis aestivalis 414, 417
Adonis vernalis 165, 167, 171, 426, 434, 437
Adoxa moschatellina 384
Aegolius funereus 341, 486
Aesculus hippocastanum 163
Aeshna juncea 320
Agrostis capillaris 309
Ajuga genevensis 83
Alburnoides bipunctatus 250, 253, 256, 491
Alcedo atthis 235, 247, 250, 253, 256, 259, 272, 274, 278, 267, 290, 367, 384, 386, 388, 481, 486
Alces alces 240, 242, 247, 250, 253, 283, 284, 288, 293, 301, 403, 505
Alchemilla crinita 501
Aleurodiscus amorphus 410
Alexandrowicz S. 26
Alexandrowicz Z. 26
Alisma plantago-aquatica 296
Allium lusitanicum 83
Allium rotundum 417, 431
Allium ursinum 55, 73, 75, 93, 121, 354, 384
Allium victorialis 99
Alwernia m. 25, 63, 441, 467
Alyssum montanum 504
Alyssum turkestanicum 504
Amanita battarrae 410
Ammophila arenaria 504
amonyta 175, 191, 201, 497
Anagallis foemina 417
Anas platyrhynchos 403
Anastrophyllum minutum 145
Anax parthenope 277
andezyt 451, 452, 455, 456, 457, 458
Andraea rupestris 187, 455
Andromeda polifolia 151, 277, 320, 322, 325, 327, 331, 332, 334, 336, 337, 341
Androsace septentrionalis 504
Andrychów m. 144, 355
Andrychów nadl. 33, 73, 75, 144, 355
Anemone nemorosa 65, 71, 73, 93, 179, 384
Anemone ranunculoides 179
Anemone sylvestris 165, 378, 381, 414, 417, 419, 421, 423, 429, 431, 434
Aneura pinguis 339
Anguis colchica 280, 452, 458
Anguis fragilis 414
Anguis sp. 356
Anodonta anatina 366
anomalia magnetyczna 458
Anomodon attenuatus 79, 369, 452, 455
Anomodon longifolius 369, 446
Anomodon rugelii 455
Anomodon viticulosus 79, 369, 455
Anthericum ramosum 473
Anthus campestris 505
Anthyllis vulneraria 449
Antitrichia curtipendula 452
Antolka m. 378
Antrodia mentschulensis 24
antropopresja 48, 145, 181, 183, 443
Aposeris foetida 390
Aquila chrysaetos 266, 497
Aquilegia vulgaris 89, 135, 163, 363, 369, 378, 381, 399, 407
araukaryta 467, 468, 470, 471
archeologiczne stanowisko 163, 442, 513
Arctostaphylos uva-ursi 399
Ardea purpurea 240
arkoza kwaczalska 467, 468, 470, 471
Arrhenia spathulata 452
Artomyces pyxidatus 410, 412
Arum alpinum 83, 363, 386
Aruncus dioicus 61, 63, 89, 93, 115, 137, 141, 163, 197, 201, 205, 211, 213, 217, 223, 363, 369, 372, 374, 376, 384, 390
Arvicola amphibius 63
Asarum europaeum 55, 63, 75, 77, 87, 93, 95, 97, 111, 117, 127, 149, 155, 159, 161, 191, 197, 410
Asperula cynanchica 417, 419, 421, 423, 426, 434, 437
Asplenium alternifolium 455
Asplenium scolopendrium 63, 81, 83, 91, 107, 119, 121, 205, 353, 354, 375, 376
Asplenium septentrionale 407, 452
Asplenium trichomanes 223, 356, 442, 476
Astacus astacus 60, 61
Aster amellus 167, 381, 414, 417, 419, 421, 423, 426, 434, 437, 439
aster gawedka 167, 381, 414, 417, 419, 421, 423, 426, 434, 437, 439
Asterella saccata 219
Asterophora lycoperdoides 410
Asterophora parasitica 410
Astragalus arenarius 504
Astrantia major 149
Athene noctua 77
Athyypus piceus 169, 173, 449
Athyrium distentifolium 461
Athyrium filix-femina 97, 115
Atropa bella-donna 349, 351, 390
Atypus muralis 165

Aulacomnium androgynum 468, 471
Aulacomnium palustre 307, 320, 322, 327, 329, 336
Aythya ferina 259
Aythya nyroca 259
 Babia Góra 17
 Babica g. 81
 Babice m. 131, 139, 371, 472
 Babiogórski Park Narodowy 39, 42, 45, 515
 Bachowiec rez. 34, 547
 Bachówka rz. 289
 bagiennik widlakowaty 339
 bagiennik żmijowaty 339
 Bagna Puszczy Dulowskiej rez. 232, **282**, 284, 543
 bagnica torfowa 320, 327, 331
 bagno zwyczajne 151, 283, 320, 322, 325, 326, 328,
 329, 331, 332, 334, 336, 338, 339, 341
 Baligówka rez. 232, 314, 315, **319**, 320, 543
 Bańska rez. 19, 50, 146, **147**, 539
 Bański Potok rz. 147
Barbastella barbastellus 71, 369, 492, 501
Barbatula barbatula 250, 253, 256, 384, 491
Barbilophozia barbata 399
Barbus carpathicus 235, 247, 250, 253, 256, 272, 274,
 277, 486, 491
 Barnowiec m. 19, 97, 660
 Barnowiec rez. 19, 50, 96, **97**, 539
 Barnowski Potok rz. 460
 barwinek pospolity 117, 133, 396, 378, 384
 Basy pomnik przyr. 498
Bazzania trilobata 265, 347, 360
 bażyna czarna 277, 322, 325, 327, 331, 332, 338
 bączek 250, 253, 256, 259, 278, 289, 288, 290
 bąk 290, 403
 belemnity 175, 191, 497
Bellidiastrum michelii 203
 Bembeński Potok rz. 61
 Bembeńskie rez. 35, 50, 60, **61**, 539
 berberys zwyczajny 393
 Beskid Makowski 81, 223
 Beskid Mały 27, 144, 145, 355, 360, 406
 Beskid Mały PLH240023 356, 361, 408
 Beskid Niski 22, 107, 157, 185, 243, 343, 348, 351, 353,
 373, 409, 410, 490, 491
 Beskid Niski PLB180002 244, 304, 344, 349, 352, 410,
 492
 Beskid Sądecki 18, 21, 47, 79, 85, 97, 99, 101, 103, 105,
 109, 147, 221, 303, 451, 452, 460, 463, 465, 477, 483
 Beskid Średni 185
 Beskid Wyspowy 33, 35, 54, 55, 83, 91, 93, 95, 111,
 113, 115, 187, 264, 266, 268, 375, 493, 494
 Beskid Żywiecki 141, 143
 Beskidy 45, 46, 47, 187, 265, 458, 461
 Beskidy Środkowe 41, 353
 Beskidy Wschodnie 461
 Beskidy Zachodnie 41, 494
Betula ×oycoviensis 23, 33
Betula pendula 75, 161, 221, 301, 384, 393, 409, 439
 bez czarny 390, 468, 471, 476
 bez koralowy 63, 476
 bezlist okrywowy 105
 beznerw tusty 339
 bezzuchwocze 234, 235, 272, 283, 304, 505
 Biała Góra 173, 380
 Biała Góra rez. 50, 172, **173**, 539
 Biała Przemsza rz. 44, 48, 503, 504, 535
 Biała rz. 506
 Biała Tarnowska rz. 44, 48, 189
 Biała Woda rez. 37, 50, 202, **203**, 539
 Biała Woda rz. 203
 Białka rz. 22, 45, 50, 200, 201, 273
 Białka Tatrzańska rz. 45, 48
 białorzytka 262
 Białowodzka Góra (Zamczysko) 83
 Białowodzka Góra nad Dunajcem rez. 26, 50, 82, **83**,
 539
 Białowodzka Góra rez. 21
 Biały Potok rez. 232, **306**, 308, 543
 biczyca trójwężna 265, 347, 360
 biegacz urozmaicony 105, 265, 269, 349, 351, 363,
 481, 482, 486, 487, 494, 497
 biegacz zielonozłoty 349, 351
 Bielanka rez. 547
 Bielańskie Skalki rez. 26, 50, 122, **123**, 539
 Bielańsko-Tymieński Park Krajobrazowy 237, 367
 Bielcza m. 149
 bielik 278
 bieliska siwa 307, 347, 360, 374
 bielskie woj. 30, 34, 226
 Bieśnik m. 89
 Birkenmajer K. 26
Blasia pusilla 329, 339
 blema purpurowa 262
 Bleszcze g. 85
 bliźniczka psia trawka 307
 bluszcz pospolity 75, 89, 149, 155, 161, 179
Blysmus compressus 280
 błonkówki 48, 53
 błotniak łąkowy 240, 262, 277, 286, 403, 417, 432
 błotniak stawowy 403
 Błoto m. 241
 błyszczce włoskowate 277, 307, 313, 468, 471
 bobrek trójlistkowy 244, 307, 340, 403
 bocheński powiat 57, 67, 71, 151, 183, 246, 252, 298,
 346, 480, 485
 Bochnia m. 38, 49, 151, 252
 bocian biały 237, 403
 bocian czarny 89, 199, 283, 301, 363, 403, 486, 491,
 494
 Boczkwice m. 45, 413
 Boczkwice rez. 232, **413**, 415, 543
 Boczów m. 246
 Bodaki rez. 547
 Bodzanty kamieniołom 89
 bodziszek cuchnący 97
 Bolechowicki Potok rz. 217
Boletus appendiculatus 410
Bombina bombina 47, 215, 242, 250, 253, 262, 286,
 288, 290, 293, 296, 366
Bombina variegata 55, 59, 63, 91, 93, 244, 247, 256,
 259, 265, 269, 272, 274, 277, 310, 344, 349, 351,
 363, 364, 374, 376, 410, 455, 481, 486, 491, 494, 497
 Bonarka rez. 50, 174, **175**, 539
Bondarzewia mesenterica 348, 351, 374
 Borcok rz. 337
 borowiec wielki 366, 369
 Borowy rz. 330

- borówka bagienna 151, 265, 322, 325, 326, 328, 329, 331, 332, 334, 339, 341
 Borsucza Dziura jaskinia 268
 borsuk europejski 71, 366, 369, 384, 399, 403, 446, 468, 469, 471, 473, 491, 494, 497
 Bory i Bagna Pasma Paprotnej rez. 232, **346**, 347, 547
 Bory Nowotarskie rez. 30
 Bory Piekienińskie rez. 232, **341**, 342, 509, 543
 borześląd świeży 452
 borześląd zwisły 504
Botaurus stellaris 290, 403
Botrychium lunaria 199, 449
 bóbr europejski 61, 63, 235, 240, 242, 244, 247, 250, 253, 254, 256, 259, 272, 274, 278, 283, 288, 293, 296, 301, 304, 320, 340, 366, 384, 403, 442, 486, 505
 Bór Biskupi rez. 26
 Bór na Czerwonom rez. 22, 46, 50, **58**, 314, 539
 Bór za Lasem i Las Kaczmarka rez. 232, 314, 315, **321**, 232, 543
Brachypodium sylvaticum 393, 399
 Brama Bolechowicka 217
 Brama Krakowska 53
 Bratucice m. 298
 Bratucicki OChK 293, 299
 brodawkowiec czysty 455
 brodek murowy 461
 Brodła m. 63, 441
 brodziec piskliwy 481
Bromus benekenii 461
 brunatka graniasta 452
 Bruzda Podtatrzańska 306, 309
 Bryjarka g. 451, 452
 Bryjarka rez. 232, **451**, 452, 453, 543
 Bryszański Potok rz. 203
 brzanka karpacka 235, 247, 250, 253, 256, 272, 274, 277, 486, 491
 Brzegi m. 287, 288
 brzegówka 247, 250, 253, 256, 259, 272, 274, 278
 brzeski powiat 155, 255, 292
 Brzesko nadl. 93, 155, 163, 183, 298, 346, 485, 500, 507
 brzęczka 403
 brzoza brodawkowata 75, 161, 221, 301, 384, 393, 409, 439
 brzoza ojcowiska 23, 33
Bubo bubo 95, 195, 197, 199, 266, 268, 269, 376, 456, 494, 497
Buckiella undulata 361
Bucklandiella microcarpa 187
 Buczyna Czernichowska rez. 33, 547
 Buczyna Nawojowska rez. 33, 547
Buellia aethalea 452
Bufo bufo 237, 296, 366, 384, 396, 403
Bufo viridis 165, 250, 253, 256, 286, 288, 296, 301, 414, 505
 buk zwyczajny 87, 127, 133, 145, 209, 280, 372, 379, 384, 387, 390, 393, 468, 471, 473, 476, 491
 Bukowica g. 131
 Bukowica rez. 32, 50, 130, **131**, 539
 Bukowiec g. 155, 181, 183
 Bukowiec m. 181
 Bukowiec rez. 26, 50, 154, **155**, 539
 Bukowina g. 221
 Bukowinki g. 101
 Bukowno m. 46, 279, 300, 301, 302, 398, 400, 401
 buławka pałeczkowata 410
 buławnik czerwony 121, 125, 131, 139, 153, 205, 215, 378, 381, 392, 393, 394, 399, 400, 473
 buławnik mieczolistny 119, 121, 139, 153, 163, 205, 215, 363, 476
 buławnik wielkokwiatowy 83, 119, 121, 129, 133, 137, 139, 153, 163, 197, 205, 215, 363, 369, 378, 381, 384, 386, 396, 399, 407, 414, 417, 421, 423, 429, 431, 439, 446, 473, 476
Bupleurum falcatum 135
 Burzynek rez. 34, 547
Buteo buteo 399
Buxbaumia viridis 105
 Bystra-Sidzina m. 141
Calamagrostis arundinacea 115
 caliche 175
Calihgionella cuspidata 307
Calla palustris 328
Calluna vulgaris 328, 331, 332, 336
Calobolus calopus 410
Caltha palustris 237
Calypogeia integristipula 330
Calypogeia neesiana 339
Calyptrella capula 455
Campanula persicifolia 63, 369, 378, 393, 473, 501
Campanula rotundifolia 449
Campanula sibirica 165, 381, 414, 417, 419, 421, 423, 426, 429, 434, 437, 439
Campylopus flexuosus 361
Campylostelium saxicola 145
Canyllium stellatum 307
Canis lupus 55, 79, 95, 99, 103, 105, 113, 141, 143, 145, 147, 242, 244, 266, 269, 278, 283, 301, 307, 310, 320, 344, 344, 345, 349, 352, 354, 356, 374, 376, 410, 491, 494, 497
Cantharellus friesii 410
Caprimulgus europaeus 505
Carabus auronitens 349, 351
Carabus variolosus 105, 265, 269, 349, 351, 363, 481, 482, 486, 487, 494, 497
Cardamine bulbifera 105, 185
Cardamine enneaphyllos 121
Cardamine glanduligera 63, 93, 97, 105, 107, 127, 283, 310, 376, 384
Cardamine trifolia 145
Carex arenaria 504
Carex cespitosa 310
Carex davalliana 277, 307, 312, 313, 403
Carex demissa 320, 340
Carex divulsa 501
Carex echinata 307
Carex flava 356
Carex globularis 283
Carex lasiocarpa 328
Carex lepidocarpa 320, 340
Carex limosa 307, 320, 327, 331
Carex montana 213
Carex nigra 329, 340
Carex ornithopoda 449
Carex panicea 340
Carex paniculata 277
Carex pauciflora 320, 328

Carex pulicaris 307
Carex remota 237, 396
Carex rostrata 292, 293, 332
Carex sp. 277
Carlina acanthifolia subsp. *utzka* 164, 165, 166, 171
Carlina acaulis 53, 164, 165, 191, 201, 203, 221, 393, 399, 414, 417, 419, 421, 423, 426, 429, 434, 437, 439, 455, 501, 504
Carlina vulgaris 442
Carpodacus erythrinus 403
Castor fiber 61, 63, 235, 240, 242, 244, 247, 250, 253, 254, 256, 259, 272, 274, 278, 283, 288, 293, 296, 301, 304, 320, 340, 366, 384, 403, 442, 486, 505
Caucalis platycarpus 417
Cedron PLH120060 235
Cedron rez. 232, 234, 235, 543
Cedron rz. 48, 234
Cegielnia Kąty rez. 27
Centaurea mollis 61
Centaureum erythraea 363, 381, 417, 419, 455
Centaureum pulchellum 301
centuria nadobna 301
centuria pospolita 363, 381, 417, 419, 455
Cephalanthera damasonium 83, 119, 121, 129, 133, 137, 139, 153, 163, 197, 205, 215, 363, 369, 378, 381, 384, 386, 396, 399, 407, 414, 417, 421, 423, 429, 431, 439, 446, 473, 476
Cephalanthera longifolia 119, 121, 139, 153, 163, 205, 215, 363, 476
Cephalanthera rubra 121, 125, 131, 139, 153, 205, 215, 378, 381, 392, 393, 394, 399, 400, 473
Cephalozia bicuspidata 322, 330, 336, 339
Cephalozia connivens 325, 327, 329, 330, 339
Cerambyx cerdo 71
Cerasus fruticosa 166, 167, 414, 423
Ceratodon purpureus 504
Ceruchus chrysomelinus 344, 349, 351
Cerura erminea 262
Cervus elaphus 141, 146, 307, 310
Cetraria aculeata 504
chaber miękkowłosy 61
Charadrius dubius 301
Charsznica m. 418
Charzewice m. 255
Chechło m. 503
Chechło rz. 46, 48, 282, 283
Cheilotoma musciformis 261, 262, 419
Chełm g. 353, 354
Chełmecka Góra rez. 12, 21
Chełmiec m. 386
Chełmiński Potok rz. 354
Chimaphila umbellata 280, 363, 399, 446, 504
Chlidonias hybrida 290, 296, 297
Chobot m. 71
Chochołów m. 309, 325
Chodów m. 418
Chodów-Falnięw PLH120063 419
Chodów-Falnięw rez. 232, 418, 419, 543
chomik europejski 417, 419, 429, 430, 434
Chondrilla juncea 505
chondrilla sztywna 505
Chondrostoma nasus 384
Chorowice m. 161
Chraściga rez. 507, 547
chrobotek gwiazdkowaty 504
chrobotek łagodny 504
chroszcz nagolodogowy 504
Chrusty kompleks leśny 135
chrusciki 48, 504
Chrysothrix candellaris 251
chrzanowski powiat 24, 49, 63, 127, 131, 139, 282, 371, 392, 441, 467, 470, 472, 475
Chrzanów m. 371, 470, 472
Chrzanów nadl. 127, 131, 139, 282, 300, 392, 394, 472, 475
chrząszcze 47, 48, 49, 343, 344, 348, 349, 351, 352, 358, 359, 486, 497
Chyżne m. 276, 323, 332, 337, 341
Chyżnik rz. 323
Cicerbita alpina 97, 141, 195, 354
Cicindela hybrida 505
Ciconia ciconia 237, 403
Ciconia nigra 89, 199, 283, 301, 363, 403, 486, 491, 494
Cicuta virosa 296
ciemieżyca zielona 55, 61, 95, 137, 141, 143, 149, 211, 283, 369, 378
cienistka Roberta 449
Cieszynianka rez. 29, 50, 161, 539
cieszynianka wiosenna 160, 161, 384
cietrzew 23, 59, 283, 301, 318, 319, 320, 322, 326, 329, 330, 331, 334, 336, 340
Ciężkowice m. 189
Cinclus cinclus 199, 215, 247, 272, 274, 275, 481, 484, 486
Circaea lutetiana 376
Circus aeruginosus 403
Circus pygargus 240, 262, 277, 286, 403, 417, 432
Cirriphyllum crassinervium 446
Cirsium erisithales 203
Cirsium pannonicum 165, 167, 169, 173, 378, 414, 419
cis pospolity 79, 157, 373, 374
Cisie m. 377, 378
Cisie rez. 29, 32, 232, 377, 379, 543
cisolist pochylony 461
Cisowa Góra 475
Cisowa Skalka rez. 30
Cisowe Skąły 121
Cisowe Skąły rez. 232, 475, 543
Cisy w Wyskitnej rez. 12, 232, 373, 507, 543
Cisy w Mogilnie rez. 26, 50, 156, 157, 539
Cladina mitis 504
Cladina uncialis 504
Cladium mariscus 23
Clanga pomarina 95, 195, 266, 278, 304, 305, 344, 349, 403, 410, 456, 494, 497, 499
Clavariadelphus pistillaris 410
Clematis alpina 195
Clematis recta 169, 171, 429
Climacium dendroides 455
Cnephaeus serotinus 366, 369
Cobitis taenia 240, 277
Cochlearia polonica 506
Coelodonta antiquitatis 201, 442
Colchicum autumnale 203, 277, 455
Colias palaeno 320, 321
Columba oenas 369, 381, 387

Conringia orientalis 432
Convallaria majalis 73, 77, 155, 161, 369, 378, 384, 387, 393, 399, 473, 476
Corallorhiza trifida 121, 152, 153, 372, 399, 446
Coronella austriaca 47, 165, 177, 414, 449, 456, 458, 493, 494, 497, 505
Corvus corone 399
Corydalis cava 65, 71, 185, 384
Corydalis solida 354
Corynephorus canescens 504
Cotoneaster integerrimus 83, 213
Cotoneaster niger 83
Cottus gobio 247, 272, 277, 361, 486
Cottus poecilopus 61, 384, 491
Coturnix coturnix 304, 320, 403, 417
Crataegus sp. 393, 439
Crepis jacquinii 203
Crepis praemorsa 135, 419, 426, 434, 437
Crex crex 237, 283, 304, 320, 329, 340, 366, 403
Cricetus cricetus 417, 419, 429, 430, 434
Crocidura leucodon 491
Crocidura suaveolens 491
Crocus scepusiensis 149, 310
Crocota crocata spelaea 201
Cryptocephalus flavipes 458
Ctenidium molluscum 369, 407
Cucujus cinnaberinus 349, 350, 351, 486
Cybowa Góra 416, 417
Cybowa Góra PLH120049 417
Cybowa Góra rez. 232, 415, 416, 543
Cylindera germanica 262
Cynodontium graciliscens 407
Cynodontium polycarpon 461
Cynodontium tenellum 145
Cyphella digitalis 410
Cyripedium calceolus 125, 133, 153, 165, 167, 169, 171, 173, 215, 217, 369, 378, 381, 382, 414, 423, 429, 432, 439
cyranka 250, 253, 256, 259, 278, 288
Cystolepiota hetteri 47
Cystopteris fragilis 141, 407, 461, 476
czajka 237, 283, 403, 405
czapla purpurowa 240
Czarci Dół jaskinia 265
czarka 403
Czarna Orawa PLH120002 278, 313
Czarna Orawa rz. 45, 46, 48, 276, 277, 278, 313
Czarna Woda rz. 328, 321
Czarne m. 243
czarnoporek poduszeczkowaty 455
Czarny Dunajec m. 191, 270, 319, 321, 325, 328, 330, 329, 341
Czarny Dunajec rez. 232, 270, 271, 543
Czarny Dunajec rz. 45, 48, 271
Czarny Las 139
czartawa pospolita 376
Czartoryje rez. 547
Czartorysk 265, 266, 267
czasznica olbrzymia 446
Czchów m. 48, 155, 255
ceremcha amerykańska 53, 394, 443
ceremcha zwyczajna 384
czereśnia ptasia 390, 409
czermień błotna 328
Czerna m. 205
Czerna rez. 30
Czernichów m. 63, 177, 441
czerty 175
czervec polski 505
Czerwony Potok rz. 327
czerwończyk fioletek 237
czerwończyk nieparek 235, 240, 241
Czorsztyn m. 17, 22, 159, 451, 457
Czorsztyn rez. 22
czosnek kulisty 417, 431
czosnek niedźwiedzi 55, 73, 75, 93, 121, 354, 384
czosnek siatkowaty 99
czosnek skalny 83
czubajeczka czerwonopochwowa 47
czubniczka omączona 47
Czułów m. 179
Czułówek m. 177
Czyżówka m. 475
Dactylorhiza fuchsii 149, 244, 265, 363, 374
Dactylorhiza incarnata 237, 304, 403
Dactylorhiza maculata 149, 189, 237, 265, 280, 324, 325, 407
Dactylorhiza majalis 244, 277, 280, 283, 303, 307, 351, 403, 439, 455
Dadoxylon 468, 470
Daedaleopsis tricolor 410
dajki 452, 457, 458
Daphne mezereum 75, 77, 87, 89, 93, 117, 125, 131, 133, 149, 155, 161, 163, 195, 223, 280, 283, 363, 369, 372, 374, 378, 381, 384, 386, 390, 393, 399, 417, 421, 423, 446, 473, 476
dąb czerwony 429, 414
dąb szypułkowy 69, 73, 75, 77, 87, 155, 384, 390
Dąbie g. 171
Dąbie rez. 26, 50, 170, 171, 539
Dąbrowa m. 241
Dąbrowa Tarnowska nadl. 149, 507
Dąbrowska Góra rez. 21
dąbrówka kosmata 83
Debrza rez. 34, 50, 76, 77, 539
Dendrocopos leucotos 54, 81, 91, 93, 95, 145, 215, 265, 269, 344, 349, 352, 358, 376, 486, 497
Dendrocopos major 77, 326
Dendrocopos syriacus 247, 250, 253, 262, 288, 494
Dendrocoptes medius 67, 68, 133, 247, 250, 253, 262, 363, 366, 381, 384, 387, 390, 403, 486, 494
derek świdwa 129, 393, 468
derkacz 237, 283, 304, 320, 329, 340, 366, 403
dębik osmiopłatkowy 202, 203
Dębina rez. 26, 33, 34, 50, 66, 67, 539, 547
Dębnicko-Tyniecki obszar łąkowy PLH120065 237
Dębno m. 273
Dęborzyn rez. 547
Dębówka nad rzeką Uszewką PLH120066 286, 293, 299
Diabla Dziura jaskinia 181
Diabla Góra 398, 399, 400
Diabla Góra rez. 34, 400
Diabla Skala 181
Diable Skały rez. 26, 50, 180, 181, 539
Dicranthus undulatus 344

Dianthus arenarius 504
Dianthus armeria 363
Dianthus carthusianorum 399, 504
Dianthus plumarius subsp. *praecox* 199
Dianthus superbus 135, 237
Dichodontium pellucidum 468
Dichomitus campestris 455
Dicranella rufescens 461, 468, 471
Dicranum polysetum 320, 455
Dicranum scoparium 361, 369, 461
Dicranum viride 83, 407
Digitalis grandiflora 53, 61, 135, 163, 197, 213, 217, 399, 452, 455, 473
Diphasiastrum alpinum 19
Diphasiastrum complanatum 504
Diphyscium foliosum 79
Ditrichum flexicaule 468
Długopole m. 271, 333, 334, 335, 336
długoskrzydłak sierposz 458
długosz królewski 151
Długosz Królewski rez. 26, 50, 150, **151**, 539
Dobczyce m. 48, 250
Dobra m. 54, 95, 264, 493
dokumentacyjne stanowisko 35, 38, 458
Dolina Będkowska rez. 27, 50
Dolina Białej Przemsy PLH240038 302
Dolina Białki PLH120024 274, 498
Dolina Czarnej Orawy rez. 232, **276**, 278, 543
Dolina Dolnej Skawy PLB120005 48, 290, 296, 385
Dolina Dolnej Soły PLB120004 48
Dolina Eliaszówki rez. 30, 32, 50, 204, **205**, 539
Dolina Górnej Wisły 73, 75, 365, 366
Dolina Kamienicy rez. 30
Dolina Kluczowska rez. 30, 32, 50, 206, **207**
Dolina Kobylańska rez. 30
Dolina Kościeliska 17
Dolina Mnikowska rez. 26, 50, 212, **213**, 539
Dolina Potoku Przysłupianka rez. 508
Dolina Potoku Rudno rez. 33, 35, 50, 62, **63**, 441, 442, 443, 539
Dolina Prądnika 18, 23
Dolina Raclawki rez. 40, 50, **214**, 509, 539
Dolina rzeki Gróbkki PLH120067 293, 299
Dolina Rzeki Sztoly rez. 26, 232, **279**, 281, 543
Dolina Szklarki rez. 32, 50, 124, **125**, 539
Dolina Uhryńskiego Potoku rez. 232, **477**, 479, 543
Dolina Uniejówki rez. 224, 232, **402**, 404, 543
Dolina Wisły 23, 219
Dolina Wrzozy rez. 47, 232, **441**, 443, 444, 543
Dolina Sąspowska 18
Dolna Białka rez. 232, **273**, 275, 543
dolnośląskie woj. 42
Dolny Dunajec PLH120085 257, 364
domolity 279, 371, 392, 393, 399, 401, 473, 475, 476
Domański Wierch rez. 30
Domasławice m. 255
Doronicum austriacum 61, 141, 145, 274
Dosołce m. 165
drabik drzewkowaty 455
drąst wielozarodniowy 369
drąstewnik czarnozielony 461
drobniaczek pospolity 446
Drohojowski S. 17, 22
Drosera anglica 320, 331, 340
Drosera rotundifolia 265, 277, 293, 301, 307, 320, 322, 325, 327, 331, 332, 338, 340, 341
drozd obroźny 141, 143, 266, 376, 456, 494, 497, 499
Drwinia m. 57, 67, 71
Drwinka rz. 65
Dryas octopetala 202, 203
Dryobates minor 399, 403
Dryocopus martius 65, 71, 133, 145, 326, 344, 349, 352, 356, 369, 381, 387, 390, 399, 403
Dryopteris carthusiana 115
Dryopteris filix-mas 97
Drypta dentata 262
Dryptodon hartmanii 461
Dryptodon muelhenbeckii 452
Dubie m. 214
Dubne g. 105
Dubne m. 105
dudek 256, 301, 403, 505
Dunajec rz. 21, 22, 26, 27, 44, 45, 48, 50, 82, 83, 84, 85, 239, 255, 257, 258, 259, 285, 362, 386, 477, 490, 500, 501
Dursztyn m. 496
Duża Kowadza g. 53
Dwory II m. 75
dwulistnik muszy 165, 167, 171, 197, 199, 201, 414, 421, 423, 424, 426
dwurożek przeświciający 468
dziewanna Chaixa austriacka 169, 378, 421, 437
Dziewiesiółka wawóz 468
dziewięciśl bezłodygowy 53, 164, 165, 191, 201, 203, 221, 393, 399, 414, 417, 419, 421, 423, 426, 429, 434, 437, 439, 455, 501, 504
dziewięciśl poplocholistny 164, 165, 171
dziewięciśl pospolity 442
dzięciol białogrzebity 54, 81, 91, 93, 95, 145, 215, 265, 269, 344, 349, 352, 358, 376, 486, 497
dzięciol białoszy 247, 250, 253, 262, 288, 494
dzięciol czarny 65, 71, 133, 145, 326, 344, 349, 352, 356, 369, 381, 387, 390, 399, 403
dzięciol duży 77, 326
dzięciol średni 67, 68, 133, 247, 250, 253, 262, 363, 366, 381, 384, 387, 390, 403, 486, 494
dzięciol trójpalczasty 141, 142, 143, 145, 265, 358, 486, 497
dzięciol zielonosiwy 71, 247, 250, 253, 256, 259, 262, 278, 288, 290, 363, 366, 381, 387, 403, 486, 494
dzięciol zielony 67, 77, 384
dzięciołek 399, 403
dzięcioły 47, 55, 65, 69, 71, 89, 147, 209, 215, 487
dziobotka prądkowata 446
dzióbkowiec Zetterstedta 455
dziwonia 403
dzwonecznik wonny 135
dzwonek brzoskwiolistny 63, 369, 378, 393, 473, 501
dzwonek okrągłolistny 449
dzwonek syberyjski 165, 381, 414, 417, 419, 421, 423, 426, 429, 434, 437, 439
Dzwonkówka rez. 21
ekshalacja 483, 484
eksploracja jaskiń 442, 446
Eleocharis palustris 296
Eleocharis quinqueflora 277, 280

Eliaszkówka rz. 30, 32, 50, 204, 205
Emberiza calandra 403, 414, 417, 419, 423, 426, 429, 432, 434, 437, 439
Emberiza hortulana 173, 381, 403, 417
Empetrum nigrum 277, 322, 325, 327, 331, 332, 338
Encalypta streptocarpa 449
 endemity 310
 entomofauna 48, 53, 399, 458, 487, 497
Epidalea calamita 250, 253, 262, 296, 301, 505
Epipactis atrorubens 131, 280, 393, 399, 414, 446, 504
Epipactis helleborine 53, 73, 75, 83, 119, 121, 125, 129, 131, 153, 163, 201, 215, 307, 369, 372, 381, 393, 399, 417, 421, 423, 429, 446, 473, 476, 504
Epipactis microphylla 23, 138, 139, 423
Epipactis palustris 244, 301, 303, 363, 403, 429
Epipactis purpurata 211, 215, 363, 446
Eptesicus nilssonii 456
Equisetum fluviatile 237, 296, 396
Equisetum telmateia 63, 87, 163, 211, 384, 396
Equisetum variegatum 301
Eriophorum angustifolium 244, 277, 280, 307, 320, 322, 326, 328, 329, 332, 337, 339, 341
Eriophorum gracile 320, 331
Eriophorum latifolium 244, 307
Eriophorum vaginatum 151, 265, 277, 320, 322, 325, 326, 327, 329, 331, 332, 334, 336, 337, 339
Erodium cicutarium 501
 erozja 43, 137, 175, 177, 179, 181, 183, 185, 187, 189, 247, 262, 418, 425, 433, 436, 437, 438, 440, 477, 478, 481, 492
Eublemma purpuryna 262
Eucoeresia nivalis 407
Eudontomyzon mariae 235
Eumodivogryllus bordigalensis 362
Euphorbia amygdaloides 384
Euphorbia exigua 417
Eurhynchiastrum pulchellum 369
Eurhynchium angustirete 455
 Europejski Dział Wodny 319
 eutrofizacja 290, 313
Falco peregrinus 328
Falco subbuteo 366, 381
Falco tinnunculus 403, 417
Falniowska neglectissima 209
 Falniów m. 418
 faldownik nastroszony 360
 faldownik szeleszczący 356, 456
 faldówka kędzierzawa 410
 faldziec pomarszczony 455
 Falkowice m. 249
 Fataloszka rz. 303
 Felger A.F. 496, 497
Felis silvestris 244, 491, 492
Festuca pallens 199, 203, 446, 449
Festuca polesica 504
Festuca psammophila 504
Festuca vaginata 504
Ficaria verna 71, 384
Ficedula albicollis 65, 67, 69, 71, 133, 173, 209, 349, 352, 363, 369, 381
Ficedula parva 79, 81, 91, 93, 95, 173, 209, 344, 349, 352, 358, 369, 381, 486
 fiołek bagienny 396
 fiołek kosmaty 213
Fistulina hepatica 390
 folwark 126
 Fort Pasternik 395
 Fort Rajsko rez. 35
Fraxinus excelsior 61, 73, 119, 163, 384
Fraxinus pennsylvanica 163
Frullania dilatata 369, 455
Frullania tamarisci 187
 Frydrychówka rz. 383
Fuscoporia ferruginosa 455
 Gaboń rez. 21
 gacek brunatny 244, 266, 269, 369, 456, 461, 492
Gagea lutea 179
 Gajka g. 360
 gajnik lśniący 374, 455
 gajowiec żółty 107
Galanthus nivalis 55, 95, 153, 205, 211, 213, 354, 369, 372, 446
 Galicja 16
Galium anisophyllum 203
Galium odoratum 55, 73, 81, 91, 97, 107, 111, 117, 127, 145, 155, 376
Galium rotundifolium 101, 407
Galium schultesii 137
Galium valdepiosum 429
Gallinago gallinago 240, 242, 293, 320, 322, 329, 403
 Garb Tenczyński 23, 63, 131, 139, 177, 179, 211, 213, 368, 370, 371, 372, 441, 467, 470, 472
 Garb Wodzisławski 135, 137, 431
 Gaworzyna g. 465
 Gaworzyna rez. 232, 465, 466, 543
 gąbki 175
 gąbkowiec północny 410, 455
 gąsiorek 173, 237, 304, 366, 403, 414, 417, 419, 426, 429, 432, 434, 437, 439
 Gdów m. 249, 252
 Generalne Gubernatorstwo (GG) 24, 25
Gentiana asclepiadea 55, 89, 111, 117, 141, 143, 145, 185, 223, 274, 354, 356, 363, 455
Gentiana cruciata 173, 274
Gentiana pneumonanthe 237
Gentiana verna 199
Gentianella ciliata 169, 173, 191, 201, 203, 274, 455
Gentianella germanica 274
Gentianella lutescens 201, 274, 455
Geocalyx graveolens 326
Geranium robertianum 97
 gęstoporek cynobrowy 455
 Gibiel rez. 26, 33, 50, 64, 65, 539
 Giebułtów m. 420
 Giebułtów PLH120051 421
 Giebułtów rez. 232, 420, 543
Gladiolus imbricatus 135, 197, 201, 237, 283, 455
Glaucidium passerinum 141, 143, 145, 195, 265, 269, 486, 487, 494, 497
 Glinica m. 425
Glis glis 95, 213, 215, 269, 372, 387, 390, 442, 473, 486, 491, 494
Glomospira 478
 glony 59, 501
Glyceria declinata 461
Glyceria maxima 296

gładysz paprociowaty 369, 446, 461
 głowacica 277
 głowacz białopletwy 247, 272, 277, 361, 486
 głowacz przegopletowy 61, 384, 491
 Głowaczka rez. 547
 głowiak dwukończysty 322, 330, 336, 339
 głowiak dwurogi 325, 327, 329, 330, 339
 głowienka 259
 głowienka wielkokwiatowa 419, 421, 426, 434, 437
 głóg 393, 439
 głuszc 35, 55, 141, 143, 147, 265, 266
 gmatwica trójbarwna 410
 gnidosz rozesłany 283
 gniewosz plamisty 47, 165, 177, 414, 449, 456, 458, 493, 494, 497, 505
 gnieźnik leśny 99, 113, 115, 131, 133, 153, 163, 189, 223, 274, 349, 351, 363, 369, 372, 374, 378, 381, 384, 386, 423, 446, 455, 473, 476
 Gołczanka rz. 129
 gołoborze 45, 55, 187, 451, 452, 455
Gomphus clavatus 409
Goodyera repens 504
 Gorc g. 515
 Gorce 17, 21, 159, 358, 452, 457
 Gorce im. Władysława Orkana rez. 22
 Gorczański Park Narodowy 17, 39, 515
 Gorlice m. 22, 107, 185
 Gorlice nadl. 107, 185, 243, 373, 374, 409
 Gorlice Radocyna rez. 547
 gorlicki powiat 185, 243, 343, 348, 351, 353, 409, 490
 goryczka krzyżowa 173, 274
 goryczka trojeściowa 55, 89, 111, 117, 141, 143, 145, 185, 223, 274, 354, 356, 363, 455
 goryczka wąskolistna 237
 goryczka wiosenna 199
 goryczuszka orzęsiona 169, 173, 191, 201, 203, 274, 455
 goryczuszka wczesna 201, 274, 455
 goryczuszka Wettsteina 274
 gorysz błotny 237, 396
 gorysz siny 217, 378
 gorzokoborowik żółtopory 410
 Gościbia rz. 81
 goździk kartuzek 399, 504
 goździk kosmaty 363
 goździk piaskowy 504
 goździk postrzępiony wczesny 199
 goździk pyszny 135, 237
 gółka długoostrogowa 201, 274, 303, 307, 313, 439
 Góra Bryjarka rez. 30
 Góra Chełm rez. 12, 508, 547
 Góra Chełm w Kąclowej rez. 354
 Góra Groni rez. 21
 Góra Jarmuta rez. 30, 232, 454, 456, 543
 Góra Kalwaria rez. 34
 Góra Liwecka rez. 34, 547
 Góra Okrągła rez. 547
 Góra Skała rez. 547
 Góra Stołowa im. R. Malika rez. 35, 50, 118, 119, 539
 Góra Stołowa rez. 33, 34
 Góra Wdźar rez. 232, 457, 459, 543
 Góra Zamkowa w Muszynie rez. 21
 Góra Żelatowa rez. 471
 góralka ciemna 452
 Górnica rez. 34
 górnictwo 205, 280, 392, 393, 455, 503, 513
 Górny Dunajec PLH120086 272
 grab zwyczajny 67, 69, 71, 75, 77, 87, 133, 161, 163, 209, 219, 390, 476, 491
 Grabowiec wąwóz 468
 Grąd w Przybradzu rez. 232, 383, 385, 543
 grążeł 296
 grążeł złoty 57, 290, 292, 293
 Grobelczyk kompleks leśny 33
 Groblańskie Dęby rez. 33, 547
 Grodziec g. 486
 grodzisko 473, 513
 Grodzisko Plaza rez. 472
 Grodzisko rez. 30, 34
 Grodzisko Wielkie g. 472, 473
 Gromnik nadl. 77, 89, 362, 389
 Gronków m. 496
 gronostaj europejski 296
 groszek czerniejący 137
 Grota Kryształowa rez. 23, 193
 Grota Zbójnicka (Jaskinia Zbójcka) 264
 Groty Kryształowe rez. 40, 50, 192, 193, 539
 Gródek g. 351
 Gródek wąwóz 468
 Grunik rz. 328, 330
Grus grus 240, 242, 278, 283, 293, 299, 301, 329, 347, 403, 405
 gruszczyka mniejsza 363, 393, 417
 gruszczyka okrągłolistna 363, 369
 gruszczyk jednokwiatowy 407, 449, 504
 gruszynka jednostronna 421, 504
 Grybów m. 373
 Grywałd m. 358
 gryziel stepowy 165
 gryziel tapetnik 169, 173, 449
 grzebieniowiec piórkowaty 369, 407
 grzebiuszka ziemna 505
 grzybiec purpurowozarodnikowy 410
 grzybień białe 290, 292, 293
 grzybień północne 57
 grzybieńczyk wodny 290, 296
 grzybolubka lepka 410
 grzybolubka purchawkowata 410
 grzybówka delikatna 455
 grzybówka szafranowa 455
 grzybówka złototrzonowa 452
 Grzymałów m. 422
 Grzymałów PLH120053 423
 Grzymałów rez. 232, 422, 424, 543
 Gubałówka Zakopiańska rez. 30
Guembelia ovalis 452
Guelpinia helvelloides 374
 gwiazdnica długolistna 283
 gwiazdnica wielkokwiatowa 79
 gwiaździanka workowata 219
Gymnadenia conopsea 201, 274, 303, 307, 313, 439
Gymnocarpium robertianum 449
Gymnocolea inflata 322, 330
Gymnopilus junonius 47
Gypsophila fastigiata
Gyroweisia tenuis 468, 471

haczykowiec błyszczący 339
 Hajnik rez. 29, 50, 104, **105**, 539
 Hala Kamińskiego 407
 Hala Roztocka rez. 19
 Hala Stumorgowa 55
Haliaeetus albicilla 278
 halit 193
Hamatocaulis vernicosus 339
 Hamernia m. 23
 Hańczowa m. 348, 351
 Hańczowskie Góry Rusztowe 348, 351
 Harbutowice m. 81
 Haściny g. 413
Hedera helix 75, 89, 149, 155, 161, 179
Hedwigia ciliata 452
 hedwigia rzęsoвата 452
 Heliaszówka rez. 21
Helichrysum arenarium 301
Helix lutescens 366
Helix pomatia 366
Hepatica nobilis 63, 127, 381, 384
Hericium coralloides 349, 351, 380, 409
Hericium flagellum 93, 344, 349, 409, 412
 hiena jaskiniowa 201
Hieracium bifidum 449
Hieracium sabaudum 203
 hieroglify prądowe 478, 491
Homalia trichomanoides 369, 446, 461
Homalothecium sericeum 407, 442, 452, 461
Homomallium incurvatum 452
Hookeria lucens 360
Hordeleymus europaeus 99
Hordeum murinum 501
 Hucho hucho 277
Huperzia selago 55, 113, 145, 185, 189, 374, 410
 husarz mniejszy 277
Hydnellum conrescens 410
Hydrocharis morsus-ranae 296
Hydrocotyle vulgaris 293
 hydrotechniczne prace 11, 46, 49, 235, 244, 247, 250, 253, 256, 259, 262, 272, 274, 278, 313, 478, 481, 484, 487, 492, 494, 517
Hygroamblystegium varium 468, 471
Hygrohypnum luridum 468, 471
Hyla arborea 63
Hyla sp. 237, 250, 253, 256, 262, 288, 293, 296, 299, 347, 366, 384, 403
Hylocomiadelphus triquetrus 356, 456
Hylocomium splendens 374, 455
Hymenochaete cruenta 410
Hypogymnia tubulosa 348
Ichthyaeus melanocephalus 250, 253, 256, 259, 278
Ichthyosaura alpestris 55, 173, 215, 244, 247, 259, 265, 269, 283, 381, 455, 486, 494, 497
 iglica pospolita 501
 Ilkowice m. 416, 417
Impatiens noli-tangere 97, 107, 115
Impatiens parviflora 79, 381, 423
 inwazyjny gatunek 77, 79, 123, 139, 163, 215, 237, 290, 308, 366, 370, 379, 381, 387, 390, 394, 396, 414, 417, 419, 421, 423, 426, 429, 432, 434, 437, 443, 501
Iphiclides podalirius 163
 irga czarna 83

irga zwyczajna 83, 213
Iris aphylla 173
Iris pseudacorus 296
Iris sibirica 237, 238, 280
Ischnoderma benzoinum 344, 410, 455
Ischnoderma resinosa 344
Isoetes thalictroides 179
 Ispina m. 57
 Iwkowa m. 155
Ixobrychus minutus 250, 253, 256, 259, 278, 289, 288, 290
 Jablonka m. 61, 276, 312, 323, 330, 332, 337, 341
 Jadownickie Jeziora rez. 232, **285**, 286, 543
 Jadowniki Mokre m. 27, 239, 285
 Jadowniki Mokre PLH120068 240
 Jaksice m. 129
 Jaksice rez. 23, 129
 jałowiec halny 141
 jałowiec pospolity 393, 458
 Jamna rez. 548
 Janowiec rez. 548
 Januszkowa Baszta 446
 Januszkowa Góra 445, 446
 Januszkowa Góra rez. 33, 34, 232, **445**, 447, 543
 Januszkowa Szczelina jaskinia 45, 446
 Jarmuta g. 454
 Jarosz S. 27
 Jaroszwiec m. 118, 119
 Jaroszwiec Olkuski m. 33
 Jaroszwiec PLH120006 446
 jarzab brekinia 82, 83
 jarzabek 81, 141, 143, 145, 336, 358
 jarzabotka 237, 262, 290, 403, 417, 426, 429, 437, 439
 jarzębina 141
 jarzmianka większa 149
 Jasier rez. 507
 Jasionka rez. 548
 jaskier platanolistny 195
 jaskier skalny 421, 439
 jaskier wielki 57
 Jaskinia Lodowa w Jaroszwcu 118, 119
 Jaskinia na Mogielicy 45
 Jaskinia na Wrzosach Północna 45, 444
 Jaskinia Nad Matką Boską 213
 Jaskinia Niedźwiedzia 461
 Jaskinia Obłazowa 201
 Jaskinia pod Bukami I 205
 Jaskinia Skrzatów 368
 Jaskinia św. Szczepana 461
 Jaskinia w Antolce (Studnia w Antolce) 378
 Jaskinia w Diablej Górze 399
 Jaskinia w Dziurowej Skale 497
 Jaskinia w Kryspinowie rez. 27
 Jaskinia Zbójcka (Grota Zbójnicka) 264, 266
 jaskinie 45, 49, 121, 179, 181, 193, 201, 205, 213, 215, 217, 227, 265, 266, 267, 268, 269, 369, 370, 378, 398, 399, 407, 442, 444, 445, 446, 455, 460, 461, 473, 497
 Jaskółczy Brzeg rez. 27
 jastrzębiec sabaudzi 203
 jastrzębiec siny 449
 jaszczurka zwinka 165, 237, 366, 381, 384, 414, 452, 455, 458

- jaszczurka żyworodna 237, 366, 384, 403, 455
 Jaśkowiec rez. 548
 Jaworki m. 101, 195, 197, 199, 203, 451
 Jaworz rez. 33, 548
 Jaworzyna Krynicka rez. 21, 30
 Jaworzyna Ligasowska g. 358
 Jaworzyna rez. 548
 jaż 505
 Jelenia Góra g. 107
 Jelenia Góra im. S. Gabryela rez. 32, 50, 106, **107**, 539
 jeleń szlachetny 141, 146, 307, 310
 Jeleśnia nadl. 144
 jelonek rogacz 135
 Jerzmanowice m. 125
 Jerzmanowice-Przebinia m. 125
 jesion pensylwański 163
 jesion wyniosły 61, 73, 119, 163, 384
 Jezioro Święcone i Przystajnia rez. 27
 Jezioro Święcone użytek ekol. 286
 Jezioro Trzciano rez. 27
 jeżogłówka 296
 jeżolist zwyczajny 452
 jeżowce 175
 jęczmieniec zwyczajny 99
 jęczmień płonny 501
 jętki 48
 jęczyczek strefowany 452
 jęczyczka syberyjska 306, 307
 Jęczyznik na Chełmie rez. 543
 jęczyznik zwyczajny 63, 81, 83, 91, 107, 119, 121, 205, 353, 354, 375, 376
 Jęczyzniki na Chełmie rez. 12, 232, **353**, 508, 543
 jodła pospolita 19, 20, 61, 87, 145, 155, 157, 343, 353, 373, 390, 446, 476
 Jodłowa Góra 157
 Jodłowa Góra k. Paszyna rez. 21
 jodłownica górska 348, 351, 374
 Jodłownik m. 91, 485
 jodłówka pospolita 455
 Jodły Lemkowskie rez. 232, **343**, 345, 508, 543
Jovibarba hirta 197, 452
Jovibarba sobolifera 53, 201, 211
 Juchówka g. 113
Juglans regia 163, 394, 429
Juncus bulbosus 293
Juncus effusus 293
Jungermannia gracillima 329
Junghuhnia nitida 455
Juniperus communis subsp. *alpina* 141
 Jurajski Park Narodowy postulowany 515
 Jurajskie Parki Krajobrazowe 33
Lynx torquilla 414
 Kacwin m. 30
 Kacwiński Potok rz. 117
 Kaczmarowe Doły PLH120062 426
 Kaczmarowe Doły rez. 232, **425**, 427, 509, 543
 Kajasówka g. 177
 Kajasówka rez. 26, 50, 176, **177**, 539
 kalina koralowa 75, 403
 Kalina Mała m. 428
 Kalina Mała PLH120054 429
 Kalina Mała rez. 232, **428**, 430, 543
 Kalina rez. 30
 Kalina Wielka m. 420
 Kalina-Rędziny m. 428
 Kalinka rz. 422, 428
 Kalwaria Zebrzydowska rez. 29
 Kalwaria-Zebrzydowice m. 234
 Kamienica m. 54
 Kamienica rz. 30, 477
 Kamienie Brodzińskiego rez. 22, 25, 34, 548
 kamieniołom 46, 49, 63, 89, 131, 175, 228, 393, 448, 449, 450, 451, 458, 473, 491, 494
 Kamieniołom Libana użytek ekol. 49
 Kamieniołom Tyniec i Góra Stepica rez. 35
 Kamieniołom w Skale rez. 47, 232, **448**, 450, 509, 543
 Kamienny Dół wąwóz 468
 Kamień w Szyku 486, 489
 Kamień-Grzyb rez. 26, 50, 182, **183**, 539
 Kamionka rz. 199
 Kamionna g. 93
 Kamionna m. 93
 Kamionna rez. 34, 50, 92, **93**, 539
 Kamyk rez. 548
 karczownik ziemnowodny 63
 karlik drobny 366
 karmnik kolankowaty 301
 Karniowice m. 127, 217
 Karpaty Zewnętrzne 40
 Kasa Oszczędności Miasta Krakowa 23, 209
 Kasina Wielka m. 375
 Kaskady Przegini rez. 232, 479, **480**, 543
 kasztanowiec pospolity 163
 katowickie woj. 30, 34
 Kawec m. 246
 Kępie m. 133, 173, 380, 402
 Kępie na Wyżynie Miechowskiej rez. 26, 50, 132, **133**, 540
 kieleckie woj. 30, 34, 226
 kielisznik jodłowy 410
 Kisielina rz. 148, 149, 239, 240, 285
 klasztor 123, 205
 kłaskawka 403
 kleri 384, 505
 Kleszczowskie Wąwozy 370, 507
 Kleszczów m. 368
 Klimkówka m. 490
 klon jawor 73, 87, 209, 390, 409, 468, 471, 473, 476
 klon zwyczajny 77, 393
 Klonowskie Wzgórze 171
 Klonów m. 23, 167, 189, 171
 Klucze m. 119, 503, 506
 Kluczwoda rz. 30, 32, 50, 206, 207
 Kluszkowce m. 159, 451, 457
 Kłaj m. 25, 65, 241
 kłoc wiechowata 23
 Kłodne m. 85, 111
 Kłodne nad Dumajcem rez. 26, 50, 84, **85**, 540
 kłokoczka południowa 29, 63, 377, 378, 379, 386, 388, 390, 442, 443
 kłosownica leśna 393, 399
 kłosownica pierzasta 399
 knieć błotna 237
 kobuz 366, 381
 Kobyla Głowa (Śnieżyczka) rez. 549
 Kobylarka g. 99

kocanki piaskowe 301
Kochia laniflora 504
Koeleria glauca 504
Koeleria macrantha 504
 koimek bezłodygowy 79
 kokorycz pełna 354
 kokorycz pusta 65, 71, 185, 384
 Kokuszka m. 463, 465
 kolcowidłak jałowcowaty 55, 95, 117, 145, 280, 283, 446, 449, 504
 kolczakówka strefowana 410
 Koło kompleks leśny 69
 Koło Ludźmierza rez. 22
 Koło Podczerwonego rez. 22
 Koło rez. 33
 Koło w Puszczy Niepołomickiej rez. 26, 50, **69**, 540
 Konfederaci Barscy 221
 konietlica alpejska 203
 Koniówka m. 325
 konwalia majowa 73, 77, 155, 161, 369, 378, 384, 387, 393, 399, 473, 476
 kopaliny 492, 501
 Kopaliny rez. 548
 kopalnia 49, 300, 330, 506
 Kopalnia Piasku Szczakowa 399
 Kopalnia Soli w Bochni 38, 49
 Kopalnia Soli w Wieliczce 23, 38, 49, 193, 518
 Kopce g. 161
 kopała torfowiska 46, 59, 314, 315, 319, 321, 322, 323, 324, 325, 327, 328, 330, 332, 334, 336, 337, 339, 340
 kopytnik pospolity 55, 63, 75, 77, 87, 93, 95, 97, 111, 117, 127, 149, 155, 159, 161, 191, 197, 410
 koralowce 191, 497
 kormoran czarny 366
 kornik drukarz 195
 Kornuty g. 185
 Kornuty rez. 22, 50, 184, **185**, 540
 Korzenna m. 157, 181
 kosaciec bezlistny 173
 kosaciec syberyjski 237, 238, 280
 kosaciec żółty 296
 kosatka kielichowa 274, 300, 301, 414, 421, 426, 449
 kosodrzewina 42, 44, 59, 141, 143, 322, 325, 327, 328, 330, 331, 332, 334, 337
 Kostrza g. 91
 Kostrza rez. 35, 50, 90, **91**, 540
 Kostrze m. 236
 kostrzewa biała 199, 203, 446, 449
 kostrzewa czerwona 501
 kostrzewa piaszkowa 504
 kostrzewa pochwiasta 504
 kostrzewa poleska 504
 koszenie 89, 175, 177, 197, 199, 203, 207, 211, 213, 219, 237, 404, 417, 421, 423, 426, 429, 432, 434, 437, 458
 Koszyce m. 261
 Koszycki OChK 262
 Kościelisko m. 306, 309
 Kotelnicy Potok rz. 19, 26, 50, 100, 101
 kotewka orzech wodny 290, 291, 296
 Kotlina Orawsko-Nowotarska 21, 22, 46, 58, 59, 271, 273, 276, 314, 315, 319, 325, 339, 518
 Kotlina Oświęcimska 26, 34, 40, 41, 289, 295
 Kotlina Sandomierska 34, 35, 40, 41, 46, 149, 228, 241, 298, 507
 Kotlina Sądecka 258
 Kotlina Siewierza 503
 koza pospolita 240, 277
 koza złotawa 247, 248, 250, 253
 Kozie Kąty rez. 32, 50, 86, **87**, 540
 Kozie Skąły 407
 Kozie Żebro rez. 9, 12, 232, **348**, 350, 508, 543
 Kozik R. 34
 kozioróg dębosz 71
 kozłek całolistny 149
 kozłek trójlistkowy 97
 Kozłów m. 133, 173, 380, 402
 Kracznik rez. 548
 krakowski powiat 16, 49, 53, 63, 87, 123, 125, 161, 175, 177, 179, 205, 207, 209, 211, 213, 214, 217, 219, 236, 282, 287, 365, 368, 395, 438, 441, 448
 krakowskie woj. 30, 33, 226
 Kraków m. 11, 16, 17, 22, 23, 27, 29, 32, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 44, 49, 50, 53, 123, 175, 199, 209, 219, 236, 287, 365
 Kramnica g. 201
 krasowe formy, zjawiska 63, 179, 181, 266, 279, 368, 369, 370, 475
 Krauszów m. 335, 336
 krągłolistka cienka 468, 471
 Krempachy m. 200, 496
 kręgouste p. bezżuchwowce
 Krępa m. 129
 krętogłów 414
 krokus p. szafran
 kropiatka 278
 Krościenko nad Dunajcem m. 27, 358
 Krościenko nadl. 85, 101, 111, 117, 159, 195, 197, 199, 203, 358, 454
 Krośnica m. 457
 Krośnica rez. 27
 kruk 399
 kruszczyk błotny 244, 301, 303, 363, 403, 429
 kruszczyk drobnolistny 23, 138, 139, 423
 kruszczyk rdzawoczerwony 131, 280, 393, 399, 414, 446, 504
 kruszczyk siny 211, 215, 363, 446
 kruszczyk szerokolistny 53, 73, 75, 83, 119, 121, 125, 129, 131, 153, 163, 201, 215, 307, 369, 372, 381, 393, 399, 417, 421, 423, 429, 446, 473, 476, 504
 kruszownica strojna 452
 kruszownica wielolistkowa 452
 kruszyna pospolita 393
 krwawodziób 240, 403
 krwistoborowik purpurowy 215
 Krynica m. 18, 483
 Krynica-Zdrój m. 221, 303
 Krynicka Góra Parkowa rez. 30
 krynoidy 201, 497
 Krystynów rez. 232, **392**, 394, 544
 Krzemionki nad Wisłą rez. 27
 Krzeszowice m. 25, 27, 63, 205, 282
 Krzeszowice nadl. 63, 125, 177, 205, 207, 211, 213, 214, 217, 282, 368, 395, 467
 Krzeszowice-Gwoździec 33
 Krzeszów m. 406

Krzeszówka m. 431
 Krzeszówka rez. 232, **431**, 432, 544
 krzewik źródłiskowy 369, 446
 krzywoszczeć pogięta 361
 krzywotek skalnik 145
 krzyżodziób świerkowy 141, 143
 krzyżówka 403
 Książ Mały m. 413
 Książ Wielki m. 26, 50, 135, 137, 377, 413, 420, 431
 Księży Las pod Krościenkiem rez. 30
 Księży Las rez. 27
 kszczyk 240, 242, 293, 320, 322, 329, 403
 Kuków m. 360
 kukulka Fuchsa 149, 244, 265, 363, 374
 kukulka krwista 237, 304, 403
 kukulka plamista 149, 189, 237, 265, 280, 324, 325, 407
 kukulka szerokolistna 244, 277, 280, 283, 303, 307, 351, 403, 439, 455
 Kulig L. 17
 kumak górski 55, 59, 63, 91, 93, 244, 247, 256, 259, 265, 269, 272, 274, 277, 310, 344, 349, 351, 363, 364, 374, 376, 410, 455, 481, 486, 491, 494, 497
 kumak nizinny 47, 215, 242, 250, 253, 262, 286, 288, 290, 293, 296, 366
 Kunice m. 249
 Kunkowa m. 343
 kuraki 47, 55, 147
 kuropatwa 403, 434
 Kurów m. 386
Kurzia pauciflora 325, 329
 kurzyśląd błękitny 417
 Kwaczała m. 467, 470
 Kwiatówka rez. 29, 50, 134, **135**, 540
Lacerta agilis 165, 237, 366, 381, 384, 414, 452, 455, 458
Lactarius chrysoorrheus 410
Lactarius deliciosus 410
Lactarius zonarioides 409
Laeticutis cristata 410
Lamium galeobdolon 107
Lampetra planeri 235, 272, 283, 304, 505
Langermannia gigantea 446
Lanius collurio 173, 237, 304, 366, 403, 414, 417, 419, 426, 429, 432, 434, 437, 439
Lanius excubitor 320, 322, 403, 417
Larix decidua subsp. *polonica* 27, 159
Larus canus 247, 250, 253, 256, 259
 Las Bronaczowa 87
 Las Cikówka 321
 Las Gościbia rez. 35, 40, 50, 80, **81**, 509, 540
 Las Grobla 71
 Las koło Wniebowstąpienia rez. 34, 548
 Las koło Zatora rez. 30
 Las Kurowski rez. 232, **386**, 387, 388, 544
 Las Lipowy Obrożyska im. M. Witowskiego rez. 21, 50, 78, **79**, 540
 Las łęgowy w Przegorzałach rez. 35
 Las m. 73
 Las Mucharski rez. 34, 548
 Las nad Zeleźnikową rez. 21
 Las Stare rez. 19
 Las Tunelski rez. 232, **380**, 382, 544
 Las Wolica rez. 548
 Las Wolski 26, 123, 209, 219
 Las Wolski rez. 23, 26
Laserpitium latifolium 83, 378, 473
Laserpitium prutenicum 237
 Lasy m. Niemcową a Wielkim Rogaczem rez. 21
 Lasy Radłowskie 24
 Lasy Radłowskie rez. 35, 50, 148, **149**, 540
Lathraea squamaria 442
Lathyrus niger
 lebiodka pospolita 163
Leiomylia anomala 320, 322, 325, 327, 329, 336
 lejomyła odrębna 320, 322, 325, 327, 329, 336
 Lejowy Potok rz. 306
 lelek 505
 Leluchowskie Góry 105, 221
 Lembarczek g. 109
 Lembarczek rez. 32, 50, 108, **109**, 540
Lemna sp. 296
 len włośchaty 165, 167, 169, 171, 197, 414, 417, 421, 423, 424
 len złocisty 165, 167, 171, 173, 378, 414, 426, 432, 434, 437, 456
 Leńcze m. 234
Lepiota ignivolvata 47
 lepnicza drobnokwiatowa 504
 lepnicza litewska 504
 lepnicza tatarska 504
 lepnicza wąskopłatkowa 504
Leptophyes albovittata 458
 lerka 403, 505
 Lesiński J. 32
Leskea polycarpa 369
 Leskowiec rez. 26, 27, 30, 31
Lestes sponsa 277
 leszczyna pospolita 129, 384, 390, 393, 409, 468, 471, 476
Leuciscus idus 505
Leucobryum glaucum 307, 347, 360, 374
Leucojum vernum 374
Leucorrhinia pectoralis 366
 lew jaskiniowy 201
 Lewa Ręka rz. 85
 liczydło górskie 61, 141, 143
Ligularia sibirica 306, 307
 ligustr 421, 423
 lilia złotogłów 53, 81, 91, 95, 127, 129, 131, 133, 137, 139, 153, 161, 163, 173, 185, 195, 199, 205, 207, 211, 213, 215, 217, 369, 372, 378, 381, 384, 387, 390, 393, 399, 410, 421, 423, 446, 461, 473, 476, 501
 liliowce 191, 497
Lilium martagon 53, 81, 91, 95, 127, 129, 131, 133, 137, 139, 153, 161, 163, 173, 185, 195, 199, 205, 207, 211, 213, 215, 217, 369, 372, 378, 381, 384, 387, 390, 393, 399, 410, 421, 423, 446, 461, 473, 476, 501
 Limanowa m. 54, 485
 Limanowa nadl. 54, 91, 95, 187, 264, 268, 375, 485, 493
 limanowski powiat 54, 91, 93, 95, 187, 264, 268, 375, 485, 493
Limosa limosa 403
Limprichtia cossonii 312, 313, 339

- limprichtia pośrednia 312, 313, 339
Linosyris vulgaris 123, 219, 414
Linum flavum 165, 167, 171, 173, 378, 414, 426, 432, 434, 437, 456
Linum hirsutum 165, 167, 169, 171, 197, 414, 417, 421, 423, 424
lipa drobnolistna 69, 73, 77, 79, 468, 471, 473, 476
Liparis loeselii 301
Liparis glabrostris 486
lipiennik Loesela 301
Lipiny rez. 548
Lipna rez. 548
Lipnica Wielka m. 276
Lipny Dół koło Książa Wielkiego rez. 26, 50, 136, 137, 540
Lipowiec rez. 23, 26, 50, 139, 540
Lipowska rez. 407
Lipowski Wierch 407
Lipówka rez. 26, 33, 50, 70, 71, 540
lis rudy 468
Lisia Nora jaskinia 407
Lissotriton montandoni 55, 59, 244, 247, 265, 269, 376, 455, 486, 494, 497
Lissotriton vulgaris 71, 237, 259, 283, 296, 366, 403, 410
lista cieni (ang. *shadow list*) 13
Lista Europejska Stanowisk Dziedzictwa Geologicznego 266
Lista Światowego Dziedzictwa Geologicznego UNE-SCO 191
Lista Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO 193
listera jajowata 93, 161, 163, 283, 313, 351, 363, 381, 396, 414, 421, 423, 426, 439, 455, 504
Listera ovata 93, 161, 163, 283, 313, 351, 363, 381, 396, 414, 421, 423, 426, 439, 455, 504
Liszki m. 27, 179, 213
litonerw jajowaty 452
Locustella fluviatilis 403
Locustella luscinioides 403
Locustella naevia 403
Lonicera nigra 97
Lorencowe Skalki 468, 499
lotne piaski 503, 504
Loxia curvirostra 141, 143
łśniątka pierzastodzielna 339
łśniątka szerokoplechowa 339
łśniątka wytornia 79
łśniątka zakrzywiona 339
Lubań g. 159
Lubań rz. 358
Lubicz-Niezabitowski E. 21, 22, 59
Lubinka rez. 34, 548
Lubogoszcz g. 375
Lubogoszcz PLH120081 376
Lubogoszcz rez. 232, 375, 376, 544
Luboń Wielki g. 187
Luboń Wielki rez. 29, 50, 186, 187, 540
Lucanus cervus 135
Ludźmierz m. 22, 27, 327
Lullula arborea 403, 505
Lumaria rediviva 81, 91, 93, 107, 115, 215, 354
Luscinia megarhynchos 403
Luscinia svecica 250, 253, 256, 259, 304
Lutra lutra 63, 235, 242, 244, 247, 250, 253, 256, 259, 272, 274, 278, 283, 288, 290, 293, 296, 301, 366, 384, 442, 481, 486, 491, 505
Lwów 16
Lycaena dispar 235, 240, 241
Lycaena helle 237
Lycaenidae 262
Lycoperdon echinatum 380
Lycopodiella inundata 300
Lycopodium clavatum 95, 197, 283, 356, 361, 363, 446, 455, 504
Lynx lynx 55, 79, 95, 99, 103, 105, 113, 141, 143, 145, 147, 244, 266, 268, 269, 270, 344, 349, 352, 356, 374, 410, 491, 494, 497
Lyrurus tetrix 23, 59, 283, 301, 318, 319, 320, 322, 326, 329, 330, 331, 334, 336, 340
Łabowa m. 18, 97, 113, 460, 477
Łabowa PLH120036 478
Łabowiec m. 99
Łabowiec rez. 19, 50, 98, 99, 540
Łabowski Potok rz. 99
Łamana Skala g. 355
Łapanów m. 246, 485
Łapsze Niżne m. 117
łaska pospolita 296, 366, 384
Łąka w Kostrzu rez. 232, 236, 238, 544
łąkarstwo 240, 242, 278, 404, 494, 498
Łąki przy ul. Podgórkii Tynieckie rez. 35
Łąki w Kostrzu rez. 35
Łąki w Podgórkach rez. 27
Łąki wilgotne w Trzetrzewinie i Krasnem Potockiem rez. 21
Iemkowska wieś 203, 508
Łęg w Przegorzalach rez. 232, 365, 367, 544
Łęgi Raby rez. 232, 252, 254, 544
Łomnica m. 483
Łopata Żegiestowska rez. 30
Łopaty Żegiestowskie rez. 548
Łopień g. 264, 265
Łosie kamienioloł 491
Łosie nadl. 343, 344, 348, 351, 353, 354, 490, 508
Łososina Dolna m. 83
łoś 240, 242, 247, 250, 253, 283, 284, 288, 293, 301, 403, 505
łupki z Łabowej 478, 490, 491
łuskiewnik różowy 442
łuskwiak rdzawoluskowy 344
Łysa Góra w Sławicach Duchownych rez. 30
Łysa Puścizna rez. 232, 314, 315, 323, 324, 544
łysak wspaniały 47
łyszczec baldachogronowy 505
macierzanka Marschalla 219
macierzanka wczesna 449
Macrogaster tumida 406
Madohora – poszerzenie rez. 232, 355, 357, 544
Madohora g. 144, 145
Madohora rez. 26, 50, 144, 540
magmatyzm 452, 455
magmowe skały 262, 451, 454, 457, 458, 510
Magura Małastowska 343, 345
Magura Małastowska rez. 548
Magura Spiska 117

- Magura Spiska rez. 549
 Magura Wątkowska g. 185
 Magura Wątkowska m. 185
 Magura Wątkowska rez. 33
 Magurski Park Narodowy 33, 39, 244, 410, 515
 Makowica-Jasieniowa rez. 21
Malaxis monophyllus 363, 449
 Malecka Buczyna rez. 33, 548
 Malik R. 35, 50, 118, 119, 443
 malina moroszka 331
 Mała Prehyba rez. 21
 Mała Puszcza Kleszczowska rez. 232, **368**, 370, 453, 507, 544
 Mała Skała 121
 Małe Pieniny 195, 197, 199, 203, 454, 515
 Małe Pieniny PLH120025 456
 Małkowski S. 458
 małże 48, 49, 175, 191
Mammuthus primigenius 442
Mammuthus sp. 201
 mamut 201
 mamut włochaty 442
 manna długoząbkowa 461
 manna mielec 296
Mannia fragrans 219
 mannia pachnąca 219
Mantis religiosa 262
 Marchocice m. 169
 Marcinkowice rez. 21
 margle 175, 199, 201, 279, 377, 378, 396, 416, 422, 425, 428, 431, 433, 434, 436, 438, 439
 Markowiec g. 351
 Markowiec-Gródek rez. 12, 232, **351**, 352, 508, 544
 Marszałek rez. 22, 27, 159
 martwica wapienna 215, 312, 313
 Maruszka staw 149
 Maruszyna m. 191
 marzanka pagórkowa 417, 419, 421, 423, 426, 434, 437
 masłoborowik żółtobrózowy 410
 Maślana Góra 373
Matteucia struthiopteris 63, 89, 274, 363
 mącznica lekarska 399
 mądziałk psi 410
Meganola albula 262
Melanelixia subaurifera 348, 351
Meles meles 71, 366, 369, 384, 399, 403, 446, 468, 469, 471, 473, 491, 494, 497
Melica transsilvanica 217
Melica uniflora 473
 melioracje 57, 65, 67, 69, 71, 149, 241, 278, 283, 286, 288, 304, 308, 310, 313, 322, 347, 403, 404
Melittis melissophyllum 53, 135, 137, 153, 363, 369, 378, 381, 423, 473, 476
 Melsztyn m. 255, 500, 501
 Melsztyńskie Wzgórza rez. 232, **500**, 502, 544
 Melsztyńskie Wzgórze g. 500, 501
 Memoriał w Sprawie Ochrony Tatr 17
Menyanthes trifoliata 244, 307, 340, 403
Mercurialis perennis 107, 127, 384
Mergus merganser 247, 250, 251, 253, 256, 259, 262, 272, 274, 278, 384, 486
 merkia irlandzka 339
Merops apiaster 247, 261, 262, 263, 278, 414, 417, 434, 439
 meszek strojny 329
Meta menardi 265, 269, 442
Metrioptera bicolor 458
 mewa czarnogłowa 250, 253, 256, 259, 278
 mewa siwa 247, 250, 253, 256, 259
 Michalik S. 32, 33, 119, 446
 Michałowiec rez. 26, 50, 152, **153**, 540
 Michałowka m. 153
 miechera Bessera 442, 446, 461
 miechera kędzierzawa 369, 407, 446, 449
 miechera splaszczona 369, 442, 455
 Miechowice Wielkie m. 239
 miechowski powiat 16, 129, 132, 135, 137, 165, 167, 169, 171, 173, 377, 380, 402, 413, 416, 418, 420, 422, 425, 428, 431, 433, 436
 Miechowsko-Działoszycki OChK 379
 Miechów m. 129, 418, 428, 433, 436
 Miechów nadl. 33, 129, 132, 135, 137, 165, 167, 169, 171, 173, 377, 380
 mieczyk dachówkowaty 135, 197, 201, 237, 283, 455
 Miedwiczka półrez. 19, 113
 miedzik płaski 369, 455
 miedzik tamaryszkowy 187
 miedziopień północna 320
 miedziówka popłatana 461
 Miejsce m. 289
 miesięcznica trwała 81, 91, 93, 107, 115, 215, 354
 mietelnik piaskowy 504
 mietlica pospolita 309
 mięczaki 49
 międzylist nitkowaty 399
 Mików g. 79
 Miłówka m. 163
 miłek letni 414, 417
 miłek wiosenny 165, 167, 171, 426, 434, 437
 miłosna górską 141
 minerały 191, 193, 300, 455, 457, 510
Minois dryas 53, 177, 244
 minóg strumieniowy 235, 272, 283, 304, 505
 minóg ukraiński 235
 miodownik melisowaty 53, 135, 137, 153, 363, 369, 378, 381, 423, 473, 476
 miodunka ćma 93
 miseczniczka lodygowa 455
Misgurnus fossilis 240, 296
 Mizerna rez. 27
 mleczaj rydz 410
 mleczaj strefowany 409
 mleczaj złościaty 410
 Młaka nad Jaworkami rez. 548
 młynówka 383
 Mników m. 213
 Mochnaczka Niżna m. 303
 Mochnaczka rz. 303
 Mochnaczka Wyżna m. 303
 moczarnik błotny 468, 471
 Moczydło m. 135, 137
 modliszka zwyczajna 262
 modraszek alkon 237
 modraszek nausitous 235, 237, 240, 241
 modraszek telejus 235, 237, 240, 242

modraszkwate 262, 494
 modrzew europejski 361, 409, 441
 modrzew polski 27, 159
 Modrzewie rez. 22, 50, 158, 159, 359, 540
 Modrzewie w Marszowcu rez. 33, 548
 modrzewnica pospolita 151, 277, 320, 322, 325, 327,
 331, 332, 334, 336, 337, 341
 modrzyk górski 97, 141, 195, 354
Moerckia hibernica 339
 Mofeta rez. 30
 Mofeta w Złockiem rez. 232, 483, 544
 mofety 483, 484
 Mogielica g. 55, 268, 515
 Mogielica rez. 35, 44, 50, 54, 269, 540
 Mogilany m. 161
 Mogilno m. 26, 50, 156, 157
 Mogiła rez. 34
 Mokradła Kisieliny rez. 232, 239, 240, 509, 544
 mokradłoszka zaostrzona 307
 Molkówka rez. 232, 309, 311, 544
Moneses uniflora 407, 449, 504
Montanella disjuncta 452
 mopek zachodni 71, 369, 492, 501
 Morsko m. 45, 261
 most arkadowy 204, 205
 Mostki m. 258
Motacilla cinerea 215, 403
Motacilla citreola 250, 253, 256, 278, 288
 motyle 45, 47, 48, 53, 177, 199, 240, 242, 403, 414
 mózga trzcinowata 296
 mroczak posrebrzany 244
 mroczek pozłocisty 456
 mroczek późny 366, 369
 mrówkolew widmowy 505
 Mszana Dolna m. 187, 375
 muchołówka białoszyja 65, 67, 69, 71, 133, 173, 209,
 349, 352, 363, 369, 381
 muchołówka mała 79, 81, 91, 93, 95, 173, 209, 344,
 349, 352, 358, 369, 381, 486
 muchomor oliwkowy 410
 Muchówka m. 346
 muchówki 366, 449
Muscardinus avellanarius 71, 89, 387, 390, 442, 446
Mustela erminea 296
Mustela nivalis 296, 366, 384
Mustela putorius 71, 70
 muszlowiec rogoźnicki 191
 Muszyna m. 21, 30, 79, 105, 483
 Muszynka m. 221
 Muszyńskie Wzgórze Zamkowe rez. 30
 muślinek skaporoedny 325, 329
Mutinus caninus 410
Mycena crocata 455
Mycena renati 452
Mycena tenerrima 455
Mycetoma suturale 344
 Myczkowski S. 27, 29, 31, 32, 356
 mykobiota (mykoflora) 47, 48, 49, 400
Myosotis stenophylla 171
Myotis alcaethoe 266, 461
Myotis bechsteinii 266, 269, 369, 461, 462
Myotis brandtii 266, 269, 369
Myotis dasycneme 266
Myotis daubentonii 205, 266, 269, 366, 442, 456, 461,
 462
Myotis emarginatus 205, 266, 269, 456, 461, 492, 494
Myotis myotis 181, 266, 269, 349, 369, 456, 461, 492,
 494
Myotis mystacinus 244, 266, 269, 349, 369, 456, 461,
 492
Myotis nattereri 266, 269, 442, 461
Myricaria germanica 201, 455
Myriophyllum spicatum 290
Myrmeleon bore 505
 myszołów zwyczajny 399
 Myślenice m. 223
 Myślenice nadl. 53, 81, 87, 141, 161, 223
 myślenicki powiat 81, 223, 246
 Na Czerwonem rez. 22
 Na Dzwonkówce rez. 21
 Na Magurze Małastowskiej rez. 30
 Na Policy im. Z. Klemensiewiczza rez. 29
 Na Policy rez. 34, 50, 140, 141, 540
 Na Równi rez. 22
 Nad Bodzantówką rez. 548
 Nad Cedronem rez. 34, 548
 Nad Kamieniem rez. 21
 Nad Kamiennem rez. 21
 Nad Kotelniczym Potokiem rez. 16, 26, 50, 100, 101,
 540
 Nad Przykopem rez. 34
 Nad Roztoką Wielką rez. 21
 nadobnica alpejska 349, 351
 Nadwiślańska Bucyzna rez. 548
 nagoszek rozdęty 322, 330
 Nagórze rez. 34, 549
 naleźlina skalna 187, 455
 namurnik jedwabisty 407, 442, 452, 461
 naparstnica zwyczajna 53, 61, 135, 163, 197, 213, 217,
 399, 452, 455, 473
 naparstniczka czeska 452
 naradka północna 504
Nardia geoscyphus 322, 330
Nardus stricta 307
 Narodowy Pomnik Przyrody 193
 Naroznik rez. 34
 nasiężzał pospolity 403
 nastroszek kędzierzawy 468, 471
Natrix natrix 237, 280, 296, 366, 384, 396, 403, 452
 nawłóć 414, 417, 419, 421, 423, 426, 432, 501
 nawłóć kanadyjska 381
 Nawojowa nadl. 97, 99, 113
 naziemek zielonawy 410
Neckera besseri 442, 446, 461
Neckera complanata 369, 442, 455
Neckera crispa 369, 407, 446, 449
Neomys sp. 396
Neottia nidus-avis 99, 113, 115, 131, 133, 153, 163,
 189, 223, 274, 349, 351, 363, 369, 372, 374, 378,
 381, 384, 386, 423, 446, 455, 473, 476
 nercznica krótkoostna 115
 nercznica samcza 97
 nibyrokiet skalny 452
 Nička rz. 413
 Nidzica rz. 413, 416, 420, 428
 niebielista trwała 307

Niebieska Dolina – poszerzenie rez. 549
 Niebieska Dolina rez. 50, 116, **117**, 540
 niecierpek drobnokwiatowy 79, 381, 423
 niecierpek pospolity 97, 107, 115
 Niecka Nidziańska 41, 45, 47, 137
 Niedzielska m. 292
 Niedzielska rez. 232, **292**, 294, 544
 niedźwiedź brunatny 99, 141, 143, 266, 307, 310, 311, 349, 352, 356
 Niemcy 24, 25
 Niepołomice m. 26, 69
 Niepołomice nadl. 57, 65, 67, 69, 71, 151, 241
 niepozorka ojcowska 209
 niepyłak apollo 199
 nietoperze 49, 71, 205, 265, 266, 268, 269, 368, 399, 400, 442, 456, 494, 497, 501
 niezapominajka smukła 171
 Nieznajowa rez. 410, 549
Niphotrichum canescens 504
 Niskowa rez. 30
 nitecznik glonowaty 446
 Nizina Nadwiślańska 29, 57, 65, 67, 69, 71, 239, 241, 285, 287
 nocek Alkatoo 266, 461
 nocek Bechsteina 266, 269, 369, 461, 462
 nocek Brandta 266, 269, 369
 nocek duży 181, 266, 269, 349, 369, 456, 461, 492, 494
 nocek hydrolowy 266
 nocek Natterera 266, 269, 442, 461
 nocek orzęsiony 205, 266, 269, 456, 461, 492, 494
 nocek rudy 205, 266, 269, 366, 442, 456, 461, 462
 nocek wąsatek 244, 266, 269, 349, 369, 456, 461, 492
Noeeta pupillata 449
 nosorożec włochaty 201, 442
 Nowa Biała m. 200, 273, 496
 Nowica m. 343
 nowosądecki powiat 21, 79, 83, 97, 99, 103, 105, 107, 109, 113, 115, 147, 157, 181, 221, 258, 303, 373, 386, 460, 463, 465, 477, 483
 nowosądeckie woj. 30, 33, 226
 nowotarski powiat 58, 61, 85, 101, 111, 117, 159, 191, 195, 197, 199, 200, 203, 271, 273, 276, 312, 319, 321, 323, 325, 327, 328, 330, 332, 333, 335, 337, 339, 341, 358, 451, 454, 457, 496
 Nowy Targ m. 22, 58, 59, 191, 200, 273, 327, 333, 335, 496
 Nowy Targ nadl. 58, 61
 Nowy Wiśnicz m. 183, 346
Nucifraga caryocatactes 199
Nuphar lutea 57, 290, 292, 293
Nuphar sp. 296
 nurogęs 247, 250, 251, 253, 256, 259, 262, 272, 274, 278, 384, 486
Nyctalus noctula 366, 369
Nycticorax nycticorax 290, 366
Nymphaea alba 290, 292, 293
Nymphaea candida 57
Nymphoides peltata 290, 296
 obcy gatunek p. inwazyjny gatunek
 Obidza m. 111
 Oblaszki rez. 23, 27, 30, 283
 Oblazowa g. 201
 Obniżenie Orawsko-Podhalańskie 41
 obrazki alpejskie 83, 363, 386
 OChK Pogórza Ciężkowickiego 257, 364, 390
 OChK Wyzyny Miechowskiej 381, 404, 414, 417, 419, 421, 423, 426, 429, 432, 434, 437
 OChK Zachodniego Pogórza Wiśnickiego 248, 487
 Obszar łęgowy ptactwa wodnego – duża i mała wyspa (Brzegi) użytek ekol. 288
 obuwik pospolity 125, 133, 153, 165, 167, 169, 171, 173, 215, 217, 369, 378, 381, 382, 414, 423, 429, 432, 439
 Ochabisko g. 409
 Ochotnica Dolna m. 85, 111
 oczeret jeziorny 292
 odnożyca opylona 452
Oedipoda caerulescens 505
Oenanthe oenanthe 262
 Ogrójcowy Potok rz. 321
 Ojcowski Park Narodowy 18, 39, 42, 449, 515
 Ojców m. 448
 Ojców rez. 23
 Okopy Konfederackie rez. 26, 50, 220, **221**, 540
 okrzyn łąkowy 237
 okrzyn szerokolistny 83, 378, 473
 olkusi powiat 16, 24, 49, 119, 121, 153, 279, 300, 398, 445, 503
 Olkusz m. 121, 279, 445
 Olkusz nadl. 119, 121, 153, 279, 398, 400, 445, 503
 olsza czarna 26, 57, 61, 69, 73, 442, 468, 384
 olsza szara 61, 409
 oman szorstki 123, 217, 418
 oman wąskolistny 129, 171, 173, 207, 380, 414, 417, 418, 420, 422, 426, 429, 434, 435, 437, 439
 omieg górski 61, 141, 145, 274
Omocestus haemorrhoidalis 458
 Omszała Studnia jaskinia 121
Ononis arvensis 403
Ononis spinosa 494
 Opalonki rez. 23, 50, **167**, 540
Ophioglossum vulgatum 403
Ophiogomphus cecilia 366
Ophrys insectifera 165, 167, 171, 197, 199, 201, 414, 421, 423, 424, 426
 opolskie woj. 14, 42
 oponczyk krętozarodniowy 449
 Orawa 45, 46, 315
 Orawski Park Narodowy postulowany 515
 Orawskie Działy 61
Orchis mascula 167, 207, 363, 407
Orchis mascula subsp. *signifera* 455
Orchis militaris 165, 167, 173, 380, 414, 417, 421, 423, 426, 427, 429, 432, 434, 437, 439, 494
Orchis pallens 163, 388
Orchis purpurea 162, 163, 167, 169, 173, 369, 378, 380, 384, 386
Orchis ustulata 169
Origanum vulgare 163
 Orkan W. 18, 22
 orlik krzykliwy 95, 195, 266, 278, 304, 305, 344, 349, 403, 410, 456, 494, 497, 499
 orlik pospolity 89, 135, 163, 363, 369, 378, 381, 399, 407
 orliki 497
 Orłowiec rez. 26

orły 497
Ornithogalum collinum 417, 437
Ornithogalum umbellatum 414, 419, 426, 439
Orobanche alba 426
Orobanche kochii 432
Orobanche lutea 426
Orobanche picridis 417, 421, 423, 426, 427
 ortanta żółta 434
Orphantha lutea 434
Orthilia secunda 421, 504
Orthodicranum tauricum 369
Orthothecium intricatum 461
Orthotrichum leyellii 468, 471
Orthotrichum stramineum 461
 ortolan 173, 381, 403, 417
 orzech włoski 163, 394, 429
 orzechówka 199
 orzel przedni 266, 497
 orzesznica leszczynowa 71, 89, 387, 390, 442, 446
 osadowe skały 175, 191, 458, 460, 463, 465, 467, 470, 472, 475, 477, 540
Osmoderma eremita 71, 363
Osmunda regalis 151
 osnuja 24
 Osowiec rez. 27
 Ostoja Gorczańska PLH120018 269
 Ostoja Popradzka PLH120019 304, 461, 464, 466, 484
 Ostoje Nietoperzy Beskidu Wyspowego PLH120052 494
 Ostoje Nietoperzy Powiatu Gorlickiego PLH120094 344, 349, 252, 492
 Ostra Góra 119
 Ostra Góra rez. 26, 27, 50, 126, 127, 540
 Ostrawa rez. 34
 ostrowiek szorstki 369
 ostrożeń lepki 203
 ostrożeń łukowy 236
 ostrożeń pannoński 165, 167, 169, 173, 378, 414, 419
 Ostry Kamień rez. 34, 549
 Ostrysz rez. 33, 549
 ostrzew spłaszczony 280
 osuszanie 59, 304, 308, 310, 315, 338, 342, 347
 osuwisko 45, 48, 91, 97, 107, 147, 185, 187, 199, 232, 262, 264, 265, 268, 269, 375, 376, 407, 437, 460, 461, 462, 464, 465, 478, 486, 491
 Osuwisko Słopnickie rez. 268, 270, 544
 Oświęcim m. 40, 44, 75
 oświęcimski powiat 24, 73, 75, 295
 otruszyń drobny 329, 339
 otwornice 478
 owady 49, 53, 55, 71, 159, 163, 353
Oxyccoccus microcarpus 320, 331
Oxyccoccus palustris 151, 265, 277, 320, 322, 325, 326, 327, 331, 332, 334, 336, 338, 341
 ozorek dębowy 390
 ożota zwyczajna 123, 219, 414
 pachnica dębowa 71, 363
 padalec 356
 padalec kolchidzki 280, 452, 458
 padalec zwyczajny 414
 Pagóry Jaworzniczek 300, 392, 475
 pająki 49, 165, 169, 173, 442
 pajęczaki 49
 pajęcznica gależista 473
 paleontologiczne stanowisko 49, 191, 467, 470, 497
 Paleśnianka rz. 89
Pallavicinia lyellii 339
 pallawicina Lyella 339
Palustriella commutata var. *commutata* 455
 Pałac w Nawojowej 18, 518
 pałątka pospolita 277
 pałka szerokolistna 57, 292, 296
 Panieńska Góra 163
 Panieńska Góra rez. 35, 50, 163, 540
 Panieńskie Skały rez. 23, 26, 50, 208, 209, 540
 Panski wrch 243
Panthera spelaea 201
 Pański Wierch 243
Papilio machaon 163, 237
 Paprocka Góra 346
 paprotka zwyczajna 81, 91, 97, 111, 185, 191, 197, 199, 356, 410, 468, 471
 Paprotna g. 22
 paprotnica krucha 141, 407, 461, 476
 paprotnik Brauna 97, 101, 349, 351, 501
 paprotnik kolczysty 55, 97, 101, 107, 115, 119, 121, 207, 215, 349, 351, 363, 369, 376, 390, 455, 468, 471
 paprotnik ostry 55
 Park Krajobrazowy Beskidu Małego 356, 361, 408
 Park Krajobrazowy Beskidu Niskiego – postulowany 410, 492
 Park Krajobrazowy Dolinki Krakowskie 125, 280, 400
 Park Krajobrazowy Orlich Gniazd 153, 446, 506
 Park Przyrody w Tatrach 17
 Parkoszowice m. 433
Parmelia tiliacea 348
Parnassius apollo 199
 parzoch szerokolistny 369, 407, 452, 453
 parzydło leśne 61, 63, 89, 93, 115, 137, 141, 163, 197, 201, 205, 211, 213, 217, 223, 363, 369, 372, 374, 376, 384, 390
 pasikonik stożkogłowy 262
 Pasma Jaworzyny Krynickiej 19, 97, 99, 109
 Pasma Lubania 358, 515
 Pasma Magurskie 409
 Pasma Medrałowej 407
 Pasma Policy 515
 Pasma Radziejowej 19, 47, 85, 101, 111
 Pasma Radziejowej rez. 549
 Pasternik g. 395, 396
 pasterstwo 127, 213, 262, 278, 404, 434, 439, 494, 498
 pawężnica łuseczkowata 348
 Pawlikowski J.G. 17
 Pawłowski B. 21, 26
 Pazurek m. 121
 Pazurek rez. 35, 50, 120, 121, 540
 paż królowej 163, 237
 paż żeglarz 163
Pedicularis sylvatica 283
Pellia endivifolia 329, 339
Pellia epiphylla 329, 330, 339
Pelobates fuscus 505
Pelophylax esculentus 237, 296, 366, 384
Pelophylax lessonae 296, 366
Pelophylax ridibundus 237, 296, 366, 384
Pelophylax spp. 296, 403

- Peltigera praetextata* 348
 pelnik europejski 135, 237, 238, 403
Pentanema ensifolium 129, 171, 173, 207, 380, 414, 417, 418, 420, 422, 426, 429, 434, 435, 437, 439
Pentanema hirtum 123, 217, 418
Perdix perdix 403, 434
 perlówka jednokwiatowa 473
 perlówka siedmiogrodzka 217
Pernis apivorus 133, 242, 381, 486, 494
Peucedanum cervaria 217, 378
Peucedanum palustre 237, 396
 pędziczek brodawkowy 369
 pędzlik pogięty 468
 pepawa Jacquina 203
 pepawa różyczkolistna 135, 419, 426, 434, 437
Phalacrocorax carbo 366
Phalaris arundinacea 296
Phallus impudicus 446
Phaneroptera falcata 458
Phengaris alcon 237
Phengaris nausithous 235, 237, 240, 241
Phengaris teleius 235, 237, 240, 242
Phlebia subochracea 47
Pholiota squarrosoides 344
Phoxinus phoxinus 61, 384
Phragmites australis 57, 296, 308
Phylloscopus trochilus 77
Physcia subalbinea 452
Phyteuma orbiculare 203, 403
 piarżysko 449
 piaskownica zwyczajna 504
Picoides tridactylus 141, 142, 143, 145, 265, 358, 486, 497
Picus canus 71, 247, 250, 253, 256, 259, 262, 278, 288, 290, 363, 366, 381, 387, 403, 486, 494
Picus viridis 67, 77, 384
 piecuszek 77
 piekielnica 250, 253, 256, 491
 Piekielnik m. 319, 328, 330, 341
 Pieniński Skrzydlański rez. 232, 493, 544
 Pieniny 17, 22, 41, 85, 195, 197, 199, 200, 203, 457, 458, 490, 496, 497, 515
 Pieniny Gorlickie rez. 232, 490, 491, 544
 Pieniny PLC120002 38
 Pieniny Spiskie (Skalce Spiskie) 496
 Pieniński Park Narodowy 17, 22, 39, 42, 45, 515
 Pieniński Pas Skałkowy 201
 pieprznik pomarańczowy 410
 pierwiosnek lekarski 159, 414, 419, 439
 pierwiosnek wyniosły 75, 77, 81, 91, 155, 223, 307, 351, 363, 374, 384, 455
 Pierwobór Jodłowy Majdan k. Muszyny rez. 30
 Pierzchów m. 252
 Pieskowy Wierch 117
 pięciornik omszony 504
 pięciornik wyprostowany 452
 Pilica rz. 402
Pinguicula vulgaris 244, 301, 312, 313, 363
Pinguicula vulgaris subsp. *bicolor* 403
Pinus xhaetica 59, 320, 325, 330, 331, 332, 334, 337, 338
Pinus mugo 42, 44, 59, 141, 143, 322, 325, 327, 328, 330, 331, 332, 334, 337
Pinus sylvestris 59, 111, 334
 pióropusznik strusi 63, 89, 274, 363
Pipistrellus pygmaeus 366
 piskorz 240, 296
 Piwniczna nadl. 79, 103, 105, 109, 115, 147, 200, 221, 460, 463, 465
 Piwniczna-Zdrój m. 103, 109, 115, 463, 465
 piżmaczek wiosenny 384
Plagiochila asplenoides 455
Plasteurhynchium striatulum 446
Platanthera bifolia 89, 133, 159, 189, 213, 221, 262, 363, 369, 374, 378, 381, 384, 386, 414, 417, 421, 429, 473, 494
Platanthera chlorantha 83, 115, 153, 163, 407, 421, 432, 439
Platycleis grisea 458
Plecotus auritus 244, 266, 269, 369, 456, 461, 492
 pleszanka kędzierzawa 329, 339
 pleszanka pospolita 329, 330, 339
 Pleszczotka użytek ekol. 49
 Pleśna rez. 508, 549
Pleurozium schreberi 347, 360, 449, 455, 504
Plicaturopsis crispa 410
 pliszka cytrynowa 250, 253, 256, 278, 288
 pliszka górska 215, 403
 pluskwiaki 48
 pluskwica europejska 135, 137, 173, 369, 378, 381, 423, 446
 pluszcz 199, 215, 247, 272, 274, 275, 481, 484, 486
 płaskolist lśniący 360
 płaskonos 250, 253, 288
 Płaskowyż Jędrzejowski 45
 Płaskowyż Proszowicki 45, 261
 Płaskowyż Tarnowski 77
 płaszczoniec marszczony 361
 płaszczowina magurska 185, 187, 265, 269, 375, 406, 457, 478, 483, 490
 płaszczowina śląska 246, 480, 501
 Płaza m. 283, 472
 Płoki m. 27
 płomyczka galaretowata 374
 płonniczek aloesowaty 468, 471
 płonnik cienki 319, 324, 327, 329, 336, 341
 płonnik jałowcowaty 504
 płonnik pospolity 322, 341, 361, 455, 461
 płonnik włosisty 504
 płożyk wonny 326
 pływacz zwyczajny 293, 296
Poa stiriaca 85
Pocota personata 366
 poczwarówka Geyera 306, 307, 320, 339, 340
 poczwarówka zwięziona 243, 244
 Pod Klimaską rez. 34
 Pod Łamaną Skałą rez. 34
 Podbuczyna g. 393
 Podbuczyna użytek ekol. 394
 Podczerwone m. 321, 325
 Podegrodzie m. 258
 podejrzon księżycowy 199, 449
 podgorzalka 259
 Podgórci rez. 23
 Podgórze Bocheńskie 149, 151, 292, 298
 Podgórze Karpackie 89

Podgórze Krakowskie 193
 podgrzybek tegoskórowy 149
 Podhale 21, 22, 30, 191, 315, 330
 podkarpackie woj. 42, 547, 548, 549
 podkolan biały 89, 133, 159, 189, 213, 221, 262, 363, 369, 374, 378, 381, 384, 386, 414, 417, 421, 429, 473, 494
 podkolan zielonawy 83, 115, 153, 163, 407, 421, 432, 439
 Podkowiec w Szczawnicy PLH120037 453
 podkowiec mały 181, 205, 256, 265, 266, 268, 269, 369, 452, 456, 461, 492, 494
 Podlesie m. 445
 podłateczyn dwubarwny 458
 podłateczyn szary 458
 Podłopień m. 493
Podofomes mollis 410
 podróżniczek 250, 253, 256, 259, 304
 podrzeń żebrowiec 88, 89, 141, 143, 185, 189, 197, 199, 347, 356, 361, 410
 podsadnik pęcherzykowaty 330
 Podwilk m. 61, 312
 podworski zespół 384, 396
 podwójny grzbiet 463, 464, 465
Pogonatum aloides 468, 471
 Pogorzycze m. 472
 Pogórze Cieżkowieckie 22, 27, 189, 389, 390
 Pogórze Karpackie 22, 26, 32, 34, 44, 45, 155, 228
 Pogórze Orawsko-Jordanowskie 312
 Pogórze Przedtatrzańskie 191, 496
 Pogórze Rożnowskie 35, 89, 155, 181, 255, 362, 386, 387
 Pogórze Śląskie 383
 Pogórze Wielickie 29, 87, 161, 234, 249, 252
 Pogórze Wiśnickie 22, 163, 183, 246, 346, 480, 485, 500
 Pogórze Zachodniobeskidzkie 41, 486
 Pogórze Zachodniokarpackie 228
 Pogórze Środkowokarpackie 228
Pohlia cruda 452
Pohlia nutans 504
 pokląska 403
 pokrzyk wilcza jagoda 349, 351, 390
 Polana Biały Potok PLH120026 308
 Polana Hawryłówka 310
 Pole Bitwy Raclawickiej rez. 30
 polowania 266, 296
 Polskie Towarzystwo Tatrzańskie 17, 22, 185
Polygonum amphibium 296
Polypodium vulgare 81, 91, 97, 111, 185, 191, 197, 199, 356, 410, 468, 471
Polystichum aculeatum 55, 97, 101, 107, 115, 119, 121, 207, 215, 349, 351, 363, 369, 376, 390, 455, 468, 471
Polystichum braunii 97, 101, 349, 351, 501
Polystichum lonchitis 55
Polytrichum commune 322, 341, 361, 455, 461
Polytrichum juniperinum 504
Polytrichum piliferum 504
Polytrichum strictum 319, 324, 327, 329, 336, 341
 Połom Duży m. 183
 Południowomałopolski OChK 244, 259, 266, 269, 272, 274, 278, 304, 308, 310, 313, 315, 344, 349, 352, 354, 359, 374, 376, 387, 456, 458, 461, 478, 481, 492, 494, 498
 pomocnik baldaszkowy 280, 363, 399, 446, 504
 Pomost Krakowski 123, 175, 209, 219, 236, 365, 395
 ponikło błotne 296
 ponikło skąpokwiatowe 277, 280
 popielica szara 95, 213, 215, 269, 372, 387, 390, 442, 473, 486, 491, 494
 Popówka rez. 30
 Poprad rz. 21, 30, 48, 79
 Popradzki Park Krajobrazowy 33, 228, 259, 453, 456, 461, 464, 466, 478, 484
 Poradów m. 433
 Poradów PLH120072 434
 Poradów rez. 232, 433, 435, 544
 Poradówka rz. 425, 436
 Porąbka g. 33
 Porąbka m. 95, 493
Porella platyphylla 369, 407, 452, 453
 Poręba Żegoty m. 63
 porokolczak lśniący 455
 porostniczka czterodzielna 339
Porphyphora polonica 505
Porphyrellus porphyrosporus 410
Porzana porzana 278
 porzeczka alpejska 97, 461
 Poszyna m. 65
Potamogeton lucens 57, 290
Potamogeton obtusifolius 290
Potamogeton sp. 296
 Potasznia rz. 109
Potentilla pusilla 504
Potentilla recta 452
 potłumeczek kędzierzawy 145
 potrzyszcz 403, 414, 417, 419, 423, 426, 429, 432, 434, 437, 439
 powojnik alpejski 195
 powojnik prosty 169, 171, 429
 pójdzka 77
 Pracica rz. 355
Preissia quadrata 339
Primula elatior 75, 77, 81, 91, 155, 223, 307, 351, 363, 374, 384, 455
Primula veris 159, 414, 419, 439
 prostoskrzydło 48, 414
 prostoząbek taurydzki 369
 proszowicki powiat 261
 Proszówki m. 67
 próchniczek błotny 307, 320, 322, 327, 329, 336
 próchniczek obupiciowy 468, 471
 próchnilec nitkowaty 452
Prunella grandiflora 419, 421, 426, 434, 437
Prunus serotina 53, 394, 443
 Przciszów m. 73
 Przciszów rez. 34, 50, 72, 73, 75, 540
 Przeginia Duchowna m. 177
 Przeginia rz. 93, 479, 480
 Przegony 438
 Przegorzały m. 35, 219, 365, 366, 367
 przelot pospolity 449
 Przełom Białki pod Krempachami rez. 22, 45, 50, 200, 540
 Przełom Popradu pod Rytrem rez. 30
 Przełom Popradu pod Żegiestowem rez. 30
 Przełom Ropy rez. 30

Przełom Skawy pod Mucharzem rez. 30
 Przełom Słonianki rez. 35, 549
 przepiórka 304, 320, 403, 417
 Prześnice m. 441
 przetacznik błotny 244
 przewiercien sierpowaty 135
 Przybojecz rez. 232, 314, 315, 325, 326, 544
 Przybradz m. 383, 385
 przygielka biała 59, 320, 322, 324, 325, 327, 331, 340
 przylaszczka pospolita 63, 127, 381, 384
 przylepnik złotawy 348, 351
 Przymiarki rez. 27, 232, 314, 315, 327, 328, 544
 Przysieka m. 380
 Przysłupianka rz. 343, 508
 Przytkowice m. 234
 przytulia nierównolistna 203
 przytulia okragliolistna 101, 407
 przytulia Schultesa 137
 przytulia stepowa 429
 przytulia wonna 55, 73, 81, 91, 97, 107, 111, 117, 127, 145, 155, 376
 przywrotnik płytkoklapowy 501
 przyziemka całobrzega 330
 przyziemka Neesa 339
Pseudoboletus parasiticus 149
Pseudocalliergon lycopodioides 339
Pseudocalliergon trifarium 339
Pseudochaete tabacina 455
Pseudogautrotina excellens 140, 141
Pseudoleskea incurvata 461
Pseudoscleropodium purum 455
Pseudotaxiphyllum elegans 79
Psilolechia lucida 452
 pstrąg potokowy 215, 304, 384, 505
 pszonacznik wschodni 432
Pterigynandrum filiforme 399
 puchacz 95, 195, 197, 199, 266, 268, 269, 376, 456, 494, 497
Pulmonaria obscura 93
Pulsatilla patens 219
Pulsatilla pratensis 53
 purchawka jeżowata 380
 Pusta Wielka g. 103
 Pusta Wielka rez. 50, 110, 111, 540
 pustki podziemne 193
 pustulka 403, 417
 pustulka rurkowata 348
 Pustynia Błędowska PLH120014 506
 Pustynia Błędowska rez. 26, 30, 232, 503, 509, 544
 Pustynia Błędowska użytek ekol. 506
 Puszcza Dułowska 23, 24, 27, 46, 282, 283, 284
 Puszcza Karpacka 35, 97, 99, 101, 105, 113, 343, 344, 348, 349, 351, 352, 358, 359
 Puszcza Karpacka na Lubaniu rez. 232, 358, 544
 Puszcza Niepołomska 23, 24, 25, 26, 33, 65, 67, 69, 71, 151
 Puszcza Niepołomska PLB120002 242
 puszczyk uralski 63, 65, 69, 71, 81, 91, 93, 95, 113, 117, 145, 173, 266, 269, 356, 376, 381, 387, 486, 497
 puszczyk zwyczajny 77, 113, 399
 Puścizna Długopole rez. 232, 314, 315, 333, 335, 544
 Puścizna Franków rez. 232, 314, 315, 335, 337, 544
 Puścizna Mała rez. 232, 314, 315, 328, 329, 544
 Puścizna pod Pustą Polaną rez. 232, 314, 315, 337, 338, 342, 509, 544
 Puścizna Ręgowiańska rez. 232, 339, 340, 544
 Puścizna Wielka rez. 30, 232, 314, 315, 321, 330, 331, 544
 Puścizna Wysoka rez. 232, 214, 315, 332, 333, 544
 Pychowicka Góra 236
 Pychowicki Potok rz. 236
Pycnoporus cinnabarinus 455
Pyrola minor 363, 393, 417
Pyrola rotundifolia 363, 369
Quercus rubra 429, 414
 Raba Niżna m. 187
 Raba rz. 26, 40, 44, 45, 48, 50, 67, 223, 249, 251, 252, 254, 485
 Raciechowice m. 246
 Raclawice m. 165, 167, 169, 171, 214
 Raclawka rz. 40, 50, 214, 215
 Radłowsko-Wierzchosławicki OChK 240, 289
 Radłów m. 149
 Radocyna m. 243, 515, 547
Radula complanata 369
 Radziejowa g. 19, 147
 Radziejowa rez. 30, 147
 Radziejów użytek ekol. 299
 Radziszów m. 87
 Rajsko rez. 508, 549
 rak szlachetny 60, 61
 raki 48, 49
Rallus aquaticus 250, 253, 256, 259, 260, 283, 286, 288, 290, 301, 403
Ramalina pollinaria 452
 ramienionogi 175, 191, 497
Rana arvalis 237, 296, 366, 384, 403
Rana dalmatina 47, 293, 299, 347
Rana temporaria 296, 310, 410
Ranunculus lingua 57
Ranunculus oreophilus 421, 439
Ranunculus platanifolius 195
 Ratujmy Kleszczowskie Wąwozy 370
 rdest ziemnowodny 296
 rdestnica 296
 rdestnica polyskująca 57, 290
 rdestnica stepiona 290
 rdestowiec ostrokończysty 175, 215
 Rdzawa m. 480
 rdzawoporka drobnopora 455
 Regietów m. 348
 regulacja rzek p. hydrotechniczne prace relikw 111, 201, 203, 280, 343, 348, 351, 369, 370
 remiz 250, 253, 256, 259, 288, 403
Remiz pendulinus 250, 253, 256, 259, 288, 403
 renaturalizacja 49, 240, 517
 retencja 517
Reynoutria japonica 175, 215
 rezelia bielica 262
 Rezerwat na Babiej Górze 17
 Rezerwat na Policy im. prof. Z. Klemensiewicza 50, 143, 540
 Rezerwat na Żelatowej Górze 26
 Rezerwat pióropusznika pod Zatorem 30
 Rezerwat stepowy w Krzemionkach koło Krakowa 23
 Rezerwat w Łosiach im. Prof. M. Czai 35

- Rezerwat żubrów w Niepolomicach 26
 Rędziny Zbigalskie m. 416
Rhabdoweisia crispata 145
Rhadina sibilatrix 77
Rhinolophus hipposideros 181, 205, 256, 265, 266, 268, 269, 369, 452, 456, 461, 492, 494
Rhizocarpon badioatrum 452
Rhododendron tomentosum 151, 283, 320, 322, 325, 326, 328, 329, 331, 332, 334, 336, 338, 339, 341
Rhynchospora alba 59, 320, 322, 324, 325, 327, 331, 340
Rhytidadelphus squarrosus 360
Rhytidium rugosum 410
Ribes alpinum 97, 461
Riccardia incurvata 339
Riccardia latifrons 339
Riccardia multifida 339
Riccia sp. 296
 Richter S. 18
Riparia riparia 247, 250, 253, 256, 259, 272, 274, 278
 robinia akacjowa 53, 77, 163, 394, 429, 501
Robinia pseudoacacia 53, 77, 163, 394, 429, 501
 Rochacz rez. 19
 rodoidy 501
 Rogoźnik m. 191, 327, 335
 Rogoźnik rz. 327
 rojownik pospolity 53, 201, 211
 rojownik włochaty 197, 452
 rokietnik pospolity 347, 360, 449, 455, 504
 rokitniczka 403
 Ropa m. 353, 490
 Ropa rez. 549
 Ropa rz. 30, 490, 491, 492
 ropucha paskówka 250, 253, 262, 296, 301, 505
 ropucha szara 237, 296, 366, 384, 396, 403
 ropucha zielona 165, 250, 253, 256, 286, 288, 296, 301, 414, 505
Rorippa amphibia 296
Rosa gallica 135, 363
Rosa sp. 439
Rosalia alpina 349, 351
 rosiczka długolistna 320, 331, 340
 rosiczka okrągłolistna 265, 277, 293, 301, 307, 320, 322, 325, 327, 331, 332, 338, 340, 341
 rozchodnik karpacki 461
 rozchodnik ostry 175, 203
 rozchodnik sześciorzędowy 504
 rozchodnik wielki 442, 452, 501
 rozłupek nierodząjny 187
 rozpuć lepiężnikowiec 486
 rozrzutka brunatna 458
 Roztoki Raby rez. 232, 249, 251, 544
 Rożnowskie Jezioro 27
 Rożnów rez. 30
 rozyńka kolczasta 504
 Rów Krzeszowicki 127, 282, 368
 róża 439
 róża francuska 135, 363
 różnoząb delikatny 145
 różnoząb smukły 407
 różnoząb wielkoowocowy 461
Rubroboletus rhodoxanthus 215
Rubus chamaemorus 331
 Rudawa rz. 211, 395, 396
 rudawka 484
 Rudniański Park Krajobrazowy 443
 Rudno PLH120058 443
 Rudno rz. 33, 35, 50, 62, 63, 441, 442, 443
 Runek rez. 21
 Rupniów m. 91
 Rusocice rez. 30
Ruspolia nitidula 262
 rutewka orlikolistna 396
 rutewka wąskolistna 237
 rybitwa białoczelna 250, 253, 256, 259
 rybitwa białowąsa 290, 296, 297
 rybitwa rzeczna 247, 250, 253, 256, 257, 259, 278
 Rybna m. 63, 441
 rycyk 403
 ryjówka aksamitna 417
 Rysianka g. 407
 Rysie rez. 34, 507, 549
 ryś euroazjatycki 55, 79, 95, 99, 103, 105, 113, 141, 143, 145, 147, 244, 266, 268, 269, 270, 344, 349, 352, 356, 374, 410, 491, 494, 497
 Rytro m. 30, 147
 Rząska m. 395
 rzekotka 237, 250, 253, 256, 262, 288, 293, 296, 299, 347, 366, 384, 403
 rzekotka drzewna 63
 rzepicha ziemnowodna 296
 Rzepnik rz. 161
 Rzezawa m. 298
 rzeżucha trójlistkowa 145
 rzęsa 296
 rzesorek 396
 Rzyki Jagódki rez. 34
 Rzyki m. 144, 355
Sabanejewia aurata 247, 248, 250, 253
Sagina nodosa 301
Sagittaria sagittifolia 296
 salamandra plamista 55, 59, 89, 91, 93, 95, 197, 199, 247, 265, 267, 269, 344, 349, 352, 354, 356, 374, 376, 410, 455, 461, 486, 487, 491, 494, 497
Salamandra salamandra 55, 59, 89, 91, 93, 95, 197, 199, 247, 265, 267, 269, 344, 349, 352, 354, 356, 374, 376, 410, 455, 461, 486, 487, 491, 494, 497
Salix repens var. *arenaria* 301, 504
Salmo trutta m. *fario* 215, 304, 384, 505
Salvia verticillata 452
Salvinia natans 296, 366
 salwinia pływająca 296, 366
 sałatnica leśna 390
Sambucus racemosa 63, 476
 samotnik 242, 247, 250, 253, 256, 259, 278, 293, 299, 403
 Saneczka rz. 346
Sanicula epipactis 160, 161, 384
 Sanka m. 63
 Sanka rz. 179, 213
Sarcoscypha sp. 403
 sasanka łąkowa 53
 sasanka otwarta 219
Saxicola rubetra 403
Saxicola torquata 403
Saxifraga hirculus 309, 310
Saxifraga paniculata 191, 407

Scapania mucronata 329
Scheuchzeria palustris 320, 327, 331
Schistidium apocarpum 187
Schoenoplectus lacustris 292
 Schronisko Małe na Wrzosach jaskinia 442
 Schronisko na Wrzosach Południowe jaskinia 442
 Schronisko na Wrzosach Północne jaskinia 442
 schronisko skalne 179, 205, 209, 213, 215
 Schronisko w Obłazowej I jaskinia 201
 Schronisko w Obłazowej II jaskinia 201
 Schronisko w Żurawnicy jaskinia 407
Sciuro-hypnum populeum 369
Scolopax rusticola 403
Scorpidium scorpioides 339
Scorzonera purpurea 414
Sedum acre 175, 203
Sedum fabaria 461
Sedum maximum 442, 452, 501
Sedum sexangulare 504
Seligeria pusilla 446
Semilimax semilimax 407
Senecio aurantiacus 171
Senecio integrifolius 414
Serpolekea confervoides 446
Sesleria albicans 203
 sesleria skalna 203
 Sękowa m. 185, 243, 410
 shadow list (lista cieni) 13
 siatkoblaszek maczugowaty 409
 sichrawa karpacka 140, 141
 sieciarz jaskiniowy 265, 269, 442
 siedlisko_3130 293
 siedlisko_3150 240, 247, 250, 253, 256, 259, 277, 286,
 288, 290, 293
 siedlisko_3220 235, 247, 250, 253, 256, 259, 272, 274,
 486
 siedlisko_3230 274, 277
 siedlisko_3240 235, 247, 250, 253, 256, 259, 272, 274,
 277
 siedlisko_6230 307
 siedlisko_6410 235, 240
 siedlisko_6430 235, 247, 250, 253, 256, 259, 274, 307,
 346, 256, 486
 siedlisko_6440 240
 siedlisko_6510 235, 244, 247, 250, 253, 256, 259, 274,
 277, 346
 siedlisko_6520 244, 274, 307
 siedlisko_7110 265, 277, 319, 322, 324, 326, 327, 329,
 330, 332, 334, 336, 337
 siedlisko_7120 319, 322, 324, 326, 327, 328, 329, 330,
 339
 siedlisko_7140 277, 293, 307, 319, 322, 324, 326, 327,
 329, 330, 332, 334, 336, 337, 339, 341
 siedlisko_7150 324, 325, 326, 327, 339
 siedlisko_7230 244, 277, 303, 307, 310, 313, 319, 339,
 356
 siedlisko_8160 274, 449
 siedlisko_8220 356
 siedlisko_8310 265
 siedlisko_9110 356
 siedlisko_9130 244
 siedlisko_9140 356
 siedlisko_9170 235
 siedlisko_91D0 265, 319, 322, 324, 326, 327, 329, 330,
 332, 334, 337, 339, 341, 346
 siedlisko_91E0 235, 244, 247, 250, 253, 256, 259, 272,
 274, 277, 288, 290, 246, 486
 siedlisko_91F0 486
 siedlisko_9410 307
 siedźni dębowy 410
 siedźni jodłowy 356
 siewczka rzeczna 301
 Sikornik rez. 35
Silene borysthena 504
Silene lithuanica 504
Silene otites 504
Silene tatarica 504
 sille 452
 siniak 369, 381, 387
 sit drobny 293
 sit rozpięchły 293
 siwoszek błękitny 505
 skakun nadpotokowy 256
 Skalice Spiskie 28, 496
 skalnica gronkowa 191, 407
 skalnica torfowiskowa 309, 310
 skalnik driada 53, 177, 244
 skalnik drobny 187
 Skalnik rez. 19
 Skalski Potok rz. 197
 Skalskie g. 197
 Skała g. 189
 Skała Kmity – poszerzenie rez. 549
 Skała Kmity g. 211
 Skała Kmity rez. 26, 50, 210, **211**, 541
 Skała m. 448
 Skała pod Wieżą 119
 Skałka g. 348
 Skałka Rogoźnicka rez. 26, 40, 50, 190, **191**, 541
 Skałka Żółw użytek ekol. 487
 Skałki Galdynowskie rez. 30
 Skałki Gęśle pomnik przyr. 498
 Skałki Przegorzalskie rez. 26, 40, 50, 218, **219**, 541
 Skały Twardowskiego rez. 27
 Skamieniałe Miasto rez. 22, 29, 50, 188, **189**, 541
 skamieniałości 175, 191, 201, 500, 501
 skapanka krótkozastrzona 329
 Skarpy w Morsku rez. 232, **261**, 263, 544
 Skawa rz. 30, 44, 48, 290, 296, 385
 Skawina m. 87
 Skielek g. 33
 skoczek szary 458
 Skołczanka rez. 26, 44, 50, 52, **53**, 541
 skorpionowiec brunatnawy 339
 skosatka zanokcicowa 455
 skójka gruboskorupowa 234, 235
 skrzydlczka mała 322, 330
 Skrzydlna m. 493
 skrzyp bagienny 237, 296, 396
 skrzyp olbrzymi 63, 87, 163, 211, 384, 396
 skrzyp pstry 301
 Skwirtne m. 348
 Słaboszów m. 416, 422
 Sławice Duchowne PLH120074 437
 Sławice Duchowne rez. 232, **436**, 437, 544
 Sławice Szlacheckie m. 436

- słomiaczek złotawy 320
 Słomniki m. 438
 słonka 403
 Słopnice m. 54, 268
 Słowacja 276, 309
 słówek rdzawy 403
 smagliczka drobna 504
 smagliczka pagórkowa 504
 Smolegowa Skała 203
 smolucha bukowa 344
 smolucha świerkowa 344, 410, 455
 smółka pospolita 501
 Smroków m. 45, 438
 Smroków rez. 232, **438**, 439, 440, 544
 Sokolowska Góra 97
 sokół wędrowny 328
Soldanella carpatica 310
Solidago canadensis 414, 417, 419, 421, 423, 426, 432, 501
Solidago sp. 381
 solnisko 42, 46, 49
 Soła rz. 44, 48
 Sołtysie Skalki rez. 30
Somatochlora arctica 320
 soplówka bukowa 349, 351, 380, 409
 soplówka jodłowa 93, 344, 349, 409, 412
Sorbus aucuparia 141
 sorenka jaskrawa 452
Sorex araneus 417
 sosna błotna 327
 sosna drzewokosa 59, 320, 325, 330, 331, 332, 334, 337, 338
 sosna górska p. kosodrzewina
 sowy 55, 147
 sówczka 141, 143, 145, 195, 265, 269, 486, 487, 494, 497
Sparassis brevipes f. *nemecii* 410
Sparassis nemecii 356
Sparganium sp. 296
Spatula clypeata 250, 253, 288
Spatula querquedula 250, 253, 256, 259, 278, 288
Spergula morisonii 504
Sphagnum capillifolium 265, 319, 322, 327, 329, 336
Sphagnum contortum 339
Sphagnum cuspidatum 293, 319, 322, 324, 326, 327, 329, 330, 332, 336
Sphagnum denticulatum 293, 326
Sphagnum fallax 265, 277, 307, 319, 322, 324, 326, 327, 329, 330, 332, 334, 336, 337, 341, 361
Sphagnum fimbriatum 319, 361
Sphagnum fuscum 307, 319, 322, 324, 326, 327, 329, 330, 332, 336
Sphagnum girgensohnii 55, 265, 347, 361
Sphagnum magellanicum 265, 277, 307, 319, 322, 324, 325, 326, 327, 329, 334, 336, 337, 341
Sphagnum majus 327
Sphagnum palustre 307, 339, 361
Sphagnum papillosum 277, 319, 322, 324, 327, 329, 330, 332, 336
Sphagnum quinquefarium 319
Sphagnum rubellum 277, 319, 322, 324, 326, 327, 329, 330, 332, 334, 336, 337, 339, 341
Sphagnum russowii 265, 337, 341, 361
Sphagnum squarrosum 265, 361
Sphagnum tenellum 327, 334
Sphagnum warnstorffii 339
Sphyradium doliolium 407
Spinulum annotinum 55, 95, 117, 145, 280, 283, 446, 449, 504
 Spiske Skalki im. A.F. Felgera rez. 232, **496**, 498, 499, 545
 Spisz 45, 47, 497
Splachnum ampullaceum 330
Spongipellis ambiens 410, 455
 sporek wiosenny 504
 Spytkowice m. 289, 295, 296, 297
Squalius cephalus 384, 505
 Srebrna Góra 123
 Srebrnica g. 472, 474
 srebro 455, 476
 srokosz 320, 322, 403, 417
 sromotnik smrodliwy 446
 Stadnicki A. 18, 19, 20, 21, 26, 97, 99, 113
 Stadniki m. 249
 Stanisławice m. 151
 Stanisławice rez. 26
Staphylea pinnata 29, 63, 377, 378, 379, 386, 388, 390, 442, 443
 Stare Rybie m. 485
 Starorzeczka Brzegi rez. 232, **287**, 288, 545
 Starorzecze Koło Tynieckie rez. 35
 Starorzecze Wisły w Przewozie rez. 35
 Stary Jawornik rez. 549
 Stary Sącz m. 258
 Stary Sącz nadl. 83, 157, 386
 starzec polny 414
 starzec pomarańczowy 171
 Starzeński A. 23, 283
 Staszkievicz J. 33
 Staszyn m. 403
 Staw Stradowski 149
 stawy rybne 149, 295, 296, 365, 396, 383, 395, 507
 Stawy w Spytkowicach rez. 232, **295**, 297, 509, 545
Stellaria longifolia 283
 Sterczów-Ścianka rez. 26, 50, 168, **169**, 541
Stereocaulon sp. 504
Sterna hirundo 247, 250, 253, 256, 257, 259, 278
Sternula albifrons 250, 253, 256, 259
 stokłosa Benekena 461
 stokrotnica góraska 203
 Stołowa Góra 119
 stonka 261, 458
 storczyca kulista 304
 storczyk błady 163, 388
 storczyk drobnokwiatowy 169
 storczyk kukawka 165, 167, 173, 380, 414, 417, 421, 423, 426, 427, 429, 432, 434, 437, 439, 494
 storczyk męski 167, 207, 363, 407
 storczyk męski nakrapiany 455
 storczyk purpurowy 162, 163, 167, 169, 173, 369, 378, 380, 384, 386
 Storczykowa Buczyna w Bukownie rez. 232, **398**, 401, 545
 Stoskowa Góra 398, 399, 400
 Stradomka rz. 246, 252
Straminergon stramineum 320
 strażnica obronna 486, 487

Streptopelia turtur 403, 417, 423
Streptopus amplexifolius 61, 141, 143
Strix aluco 77, 113, 399
Strix uralensis 63, 65, 69, 71, 81, 91, 93, 95, 113, 117, 145, 173, 266, 269, 356, 376, 381, 387, 486, 497
Strobilomyces strobilaceus 347, 380, 410
 strumieniówka 403
Struthiopteris spicant 88, 89, 141, 143, 185, 189, 197, 199, 347, 356, 361, 410
 Stryszawa m. 360, 406
 strzałka wodna 296
 strzebla potokowa 61, 384
 strzechwowiec cienki 452
 strzechwowiec Hartmana 461
 strzępica nadobna 504
 strzępica sina 504
 Studnia w Antolce jaskinia 378
Sturnus vulgaris 69
 Styr g. 89
 Styr rez. 34, 50, 88, **89**, 541
 Sucha nadl. 143, 360, 406
 Sudety 381
 Sulkowice g. 81
 suski powiat 24, 141, 143, 360, 406
 susze 304, 315, 338, 342
Swertia perennis 307
Sylvia nisoria 237, 262, 290, 403, 417, 426, 429, 437, 439
Symphytum cordatum 97, 105
Symphytum tuberosum 105
Syntrichia papillosa 369
 Szafer W. 18, 22, 23, 26, 27, 59
 Szaflary m. 191
 Szaflary rez. 30
 szafran (krokus) spiski 149, 310
 szalej jadowny 296
 szalwia okrągowa 452
 szarańczaki 458
 szarzynka skórzasta 348
 Szczawa i wodospad na Kamienicy rez. 30
 Szczawnica m. 18, 101, 195, 197, 199, 203, 451, 452, 454
 Szczawnicka Skalka rez. 21
 szczywy 452, 484
 Szczebel rez. 549
 szczeniak jodłowy 410
 szczeniowiec żółtozbrzy 455
 Szczepanowice m. 425
 szczeżuja pospolita 366
 szczytliwa siwa 504
 Szcziurowa m. 292
 szczyr trwałe 107, 127, 384
 Szeligówka m. 191
 Szklarka rz. 32, 50, 124, 125
 Szklary m. 125
 Szlachtowa m. 19, 451, 454
 szlachkoń torfowiec 320, 321
 szpak 69
 Szreniawa rz. 129, 425, 433
 szroniak siwy 504
 sztolnia 49, 205, 455, 476
 Sztola rz. 26, 48, 279, 280, 281
 szurpek porośły 468, 471
 szurpek żółtozłocisty 461
 szydłosz grubożebkowy 446
 Szyk m. 485, 486
 Szykowska Dolina rez. 232, **485**, 488, 545
 Szykowski Kamień 486, 489
 Szymbark leśn. 354
 Szymbark m. 107
 szyszkowiec luszkowaty 347, 380, 410
 śląskie woj. 42, 355, 402, 503
 Słemień m. 144
 ślepowon 290, 366
 ślimak długowłose 204, 366
 ślimak winniczek 366
 ślimak żółtawy 366
 ślimaki 209, 407, 501
 śliwa tarnina 421, 423, 458, 507
 śliz pospolity 250, 253, 256, 384, 491
 śniedek baldaszkowaty 414, 419, 426, 439
 śniedek cienkolistny 417, 437
 Snieżnica g. 95
 Snieżnica rez. 29, 50, 94, **95**, 541
 śnieżycza wiosenna 374
 Śnieżyczka (Kobyła Głowa) rez. 549
 śnieżyczka przebiśnieg 55, 95, 153, 205, 211, 213, 354, 369, 372, 446
 Środkowy Dunajec z dopływami PLH120088 259
 Świdziński H. 484
 świcznica rozgałęziona 410, 412
 Świercze rez. 507, 549
 Świerczyna Gajka rez. 232, **360**, 361, 545
 świergotek polny 505
 świerszcz południowy 262
 świerszczak 403
 Święcone rez. 34
 Świętego Piotra Górka 236
 Świętokrzyskie Góry 381
 świnka pospolita 384
 świstak 16
 świstunka leśna 77
 tajeża jednostronna 504
Tanacetum corymbosum 199, 381, 419, 426, 437
 tarczówka bezkształtna 410
 Targoszówka rz. 360
 tarlisko 215, 234, 247
 Tarnawa m. 246, 248, 485
 Tarnawka i Stradomka rez. 232, **246**, 545
 Tarnawka PLH120089 248, 487
 Tarnawka rz. 48, 246, 248, 485
 tarnina p. śliwa tarnina
 tarnowski powiat 77, 89, 149, 163, 189, 226, 239, 255, 285, 362, 389, 500
 tarnowskie woj. 34
 Tarnów m. 27, 40, 77
 Tartak 24, 25
 tatarak zwyczajny 296
 Tatry 16, 17, 49, 309, 310, 407
 Tatry PLC120001 38, 308, 310
 Tatry Regłowe 309
 Tatry Zachodnie 309
 Tatrzański Park Narodowy 17, 39, 42, 45, 306, 307, 308, 309, 310, 515
 tatrzański powiat 306, 309
Taxiphyllum wisgrillii 461
Taxus baccata 79, 157, 373, 374

tchórz zwyczajny 71, 70
Teesdalea nudicaulis 504
 Tenczynek rez. 27
 Tenczyński Park Krajobrazowy 283, 370, 372, 396, 468, 471, 473
Tetrao urogallus 35, 55, 141, 143, 147, 265, 266
Tetrastes bonasia 81, 141, 143, 145, 336, 358
Tetrix tuerki 256
Thalictrum aquilegifolium 396
Thalictrum lucidum 237
Thamnobryum alopecurum 369, 446
Thelidium circumspesellum 478
Thelidium rehmlii 478
Thuidium delicatulum 361, 455
Thuidium philibertii 455
Thuidium tamariscinum 455, 461
Thymelaea passerina 417
Thymus pannonicus 219
Thymus praecox 449
 tłustosz pospolity 244, 301, 312, 313, 363
 tłustosz pospolity dwubarwny 403
Tofieldia calyculata 274, 300, 301, 414, 421, 426, 449
 Tofowisko Świercze rez. 549
 tojad dzióbaty 61, 135, 137, 195, 201, 274
 tojad mocny 95, 141
 tojad moldawski 169, 207, 211, 369, 378, 380
 tokowisko 23, 283, 319, 330
 Tomanowa-Smreczyni rez. 17
Tomentella ellis 455
Tomentypnum nitens 277, 307, 313, 468, 471
 topola czarna 384
 torfowiec błotny 307, 339, 361
 torfowiec brodawkowaty 277, 319, 322, 324, 327, 329, 330, 332, 336
 torfowiec brunatny 307, 319, 322, 324, 326, 327, 329, 330, 332, 336
 torfowiec cieniutki 327, 334
 torfowiec czerwonawy 277, 319, 322, 324, 326, 327, 329, 330, 332, 334, 336, 337, 339, 341
 torfowiec Dusena 327
 torfowiec frędzlowany 319, 361
 torfowiec Girgensohna 55, 265, 347, 361
 torfowiec kończysty 265, 277, 307, 319, 322, 324, 326, 327, 329, 330, 332, 334, 336, 337, 341, 361
 torfowiec magellański 265, 277, 307, 319, 322, 324, 325, 326, 327, 329, 334, 336, 337, 341
 torfowiec nastroszony 265, 361
 torfowiec ostrolistny 265, 319, 322, 327, 329, 336
 torfowiec pięciorzędowy 319
 torfowiec Russowa 265, 337, 341, 361
 torfowiec skręcony 339
 torfowiec szpiczastolistny 293, 319, 322, 324, 326, 327, 329, 330, 332, 336
 torfowiec Warnstorfa 339
 torfowiec ząbkowany 293, 326
 torfowiska orawsko-nowotarskie 314, 315, 331
 Torfowiska Orawsko-Nowotarskie PLC120003 38, 272, 315, 314, 331
 Torfowiska w Bukownie rez. 232, 300, 302, 545
 Torfowisko Jasień rez. 549
 Torfowisko Mochnaczka rez. 232, 303, 304, 545
 Torfowisko Świercze rez. 549, 507
 Torfowisko w Podwilku rez. 232, 312, 313, 545
 Torfowisko Wał rez. 549
 Torfowisko Wielkie Błoto PLH120080 242
Torminalis glaberrima 82, 83
Tortula muralis 461
 Tracówka rz. 65
 traganek piaskowy 504
Trapa natans 290, 291, 296
Trapeliopsis viridescens 344
 Trasa Pychowicka 366
 traszka górska 55, 173, 215, 244, 247, 259, 265, 269, 283, 381, 455, 486, 494, 497
 traszka grzebieniasta 47, 59, 237, 242, 250, 253, 256, 259, 283, 288, 290, 293, 296, 366, 396
 traszka karpacka 55, 59, 244, 247, 265, 269, 376, 455, 486, 494, 497
 traszka zwyczajna 71, 237, 259, 283, 296, 366, 403, 410
Traunsteinera globosa 304
Trichia unidentata 204
Trichia villosula 204, 366
Trichophorum cespitosum 332
Tringa ochropus 242, 247, 250, 253, 256, 259, 278, 293, 299, 403
Tringa totanus 240, 403
Trisetum alpestre 203
Triturus cristatus 47, 59, 237, 242, 250, 253, 256, 259, 283, 288, 290, 293, 296, 366, 396
Trollius europaeus 135, 237, 238, 403
 Trzciana m. 93, 480
 trzcina pospolita 57, 296, 308
 trzcinia 403
 trzcinnik leśny 115
 Trzebinia m. 27, 127, 282, 392, 394, 475, 476
 trzepla zielona 366
 trzmielina zwyczajna 468, 476
 trzmielojad 133, 242, 381, 486, 494
 Trzonów m. 413
 Trzyciąż m. 153
 Trzyciąż rez. 33, 549
 trzyszc mały 262
 trzyszc piaskowy 505
 Tuchowski Las rez. 232, 389, 391, 545
 Tuchów m. 389
 tujowiec delikatny 361, 455
 tujowiec tamaryszkowaty 455, 461
 tujowiec włoskolistny 455
 Tumidajowicz D. 29
 Tunel g. 173
Turdus torquatus 141, 143, 266, 376, 456, 494, 497, 499
 turkawka 403, 417, 423
 turnia 42, 44, 203
 turzyca bagienna 307, 320, 327, 331
 turzyca darniowa 310
 turzyca Davalla 277, 307, 312, 313, 403
 turzyca drobna 320, 340
 turzyca dziobkowata 292, 293, 332
 turzyca gwiazdkowata 307
 turzyca kulista 283
 turzyca luszczkowata 320, 340
 turzyca nitkowata 328
 turzyca obła 277
 turzyca pagórkowa 213
 turzyca pchła 307
 turzyca piaskowa 504

turzycza pospolita 329, 340
 turzycza prosowata 340
 turzycza ptasie łapki 449
 turzycza rozsunięta 501
 turzycza rzadkokłosa 237, 396
 turzycza skąpokwiatowa 320, 328
 turzycza żółta 356
 turzyce 277
 Tylicz m. 483
 Tylmanowski Przełom Dunajca 85
 Tymbark m. 493
 Tyniec rez. 27
 Tynieckie Lasy 53
Typha latifolia 57, 292, 296
 Uhryń m. 19, 113, 477, 478
 Uhryń rez. 19, 20, 50, 112, **113**, 541
 Uhryński Potok rz. 113, 477, 478
 Uklejna g. 223
Ulmus minor var. *suberosa* 219
Ulota crispata 468, 471
Umbilicaria deusta 452
Umbilicaria polyphylla 452
 Uniejówka rz. 48, 402, 404
 Uniejów-Rzędziny kompleks leśny 380
Unio crassus 234, 235
Upupa epops 256, 301, 403, 505
 urdzik karpacki 310
 Uroczyska Bratucickie rez. 232, **298**, 299, 545
 Uroczyska Łopienia rez. 264, 232, **264**, 265, 267, 545
 Uroczysko Dąbie 171
 Uroczysko Kowadza użytek ekol. 53
 Uroczysko Łopień PLH120078 266
 Uroczysko Podgólogórze rez. 232, **395**, 397, 545
 Uroczysko Podgólogórze użytek ekol. 396
 Uroczysko w Rząsce użytek ekol. 396
 Uroczysko Wróblowice rez. 34, 232, **362**, 545
Ursus arctos 99, 141, 143, 266, 307, 310, 311, 349, 352, 356
 usznica spłaszczona 369
 Uście Gorlickie m. 343, 348, 351, 409
Utricularia vulgaris 293, 296
 Uznańscy 17
Vaccinium uliginosum 151, 265, 322, 325, 326, 328, 329, 331, 332, 334, 339, 341
Valeriana simplicifolia 149
Valeriana tripteris 97
Vanellus vanellus 237, 283, 403, 405
Veratrum lobelianum 55, 61, 95, 137, 141, 143, 149, 211, 283, 369, 378
Verbascum chaixii subsp. *austriacum* 169, 378, 421, 437
Verbena officinalis 501
Veronica scutellata 244
Verpa bohemica 452
Vertigo angustior 243, 244
Vertigo geyeri 306, 307, 320, 339, 340
Vespertilio murinus 244
Viburnum opulus 75, 403
Vinca minor 117, 133, 396, 378, 384
Viola hirta 213
Viola uliginosa 396
Vipera berus 218, 280, 283, 310, 381, 452, 455, 458, 505
Vulpes vulpes 468
 wadowicki powiat 24, 144, 234, 289, 295, 355, 383
 Wały g. 165
 Wały rez. 26, 50, 164, **165**, 507, 541
 warpie 46, 392, 393, 394
 warzucha polska 506
 wawrzynek wilczełyko 75, 77, 87, 89, 93, 117, 125, 131, 133, 149, 155, 161, 163, 195, 223, 280, 283, 363, 369, 372, 374, 378, 381, 384, 386, 390, 393, 399, 417, 421, 423, 446, 473, 476
 ważki 48, 49, 315
 wąkrota zwyczajna 293
 wątlík prązkowany 458
 Wąwozy Arkozowe w Kwaczale rez. 232, **467**, 469, 545
 Wąwozy Kleszczowskie rez. 507
 wąwóz 261, 262, 280, 362, 368, 369, 370, 378, 380, 384, 416, 418, 420, 425, 428, 433, 436, 438, 448, 458, 467, 468, 470, 471, 472
 Wąwóz Bolechowicki rez. 29, 32, 50, 216, **217**, 541
 Wąwóz Grondy w Zagórzcu rez. 232, **470**, 471, 509, 545
 Wąwóz Gródek rez. 26, 468
 Wąwóz Homole rez. 26, 30, 50, 198, **199**, 507, 541
 Wdziary Wyżnie rez. 21
 Wdżar g. 457
 welnianeczka darniowa 332
 welnianka delikatna 320, 331
 welnianka pochwowata 151, 265, 277, 320, 322, 325, 326, 327, 329, 331, 332, 334, 336, 337, 339
 welnianka szerokolistna 244, 307
 welnianka wąskolistna 244, 277, 280, 307, 320, 322, 326, 328, 329, 332, 337, 339, 341
 werbena pospolita 501
 Wesołów m. 255
 Węglisko rez. 27
 wężymord stepowy 414
 węglbka 296
 wiąz polny 161, 219
 wiąz polny formy korkowej 219
 Wiązowa Górka rez. 24
 wiciokrzew czarny 97
 widlicz alpejski 19
 widlicz spłaszczony 504
 widłaczek torfowy 300
 widłak goździsty 95, 197, 283, 356, 361, 363, 446, 455, 504
 widłogonka gronostajka 262
 widłoząb kędzierzawy 320, 455
 widłoząb miotłowy 361, 369, 461
 widłoząb zielony 83, 407
 widłoząbek rudawy 461, 468, 471
 wiechlina styryjska 85
 wielicki powiat 65, 69, 193, 241, 249, 252, 287
 Wieliczka m. 23, 38, 49, 192, 193, 287, 518
 Wielka Bukowa g. 115
 Wielka Góra rez. 34, 507, 549
 Wielka Prehyba-Markowy Groń rez. 21
 Wielka Wieś m. 27, 163
 Wielki Kamień 486, 489
 Wielki Las uroczysko 169
 Wielkie Błoto rez. 232, **241**, 242, 545
 wieloklap pięciopłatowy 399
 Wieniec m. 252
 Wieprz m. 383, 384
 Wieprzówka rz. 383, 384

Wierch g. 343
 Wierch nad Kamieniem g. 460
 Wierch nad Kamieniem rez. 232, **460**, 462, 545
 Wierchomla Mała m. 103, 109, 115
 Wierchomla rez. 32, 50, 102, **103**, 541
 Wierszycze rez. 34, 549
 wierzba krucha 384
 wierzba piaszkowa 301, 504
 wierzba siwa 235, 247, 250, 253, 256, 259, 272, 274, 277, 481
 Wierzchosławice m. 149
 wietlica alpejska 461
 wietlica samcza 97, 115
 Wietrzychowice m. 239, 285
 wiewiórecznik osinowy 369
 wilczomlec drobny 417
 wilczomlec migdałolistny 384
 wilczy pieprz roczny 417
 wilk szary 55, 79, 95, 99, 103, 105, 113, 141, 143, 145, 147, 242, 244, 266, 269, 278, 283, 301, 307, 310, 320, 344, 344, 345, 349, 352, 354, 356, 374, 376, 410, 491, 494, 497
 wilżyna bezbronna 403
 wilżyna ciernista 399, 414
 Winiary m. 249
 Wisła rz. 23, 27, 35, 44, 57, 69, 73, 75, 219, 261, 262, 287, 295, 296, 365, 366
 Wisłoka rz. 243, 244, 245
 Wiślika PLH120084 290
 Wiśliśko Kobyle rez. 29, 33, 50, 56, 57, 541
 Wiśliśko Miejsce rez. 232, **289**, 291, 545
 wiśnia karłowata 166, 167, 414, 423
 Wiśnicko-Lipnicki Park Krajobrazowy 347
 Witów m. 261, 306, 309
 włośchatka 341, 486
 włoścydło polne 417
 wodnik 250, 253, 256, 259, 260, 283, 286, 288, 290, 301, 403
 wodnokrzyszowyżny zmienny 468, 471
 wodospad 481
 Wodospad Ciężkowicki 189
 Wodospad Czarownic 189
 Wodospad Sopotnicki – Sewerynówka rez. 30
 Wodospad w Ciężkowicach rez. 27
 Wodospad w Kacwinie na Podhalu rez. 30
 wody mineralne 228, 452, 484
 Wodzicki L. 17, 22, 159
 Wojnicz m. 163
 Wola Filipowska m. 282
 Wolski Dół wąwóz 209
 Wołosiec rez. 549
 Wołowiec m. 409
 Wołowiec rez. 232, **409**, 411, 545
Woodsia ilvensis 458
 wroniec widlasty 55, 113, 145, 185, 189, 374, 410
 wrotycz baldachogroniasty 199, 381, 419, 426, 437
 Wróblowice m. 271, 362
 Wróblówka m. 271
 września pobrzeżna 201, 455
 wrzos zwyczajny 328, 331, 332, 336
 Wrzosa rz. 47, 441, 442, 443
 Wrzosa m. 441
 wspinaczka skałkowa 179, 189, 201, 442, 458
 wulkaniczna skała 49, 451, 457, 458, 484
 wyblin jednolistny 363, 449
 wydmy 191, 193, 300, 403, 457, 503, 504, 505, 510
 wydra europejska 63, 235, 242, 244, 247, 250, 253, 256, 259, 272, 274, 278, 283, 288, 290, 293, 296, 301, 366, 384, 442, 481, 486, 491, 505
 Wygielców m. 131
 wykaszanie p. koszenie
 wymyk szarawy 256
 Wymysłów m. 433
 wynurt lśniący 344, 349, 351
 wypas 48, 127, 129, 135, 167, 169, 199, 203, 213, 217, 237, 262, 308, 310, 319, 404, 413, 414, 417, 419, 421, 423, 426, 429, 432, 434, 437, 440, 458, 498, 517
 wyrobiska 38, 46, 49, 131, 249, 301, 365, 392, 393, 399, 400, 422, 434, 450
 Wyskitna m. 12, 373
 Wyskitnianka rz. 373
 Wysoka g. 195
 Wysokie Skalki g. 195
 Wysokie Skalki rez. 26, 50, 194, **195**, 541
 Wysowa Zdrój m. 351
 wyspy 235, 247, 249, 250, 253, 255, 256, 258, 259, 271, 273, 274, 288, 473
 Wyspy na Dunajcu rez. 232, **255**, 257, 509, 454
 Wyśnia Góra 85
 wywierzyśko 179, 215
 wywłócznik kłosowy 290
 Wyżyna Krakowsko-Częstochowska 23, 26, 29, 32, 35, 42, 47, 63, 179, 445, 446
 Wyżyna Miechowska 23, 26, 29, 45, 129, 133, 137, 165, 167, 169, 171, 173, 377, 378, 380, 402, 413, 416, 418, 420, 422, 425, 428, 433, 436, 438
 Wyżyna Olkuszka 33, 119, 121, 125, 153, 205, 207, 214, 217, 279, 398, 445, 448
 Wyżyna Śląska 28, 41
 Wyżyna Woźnicko-Wieluńska 41
 Wyżyny Polskie 40
 Wzgórza Grodzisko i Srebrnica rez. 232, **472**, 474, 545
 Wzgórza Tynieckie rez. 30
 Wzgórza Lanckorońskie rez. 30
 Wzgórza Melsztyńskie rez. 34, 501
 Wzgórza Żelazowa rez. 232, **371**, 372, 545
Xanthoparmelia loxodes 452
Xylaria filiformis 452
Xylomyia maculata 366
 Zabierzów Bocheński m. 69
 Zabierzów m. 27, 207, 211, 217, 368, 395
 Zabrodzie m. 402, 403
 zaciętka 261, 262, 419, 426, 429, 434, 437
 Zadnie Góry 463
 Zadnie Góry rez. 232, **463**, 464, 545
 Zagaje Smrokowskie m. 438
 Zagórze m. 26, 371, 470, 471, 509
 Zakliczyn m. 89, 255, 362, 500
 Zakon Kamedułów na Białanach 123
 Zakon Karmelitów Bosych w Czernej 205
 Zakopane 17
 Zalas m. 63
 zalesianie 278, 301, 313, 404, 414, 429, 494, 498, 517
 zalotka większa 366
 Zamczysko g. (Białowodzka Góra) 83
 Zamczysko nad Rabą rez. 26, 40, 50, 222, **223**, 541

Zamczysko rez. 549
 zamek 17, 22, 139, 223, 501, 513
 zamek Lipowiec 139
 Zamek Niedzica rez. 30
 zamek Tenczyn 27
 zamek Trzeźwin 163
 Zamkowa Góra 21, 22
 zanokcica niemiecka 452
 zanokcica północna 407, 452
 zanokcica skalna 223, 356, 442, 476
 zanokcica zielona 407
Zaporna parva 250, 253, 256, 259, 278
 zaraza czerwonawa 426
 zaraza goryczelowa 417, 421, 423, 426, 427
 zaraza Kocha 432
 zaraza macierzankowa 426
 Zarogówka rz. 433
 Zarzeczce nad Dunajcem rez. 21
 Zaskale Bór rez. 30
 Zaskalskie-Bodnarówka rez. 26, 50, 196, **197**, 541
 zaskroniec zwyczajny 237, 280, 296, 366, 384, 396, 403, 452
 zastawka 59, 242, 286, 288, 293, 299, 331
 Zator m. 30, 44, 295
 Zawadka m. 83
 zawierciański powiat 402
 zawilec gajowy 65, 71, 73, 93, 179, 384
 zawilec wielkokwiatowy 165, 378, 381, 414, 417, 419, 421, 423, 429, 431, 434
 zawilec żółty 179
 Zawoja m. 143
 Zbiornik Czchowski 255
 Zbiornik Czorsztyński 273
 Zbiornik Dobczycki 249, 250, 252
 Zbiornik Klimkówka 491
 Zbiornik Orawski 276
 Zbylitowska Góra rez. 27
 zdrojówka rutewkowata 179
 Zebrzydowice m. 234
 Zelków m. 207
 zerwa kulista 203, 403
 zębielek białawy 491
 zębielek karliczek 491
 zębóróg czerwonawy 504
 zgiętolist mniejszy 145
 zgmiotek cynobrowy 349, 350, 351, 486
 ziarnopłon wiosenny 71, 384
 Zielona Góra g. 373
 Zielone Skałki rez. 27
 zielonka 250, 253, 256, 259, 278
 Zimny Dół rez. 32, 33, 50, 178, **179**, 541
 zimorodek 235, 247, 250, 253, 256, 259, 272, 274, 278, 267, 290, 367, 384, 386, 388, 481, 486
 zimowisko 461
 zimowit jesienny 203, 277, 455
 zlocieniec gwiazdkowaty 307
 zlociszek jaskrawy 251
 Złocki Potok rz. 483
 Złockie m. 482, 483, 484
 złoć żółta 179
 Złota Góra rez. 23, 50, 128, **129**, 541
 złoto 455
 Złotopińska Dziura jaskinia 265, 267
 Znamierowice rez. 21

Zootoca vivipara 237, 366, 384, 403, 455
 Zubowe Skały 121
 Zubrzyca Górna m. 141
 zwiślik długolistny 369, 446
 zwiślik krótkokończysty 455
 zwiślik maczugowaty 79, 369, 452, 455
 zwiślik wiciowy 79, 369, 455
 Ździebel g. 360
 Źródlika na piaskowni w Bukownie użytek ekol. 302
 Źródlika Potoku Potasznia rez. 549
 Źródlika Wisłoki PLH120057 244
 Źródlika Wisłoki rez. 232, **243**, 245, 545
 źródliko 55, 81, 93, 109, 141, 147, 243, 244, 298, 351, 355, 362, 485, 493, 494, 497, 506
 źródlikowiec zmienny 455
 źródło 46, 57, 99, 161, 200, 213, 215, 279, 280, 323, 354, 428, 484
 Źródło rzeki Sztoly pomnik przyr. 280
 Źródło św. Krzysztofa 280
 Źródło w Żuradzie 280
 żaba jeziorowa 296, 366
 żaba moczarowa 237, 296, 366, 384, 403
 żaba śmieszka 237, 296, 366, 384
 żaba trawna 296, 310, 410
 żaba wodna 237, 296, 366, 384
 żaba zwinka 47, 293, 299, 347
 żabieniec babka wodna 296
 żabiściek pływający 296
 żaby zielone 296, 403
 żagnica torfowa 320
 żagwiak wielkopory 410
 Żaki rez. 26, 50, 73, 74, **75**, 541
 Żarnowiec m. 402
 Żarnówka rez. 549
 żbik europejski 244, 491, 492
 Żebracze rez. 34, 50, 114, **115**, 541
 Żegocina m. 346
 Żelatowa Góra 26, 371, 372
 Żerosławice m. 246
 żłobik koralowy 121, 152, 153, 372, 399, 446
 żmija zygzakowata 218, 280, 283, 310, 381, 452, 455, 458, 505
 żońna 247, 261, 262, 263, 278, 414, 417, 434, 439
 Żółw forma skałkowa 486
 żubry 26
 Żurada m. 279
 żuraw 240, 242, 278, 283, 293, 299, 301, 329, 347, 403, 405
 żurawina błotna 151, 265, 277, 320, 322, 325, 326, 327, 331, 332, 334, 336, 338, 341
 żurawina drobnoowocowa 320, 331
 Żurawnica g. 406, 407
 Żurawnica rez. 34, 232, **406**, 408, 545
 żwirownia 258, 507
 Żwirownie Sądeckie rez. 232, **258**, 260, 545
 Życzanów nad Popradem rez. 21
 żyłak czerwonoobrzowy 47
 żywiec cebulkowy 105, 185
 żywiec dziewięciolistny 121
 żywiec gruczołowaty 63, 88, 93, 97, 105, 107, 127, 283, 310, 376, 384
 żywiecki powiat 144
 żywokost bulwiasty 105
 żywokost sercowaty 97, 105

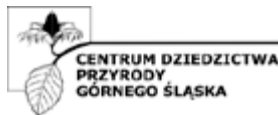
SUMMARY

Nature reserves in the Lesser Poland Voivodeship - past, present, future

Despite the biodiversity crisis, XXI century spatial nature conservation in Poland is stagnating. The nature of Lesser Poland Voivodeship, rich in habitats and populations of rare species, is protected in six national parks and 86 nature reserves. These sites protect only 2.7% of the province's area, of which only 1.25% (approximately 18,300 ha) is under strict protection. Many sites of endangered habitats and populations characteristic of Lesser Poland Voivodeship are still not protected, except the Natura 2000 network refuges, which, however, have different goals and protection regimes than national parks and nature reserves. Due to the insufficient involvement of national nature protection services, the Naturalists' Club (Klub Przyrodników) undertook to propose further reserves in Poland in the campaign "Nature reserves - time for a comeback!" implemented in 2016. This book describing the history, current status and proposed future of reserve protection in the Lesser Poland Voivodeship is the result of the involvement of a group of local naturalists. 168 objects were identified as a result of the verification of old and new proposals. Finally proposals of 100 nature reserves meeting the criteria (e.g. the degree of threat and the representativeness of a given habitat or population in the provincial protection system) are presented. The proposed objects cover a very wide spectrum of reserve types, with a relatively small number of forest sites (due to the dominance of forests in existing nature reserves and national parks). Among the proposals a very rare on a regional scale habitats like peat bogs, oxbow lakes and river habitats (being refuges for many rare organisms) deserve special emphasis. There are also numerous proposals of geological, floristic and landscape protection nature reserves. Important objects are also nature reserves designed to protect animal populations (mostly birds, fishes and insects). In total, the proposed nature reserves would cover over 7,600 ha (i.e. 0.5% of the voivodeship area), which would significantly increase the area of the highest forms of nature protection in the region. These proposals are also in line with the EU's 2030 biodiversity strategy. This book presents a detailed description of the proposed nature reserves, but they are not finished projects. The Regional Directorate for Environmental Protection in Kraków and land managers (the administration of the State Forests, Polish Waters, and local governments) should consider using these proposals to expand and improve the nature protection system in Lesser Poland Voivodeship.

Rezerваты przyrody - czas na comeback!

Akcja „Rezerваты przyrody - czas na comeback!” prowadzona jest przy aktywnej współpracy Klubu Przyrodników i szeregu organizacji zajmujących się ochroną przyrody, których logo zamieszczamy poniżej.

Zadanie współfinansowane ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie

Wydanie publikacji wsparły: Nadleśnictwo Dębica, Nadleśnictwo Krzeszowice, Nadleśnictwo Łosie, Nadleśnictwo Piwniczna.

ISBN 978-83-63-426-46-0

9 788363 426460